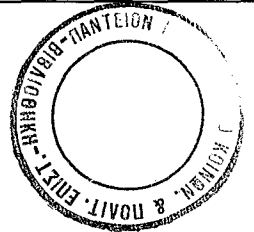

Κοε: 8211

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΗΠΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗΣ

Η Διαχείριση της Ισοτιμίας του Δολλαρίου, το Εμπορικό Ελλειμμα των ΗΠΑ
και οι Επιπτώσεις για την Ευρώπη

Διδακτορική Διατριβή

Ηλίας Κικίλιας

ΙΟΥΝΙΟΣ 1997

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Τμήμα Αστικής και Περιφερειακής
Ανάπτυξης

Πρόλογος

Η παρούσα εργασία αποτελεί προϊόν συλλογικής δουλειάς με την εξής έννοια: Η εκπόνησή της δεν θα ήταν δυνατή χωρίς την αμέριστη βοήθεια και συμπαράσταση - και αρκετές φορές την ανοχή - φίλων και δασκάλων κατά την διάρκεια των τελευταίων δέκα ετών.

Ο Γιάννης Σακέλλης από τις πρώτες μέρες που βρέθηκα στο Πάντειο Πανεπιστήμιο μου έδωσε κάθε δυνατότητα ελευθερίας έκφρασης και προβληματισμού, δίνοντας ουσία και περιεχόμενο στο πρότυπο του δασκάλου που αναζητούσε η γενιά μου. Η βοήθεια και ηθική συμπαράστασή του ήταν και είναι ανεκτίμητη.

Διαρκή βοήθεια είχα και έχω από τους δασκάλους μου Ζαχαρία Δεμαθά, Ματθαίο Λαμπρινίδη και Γρηγόρη Σεραφετινίδη που αποτελούν όχι μόνο μια συνεχή πηγή ιδεών και προβληματισμού αλλά και ένα διαρκές παράδειγμα που ανατρέπει τις παραδοσιακές σχέσεις επιβολής της γραφειοκρατικής ιεραρχίας. Χωρίς την αμέριστη συμπαράστασή τους η ολοκλήρωση της εργασίας αυτής θα ήταν αδύνατη.

Η συνεισφορά της συνεργασίας και των μακρών συζητήσεων με τους Francis Cripps και Terry Ward καθώς και της δυνατότητας που μου προσέφεραν να εργασθώ σε μια ιδιαίτερα στιβαρή οπτική των διεθνών οικονομικών σχέσεων κατά την παραμονή μου στο Cambridge, δεν είναι εύκολο να αποτιμηθεί. Θα πρέπει επίσης να ευχαριστήσω τους Bob Rowthorn και Megnad Desai για την εποικοδομητική τους κριτική σε μια σειρά θεμάτων τα οποία αναπτύσσονται στην παρούσα εργασία. Την δυνατότητα μακρόχρονης πρόσβασης στην βιβλιοθήκη και τα αρχεία στατιστικού υλικού του London School of Economics την οφείλω ιδιαίτερα στον καθ. Desai.

Σε διάφορα στάδια της εργασίας αυτής εποικοδομητικά σχόλια και συζητήσεις είχα με τους Παναγιώτη Γετίμη, Φάνη Πάκο, Παναγιώτη Ρέππα και Κάτια Φωτεινοπούλου η βοήθεια και συμπαράσταση των οποίων ήταν πολύπλευρη.

Τους ευχαριστώ όλους θερμά.

Για όλες τις παραλείψεις και λάθη της παρούσας εργασίας είμαι, αυτονόητα, αποκλειστικά υπεύθυνος.

Ηλίας Κικίλιας
Ιούνιος 1997

Συνοπτικός Πίνακας Περιεχομένων

Πρόλογος

Εισαγωγή

Μέρος Α Η Πολιτική των ΗΠΑ σε Σχέση με την Διαχείριση της Ισοτιμίας του Δολλαρίου

Κεφ 1: Η Πολιτική Οικονομία της Κατάρρευσης του Μεταπολεμικού Συστήματος των Διεθνών Νομισματικών Σχέσεων

Κεφ 2: Η Πολιτική των ΗΠΑ Σχετικά με το Δολλάριο τις Δεκαετίες 1970 και 1980

Κεφ.3: Η Σημασία της Υποτίμησης, τα Προνόμια του Δολλαρίου και η Διαφορική Σημασία της Πολιτικής των ΗΠΑ

Μέρος Β Οι Επιπτώσεις της Πολιτικής Διαχείρισης της Ισοτιμίας του Δολλαρίου στο Εξωτερικό Εμπόριο και τις Διμερείς Εμπορικές Σχέσεις των ΗΠΑ

Κεφ.4: Το Πρότυπο του Εξωτερικού Εμπορίου των ΗΠΑ και η Εξέλιξη των Διμερών Εμπορικών Σχέσεων Κατά τις Δεκαετίες 1970 και 1980.

Κεφ.5: Η Εξέλιξη του Εμπορικού Ισοζυγίου των ΗΠΑ και οι Διμερείς Εμπορικές Σχέσεις σε Σχέση με τις Φάσεις της Πολιτικής Διαχείρισης της Ισοτιμίας του Δολλαρίου

Κεφ.6: Η Διαφοροποίηση της Εμπορικής Θέσης των Περιοχών της Παγκόσμιας Οικονομίας Κατά την Δεκαετία του 1980 και η Σχετική Θέση των ΗΠΑ στις Διεθνείς Αγορές

Μέρος Γ: Οι Επιπτώσεις της Πολιτικής Διαχείρισης της Ισοτιμίας του Δολλαρίου για την Ευρώπη

Κεφ.7: Το Πρότυπο του Ευρωπαϊκού Εμπορίου και η Ιδιάζουσα Ασυμμετρία των Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σχέσεων

Κεφ.8: Ο Αντιπληθωριστικός Χαρακτήρας της Γερμανικής Οικονομικής Πολιτικής ως Αποτέλεσμα της Πολιτικής Διαχείρισης της Ισοτιμίας του Δολλαρίου και η Ασυμμετρία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος

Παράρτημα Α: Πηγές και Μέθοδοι Εκτίμησης των Δεδομένων

Παράρτημα Β: Συνολικά και Διμερή Εμπορικά Ισοζύγια των Περιοχών - Χωρών της Παγκόσμιας Οικονομίας

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Αναλυτικός Πίνακας Περιεχομένων

Πρόλογος

Εισαγωγή

1. Η Επιδίωξη του Εμπορικού Πλεονάσματος: Αυταπάτη της Οικονομικής Πολιτικής ή της Πολιτικής Οικονομίας;
Η Μερκαντιλιστική Παράδοση
2. Το Πλαίσιο Αναφοράς: Η Διεθνής Πολιτική Οικονομία
Ρεαλισμός και Διεθνής Κυριαρχία
Οικονομικός Φιλελευθερισμός και Δημόσια Επιλογή
Η Θεωρία της Ηγεμονικής Σταθερότητας
3. Το Αντικείμενο και το Αναλυτικό Περίγραμμα της Εργασίας

Μέρος Α Η Πολιτική των ΗΠΑ σε Σχέση με την Διαχείριση της Ισοτιμίας του Δολλαρίου

Κεφ 1: Η Πολιτική Οικονομία της Κατάρρευσης του Μεταπολεμικού Συστήματος των Διεθνών Νομισματικών Σχέσεων

- 1.1 Η Εδραίωση του Συστήματος του Bretton Woods.
Η Ανασυγκρότηση της Ευρώπης
Οι Μεταπολεμικές Εξελίξεις.
- 1.2. Η Ενδημική Φύση των Ελλειμμάτων των ΗΠΑ
Η Δεκαετία του 1950
Η Δεκαετία του 1960
Η Στάση της Γαλλίας
- 1.3 Οι Προσπάθειες Δημιουργίας Διεθνούς Χρήματος την Δεκαετία του 1960
- 1.4. Η Κατάρρευση Του Συστήματος 1970 - 1973
Η Συμφωνία στο Smithsonian Institution.
Η Τελική Κατάρρευση 1972 - 1973

Κεφ 2: Η Πολιτική των ΗΠΑ Σχετικά με το Δολλάριο τις Δεκαετίες 1970 και 1980

- 2.1 Η Πολιτική των ΗΠΑ Κατά την Δεκαετία του 1970
Μια Σύντομη Σύγκριση Δυο Εποχών
Οι Φάσεις της Πολιτικής των ΗΠΑ για την Υποτίμηση του Δολλαρίου

- 2.1.1 Η Κρίση της Περιόδου 1971 - 1973
Οι Συνέπειες της Πολιτικής των ΗΠΑ
- 2.1.2 Η Περίοδος 1974 - 1979
Η Περίοδος Carter

- 2.2 Η Πολιτική των ΗΠΑ Κατά την Δεκαετία του 1980
- 2.2.1 Η Περίοδος 1981 - 1984
Η Πολιτική Της Μη-Παρέμβασης
Η Ανάγκη για Διεθνή Δανεισμό
Ο Ρόλος των Νομισματικών Αρχών
- 2.2.2 Η Αλλαγή Πολιτικής Κατά το 1984-85
Η Αλλαγή Πολιτικής το 1985
Τα Άμεσα Αποτελέσματα της Plaza Agreement
- 2.2.3 Η Ανα-ευθυγράμμιση και Σταθεροποίηση του Δολλαρίου, 1985 - 1989
Ο Τρόπος Διαχείρισης της Υποτίμησης κατά το 1985 - 1986
Η Εναρμόνιση των Οικονομικών Πολιτικών και η Συνάντηση του Tokyo
Η Προσωρινή Σταθεροποίηση, 1986 - 1987
Η Κρίση του Οκτωβρίου 1987
Η Ανάκαμψη του Δολλαρίου, 1988 - 1989

Κεφ.3: Η Σημασία της Υποτίμησης, τα Προνόμια του Δολλαρίου και η Διαφορική Σημασία της Πολιτικής των ΗΠΑ

- 3.1 Η Υποτίμηση του Δολλαρίου και η Σημασία της
Οι Κυμαινόμενες Συναλλαγματικές Ισοτιμίες και το Πρόβλημα των Συναλλαγματικών Αποθεμάτων
Η Σημασία της Υποτίμησης του Δολλαρίου και οι Επιπτώσεις της
Οι Αντιφατικές Επιπτώσεις της Πολιτικής για την Υποτίμηση του Δολλαρίου

- 3.2 Η Φύση και ο Χαρακτήρας των Προνομιών του Δολλαρίου
Τα Προνόμια του Δολλαρίου Κατά την Δεκαετία του 1970
Το Πρόβλημα της Διεθνούς Ρευστότητας Κατά την Δεκαετία του 1970
Οι Επιπτώσεις της Ελλειψης Επαρκών Συναλλαγματικών Αποθεμάτων

- 3.3 Η Διαφορική Σημασία της Υποτίμησης του Δολλαρίου κατά την Δεκαετία του 1980
Οι Δυο Μορφές της Πολιτικής Reagan
Η Αναγκαιότητα για Διεθνή Συνεργασία (και το θεωρητικό της υπόβαθρο)

Μέρος Β Οι Επιπτώσεις της Πολιτικής Διαχείρισης της Ισοτιμίας του Δολλαρίου στο
Εξωτερικό Εμπόριο και τις Διμερείς Εμπορικές Σχέσεις των ΗΠΑ

Κεφ.4: Το Πρότυπο του Εξωτερικού Εμπορίου των ΗΠΑ και η Εξέλιξη των Διμερών Εμπορικών Σχέσεων Κατά τις Δεκαετίες 1970 και 1980.

4.1: Το Πρότυπο του Εξωτερικού Εμπορίου των ΗΠΑ

4.2: Η εξέλιξη των Διμερών Εμπορικών Σχέσεων

 Άλλες Ανεπτυγμένες Χώρες

 Λατινική Αμερική

 Ιαπωνία

 Ασία

 Υπόλοιπη Ευρώπη

 Γερμανία

 Μέση Ανατολή

 Αφρική

 Κεντρικά Σχεδιασμένες Χώρες

Κεφ.5: Η Εξέλιξη του Εμπορικού Ισοζυγίου των ΗΠΑ και οι Διμερείς Εμπορικές Σχέσεις σε Σχέση με τις Φάσεις της Πολιτικής Διαχείρισης της Ισοτιμίας του Δολλαρίου

 Η Εξέλιξη του Εμπορικού Ισοζυγίου των ΗΠΑ την Περίοδο 1970 - 1989 και τα Κριτήρια Περιοδολόγησης

 Η Περίοδος 1971 - 1972

 Η Περίοδος 1973 - 1975

 Η Περίοδος 1976 - 1978

 Η Περίοδος 1979 - 1980

 Η Συνολική Αποτίμηση της Δεκαετίας του 1970

 Η Περίοδος 1981 - 1986

 Η Περίοδος 1987 - 1989

 Η Συνολική Αποτίμηση της Δεκαετίας του 1980

Κεφ.6: Η Διαφοροποίηση της Εμπορικής Θέσης των Περιοχών της Παγκόσμιας Οικονομίας Κατά την Δεκαετία του 1980 και η Σχετική Θέση των ΗΠΑ στις Διεθνείς Αγορές

6.1 Η Διαφορική Εξέλιξη του Διεθνούς Εμπορίου Κατά την Δεκαετία του 1980

6.2 Η Εμπορική Θέση των Περιοχών της Παγκόσμιας Οικονομίας και οι
 Συνιστώσες Διαφοροποίησής της Κατά την Δεκαετία του 1980

Άλλες Ανεπτυγμένες Χώρες
 Λατινική Αμερική
 Ιαπωνία
 Ασία
 Υπόλοιπη Ευρώπη
 Γερμανία
 Μέση Ανατολή
 Αφρική
 Κεντρικά Σχεδιασμένες Χώρες
 Σύνοψη Συμπερασμάτων

Μέρος Γ: Οι Επιπτώσεις της Πολιτικής Διαχείρισης της Ισοτιμίας του Δολλαρίου για την Ευρώπη

Κεφ.7: Το Πρότυπο του Ευρωπαϊκού Εμπορίου και η Ιδιάζουσα Ασυμμετρία των Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σχέσεων

- 7.1 Το Πρότυπο του Ευρωπαϊκού Εμπορίου
 Η Περιφερειοποίηση των Διεθνών Εμπορικών Ανταλλαγών
 Το Εμπορικό Πρότυπο της Υπόλοιπης Ευρώπης
 Το Εμπορικό Πρότυπο της Γερμανίας
- 7.2 Οι Χρηματοδοτικοί Περιορισμοί του Ισοζυγίου Πληρωμών και η Ασυμμετρία των Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σχέσεων
 Η Έννοια του Περιορισμού του Ισοζυγίου Πληρωμών
 Η Ιδιάζουσα Ασυμμετρία των Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σχέσεων

Κεφ.8: Ο Αντιπληθωριστικός Χαρακτήρας της Γερμανικής Οικονομικής Πολιτικής ως Αποτέλεσμα της Πολιτικής Διαχείρισης της Ισοτιμίας του Δολλαρίου και η Ασυμμετρία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος

- 8.1 Ο Σταθερός Αντιπληθωριστικός Χαρακτήρας της Γερμανικής Οικονομικής Πολιτικής
- 8.2 Η Ασυμμετρία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος
 Η Δημιουργία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος
 Το Πρόβλημα της Ασυμμετρίας
 Η Γερμανία, το ΕΝΣ και οι Επιπτώσεις για την Ευρωπαϊκή Οικονομία

Παράρτημα Α: Πηγές και Μέθοδοι Εκτίμησης των Δεδομένων

Παράρτημα Β: Συνολικά και Διμερή Εμπορικά Ισοζύγια των Περιοχών - Χωρών της Παγκόσμιας Οικονομίας

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Εισαγωγή

1. Η Επιδίωξη του Εμπορικού Πλεονάσματος: Αυταπάτη της Οικονομικής Πολιτικής ή της Πολιτικής Οικονομίας;

Ο κανόνας στο εξωτερικό εμπόριο για όλο τον κόσμο από την αρχή του Μεσαίωνα - και από την ελληνорωμαϊκή περίοδο ακόμα - ήταν και παραμένει πάντα ο εμπορικός προστατευτισμός. Ο κανόνας αυτός δεν αναφέρεται στον προστατευτισμό του List όπου οι δασμοί παίζουν το ρόλο ενός εμποδίου με στόχο την ανάπτυξη ενός συγκεκριμένου κλάδου της εθνικής οικονομίας πέρα από το νηπιακό του στάδιο ώστε να μπορεί να αντιμετωπίσει με ίσους όρους τους ξένους ώριμους ανταγωνιστές του¹. Δεν αναφέρεται επίσης στην πολιτική αντιμέτρων ενάντια σε μια ξένη χώρα αλλά ούτε και στην πολιτική αυτή που στοχεύει στην αντιμετώπιση ενός χρόνιου εμπορικού ελλείμματος το οποίο εξαντλεί τα συναλλαγματικά αποθέματα της χώρας. Ο κανόνας αυτός αναφέρεται σε όλα τα δυνατά μέτρα προώθησης των εξαγωγών και μείωσης των εισαγωγών, στην αναγκαιότητα διασφάλισης ενός εμπορικού λογαριασμού με το εξωτερικό όχι σε ισορροπία αλλά πλεονασματικού.

Ο τύπος αυτός προστατευτισμού δεν περιορίζοταν σε μια πρόσκαιρη εφαρμογή мерκαντιλιστικών πολιτικών αλλά αντίθετα αποτελεί ένα σταθερό στοιχείο της οικονομικής πολιτικής όλων των, καπιταλιστικών τουλάχιστον, κρατών: ένα ευνοϊκό εμπορικό ισοζύγιο είναι συνώνυμο με ένα εμπορικό πλεόνασμα όχι μόνο στα πλαίσια μιας “επιφανειακής” αντίληψης του οικονομικού γίνεσθαι αλλά ακόμα και στην τεχνική γλώσσα των οικονομολόγων οι οποίοι ταυτόχρονα υποστηρίζουν, σε ένα υψηλότερο επίπεδο αφαίρεσης, ότι ένα διαρκές πλεόνασμα των εξαγωγών σε σχέση με τις εισαγωγές, αποτελεί στην πραγματικότητα ένα δώρο της εθνικής οικονομίας στον υπόλοιπο κόσμο, και συνεπώς θα ήταν παράλογο να θεωρηθεί ευεργέτημα για την εθνική οικονομία.

Η πολιτική αυτή εμφανίζεται παράλογη και βλαβερή όταν ειδωθεί από την πλευρά της παγκόσμιας οικονομίας αφού το παγκόσμιο εμπορικό ισοζύγιο δεν μπορεί να εμφανίζει ούτε πλεόνασμα ούτε έλλειμμα και η μόνη σίγουρη επίπτωση της γενικής εφαρμογής της από όλες τις χώρες είναι η μείωση τελικά του επιπέδου του διεθνούς εμπορίου και ότι αυτό συνεπάγεται για τις επιμέρους εθνικές οικονομίες. Το θέμα ωστόσο ήταν πως μια συγκεκριμένη χώρα θα μπορούσε να αποκτήσει ένα εμπορικό πλεόνασμα, όχι με στόχο την συσσώρευση αποθεμάτων για

1 Ο F. List, “το καλύτερο που πρόσφερε η γερμανική αστική οικονομική φιλολογία” σύμφωνα με τον F. Engels, στην πραγματικότητα απλώς συστηματοποίησε το επιχείρημα της “νηπιακής βιομηχανίας”. Το ίδιο επιχείρημα επικαλούνται αρκετοί συγγραφείς του 18ου και 19ου αιώνα, από τον Sismondi ως τον J.S. Mill, αλλά και αρκετοί мерκαντιλιστές όπως ο Forbonnais. Στην δεκαετία του 1920 το επιχείρημα αυτό εμφανίζεται και πάλι στην οικονομική φιλολογία με την μορφή της προστασίας του “νηπιακού καπιταλισμού”.

την διασφάλισή της έναντι μελλοντικών ελλειμμάτων, αλλά ως αυτοσκοπό. Αν, επίσης, το εμπορικό πλεόνασμα είναι μια ευνοϊκή κατάσταση τότε δεν υπάρχει λόγος να είναι προσωρινό.

Ενώ οι οικονομολόγοι διαφωνούν σχετικά με το θεώρημα ότι τα εμπορεύματα πληρώνονται με εμπορεύματα και ότι η προσφορά ισούται με την αποτελεσματική ζήτηση μέσα σε κάθε εθνική οικονομία, στο επίπεδο του διεθνούς εμπορίου δεν μπορεί να θεμελιωθεί μια τέτοια διαφωνία. Ανάμεσα στις επιμέρους χώρες καμιά πληρωμή δεν είναι δυνατή παρά μόνο είτε με την μορφή αγαθών και υπηρεσιών είτε με την μορφή χρωγράφων. Αφού, όμως, τα χρέωγραφα μπορούν μόνο να χρησιμοποιηθούν για την μελλοντική εισαγωγή αγαθών και υπηρεσιών, σε τελική ανάλυση υπάρχει μόνο ένα είδος διεθνών πληρωμών, δηλ. τα αγαθά και οι υπηρεσίες. Αν ισχύει αυτό, ένα μόνιμο εμπορικό πλεόνασμα αντιστοιχεί με ένα ισοδύναμο δώρο της εθνικής οικονομίας στον υπόλοιπο κόσμο. Με άλλα λόγια, οι χώρες με πλεονασματικά εμπορικά ισοζύγια αποστέλλουν στο εξωτερικό "πραγματικές αξίες" οι οποίες έχουν κοστίζουν σε εργασία και πόρους. Η συσσώρευση της μιας ή της άλλης μορφής χρήματος που αντιστοιχεί στα πλεονάσματα αυτά δεν μπορεί να θεωρηθεί ως "πλούτος" αφού αποκλείοντας την ιδέα ενός μελλοντικού εμπορικού ελλείμματος αποκλείεται ταυτόχρονα και η χρήση του χρήματος αυτού με την μετατροπή του σε οποιουδήποτε είδους αξίες-χρήσης.

Η μανιώδης επιδίωξη του εμπορικού πλεονάσματος, ωστόσο, είναι ένα θεμελιώδες συστατικό της οικονομικής πολιτικής όλων των κρατών από την αρχή της ανάπτυξης των εμπορευματικών σχέσεων μέσα και ανάμεσα στα έθνη. Όταν οι πωλήσεις στο εξωτερικό ήταν περισσότερες από τις αγορές θεωρείτο πάντοτε "νίκη" και το αντίθετο "ήττα", ενώ ακόμα και η στοιχειώδης λογική υποδεικνύει ότι, τουλάχιστον σε διεθνές επίπεδο, το πρώτο ισοδυναμεί με το να δίδεις χωρίς να λαμβάνεις και το δεύτερο με το να λαμβάνεις χωρίς να δίδεις.² Αν περιοδικά ο εμπορικός αυτός "πόλεμος" ανάμεσα στα κράτη αμβλύνεται μέσω διμερών ή πολυμερών συμφωνιών, αυτό είναι ένα θέμα διασφάλισης, μέσω αμοιβαίων συμβιβασμών, έναντι μιας γενικής συστολής του διεθνούς εμπορίου με τα επιμέρους εθνικά συμφέροντα να έχουν φτάσει σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο ισορροπίας που αποτρέπει κάποιο από τα εμπλεκόμενα κράτη να επιβληθεί στα άλλα μέσω ενός μόνιμου πλεονάσματος.

Η Μερκαντιλιστική Παράδοση

Από τον καιρό του Quesnay και του A.Smith, η στάση που υιοθέτησε ολόκληρη η παράδοση της πολιτικής οικονομίας έναντι της πολιτικής αυτής των καπιταλιστικών κρατών είναι η αντιμετώπισή της ως ένα "τεχνικό σφάλμα" που δημιουργήθηκε από την "χρυσολατρική ψευδαίσθηση" των μερκαντιλιστών. Οι μετα-μερκαντιλιστές οικονομολόγοι αποδείκνυαν το

2 *Κατά τον 17ο και 18ο αιώνα κάθε χώρα οι πωλήσεις της οποίας στην Βρετανία ήταν περισσότερες από τις αγορές της θεωρείτο ως εχθρική. Αντίθετα κάθε χώρα με την οποία η Βρετανία αποσπούσε εμπορικό πλεόνασμα μπορούσε να αποκτήσει όλη την εύνοια και την βοήθεια των διπλωματικών αντιπροσώπων της αυτοκρατορίας.*

παρόλογο του προστατευτισμού και τα πλεονεκτήματα του ελεύθερου εμπορίου καθώς το αναμφισβήτητο θεώρημα των συγκριτικών πλεονεκτημάτων έπεισε τελικά και τους πιο διστακτικούς για τη ύπαρξη δυο κόσμων: του “λογικού” κόσμου της Πολιτικής Οικονομίας και του “παράλογου” κόσμου της οικονομικής πολιτικής.

Αφήνοντας κατά μέρος την συμφυή απλοϊκότητα της ερμηνείας περί “λάθους”, μια απλή επισκόπηση της μερκαντιλιστικής φιλολογίας αποδεικνύει ότι οι σημαντικότεροι από τους συγγραφείς αυτούς όχι μόνο δεν εκφράζουν την παραμικρή “χρυσολατρεία” αλλά αντίθετα οι περισσότεροι από αυτούς προσπαθούν επίμονα να αποτρέψουν τον αναγνώστη από την υιοθεσία αυτής της ψευδαίσθησης. Ο K.Marx παραθέτει ένα εκτενές απόσπασμα ενός από τους σημαντικότερους εκπροσώπους της μερκαντιλιστικής παράδοσης, του C. D’Avenant, ο οποίος γράφει μεταξύ άλλων στα τέλη του 17ου αιώνα:

“Ο χρυσός και ο άργυρος είναι πράγματι το μέτρο του εμπορίου, όμως η πηγή του και η αρχή του είναι σε όλα τα έθνη το φυσικό ή τεχνητό προϊόν της χώρας, δηλαδή αυτό που παράγουν η γη τους ή η εργασία και η βιομηχανία τους...[έτσι που ο] πραγματικός και αποτελεσματικός πλούτος μιας χώρας είναι το εγχώριο (native) προϊόν...Ο χρυσός και ο άργυρος απέχουν τόσο από του να είναι τα μοναδικά πράγματα που αξίζουν το όνομα του θησαυρού ή του πλούτου ενός έθνους, ώστε στην πραγματικότητα χρυσός βασικά δεν είναι παρά τα λίγα νομίσματα με τα οποία οι άνθρωποι έχουν συνηθίσει να κάνουν τους λογαριασμούς τους στις συναλλαγές τους...Με τον πλούτο εννοούμε αυτό που εξασφαλίζει την αφθονία, την ευημερία και την ασφάλεια στον ηγεμόνα και την μεγάλη μάζα του λαού. Θησαυρός είναι επίσης αυτό που έναντι χρυσού και αργύρου έχει μετατραπεί σε χτίρια και σε γαιοβελτιώσεις για τη χρήση του ανθρώπου, καθώς και άλλα πράγματα που μπορούν να ανταλλαγούν με τα μέταλλα αυτά, όπως λ.χ. οι καρποί της γης, τα βιομηχανικά εμπορεύματα ή τα ξένα εμπορεύματα και τα βιομηχανικά πλοία.”³

Οι μερκαντιλιστές, χωρίς να μπορούν να εξηγήσουν το φαινόμενο, είχαν παρατηρήσει ότι ένα πλεονασματικό εμπορικό ισοζύγιο είχε σαν αποτέλεσμα την αναπτυξη της οικονομίας στο εσωτερικό του έθνους και την αύξηση του επιπέδου της απασχόλησης. Και αυτό που τους ενδιέφερε ιδιαίτερα ήταν το τελευταίο σημείο και όχι η “χρυσολατρική” ψευδαίσθηση για την οποία τους κατηγορούσαν άδικα οι αντίπαλοί τους. Ο υποτιθέμενος φετιχισμός του χρήματος, άλλωστε, είναι εντελώς ασύμβατος με την ποσοτική θεωρία του χρήματος - που είχε πρώτος διατυπώσει ένας ομόδοξός τους, ο J.Bodin⁴, και ήταν αποδεκτή από την μεγάλη πλειοψηφία των συγγραφέων αυτών - σύμφωνα με την οποία η συσσώρευση χρήματος είναι μάταιη αφού η

3 Το απόσπασμα αυτό παρατίθεται στο Marx, K. (1984) *Θεωρίες για την Υπεραξία, Μέρος Πρώτο, μετ. Π.Μαυρομμάτη, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, σελ. 177 και είναι από το έργο του D’Avenant “Discourses on the publick revenues and on the trade of England”, Λονδίνο 1698. Στην ίδια σελίδα ο Marx παρατηρεί ότι “εξάλλου αυτούς τους εμποροκράτες δεν πρέπει να τους φανταζόμαστε τόσο κουτούς, όπως τους παρουσιάζουν οι κατοπινοί αγοραίοι οπαδοί του ελεύθερου εμπορίου.”*

αύξηση της ποσότητάς του συνοδεύεται από μια ακριβώς ανάλογη πτώση της αξίας του. Η αποδοχή, από τη μια μεριά, της αντίληψης της ποσοτικής θεωρίας για το χρήμα και η ταυτόχρονη υποστήριξη, από την άλλη, ότι η συσσώρευση χρήματος είναι απόλυτος πλούτος είναι μια τόσο μεγάλη αντίφαση που μπορεί να εξηγηθεί μόνο από κάποιο είδος πνευματικής ανεπάρκειας συγγραφέων όπως οι Forbonnais, D'Avenant, Mun⁵ κλπ. Αυτή είναι, ωστόσο, η στάση που υιοθέτησε η μετέπειτα ορθόδοξη παράδοση της πολιτικής οικονομίας, παρά το γεγονός ότι τα μερκαντιλιστικά διδάγματα εφάρμοσαν και εφαρμόζουν πάντα τα εθνικά κράτη, ενάντια στην ασταμάτητη, εδώ και πάνω από ενάμισο αιώνα, διδασκαλία της θεωρίας του ελεύθερου εμπορίου και των συγκριτικών πλεονεκτημάτων.

Όπως παρατηρεί ο J. Schumpeter στο εξαιρετικό του έργο για την ιστορία της οικονομικής ανάλυσης, οι μερκαντιλιστική φιλολογία, παρά την “προ-αναλυτική” της διάσταση, μας προσφέρει ένα πλήρη κατάλογο επιχειρημάτων υπέρ του προστατευτισμού⁶. Βρίσκουμε, έτσι, το επιχείρημα της νηπιακής βιομηχανίας, το επιχείρημα της στρατηγικής βιομηχανίας (key-industry), το επιχείρημα της γενικής αυτάρκειας, το επιχείρημα της απασχόλησης και ακόμα το επιχείρημα που στη σύγχρονη εποχή συνδέεται με την έννοια του πολλαπλασιαστή, δηλαδή, ότι στο βαθμό που η προστατευτική πολιτική επιτύχει ένα πλεόνασμα εξαγωγών αυτό θα παρακινήσει την επιχειρηματική διαδικασία αυξάνοντας την εγχώρια δαπάνη.⁷

Στην Μαρξιστική παράδοση το ζήτημα του προστατευτισμού τίθεται πάντα ως ένα οριακό πρόβλημα, ένα θέμα της αστικής πολιτικής σύμφωνα με τον Lenin. Η πιο ευλογοφανής ερμηνεία είναι ότι το φαινόμενο του προστατευτισμού προκύπτει από την κυρίαρχη θέση των ομάδων συμφερόντων και των αστικών στρωμάτων που προσδοκούν να κερδίσουν από την εφαρμογή του. Είναι αρκετά εμφανής η επιρροή της κλασικής παράδοσης των F.Bastiat και A.Smith στην ερμηνεία αυτή, επιρροή που εκτείνεται μέχρι την συγγενή εκδοχή του προστατευτισμού κάποιων δυσανάλογα ανεπτυγμένων κλάδων της εθνικής παραγωγής. Η κλασική “πλευρά” της μαρξιστικής παράδοσης είναι, επίσης, ιδιαίτερα εμφανής και στην κριτική του Lenin ενάντια στον Sismondi για την σημασία του εξωτερικού εμπορίου ως προς την πραγματοποίηση του προϊόντος:

“...Μήπως αρνιόμαστε την ανάγκη της εξωτερικής αγοράς για τον καπιταλισμό; Φυσικά, όχι. Μόνο που το ζήτημα της εξωτερικής αγοράς δεν έχει απολύτως τίποτε το κοινό με το ζήτημα της πραγματοποίησης, και η προσπάθεια να συνδεθούν σ'ένα

4 Βλ. Schumpeter, J. A. (1954) *History of Economic Analysis*, Allen and Unwin, σελ. 311 κ.ε.

5 Η “έμμονη” ιδέα των μερκαντιλιστών ήταν το ιστορικό δεδομένο της φοβερής ανεργίας και υποαπασχόλησης που επικρατούσε στην εποχή τους, πολύ χειρότερη από την ανεργία που γνώρισε ο κόσμος τον 19ο και 20ο αιώνα, ακόμα και σε περιόδους κρίσης. Ο τελικός σκοπός δεν είναι η εισροή χρήματος αλλά το πλεόνασμα του εμπορικού ισοζυγίου που προκαλεί την εισροή αυτή αφού μόνο το χρήμα που προέρχεται από το πλεόνασμα αυτό αποφέρει κέρδος.

6 Βλ. Schumpeter, J. A. (1954) *History of Economic Analysis*, Allen and Unwin, Μέρος II, κεφ. 7.

7 Όπως παρατηρεί ο J. Schumpeter, μερικοί από τους συγγραφείς αυτούς έφτασαν σε εκπληκτικές “Κεύνεσιανές” διαστάσεις υποστηρίζοντας ότι είναι καλύτερα να παράγεις άχρηστα πράγματα από το να μην παράγεις καθόλου. Βλ. Schumpeter, J. A., *οπ.π.*, σελ. 350.

σύνολο χαρακτηρίζει απλώς το ρωμαντικό πόθο 'ν' αναχαιτιστεί' ο καπιταλισμός και τη ρωμαντική ανικανότητα να σκεφθούν λογικά. Η θεωρία που εξηγεί το ζήτημα της πραγματοποίησης το έδειξε αυτό με απόλυτη ακρίβεια. Ο ρωμαντικός λέει: οι κεφαλαιοκράτες δεν μπορούν να καταναλώσουν την υπεραξία και γιαυτό πρέπει να την πουλούν στο εξωτερικό. Γεννιέται το ερώτημα: μήπως οι κεφαλαιοκράτες δίνουν δωρεάν τα προϊόντα τους στους ξένους ή μήπως τα πετούν στη θάλασσα; Τα πουλούν - σημαίνει παίρνουν ένα αντίτιμο. Εξάγουν ορισμένα προϊόντα - σημαίνει εισάγουν άλλα. Όταν μιλάμε για πραγματοποίηση του κοινωνικού προϊόντος, παραμερίζουμε πια τη χρηματική κυκλοφορία και προϋποθέτουμε απλώς την ανταλλαγή προϊόντων με προϊόντα...⁸

Ενα πλεονασματικό εμπορικό ισοζύγιο δεν σημαίνει, φυσικά, ότι ο μεμονωμένος επιχειρηματίας προσφέρει τα προϊόντα του δωρεάν - ακόμα και αν τα προϊόντα αυτά πληρώνονται με μη-μετατρέψιμα δολάρια - αφού ο ίδιος πληρώνεται στο εθνικό του νόμισμα. Αλλά για το εξωτερικό εμπόριο του κράτους συνολικά τα πράγματα είναι διαφορετικά⁹. Το αντίτιμο του πλεονάσματος αποτελείται από απαιτήσεις και χρέη τα οποία μπορούν να "ικανοποιηθούν" μόνο στην περίπτωση που το εμπορικό ισοζύγιο γίνει ελλειμματικό. Η εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών δεν αντιστοιχούν αναγκαία με ισοδύναμες εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών αφού το αντίτιμο μπορεί κάλλιστα να είναι απαιτήσεις και χρέη που αναπαριστούν κάποια εξαγωγή κεφαλαίου.

Στη σύγχρονη εποχή παρά την εξάλειψη του αντικειμένου της "χρυσολατρικής ψευδαίσθησης" από τις διεθνείς πληρωμές τα κράτη δεν έχουν εγκαταλείψει την επιδίωξη του εμπορικού πλεονάσματος αν και πλέον δεν λαμβάνουν χρυσό για τις υπερβάλλουσες πωλήσεις τους στο

8 Βλ. Lenin, B.I.(1975) *Χαρακτηρισμός του Οικονομικού Ρωμαντισμού*, εκδ. Ειρήνη, (πρώτη δημοσίευση το 1897), σελ. 33-4. Είναι ευνόητο ότι στα πλαίσια της παρούσας εργασίας δεν είναι δυνατό να εξετάσουμε το ζήτημα της πραγματοποίησης του προϊόντος, δηλαδή της αναπλήρωσης των μερών του προϊόντος σε αξία και σε υλική μορφή, καθώς και το συμφυές θέμα της σχέσης ανάμεσα σε εισόδημα και παραγωγή. Παρενθετικά, μόνο, σημειώνουμε ότι κατά την διερεύνηση από τον Κ. Marx των σχέσεων αξίας στις οποίες ανταλλάσσονται αμοιβαία τα μέσα παραγωγής με τα είδη κατανάλωσης, το εξωτερικό εμπόριο έχει ήδη προϋποτεθεί 'ισοσκελισμένο' (με σημερινούς όρους θα αναφερόμασταν σε μια "κλειστή" οικονομία) καθώς πρέπει να μη ληφθεί υπόψη για την 'καθαρή' ανάλυση του ζητήματος της αναπαραγωγής. Αλλού, ωστόσο, το εξωτερικό εμπόριο παρουσιάζεται ως αναγκαίο για την πραγματοποίηση του προϊόντος. Βλ. Marx, K. (1979), *Το Κεφάλαιο*, τ.ΙΙ, μετ. Π.Μαυρομάτη, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, κεφ 20. καθώς και Marx, K. (1985) *Θεωρίες για την Υπεραξία*, Μέρος Τρίτο, μετ. Π.Μαυρομάτη, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, κεφ. 21.

9 Στο σχέδιο του 1857 ο Κ. Marx σκόπευε να εξετάσει το θέμα του εξωτερικού εμπορίου μετά την ανάλυση του κράτους και πριν την εξέταση της παγκόσμιας αγοράς και των κρίσεων. Βλ. και Rosdolsky, R. (1977) *The Making of Marx's Capital*, Pluto Press, κεφ. 2. Παρενθετικά, πάλι, σημειώνουμε ότι δεν πρέπει να θεωρηθεί τυχαία η συνάρτηση του εξωτερικού εμπορίου στο Μαρξικό έργο με την κρατική οντότητα και μορφή. Σαν παράδειγμα μπορεί να θεωρηθεί η συσχέτιση του ελεύθερου εμπορίου με την διαμόρφωση της εργασιμής ημέρας αλλά και η θεώρηση του προστατευτισμού ως ένα από τα συστατικά μέρη του φορολογικού συστήματος. Βλ. Marx, K.(1978), *Το Κεφάλαιο*, τ.Ι, μετ. Π.Μαυρομάτη, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, κεφ. 8 και 24.

εξωτερικό αλλά πιστωτικούς λογαριασμούς μη-μετατρέψιμων δολλαρίων. Η απόδοση της συνεχούς επιδίωξης του στόχου αυτού, κατά την διάρκεια τόσων αιώνων από όλες τις χώρες και τις κυβερνήσεις τους και της συστηματικής προσπάθειας πώλησης περισσότερων προϊόντων σε σχέση με τις αγορές τους, σε κάποιο "λάθος" της τυπικής λογικής είναι μια τουλάχιστον μη-ικανοποιητική ερμηνεία παρά την αντίθετη άποψη τόσων οικονομολόγων.

2. Το Πλαίσιο Αναφοράς: Η Διεθνής Πολιτική Οικονομία

Στα πλαίσια της αναδιάρθρωσης του καταμερισμού της εργασίας στον χώρο των κοινωνικών επιστημών και της ανασύνθεσης των ερευνητικών χώρων, αναφέρεται κατά την δεκαετία του 1970 και αναπτύσσεται την επόμενη δεκαετία ο “χώρος” της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας ως σύμπυγμα της Διεθνούς Οικονομικής και της Διεθνούς Πολιτικής. Το κεντρικό ερευνητικό ενδιαφέρον του χώρου αυτού εστιάζεται στην σχέση ανάμεσα στο ‘οικονομικό’ και το ‘πολιτικό’ στην σύγχρονη διεθνή κοινωνία με βάση την αποδοχή ότι η πολιτική εξουσία και η παραγωγή και διανομή του πλούτου είναι δυο θεμελιωδώς αλληλοεξαρτώμενες διεργασίες στην ιστορία διαμόρφωσης του σύγχρονου διεθνούς συστήματος.

Δεν πρέπει, ωστόσο, να μας διαφεύγει ότι μερικές από τις πρώιμες προσπάθειες “ενοποίησης” του πολιτικού και οικονομικού, όπως η Μερκαντιλιστική παράδοση, χαρακτηρίζονται από ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως προς την ανάλυση των διεθνών οικονομικών σχέσεων. Κατά τον 19ο αιώνα τέθηκαν οι βάσεις για μια νέα προσπάθεια από τον Κ. Marx, οι οποίες συνεχίστηκαν στις αρχές του τρέχοντος αιώνα από διάφορες τάσεις της Μαρξιστικής παράδοσης στα πλαίσια της ανάλυσης του σύγχρονου ιμπεριαλιστικού φαινομένου.¹⁰

Ο J.M.Keynes αποτελεί την εξαίρεση μιας συνέχειας που χαρακτηρίζεται από μια περίοδο ερευνητικής “αδράνειας” και διαρκεί μέχρι την δεκαετία του 1970, παρά την εμφάνιση σημαντικών προβλημάτων στο πεδίο των διεθνών σχέσεων τα οποία, αν και “οικονομικής” υφής είχαν μια έντονη και εξώφθαλμη πολιτική διάσταση. Το σημαντικότερο από αυτά ήταν το σύστημα των διεθνών νομισματικών διευθετήσεων γύρω από το οποίο αναπτύσσεται την δεκαετία του 1960 ένας έντονος προβληματισμός που συνδέεται με τους R. Triffin, J. Rueff, τους διεθνείς μονεταριστές κλπ. Ωστόσο η συγκεκριμένη φιλολογία χαρακτηρίζεται από την τεχνική οικονομική ανάλυση τα συμπεράσματα της οποίας “μεταφράζονται” σε πολιτικούς όρους από την πολιτική εξουσία. Παράλληλα διαμορφώνεται ήδη από τις αρχές του αιώνα και εντατικοποιείται στην μεταπολεμική περίοδο μια αυξανόμενη εξειδίκευση στο χώρο των κοινωνικών επιστημών. Το χαρακτηριστικό στοιχείο της εξειδίκευσης αυτής είναι ο εντεινόμενος διαχωρισμός του πεδίου της πολιτικής οικονομίας σε “πολιτική επιστήμη” και “οικονομική επιστήμη” και ταυτόχρονα η ανάδειξη του νέου χώρου των διεθνών σπουδών, που με τη σειρά του διαχωρίζεται σε ένα τμήμα έρευνας “υψηλού επιπέδου” προβλημάτων, όπως η διπλωματία κλπ., και ένα τμήμα έρευνας προβλημάτων “χαμηλότερης” πολιτικής διάστασης όπως το διεθνές εμπόριο, η διεθνής νομισματική κλπ.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1970 εμφανίζεται μια τάση “ενοποίησης” του πολιτικού και οικονομικού στοιχείου στην μελέτη των προβλημάτων των διεθνών σχέσεων παράλληλα με μια

¹⁰ Μια από τις καλύτερες επισκοπήσεις της “κλασσικής” και σύγχρονης Μαρξιστικής παράδοσης στο πεδίο αυτό είναι το Brewer, A. (1980).

τάση επανεδραίωσης του διαλόγου ανάμεσα σε εντελώς διαφορετικές θεωρητικές παραδόσεις.¹¹ Η κατάρρευση του συστήματος του Bretton Woods και η ενεργειακή κρίση παρείχαν ένα "ιδεώδες πεδίο" για την ανύψωση της σημασίας των οικονομικών προβλημάτων στην πολιτική agenda της εποχής. Η συνέχεια περιγράφεται από την εμφάνιση ενός σημαντικού αριθμού ερευνητικών έργων τα οποία, παρά τα ποικίλλα θεωρητικά πλαίσια αναφοράς, χαρακτηρίζονται από την προσπάθεια σύζευξης των δυο συνιστωσών της πολιτικής οικονομίας στο πεδίο των διεθνών σχέσεων, με αποτέλεσμα την διάκριση του ερευνητικού χώρου που συνοπτικά - ίσως και προβληματικά - ορίζεται ως Διεθνής Πολιτική Οικονομία. Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά των έργων αυτών είναι η συνύπαρξη φιλελεύθερων/συντηρητικών, μερκαντιλιστικών/εθνικιστικών και μαρξιστικών/ριζοσπαστικών στοιχείων ανάλυσης με συνέπεια την συνειδητοποίηση της έλλειψης ενός συνεκτικού μεθοδολογικού πλαισίου. Στη συνέχεια θα παραθέσουμε, πολύ συνοπτικά, τρία κυρίαρχα "ιδεολογικά παραδείγματα" του χώρου αυτού: Την Ρεαλιστική προσέγγιση, την Φιλελεύθερη και την προσέγγιση της Ηγεμονικής Σταθερότητας.

Ρεαλισμός και Διεθνής Κυριαρχία

Για αρκετούς ερευνητές η θεωρητική 'σχολή' του ρεαλισμού, οικονομική εκδοχή της οποίας αποτελεί ο μερκαντιλισμός, αποτελεί την παλαιότερη προσέγγιση της πολιτικής οικονομίας στο πεδίο των διεθνών σχέσεων¹². Η βασική υπόθεση της σχολής αυτής αναφέρεται στην θεώρηση των διεθνών σχέσεων ως ένα συμφυές συγκρουσιακό πεδίο όπου ο κανόνας είναι η 'αναρχία', με την έννοια της έλλειψης μιας παγκόσμιας εξουσίας την οποία θα αντιπροσώπευε ένα παγκόσμιο κράτος που θα μπορούσε να επιβάλλει την τάξη στα επιμέρους εθνικά κράτη. Σε αυτό το πεδίο συγκρούσεων η ισχύς είναι ο απώτατος ρυθμιστής της πολιτικής ενώ η κατανομή των πόρων 'εθνικής ισχύος' καθορίζει τον τύπο των σχέσεων ανάμεσα στα ανταγωνιστικά κράτη. Το κράτος, που αποτελεί και την μονάδα ανάλυσης της ρεαλιστικής σχολής, θεωρείται ως το σύνολο και η αντανάκλαση των συμφερόντων των μελών μιας Χομπσιανού τύπου πολιτικής κοινωνίας.¹³ Στο πεδίο των διεθνών σχέσεων η ορθολογική αναζήτηση του ίδιου συμφέροντος εκ

11 *Oi Gill, S. and Law, D. (1988) σελ. 4, παραθέτουν ως παράδειγμα την συλλογή άρθρων Μαρξιστών, και Φιλελεύθερων/Συντηρητικών ερευνητών, που εκδόθηκε το 1975 υπό την επιμέλεια του L. Lindberg, με τίτλο Stress and Contradiction in Modern Capitalism, Lexington Books.*

12 *Η κλασική παράδοση της ρεαλιστικής προσέγγισης θεωρείται ότι αρχίζει με τον Θουκυδίδη και περνάει από τον Machiavelli και τον J.J. Rousseau. Στη σύγχρονη εποχή η σχολή αυτή συνδέεται κυρίως με τους H. Morgenthau, E.H. Carr, K. Waltz, B. Hedley κλπ. Για μια επισκόπηση της σχολής αυτής βλ. Gilpin, R.(1987) κεφ. 2, Stubbs, R. and Underhill, G., eds,(1994) εισαγωγή του α' μέρους, Gill, S. and Law, D. (1988) κεφ. 3.*

13 *Η καταγωγή των ιδεών αυτών μπορεί εύκολα να αναγνωριστεί στην έννοια της ανθρώπινης φύσης και της φυσικής κατάστασης στον Hobbes. Από την άλλη μεριά η έννοια της διεθνούς αναρχίας συχνά συμβαδίζει με έννοιες τοπικών ή εθνικών κοινοτήτων παραπέμποντας στην γενική θέληση και το κοινωνικό συμβόλαιο στον Rousseau. Ο F. List, υπέρμαχος ενός συγκεκριμένου τύπου προστατευτισμού όπως σημειώσαμε παραπάνω, υποστηρίζει αντίστοιχα ότι το απώτατο επίπεδο*

μέρους των μεμονωμένων ατόμων, τροποποιείται και περιστοιχίζει το κράτος, το οποίο συσσωματώνει τα γενικά συμφέροντα του έθνους. Οι βασικές συνιστώσες του γενικού συμφέροντος είναι η εδραίωση ή και η επέκταση της εδαφικής κυριαρχίας και η μεγιστοποίηση του εθνικού πλούτου που συσχετίζεται με την εθνική ισχύ. Παρά το γεγονός ότι στο πεδίο της ρεαλιστικής σχολής συναντώνται αρκετές φιλοσοφικές σχολές, η περισσότερο κοινή υπόθεση είναι ότι το θεμελιώδες χαρακτηριστικό των διακρατικών σχέσεων είναι το στοιχείο της σύγκρουσης. Στο πλαίσιο αυτό το αποτέλεσμα της ορθολογικής επιδίωξης του ιδίου συμφέροντος από κάθε μεμονωμένο κράτος μπορεί κάλλιστα να είναι, και συνήθως είναι, μια συλλογικά μη-ορθολογική κατάσταση. Υπό τις προϋποθέσεις αυτές η καλύτερη δυνατή επίτευξη της "τάξης" στο επίπεδο των διεθνών σχέσεων μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω ενός παγκοσμίου κράτους (ενός παγκοσμίου Λεβιάθαν) το οποίο θα την επιβάλλει. Η δεύτερη καλύτερη λύση θα ήταν μια παγκόσμια αυτοκρατορία ή μια ηγεμονική δύναμη όπου ένα από τα κράτη είναι τόσο ισχυρό ώστε έχει την δυνατότητα να επιβάλλει την πειθαρχία. Μια ενδιάμεση λύση, ωστόσο, θα μπορούσε να αναφέρεται σε μια ορθολογικά δομημένη ισορροπία ισχύος κατά την οποία δεν θα ήταν προς το συμφέρον κανενός να διαταράξει το status quo.

Οι υποστηρικτές της ρεαλιστικής σχολής θεωρούν ότι η έννοια του "εθνικού συμφέροντος" όχι μόνο υπάρχει αλλά και μπορεί σαφώς να οριστεί: Στον πυρήνα του εθνικού συμφέροντος ευρίσκεται το επιτακτικό καθήκον της επιβίωσης του κράτους από το οποίο προκύπτει η έννοια της εθνικής ασφάλειας που, με την σειρά της, είναι θεμελιώδης για την κατασκευή της έννοιας της εξωτερικής οικονομικής πολιτικής του κράτους.¹⁴ Ωστόσο, τα εθνικά συμφέροντα των διαφόρων κρατών - παρά την ορθολογικότητα της συγκρότησης του καθενός - θεωρούνται ότι ορίζονται από σχέσεις θεμελιώδους σύγκρουσης. Για παράδειγμα, τα μέτρα ενίσχυσης της ασφάλειας ενός κράτους μειώνουν αντίστοιχα την ασφάλεια των άλλων ή η αύξηση του πλούτου ενός κράτους μέσω ενός εμπορικού πλεονάσματος μπορεί να επιτευχθεί μόνο εις βάρος κάποιων άλλων κρατών που θα εμφανίζουν αναγκαστικά εμπορικά ελλείμματα. Από την έννοια του εθνικού συμφέροντος προκύπτει μια έννοια εξάρτησης η οποία έχει, όμως, δυο πλευρές: Από τη μια, το εθνικό συμφέρον φαίνεται ότι συνεπάγεται την αναγκαιότητα για αυξανόμενη εξάρτηση των άλλων κρατών από το συγκεκριμένο κράτος. Από την άλλη πλευρά, υπάρχει η αναγκαιότητα της μείωσης της εξάρτησης του συγκεκριμένου κράτους από τα άλλα. Κατά συνέπεια, η ιδανική κατάσταση για την οικονομική "ασφάλεια" μιας χώρας θα ήταν η απόλυτη αυτάρκεια. Δεδομένου όμως ότι η αυτάρκεια είναι μια μη-πραγματοποιήσιμη κατάσταση, το δέον θα ήταν ένας τύπος ασυμμετρικής αλληλεξάρτησης υπέρ του συγκεκριμένου κράτους.

Μια από τις κεντρικές έννοιες στο πεδίο της οικονομικής πολιτικής της σχολής αυτής είναι και η έννοια των "στρατηγικών βιομηχανιών" η οποία αναδεικνύεται από την σχέση ανάμεσα στην

ανθρώπινης κοινότητας, συνείδησης και ανάπτυξης μπορεί να επιτευχθεί μόνο στο επίπεδο του έθνους.

14 Σημειώνουμε ότι η έννοια της εθνικής ασφάλειας, αν και συνήθως αναφέρεται στις εξωτερικές σχέσεις, συχνά συσχετίζεται στην ρεαλιστική σχολή με θέματα εγχώριας τάξης και κοινωνικής συνοχής. Παρενθετικά υπενθυμίζουμε ότι μια αντίστοιχη συσχέτιση γίνεται από τον Κ. Marx σε αναφορά με το ελεύθερο εμπόριο και τον καθορισμό της εργάσιμης ημέρας.

εθνική ασφάλεια και την αυτάρκεια σε ζωτικούς τομείς της οικονομίας. Ως στρατηγική βιομηχανία θεωρείται εκείνος ο βιομηχανικός σχηματισμός που μπορεί να δημιουργήσει τις καλύτερες δυνατές συνθήκες που οδηγούν σε ένα υψηλό επίπεδο εθνικής αυτονομίας και οικονομικής κυριαρχίας αλλά και ενισχύει την δυνατότητα εξάσκησης επιρροής στα πλαίσια του διακρατικού συστήματος. Μερικά από τα βασικά χαρακτηριστικά της οικονομικής πολιτικής στα πλαίσια της στρατηγικής βιομηχανίας είναι ο εθνικός έλεγχος, η τεχνολογική υπεροχή, η εμπορική προστασία και οι εκπαιδευτικές πολιτικές που προσανατολίζονται προς τις ανάγκες αυτές.

Οικονομικός Φιλελευθερισμός και Δημόσια Επιλογή

Σε αντίθεση με την ρεαλιστική προσέγγιση που επικεντρώνεται στην έννοια του εθνικού κράτους, η φιλελεύθερη παράδοση¹⁵ θεωρεί το άτομο ως τη βασική μονάδα ανάλυσης. Η πρωταρχική κινητοποιός δύναμη της οικονομίας είναι η ανταγωνιστική αλληλεπίδραση ανάμεσα στα άτομα τα οποία μεγιστοποιούν την ικανοποίησή τους μέσω του θεσμού της αγοράς. Η αγορά, συνεπώς, αποτελεί το σύμπυγμα αυτών των εξατομικευμένων προτιμήσεων και χρησιμοτήτων (από την πλευρά της ζήτησης) και τις ενέργειες των επιχειρήσεων που αναζητούν το κέρδος (από την πλευρά της προσφοράς).¹⁶ Ενώ η ρεαλιστική σχολή επικεντρώνεται στον ανταγωνισμό ανάμεσα στα εθνικά κράτη το ενδιαφέρον της φιλελεύθερης προσέγγισης¹⁷ εστιάζεται στον ανταγωνισμό ανάμεσα σε επιχειρήσεις ενώ το οικονομικό αποτέλεσμα επηρεάζεται από τις δομές της αγοράς οι οποίες αναλύονται μέσα από μια σειρά ιδεο-τυπικών περιπτώσεων, όπως ο τέλειος ανταγωνισμός, το ολιγοπώλιο, το μονοπώλιο κλπ. Οι αγοραίες αυτές δομές αποτελούν ταυτόχρονα παραδείγματα διαφόρων βαθμών αλληλεξάρτησης και το χαρακτηριστικό αυτό μεταφέρεται στο πεδίο της εξωτερικής οικονομικής πολιτικής των κρατών. Για παράδειγμα, η εφαρμογή ενός εμπορικού δασμού είναι πιθανό να ανασταλεί από τον φόβο αντίστοιχων πολιτικών από τα άλλα κράτη. Μερικοί ερευνητές, μάλιστα, χρησιμοποιούν έννοιες της

15 *Ο όρος φιλελευθερισμός χρησιμοποιείται στο παρόν κείμενο με την "ευρωπαϊκή" σημασία του, δηλ. με την έννοια της αφοσίωσης στα ιδεώδη του ατομικού πράττειν, της ελεύθερης αγοράς και της ιδιωτικής ιδιοκτησίας. Κατά συνέπεια διαφέρει από την σημασία του πολιτικού φιλελευθερισμού στη Β.Αμερική η οποία σε ευρωπαϊκούς όρους συγγενεύει με την Σοσιαλδημοκρατία. Στα πλαίσια της πολιτικής οικονομίας, για παράδειγμα, ο P. Samuelson και ο M. Friedman, παρά τις σημαντικές θεωρητικές και πολιτικές διαφορές τους, εντάσσονται στην φιλελεύθερη παράδοση. Για μερικούς ερευνητές η κλασική παράδοση, η νεο-κλασική οικονομική, ο κεύσινιανισμός, ο μονεταρισμός, η αυστριακή σχολή, η προσέγγιση των ορθολογικών προσδοκιών κλπ. αποτελούν διαστάσεις της φιλελεύθερης παράδοσης. Για παράδειγμα βλ. Gilpin, R. (1987), σ. 27.*

16 *Για κάποιους σύγχρονους ερευνητές, όπως ο F.A. Hayek για παράδειγμα, η αγορά αποτελεί στην πράξη περισσότερο έναν αυθόρμητο κοινωνικό θεσμό παρά ένα θεσμό που είναι παράγωγο ενσυνείδητου ανθρώπινου σχεδιασμού.*

17 *Η φιλελεύθερη προσέγγιση στα πλαίσια της διεθνούς πολιτικής οικονομίας συνδέεται κυρίως με τον R. Cooper, βλ. Cooper, R. (1968). Για την επισκόπηση της σχολής αυτής βλ. Gilpin, R. (1987) κεφ. 2, Stubbs, R. and Underhill, G., eds, (1994) εισαγωγή του α' μέρους, Gill, S. and Law, D. (1988) κεφ. 4.*

μικροοικονομικής ανάλυσης των αγορών για την δημιουργία περιγραφικών μοντέλλων της δομής του διακρατικού συστήματος, όπου η μεσοπολεμική περίοδος αντιστοιχεί με μια ολιγοπωλιακή κατάσταση ενώ η μεταπολεμική περίοδος ανάγεται στην ανάλυση ισορροπίας μιας δυοπωλιακής αγοράς.

Η κρατική παρέμβαση, στην ευρύτερη φιλελεύθερη παράδοση, συσχετίζεται με την έννοια της "αποτυχίας της αγοράς" είτε με την μορφή των εξωτερικότητων που δεν μπορούν να "συλληφθούν" από το σύστημα των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας σε μικρο-οικονομικό επίπεδο είτε με το φαινόμενο της ανεργίας που οφείλεται στην ανεπάρκεια της ενεργού ζήτησης σε μακρο-οικονομικό επίπεδο. Μια πιο σύγχρονη μορφή της 'αποτυχίας της αγοράς' αποτελεί η θεώρηση της οικονομίας ως ένα σύνολο αγορών μερικές από τις οποίες εκκαθαρίζονται και προσαρμόζονται γρήγορα και χαρακτηρίζονται από μεγάλη ελαστικότητα των τιμών καθώς και από υψηλά επίπεδα ανταγωνισμού. Οι χρηματιστικές αγορές όπως και οι αγορές συναλλάγματος εντάσσονται συνήθως στην κατηγορία αυτή αφού λειτουργούν σε διεθνές επίπεδο, με πληθώρα αγοραστών και πωλητών ενώ η χρήση της τεχνολογίας επιτρέπει την ταχύτατη ή και άμεση μεταβίβαση των μεταβολών των τιμών. Αλλές αγορές, ωστόσο, χαρακτηρίζονται από διάφορους βαθμούς ολιγοπωλιακής διάρθρωσης, ακαμψίας των τιμών και "ανισορροπίας" με συνέπεια την δυσκολία προσαρμογής. Το κύριο παράδειγμα της κατηγορίας αυτής αποτελεί η αγορά εργασίας όπου οι συμβάσεις είναι μακροχρόνιες και περιλαμβάνουν εκτός από ζητήματα μισθών και εργασιακών συνθηκών, και θέματα που αφορούν την προστασία και εγγύηση της απασχόλησης των εργαζομένων.¹⁸

Οι υποστηρικτές της φιλελεύθερης προσέγγισης στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής οικονομίας έχουν εφαρμόσει την έννοια των δημοσίων αγαθών στην ανάλυση των διεθνών σχέσεων. Η προσφορά, όμως, των αγαθών αυτών - και το συνεπαγόμενο πρόβλημα του "free-rider" που δεν μπορεί να αποκλειστεί από την απόλαυση των δημοσίων αγαθών - θεωρείται ως περισσότερο προβληματική λόγω της μη-ύπαρξης ενός παγκοσμίου κράτους το οποίο μπορεί να αποσπάσει κάποια συνεισφορά εν είδει φορολογίας για την παροχή αγαθών όπως για παράδειγμα η διεθνής ασφάλεια, η νομισματική σταθερότητα, η ελευθερία του εμπορίου κλπ. Τα αγαθά αυτά θεωρούνται ως επιθυμητά δημόσια αγαθά υπό την έννοια ότι η οικονομική ευταξία είναι προτιμότερη από το αντίθετό της. Τα αγαθά αυτά αποτελούν τόσο τις πολιτικές και οικονομικές προϋποθέσεις όσο και τις μορφές εμφάνισης μιας φιλελεύθερης παγκόσμιας οικονομίας και τάξης και η επιθυμία για την παροχή τους συνδέεται με το επιχείρημα ότι οι οικονομικές σχέσεις μέσω της αγοράς έχουν ένα θετικό αποτέλεσμα. Στο πεδίο των διεθνών οικονομικών σχέσεων το αποτέλεσμα αυτό νοείται ως η δυνατότητα για αυξανόμενη παγκόσμια οικονομική ευημερία, αν και η κατανομή της ευημερίας αυτής μπορεί είναι ιδιαίτερα ασυμμετρική. Η δυνατότητα αυτή, με τη σειρά της, αποτελεί την βάση για την ορθολογική οικονομική συνεργασία ανάμεσα στα εθνικά κράτη. Η κατανόηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και του διεθνούς καταμερισμού

18 *Η ιδανική κατάσταση για την φιλελεύθερη προσέγγιση στην περίπτωση αυτή θα ήταν, οριακά, η πρόσληψη των εργαζομένων σε ημερήσια βάση με τον μισθό να καθορίζεται μέσω κάποιου τύπου δημοπρασίας.*

της εργασίας γίνεται στο πλαίσιο μιας οικονομίας της αγοράς που αποτελείται από παραγωγούς και καταναλωτές οι οποίοι υπάρχουν σε επιμέρους πολιτικο-οικονομικά συστήματα. Το καθήκον του κράτους ως ορθολογικού φορέα, συνεπώς, είναι η αναγνώριση των πλεονεκτημάτων που απορρέουν από την ελεύθερη διεθνή αγορά και η μείωση των “τεχνητών” εμποδίων προς όφελος των “φυσικών” τύπων ανταλλαγών. Επιπλέον, οι ανταλλαγές που συνδέονται με την διεθνή οικονομία θα οδηγήσουν στην δημιουργία προτύπων αλληλεξάρτησης τα οποία αυξάνουν τα κίνητρα για διεθνή συνεργασία ανάμεσα στα εθνικά κράτη. Εν ολίγοις οι πολιτικές απελευθέρωσης του διεθνούς εμπορίου συνεισφέρουν στην εδραίωση της παγκόσμιας ειρήνης.

Μια ιδιαίτερη τάση ανάμεσα στους οπαδούς της φιλελεύθερης προσέγγισης αποτελεί η ‘σχολή’ της Δημόσιας Επιλογής σύμφωνα με την οποία ο καθορισμός των εθνικών πολιτικών μπορεί να αναλυθεί με όρους προσφοράς και ζήτησης¹⁹. Η ζήτηση για πολιτικές προέρχεται από “άτομα” τα οικονομικά συμφέροντα των οποίων μπορεί να εκφράζονται μέσα από συλλογικές οργανώσεις, όπως π.χ. εθνικές ή κλαδικές ενώσεις παραγωγών, εργαζομένων κλπ. Για παράδειγμα, οι επιχειρηματίες και οι εργαζόμενοι ενός συγκεκριμένου βιομηχανικού κλάδου το προϊόν του οποίου αντιμετωπίζει οξύ ανταγωνισμό από εισαγωγές, έχουν κοινό συμφέρον στην εφαρμογή μέτρων εμπορικής προστασίας. Από την άλλη μεριά, τα συμφέροντα των καταναλωτών εναντιώνονται στην επιβολή δασμών, όπως και πιθανά άλλων επιχειρηματιών και εργαζομένων που λειτουργούν σε κλάδους με ανταγωνιστικά προϊόντα και οι οποίοι φοβούνται την εφαρμογή εμπορικών αντιποίνων από τις χώρες που κατευθύνονται οι εξαγωγές τους ή από συλλογικές οργανώσεις παραγωγικών κλάδων που χρησιμοποιούν τα εισαγόμενα προϊόντα σαν εισροές κλπ.

Οι κυβερνήσεις των χωρών και οι κρατικές γραφειοκρατίες αποτελούν το μέρος της προσφοράς. Οι πολιτικοί στις σύγχρονες κοινωνίες θεωρούνται ότι διακατέχονται από το κίνητρο της απόσπασης ικανής εκλογικής στήριξης για την παραμονή τους στο πολιτικό προσκήνιο. Στο πλαίσιο αυτό η ορθολογική συμπεριφορά υπαγορεύει την προσπάθειά τους να “παράγουν” πολιτικές οι οποίες αντανακλούν την κλίμακα και την ένταση μερικών τουλάχιστον οργανωμένων απαιτήσεων. Η ανταπόκριση, ωστόσο, στις απαιτήσεις του εκλογικού σώματος επηρεάζεται από την οργάνωση, την επιρροή και τα συμφέροντα των γραφειοκρατών οι οποίοι περιορίζονται σημαντικά λιγότερο από προβλήματα εκλογικής στήριξης. Το συμφέρον των γραφειοκρατών προέρχεται από την εργασιακή τους ασφάλεια και την βελτίωση των συνθηκών και προοπτικών εργασίας και συνεπώς αντιστοιχεί με την επέκταση της δικαιοδοσίας και του κύρους τους.

Το συμπέρασμα της αντίληψης αυτής είναι ότι οι “πολιτικές ισορροπίας” καθορίζονται και μεταβάλλονται σύμφωνα με τις μετατοπίσεις της οικονομικής διάρθρωσης, την οργάνωση και ισχύ των διαφόρων ομάδων συμφερόντων και τα χαρακτηριστικά του εκλογικού σώματος αλλά και από την φάση της οικονομικής συγκυρίας. Παράλληλα, οι εξωτερικές οικονομικές πολιτικές καθορίζονται από την ισορροπία ισχύος των εγχώριων φορέων στις εθνικές οικονομίες. Μια από τις σημαντικότερες επιπτώσεις της προσέγγισης αυτής είναι ότι η διατήρηση μιας “ανοικτής”

19 Για μια λεπτομερή παράθεση των αντιλήψεων της σχολής αυτής βλ. Frey, B. (1984) και McLean, I. (1987).

διεθνούς οικονομίας, κατά την ευρεία φιλελεύθερη αντίληψη, είναι πιθανότερη όταν μια διεθνής "συμμαχία" συμφερόντων αποκτήσει ικανοποιητικό έλεγχο του πεδίου διαμόρφωσης εξωτερικών οικονομικών πολιτικών στα ισχυρότερα κράτη, όπως οι ΗΠΑ.

Η Θεωρία της Ηγεμονικής Σταθερότητας

Η συγχώνευση ενός αριθμού ρεαλιστικών ιδεών για την αναγκαιότητα εθνικής ισχύος και την επίπτωση της ηγεμονίας, με τις φιλελεύθερες ιδέες για τα πλεονεκτήματα της ελεύθερης αγοράς, της συνεργασίας και την προσφορά διεθνών δημοσίων αγαθών, αποτελεί τον "θεωρητικό κορμό" της προσέγγισης αυτής του αντικειμένου της διεθνούς πολιτικής οικονομίας.²⁰ Γενικά αναγνωρίζεται ότι η ιδέα σχετικά με την δυνατότητα ενός "ηγεμόνα" να παρέχει μερικές από τις πολιτικές προϋποθέσεις για την εδραίωση μιας φιλελεύθερης οικονομικής τάξης, οφείλεται στην ανάλυση του C.P. Kindleberger για την δομή του διεθνούς νομισματικού συστήματος και την κρίση της δεκαετίας του 1930.²¹ Σύμφωνα με την άποψη αυτή η εδραίωση και διατήρηση μιας ανοικτής και φιλελεύθερης παγκόσμιας οικονομίας απαιτεί την ύπαρξη μιας ηγεμονικής ή κυρίαρχης δύναμης η οποία είναι ικανή αλλά και πρόθυμη να θεμελιώσει και να διατηρήσει τις νόρμες και τους κανόνες μιας φιλελεύθερης οικονομικής τάξης ενώ η παρακμή της εξασθενεί αντίστοιχα και την τάξη αυτή.

Η συγγένεια με την φιλελεύθερη σχολή οφείλεται στην ιδέα ότι μια διεθνής οικονομία της αγοράς, που χαρακτηρίζεται από ένα σύνολο φιλελεύθερων κανόνων και θεσμοποιείται ως διεθνές "καθεστώς", αποτελεί ένα δημόσιο αγαθό για όλα τα εθνικά κράτη²². Αλλα παραδείγματα αντίστοιχων δημοσίων αγαθών είναι επίσης ένα σταθερό διεθνές νόμισμα, η διεθνής ασφάλεια κλπ. Η ρεαλιστική παράδοση διαφαίνεται μέσα από την αναγνώριση του προβλήματος συνεργασίας σε ένα διεθνές σύστημα που χαρακτηρίζεται από "αναρχία", με την έννοια ότι ακόμα μεγαλύτερα οφέλη μπορούν να περιέλθουν στα εθνικά κράτη που καταστρατηγούν τις νόρμες προστατεύοντας, για παράδειγμα, τις αγορές τους ενώ ταυτόχρονα απαιτούν την ελεύθερη πρόσβαση στις ξένες αγορές (π.χ. η σύγχρονη Ιαπωνία). Η αποστολή, συνεπώς, της ηγεμονικής δύναμης είναι η ανάληψη του "κόστους" για την παροχή του δημόσιου

20 *Ανάμεσα στους κυριώτερους εκφραστές της προσέγγισης αυτής ξεχωρίζουν οι R. Gilpin, C.P. Kindleberger, S. Krasner και R. Keohane. Στην ίδια αντίληψη, με την ευρύτερη έννοια, μπορούν να ενταχθούν και οι D. Calleo, S. Strange, R. Toonze κλπ. Η παρουσία ενός σημαντικού αριθμού ιδεών της μαρξιστικής/ριζοσπαστικής παράδοσης είναι περισσότερο από συχνή σε πολλά από τα έργα της κυρίαρχης πλέον αυτής προσέγγισης του αντικειμένου της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας. Για μια εξαιρετική αναλυτική παράθεση βλ. Gilpin, R. (1987), κεφ. 3. Μια από τις καλύτερες ίσως "εφαρμογές" της προσέγγισης αυτής στο πλαίσιο της διεθνούς πολιτικής οικονομίας αποτελεί το Keohane, R. (1984).*

21 *Βλ. Kindleberger, C.P. (1973).*

22 *Η ιδέα αυτή συστηματοποιήθηκε στην φιλελεύθερη θεωρία στα μέσα της δεκαετίας του 1960 κυρίως από τον M. Olson. Βλ. Olson, M. (1965) *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*, Harvard University Press.*

αγαθού της φιλελεύθερης αγοράς μέσω της πειθούς ή του εξαναγκασμού των πιθανών “free-riders” και η εξασφάλιση ενός πολιτικού πλαισίου για την ελεύθερη λειτουργία της αγοράς παρά την “αναρχική” φύση των διεθνών σχέσεων. Το συμφέρον της ηγεμονικής δύναμης στην διατήρηση του φιλελεύθερου οικονομικού καθεστώτος προέρχεται τόσο από την εξέχουσα ανταγωνιστική της θέση όσο και από την προθυμία της να αντιμετωπίσει τα προβλήματα των “free-riders” με σκοπό την ενίσχυση των πλεονεκτημάτων της.

Κατά την προσέγγιση αυτή, η δυνατότητα ύπαρξης μιας φιλελεύθερης οικονομικής τάξης εξαρτάται από την κατανομή “ισχύος” ανάμεσα στα εθνικά κράτη, με τη κατανομή αυτή υπέρ μιας ηγεμονικής δύναμης να αποτελεί το πιο πρόσφορο έδαφος για την εδραίωση ενός φιλελεύθερου συστήματος διεθνών οικονομικών σχέσεων. Καθώς παρακμάζει όμως το ηγεμονικό κράτος, εξασθενεί και το σύστημα αυτό αφού η κυρίαρχη δύναμη γίνεται ολοένα και λιγότερο ικανή ή πρόθυμη να αναλάβει το κόστος διατήρησής του. Ταυτόχρονα η οικονομική επιτυχία και η ανάδειξη άλλων δυνάμεων, που γίνεται δυνατή από το φιλελεύθερο σύστημα που διατηρούσε η ηγεμονική δύναμη, υπονομεύει σταδιακά τόσο την θέση του ηγεμόνα όσο και τον φιλελεύθερο χαρακτήρα του διεθνούς “καθεστώτος”. Τα προφανή ιστορικά παραδείγματα της προσέγγισης αυτής είναι η οικονομική σταθερότητα και πρόοδος κατά τις περιόδους της Pax Britannica και της Pax Americana. Η απουσία της ηγεμονικής εξουσίας συνδέεται αντίστοιχα με την μεσοπολεμική περίοδο των ανταγωνιστικών υποτιμήσεων και του έντονου προστατευτισμού και την “κρίση” της δεκαετίας του 1970 μετά την κατάρρευση του διεθνούς νομισματικού συστήματος.

Η ύπαρξη, ωστόσο, ενός ηγεμόνα δεν εξαντλεί τους απαραίτητους όρους για την διασφάλιση μιας φιλελεύθερης διεθνούς οικονομικής τάξης. Η ιδεολογική προσήλωση του ηγεμόνα στις φιλελεύθερες αξίες καθώς και η ιδεολογική συναίνεση και το κοινό συμφέρον των άλλων κρατών αποτελεί μια ουσιώδη προϋπόθεση αλλιώς οδηγούμαστε σε ένα ιμπεριαλιστικό σύστημα με κυρίαρχο το στοιχείο της επιβολής οικονομικών και πολιτικών περιορισμών στις ασθενέστερες χώρες²³. Η ηγεμονική δύναμη, σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, επιτελεί αρκετές λειτουργίες, θεμελιώδεις για την λειτουργία της διεθνούς οικονομίας η οποία δεν είναι “αυτο-διατηρούμενη”. Οι λειτουργίες αυτές αναφέρονται στην δημιουργία και επιβολή αρχών, κανόνων, διαδικασιών λήψης αποφάσεων κλπ. και συμπυκνώνονται στην έννοια του διεθνούς “καθεστώτος”. Η έννοια του διεθνούς καθεστώτος στην φιλολογία των διεθνών σχέσεων εισάγεται στα μέσα της δεκαετίας του 1970 και στη συνέχεια αποτελεί ένα από τα βασικά οργανωτικά στοιχεία της προσέγγισης με κυρίαρχη την σημασία του ως ενός τύπου ή συνόλου κοινωνικών θεσμών²⁴. Για

23 Η θεωρία της ηγεμονίας του A. Gramsci έχει χρησιμοποιηθεί από μερικούς σύγχρονους συγγραφείς στην ανάλυση των διεθνών σχέσεων. Για παράδειγμα βλ. Cox, R.W. (1987) *Production, Power and World Order: Social Forces in the Making of History*, Columbia Univ. Press. Η θεωρία της ιδεολογικής ηγεμονίας τείνει να γίνει ιδιαίτερα σημαντική στην ερμηνεία της προφανούς ανθεκτικότητας και προσαρμοστικότητας του καπιταλισμού παρά την εκτεταμένη περίοδο ύφεσης και ανεργίας.

24 Για μια αναλυτική επεξεργασία της έννοιας αυτής βλ. Keohane, R. (1984), μέρος II ιδιαίτερα το κεφ. 4. Την ίδια εποχή εμφανίζεται μια συγγενής θεώρηση και ορολογία στα πλαίσια της ριζοσπαστικής παράδοσης στην Ευρώπη με το έργο του M. Aglietta, το οποίο αποτελεί και την αρχή της λεγόμενης

παράδειγμα, στην σημερινή εποχή των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών και των ενοποιημένων χρηματιστικών αγορών, ο ηγεμόνας πρέπει να διαχειρίζεται, σε ένα βαθμό, την δομή των ισοτιμιών και να παρέχει ένα minimum επίπεδο συνεργασίας στον συντονισμό των εγχώριων οικονομικών πολιτικών. Τελικά, ο θεμελιώδης ρόλος του ηγεμόνα αναφέρεται στην διαχείριση των κρίσεων του συστήματος ενώ η παρακμή του μπορεί να αντισταθμιστεί μόνο από μια ευρεία συνεργασία σε σχέση με τον συντονισμό των οικονομικών πολιτικών με τις άλλες αναδεικνυόμενες δυνάμεις της παγκόσμιας οικονομίας με λογική συνέπεια ότι η συνέχιση της ηγεμονίας δεν είναι απαραίτητη για την βιωσιμότητα του συστήματος.

Σχολής της Ρύθμισης που αναπτύχθηκε τελικά στο κυρίαρχο "ιδεολογικό παράδειγμα" στο χώρο της ριζοσπαστικής παράδοσης των κοινωνικών επιστημών.

3. Το Αντικείμενο και το Αναλυτικό Περίγραμμα της Εργασίας

Το Αντικείμενο της Εργασίας

Η παρούσα εργασία πρέπει να θεωρηθεί ως μια άσκηση στη βάση της σύγκρουσης των συμφερόντων ανάμεσα στις εθνικές οικονομίες και κράτη στο ευρύτερο πλαίσιο της αναζήτησης αγορών. Η ερευνητική υπόθεση έχει συνοπτικά ως εξής:

Η πολιτική των ΗΠΑ σε σχέση με την διαχείριση του δολλαρίου μετά το 1970 είχε ως στόχο την ανακοπή της φθίνουσας οικονομικής τους πορείας, ιδιαίτερα στον τομέα της απώλειας εξωτερικών αγορών, χωρίς ταυτόχρονα να υπονομεύσει την ηγεμονική θέση του δολλαρίου στο παγκόσμιο νομισματικό σύστημα και τα προνόμια που συνεπάγεται η θέση αυτή. Το μέσο που χρησιμοποίησαν οι ΗΠΑ για την επίτευξη του στόχου αυτού ήταν αρχικά η υποτίμηση του δολλαρίου, με τίμημα την καταστροφή του μεταπολεμικού συστήματος των διεθνών νομισματικών διευθετήσεων. Στη δεκαετία του 1980 η ισχυροποίηση του δολλαρίου ήταν αρχικά το παράγωγο της πολιτικής για την χρηματοδότηση της τεχνολογικής αναδιάρθρωσης και ηγεμονίας των ΗΠΑ, ιδιαίτερα στους νέους τεχνολογικούς τομείς. Στη συνέχεια η ακόλουθη υποτίμηση πρέπει να θεωρηθεί τόσο ως ένας μηχανισμός για την αναχαίτιση του προστατευτισμού με σκοπό την περαιτέρω ανάπτυξη και τις εξαγωγές των τομέων υψηλής τεχνολογίας που είχαν ήδη ωφεληθεί τα μέγιστα από τις εισροές κεφαλαίων και τις δημοσιονομικές δαπάνες όσο και ως μια διαδικασία εξαναγκασμού της Ευρώπης και της Ιαπωνίας να ακολουθούν και να συνεπικουρούν σε μια συγχρονισμένη πολιτική οικονομικής επέκτασης. Απειλώντας με μια νέα υποτίμηση προσπαθούσαν να πείσουν τις δυο κύριες πλεονασματικές χώρες να λάβουν μέτρα για την αναθέρμανση των οικονομιών τους χρησιμοποιώντας ταυτόχρονα ως εναλλακτική απειλή την μονομερή λήψη μέτρων προστασίας της βιομηχανίας και του νομίσματός τους και τον αποκλεισμό τους από τις Αμερικανικές αγορές. Στα θέματα αυτά αναφέρεται το Α' μέρος της εργασίας.

Οι περιοδικές υποτιμήσεις του δολλαρίου στην πράξη φαίνεται ότι επέφεραν θετικά αποτελέσματα στις εξωτερικό εμπόριο των ΗΠΑ τα οποία με την σειρά τους επικεντρώνονται στην μεταβολή των εμπορικών τους λογαριασμών με συγκεκριμένες περιοχές του πλανήτη. Στο Β' Μέρος της εργασίας, μετά την εξέταση των διμερών εμπορικών σχέσεων των ΗΠΑ με όλες τις υπόλοιπες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας, εξετάζουμε τις επιπτώσεις της πολιτικής των ΗΠΑ σε σχέση με την διεθνή τιμή του δολλαρίου στους εμπορικούς λογαριασμούς της χώρας με σκοπό την διευκρίνιση των περιοχών-χωρών στις οποίες οφείλεται η επιδείνωση ή βελτίωση της θέσης των ΗΠΑ κατά περίοδο. Στη συνέχεια εξετάζεται η εμπορική θέση των περιοχών της παγκόσμιας οικονομίας κατά την δεκαετία του 1980 και η σχετική εμπορική θέση των ΗΠΑ σε κάθε αγορά τόσο κατά την περίοδο της μεγάλης αύξησης της διεθνούς τιμής του δολλαρίου όσο και μετά την έναρξη της περιόδου υποτίμησης το 1986. Τα συμπεράσματα του κεφαλαίου αυτού είναι ότι τα σημαντικότερα εμπορικά οφέλη για τις ΗΠΑ σε περιόδους υποτίμησης του δολλαρίου και επέκτασης του διεθνούς εμπορίου προέρχονται από τις διμερείς σχέσεις με το σύνολο των Ευρωπαϊκών χωρών,

Η πολιτική αυτή έχει ιδιαίτερα σημαντικές επιπτώσεις για την Ευρώπη. Η ιδιάζουσα μορφή των οικονομικών και ιδιαίτερα των εμπορικών σχέσεων ανάμεσα στην Γερμανία και τις χώρες της υπόλοιπης Ευρώπης σε συνάρτηση με την μικρή σχετικά σημασία της αγοράς των ΗΠΑ για τις ευρωπαϊκές εξαγωγές συνολικά, καθιστούν την Γερμανία την δυναμικά μοναδική κινητήρια δύναμη μιας ευρωπαϊκής οικονομικής ανάκαμψης και η εξάρτηση της Υπ.Ευρώπης από τον σχηματισμό αυτό σχεδόν αποκλείει οποιαδήποτε διαφορετική επιλογή. Η Γερμανική πολιτική, ωστόσο, ακολουθεί ένα σταθερό αντιπληθωριστικό πρότυπο, απαλείφοντας τις προοπτικές για μια ευρωπαϊκή οικονομική ανάκαμψη, με κεντρικό στόχο την αντιμετώπιση του αναπόφευκτου γεγονότος της ανατίμησης του νομίσματός της που εν πολλοίς οφείλεται στην αστάθεια και ιδιαίτερα τις περιοδικές και αναπόφευκτες υποτιμήσεις του δολλαρίου. Τέλος εξετάζεται η ασυμμετρία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος που εδραιώνει την επέκταση των αντιπληθωριστικών πολιτικών σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή επικράτεια.

Είναι χρήσιμο να επαναλάβουμε ότι η παρούσα εργασία πρέπει να θεωρηθεί ως μια άσκηση ή ως ένα παράδειγμα σύγκρουσης εθνικών συμφερόντων στα πλαίσια της πολιτικής οικονομίας - αυτό που σήμερα ονομάζεται Διεθνής Πολιτική Οικονομία - και δεν ενέχει σε καμία περίπτωση αξιώσεις είτε μιας συνολικής ερμηνείας της κρίσης του 1970 και της σημερινής διεθνούς οικονομικής κατάστασης είτε, πολύ περισσότερο, μιας γενικής ερμηνείας των διεθνών οικονομικών σχέσεων. Ακόμα περισσότερο, αφού σημαντικότερα θέματα της σύγχρονης πραγματικότητας, όπως η επέκταση των διεθνικών εταιρειών και η σημασία του ενδο-επιχειρησιακού εμπορίου, η ανάπτυξη των τομέων υψηλής τεχνολογίας και οι σχέσεις κρατών και επιχειρήσεων, η παγκοσμιοποίηση του κεφαλαίου και η ανασύνθεση της κρατικής οντότητας, καθώς και πολλά άλλα μένουν αναγκαστικά έξω από τα πλαίσια της εργασίας αυτής.

Αναλυτικό Περίγραμμα της Εργασίας

Η παρούσα εργασία διαιρείται σε οκτώ κεφάλαια τα οποία διατάσσονται σε τρία μέρη. Το καθένα από τα πρώτα δυο μέρη αποτελείται από τρία κεφάλαια ενώ το τρίτο μέρος από δυο κεφάλαια.

Μέρος Α Η Πολιτική των ΗΠΑ σε Σχέση με την Διαχείριση της Ισοτιμίας του Δολλαρίου

Το αντικείμενο του πρώτου μέρους είναι η διερεύνηση της πολιτικής των ΗΠΑ σε σχέση με την διαχείριση της συναλλαγματικής ισοτιμίας τους νομίσματός τους ιδιαίτερα κατά τις δεκαετίες του 1970 και 1980. Το πρώτο κεφάλαιο αποτελεί μια ανασύνθεση - από την πλευρά της πολιτικής οικονομίας με την έννοια της σύγκρουσης των συμφερόντων των εθνικών οικονομιών - της ιστορικής περιόδου που αρχίζει με την εδραίωση του μεταπολεμικού συστήματος των

διεθνών νομισματικών σχέσεων στο Bretton Woods και καταλήγει στην τελική κατάρρευση του συστήματος αυτού στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Το πρώτο τμήμα του κεφαλαίου αναφέρεται στην εδραίωση του μεταπολεμικού συστήματος στο Bretton Woods, την παράθεση των κυριότερων εξελίξεων στην Ευρώπη μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1940 και το σύνθετο πρόβλημα που αναπαριστούσε για τις ΗΠΑ η άνιση κατανομή των παγκοσμίων χρηματιστικών διαθεσίμων κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο. Στο δεύτερο τμήμα του κεφαλαίου εξετάζονται οι εξελίξεις κατά τις δεκαετίες του 1950 και 1960. Το βασικό περίγραμμα των εξελίξεων κατά την δεκαετία του 1950 περιλαμβάνει την απαρχή των εξωτερικών ελλειμμάτων των ΗΠΑ, την συνειδητοποίηση της χρησιμότητας του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της σημασίας των συναλλαγματικών αποθεμάτων για την προώθηση των συμφερόντων των εθνικών οικονομιών και τις πολιτικές συνισταμένες του προβλήματος “χρυσός ή πιστώσεις” που ισοδυναμούσε με το πολιτικό πρόβλημα “εθνισμός ή διεθνισμός”. Η επόμενη δεκαετία χαρακτηρίζεται από την όξυνση του ανταγωνισμού ΗΠΑ και Γαλλίας για την μορφή του διεθνούς νομισματικού συστήματος και την συνειδητοποίηση των συμφυών αντιφάσεων του καθώς και τις προσπάθειες των ΗΠΑ για την διατήρηση της ισχύος του δολλαρίου παρά την ταυτόχρονη διόγκωση των εξωτερικών ελλειμμάτων τους που πήγάζαν από την διατήρηση της ηγεμονικής τους θέσης στο διεθνές προσκήνιο. Στο τρίτο τμήμα του κεφαλαίου εξετάζονται οι προσπάθειες αναμόρφωσης του διεθνούς νομισματικού συστήματος κατά την δεκαετία του 1960 στο πλαίσιο των διαφορικών συμφερόντων των εθνικών κρατών και η σημασία της δημιουργίας των Ειδικών Τραβηκτικών Δικαιωμάτων που σηματοδότησε την “ήττα” της Γαλλίας στην διένεξή τους με τις ΗΠΑ μετά τα γεγονότα του 1968 αλλά και την αλλαγή της ιεραρχίας των σχέσεων στην Ευρώπη με την κατοχή πλέον της ηγεμονικής θέσης από την Γερμανία. Στο τελευταίο τμήμα του κεφαλαίου περιγράφεται η τελική κατάρρευση του συστήματος στις αρχές της δεκαετίας του 1970 με την άρση της μετατρεψιμότητας του δολλαρίου το 1971 και την σταδιακή εφαρμογή κυμαινόμενων ισοτιμιών, τις ενδιάμεσες προτάσεις και συμφωνίες μέχρι την “επίσημη” εδραίωση της κυριαρχίας του, “χάρτινου” πλέον, δολλαρίου το 1973.

Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζεται η πολιτική των ΗΠΑ σε σχέση με την διαχείριση της ισοτιμίας του δολλαρίου από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980. Το πρώτο τμήμα του κεφαλαίου, μετά από μια σύντομη σύγκριση ανάμεσα στην δεκαετία του 1930 με αυτήν του 1970, αναφέρεται στην διερεύνηση της πολιτικής αυτής κατά την δεκαετία του 1970 και αναλύονται οι μηχανισμοί που ενεργοποιήθηκαν με σκοπό την επίτευξη της υποτίμησης του δολλαρίου χωρίς την απώλεια της κυριαρχίας του στο διεθνές χρηματιστικό σύστημα. Στα πλαίσια αυτά διευκρινίζονται τέσσερα στάδια της πολιτικής αυτής:

- Το πρώτο στάδιο, από το 1970 ως τα τέλη του 1973, χαρακτηρίζεται από την εφαρμογή επεκτατικών νομισματικών πολιτικών στις ΗΠΑ και την δημιουργία τεραστίων ποσοτήτων χρήματος με συνέπεια τις σημαντικές μετακινήσεις κεφαλαίων προς τις Ευρωπαϊκές χώρες, την ταχύτατη επέκταση της διεθνούς ρευστότητας και την διόγκωση του πληθωριστικού κύματος στην παγκόσμια οικονομία και την οριστική εγκατάλειψη του συστήματος των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών.

- Η δεύτερη φάση, από τα τέλη του 1973 ως τα μέσα του 1977, χαρακτηρίζεται από μια "στάση αναμονής" των νομισματικών αρχών των ΗΠΑ οι οποίες επέτρεπαν στις "δυνάμεις της αγοράς" να διαμορφώνουν τις ισοτιμίες του δολλαρίου.
- Το χαρακτηριστικό στοιχείο της τρίτης φάσης, που διαρκεί μέχρι τα τέλη του 1978, είναι η δραστική αλλαγή της πολιτικής των ΗΠΑ προς την κατεύθυνση μιας σημαντικής υποτίμησης του νομίσματός τους.
- Η τέταρτη φάση τέλος, διαρκεί μέχρι τα τέλη της δεκαετίας και χαρακτηρίζεται από την μεταστροφή της πολιτικής προς την κατεύθυνση της στήριξης του δολλαρίου με την πολιτική αυτή να υπαγορεύεται όχι από την αναγκαιότητα επαναφοράς σε κάποιο σύστημα διεθνούς συνεργασίας αλλά από την προσπάθεια αποτροπής μιας νομισματικής κρίσης που θα μπορούσε να καταλήξει στην κατάρρευση του Αμερικανικού νομίσματος.

Το δεύτερο τμήμα του κεφαλαίου εξετάζει την πολιτική των ΗΠΑ κατά την δεκαετία του 1980 με την διευκρίνηση δύο φάσεων σχετικά με την διαχείριση της ισοτιμίας του δολλαρίου οι οποίες εν πολλοίς αντιστοιχούν στις δυο περιόδους διακυβέρνησης του Πρ. Reagan.

- Η πρώτη φάση διαρκεί μέχρι το 1984 και χαρακτηρίζεται από την πολιτική της "μη-παρέμβασης" της πρώτης κυβέρνησης Reagan σε σχέση με την συναλλαγματική ισοτιμία του δολλαρίου η οποία κατανοείται ως ένα "παράγωγο" των προτεραιοτήτων της γενικότερης οικονομικής πολιτικής σε συνδυασμό με την ιδεολογία της "ελεύθερης αγοράς" και την ανάγκη για διεθνή δανεισμό. Η πολιτική αυτή εξελίχθηκε ουσιαστικά μέσω των τεραστίων εισροών κεφαλαίων στην "εξαγωγή" του διογκούμενου χρέους των ΗΠΑ στο εξωτερικό.
- Το δεύτερο στάδιο διαρκεί μέχρι τα τέλη της δεκαετίας και συνδυάζεται με την αναγόρευση του νέου Υπ.Οικονομικών J.A.Baker και την αναστροφή της πολιτικής των ΗΠΑ. Το πλαίσιο της πολιτικής κατά την περίοδο αυτή είναι η αποτροπή οποιαδήποτε διεθνούς αναστάτωσης που θα μπορούσε να δυσχεράνει την σταθερή ανάκαμψη και ανάπτυξη της οικονομίας των ΗΠΑ και ταυτόχρονα η εξάσκηση πιέσεων στις ξένες κυβερνήσεις να αναλάβουν πρωτοβουλίες οι οποίες θα υποστήριζαν την εγχώρια ευημερία των ΗΠΑ. Στα πλαίσια της προσπάθειάς να αποτραπεί η επέκταση του κύματος εμπορικού προστατευτισμού που δημιουργούσε το εμπορικό έλλειμμα, το κύριο μέσο πολιτικής ήταν η "ενεργός διαχείριση" της διεθνούς τιμής του δολλαρίου με τελικό στόχο την μετατροπή της υποτίμησης του δολλαρίου σε ουσιαστικά οφέλη σε σχέση με το εξωτερικό εμπόριο και το εμπορικό έλλειμμα. Ο στόχος αυτός απαιτούσε όχι απλά την μακροοικονομική συνεργασία των κύριων εμπορικών ανταγωνιστών των ΗΠΑ αλλά κάτι περισσότερο: Στην πραγματικότητα ισοδυναμούσε με την ριζική μετατροπή των οικονομιών των κύριων πλεονασματικών χωρών, δηλ. της Γερμανίας και της Ιαπωνίας, από οικονομίες εξαγωγικής κατεύθυνσης σε οικονομίες που στηρίζονται στην εγχώρια αγορά τους.

Το τρίτο κεφάλαιο μπορεί να θεωρηθεί ως η “θεώρητική” ανασύνθεση της πολιτικής των ΗΠΑ σε σχέση με την διαχείριση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του δολλαρίου κατά τις δεκαετίες του 1970 και 1980. Στο πρώτο τμήμα του κεφαλαίου, μετά από την παρουσίαση ορισμένων θεμελιωδών στοιχείων του συστήματος των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών, αναλύεται η σημασία της υποτίμησης του δολλαρίου που, λόγω της σχετικά μικρής εξάρτησης των ΗΠΑ από το διεθνές εμπόριο, τείνει να δημιουργεί πολύ εντονότερες πληθωριστικές πιέσεις στον υπόλοιπο κόσμο. Στη συνέχεια αναλύεται η σημασία του τρόπου που επέλεξαν οι ΗΠΑ να υποτιμήσουν το νόμισμά τους χωρίς είτε να υπονομευθεί η ηγεμονία του στο διεθνές νομισματικό σύστημα είτε να αφεθεί στο “έλεος” της Ευρωπαϊκής οικονομικής πολιτικής ενώ ταυτόχρονα εξαλείφθηκε για τις ΗΠΑ η απαίτηση να ελέγχουν το ύψος του ελλείμματος στις εξωτερικές τους πληρωμές.

Στο δεύτερο τμήμα του κεφαλαίου αναλύεται η φύση και ο χαρακτήρας των “προνομίων” της χώρας το νόμισμα της οποίας χρησιμοποιείται ως διεθνές μέσο πληρωμών. Στο πλαίσιο αυτό παρατίθενται κριτικά οι βασικές θεωρητικές απόψεις για την σημασία των προνομίων αυτών και στη συνέχεια εξετάζεται ο βαθμός που η τροποποίηση του χαρακτήρα και της έκτασης της διεθνούς ρευστότητας - ιδιαίτερα κατά την δεκαετία του 1970 - επέδρασε τόσο στη φύση όσο και την έκταση των προνομίων που αντλούσαν οι ΗΠΑ μέσω του ρόλου του δολλαρίου στο διεθνές νομισματικό σύστημα. Τέλος επιχειρείται μια εκτίμηση της “συνεισφοράς” της πολιτικής των ΗΠΑ έναντι του δολλαρίου στην κρίση της δεκαετίας του 1970.

Το τρίτο τμήμα του κεφαλαίου αναφέρεται στην διαφορική σημασία της Αμερικανικής πολιτικής κατά την δεκαετία του 1980 με την έννοια ότι υπό την κυβέρνηση Reagan η υποτίμηση του δολλαρίου ήταν περισσότερο ένα “τέχνασμα” ή ένας μηχανισμός για την αναχαίτιση του προστατευτισμού με σκοπό την περαιτέρω ανάπτυξη και τις εξαγωγές των τομέων υψηλής τεχνολογίας που είχαν ήδη ωφεληθεί τα μέγιστα από τις εισροές κεφαλαίων και τις δημοσιονομικές δαπάνες. Στη συνέχεια εξετάζουμε το θέμα της διεθνούς συνεργασίας και τις θεωρητικές του συνιστώσες που, στην ουσία, αναφέρονται στην δημιουργία μιας “παγκόσμιας κυβέρνησης”. Ωστόσο υποστηρίζουμε ότι ο στόχος των ΗΠΑ δεν ήταν η εδραίωση μιας τριμερούς συγκυριαρχίας αλλά αντίθετα η εφαρμογή μιας διαδικασίας εξαναγκασμού των άλλων οικονομιών να ακολουθούν και να συνεπικουρούν σε μια συγχρονισμένη πολιτική οικονομικής επέκτασης. Απειλώντας με μια νέα υποτίμηση προσπαθούσαν να πιέσουν τις δυο κύριες πλεονασματικές χώρες να λάβουν μέτρα για την αναθέρμανση των οικονομιών τους χρησιμοποιώντας ταυτόχρονα ως εναλλακτική απειλή την μονομερή λήψη μέτρων προστασίας της βιομηχανίας και του νομίσματός τους και τον αποκλεισμό τους από τις Αμερικανικές αγορές.

Μέρος Β Οι Επιπτώσεις της Πολιτικής Διαχείρισης της Ισοτιμίας του Δολλαρίου στο Εξωτερικό Εμπόριο και τις Διμερείς Εμπορικές Σχέσεις των ΗΠΑ

Το αντικείμενο του δεύτερου μέρους της εργασίας είναι η διάρθρωση και η εξέλιξη του εξωτερικού εμπορίου και των εμπορικών λογαριασμών των ΗΠΑ από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980 και ιδιαίτερα η διευκρίνιση του ρόλου κάθε περιοχής της παγκόσμιας οικονομίας στην εξέλιξη αυτή. Η ανάλυση, από τεχνική σκοπιά, βασίζεται στην ομαδοποίηση του διεθνούς εμπορίου²⁵ σε:

- τρεις ευρείες κατηγορίες εμπορευμάτων σύμφωνα με το διεθνές 10ψήφιο πρότυπο ταξινόμησης SITC 2, δηλ. Βιομηχανικά (SITC 5+6+7+8+9), Τρόφιμα και Πρώτες Υλες ή Πρωτογενή (SITC 0+1+2+4) και Ενεργειακά (SITC 3) καθώς και του επιμέρους συνόλου των Μη Βιομηχανικών και φυσικά του γενικού συνόλου των εμπορευομένων προϊόντων και
- την διαίρεση της παγκόσμιας οικονομίας σε δέκα μείζονες περιοχές-χώρες, ήτοι ΗΠΑ, Γερμανία, Υπόλοιπη Ευρώπη, Ιαπωνία, Άλλες Ανεπτυγμένες χώρες (Καναδάς, Αυστραλία, Ωκεανία, Ν.Αφρική και Ισραήλ), Μέση Ανατολή, Αφρική, Ασία, Λατινική Αμερική και τις πρώην Κεντρικά Σχεδιασμένες οικονομίες (π. ΕΣΣΔ, Αν.Ευρώπη και Κίνα).

Στο **τέταρτο** κεφάλαιο περιγράφεται η διάρθρωση και εξέλιξη του εμπορίου των ΗΠΑ για τις δεκαετίες του 1970 και 1980. Στο πρώτο τμήμα του κεφαλαίου εξετάζεται το πρότυπο του εξωτερικού εμπορίου των ΗΠΑ κατά ευρεία κατηγορία εμπορευμάτων. Στο δεύτερο τμήμα το επίπεδο ανάλυσης αναφέρεται στην εξέταση των διμερών εμπορικών σχέσεων των ΗΠΑ με τις υπόλοιπες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας. Ο βασικός στόχος του κεφαλαίου, εκτός από την παρουσίαση των δεδομένων αυτών, είναι η διευκρίνιση της σημασίας της κάθε περιοχής για το εμπόριο των ΗΠΑ, τόσο ως αγορά εξαγωγών όσο και ως τόπος προέλευσης των εισαγωγών.

Το επίπεδο προσέγγισης είναι κατά περιοχή της παγκόσμιας οικονομίας και αφορά:

- την διευκρίνιση της σημασίας που έχει το διμερές εμπόριο για τις ΗΠΑ
- την διευκρίνιση της σημασίας που έχει το διμερές εμπόριο με τις ΗΠΑ για την περιοχή αυτή,
- τους κυριότερους ανταγωνιστές των ΗΠΑ σε κάθε περιοχή
- την εξέλιξη των διμερών εμπορικών λογαριασμών (Συνολικό εμπορικό ισοζύγιο, Ισοζύγιο Βιομηχανικών, Ισοζύγιο Μη-Βιομηχανικών, Ισοζύγιο Ενεργειακών, Ισοζύγιο Πρωτογενών προϊόντων).

Το **πέμπτο** κεφάλαιο αναφέρεται στην εξέταση της εξέλιξης του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ κατά τις δεκαετίες του 1970 και 1980 με κριτήριο την πορεία των επιμέρους εμπορικών

25 Για μια αναλυτική παράθεση βλ. Παράρτημα Α

λογαριασμών της χώρας κατά ευρεία κατηγορία προϊόντων και κατά κύρια περιοχή της παγκόσμιας οικονομίας. Ο στόχος της ανάλυσης αυτής, εκτός από την παρουσίαση της δομής και εξέλιξης των βασικών δεδομένων, είναι η αξιολόγηση των επιπτώσεων της πολιτικής των ΗΠΑ σε σχέση με την διεθνή τιμή του δολλαρίου στους εμπορικούς λογαριασμούς της χώρας αλλά και η διευκρίνιση των περιοχών-χωρών στις οποίες οφείλεται η επιδείνωση ή βελτίωση της θέσης των ΗΠΑ κατά περίοδο.

Στο πρώτο τμήμα του κεφαλαίου εξετάζεται η εξέλιξη του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ κατά τις τελευταίες δυο δεκαετίες και καθορίζονται οι επιμέρους περίοδοι εξέτασης σύμφωνα με την εξέλιξη των εμπορικών λογαριασμών αλλά και την περιοδολόγηση της πολιτικής των ΗΠΑ σε σχέση με το δολλάριο που ακολουθήθηκε στο δεύτερο κεφάλαιο.

Από την ανάλυση αυτή φαίνεται ότι η εξέλιξη των εμπορικών λογαριασμών των ΗΠΑ κατά τις δεκαετίες του 1970 και 1980 οφείλεται σε διαφορετικούς λόγους σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Παρόλο που ο τρόπος και τα κριτήρια περιοδοποίησης της εξέλιξης αυτής μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με τους στόχους της έρευνας, για τους στόχους της παρούσας εργασίας η περιοδοποίηση αυτή απαιτείται τόσο να λαμβάνει υπόψη τις σημαντικότερες εξελίξεις σε σχέση με τις διάφορες κύριες κατηγορίες εμπορίου όσο, επίσης, και να αντιστοιχεί στις φάσεις της πολιτικής των ΗΠΑ σε σχέση με την διεθνή τιμή του δολλαρίου όπως παρουσιάστηκε στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας. Για τους λόγους αυτούς το χρονικό διάστημα των δυο τελευταίων δεκαετιών διαιρέθηκε τελικά στις ακόλουθες περιόδους:

Η Περιοδοποίηση του Εμπορικού Ισοζυγίου των ΗΠΑ σε Αντιστοιχία με την Πολιτική τους Εναντι της Διεθνούς Τιμής του Δολλαρίου

Περίοδοι	Κύριες Εξελίξεις του Εμπορικού Ισοζυγίου των ΗΠΑ	Πολιτική των ΗΠΑ σε Σχέση με την Διεθνή Τιμή του Δολλαρίου
1971 - 1972	<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειμμα που οφείλεται στην σταδιακή μεταστροφή του πλεονάσματος βιομηχανικών προϊόντων σε έλλειμμα και την αύξηση του ενεργειακού ελλείμματος. • Σε διμερές επίπεδο το έλλειμμα οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στις διμερείς σχέσεις με την Ιαπωνία 	<ul style="list-style-type: none"> • Αυγ. 1971 Απόφαση των ΗΠΑ για το τέλος της μετατρεψιμότητας του δολ. σε χρυσό. • Δεκ. 1971 Υποτίμηση δολ. κατά 8.5% έναντι του χρυσού • Στο τέλος της περιόδου η συνολική υποτίμηση του δολ. ήταν, σε σχέση με το 1970, 13% έναντι του μάρκου και 16% έναντι του γεν.
1972 - 1975	<ul style="list-style-type: none"> • Αντιστροφή της ανωτέρω πορείας με την επίτευξη σημαντικών βιομηχανικών αλλά και πρωτογενών πλεονασμάτων παρά τα μεγάλα ενεργειακά ελλείμματα • Σε διμερές επίπεδο η θετική αυτή εξέλιξη οφείλεται κατά κύριο λόγο στις εξαγωγές στην Υπ.Ευρώπη. 	<ul style="list-style-type: none"> • Φεβ 1973 Υποτίμηση δολ. κατά 10% έναντι του χρυσού • Μαρ 1973 Οριστική εγκατάλειψη σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών • Ιούλ 1974 Υποτίμηση δολ. κατά 20% έναντι του μάρκου • Στο τέλος της περιόδου η συνολική υποτίμηση του δολ. ήταν, σε σχέση με το 1972, 23% έναντι του μάρκου και 2% έναντι του γεν.
1975 - 1978	<ul style="list-style-type: none"> • Συνολικό έλλειμμα λόγω της αύξησης των εισαγωγών ενεργειακών προϊόντων. • Σε διμερές ωστόσο επίπεδο παρά το σημαντικό πλεόνασμα με την Υπ.Ευρώπη, τα ελλείμματα προέρχονται από τις βιομηχανικές εισαγωγές από την Ιαπωνία και την Ασία και τις ενεργειακές εισαγωγές από την Αφρική. 	<ul style="list-style-type: none"> • Το 1977 το μέσο επίπεδο υποτίμησης του δολ. επανήλθε στα επίπεδα του Δεκ.1971 • Νοε. 1978 Ανατίμηση δολ. κατά 7%. • Στο τέλος της περιόδου η συνολική υποτίμηση του δολ. ήταν, σε σχέση με το 1975, 18% έναντι του μάρκου και 29% έναντι του γεν.

Περίοδοι	Κύριες Εξελίξεις του Εμπορικού Ισοζυγίου των ΗΠΑ	Πολιτική των ΗΠΑ σε Σχέση με την Διεθνή Τιμή του Δολλαριού
1978 - 1980	<ul style="list-style-type: none"> Σταθεροποίηση του συνολικού ελλείμματος, παρά την εκ νέου αύξηση των ενεργειακών ελλειμμάτων, λόγω της επίτευξης και πάλι σημαντικών βιομηχανικών αλλά και πρωτογενών πλεονασμάτων. Σε διμερές επίπεδο αυξάνεται το πλεόνασμα από την Υπ.Ευρώπη αλλά και το έλλειμμα από την Αφρική ενώ συνεχίζονται με σταθερό ρυθμό τα ελλείμματα από την Ιαπωνία και την Ασία. 	<ul style="list-style-type: none"> Στο τέλος της περιόδου η υποτίμηση του δολ. ήταν, σε σχέση με το 1978, 10% έναντι του μάρκου ενώ ανατιμήθηκε κατά 8% έναντι του yen.
1980 - 1986	<ul style="list-style-type: none"> Εκτίναξη του συνολικού ελλείμματος, που σε ετήσια βάση 5-πλασιάζεται μέχρι το 1986, λόγω των καθαρών εισαγωγών βιομηχανικών προϊόντων. Όλοι σχεδόν οι διμερείς εμπορικοί λογαριασμοί εμφανίζουν ελλείμματα το κύριο μέρος των οποίων προέρχεται από την Ιαπωνία και την Ασία. Το διμερές ισοζύγιο με την Υπ.Ευρώπη μετατρέπεται βαθμιαία σε ελλειμματικό. 	<ul style="list-style-type: none"> Μέχρι το 1985 το δολ. ανατιμήθηκε, σε σχέση με το 1980, κατά 62% έναντι του μάρκου και κατά 5% έναντι του yen. Το 1986 το δολ. υποτιμήθηκε, σε σχέση με το 1985, κατά 26% έναντι του μάρκου και 29% έναντι του yen.
1986 - 1989	<ul style="list-style-type: none"> Το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου μειώθηκε κατά το 1/3 σε ετήσια βάση μέχρι το 1989 λόγω της μείωσης κυρίως του βιομηχανικού ελλείμματος αλλά και της αύξησης του πλεονάσματος πρωτογενών. Το σημαντικότερο τμήμα της βελτίωσης προέρχεται από την Υπ.Ευρώπη με την οποία το διμερές εμπορικό ισοζύγιο γίνεται βαθμιαία και πάλι πλεονασματικό. 	<ul style="list-style-type: none"> Μέχρι το 1988 το δολ. υποτιμήθηκε, σε σχέση με το 1986, κατά 20% σε σχέση με το μάρκο και 24% έναντι του yen. Μέχρι τα τέλη του επόμενου έτους ανατιμήθηκε και πάλι κατά 7% έναντι και των δυο νομισμάτων.

Στο αμέσως επόμενο τμήμα του κεφαλαίου αποτιμάται ο ρόλος κάθε περιοχής της παγκόσμιας οικονομίας στην διαμόρφωση του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ κατά περίοδο.

Στο δεύτερο τμήμα του κεφαλαίου εξετάζονται αναλυτικά κατά περίοδο η εξέλιξη των διμερών σχέσεων των ΗΠΑ με τις υπόλοιπες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας με σκοπό την διευκρίνιση των βασικών παραγόντων που συντέιναν στην διαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος και την διευκρίνιση της σημασίας κάθε περιοχής στην εξέλιξη αυτή. Συνοπτικά η παράθεση των κυριότερων ευρημάτων έχει ως εξής:

Η Συνολική Αποτίμηση της Δεκαετίας του 1970

Σωρευτικά Αποτελέσματα και Μεταβολές του Εμπορικού Ισοζυγίου των ΗΠΑ (Τρέχουσες τιμές σε δισ.δολ.)										
Περίοδος 1971 - 1980										
Σωρευτικά Αποτελέσματα	ΣΥΝΟΛΟ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ. ΑΝΑΠΤ.	Μ. ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ. ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ. ΣΧΕΔ.
Εμπορικό Ισοζύγιο	-117,7	-60,6	-14,9	80,5	-24,9	-10,3	-65,3	-11,7	-34,3	24,1
Ισοζ. Βιομηχανικών	67,2	-126,4	-30,5	35,0	33,3	53,2	18,0	114,7	-31,9	2,1
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-184,9	65,8	15,6	45,5	-58,2	-63,5	-83,3	-126,4	-2,4	22,0
Ισοζ. Ενεργειακών	-307,4	10,5	-0,4	-10,1	-23,0	-71,6	-86,9	-102,8	-21,8	-1,2
Ισοζ. Πρωτογενών	122,5	55,3	16,0	55,6	-35,2	8,0	3,6	-23,6	19,4	23,2
Σωρευτική Μεταβολή										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-31,2	-9,4	-0,6	21,0	-7,9	-11,3	-21,6	0,7	-7,3	5,3
Ισοζ. Βιομηχανικών	17,0	-19,8	-2,2	14,2	-0,9	7,3	2,2	21,8	-5,6	0,4
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-48,2	10,4	1,6	6,8	-7,0	-18,6	-23,8	-21,1	-1,7	4,9
Ισοζ. Ενεργειακών	-77,8	1,1	0,2	-2,5	-3,6	-19,9	-25,5	-22,6	-4,9	-0,1
Ισοζ. Πρωτογενών	29,6	9,3	1,5	9,2	-3,4	1,3	1,7	1,5	3,2	5,0

Συνολικά φαίνεται ότι η υποτίμηση του δολλαρίου και η ανακατανομή του παγκόσμιου εισοδήματος από τις ενεργειακές κρίσεις διέκοψαν προσωρινά αλλά δεν ανέστρεψαν τελικά την πτωτική πορεία του εξωτερικού εμπορίου των ΗΠΑ κατά την δεκαετία του 1970. Το συνολικό έλλειμμα ύψους σχεδόν 120 δισ.δολ. ισούται με το 38% των καθαρών εισαγωγών ενέργειας ύψους 307 δισ.δολ. αφού το πλεόνασμα του ισοζυγίου πρωτογενών προϊόντων κάλυψε το 40% και οι καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών το 22% του ποσού αυτού. Το ενεργειακό έλλειμμα των ΗΠΑ προέρχεται από την Λ.Αμερική, την Αφρική και την Μ.Ανατολή ενώ οι περιοχές από τις οποίες οι ΗΠΑ αποκομίζουν τον κύριο όγκο του πλεονάσματος πρωτογενών προϊόντων είναι το σύνολο της Ευρώπης καθώς και η Ιαπωνία με την Ασία, με σημαντική συμμετοχή και των Κ.Σχεδιασμένων χωρών ενώ είναι καθαροί εισαγωγείς από τις περιοχές της Αμερικανικής ηπείρου.

Στο πεδίο του εμπορίου βιομηχανικών προϊόντων οι ΗΠΑ έχουν σημαντικά ελλείμματα κυρίως με την Ιαπωνία την Ασία και την Γερμανία ενώ αποκομίζουν σημαντικά πλεονάσματα με την Λ.Αμερική, την Μ.Ανατολή, την Υπ.Ευρώπη και τις Αλ.Ανεπτ. χώρες αλλά και με την Αφρική. Σε συνολικό διμερές επίπεδο, ωστόσο, προκύπτει ότι τελικά η Αφρική είναι η περισσότερο εμπορικά "ζημιογόνος" περιοχή αφού οι καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών καλύπτουν μόλις το 20% του σημαντικού ενεργειακού ελλείμματος από την περιοχή αυτή αφήνοντας ένα συνολικό διμερές έλλειμμα 65 δισ.δολ. που ισοδυναμεί με περισσότερο από το ήμισυ του συσσωρευμένου ελλείμματος των ΗΠΑ για ολόκληρη την δεκαετία. Η δεύτερη πιο "ζημιογόνος" περιοχή είναι η Ιαπωνία με την οποία οι καθαρές εξαγωγές μη βιομηχανικών προϊόντων των ΗΠΑ καλύπτουν το ήμισυ των καθαρών εισαγωγών βιομηχανικών αφήνοντας ένα διμερές έλλειμμα αντίστοιχο με της Αφρικής. Στη κλίμακα των "ζημιογόνων" περιοχών για το Αμερικανικό εμπόριο ακολουθούν η Ασία και η Γερμανία με τις καθαρές εξαγωγές πρωτογενών προϊόντων των ΗΠΑ να καλύπτουν περίπου το ήμισυ των καθαρών εισαγωγών βιομηχανικών και οι Αλ.Ανεπτυγμένες με τις οποίες οι ΗΠΑ απολαμβάνουν μεν ένα πλεόνασμα βιομηχανικών που καλύπτει όμως το 60% περίπου των καθαρών εισαγωγών πρωτογενών και ενέργειας.

Οι διμερείς σχέσεις με την Λ.Αμερική αποκαλύπτουν τη σημασία των χωρών αυτών για το Αμερικανικό εμπόριο αφού από την περιοχή αυτή οι ΗΠΑ όχι μόνο εισάγουν το μεγαλύτερο τμήμα των ενεργειακών προϊόντων αλλά ταυτόχρονα καλύπτουν κατά 90% το έλλειμμα αυτό με ένα σημαντικότατο πλεόνασμα βιομηχανικών εξαγωγών, σχεδόν ισοδύναμο με το διμερές Ιαπωνικό βιομηχανικό έλλειμμα. Εκτός από ένα διμερές πλεόνασμα ύψους 24 δισ.δολ με τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες που προήλθε από τις καθαρές εξαγωγές πρωτογενών στα τέλη της δεκαετίας, το εμπόριο με την Υπ.Ευρώπη είναι το πιο "προσοδοφόρο" για τις ΗΠΑ κατά την περίοδο αυτή. Το συνολικό διμερές πλεόνασμα ύψους 80 δισ.δολ. οφείλεται κατά 55% στις καθαρές εξαγωγές πρωτογενών και κατά 45% στις καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων.

Η Συνολική Αποτίμηση της Δεκαετίας του 1980

Κατά την δεκαετία του 1980 το συσσωρευμένο εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ έφτασε το επίπεδο των 833 δισ.δολ. για την περίοδο 1981 ως 1989.

Σωρευτικά Αποτελέσματα και Μεταβολές του Εμπορικού Ισοζυγίου των ΗΠΑ
(Τρέχουσες τιμές σε δισ.δολ.)

Περίοδος 1981 - 1989

Σωρευτικά Αποτελέσματα	ΣΥΝΟΛΟ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
Εμπορικό Ισοζύγιο	-833,0	-361,1	-80,6	-19,7	-120,2	22,8	-36,3	-22,3	-243,2	27,7
Ισοζ. Βιομηχανικών	-626,4	-474,1	-96,0	-57,6	21,8	67,0	25,5	132,2	-254,1	8,2
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-206,5	113,0	15,4	37,9	-142,0	-44,2	-61,8	-154,5	10,9	19,5
Ισοζ. Ενεργειακών	-374,7	17,2	0,7	-22,0	-69,0	-59,0	-74,0	-135,0	-26,7	-7,1
Ισοζ. Πρωτογενών	168,3	95,8	14,7	59,8	-73,0	14,8	12,2	-19,6	37,6	26,6
Σωρευτική Μεταβολή										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-69,6	-42,4	-8,5	-22,9	-1,4	13,8	19,6	5,1	-32,0	-1,0
Ισοζ. Βιομηχανικών	-108,4	-48,5	-8,4	-20,5	11,0	-1,3	-0,2	-5,7	-37,5	2,4
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	38,9	6,1	-0,1	-2,4	-12,4	15,1	19,8	10,8	5,5	-3,3
Ισοζ. Ενεργειακών	42,9	0,4	-0,2	0,7	-5,4	13,9	19,6	12,9	2,1	-1,3
Ισοζ. Πρωτογενών	-4,0	5,7	0,1	-3,1	-7,0	1,2	0,2	-2,1	3,4	-2,1

Με άλλα λόγια, κατά το διάστημα αυτό, οι εισαγωγές των ΗΠΑ αυξάνονται κατά μέσο όρο κατά 92.5 δισ.δολ. κάθε έτος περισσότερο από τις εξαγωγές τους. Το συσσωρευμένο αυτό αποτέλεσμα οφείλεται κατά 3/4 στις καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων που έφτασαν τα 626 δισ.δολ. και το υπόλοιπο στο ενεργειακό έλλειμμα, αφού το πλεόνασμα του ισοζυγίου πρωτογενών καλύπτει το 45% περίπου των καθαρών εισαγωγών ενέργειας. Στην εικόνα του εμπορίου των ΗΠΑ κατά ευρεία κατηγορία προϊόντων κυριαρχεί, φυσικά, το εμπόριο βιομηχανικών προϊόντων. Το μεγάλο έλλειμμα των ΗΠΑ στην κατηγορία αυτή οφείλεται στις εισαγωγές από την Ιαπωνία και την Ασία και στη συνέχεια από τις χώρες της Ευρώπης και ιδιαίτερα την Γερμανία. Ταυτόχρονα οι ΗΠΑ αποκομίζουν πλεονάσματα από την Λ.Αμερική, την Μ.Ανατολή, την Αφρική και τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες, αλλά το σύνολο των πλεονασμάτων αυτών επαρκεί απλώς για να αντισταθμίσει μόνο τα ελλείμματα από την Ασία. Στο πεδίο της ενέργειας περισσότερο από το 1/3 των καθαρών εισαγωγών ενέργειας προέρχεται από την Λ.Αμερική, το 20% από την Αφρική, το 15% από την Μ.Ανατολή και 20% από τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες. Το τελικό θετικό αποτέλεσμα στο ισοζύγιο πρωτογενών προϊόντων οφείλεται, παρά τις σημαντικές εισαγωγές από τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες και την Λ.Αμερική, στις εξαγωγές στην περιοχή του Ειρηνικού, κυρίως την Ιαπωνία, και την Ευρώπη με αξιόλογες εξαγωγές επίσης και στις Κ.Σχεδιασμένες χώρες.

Στο επίπεδο των διμερών εμπορικών σχέσεων οι ΗΠΑ έχουν διμερή ελλείμματα με όλες τις περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας με εξαίρεση τα μικρά διμερή πλεονάσματα με την Μ.Ανατολή και τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες. Τα σημαντικότερα διμερή ελλείμματα, ωστόσο, προέρχονται τις καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών από την Ιαπωνία και την Ασία και από τις καθαρές εισαγωγές ενέργειας και πρωτογενών από τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες. Στην περίπτωση της Ιαπωνίας οι Αμερικανικές καθαρές εξαγωγές μη βιομηχανικών - κυρίως πρωτογενών - προϊόντων καλύπτουν, συνολικά για την δεκαετία του 1980, μόνο το 1/4 περίπου των καθαρών βιομηχανικών εισαγωγών. Στην περίπτωση της Ασίας το συνολικό διμερές έλλειμμα σχεδόν ισούται με το διμερές βιομηχανικό έλλειμμα παρά τις καθαρές εξαγωγές πρωτογενών και ο λόγος είναι οι εισαγωγές ενέργειας των ΗΠΑ από την περιοχή αυτή. Αντίθετα

το διμερές έλλειμμα των ΗΠΑ με τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες οφείλεται εξίσου στις καθарές εισαγωγές πρωτογενών και ενεργειακών προϊόντων με το μικρό βιομηχανικό πλεόνασμα των ΗΠΑ να καλύπτει μόνο το 1/7 του συνολικού ελλείμματος μη βιομηχανικών προϊόντων. Το επόμενο σε μέγεθος διμερές έλλειμμα προέρχεται από το εμπόριο με την Γερμανία και οφείλεται στις καθарές εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων αφού οι πρωτογενείς εξαγωγές των ΗΠΑ καλύπτουν μόνο το 15% του βιομηχανικού ελλείμματος. Με την περιοχή της Υπόλοιπης Ευρώπης, ωστόσο, η εικόνα είναι διαφορετική με τις σημαντικές πρωτογενείς εξαγωγές των ΗΠΑ να αντισταθμίζουν τις καθарές βιομηχανικές εισαγωγές με αποτέλεσμα το μικρό διμερές συνολικό έλλειμμα να ισούται με τις καθарές εναργειακές εισαγωγές από την περιοχή αυτή.

Σε σχέση με τους "παραγωγούς" ενέργειας η εικόνα παραμένει σχεδόν ανάλογη με την δεκαετία του 1970. Οι διμερείς εμπορικές σχέσεις των ΗΠΑ με την Αφρική παραμένουν ελλειμματικές παρά τις βιομηχανικές και πρωτογενείς εξαγωγές στην περιοχή που καλύπτουν όμως μόνο το 50% των ενεργειακών εισαγωγών. Αντίθετα οι εξαγωγές στην Μ.Ανατολή υπερκαλύπτουν τις εισαγωγές ενέργειας από την περιοχή αυτή αφήνοντας ένα τελικό θετικό αποτέλεσμα. Οι σημαντικές καθарές εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων είναι το στοιχείο στο οποίο οφείλεται κατά κύριο λόγο η σημασία της Λ.Αμερικής για το Αμερικανικό εμπόριο. Το διμερές βιομηχανικό πλεόνασμα των ΗΠΑ με την περιοχή αντισταθμίζει πλήρως τις μεγάλες εισαγωγές ενέργειας από την περιοχή αυτή και το συνολικό έλλειμμα ισοδυναμεί με τις, μικρές σχετικά, καθарές εισαγωγές πρωτογενών. Τέλος οι εμπορικές σχέσεις με τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες αφήνουν ένα θετικό τελικό αποτέλεσμα για τις ΗΠΑ που οφείλεται κατά κύριο λόγο στις εξαγωγές πρωτογενών προϊόντων.

Στο έκτο κεφάλαιο, καταληκτικό του Β' μέρους, εξετάζεται η εμπορική θέση των περιοχών της παγκόσμιας οικονομίας κατά την δεκαετία του 1980 και η σχετική εμπορική θέση των ΗΠΑ σε κάθε αγορά τόσο κατά την περίοδο της μεγάλης αύξησης της διεθνούς τιμής του δολλαρίου όσο και μετά την έναρξη της περιόδου υποτίμησης το 1986. Συγκεκριμένα:

- i. Στο πρώτο τμήμα του κεφαλαίου εξετάζεται η εξέλιξη του διεθνούς εμπορίου κατά τις περιόδους 1980-86 και 1986-89. Ο τρόπος προσέγγισης στηρίζεται κατά κύριο λόγο στην ανάλυση των μεταβολών των συνολικών εξαγωγών, εισαγωγών και των εμπορικών ισοζυγίων των περιοχών της παγκόσμιας οικονομίας κατά τις δυο αυτές περιόδους και τις συνέπειες που επέφεραν στην σχετική θέση κάθε περιοχής στον διεθνή καταμερισμό των εμπορικών ροών.
- ii. Στο δεύτερο τμήμα του κεφαλαίου εξετάζουμε τον συνδυασμό των παραγόντων τόσο σε γεωγραφικό επίπεδο όσο και κατά ευρεία κατηγορία εμπορευμάτων, αποτέλεσμα των οποίων είναι συνολική μεταβολή της εμπορικής θέσης κάθε περιοχής της παγκόσμιας οικονομίας. Στα πλαίσια αυτά αναλύεται - για κάθε περιοχή της παγκόσμιας οικονομίας εκτός των ΗΠΑ - καταρχήν η συνολική εμπορική θέση της κατά την δεκαετία του 1980 και η σχετική θέση των υπόλοιπων περιοχών στην αγορά της. Στη συνέχεια εξετάζεται η μεταβολή της εμπορικής της θέσης κατά τις περιόδους 1980-86 και 1986-89 σε αναφορά με τις γεωγραφικές

συνιστώσες της μεταβολής αυτής και ιδιαίτερα την έκταση της σχετικής διαφοροποίησης της θέσης των ΗΠΑ. Το τελευταίο μέρος του τμήματος, τέλος, μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί μια συνοπτική ανασύνθεση των ευρημάτων ολόκληρου του Β' μέρους της εργασίας, στόχος της οποίας είναι η εξέταση των παραγόντων βελτίωσης του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ στα πλαίσια της μεταβολής τόσο της εμπορικής τους θέσης μετά την αλλαγή πολιτικής το 1986 όσο και της σχετικής τους θέσης στις αγορές των υπολοίπων περιοχών της παγκόσμιας οικονομίας.

Συνοπτικά τα συμπεράσματα μπορούν να παρατεθούν ως εξής:

Η περίοδος από το 1986 ως το τέλος της δεκαετίας του 1980, που χαρακτηρίζεται από την υποτίμηση του δολλαρίου και την αύξηση του όγκου των διεθνών εμπορικών συναλλαγών, ήταν μια περίοδος σημαντικής βελτίωσης του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ. Όπως είδαμε στο 5ο κεφάλαιο τα σημαντικότερα τμήματα της βελτίωσης αυτής προήλθαν από τις διμερείς εμπορικές σχέσεις με την Υπ.Ευρώπη και τις υπόλοιπες περιοχές της Αμερικανικής ηπείρου, τις Άλλες Αναπτυγμένες χώρες και την Λ.Αμερική.

Η πιο σημαντική περιοχή για την βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ είναι η Υπ.Ευρώπη με την οποία η ΗΠΑ επιτυγχάνουν και τα μεγαλύτερα διμερή πλεονάσματα κατά την τελευταία 20ετία αλλά το πιο σημαντικό από την περιοχή αυτή προέρχεται κατά περιόδους (βλ. κεφ. 5) το σημαντικότερο τμήμα της βελτίωσης του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ. Στην πράξη με την περιοχή αυτή οι ΗΠΑ είχαν πλεονάσματα μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του 1980 και συνεχή πλεονάσματα στο διμερές εμπόριο μη βιομηχανικών προϊόντων ενώ τα ελλείμματα στα μέσα της δεκαετίας του 1980 προερχόντουσαν από το εμπόριο βιομηχανικών αγαθών. Το διμερές εμπόριο έχει από την άποψη των εμπορικών μεριδίων πολύ μεγαλύτερη σημασία για τις ΗΠΑ απότι για την Υπ.Ευρώπη, αλλά η σημασία των διμερών εμπορικών σχέσεων με τις ΗΠΑ για την Υπ.Ευρώπη οφείλεται στα καθαρά αποτελέσματα του εμπορίου.

Η σημασία όμως της περιοχής αυτής για την βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ οφείλεται και στην ιδιαίτερη θέση που κατέχει στην παγκόσμια οικονομία. Παρόλο που η Γερμανία, όπως θα αναλυθεί στο επόμενο μέρος, κατέχει την ηγετική θέση στο εξωτερικό εμπόριο της περιοχής, μια πιθανή οικονομική ανάκαμψη και αύξηση των εισαγωγών αυτής της ομάδας χωρών, που αποτελεί το μεγαλύτερο εμπορικό μπλοκ της παγκόσμιας οικονομίας, θα οδηγούσε στην αύξηση των εξαγωγών και της εισαγωγικής "ικανότητας" όλων των υπόλοιπων περιοχών της παγκόσμιας οικονομίας με σημαντικά άμεσα και έμμεσα θετικά αποτελέσματα για τις ΗΠΑ.

Η δεύτερη πιο σημαντική περιοχή για τις ΗΠΑ είναι οι Άλλες Αναπτυγμένες χώρες, κυρίως ο Καναδάς. Το διμερές εμπόριο έχει εξαιρετική σημασία για τα δύο μέρη και διπλάσια σχετική σημασία για την περιοχή αυτή. Παρόλο που οι ΗΠΑ έχουν ελλείμματα με την περιοχή αυτά οφείλονται αποκλειστικά στις εισαγωγές μη βιομηχανικών προϊόντων. Παράλληλα οι ΗΠΑ επιτυγχάνουν σημαντικές καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων ιδιαίτερα μετά την σχετική

αναστροφή του εμπορίου τους στα τέλη του 1980. Η Ευρωπαϊκές χώρες κατέχουν μια ισχυρή θέση στο εξωτερικό εμπόριο της περιοχής από την οποία μπορούν να προέλθουν και σημαντικά έμμεσα οφέλη για το Αμερικανικό εμπόριο σε μια πιθανή ευρωπαϊκή ανάκαμψη λόγω των σημαντικών εξαγωγών που κατευθύνονται στην Ευρώπη.

Η Λ.Αμερική είναι ιδιαίτερα σημαντική για το εμπόριο των ΗΠΑ τόσο ως περιοχή προέλευσης εισαγωγών ενέργειας και πρώτων υλών όσο και ως τόπος εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων από την οποία οι ΗΠΑ αντλούν τα μεγαλύτερα πλεονάσματά τους στο εμπόριο αυτό. Η αγορά της περιοχής αυτής είναι χώρος σκληρού ανταγωνισμού ανάμεσα στις βιομηχανικές χώρες, οι οποίες έχουν κοινό συμφέρον στην αύξηση του εισοδήματος της περιοχής. Οι ΗΠΑ από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 προσπαθούν να αποτρέψουν την αυξανόμενη ισχώρηση των Ευρωπαίων στις περιοχές της Αμερικανικής ηπείρου. Ο έλεγχος του χρηματιστικού συστήματος της Λ.Αμερικής (πχ. η δημιουργία της Inter-American Bank) αφού στο διεθνές εμπόριο ο έλεγχος της χρηματοδότησης συνεπάγεται και τον έλεγχο του εμπορίου, ο σχηματισμός της NAFTA (πχ. καμιά ευρωπαϊκή χώρα εκτός της Ισπανίας δεν αγοράζει Μεξικανικό πετρέλαιο), και η γνωστή υποστήριξη αυταρχικών καθεστώτων πρέπει να εκτιμηθούν μέσα στο πλαίσιο των ανταγωνιστικών σχέσεων Ευρώπης και ΗΠΑ.

Το διμερές εμπόριο με την Ιαπωνία αντιπροσωπεύει για τις ΗΠΑ την περιοχή διάθεσης ενός πολύ σημαντικού τμήματος των καθαρών εξαγωγών τροφίμων αλλά και προέλευσης του σημαντικότερου τμήματος των καθαρών εισαγωγών βιομηχανικών προϊόντων. Το διμερές εμπόριο έχει μεγαλύτερη βαρύτητα για την Ιαπωνία και οι ΗΠΑ έχουν σταδιακά χάσει ένα σημαντικό μερίδιο της αγοράς της. Η μικρή βελτίωση του διμερούς εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ μετά το 1986 προήλθε αποκλειστικά από την αύξηση των καθαρών πρωτογενών εξαγωγών τους ενώ η υποτίμηση του δολλαρίου φαίνεται ότι επιβραδύνει απλώς τις καθарές εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων.

Τα ίδια σχεδόν ισχύουν για την Ασία ως προς τη σημασία των διμερών εμπορικών ισοζυγίων με την διαφορά ότι η βαρύτητα του διμερούς εμπορίου έχει αυξηθεί σημαντικά και για τις δύο πλευρές τις δυο προηγούμενες δεκαετίες. Αν ληφθεί υπόψη η φύση των οικονομιών της περιοχής αυτής και οι σημαντικές εξαγωγές στην Ευρώπη προκύπτει και η πιθανότητα σημαντικών έμμεσων οφελειών από την αύξηση του εισοδήματος της περιοχής. Ταυτόχρονα, και για τους ίδιους λόγους, και αυτή η περιοχή είναι χώρος σκληρού ανταγωνισμού ανάμεσα στις ΗΠΑ, την Ιαπωνία και την Γερμανία με την Ιαπωνία να κατέχει προς το παρόν την καλύτερη θέση στην περιοχή. Τα ανοίγματα των ΗΠΑ στην μετα-Μαοϊκή Κίνα, οι δεσμεύσεις στην Κορέα, η προσπάθεια διείσδυσης στην Ινδία και οι πιέσεις για την δημιουργία μιας ζώνης ελεύθερων εξαγωγών στην Ν.Α.Ασία εντάσσονται στο πλαίσιο αυτό.

Οι διμερείς σχέσεις ΗΠΑ και Μ.Ανατολής είναι ευνόητο ότι περιστρέφονται γύρω από τον ρόλο της ενέργειας στην παγκόσμια οικονομία και αποκτούν ιδιαίτερη και πολυδιάστατη σημασία σε περιόδους “ενεργειακών κρίσεων”. Οι ΗΠΑ εισάγουν ένα αξιόλογο τμήμα της ενέργειάς τους από την περιοχή αυτή στην αγορά της οποίας κατέχουν επίσης σημαντική θέση. Συνολικά την

δεκαετία του 1970 οι ΗΠΑ απέσπασαν από την περιοχή αυτή πολύ σημαντικά πλεονάσματα βιομηχανικών εξαγωγών και με την εξαίρεση της Γερμανίας ήταν η μόνη χώρα που τελικά κάλυψε το 90% του διμερούς ενεργειακού ελλείμματος, ενώ η Υπ.Ευρώπη και η Ιαπωνία κάλυπταν μόνο το 30% ως 40% των καθαρών εισαγωγών ενέργειας. Η κατάσταση αυτή εντάθηκε ακόμη περισσότερο την επόμενη δεκαετία αφού η περιοχή αυτή ήταν πρακτικά η μόνη από την οποία οι ΗΠΑ αντλούσαν συνολικά εμπορικά πλεονάσματα λόγω των καθαρών εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων. Φαίνεται ότι στην πράξη το αυξημένο εισόδημα της περιοχής από τις εξαγωγές ενέργειας οφελεί σχετικά περισσότερο τις ΗΠΑ (αλλά και την Γερμανία) από τις άλλες αναπτυσσόμενες περιοχές του κόσμου. Από την πλευρά της Υπ.Ευρώπης, όπως αναπτύσσεται εκτενέστερα στο έβδομο κεφάλαιο, η παράταση των εκτεταμένων ελλειμμάτων με την περιοχή αυτή καθιστά αδύνατη την χρηματοδότηση του εμπορίου με τις αναπτυσσόμενες χώρες αλλά και τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης το οποίο εξαρτάται σε κρίσιμο βαθμό από τις εξαγωγικές πιστώσεις. Στα πλαίσια αυτά πρέπει να εκτιμηθεί και η στάση της Ευρώπης κατά το παρελθόν σχετικά με τις συνομιλίες του Camp David και η εχθρική στάση, ιδιαίτερα της Γαλλίας, έναντι των ΗΠΑ κατά τα γεγονότα του Iran.

Με την Αφρική συμβαίνει εντελώς το αντίθετο. Είναι η περιοχή με την οποία οι ΗΠΑ είχαν τα υψηλότερα ελλείμματα σε διμερές επίπεδο την δεκαετία του 1970 λόγω των καθαρών εισαγωγών ενέργειας που απέκτησαν για τις ΗΠΑ την ίδια βαρύτητα με τις εισαγωγές από την Λ.Αμερική. Η διαφορά είναι ότι η εδραιωμένη θέση της Υπ.Ευρώπης (πχ. Συνθήκη του Lome και "προνόμια" για την Ευρώπη, σχέσεις ΗΠΑ και Λιβύης, αυξημένη επιρροή των ΗΠΑ στην Ν.Αφρική) στην περιοχή αυτή αποτρέπει την κάλυψη των ελλειμμάτων αυτών εκ μέρους των ΗΠΑ με καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων με αποτέλεσμα οι χώρες της Υπ.Ευρώπης - και σε μικρότερο βαθμό η Ιαπωνία και οι Κ.Σχεδιασμένες χώρες - να είναι οι σχετικά περισσότερο ωφελημένες από τα αυξημένα εισοδήματα της περιοχής εις βάρος των ΗΠΑ αλλά και της Γερμανίας.

Η σημασία των σχέσεων ΗΠΑ - Γερμανίας έγκειται πολύ περισσότερο στις σχετικές θέσεις των δυο κρατών στις υπόλοιπες περιοχές του κόσμου παρά στις διμερείς εμπορικές σχέσεις οι οποίες παρουσιάζουν συνεχή ελλείμματα εις βάρος των ΗΠΑ που οφείλονται στο εμπόριο των βιομηχανικών προϊόντων - αν και η μείωση των ελλειμμάτων αυτών φαίνεται να παίζει ένα ρόλο στα τέλη της δεκαετίας του 1980 στην σχετική βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ. Την δεκαετία του 1980 το συνολικό διμερές έλλειμμα των ΗΠΑ με την Ευρώπη προερχόταν κατά τα 3/4 από την χώρα αυτή και η σημασία του διμερούς εμπορίου παρόλο που ήταν ανάλογη για τις δυο χώρες μειώθηκε για τις ΗΠΑ ενώ έμεινε σχετικά σταθερή για την Γερμανία. Όπως αναλύεται λεπτομερώς στο επόμενο μέρος, το πρότυπο του ενδο-ευρωπαϊκού εμπορίου, οι εμπορικές σχέσεις των αναπτυσσόμενων περιοχών με την Υπ.Ευρώπη και η ισοτιμία μεταξύ δολλαρίου και μάρκου καθιστούν τις σχέσεις ανάμεσα στις δυο χώρες ιδιαίτερα πολύπλοκες με τα συμφέροντά τους να διέπονται ταυτόχρονα από τάσεις συνεργασίας και σκληρού ανταγωνισμού.

Η βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ μπορεί να προέλθει, γενικά, από την εφαρμογή τριών μεθόδων οικονομικής πολιτικής, μεμονωμένα ή σε κάποιο συνδυασμό:

1. Την εφαρμογή μιας εκτεταμένης προστατευτικής πολιτικής με σκοπό την μείωση των εισαγωγών τουλάχιστον έναντι των περιοχών με τις οποίες οι ΗΠΑ έχουν τα σημαντικότερα διμερή ελλείμματα. Η πολιτική αυτή, ωστόσο, θα επέφερε και την αντίστοιχη απάντηση σε διμερές επίπεδο τουλάχιστον από τις ανεπτυγμένες περιοχές του κόσμου.
2. Την αύξηση είτε της "εισαγωγική ικανότητας" ή της "εισαγωγικής θέλησης" των περιοχών προς τις οποίες κατευθύνεται ένα σημαντικό τμήμα των Αμερικανικών εξαγωγών είτε και του μεριδίου που καταλαμβάνουν οι Αμερικανικές πωλήσεις στις περιοχές αυτές. Αυτό θα σήμαινε φυσικά και την ανακατανομή των παγκοσμίων πλεονασμάτων και ελλειμμάτων με ταυτόχρονη μείωση του μεγέθους των εμπορικών πλεονασμάτων της Ιαπωνίας και της Γερμανίας.
3. Την μονομερή υποτίμηση εκ μέρους των ΗΠΑ τουλάχιστον σε σχέση με τα νομίσματα των κύριων ανταγωνιστών τους και ιδιαίτερα των ευρωπαϊκών νομισμάτων.

Ως επιλογές πολιτικής για τις ΗΠΑ μπορούν να χαρακτηριστούν μόνο η εφαρμογή ενός εκτεταμένου θεσμικού πλαισίου προστατευτικών κανόνων και η υποτίμηση του δολλαρίου. Η εφαρμογή μιας εκτεταμένης προστατευτικής πολιτικής πρέπει μάλλον να αποκλειστεί αφού το πιθανότερο είναι ότι θα προκαλούσε μια αντίστοιχη αντίδραση από τις υπόλοιπες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας και κυρίως την Ευρώπη και την Ιαπωνία. Από την άλλη μεριά, η αύξηση της εισαγωγικής ικανότητας της παγκόσμιας οικονομίας μπορεί να προέλθει, ουσιαστικά, μόνο μέσω μιας ανάκαμψης του μεγαλύτερου εμπορικού μπλοκ που αποτελεί η Ευρωπαϊκή οικονομία, παράγοντας σημαντικά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα για ολόκληρο τον υπόλοιπο κόσμο. Στο επόμενο μέρος της εργασίας θα εξετάσουμε τις ιδιαιτερότητες και τις προϋποθέσεις που ενέχει η διαδικασία αυτή η οποία σε ένα μεγάλο βαθμό σχετίζεται με την μοναδική ουσιαστικά επιλογή πολιτικής των ΗΠΑ: Μόνο το "όπλο" της υποτίμησης είναι στην διάθεση των ΗΠΑ υπό τους περιορισμούς που αναπτύχθηκαν στο 1ο μέρος της εργασίας. Στο επόμενο τμήμα της εργασίας θα εξετάσουμε τις επιπτώσεις της Αμερικανικής πολιτικής έναντι του δολλαρίου και των πιθανών μειώσεων της διεθνούς τιμής του για τον σύνολο της ευρωπαϊκής οικονομίας.

Μέρος Γ: Οι Επιπτώσεις της Πολιτικής Διαχείρισης της Ισοτιμίας του Δολλαρίου για την Ευρώπη

Το αντικείμενο του τρίτου μέρους της εργασίας είναι η διερεύνηση των επιπτώσεων που έχει η πολιτική των ΗΠΑ σε σχέση με την διαχείριση της ισοτιμίας του νομίσματός τους για την Ευρωπαϊκή οικονομία. Το έβδομο κεφάλαιο έχει ως στόχο την παράθεση και εξέταση της ιδιάζουσας ασυμμετρίας των Ευρωπαϊκών οικονομικών σχέσεων που καθιστά την Γερμανία την μοναδική κινητήρια δύναμη οποιασδήποτε πιθανής οικονομικής ανάκαμψης για το σύνολο των Ευρωπαϊκών χωρών. Στο πρώτο τμήμα του κεφαλαίου εξετάζεται η ένταση των εμπορικών δεσμών ανάμεσα και μέσα στις πέντε μείζονες περιφέρειες της παγκόσμιας οικονομίας: την Δυτική Ευρώπη (που περιλαμβάνει την Γερμανία και την Υπόλοιπη Ευρώπη), την περιοχή της Αμερικής (που περιλαμβάνει ολόκληρη την Αμερικανική ήπειρο), την περιοχή του Ειρηνικού (που περιλαμβάνει την Ιαπωνία και την Ασία μαζί με την Κίνα), την περιοχή της πρ. ΕΣΣΔ μαζί με την Ανατολική Ευρώπη και τέλος τον Υπόλοιπο κόσμο (που περιλαμβάνει την Μέση Ανατολή και την Αφρική).

Τα βασικά συμπεράσματα είναι οι ισχυρές εμπορικές συνδέσεις μέσα στις περισσότερες από τις περιφέρειες αυτές καθώς και η ανάδειξη της Ευρώπης τόσο ως το ισχυρότερο εμπορικό μπλοκ της παγκόσμιας οικονομίας όσο και με τις εντονότερες ενδο-περιφερειακές συνδέσεις. Συνοψίζοντας τα δεδομένα αυτά για τις εμπορικές ροές, φαίνεται ότι η Ευρώπη όχι μόνο αποτελεί το μεγαλύτερο εμπορικό μπλοκ της παγκόσμιας οικονομίας αλλά και μια περιοχή το ενδο-περιφερειακό εμπόριο της οποίας είναι πολύ περισσότερο ανεπτυγμένο σε σχέση με όλες τις άλλες περιφέρειες, καθιστώντας την Ευρωπαϊκή ήπειρο συνολικά, από μια άποψη, μια σχεδόν "ανεξάρτητη" περιοχή. Ούτε η περιοχή της Αμερικανικής ούτε της Ασιατικής ηπείρου παρουσιάζουν τα χαρακτηριστικά αυτά, τουλάχιστον με την ίδια ένταση. Για τις περιοχές αυτές, αντίθετα, οι δια-περιφερειακές εμπορικές συναλλαγές είναι σχεδόν εξίσου ανεπτυγμένες με τις αντίστοιχες ενδο-περιφερειακές.

Στη συνέχεια εξετάζεται το εμπορικό πρότυπο της Γερμανίας και της Υπόλοιπης Ευρώπης, η εξέλιξη των εμπορικών τους ισοζυγίων καθώς και η δομή των διμερών εμπορικών τους λογαριασμών με τις υπόλοιπες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας. Στο δεύτερο τμήμα του κεφαλαίου επιχειρείται, αρχικά, μια "θεωρητική" τυποποίηση της έννοιας και των διατάσεων των "χρηματοδοτικών περιορισμών" του ισοζυγίου πληρωμών. Από την ανάλυση αυτή προκύπτει ότι το επίπεδο και η μεγέθυνση του παγκοσμίου εμπορίου σε οποιαδήποτε χρονική περίοδο καθορίζονται από την σύνθεση της ομάδας των μη-περιορισμένων χωρών, τις εμπορικές τους ροές και από το μέγεθος των καθαρών ροών εισοδήματος και κεφαλαίου στις χρηματοδοτικά περιορισμένες χώρες. Η σχηματοποίηση που έχουμε ακολουθήσει στην παρούσα εργασία υποδεικνύει ότι, όσον αφορά την Ευρωπαϊκή περιφέρεια, η Γερμανία είναι η κύρια μη-περιορισμένη χώρα και το σύνολο των χωρών της Υπόλοιπης Ευρώπης αποτελεί μια χρηματοδοτικά περιορισμένη περιοχή αφού το εμπορικό πλεόνασμα της Γερμανίας αντιστοιχεί στο εμπορικό έλλειμμα της Υπ. Ευρώπης.

Στη συνέχεια εξετάζεται η σημασία του χρηματοδοτικού περιορισμού ως προς την ιδιάζουσα ασυμμετρία των Ευρωπαϊκών οικονομικών σχέσεων καθώς και η σημασία των ενδο-Ευρωπαϊκών εμπορικών σχέσεων οι οποίες σχηματίζουν ένα ιεραρχικό πρότυπο με την Γερμανική οικονομία στην κορυφή: Η έκταση της "ώθησης" του Ευρωπαϊκού προϊόντος και εισοδήματος που προκαλείται από την αύξηση του Αμερικανικού προϊόντος και "μεταβιβάζεται" μέσω της αύξησης των εισαγωγών από την Ευρώπη, περιορίζεται από την μικρή σημασία των εξαγωγών αυτών ως ποσοστό του Ευρωπαϊκού προϊόντος και εισοδήματος. Επιπρόσθετα, ακόμα και στο βαθμό που η "ώθηση" αυτή προκαλεί μια μεγέθυνση του προϊόντος των Ευρωπαϊκών χωρών, ο τύπος του ενδο-ευρωπαϊκού εμπορίου υποδεικνύει ότι, στην περίπτωση μιας έστω και μικρής ανάκαμψης, η αύξηση του εισοδήματος και των συναλλαγματικών διαθεσίμων από τις πωλήσεις στις ΗΠΑ θα υπερ-αντισταθμιστεί από τις συναλλαγματικές απώλειες που θα προκαλέσουν οι αυξημένες εισαγωγές από τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Ιδιαίτερα δε, υπό το πρίσμα του ενεργειακού ελλείμματος και του Γερμανικού πλεονάσματος που τελικά, σε μια τέτοια περίπτωση, θα διογκωθεί ακόμα περισσότερο.

Το ιεραρχικό αυτό πρότυπο αποτελεί την βάση της ασυμμετρίας των Ευρωπαϊκών οικονομικών σχέσεων με την έννοια ότι ο μόνος τρόπος που οι μεμονωμένες χώρες μπορούν να επιτύχουν την ανάκαμψη των οικονομιών τους είναι μέσω μιας κοινής ανάκαμψης της Ευρωπαϊκής οικονομίας ως σύνολο. Το επίκεντρο, ωστόσο, της έλλειψης μιας κοινής ανάκαμψης της Ευρωπαϊκής οικονομίας είναι η αντίθεση της Γερμανίας στην εφαρμογή πολιτικών οικονομικής ανάκαμψης και η αυστηρή προσήλωση της σε ένα σταθερό αντιπληθωριστικό πρότυπο. Αν μια μεμονωμένη χώρα - ακόμα και μια από τις μεγάλες χώρες π.χ. η Γαλλία- της Υπ.Ευρώπης εφαρμόσει πολιτικές αναθέρμανσης της οικονομίας της με σκοπό την οικονομική ανάκαμψη, η ανάκαμψη αυτή δεν θα μεταβιβαστεί στις υπόλοιπες χώρες γιατί οι εισαγωγές της χώρας αυτής δεν είναι αρκετά υψηλές ώστε να "σύρουν" και τις άλλες οικονομίες είτε συνολικά είτε μεμονωμένα. Αν συνυπολογιστούν και τα πιθανά έμμεσα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα σε ολόκληρη την περιφέρεια η αναπόφευκτη τελική επίπτωση θα είναι μια περαιτέρω αύξηση του Γερμανικού πλεονάσματος που θα αντιστοιχεί σε μια περαιτέρω αύξηση του εμπορικού ελλείμματος της Υπ.Ευρώπης, καθιστώντας ακόμα περισσότερο οξείς τους χρηματοδοτικούς περιορισμούς του ισοζυγίου πληρωμών

Αν, αντίθετα, η Γερμανία εφαρμόσει επεκτατικές πολιτικές ανάκαμψης, η αύξηση των εισαγωγών της είναι ικανή να επιφέρει σημαντικές άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις σε όλες τις άλλες χώρες της οικονομικής της περιφέρειας: Τα άμεσα αποτελέσματα αφορούν την αύξηση των εξαγωγών όλων των χωρών της Υπ.Ευρώπης για τις οποίες οι Γερμανικές εισαγωγές ισοδυναμούν κατά μέσο όρο με το 20% των εξαγωγών τους. Η έμμεση επίπτωση προέρχεται από την αύξηση των εξαγωγών σε όλες τις χώρες της Γερμανικής οικονομικής περιφέρειας οι οποίες αυξάνουν τις εισαγωγές τους υπό το πρίσμα της αύξησης των εξαγωγών τους στη Γερμανία. Η διαδικασία αυτή, με άλλα λόγια, ισοδυναμεί με την μείωση του εμπορικού μεριδίου μιας από τις κυριότερες μη-περιορισμένες χώρες και την συνεπή ελάττωση του Γερμανικού πλεονάσματος που, όπως είδαμε στα προηγούμενα, αποτελεί πλέον την θεμελιώδη αιτία του εμπορικού ελλείμματος της Υπ.Ευρώπης.

Στο όγδοο και τελευταίο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας υποστηρίζεται ότι ένα από τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά της Γερμανικής οικονομικής πολιτικής είναι η αντιμετώπιση των επιπτώσεων που προκαλεί η ανατίμηση του μάρκου, γεγονός που εν πολλοίς οφείλεται στις περιοδικές υποτιμήσεις και τελικά την αναπόφευκτη αστάθεια του δολλαρίου. Η υποτίμηση αυτή του δολλαρίου και η συνεπής ανατίμηση του μάρκου έναντι των νομισμάτων της Γερμανικής οικονομικής περιφέρειας εξασκεί έντονες πιέσεις στην Γερμανική οικονομία που αντιμετωπίζει μια σημαντική κάμψη της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων της στις διεθνείς αγορές αλλά κυρίως στις αγορές των σημαντικότερων εμπορικών της εταίρων, οι πωλήσεις προς τους οποίους αντιπροσωπεύουν, όπως δείξαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, σχεδόν το 1/4 του Γερμανικού ακαθάριστου εγχωρίου προϊόντος. Η Γερμανία αντιμετωπίζει την κατάσταση αυτή, από την μια μεριά, με την έντονη προσπάθεια να αναβαθμίσει την τεχνολογική ποιότητα των προϊόντων της συγκεντρώνοντας τις επενδύσεις σε "προωθημένους" τομείς και από την άλλη με την μεταφορά κλάδων παραγωγής "έντασης εργασίας" στο εξωτερικό, όπως υποδεικνύει και η αύξηση των εξαγωγών κεφαλαίου. Επιπρόσθετα, στην προσπάθεια μεγιστοποίησης των εξαγωγών της η Γερμανία προσφέρει σημαντικά κίνητρα για την παραχώρηση πιστώσεων με την επιχορήγηση εμπορικών και χρηματιστικών δανείων στους "πελάτες" της. Η διατήρηση αυτών των τεράστιων εκροών κεφαλαίου με την μορφή άμεσων επενδύσεων και εξαγωγικών πιστώσεων αναγκάζει την Γερμανία, που δεν διαθέτει το Αμερικανικό προνόμιο της έκδοσης του διεθνούς αποθεματικού νομίσματος, στην συσσώρευση εμπορικών πλεονασμάτων και συναλλαγματικών διαθεσίμων. Οι δυο αυτοί άξονες οικονομικής πολιτικής απαιτούν την εφαρμογή αυστηρών αντιπληθωριστικών πολιτικών τόσο από την Γερμανία όσο και από τους σημαντικότερους εταίρους της δηλ. τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες.

Με άλλα λόγια αντί να εμπλακεί σε μια αντιπαράθεση με την πολιτική των ΗΠΑ έναντι του δολλαρίου μέσω μιας σειράς υποτιμήσεων που θα αποτελούσαν συνέπεια αλλά και παράγωγο πληθωριστικών διαδικασιών, η Γερμανία αποδέχεται το αναπόφευκτο της ανατίμησης του μάρκου έναντι του δολλαρίου και προσπαθεί να μετριάσει την πραγματική του επίπτωση με τον έλεγχο των αυξήσεων των τιμών και κυρίως να αποφύγει μεγάλες διακυμάνσεις στην ισοτιμία του δολλαρίου με το μάρκο. Η σημασία των διακυμάνσεων των ισοτιμιών προέρχεται από το γεγονός ότι ακόμα και η ανατίμηση του δολλαρίου ενέχει σημαντικά προβλήματα για την ευρωπαϊκή οικονομία με την έννοια ότι, πέρα από τη σημασία των διαφορικών πραγματικών επιτοκίων στην προσέλκυση χρηματικών κεφαλαίων, ο ρόλος του νομίσματος των ΗΠΑ ως μέτρο αποτίμησης και διεθνές μέσο πληρωμών των εισαγωγών, ιδιαίτερα ενέργειας και πρώτων υλών, οδηγεί στην αύξηση της αξίας σε εγχώριο νόμισμα των εισαγωγών αυτών και την μεταβίβαση της αύξησης του κόστους στην εγχώρια διάρθρωση των τιμών. Κατά συνέπεια ο μόνος τρόπος άμβλυσης των πληθωριστικών πιέσεων που υφίστανται οι ευρωπαϊκές οικονομίες από το ασταθές δολλάριο είναι η όξυνση του αντιπληθωριστικού χαρακτήρα των οικονομικών πολιτικών τους προσπαθώντας να αποτρέψουν την μεταβίβαση των αυξήσεων του κόστους μέσω της συστολής της ζήτησης. Ο χαμηλός ρυθμός μεγέθυνσης της Γερμανικής οικονομίας που αποτελεί την αιτία της σχετικής στασιμότητας του συνόλου της Ευρωπαϊκής οικονομίας είναι, συνεπώς, στενά συνυφασμένος με την ανατίμηση του μάρκου ή γενικότερα την αστάθεια της διεθνούς τιμής του

δολλαρίου και τις επιπτώσεις της. Στη συνέχεια εξετάζεται ο τρόπος που οι διευθετήσεις στα πλαίσια των Ευρωπαϊκών νομισματικών σχέσεων επεκτείνουν την εφαρμογή αντιπληθωριστικών πολιτικών με στόχο τόσο την εκτροπή της πίεσης από τις διακυμάνσεις του δολλαρίου σε μια όσο το δυνατόν ευρύτερη περιοχή όσο και την σταθεροποίηση του ζωτικού χώρου της Γερμανικής οικονομίας.

Στο δεύτερο τμήμα του κεφαλαίου εξετάζεται η δομή του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος και η συμφυής ασυμμετρία του που, συνοπτικά, έγκειται στο γεγονός ότι στο ΕΝΣ δεν υπάρχει κανείς μηχανισμός - όπως συνέβαινε και στο Ευρωπαϊκό Φίδι - που να υποχρεώνει μια χώρα με ισχυρό νόμισμα να "εξασθενεί" το νόμισμά της αλλά αντίθετα οι χώρες με ασθενή νομίσματα υποχρεώνονται να τα ισχυροποιούν με την εφαρμογή, τελικά, αντιπληθωριστικών πολιτικών.

Το τελικό συμπέρασμα είναι ότι ο σχηματισμός και η λειτουργία του ΕΝΣ βοήθησε την Γερμανία στην προστασία της οικονομίας της τόσο από τις αναπόφευκτες δακυμάνσεις του δολλαρίου όσο και στον "έλεγχο" του επιπέδου υποτίμησης των νομισμάτων των σημαντικότερων εμπορικών της εταίρων σε σχέση με την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων της. Κατά την πρώτη δεκαετία του ΕΝΣ, σε πραγματικούς όρους τα νομίσματα των μεγαλύτερων από τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες είτε υποτιμήθηκαν σημαντικά έναντι του δολλαρίου και ελάχιστα έναντι του μάρκου (Γαλλία, Ολλανδία) ή παρέμειναν σταθερά έναντι του δολλαρίου και ανατιμήθηκαν σημαντικά έναντι του μάρκου (Ιταλία, Ην.Βασίλειο).

Παράλληλα η λειτουργία του ΕΝΣ ως "μηχανισμού πειθαρχίας", συνέβαλλε μεν στην σύγκλιση των οικονομιών των ασθενέστερων Ευρωπαϊκών χωρών με την Γερμανική οικονομία σε όρους ελέγχου του επιπέδου αύξησης των τιμών αλλά με κόστος την αύξηση της ανεργίας στις χώρες αυτές. Η διατήρηση της υψηλής ανταγωνιστικότητας της Γερμανικής οικονομίας έχει ως θεμελιώδη προϋπόθεση αλλά και αναπόφευκτο αποτέλεσμα την ενίσχυση των αντιπληθωριστικών επιπτώσεων του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος με συνέπεια την αναπόφευκτη διατήρηση του επιπέδου της ανεργίας στην Ευρωπαϊκή περιφέρεια γεγονός το οποίο ισοδυναμεί - παρά την βραδεία αύξηση του εργατικού δυναμικού - στην αναπόφευκτη αύξηση του αριθμού των ανέργων.

4

ΜΕΡΟΣ Α

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΗΠΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΙΜΙΑΣ ΤΟΥ ΔΟΛΛΑΡΙΟΥ

Κεφάλαιο 1: Η Πολιτική Οικονομία της Κατάρρευσης του Μεταπολεμικού Συστήματος των Διεθνών Νομισματικών Σχέσεων

Κεφάλαιο 2: Η Πολιτική των ΗΠΑ Σχετικά με το Δολλάριο τις Δεκαετίες 1970 και 1980

Κεφάλαιο 3 Η Σημασία της Υποτίμησης, τα Προνόμια του Δολλαρίου και η Διαφορική Σημασία της Πολιτικής των ΗΠΑ

Κεφάλαιο 1 Η Πολιτική Οικονομία της Κατάρρευσης του Μεταπολεμικού Συστήματος των Διεθνών Νομισματικών Σχέσεων

Το πρώτο αυτό κεφάλαιο αποτελεί μια ανασύνθεση - από την πλευρά της πολιτικής οικονομίας με την έννοια της σύγκρουσης των συμφερόντων των εθνικών οικονομιών - της ιστορικής περιόδου που αρχίζει με την εδραίωση του μεταπολεμικού συστήματος των διεθνών νομισματικών σχέσεων στο Bretton Woods και καταλήγει στην τελική κατάρρευση του συστήματος αυτού στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Το πρώτο τμήμα του κεφαλαίου αναφέρεται στην εδραίωση του μεταπολεμικού συστήματος στο Bretton Woods, την παράθεση των κυριότερων εξελίξεων στην Ευρώπη μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1940 και το σύνθετο πρόβλημα που αναπαριστούσε για τις ΗΠΑ η άνιση κατανομή των παγκοσμίων χρηματιστικών διαθεσίμων κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο.

Στο δεύτερο τμήμα του κεφαλαίου εξετάζονται οι εξελίξεις κατά τις δεκαετίες του 1950 και 1960. Το βασικό περίγραμμα των εξελίξεων κατά την δεκαετία του 1950 περιλαμβάνει την απαρχή των εξωτερικών ελλειμμάτων των ΗΠΑ, την συνειδητοποίηση της χρησιμότητας του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της σημασίας των συναλλαγματικών αποθεμάτων για την προώθηση των συμφερόντων των εθνικών οικονομιών και τις πολιτικές συνισταμένες του προβλήματος “χρυσός ή πιστώσεις” που ισοδυναμούσε με το πολιτικό πρόβλημα “εθνισμός ή διεθνισμός”. Η επόμενη δεκαετία χαρακτηρίζεται από την όξυνση του ανταγωνισμού ΗΠΑ και Γαλλίας για την μορφή του διεθνούς νομισματικού συστήματος και την συνειδητοποίηση των συμφυών αντιφάσεων του καθώς και τις προσπάθειες των ΗΠΑ για την διατήρηση της ισχύος του δολλαρίου παρά την ταυτόχρονη διόγκωση των εξωτερικών ελλειμμάτων τους που πήγαιζαν από την διατήρηση της ηγεμονικής τους θέσης στο διεθνές προσκήνιο.

Στο τρίτο τμήμα του κεφαλαίου εξετάζονται οι προσπάθειες αναμόρφωσης του διεθνούς νομισματικού συστήματος κατά την δεκαετία του 1960 στο πλαίσιο των διαφορικών συμφερόντων των εθνικών κρατών και η σημασία της δημιουργίας των Ειδικών Τραβηκτικών Δικαιωμάτων που σηματοδότησε την “ήττα” της Γαλλίας στην διένεξή τους με τις ΗΠΑ μετά τα γεγονότα του 1968 αλλά και την αλλαγή της ιεραρχίας των σχέσεων στην Ευρώπη με την κατοχή πλέον της ηγεμονικής θέσης από την Γερμανία. Στο τελευταίο τμήμα του κεφαλαίου αυτού περιγράφεται η τελική κατάρρευση του συστήματος στις αρχές της δεκαετίας του 1970 με την άρση της μετερεψιμότητας του δολλαρίου το 1971 και την σταδιακή εφαρμογή κυμαινόμενων ισοτιμιών, τις ενδιάμεσες προτάσεις και συμφωνίες μέχρι την “επίσημη” επανεδραίωση της κυριαρχίας του, “χάρτινου” πλέον, δολλαρίου το 1973.

1.1 Η Εδραίωση του Συστήματος του Bretton Woods.

Το καλοκαίρι του 1944 οι αντιπρόσωποι περισσότερων από 40 κράτη συναντήθηκαν στο Bretton Woods των ΗΠΑ για μια διεθνή διάσκεψη το κεντρικό θέμα της οποίας ήταν η κατασκευή και εδραίωση ενός διεθνούς νομισματικού συστήματος με στόχο τη ρύθμιση των παγκοσμίων χρηματικών και πιστωτικών σχέσεων. Οι αναμνήσεις της μεσοπολεμικής περιόδου με τη κατάρρευση του Κανόνα Χρυσού, τις συνεχείς ανταγωνιστικές υποτιμήσεις των νομισμάτων και τις πολιτικές "beggar thy neighbour", την επέκταση των περιορισμών στο διεθνές εμπόριο και τα σοβαρά πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα που προκαλούσε η οικονομική κρίση, κυριαρχούσαν στη συνάντηση. Η βασική υπόθεση, συνεπώς, ήταν ότι τα γεγονότα αυτά προκλήθηκαν από αδυναμίες στο χρηματικό και νομισματικό τομέα. Ο φόβος επανάκαμψης τέτοιων αναστατώσεων μετά το τέλος του πολέμου και η απειλή που περιείχαν για το μέλλον του καπιταλισμού κυριαρχούσε στις σκέψεις των περισσότερων εκπροσώπων. Η κατάσταση στη Γαλλία, την Ιταλία, την Ελλάδα και αλλού, όπου η επέκταση των εθνικο-απελευθερωτικών κινήσεων μπορούσε εύκολα να πάρει αντικαπιταλιστικές διαστάσεις, καθιστούσε απαραίτητη την εδραίωση κάποιας μορφής οικονομικής σταθερότητας και ευημερίας στη Δυτική Ευρώπη.

Ενας από τους βασικούς στόχους της διάσκεψης ήταν η εδραίωση κάποιων αυστηρών κανόνων συμπεριφοράς που, όπως ήλπιζαν, θα εμπόδιζαν τις μονομερείς υποτιμήσεις ενός νομίσματος χωρίς την έγκριση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και ταυτόχρονα θα απαγόρευαν τους περιορισμούς στο διεθνές εμπόριο. Το ΔΝΤ έπαιζε το ρόλο μιας διεθνούς νομισματικής αρχής που απέβλεπε στη διευκόλυνση του στόχου της οικονομικής και πολιτικής σταθερότητας στο εσωτερικό μιας χώρας-μέλους, εξασφαλίζοντας τη κατάλληλη διαδικασία ομαλής λειτουργίας και αποκατάστασης της ισορροπίας στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας χωρίς καταφυγή σε ύφεση και χωρίς αλλαγές της ισοτιμίας του νομίσματος της χώρας. Για το λόγο αυτό το ΔΝΤ πήρε τη μορφή ενός διεθνούς συστήματος πιστώσεων και ανέλαβε την υποχρέωση παροχής δανείων σε χώρες-μέλη που αντιμετωπίζουν παθητικά ισοζύγια.¹

Η συμφωνία στους στόχους της διάσκεψης δεν σήμαινε ότι υπήρχε και συμφωνία για τη μορφή που θα έπρεπε να πάρει η νέα οικονομική τάξη. Το κύριο στοιχείο ήταν η οξεία σύγκρουση ανάμεσα στις δύο διεθνείς ηγετικές δυνάμεις, την Μ. Βρετανία και τις ΗΠΑ. Η σύγκρουση αυτή πήρε τη μορφή της αντιπαράθεσης ανάμεσα στους εκπροσώπους της Βρετανίας J.M.Keynes και των ΗΠΑ H.D.White. Η διεθνής κοινότητα θεωρούσε τον Keynes σαν το σπουδαιότερο οικονομολόγο της εποχής, βασικό υποστηρικτή της κρατικής ρύθμισης της οικονομίας και αυθεντία στα θέματα οικονομικής πολιτικής. Ο White, από την άλλη μεριά, δεν ήταν ένας

1 *Μια εξαιρετική παράθεση του κλίματος της εποχής δίδεται στα Williams, J.H. (1949) και van Dormael, A. (1978). Βλ. επίσης και Pilling, G (1986) σ. 138 κ.ε.*

ακαδημαϊκός αλλά ένας πρακτικός οικονομολόγος, υποστηρικτής του Roosevelt και της ιδεολογίας του New Deal.

Από μια άποψη ο Keynes και ο White συμφωνούσαν για την αναγκαιότητα να ξεπεραστεί η παλιά αδυναμία του διεθνούς νομισματικού συστήματος και έτσι να δημιουργηθούν οι συνθήκες για μια ανανεωμένη ανάπτυξη του καπιταλισμού. Αλλά αυτή η φαινομενική συμφωνία υπέκρυπτε μια θεμελιώδη διαφορά. Γιατί ενώ ο White ήλπιζε να δει τη κυρίαρχη θέση των ΗΠΑ να επιβεβαιώνεται στις μεταπολεμικές διευθετήσεις, ο Keynes ήλπιζε να διασώσει κάτι στη παγκόσμια οικονομία για το κάποτε παντοδύναμο βρετανικό κεφάλαιο. Οι όροι όμως της σύγκρουσης αυτής ήταν άνισοι. Η Βρετανία είχε αμετάκλητα εξασθενήσει από την κρίση και το πόλεμο, εξαιτίας του οποίου είχε υποχρεωθεί να ξοδέψει ένα μεγάλο μέρος από τα υπερπόντια κεφάλαιά της. Οι θέσεις του Keynes εισακούστηκαν με σεβασμό αλλά υιοθετήθηκαν οι θέσεις του White.²

Το σχέδιο του White περιελάμβανε ένα Σταθεροποιητικό Ταμείο και μια Τράπεζα Ανασυγκρότησης. Ο σκοπός του Ταμείου ήταν ο βραχυπρόθεσμος δανεισμός σε χώρες με προσωρινά προβλήματα στο ισοζύγιο πληρωμών, ενώ σε ανταπόδοση τα μέλη του Ταμείου έπρεπε να εγκαταλείψουν ένα σημαντικό τμήμα της εθνικής τους κυριαρχίας, δηλ. να χάσουν το δικαίωμα αλλαγής της ισοτιμίας του νομίσματός τους. Έπρεπε να εγκαταλείψουν κάθε μορφή συναλλαγματικού ελέγχου και κάθε μέλος θα ήταν υποχρεωμένο να δεχτεί την εποπτεία και τον έλεγχο του Ταμείου σε σχέση με την οικονομική του πολιτική. Ο ουσιαστικός στόχος ήταν η μεταφορά του οικονομικού και χρηματιστικού κέντρου του κόσμου από το City και το Λονδίνο στην Wall Street και τις ΗΠΑ. Οι Βρετανοί, φυσικά, κατανόησαν ότι το σχέδιο αυτό ήταν απλά μια προσπάθεια επαναφοράς διευθετήσεων παρομοίων με αυτές του Κανόνα Χρυσού με τη σημαντική διαφορά ότι οι Αμερικανοί και όχι οι ίδιοι, θα είχαν τώρα το δικαίωμα να παρεμβαίνουν στις πολιτικές οιασδήποτε χώρας-μέλους, μέσω της κυριαρχίας τους στα κεφάλαια και τις δαπάνες του Ταμείου.

Αυτό που ο Keynes φοβόταν ιδιαίτερα σε σχέση με την έννοια που έδιναν οι Αμερικανοί στο "διεθνές οικονομικό σύστημα" ήταν ότι περιλάμβανε την καταστροφή της "προτίμησης στην αυτοκρατορία", δηλαδή την εισβολή των Αμερικανών στις προνομιούχες για το βρετανικό κεφάλαιο αποικιακές αγορές και περιοχές. Και εν γένει οι φόβοι του ήταν απόλυτα δικαιολογημένοι. Αλλά οι όροι του διαλόγου ήταν άνισοι. Η Βρετανία δεν "διηύθυνε πλέον την διεθνή ορχήστρα", σύμφωνα με τη φράση του Keynes, όπως κατά τον προηγούμενο αιώνα. Οι εκπρόσωποι δέχτηκαν ένα σχέδιο βασισμένο στις Αμερικανικές προτάσεις.

2 *Εξαιρετικό ενδιαφέρον για την κατανόηση του πολιτικού κλίματος της εποχής παρουσιάζουν οι βιογραφίες των δυο ανδρών. Βλ. Harrod, R.F.(1951) και Rees, D. (1974).*

Ο κύριος στόχος του συστήματος ήταν να κρατήσει τα πλεονεκτήματα του Κανόνα Χρυσού και ταυτόχρονα να αποφύγει της αδυναμίες του. Τα πλεονεκτήματα του Κανόνα Χρυσού διατηρήθηκαν υπό την έννοια της διατήρησης σταθερών ισοτιμιών ανάμεσα στα νομίσματα, της αμοιβαίας μετατρεψιμότητάς τους και της εξασφάλισης της ελεύθερης κυκλοφορίας εμπορευμάτων και κεφαλαίων. Μεγάλη έμφαση δόθηκε στην οικονομική πειθαρχία: μια χώρα που ζει σε επίπεδο ανώτερο αυτού που επιτρέπουν τα μέσα που διαθέτει, δηλ. μια χώρα με εξωτερικά ελλείμματα, θα έχανε χρυσό και έπρεπε να πάρει περιοριστικά μέτρα και να επαναφέρει την εξωτερική ισορροπία. Το βασικό μειονέκτημα του Κανόνα Χρυσού θεωρήθηκε ότι ήταν η ακαμψία του, το γεγονός ότι επέβαλε την ύφεση συχνά και με απότομο τρόπο στις χρεωμένες χώρες.

Με άλλα λόγια το σύστημα του Bretton Woods αποσκοπούσε σε μια πολιτική ελεγχόμενου πληθωρισμού σαν μέσο για την αποφυγή κοινωνικών αναστατώσεων. Από την άποψη αυτή ήταν βασισμένο σε μια μορφή "διεθνούς κεύσινανισμού" αλλά υπό τον έλεγχο των ΗΠΑ αντί της Μ. Βρετανίας. Ουσιαστικά επρόκειτο για ένα τρόπο έκφρασης όχι της ζωτικότητας, αλλά της αδυναμίας του καπιταλισμού.³

Τα βασικά σημεία του συστήματος του Bretton Woods ήταν τα ακόλουθα:⁴

1. Όλα τα νομίσματα απέκτησαν μια σταθερή ισοτιμία με το δολλάριο η οποία μπορούσε να αλλάξει μόνο μέσω μιας διεθνούς συμφωνίας, στη πράξη μετά από συμφωνία με τις ΗΠΑ. Το δολλάριο αντικατέστησε τη στερλίνα σαν το κυρίαρχο νόμισμα.
2. Το δολλάριο συνδέθηκε σε μια σταθερή ισοτιμία με το χρυσό με την εγγύηση των ΗΠΑ να αγοράζουν χρυσό σε όλο το κόσμο στην ισοτιμία αυτή. Έτσι το δολλάριο άξιζε όσο και ο χρυσός. Μερικοί θεωρούσαν ότι αφού τα κεφάλαια που ήταν εκφρασμένα σε δολλάρια μπορούσαν, σε αντίθεση με το χρυσό, να αποφέρουν τόκους, το δολλάριο ήταν στη πραγματικότητα ανώτερο από το χρυσό. Αλλά ξεχνούσαν ότι η θέση του εξαρτώταν από την δύναμη του αμερικανικού κεφαλαίου στο κόσμο και κάθε άλλο ήταν παρά απόλυτη.
3. Δημιουργήθηκε ένα κεντρικό ταμείο αποθεμάτων (reserves) υπό τη διοίκηση του ΔΝΤ, με σκοπό να διαθέτει δάνεια σε προσωρινή βάση σε χώρες που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στις εξωτερικές πληρωμές τους. Κάθε χώρα συνεισφερε στο ταμείο αυτό βάσει μιας κλίμακας, αλλά οι ΗΠΑ είχαν το μερίδιο του λέοντος. Με άλλα λόγια, το ΔΝΤ ήταν από την αρχή υπό των έλεγχο των ΗΠΑ.

3 Βλ. Pilling, G (1986) σ. 142.

4 Βλ. Solomon, R. (1977), κεφ.2

4. Ένας από τους όρους που έθεσαν οι ΗΠΑ για τη συμμετοχή τους ήταν η απελευθέρωση του εμπορίου από κάθε είδους περιορισμό, μια κίνηση με σκοπό να διευκολύνει την εισβολή του αμερικανικού κεφαλαίου στις παγκόσμιες αγορές. Σωστά ο Keynes θεώρησε το σύστημα αυτό σαν μια επίθεση ενάντια σε ότι είχε απομείνει από τη Βρετανική αυτοκρατορία και τα προνόμια που εξασφάλιζε για το βρετανικό κεφάλαιο.
5. Τέλος, στη περίπτωση μιας "θεμελιώδους ανισορροπίας" το σύστημα επέτρεπε σε ένα κράτος να μεταβάλλει τη συναλλαγματική του ισοτιμία στο βαθμό που εξασφάλιζε τη διεθνή συναίνεση μέσω του ΔΝΤ. Ο ορισμός όμως της "θεμελιώδους ανισορροπίας" έμεινε αόριστος και ασαφής.

Από τεχνική άποψη το σύστημα του Bretton Woods προσπάθησε να επιλύσει τη σύγκρουση μεταξύ αυτονομίας στο εσωτερικό και διεθνούς σταθερότητας αλλά τα βασικά στοιχεία του συστήματος - αυτονομία εθνικών πολιτικών, σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες και μετατρεψιμότητα των νομισμάτων - ακόμη και αν εξεταστούν υπό το πρίσμα της ορθόδοξης οικονομικής θεωρίας ήταν εσωτερικά αντιφατικά.⁵ Για παράδειγμα, ένα κράτος δεν μπορεί να εξασκεί ελεύθερα μακροοικονομικές πολιτικές και ταυτόχρονα να 'απορροφά' ξένα νομίσματα χωρίς συνέπειες για την συναλλαγματική ισοτιμία του νομίσματος που το ίδιο εκδίδει.

Εχει υποστηριχθεί ότι το σύστημα του Bretton Woods ήταν μια συμβιβαστική λύση στην αντίθεση μεταξύ εγχώριας αυτονομίας και διεθνών κανόνων.⁶ Μέσω του συστήματος αυτού προσπάθησαν να αποφευχθεί η υποταγή της εγχώριας οικονομικής δραστηριότητας στην σταθερότητα της συναλλαγματικής ισοτιμίας που ενυπάρχει στον κλασικό κανόνα χρυσού καθώς και η θυσία της διεθνούς σταθερότητας προς όφελος της εγχώριας οικονομικής αυτονομίας που χαρακτήρισε τη περίοδο μεταξύ των παγκοσμίων πολέμων.

Όπως και με το σύστημα της σταθεράς χρυσού υπήρχε ένα κενό ανάμεσα στη θεωρία και την πραγματικότητα. Οι οικονομίες των βιομηχανικών χωρών ήταν αποδυναμωμένες σε τέτοιο βαθμό που δεν ήταν σε θέση, τουλάχιστον μέχρι το 1958, να αναλάβουν τις υποχρεώσεις που προέκυπταν από το νέο σύστημα. Οι ΗΠΑ, αντιμετωπίζοντας το χάος στη διεθνή οικονομία, το πρόβλημα της έλλειψης δολλαρίων και την απαρχή της πολιτικής σύγκρουσης με τη ΕΣΣΔ, ανέλαβαν την πρωταρχική ευθύνη για τη διαχείριση του συστήματος. Το Federal Reserve έγινε στην ουσία ο 'παγκόσμιος τραπεζίτης' και το δολλάριο έγινε η βάση του διεθνούς νομισματικού συστήματος.

5 Βλ. *Gilpin, R. (1987), σ. 132*

6 Βλ. *Ruggie, J.G (1982)*

Όπως ο Κανόνας Χρυσού το 19ο αιώνα είχε στη πραγματικότητα λειτουργήσει στη βάση της δύναμης του Βρετανικού κεφαλαίου, έτσι και το σύστημα του Bretton Woods ήταν τόσο σταθερό όσο και το Αμερικανικό κεφάλαιο. Το δολλάριο ήταν το μέσο με το οποίο όλα τα νομίσματα συνδέθηκαν με τον χρυσό, δηλαδή η σχέση αυτή ήταν έμμεση. Με άλλα λόγια, ο κεντρικός άξονας του συστήματος ήταν το "περιεχόμενο" του δολλαρίου σε χρυσό, ή η επίσημη τιμή του χρυσού σε δολλάρια. Αυτό ήταν στη πραγματικότητα που "μετρούσε" το μέγεθος του εξωτερικού ελλείματος των διαφόρων χωρών. Η τιμή του χρυσού σε δολλάρια, σταθερή μέχρι το 1971, ήταν η "σταθερά" από την οποία εξαρτώταν η σταθερότητα του διεθνούς νομισματικού συστήματος. Κατά συνέπεια, το πρωταρχικό μέλημα κάθε χώρας ήταν η ισοτιμία του νομίσματός της με το δολλάριο, γιατί από τη σχέση αυτή εξαρτώταν η κερδοφορία του εξωτερικού της εμπορίου καθώς και τα αποτελέσματα των άλλων δραστηριοτήτων της στο εξωτερικό.

Συνεπώς στο σύστημα υπήρχε μια εγγενής ρωγμή: "η οικονομία των ΗΠΑ έγινε η πρωταρχική μηχανή της διεθνούς οικονομικής ανάπτυξης, η νομισματική πολιτική των ΗΠΑ έγινε η διεθνής νομισματική πολιτική και οι εκροές δολλαρίων παρείχαν τη ρευστότητα που λίπαινε τους τροχούς του εμπορίου." ⁷

7 Βλ. Gilpin, R (1987), σ. 133

Η Ανασυγκρότηση της Ευρώπης

Όταν το ΔΝΤ άρχισε να λειτουργεί τον Μάιο του 1946, οι 'διεθνείς δημόσιοι υπάλληλοι' του δεν μπορούσαν να καταλείψουν ελεύθερα τα αξιόλογα διαθέσιμά του σε δολάρια σε ένα κόσμο που υπέφερε από μια οξεία έλλειψη δολλαρίων. Δεν υπήρχε καμμία διαβεβαίωση ότι τα δάνεια αυτά θα μπορούσαν να εξοφληθούν σύμφωνα με οποιοδήποτε χρονοδιάγραμμα. Οι αθετήσεις θα υπέσκαπταν την αξιοπιστία ενός νέου θεσμού που ήδη είχε αρκετούς αντιπάλους και τα πρώτα δάνεια κατευθύνθηκαν προς προγράμματα νομισματικής σταθεροποίησης παρά προς τη χρηματοδότηση της ανασυγκρότησης της Ευρώπης και της Απω Ανατολής. Στις ΗΠΑ η αντίθεση στις διευθετήσεις του Bretton Woods εγέρθηκε τόσο μεταξύ των συντηρητικών όσο και στη χρηματιστική κοινότητα καθώς και ένα σημαντικό μέρος του τύπου ήταν αντίθετο με τη συμφωνία στη βάση του επιχειρήματος ότι οι νέοι θεσμοί θα ευνοούσαν μάλλον τους χρεώστες παρά τους πιστωτές και δεν θα εξασφάλιζαν τα οικονομικά συμφέροντα και την διαπραγματευτική δύναμη των ΗΠΑ. Στη Μ. Βρετανία η αντιπολίτευση των Tories εναντιώθηκε στις επιλογές της Εργατικής κυβέρνησης του Clement Attlee παρά την εξασφάλιση ενός δανείου 3.75 δισ. δολ. με εξαιρετικά γεναιόδωρους όρους - 2% επιτόκιο, και περίοδο αποπληρωμής 50 έτη. Αντίθετα οι Συντηρητικοί κατηγορούσαν τις ΗΠΑ ότι σαμποτάρουν την διεθνή κοινότητα συνεχώς μετά τον Α' παγκόσμιο πόλεμο καταρχή με την άρνησή τους να υπογράψουν τη Συνθήκη των Βερσαλλιών και στη συνέχεια με τη προσπάθεια διάλυσης της Βρετανικής Αυτοκρατορίας.⁸ Στην ηπειρωτική Ευρώπη οι συντηρητικοί εθνικιστές αποδέχθηκαν με μεγαλύτερη προθυμία τις διευθετήσεις του νέου συστήματος γιατί έδινε την εγγύηση των 35 δολ. ανά ουγγιά για τα ιδιωτικά αποθέματα χρυσού, η οποία δεν μπορούσε να δοθεί από τις κυβερνήσεις τους εξασφαλίζοντας έτσι όχι μόνο την προστασία από εξωτερικούς εχθρούς αλλά και από εσωτερικές αναστατώσεις που δεν θα μπορούσαν να ελέγξουν.

Στη Δ.Ευρώπη εμφανίστηκαν τη πρώτη μεταπολεμική περίοδο δυο 'σχολές' οικονομικής σκέψης και πρακτικής. Η πρώτη πίστευε ότι ο μοναδικός τρόπος για την ανώτατη δυνατή απόδοση της οικονομίας ήταν η επιθετική υποκίνηση της παραγωγής μέσω της πλήρους αξιοποίησης της πίστης, των μεγάλων κυβερνητικών δαπανών και του ισχυρού κεντρικού προγραμματισμού των επενδύσεων και του εξωτερικού εμπορίου. Οι υποστηρικτές της πίστευαν ότι οι πληθωριστικές επιπτώσεις των επεκτατικών πολιτικών πλήρους απασχόλησης μπορούσαν να περιοριστούν μέσω ελέγχων των τιμών, της καθιέρωσης δελτίων, και την διευθέτηση του εξωτερικού εμπορίου και συναλλάγματος. Σε συνδυασμό με έντονα προοδευτική φορολογία, τα μέτρα αυτά αναμένοντο να εξυπηρετήσουν και κοινωνικούς αναδιανεμητικούς στόχους. Οι Βρετανοί και Σκανδιναυοί οικονομολόγοι αποτελούσαν την εμπροσθοφυλακή της σχολής αυτής ενώ οι Βέλγοι συνάδελφοι

8 Βλ. Wiseley, W. (1977), σ. 155-8

τους ήταν οι πρώτοι που ανέπτυξαν αντίθετες απόψεις.⁹ Οι τελευταίοι έδειχναν μικρότερο ενδιαφέρον για την ενθάρρυνση της παραγωγής και της απασχόλησης και ασχολούντο περισσότερο με την βελτίωση του παραγωγικού μηχανισμού και την προστασία από τον πληθωρισμό. Συνεπώς, υποστήριζαν την κατάργηση των ελέγχων, τη σταθερότητα των νομισμάτων και την απελευθέρωση του εμπορίου, ανησυχώντας λιγότερο για τις 'κοινωνικές αξίες' και τις ανισότητες στα εισοδήματα και την κατανάλωση. Σύμφωνα με τους ιστορικούς οι Αμερικανοί Δημοκράτες έτειναν να συμμαχίζονται την πρώτη σχολή ενώ οι Αμερικανοί Συντηρητικοί τη δεύτερη.¹⁰

Στη Βρετανία οι πολιτικές αυτές στηρίχθηκαν σε δυο αλληλένδετα γεγονότα. Το πρώτο αφορούσε την εφαρμογή σκόπιμων πληθωριστικών πολιτικών, με τα προπολεμικά γραπτά του J.M. Keynes να χρησιμοποιούνται ως η διανοητική νομιμοποίηση των πολιτικών αυτών σε ένα όμως εντελώς διαφορετικό διεθνές περιβάλλον. Το δεύτερο ουσιαστικό βήμα ήταν η υποταγή της Τράπεζας της Αγγλίας στη Εργατική κυβέρνηση με την εθνικοποίησή της το 1945.¹¹

Οι χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης δεν μπόρεσαν να εκτιμήσουν συναλλαγματικές ισοτιμίες για τα πρώτα δυο χρόνια μετά το τέλος του πολέμου. Παρόλο που η υποτίμηση των νομισμάτων τους θα βοηθούσε το εξωτερικό τους εμπόριο, το πρακτικό αποτέλεσμα θα ήταν η εξαφάνιση των λιγοστών καταναλωτικών αγαθών από τους Αμερικανούς και Βρετανούς στρατιώτες. Το Βέλγιο ήταν η πρώτη χώρα που έλαβε ουσιαστικά δρακόντεια μέτρα για την αποκατάσταση της εγχώριας οικονομικής τάξης: η επιβολή ενός ανωτάτου ορίου στην αντικατάσταση των παλιών χαρτονομισμάτων με τα νέα, η αναγκαστική μείωση της κυκλοφορίας από 164 δισ. Βελγικά φράγκα σε 57 δισ. και ο αναγκαστικός δανεισμός του υπολοίπου ποσού στη κυβέρνηση με μη διαπραγματεύσιμο επιτόκιο 3.5%, η επιβολή φόρου κερδών στο επίπεδο του 70% ως 100% (100% για κέρδη που αποκτήθηκαν από το εμπόριο κατά τη διάρκεια του πολέμου με τη Γερμανία).

Στη Γαλλία η κυβέρνηση του de Gaulle, έχοντας ανάγκη την υποστήριξη των συντηρητικών έναντι των κομμουνιστών δεν προέβη στην αρχή σε παρόμοια μέτρα. Οι αντιρρήσεις των συντηρητικών όμως οξύνθηκαν μετά την υποτίμηση και κυρίως μετά την εφαρμογή τον Δεκέμβριο του 1945 του νόμου που επέβαλλε την επίταξη όλων των ιδιωτικών αποθεμάτων σε χρυσό και 'ισχυρό χρήμα' (δολάρια και στερλίνες) τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, οδηγώντας στη παραίτηση του de Gaulle. Η επεκτατική πολιτική που ακολουθήθηκε τα επόμενα χρόνια - ο κρατικός προϋπολογισμός αυξήθηκε από 532 δισ. φράγκα το 1945 σε 1593 δισ. το 1948 και τα αντίστοιχα έσοδα από 294 δισ. σε 1023 δισ. ενώ έχοντας ως βάση το 1938=1, ο δείκτης τιμών καταναλωτή ανήλθε στο 5 το 1945, το 19,5 το 1949 και το 26,9 το 1951 - οδήγησε σε μεγάλες υποτιμήσεις του

9 Βλ. *Wiseley, W (1977), σ. 160*

10 Βλ. *Wallich, H.C.(1955), σ. 13*

11 Για μια αναλυτική περιγραφή των γεγονότων αυτών βλ. *Cooke, C (1957), σ. 316-404*

νομίσματος και αντίστοιχες, φυσικά, ανατιμήσεις των χρυσών νομισμάτων (Napooleons) από 20 φρ. το 1914 και 226 φρ. το 1938 σε 3700 φρ. το 1944, 4850 φρ. το 1946 και 5795 φρ. το 1948.¹²

Στη Δ.Γερμανία η δυτική βοήθεια έφτασε τα 64 εκ. δολ. το 1945, τα 468 εκ. δολ. το 1946 και τα 600 εκ. δολ. το 1947, έτος κατά το οποίο η ΕΣΣΔ αρνήθηκε να συμμετάσχει στις συνδυασμένες προσπάθειες των ΗΠΑ και της Μ. Βρετανίας για επανασυγκρότηση της Γερμανικής οικονομίας. Οπως και οι Γάλλοι το 1919, οι Σοβιετικοί ήταν αποφασισμένοι να εμποδίσουν κάθε προσπάθεια αναζωπύρωσης της Γερμανικής απειλής στην ασφάλειά τους. Ταυτόχρονα επέμειναν ότι έπρεπε να τους αποδοθούν οι πλάκες χάραξης του νέου νομίσματος που θα κυκλοφορούσε στις δυτικές ζώνες ώστε να μπορούν να εκδόσουν παρόμοια νομίσματα χωρίς κάποιο κεντρικό έλεγχο της ποσότητας. Με τον τρόπο αυτό ήλπιζαν όχι μόνο να χρηματοδοτήσουν το κόστος κατοχής αλλά και να αποκτήσουν την δύναμη να καταστρέψουν, αν προέκυπτε ανάγκη, ολόκληρο το πρόγραμμα νομισματικής μεταρύθμισης. Το 1948, όταν το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα τέθηκε σε εφαρμογή και τα νέα χαρτονομίσματα άρχισαν να κυκλοφορούν στο Δ.Βερολίνο οι Σοβιετικοί άρχισαν ένα οικονομικό αποκλεισμό της πόλης. Από το σημείο αυτό αρχίζει στη πραγματικότητα ο λεγόμενος 'ψυχρός πόλεμος' με αφορμή το ζήτημα αν έπρεπε να επιτραπεί η επανάκαμψη της Γερμανίας με την εισαγωγή ενός οικονομικά ασφαλούς νομίσματος.

Το 1947 τέθηκε σε εφαρμογή το Πρόγραμμα Ευρωπαϊκής Ανασυγκρότησης (ΠΕΑ) (European Recovery Program) γνωστό περισσότερο ως "Σχέδιο Marshall" από το όνομα του πρώην στρατηγού και τότε υπουργού εξωτερικών της κυβέρνησης των ΗΠΑ υπό τον πρόεδρο Truman. Ο Ρεμπουμπλικάνος γερουσιαστής Vandenberg ήταν υπεύθυνος για την αποδοχή της σχετικής νομοθεσίας από το Κογκρέσσο, υποβοηθούμενος από τον καθηγητή Elliott του Harvard στην ομάδα του οποίου ξεχώριζε ο Henry Kissinger. Ο Elliott και η ομάδα του θεώρησαν το Σχέδιο Marshall εξαρχής ως ένα πολιτικό εργαλείο τα χρήματα του οποίου έπρεπε να διατεθούν με κατάλληλο τρόπο. Το 1947 το Κογκρέσσο των ΗΠΑ εξουσιοδότησε την παροχή βοήθειας ύψου 522 εκ. δολ. στη Γαλλία, την Αυστρία και την Ιταλία. Το 1949 ιδρύθηκε ο Οργανισμός για την Ευρωπαϊκή Οικονομική Συνεργασία (ΟΕΟΣ). Το 1949 το σύνολο της βοήθειας στη Δ.Ευρώπη μέσω του ΠΕΑ ξεπέρασε τα 5 δισ. δολ.

Στη πραγματικότητα το Σχέδιο Marshall ήταν μια σειρά από μονομερείς παροχές δολλαρίων στις 18 χώρες του ΟΕΟΣ οι οποίες τις διευκόλυναν να αγοράζουν αμερικανικά προϊόντα χωρίς να πληρώνουν με τα ισχνά αποθέματά τους σε δολάρια. Οι διαχειριστές του ΟΕΟΣ μεταβίβαζαν τα δολάρια αυτά στις 18 χώρες και οι ευρωπαίοι εισαγωγείς, έμποροι και παραγωγοί πλήρωναν για τα αγαθά αυτά σε τιμές αγοράς αλλά στα εγχώρια νομίσματά τους. Κατά συνέπεια οι κυβερνήσεις και οι κεντρικές τράπεζες της Ευρώπης ισοσκέλιζαν το λογαριασμό του Σχεδίου Marshall σε όρους δολλαρίων ενώ ελάμβαναν από τους κατοίκους τις τελικές πληρωμές για τα

12 *Wiseley, W (1977), σ. 163*

αγαθά αυτά σε εγχώριο νόμισμα. Η βοήθεια μέσω του Σχεδίου Marshall διήρκεσε μέχρι το 1953. Το συνολικό κόστος για τις ΗΠΑ κατά τα οκτώ αυτά πρώτα μεταπολεμικά χρόνια ανήλθε σε 53 δισ. δολ. για όλη την οικονομική βοήθεια που δόθηκε στο εξωτερικό, σε σύγκριση με τα 41 δισ. δολ. που είχαν δώσει στους συμμάχους τους κατά τη διάρκεια του πολέμου.

Οι Μεταπολεμικές Εξελίξεις.

Στη πρώτη μεταπολεμική περίοδο ο χρυσός συνέχισε να εισρέει στις ΗΠΑ, όπως και στα προπολεμικά χρόνια. Η τάση αυτή οφείλονται στους φόβους για πολιτικές και κοινωνικές αναταραχές στη Δ. Ευρώπη που προέτρεπαν τους κατόχους χρυσού να μεταφέρουν τα κεφάλαιά τους στη Ν. Υόρκη και ενισχυόταν από την ευνοϊκή θέση του ισοζυγίου πληρωμών των ΗΠΑ.

Την παραμονή του Α' Παγκοσμίου Πολέμου οι ΗΠΑ κατείχαν σχεδόν το 25% των παγκοσμίων αποθεμάτων χρυσού, δηλ. σχεδόν όσο η Γαλλία και πολύ λιγότερο από την Αγγλία και τη Γαλλία μαζί.¹³ Το μέγεθος αυτό αυξήθηκε στο επίπεδο του 50% τις παραμονές του Β' Π.Π. Από την άποψη αυτή, η πεποίθηση των χρηματιστικών κύκλων στη δεκαετία του 1920 ότι υπήρχε μια σημαντική έλλειψη χρυσού διαθέσιμου για χρηματιστικούς σκοπούς, δεν ήταν απόλυτα σωστή. Το κάρδιο σημείο δεν ήταν η συνολική ποσότητα χρυσού που ήταν διαθέσιμη για χρηματιστικούς σκοπούς αλλά η άνιση κατανομή του: Στα τέλη της δεκαετίας του 1920, περίπου τα 2/3 του διαθέσιμου χρυσού ήταν συγκεντρωμένα στα χέρια των Αμερικανών και των Γάλλων.

Το γεγονός ότι ο χρυσός εξακολουθούσε να εισρέει στις ΗΠΑ την πρώτη μεταπολεμική περίοδο αντανακλούσε την άσχημη κατάσταση της Ευρώπης και το γεγονός ότι ο χρυσός ήταν ο μόνος τρόπος πληρωμής των Αμερικανικών αγαθών. Στο τέλος της δεκαετίας του 1940 οι ΗΠΑ κατείχαν το 70% των αποθεμάτων χρυσού ολόκληρου του καπιταλιστικού κόσμου ενώ η Βρετανία μόνο το 6%. Από το σημείο αυτό και έπειτα οι ροές του χρυσού άρχισαν να κινούνται προς την αντίθετη κατεύθυνση. Στα τέλη της δεκαετίας του 1960 οι ΗΠΑ κατείχαν το 44% των παγκοσμίων αποθεμάτων, και το 1972, όταν το σύστημα του Bretton Woods είχε πρακτικά καταρρεύσει, μόνο το 21%. Ταυτόχρονα κατέρρευε και το άλλο στήριγμα του συστήματος του Bretton Woods: Το γεγονός ότι τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια οι ΗΠΑ ήταν ο κύριος και συχνά ο μοναδικός προμηθευτής πολλών προϊόντων ζωτικής σημασίας.

Τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια οι ΗΠΑ συγκέντρωσαν περίπου 61,5 δισ. δολ. σε πλεονάσματα του ισοζυγίου πληρωμών τους, ενθαρρύνοντας με το τρόπο αυτό τις προσπάθειες για υποτιμήσεις των βιομηχανικών κρατών. Το 1949 η Βρετανία υποτίμησε το νόμισμά της κατά 30,5%, όπως και η Σουηδία. Η Ολλανδία υποτίμησε κατά 30,1%, το Βέλγιο κατά 12,3% και ο Καναδάς κατά 9,1%. Η Δ.Γερμανία 'επανασυγκρότησε' το νόμισμά της εκδίδοντας τα νέα Deutchemarks σε αντικατάσταση των Reichsmarks και στη συνέχεια υποτίμησε κατά 20,7% έναντι του δολλαρίου. Από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ως το 1949 η υποτίμηση της ιταλικής λίρας ανήλθε στο

13 Για την σημασία και τις τάσεις των κινήσεων των αποθεμάτων χρυσού βλ. Brett, E.A. (1983), Duboff, R.B. (1989) και Pilling, G. (1986).

63,9%. Το προπολεμικό ιαπωνικό γεν άξιζε περίπου 23,4 cents ή κάτι περισσότερο από 4 γεν ανά δολλάριο ενώ η μεταπολεμική ισοτιμία ετέθη στα 371 γεν ανά δολλάριο. Η Γαλλία, αν και από τη μεριά των νικητών, υποτίμησε κατά 66% ως το 1949 ¹⁴

Το 1945 οι ΗΠΑ ήλεγχαν σχεδόν το 70% των παγκοσμίων χρηματιστικών διαθεσίμων και είχαν επιβιώσει του πολέμου με ένα μαζικά διευρυμένο παραγωγικό εξοπλισμό. Η Δ. Ευρώπη και η Ιαπωνία χαρακτηριζόταν από τις κατεστραμμένες πόλεις και την ανύπαρκτη παραγωγική ικανότητα ενώ το μεγαλύτερο τμήμα του υπόλοιπου κόσμου ήταν εγκλωβισμένο στην υπανάπτυξη που προέκυψε από την αποικιακή κατοχή. Αν επιβεβαιωνόταν ο Hume και οι υποστηρικτές του αυτές οι μαζικές ανισορροπίες θα έπρεπε να 'παράγουν' μια αυτόματη τάση για εξισορρόπηση": Η πλήρης απασχόληση στις ΗΠΑ θα έπρεπε να οδηγήσει σε μια ταχεία αύξηση των σχετικών τιμών και σε μια αντίστοιχη εκροή κεφαλαίου προς τις 'ασθενείς' χώρες. Αυτές με τη σειρά τους, εκμεταλλευόμενες τις ροές αυτές όπως και μια σχεδόν άπειρη προσφορά φτηνής και ανοργάνωτης εργατικής δύναμης θα έπρεπε να είναι σε θέση να δημιουργήσουν μια ταχεία επέκταση τόσο της παραγωγής όσο και των εξαγωγών στις ΗΠΑ με τις οποίες θα πλήρωναν τις μεταβιβάσεις κεφαλαίου. Η διαδικασία αυτή θα έπρεπε να συνεχιστεί μέχρι την πλήρη αξιοποίηση των παραγωγικών τους πόρων, οπότε, σύμφωνα πάντα με το δόγμα του Hume, η τάση αυτή θα άρχιζε να αντιστρέφεται.

Στη πραγματικότητα όμως η τεράστια υπεροπλία των παραγωγικών επενδύσεων των ΗΠΑ υπερ-αντιστάθμισε το πλεονέκτημα των χαμηλών μισθών των ανταγωνιστών τους με αποτέλεσμα "ο υπόλοιπος κόσμος χρησιμοποίησε περίπου 6 δισ.δολ. σε χρυσό και αποθέματα δολλαρίων για να χρηματοδοτήσει το έλλειμμα του με τις ΗΠΑ"¹⁵ και τα αποθέματα της Ευρώπης μειώθηκαν κατά συνέπεια κατά το 1/4. Ένας εξέχων Αμερικανός τραπεζίτης αναφέρει: *"Ήταν γενικά αποδεκτό ότι τα Αμερικανικά προϊόντα θα παρέμεναν ιδιαίτερα ελκυστικά, σε όρους τιμών, ποιότητας και ποσότητας και θα έδιωχναν εύκολα τα προϊόντα της Ευρώπης και της Ιαπωνίας από τις ίδιες τις αγορές τους, από αγορές άλλων χωρών και από τις ΗΠΑ."* ¹⁶

Από τη σκοπιά των ΗΠΑ, της διεθνούς ηγεμονικής δύναμης της εποχής, το πρόβλημα εμφανιζόταν ως η εκδήλωση τριών συγκεκριμένων απειλών. ¹⁷ Κατ'αρχήν, η βιομηχανία των ΗΠΑ έχοντας ολοκληρώσει τον 'πρώμο' επανεξοπλισμό της αντιμετώπιζε ένα σοβαρό πρόβλημα δυναμικής υπερβάλλουσας δυναμικότητας αν δεν επεκτεινόταν στις αγορές του εξωτερικού. Η απειλή για την πλήρη απασχόληση θα πραγματοποιούνταν αν δεν μπορούσε να βρεθεί κάποιος τρόπος για την προμήθεια του υπόλοιπου κόσμου με τα δολλάρια που απαιτούνταν για την αγορά

14 Βλ. De Saint Phalle, T.(1984), σ. 104-5

15 Βλ. Solomon, R. (1977), σ. 4.

16 Βλ. Solomon, R, (1977), σ. 18

17 Βλ. Brett,E.A (1983), σ. 162 κ.ε.

των κεφαλαιακών αγαθών που παρήγοντο εν αφθονία στις ΗΠΑ. Δεύτερον, η εντατικοποίηση των πιέσεων για συνάλλαγμα κατά το 1946-7 ενδυνάμωνε τις θέσεις των αριστερών πολιτικών δυνάμεων η επιρροή των οποίων ήταν σε αρκετά υψηλό επίπεδο στη Δ.Ευρώπη και οι οποίες υποστήριζαν πολιτικές οικονομικού εθνικισμού και κεντρικού προγραμματισμού οι οποίες ήταν δυνατό να υπονομεύσουν τη φιλελεύθερη οικονομική τάξη που προωθούσαν οι ΗΠΑ. Τέλος, η αποτυχία εξεύρεσης κατάλληλων λύσεων στα προβλήματα των ασθενέστερων χωρών εμφανίστηκε μέσω της ανόδου κομμουνιστικών δυνάμεων σε μια σειρά χώρες της Αν.Ευρώπης και της Ασίας που εντατικοποιούσαν τόσο την οικονομική όσο και την στρατιωτική απειλή στο σύστημα.

Η αιτία των προβλημάτων αυτών εθεωρείτο ότι πηγάζε από την έλλειψη δολλαρίων (dollar shortage), νομισματική έκφραση της σχετικής αδυναμίας της παραγωγικής ικανότητας του 'παλιού' κόσμου σε σχέση με το νέο. Το πρόβλημα αυτό αντιμετωπίστηκε σαν θέμα κεντρικής πολιτικής, και όχι σαν ζήτημα αγοραίας προσαρμογής, μέσω της δημιουργίας και καθιέρωσης του ελλείμματος δολλαρίων το οποίο, σχεδόν αδιάκοπα, διαρκεί μέχρι σήμερα και το οποίο δημιουργήθηκε κυρίως από την Αμερικανική βοήθεια και τις στρατιωτικές δαπάνες στο εξωτερικό:

"Ανήλθε στο ύψος των 84 δισ. δολ. σε επιχορηγήσεις και δάνεια...ή 15 φορές μεγαλύτερο από το αρχικό απόθεμα του ΔΝΤ σε δολάρια και 6.5 φορές μεγαλύτερο από τη συνολική ανώτατη δανειστική ικανότητα της Διεθνούς Τράπεζας, και στρατιωτικές δαπάνες καθώς και προμήθειες κατά μέσο ετήσιο όρο άνω των 5 δισ. δολ. ως το 1952 για την επαναφορά της ισορροπίας. Η Αμερικανική εγχώρια ζήτηση στηρίχθηκε σε στρατιωτικές δαπάνες οι οποίες ανάμεσα στο 1951 και 1961 ανήλθαν σε 451 δισ. δολ." 18

Το 1948, ακολουθώντας την Σοβιετική κατάληψη της Τσεχοσλοβακίας, υπογράφηκε η Συνθήκη των Βρυξελλών ανάμεσα στις χώρες της Δ.Ευρώπης και το 1949 ακολούθησε η θεμελίωση του Βορειο-Ατλαντικού Συμφώνου (NATO) που τον πρώτο μόνο χρόνο κόστισε περίπου 1.45 δισ. δολ σε προγράμματα στρατιωτικής βοήθειας. Ανάμεσα στο 1946 και 1958 οι ΗΠΑ παρείχαν στρατιωτικές επιχορηγήσεις της τάξης των 16.6 δισ. δολ. στη Δ.Ευρώπη και 6 δισ. δολ. σε άλλες χώρες. *"Η άμυνα της Δ.Ευρώπης άρχισε να γίνεται ένα ακριβό hobby για τις ΗΠΑ το οποίο επέτρεψε στις Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις να χρησιμοποιήσουν τα φορολογικά τους έσοδα για να καθιερώσουν το πιο δαπανηρό σύστημα κοινωνικών υπηρεσιών στον κόσμο" 19*

18 Βλ. Balogh, T, (1963), σ.11

19 Wiseley, W (1977), σ. 168

1.2 Η Ενδημική Φύση των Ελλειμμάτων των ΗΠΑ

Η Δεκαετία του 1950

Το πρόβλημα που έπρεπε να αντιμετωπίσουν οι ΗΠΑ την περίοδο αυτή ήταν ο τρόπος χρηματοδότησης των δαπανηρών αμυντικών υποχρεώσεων που είχαν αναλάβει έναντι κυρίως της Γαλλίας και της Γερμανίας. Μέχρι το 1955 όχι μόνο είχε εκλείψει το πρόβλημα της μεταπολεμικής 'έλλειψης δολλαρίων' αλλά οι ΗΠΑ αντιμετώπιζαν ελλείμματα στους διεθνείς λογαριασμούς τους ήδη από το 1950, αν και το εμπορικό τους ισοζύγιο ήταν πλεονασματικό. Μια από τις πιθανές λύσεις θά ήταν η προσπάθεια ενίσχυσης του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου ώστε όχι μόνο να διοχετευθούν στον μηχανισμό αυτό το μεγαλύτερο τμήμα από τις συνεχιζόμενες απαιτήσεις των Ευρωπαίων για δάνεια και επιχορηγήσεις αλλά και να χρησιμοποιηθεί για την αντιμετώπιση της υπερβολικής δαπάνης των ΗΠΑ στο εξωτερικό.

Η δυνητική χρησιμότητα του ΔΝΤ συνειδητοποιήθηκε στη πραγματικότητα μετά τον πόλεμο του Suez το 1956. Μέχρι τότε μέσω των μηχανισμών του ΔΝΤ είχαν διατεθεί 35 εκ.δολ. το 1951, 82 εκ.δολ. το 1952 και 25 εκ.δολ. το 1955. Το 1956, ακολουθώντας τα γεγονότα της διένεξης γύρω από την διώρυγα του Suez, η Γαλλία και η Βρετανία ζήτησαν και έλαβαν οικονομική βοήθεια σε μεγάλη κλίμακα. Τη χρονιά αυτή οι ακαθάριστες αναλήψεις από το ΔΝΤ έφτασαν τα 230 εκ.δολ.²⁰ Τα διαθέσιμα του Ταμείου, ύψους 9.2 δισ.δολ., εμφανιζόταν υπερβολικά λίγα σε σχέση με την ταχεία επέκταση του διεθνούς εμπορίου και την συνεπαγόμενη ανάγκη για μια 'κεντρική πηγή' αποθεμάτων ή 'ρευστότητας' στην οποία θα μπορούσαν να στηριχθούν τα μέλη του Ταμείου σε περίπτωση ανάγκης. Το 1959 συμφωνήθηκε να αυξηθούν τα μερίδια (quotas) των μελών κατά 50%, που ισοδυναμούσε σε συνολικό επίπεδο με 14,7 δισ.δολ.²¹

Σύμφωνα με τη συμφωνία του Bretton Woods τα μέλη ήταν υποχρεωμένα να καταθέσουν το 1/4 των εισφορών τους σε χρυσό (το αποκαλούμενο gold tranche) και το υπόλοιπο σε εγχώριες νομισματικές κυκλοφορίες. Η ψήφος κάθε χώρας εξαρτώταν από το μέγεθος του μεριδίου της και επιτρεπόταν να αποσύρει ελεύθερα μόνο το τμήμα του μεριδίου της που αποτελούσε το gold tranche. Οι όροι για περαιτέρω αναλήψεις ήταν αρκετά αυστηροί σε σχέση με τα προβλήματα της "θεμελιώδους ανισορροπίας".

Την ίδια εποχή άρχισαν να εμφανίζονται τα πρώτα σημεία των εξελίξεων που θα οδηγούσαν σε λιγότερο από δυο δεκαετίες στην κατάρρευση του διεθνούς νομισματικού συστήματος. Το περισσότερο εμφανές νομισματικό φαινόμενο της περιόδου της δεκαετίας αυτής ήταν η ταχέως

20 Βλ. *Tew, B (1962)*.

21 Βλ. *Tew, B (1962)*, σ. 107 κ.ε.

αυξανόμενη επέκταση των Αμερικανικών ιδιωτικών επενδύσεων στο εξωτερικό. Το ύψος των επενδύσεων αυτών στους εξωτερικούς λογαριασμούς των ΗΠΑ συναγωνίζονταν τις εξωτερικές δαπάνες του Υπ. Αμύνης. Αρκετοί οικονομολόγοι άρχισαν να ανησυχούν για τις πληθωριστικές επιπτώσεις των κεφαλαίων αυτών και ανάμεσά τους ο τρίτος πρόεδρος του ΔΝΤ, Ρ. Jacobsson, ο οποίος διατύπωσε, με αρκετή κομψότητα, τις επιφυλάξεις του στου Αμερικανούς επιχειρηματίες το 1957:

"Στο τέλος του 1951, τα νομισματικά αποθέματα, σε χρυσό και δολάρια, όλων των χωρών εκτός των ΗΠΑ, ήταν περίπου 15 δισ.δολ. Σήμερα, είναι περίπου 22 δισ...Κάποτε ήταν σύνηθες να λέγεται ότι όταν η Αμερική φταρνίζεται η Ευρώπη παθαίνει πνευμονία, που σημαίνει ότι ακόμη και μια μικρής έκτασης ύφεση στις ΗΠΑ θα είχε σοβαρές επιπτώσεις στην άλλη μεριά του Ατλαντικού. Αλλά αποδεικνύεται, προς κατάπληξή μας στην Ευρώπη, ότι ενώ κατά το 1953-4 υπήρξε μια μικρή ύφεση στις ΗΠΑ, η Ευρώπη δεν επηρεάστηκε και συνέχισε την ανοδική της πορεία." 22

Την μικρή ύφεση του 1953-4 στις ΗΠΑ ακολούθησε η ύφεση του 1957-8 η οποία συνοδεύτηκε από ένα σύντομη διάρκεια πλεονασματικό εξωτερικό ισοζύγιο για πρώτη φορά από το 1950. Η ύφεση αυτή προκλήθηκε εν μέρει από το υπερτιμημένο δολάριο και την συνεπή εξασθένηση της εξαγωγικής βιομηχανίας. Παρόλα αυτά ακόμα και η σκέψη για υποτίμηση του δολλαρίου ήταν απαγορευμένη.²³ Οι καταναλωτές επωφελούνταν από τις φτηνές εισαγωγές, οι τραπεζίτες μπορούσαν να επενδύουν στο εξωτερικό φτηνότερα και οι Ευρωπαίοι ενθάρρυναν τις ΗΠΑ να δαπανούν και να επενδύουν στο εξωτερικό παρέχοντας την αναγκαία ρευστότητα για την εκπληκτική επέκταση του εμπορίου τους που άρχισαν πλέον να απολαμβάνουν.

Ταυτόχρονα τη δεκαετία του 1950 επικρατούσε η εμπειρική άποψη ότι κάθε κράτος θα έπρεπε να κρατά συναλλαγματικά αποθέματα που ισοδυναμούσαν με το κόστος των εισαγωγών για τρεις μήνες.²⁴ Η διατήρηση λιγότερων αποθεμάτων εθεωρείτο επικίνδυνη, ενώ η διατήρηση περισσότερων εθεωρείτο σαν επιστροφή στα παλιά μερκαντιλιστικά δόγματα για αποθησαυρισμό περιττά μεγάλων αποθεμάτων προς ζημιά των εγχωρίων καταναλωτών και των ξένων ανταγωνιστών. Σύμφωνα με το σύστημα του Bretton Woods, οι αυξημένες ανάγκες σε συναλλαγματικά αποθέματα, λόγω της επέκτασης του διεθνούς εμπορίου, μπορούσαν να ικανοποιηθούν μόνο με την συγκέντρωση δολλαρίων, στερλινών και χρυσού από τα ελλείμματα των εξωτερικών πληρωμών των ΗΠΑ και της Βρετανίας, ή με την αύξηση της τιμής του χρυσού.

Η κρίση του Suez ήταν το πρώτο γεγονός που υπενθύμισε στους Ευρωπαίους την πολιτική

22 Βλ. Jacobsson, P (1958), σ. 370

23 Σε αντίθεση με την πολιτική των ΗΠΑ τη δεκαετία του 1970 όταν, όπως θα αναλύσουμε στο επόμενο κεφάλαιο, η υποτίμηση του δολλαρίου ήταν ο κύριος στόχος.

24 Βλ. Wiseley, J (1977), σ. 187

σημασία του χρυσού και της ρευστότητας. Το ζήτημα άρχισε να τίθεται υπό την μορφή του διλήμματος 'χρυσός ή πιστώσεις' που ισοδυναμούσε με το πολιτικό πρόβλημα 'εθνισμός ή διεθνισμός'. Ο R. Harrod, συνεργάτης και βιογράφος του J.M.Keynes, αν και θεωρητικά 'αντίθετος' με τους κερδοσκόπους και τους αποθησαυριστές χρυσού, το διατύπωσε ως εξής:

"Από φιλελεύθερη άποψη, θεωρώ σαν ένα πολύ καλύτερο γεγονός ότι η ρευστότητα πρέπει να αυξάνεται με το να δίδονται σε κάθε χώρα περισσότερα αποθέματα με τη μορφή χρυσού (ή αξιόπιστου ξένου συναλλάγματος), από να της δίδεται η δυνατότητα να μπορεί συνεχώς να δοπραγματεύεται δάνεια, σε συνεχώς μεγαλύτερη κλίμακα, με μια διεθνή επιτροπή. Ο χρυσός - αυτό το 'ανώνυμο περιουσιακό στοιχείο' όπως το αποκάλεσε κάποτε ο Sir Ralph Hawtrey - είναι ο ακρογωνιαίος λίθος της ελευθερίας στον οικονομικό κόσμο. Αν έχεις χρυσό στην τσέπη σου είσαι ένας ελεύθερος άνθρωπος. Αν πρέπει να διαπληκτισθείς με μια διεθνή επιτροπή για να τον αποκτήσεις, δεν είσαι." ²⁵

Το 1958 και το 1959, οι εξωτερικοί λογαριασμοί των ΗΠΑ επέδειξαν περαιτέρω ελλείμματα, περίπου 3.5 και 3.8 δισ.δολ. αντίστοιχα με προοπτικές για περισσότερο από 3 δισ.δολ. έλλειμμα το 1960.²⁶ Λόγω ακριβώς αυτών των συνεχιζομένων ελλειμμάτων, η Βρετανία, η Δ.Γερμανία, η Γαλλία, η Ολλανδία, το Βέλγιο, η Αυστρία, η Ιταλία και οι Σκανδιναβικές χώρες συγκεντρώνοντας ένα ικανό μέγεθος αποθεμάτων μπόρεσαν και αποκατέστησαν την μετατρεψιμότητα των εγχωρίων νομισμάτων τους σε δολάρια.²⁷ Με σκοπό την περαιτέρω αύξηση των αποθεμάτων τους οι χώρες της Δ.Ευρώπης συνέχιζαν να ενθαρρύνουν τις εξαγωγικές τους βιομηχανίες με κάθε δυνατό τρόπο.²⁸ Τα ελλείμματα των εξωτερικών πληρωμών των ΗΠΑ και οι συνεπαγόμενες απώλειές τους σε αποθέματα χρυσού άρχισαν να κατανοούνται ως η απλή αντανάκλαση των αντίστοιχων πλεονασμάτων και των αυξανομένων αποθεμάτων της Δ.Ευρώπης και της Ιαπωνίας. Είναι χαρακτηριστικός ο τρόπος που κατανοούνται τα φαινόμενα αυτά στο τέλος της δεκαετίας του 1950:

"Το μεγάλο πλεόνασμα του ισοζυγίου πληρωμών των ΗΠΑ που δημιούργησε το φόβο για μια επίμονη έλλειψη δολλαρίων, έχει δώσει την θέση του σε ένα έλλειμμα των ΗΠΑ. Εν τω μεταξύ, η Δ.Ευρώπη αναδύεται ως μια πλεονασματική περιοχή σε σχέση με τις διεθνείς πληρωμές της. Χωρίς αμφιβολία η θέση των πληρωμών των ΗΠΑ θα αποκατασταθεί. Είναι βασικό όμως ότι αυτό πρέπει να γίνει ταχέως και

25 Παρατίθεται στο Harris, S (ed) (1961), σ. 62

26 βλ. De Shaint Phalle (1983), σ. 243

27 Για μερικούς συγγραφείς το σύστημα του Bretton Woods λειτούργησε κανονικά μόνο τη περίοδο 1958-1964 και στη συνέχεια αντικαταστάθηκε από ότι οι Γάλλοι ονομάζουν 'η ηγεμονία του δολλαρίου'. Για παράδειγμα βλ. Gilpin, R (1987), σ. 134 κ.ε.

28 Για μια λεπτομερή ανάλυση των πολιτικών αυτών καθώς και των αποτελεσμάτων τους βλ. Armstrong et al.(1984), σ. 179 κ.ε, Brett, E.A (1985), καθώς και Gill,S. and Law,D.(1988), κεφ. 9 και 12

χωρίς να επιφέρει ύφεση στις ΗΠΑ ή συστολή στο διεθνές εμπόριο...Με διαφορά, το μεγαλύτερο τμήμα των κυβερνητικών δαπανών των ΗΠΑ στο εξωτερικό σχετίζονται με την άμυνα...Το 1951 η Ευρώπη συμμετείχε κατά 52% σε σύνολο δαπανών των ΗΠΑ για τους σκοπούς αυτού σχεδόν 2.7 δισ.δολ. Το 1958 συμμετείχε κατά 57% σε συνολικές δαπάνες σχεδόν 6 δισ.δολ. Δεν είναι δυνατόν να διαχωριστούν τα συμφέροντα των ΗΠΑ και των άλλων χωρών σε σχέση με την κοινή τους άμυνα. Αυτό που μπορεί να ειπωθεί είναι ότι η κατανομή του κόστους της κοινής άμυνας στη βάση των οικονομικών συνθηκών που επικρατούσαν το 1951 δεν είναι πλέον ρεαλιστική το 1960."

Και αλλού υπογραμμίζεται:

"Από το 1950 τα αποθέματα χρυσού των ΗΠΑ έχουν μειωθεί περίπου κατά 5 δισ.δολ. και οι βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις σε ξένες τράπεζες και επίσημα ιδρύματα έχουν αυξηθεί περίπου κατά 8 δισ...Οι ΗΠΑ δεν μπορούν να επιτρέψουν την συνεχή εξασθένηση της θέσης των αποθεμάτων τους χωρίς να χάσουν την ελευθερία που από καιρού έχουν σε σχέση με τη διαμόρφωση της εγχώριας οικονομικής τους πολιτικής...Η παραγωγή, οι εξαγωγές και τα αποθέματα των περισσότερων Ευρωπαϊκών χωρών έχουν αυξηθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό. Υπό τις συνθήκες αυτές δεν είναι παράλογο να συζητήσουμε με τους φίλους και συμμάχους μας στην Ευρώπη την αντιμετώπιση εκ μέρους τους ενός μεγαλύτερου τμήματος του κόστους της άμυνάς τους που τώρα αντιμετωπίζεται με τις στρατιωτικές δαπάνες και επιχορηγήσεις μας." ²⁹

Η στάση της Ευρώπης αποκαλύπτεται μέσα από τα γραπτά ενός πρώην στελέχους του Βρετανικού Υπ. Οικονομικών:

"Υπό τις παρούσες συνθήκες φαίνεται ότι κάποια απώλεια Αμερικανικού χρυσού είναι αναπόφευκτη και πρέπει να γίνει αποδεκτή...Στο τέλος του 1959 το απόθεμα χρυσού των ΗΠΑ μόνο ανερχόταν στα 19.5 δισ.δολ. - περίπου ισοδύναμο με την προσφορά 18 ετών ακόμα και με το ρυθμό απώλειας του 1959. Στο Ην.Βασίλειο που είμαστε συνηθισμένοι να βλέπουμε τα αποθέματα της περιοχής της στερλίνας σε όρους προσφοράς λίγων μηνών, τα Αμερικανικά αποθέματα εμφανίζονται σαν κάτι περισσότερο από επαρκή και θα έπρεπε να συγχωρεθούμε αν, εν τω μεταξύ, θεωρούμε κάποια αναδιανομή του παγκόσμιου αποθέματος νομισματικού χρυσού σαν υγιή." ³⁰

29 Bernstein, E.M (1960), σ. 1, 5 και 71. Η έκθεση αυτή έγινε για λογαριασμό του Κοινοβουλίου των ΗΠΑ και ο συγγραφέας της ήταν πρώην υφυπουργός Οικονομικών των ΗΠΑ και στη συνέχεια Διεθνούς Μελετών του ΔΝΤ.

30 Βλ. Scammell, W.M. (1961), σ. 349

Η Δεκαετία του 1960

Στη βιβλιογραφία για τα γεγονότα της δεκαετίας του 1960 που σχετίζονται με το διεθνές νομισματικό σύστημα και τις σχέσεις ΗΠΑ - Δ.Ευρώπης τα συμβάντα που κατέχουν εξέχουσα θέση είναι:

- Η επιστροφή του De Gaulle στην προεδρία της Γαλλίας και ο εντεινόμενος ανταγωνισμός Γαλλίας και Αμερικής για την μορφή του διεθνούς νομισματικού συστήματος και ιδιαίτερα για το ρόλο του χρυσού υπό την "θεωρητική καθοδήγηση" του "μεταλλιστή" J. Rueff.
- Η συνειδητοποίηση της συμφυούς αντίφασης των διευθετήσεων του Bretton Woods από την ακαδημαϊκή κοινότητα που μορφοποιήθηκε με τη δημοσίευση του βιβλίου του καθ. R. Triffin το 1960 με τίτλο "Gold and the Dollar Crisis", όπου και εκτίθεται το γνωστό Triffin dilemma.
- Οι προσπάθειες του J.F.Kennedy στην αρχή της δεκαετίας να διατηρήσει την ισχύ του δολλαρίου και οι επεκτατικές πολιτικές του Πρ. Johnson στο εσωτερικό - το πρόγραμμα για την Great Society - καθώς και η διένεξη στο Vietnam που οδήγησαν σε όλο και μεγαλύτερα εσωτερικά και εξωτερικά ελλείμματα των ΗΠΑ.
- Οι εντεινόμενες κινήσεις κερδοσκοπίας με τον χρυσό, τα νομίσματα αλλά και με τα εμπορεύματα που οδήγησαν στην υποτίμηση της στερλίνας, που έπαιζε τον ρόλο της 'εμπροσθοφυλακής' του δολλαρίου, το 1968.
- Οι προσπάθειες των κρατών, μέσα από τον Ομιλο των 10, για την εξεύρεση λύσεων, και τέλος
- η δημιουργία των Ειδικών Τραβηκτικών Δικαιωμάτων και η "ήττα" της Γαλλίας.

Για να αποκαλυφθεί και να κατανοηθεί η σημασία αλλά και η εσωτερική σύνδεση των γεγονότων αυτών θα πρέπει να γίνει μια προσπάθεια σύνδεσής τους με τα συγκεκριμένα συμφέροντα των εθνικών κρατών που πρωταγωνιστούν στην διεθνή σκηνή την περίοδο που εξετάζουμε.

Το 1960 δημοσιεύτηκε το σύντομο αλλά ιδιαίτερης επιρροής βιβλίο του R. Triffin ³¹ με το οποίο άρχισε η συζήτηση για την αναμόρφωση του διεθνούς νομισματικού συστήματος. Η κεντρική

31 Triffin, R. (1960): "Gold and the Dollar Crisis", Yale University Press

θέση του καθ. Triffin ήταν ότι το σύστημα του Bretton Woods (ή, αλλιώς, το gold-exchange standard) περιείχε ένα συμφυές πρόβλημα το οποίο ήταν καταδικασμένο να υπονομεύσει την ικανοποιητική λειτουργία ενός διεθνούς νομισματικού συστήματος βασισμένου στη χρήση κάποιων εθνικών νομισμάτων ως διεθνών αποθεματικών στοιχείων. Ο πυρήνας του επιχειρήματος ήταν ότι η ζήτηση για αποθέματα αυξανόταν με ταχύτερο ρυθμό σε σχέση με τη προσφορά χρυσού και συνεπώς θα προέκυπτε μια έλλειψη ρευστότητας εκτός αν οι ΗΠΑ συνέχιζαν να διατηρούν ένα έλλειμμα στο ισοζύγιο πληρωμών τους και να προσφέρουν τα επιπλέον αποθέματα με τη μορφή δολλαρίων. Αλλά αν οι ΗΠΑ συνέχιζαν να διατηρούν ένα έλλειμμα στις εξωτερικές πληρωμές τους, αυτό θα υπονόμει προοδευτικά την εμπιστοσύνη στο δολλάριο, και όταν οι άλλες χώρες θα προσπαθούσαν να μετατρέψουν τα δολάρια σε χρυσό το αποτέλεσμα θα ήταν το ξέσπασμα μιας κρίσης. Το συμπέρασμα του Triffin ήταν ότι ο κόσμος αντιμετώπιζε ένα δίλημμα όπου είτε μια αυξανόμενη έλλειψη ρευστότητας θα οδηγούσε στην καταστολή του εμπορίου και του πραγματικού εισοδήματος είτε το σύστημα θα καταρρεύσει.

Οι περισσότεροι ακαδημαϊκοί οικονομολόγοι της εποχής δέχθηκαν τα βασικά επιχειρήματα του Triffin και άρχισαν οι εντατικές προσπάθειες κυρίως γύρω από την εξεύρεση ενός αποθεματικού στοιχείου η προσφορά του οποίου θα μπορούσε να επεκταθεί χωρίς την ανάγκη επέκτασης των Αμερικανικών ελλειμμάτων ΗΠΑ. Στα πλαίσια αυτά υπήρξε μια πληθώρα σχεδίων, όπως το σχέδιο αναμόρφωσης του Bernstein, το σχέδιο Maudling, το σχέδιο Harrod, το σχέδιο Triffin, το σχέδιο Stamp, το σχέδιο Machlup, το σχέδιο Lutz κλπ.³²

Η Στάση της Γαλλίας

Οι περισσότερες, αν όχι όλες, μη-τεχνικίστικες περιγραφές της λειτουργίας του συστήματος του Bretton Woods αναφέρονται στη στάση της Γαλλίας κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960, όπως σηματοδοτήθηκε από τη διακήρυξη του De Gaulle το 1965 ενάντια στο gold-exchange standard και υπέρ της επιστροφής στο gold standard, σαν ένα από τους λόγους που οδήγησαν στην τελική κατάρρευση του μεταπολεμικού συστήματος των διεθνών νομισματικών διευθετήσεων.

Η επαναφορά του De Gaulle στον προεδρικό θώκο της 4ης Γαλλικής Δημοκρατίας ήλθε σαν επακόλουθο της απώλειας της Ινδοκίνας, με την συνθήκη της Γενεύης το 1954, και την συγκρότηση της "Επιτροπής Δημόσιας Σωτηρίας" από του στρατηγούς στην Αλγερία το 1958 και το συνεπή φόβο για στρατιωτικό πραξικόπημα. Η Γαλλική οικονομία κατά τη διάρκεια της

32 Πολλά από τα πρωτότυπα σχέδια αυτά αναδημοσιεύτηκαν στο Grubel, H.G.(1963). Για μια λεπτομερή περιγραφή και σύγκριση των σχεδίων αυτών βλ. Machlup, F.(1964)

δεκαετίας του 1950 επέδειξε μια αξιοσημείωτη πορεία ανάπτυξης: Ο δείκτης της βιομηχανικής παραγωγής, με βάση το 1952=100 έφτασε το 168 το 1957, με μια μικρή μόνο αύξηση της απασχόλησης, με συνέπεια ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του προϊόντος ανά απασχολούμενο (της 'παραγωγικότητας') να κυμαίνεται γύρω στο 6%. Ωστόσο, τα επιτεύγματα αυτά υπονομεύθηκαν από τις πληθωριστικές πολιτικές των κυβερνήσεων οδηγώντας όχι μόνο σε δημοσιονομικά αλλά και σε εξωτερικά ελλείμματα σημαντικού μεγέθους. Τα αποθέματα χρυσού από 1.55 δισ.δολ. το 1945 μειώθηκαν σε 0.58 δισ. το 1957. Το 1957-8 η Γαλλία αναγκάστηκε να δανειστεί 1.22 δισ.δολ. από το ΔΝΤ, τις ΗΠΑ και την ΕΟΚ για να υποστηρίξει τη συναλλαγματική ισοτιμία του φράγκου, η οποία από 350 φρ. σε σχέση με το δολάριο και 980 φρ. σε σχέση με τη στερλίνα το 1949, αναπροσαρμόστηκε τελικά στα 420 και 1176 αντίστοιχα το 1957. Ο χρυσός ήταν η μορφή προσωπικών αποταμιεύσεων που παραδοσιακά συγκέντρωνε την προτίμηση των Γάλλων πολιτών. Το 1959 υπολογίζοταν ότι οι Γάλλοι κατείχαν 3000 μετρικούς τόννους χρυσού, σχεδόν το 1/4 της παγκόσμιας ιδιωτικής ιδιοκτησίας χρυσού, περισσότερο από ότι όλοι οι άλλοι Ευρωπαίοι μαζί.

Εκτός από την καταστολή της στρατιωτικής εξέγερσης στην Αλγερία, ο De Gaulle σχημάτισε μια επιτροπή από οκτώ ειδικούς με σκοπό την συγκρότηση ενός πλαισίου νομισματικής μεταρρύθμισης υπό την προεδρία του J. Rueff, του πιο γνωστού προπαγανδιστή του χρυσού στη Γαλλία μετά τον θάνατο του Charles Rist.³³ Ο σκοπός των οικονομικών μεταρρυθμίσεων που πρότεινε η επιτροπή μπορεί να χαρακτηριστεί ως η δημιουργία ενός ισχυρού φράγκου μέσω αντιπληθωριστικής πολιτικής και περαιτέρω υποτίμησης του νομίσματος το οποίο απέκτησε, κατά την άποψη των υποστηρικτών της, μια άμεση αντιστοιχία με τον χρυσό. Η πολιτική αυτή είχε ως επιπλέον στόχο την είσοδο της Γαλλίας στην ΕΟΚ - η Συνθήκη της Ρώμης μόλις είχε υπογραφεί - με ένα ισχυρό νόμισμα. Η πολιτική αυτή μορφοποιήθηκε στην εισαγωγή του Νέου Φράγκου την 1-1-1959 με την αφαίρεση δυο μηδενικών από κάθε αριθμητική έκφραση του χρήματος, κατά τα πρότυπα των χωρών της Αν.Ευρώπης. Τα αποθέματα χρυσού της Τράπεζας της Γαλλίας αυξήθηκαν από 1.29 δισ.δολ. το 1959, όταν ο De Gaulle αρνήθηκε να εντάξει τις Γαλλικές ένοπλες δυνάμεις στο ΝΑΤΟ, σε 3.73 δισ.δολ. το 1964 ή σε 5.1 δισ. αν υπολογιστούν και τα συναλλαγματικά αποθέματα.

33 *Ο Charles Rist, υποδιοικητής της Τράπεζας της Γαλλίας στά τέλη της δεκαετίας του 1920 επί πρωθυπουργίας Poincare, ήταν από τους υπέρμαχους της επιστροφής στον κανόνα σταθεράς χρυσού μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η συγγραφική του δραστηριότητα ήταν σημαντική και στην αγγλική υπάρχουν μεταφρασμένα, απ'όσα γνωρίζουμε, μόνο τα Rist, C (1940) και Rist, C (1962). Την ίδια εποχή ο J. Rueff υπηρετούσε στην κυβέρνηση ως Επιθεωρητής Οικονομικών. Ο Poincare εφάρμοσε το 1926 μια πολιτική σταθεροποίησης του φράγκου σε συνάρτηση με την επιστροφή της Γαλλίας στη Σταθερά Χρυσού. Η συγγραφική δραστηριότητα του J. Rueff αρχίζει, μάλλον στα 1927. Στα αγγλικά, απ'όσο γνωρίζουμε δεν υπάρχει μεταφρασμένο κάποιο κύριο έργο του εκτός από ένα άρθρο το 1961, βλ. Rueff, J (1961), καθώς και το Rueff, J. and Hirsch, F.(1965)*

Την ίδια εποχή η αγορά πολυτίμων μετάλλων του Λονδίνου δέχεται ισχυρές κερδοσκοπικές πιέσεις, δείχνοντας την ανησυχία των Ευρωπαίων σε σχέση με τη δυνατότητα τήρησης των υποχρεώσεων του δολλαρίου, αυξάνοντας την τιμή του χρυσού τον Οκτώβριο του 1960 σε περισσότερο από 40 δολ. την ουγγιά. Στις ΗΠΑ η κυβέρνηση Kennedy δηλώνει την απόφασή της να στηρίξει το δολάριο και καθώς σχεδόν όλα τα υπόλοιπα νομίσματα ήταν αντικείμενα πολιτικών υποτίμησης έναντι του δολλαρίου, η ανταγωνιστική θέση των ΗΠΑ, όπως εμφανιζόταν στου λογαριασμούς εξωτερικών πληρωμών της χώρας, συνέχιζε να χειροτερεύει. Η απροσδόκητη διαδοχή του Kennedy από τον Johnson και η εφαρμογή των επεκτατικών πολιτικών για την "Great Society" σε συνδυασμό με την διατήρηση των αμυντικών δαπανών στο εξωτερικό, οδήγησε σε πολύ μεγάλες αυξήσεις τόσο των δημοσιονομικών (ομοσπονδιακών) όσο και των εξωτερικών ελλειμμάτων που υπονόμειαν την εμπιστοσύνη των Ευρωπαίων στην ικανότητα διαχείρισης του συστήματος του Bretton Woods εκ μέρους των ΗΠΑ.

Στις 4 Φεβρουαρίου 1965 ο De Gaulle διακήρυξε τις απόψεις του για την μορφή που πρέπει να πάρουν οι διεθνείς νομισματικές, αλλά κυρίως πολιτικές, σχέσεις:

"Το σύστημα gold-exchange standard δεν ανταποκρίνεται πλέον στην παρούσα πραγματικότητα και συνεπώς ενέχει όλο και περισσότερο σοβαρές αναστατώσεις...Θεωρούμε απαραίτητο ότι το διεθνές εμπόριο θα πρέπει να στηριχθεί, όπως πριν από τους δυο παγκοσμίους πολέμους, σε μια αδιαμφισβήτητη νομισματική βάση η οποία δεν φέρει το σημάδι κάποιας χώρας. Ποιά βάση; Δεν μπορεί να υπάρξει κανένα άλλο κριτήριο, καμιά άλλη σταθερά από τον χρυσό. Ναι, τον χρυσό που δεν αλλάζει ποτέ, που μπορεί να διαμορφωθεί σε ράβδους και νομίσματα, που δεν έχει εθνικότητα και ο οποίος είναι πάντοτε και παγκόσμια αποδεκτός σαν η αμετάβλητη πιστωτική αξία par excellence. Ακριβώς, το τέλος του συστήματος του gold-exchange standard χωρίς αναταραχές και η επανεγκαθίδρυση του gold standard - όπως και η εφαρμογή των απαιτούμενων συμπληρωματικών και μεταβατικών μέτρων, ιδιαίτερα η οργάνωση της διεθνούς πίστης στη νέα βάση - όλα αυτά θα πρέπει να εξεταστούν προσεκτικά από τα κράτη και ιδιαίτερα από τα κράτη αυτά που έχουν ειδικές ευθύνες λόγω της οικονομικής και χρηματιστικής τους δυνατότητας." ³⁴

Την ίδια ακριβώς ημέρα, 4 Φεβρουαρίου 1965 συνέβησαν δυο γεγονότα που σχετίζονται, κατά την άποψή μας, άμεσα με τη στάση της Γαλλίας. Ο Σοβιετικός πρωθυπουργός Α. Kosygin μετέβη στη πρωτεύουσα του Β.Βιετνάμ για συνομιλίες σχετικά με τα προγράμματα Σοβιετικής βοήθειας και ο McGeorge Bundy, βοηθός του προέδρου Johnson, μετέβη στην πρωτεύουσα του Ν.Βιετνάμ για ανάλογου τύπου συνομιλίες. Η Γαλλία δεν κρατούσε καθόλου κρυφό το γεγονός ότι θεωρούσε

34 Το απόσπασμα αυτό από την ομιλία του Γάλλου Προέδρου περιλαμβάνεται στο Hirsch,F (1967), σ. 277.

και τα δυο Βιετνάμ ως περιοχές όπου η Γαλλική επιρροή έπρεπε να συνεχιστεί και κατά συνέπεια οι 'υπερδυνάμεις' δεν είχαν δικαίωμα να επεμβαίνουν.³⁵ Τρεις ημέρες αργότερα άρχισαν οι πρώτες αποστολές αμερικανικών βομβαρδιστικών στο Β.Βιετνάμ. Ταυτόχρονα η Γαλλία επισήμως συνδύαζε τις προτάσεις της για την αναμόρφωση του διεθνούς νομισματικού και πιστωτικού συστήματος με την πρόθεσή της να επιτευχθεί μια Ευρώπη στηριγμένη στη συνεργασία των χωρών που θα εκτείνεται από Ατλαντικό μέχρι τα Ουράλια. Σε μερικούς παρατηρητές το γεγονός αυτό θύμιζε μια προσπάθεια να επανασυσταθεί η Λατινική Ένωση του 19ου αιώνα.³⁶

Την ίδια εποχή η Τράπεζα της Γαλλίας ανακοίνωσε δημόσια την πρόθεσή της να συνεχίσει την πολιτική της να μετατρέπει όχι μόνο τα δολάρια σε χρυσό, με ρυθμό 150 δισ.δολ. το μήνα, αλλά και να μετατρέπει σε χρυσό τό σύνολο των πλεονασμάτων στους λογαριασμούς των διεθνών πληρωμών της. Μια από τις συνέπειες ήταν η αύξηση της ζήτησης για χρυσό στην αγορά του Λονδίνου στα τέλη του Φεβρουαρίου 1965, καθώς ήταν ήδη γνωστό ότι στο τέλος του 1964 τα αποθέματα χρυσού των ΗΠΑ είχαν μειωθεί σε 15.5 δισ.δολ. ενώ οι βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις τους στο εξωτερικό είχαν φτάσει σε διπλάσιο μέγεθος. Η τιμή του χρυσού, κατά συνέπεια, έφτασε τα 35.17 δολ. η ουγγιά μόνο εξαιτίας της παρέμβασης της Τράπεζας της Αγγλίας που λειτουργούσε εκ μέρους ενός επίσημου ταμείου χρυσού (gold pool).

Οι επίσημες πωλήσεις χρυσού στην αγορά του Λονδίνου είχαν αρχίσει από τον Οκτώβριο του 1960, όταν η Τράπεζα της Αγγλίας είχε αγοράσει 350 εκ.δολ. σε χρυσό από τις ΗΠΑ για να αντιμετωπίσει την αυξημένη ζήτηση χρυσού που είχε εκτινάξει την τιμή του στα 40 δολ. την

35 Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο να υπενθυμίσουμε ότι η Γαλλία είχε συνάψει διπλωματικές σχέσεις ήδη από το 1962 με την Κίνα, χώρα που είχε παρόμοιες απόψεις, μετά την διάρρηξη των σχέσεών της με τη ΕΣΣΔ, για την πολιτική των υπερδυνάμεων. Είναι εξίσου χρήσιμο να αναφερθούμε στο γεγονός ότι, κατά το 1950 όταν ο R.Schuman τότε Υπ.Εξωτερικών της Γαλλίας ανακοίνωνε τις προθέσεις της χώρας του για την ίδρυση της ένωσης της Γαλλο-Γερμανικής παραγωγής στον τομέα του άνθρακα και του σιδήρου, γεγονός που από πολλούς θεωρείται η απαρχή της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, είχε ήδη εξασφαλίσει σημαντική οικονομική και υλική βοήθεια από τις ΗΠΑ σχετικά με τις προσπάθειες διατήρησης των Γαλλικών αποικιών στην Ινδοκίνα. Βλ. και Wiseley, W(1977), σ.169 κ.ε

36 Το 1861 ο Ναπολέων ΙΙΙ συγκρότησε μια επιτροπή για να εξετάσει τα προβλήματα του διμεταλλικού συστήματος που είχαν προκύψει από τις μεγάλες ποσότητες χρυσού που απέφερε το Γαλλικό εμπόριο και την συνεπή υποτίμηση και εξαφάνιση του ασημιού καθώς και από το γεγονός ότι οι περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες υπέφεραν από ελλείψεις πολυτίμων μετάλλων λόγω κυρίως του Αμερικανικού Εμφυλίου πολέμου. Αυτό οδήγησε στο σχηματισμό της Λατινικής Ένωσης το 1865, γεγονός που θεωρείται σαν η πρώτη διεθνής προσπάθεια ρύθμισης των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Στην Λατινική Ένωση συμμετείχαν εκτός από τη Γαλλία, το Βέλγιο, η Ελβετία και η Ιταλία και τα βασικά σημεία της συμφωνίας αφορούσαν την κοινή νομισματική πολιτική και την αποδοχή από όλα τα μέλη του Γαλλικού χρυσού νομίσματος (Napoléon). Βλ. και Shaw, W.A.(1895), σ.164 κ.ε

ουγγιά, αντανακλώντας την μειωμένη εμπιστοσύνη στο δολλάριο και τις προσδοκίες για υποτίμησή του. Περίπου 225 εκ.δολ. από το ποσόν αυτό είχαν ξοδευτεί του επόμενους 4 μήνες, μέχρι να πεισθούν οι κερδοσκόποι από την επίμονη άρνηση του Πρ. Kennedy να υποτιμήσει το δολλάριο και να επιστρέψει η τιμή του χρυσού στις ιδιωτικές αγορές στα 35 δολ. η ουγγιά. Μετά τις αναταραχές αυτές οι κεντρικές τράπεζες των ΗΠΑ, της Βρετανίας, της Γαλλίας, της Δ.Γερμανίας, της Ιταλίας, της Ελβετίας, της Ολλανδίας και του Βελγίου συμφώνησαν τον Νοέμβριο του 1961 να υποστηρίξουν την διατήρηση της σταθερότητας της τιμής του χρυσού αγοράζοντας όταν η τιμή έπεφτε και πουλώντας όταν ανέβαινε, κατανέμοντας τα κέρδη και τις ζημιές σύμφωνα με κάποια σταθερά ποσοστά, δημιουργώντας το Ταμείο Χρυσού του Λονδίνου (London Gold Pool).

Οι ΗΠΑ πήραν το 50% του Ταμείου, η Βρετανία, η Γαλλία και η Ιταλία κάτι παραπάνω από 9% η κάθε χώρα, η Δ.Γερμανία το 11% και η Ολλανδία, το Βέλγιο και η Ελβετία πήραν από 3.5% η κάθε χώρα. Για τα επόμενα τέσσερα χρόνια οι λειτουργία του consortium αυτού στην αγορά του Λονδίνου ήταν ικανοποιητική με την έννοια ότι αγόρασαν και μοίρασαν μεταξύ τους περισσότερο χρυσό στην τιμή των 35 δολ. από ότι αναγκάστηκαν να πουλήσουν, διατηρώντας παράλληλα την σταθερότητα της τιμής αυτής.

Παρά τα μέτρα που ελήφθησαν από την μεριά των ΗΠΑ τα ελλείμματα των εξωτερικών πληρωμών τους συνέχισαν να συσσωρεύονται. Τα μέτρα αυτά περιλάμβαναν την μείωση των αγορών των τουριστών που απαλλάσσονται φόρου από 500 σε 100 δολ. το 1961 και την εφαρμογή του Interest Equalization Tax το 1963 που επέβαλλε ένα φόρο της τάξης του 15% στις Αμερικανικές επενδύσεις σε ξένα χρεώγραφα και μετοχές. Το τελικό αποτέλεσμα των μέτρων αυτών όμως ήταν απλώς η παροχή νέων κινήτρων στους Αμερικανούς επιχειρηματίες να κρατούν τα δολάρια τους και τα κέρδη τους εκτός ΗΠΑ όπου και οι καθαρές αποδόσεις ήταν μεγαλύτερες, δημιουργώντας τις λεγόμενες "αγορές Ευρωδολλαρίων" με κέντρο τις τράπεζες του Λονδίνου. Ταυτόχρονα η 'επιτυχία' των συνομιλιών της GATT, ο λεγόμενος 'Γύρος Kennedy' που ολοκληρώθηκε τον Μάιο του 1967, και οι μειώσεις των εμπορικών δασμών ελάχισταν συνέβαλαν στην αύξηση των Αμερικανικών εξαγωγών για την επαναφορά της ισορροπίας στις εξωτερικές πληρωμές των ΗΠΑ. Τα ελλείμματα των τρεχουσών συναλλαγών των ΗΠΑ αυξήθηκαν κατά 1.8 δισ. το 1965, κατά 1.6 δισ. το 1966 και κατά 3.2 δισ.δολ. το 1967.³⁷

Η ιδιωτική ζήτηση για χρυσό συνέχιζε να αυξάνεται και το 1966 ήταν το πρώτο έτος που οι οκτώ κεντρικές τράπεζες του London Gold Pool αναγκάστηκαν να πουλήσουν χρυσό από τα ίδια τα αποθέματά τους. Το 1967 η Τράπεζα της Γαλλίας απεσύρθη από το London Gold Pool και το μερίδιό της ανελήφθη από τις ΗΠΑ αυξάνοντας έτσι τις υποχρεώσεις τους στο 59% του Ταμείου.

37 Βλ. *Bank for International Settlements: "Annual Report", τεύχη 35 ως 38.*

Η αύξηση στην αγοραία τιμή του χρυσού συνέπεσε με το ξέσπασμα της Μεσανατολικής κρίσης τον Ιούνιο του 1967 και την 'επίθεση' στη στερλίνα που οδήγησε στην υποτίμηση του νομίσματος αυτού κατά 14% το Νοέμβριο από 2.8 σε 2.4 δολ.³⁸ Μέχρι το τέλος του 1967 οι επτά, πλέον, τράπεζες του London Gold Pool αναγκάστηκαν να πωλήσουν περίπου 1.6 δισ.δολ από τα αποθέματα χρυσού για να αντιμετωπίσουν τις αυξητικές τάσεις στην αγοραία τιμή του, ενώ η Βρετανία μόνο έχασε περίπου 1.2 δισ.δολ, σχεδόν το ήμισυ των αποθεμάτων της.

Τα δημοσιονομικά ελλείμματα των ΗΠΑ, την ίδια εποχή, είχαν αρχίσει να αυξάνονται με ταχύ ρυθμό: από 1.6 δισ. δολ. το 1965, σε 3.8 δισ. το 1966 και 8.7 δισ. το 1967. Ο βασικότερος λόγος αύξησης των ελλειμμάτων αυτών ήταν φυσικά οι υπέρογκες στρατιωτικές δαπάνες για την συνέχιση του πολέμου στο Βιετνάμ. Οι δαπάνες αυτές ενώ είχαν προϋπολογιστεί σε 10 δισ. για το 1967, έφτασαν τελικά στο ύψος των 21 δισ. και τό επόμενο έτος το έλλειμμα του ομοσπονδιακού προϋπολογισμού έφτασε τα ρεκόρ των 25.2 δισ.δολ. με σημαντικές πληθωριστικές επιπτώσεις στην οικονομία των ΗΠΑ καθώς απουσίαζε κάθε έλεγχος τιμών και μισθών. Η νίκη των δυνάμεων του Β.Βιετνάμ τον Ιανουάριο του 1968 επέφερε ως αποτέλεσμα την αυξανόμενη μετατόπιση των κερδοσκοπικών ροών από το δολλάριο και τη στερλίνα προς το χρυσό αλλά και τα υπόλοιπα πολύτιμα μέταλλα με αποκορύφωμα την ιστορικά μεγαλύτερη επιδρομή στο χρυσό τον Μάρτιο του ιδίου έτους.

Οι κερδοσκοπικές κινήσεις εστηρίζοντο στην προσδοκία ότι οι ΗΠΑ θα αναγκαζόντουσαν να εγκαταλείψουν την πολιτική διατήρησης της επίσημης τιμής του χρυσού στα 35 δολ. Παράλληλα οι κινήσεις αυτές δεν περιορίστηκαν μόνο στο χώρο των πολυτίμων μετάλλων. Την περίοδο αυτή σημειώθηκαν αυξήσεις στο χρηματιστήριο αγαθών του Λονδίνου των τιμών σε σχεδόν όλα τα διεθνώς εμπορευόμενα αγαθά, όπως το κακάο, καφές, ζάχαρη, μαλλί, σιτάρι, καουτσούκ κλπ. Η έκτακτη σύνοδος του Ομίλου των 10, χωρίς να προσκληθεί η Γαλλία, στα μέσα Μαρτίου του 1968 κατέληξε στη διάλυση του London Gold Pool και την συμφωνία ανάμεσα στα εναπομείναντα μέλη ότι ο νομισματικός χρυσός θα χρησιμοποιείται πλέον μόνο για επίσημες συναλλαγές μέσα στα όρια ενός κλειστού συστήματος των κεντρικών τραπεζών.

38 Για μερικούς αναλυτές η επίθεση στη στερλίνα το 1967 ενθαρρύνθηκε κατά προκλητικό τρόπο από την Γαλλική κυβέρνηση του De Gaulle. Για παράδειγμα βλ. Wiseley, J (1977), σ.237. Για άλλους συγγραφείς η βασική αιτία υποτίμησης ήταν η προσπάθεια του πρωθυπουργού H.Wilson να αντιμετωπίσει τό έλλειμμα των εξωτερικών πληρωμών της χώρας, την επιδείνωση δηλαδή της ανταγωνιστικής της θέσης, και ταυτόχρονα να αναθερμάνει την οικονομία, αντιμετωπίζοντας την αυξανόμενη αντίδραση των μεγάλων εργατικών συνδικάτων και της μεγαλύτερης μερίδας του Εργατικού Κόμματος. Παράλληλα, η υποτίμηση της στερλίνας αντιμετωπίστηκε θετικά από τις περισσότερες χώρες λόγω του μικρού μεγέθους της. Βλ "The Pound Sterling Boes Out as the Queen of Moneys" στο Mandel, E (1972), σ.30-35.

1.3 Οι Προσπάθειες Δημιουργίας Διεθνούς Χρήματος την Δεκαετία του 1960

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960, ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα στο επίπεδο των διεθνών νομισματικών σχέσεων ήταν οι προσπάθειες, καθώς και οι προτάσεις και οι ενέργειες, για τη δημιουργία μιας νέας μορφής διεθνούς χρήματος το οποίο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως αποθεματικό στοιχείο και μέσο διευθέτησης των διεθνών πληρωμών από τις διάφορες χώρες.

Το 1938 ο χρυσός αποτελούσε το 93% των συνολικών αποθεμάτων όλων των χωρών εκτός της ΕΣΣΔ. Το 1949 ο χρυσός αποτελούσε το 74% των συνολικών αποθεμάτων (που συντίθενται από χρυσό, ξένο συνάλλαγμα και gold tranche μερίδια στο ΔΝΤ), το 1957 αποτελούσε το 66% και το 1964 το μερίδιο του χρυσού είχε μειωθεί στο 59% των συνολικών παγκοσμίων αποθεμάτων εκτός από τις Κεντρικά Σχεδιασμένες Οικονομίες. Η αναγκαιότητα για αύξηση της διεθνούς ρευστότητας που προέκυπτε από τον με ταχύ ρυθμό αυξανόμενο όγκο του διεθνούς εμπορίου σε συνάρτηση με την εμφάνιση ολοένα και αυξανόμενων ελλειμμάτων στις εξωτερικές πληρωμές των ΗΠΑ και την συνεπή αναγνώριση των δυσκολιών τήρησης της δέσμευσης για μετατρεψιμότητα του δολλαρίου (το 'δίλημμα Triffin') εμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1960 με τη μορφή των προσπαθειών σε διεθνές επίπεδο για την αναμόρφωση του συστήματος των διεθνών πληρωμών και την δημιουργία νέων χρηματικών μέσων.

Η επίλυση του προβλήματος αυτού μπορούσε να ακολουθήσει δυο κατευθύνσεις: την αύξηση της επίσημης τιμής του χρυσού, πράγμα που ισοδυναμούσε με την αυτόματη υποτίμηση του δολλαρίου είτε την δημιουργία ενός νέου χρηματικού και πιστωτικού μέσου και την χρήση περισσότερων εθνικών κυκλοφοριών ως διεθνή αποθεματικά μέσα. Το δίλημμα που εμφανίστηκε όμως είχε την εξής μορφή. Το 75% της νέας ποσότητας χρυσού το παρήγε η Ν.Αφρική και το 15% η ΕΣΣΔ, δυο χώρες οι οποίες εθεωρούντο αναξιόπιστες και δυνητικά εχθρικές προς τις ΗΠΑ οι οποίες αρνούντο επιμόνως οποιαδήποτε αύξηση της επίσημης τιμής του χρυσού. Κατά συνέπεια, η επιστροφή σε ένα σύστημα σταθεράς χρυσού θα σήμαινε *"την παράδοση του πιο ευαίσθητου, σύνθετου και εκρηκτικού στοιχείου της παγκόσμιας καπιταλιστικής οικονομίας στους χειρισμούς του Hendryk Verwoerd και των Brezhnev-Kosygin, οι οποίοι δεν ήταν ακριβώς αξιοσέβαστες προσωπικότητες στους διεθνείς τραπεζιτικούς κύκλους"*.³⁹

Από την άλλη μεριά υπήρχαν οι γνωστές αντιδράσεις, υπό την ηγεσία της Γαλλίας, σε οποιαδήποτε χρήση και επέκταση των εθνικών νομισμάτων ως βασικών αποθεματικών στοιχείων. Οι αντιρρήσεις τόσο για το χρυσό όσο και για τις εθνικές κυκλοφορίες σαν τις χρηματικές μορφές για περαιτέρω αυξήσεις της διεθνούς ρευστότητας, κατέστησαν εμφανή την αναγκαιότητα για την δημιουργία μιας νέας μορφής διεθνούς χρήματος αλλά η ομοφωνία για την

39 Βλ. Mandel, E.(1972), σ. 26

αναγκαιότητα αυτή στηρίζοταν στις πολύ διαφορετικές απόψεις για την συγκεκριμένη μορφή που θα έπρεπε να λάβει.

Η κερδοσκοπία με βάση το χρυσό στα τέλη του 1960 και οι επιπτώσεις στο διεθνές νομισματικό σύστημα οδήγησαν στην δημιουργία των "Γενικών Διευθετήσεων Δανεισμού" (General Arrangements to Borrow) κατά την συνάντηση των δέκα μεγαλύτερων χωρών (ΗΠΑ, Βρετανία, Γαλλία, Δ.Γερμανία, Ιταλία, Ιαπωνία, Καναδάς, Ολλανδία, Βέλγιο, Σουηδία και η Ελβετία που δεν ήταν μέλος του ΔΝΤ) στο Παρίσι τον Δεκέμβριο του 1961. Η συμφωνία αυτή αφορούσε την παροχή στο ΔΝΤ δυνητικών πόρων σε εθνικά νομίσματα ύψους 6 δισ.δολ. τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από τις δέκα χώρες σε εξαιρετικές περιπτώσεις ξαφνικών μετατοπίσεων ιδιωτικών κεφαλαίων από ένα νόμισμα σε κάποιο άλλο και αποτέλεσε την αρχή λειτουργίας του 'οργανισμού' που αργότερα θα ονομαστεί ο 'Όμιλος των Δέκα' (το λεγόμενο G-10).⁴⁰

Το πρώτο βήμα, συνεπώς, για την αύξηση και την διαφοροποίηση των τύπων της διαθέσιμης διεθνούς ρευστότητας δεν ήταν η δημιουργία ενός νέου χρηματικού μέσου αλλά η επέκταση της πίστης σε μια περισσότερο πολυμερή βάση σε σχέση με το αρχικό σύστημα του Bretton Woods. Η ουσία της διεθέτησης αυτής ήταν η ανακατανομή του βάρους υπεράσπισης και διατήρησης της ισοτιμίας των δυο κύριων αποθεματικών νομισμάτων, δολλαρίου και στερλίνας, από κερδοσκοπικές επιθέσεις στη βάση της υπόθεσης ότι τα ελλείμματα των εξωτερικών πληρωμών των ΗΠΑ και της Βρετανίας ήταν βραχυχρόνια και παροδικά.

Στην επόμενη σύνοδο του Ομίλου των Δέκα το Νοέμβριο του 1963, οι περισσότεροι Ευρωπαίοι εμφανίστηκαν διαθέσιμοι και έτοιμοι να συζητήσουν άμεσες και ριζικές αλλαγές των μέσων των διεθνών πληρωμών. Κατά την άποψή τους το θεμελιώδες πρόβλημα του συστήματος ήταν αυτό που συμπυκνωμένα εκφράζεται με την έννοια "διαδικασία προσαρμογής".⁴¹

Τεχνικά η διαδικασία ή ο μηχανισμός προσαρμογής των διεθνών πληρωμών εμπεριέχει δυο τουλάχιστον προβλήματα: το πρώτο αφορά το ποιά χώρα έχει την ευθύνη να αναλάβει την πρωτοβουλία για προσαρμογή και πότε. Το δεύτερο, αφορά το θέμα των τεχνικών που πρέπει να χρησιμοποιηθούν για την αποτελεσματική προσαρμογή των ελλειμμάτων και πλεονασμάτων σε διεθνές επίπεδο όταν η προσαρμογή αυτή είναι επιθυμητή.⁴²

40 Βλ. *Bank for International Settlements: "Annual Report"*

41 Για την έννοια αυτή μεταξύ της πολύ εκτεταμένης βιβλιογραφίας βλ. *Crockett, A.D. (1977), σ. 6 κ.ε, σ.21 κ.ε και κεφ.6, Williamson, J (1977), σ. 8-15 και κεφ.6.*

42 Η βιβλιογραφία σχετικά με το θέμα αυτό, ειδικά κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 1960 και 1970, είναι τόσο εκτενής όσο και ιδιαίτερα τεχνικής μορφής. Μια καλή παρουσίαση του θέματος που αντανακλά και τη μορφή του προβληματισμού της εποχής είναι το *Machlup, F and Malkiel, B.G. (1964). Δεν πρέπει ωστόσο να αγνοηθούν τα 'κλασσικά' πλέον Johnson, H.G. (1965), Kindleberger, C.P. (1970), Mundell, R.A. (1971), Johnson, H.G. and Frenkel, J.A. (eds) (1976). Για μια παράθεση 'επίσημων' απόψεων*

Το σύστημα του Bretton Woods δεν ήταν ιδιαίτερα σαφές σε σχέση με τα δυο ανωτέρω προβλήματα και το γεγονός αυτό δεν οφείλεται βέβαια στο ότι αγνοήθηκαν από τον Keynes και τον White. Αντίθετα, το αρχικό σχέδιο του Keynes προέβλεπε ακριβή μέτρα που θα έπρεπε να ληφθούν αντανakλώντας την άποψη ότι το τελικό σύστημα θα έπρεπε να περιέχει σαφείς και συγκεκριμένες υποχρεώσεις ώστε τόσο οι πλεονασματικές όσο και οι ελλειμματικές χώρες να διατηρούν τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα μια 'λογική ισορροπία' στους εξωτερικούς λογαριασμούς τους. Το αρχικό Σχέδιο του White, μάλιστα, έφθανε στο σημείο να επιτρέπει στο ΔΝΤ να εξασκεί veto στις νομισματικές και τραπεζικές πολιτικές των μελών του.⁴³ Όπως είναι εμφανές, το θέμα αυτό ήταν σημείο σύγκρουσης εθνικών συμφερόντων ανάμεσα στις χώρες. Η αρχή πάντως ότι τόσο οι πλεονασματικές όσο και οι ελλειμματικές χώρες είχαν υποχρέωση να προσπαθούν να προσαρμόζουν τις πληρωμές τους ενσωματώθηκε στο σύστημα του Bretton Woods μέσω της διαδικασίας που προέβλεπε το Άρθρο VIII.3 της συμφωνίας.⁴⁴

Το σύστημα του Bretton Woods ήταν σε ανάλογο βαθμό διφορούμενο σχετικά και με τις τεχνικές που θα έπρεπε να χρησιμοποιούνται στη διαδικασία προσαρμογής. Οι περιορισμοί των τρεχουσών συναλλαγών δεν μπορούσαν να έχουν κάποια ορθολογική θέση, ιδίως στη πρώτη μεταπολεμική περίοδο. Οι περιορισμοί των κινήσεων κεφαλαίων, πέρα από τις αμφιβολίες σχετικά με την αποτελεσματικότητά τους, δεν μπορούν εκ φύσης να συνεισφέρουν στην προσαρμογή των τρεχουσών συναλλαγών. Οι αλλαγές των ισοτιμιών μπορούσαν να γίνουν σε περιπτώσεις "θεμελιώδους ανισορροπίας" αλλά το ΔΝΤ δεν είχε την αρμοδιότητα να υποδείξει το μέγεθος των μεταβολών. Κατά συνέπεια δεν υπήρχε κάποια εδραιωμένη στρατηγική σχετικά με τους μηχανισμούς που θα έπρεπε να χρησιμοποιηθούν ως προς την διασφάλιση της διαδικασίας προσαρμογής.

Στη δεκαετία του 1960 υπήρξε μια πλήρης συνειδητοποίηση των θεμάτων αυτών. Σε συνάρτηση με την αντίθεση για κάθε είδους ευκαμψία των συναλλαγματικών ισοτιμιών, άρχισε η προσπάθεια για την 'επανεδραίωση' της νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής ως επαρκών εργαλείων για την προσαρμογή των διεθνών πληρωμών. Το ΔΝΤ άρχισε να τονίζει την σχέση ανάμεσα στην επέκταση της εγχώριας πίστης και τα ελλείμματα ήδη από το 1958.⁴⁵ Στη συνέχεια ακολουθούν οι 'Διεθνείς Μονεταριστές' της Σχολής του Chicago, με κύριους εκπροσώπους τους H.G. Johnson και R.A. Mundell, διακηρύττοντας ότι, αντίθετα με τις απόψεις της Κεϋνσεσιανής ορθοδοξίας

της εποχής βλ. OECD (1966): "The Balance of Payments Adjustment Process", Paris

43 Βλ. Gardner, R.N.(1969), σ. 74 κ.ε.

44 Για το ακριβή μηχανισμό που προέβλεπε το Άρθρο αυτό σε σχέση με τις υποχρεώσεις των χωρών και την δυνατότητα παρέμβασης του ΔΝΤ βλ. Williamson, J.(1977), σ.9 κ.ε. και Gardner, R.N.(1969), σ. 91 κ.ε. Επίσης ενδιαφέρον έχουν οι εκτιμήσεις στο Harrod,R.F. (1951), σ. 545

45 Βλ. Pollak, J.J.(1958)

εκπρόσωπος της οποίας την εποχή αυτή θεωρείτο ο J.E. Meade,⁴⁶ η επίτευξη εξωτερικής ισορροπίας μέσω της νομισματικής πολιτικής θα ήταν ουσιαστικά χωρίς αρνητικές επιπτώσεις. Το πρώτο θεωρητικό παράδειγμα ήταν ο περίφημος συνδυασμός δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής του R.A. Mundell: Η εξωτερική και εσωτερική ισορροπία θα μπορούσε να επιτευχθεί χωρίς την διατάραξη των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών επιλέγοντας τον κατάλληλο συνδυασμό πολιτικών. Για παράδειγμα, μια χώρα που έτεινε σε ελλείμματα θα έπρεπε να εφαρμόσει συσταλτική νομισματική πολιτική ώστε να προσεκύσει εισροές κεφαλαίων ενώ θα αντιστάθμιζε τις επιπτώσεις της πολιτικής αυτής στην εγχώρια ζήτηση με δημοσιονομικά μέτρα επέκτασης.⁴⁷

Το πρόβλημα της πρότασης αυτής έγινε γρήγορα αντιληπτό τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο. Η πολιτική αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί σαν μέθοδος προσαρμογής των εξωτερικών πληρωμών αλλά μόνο σαν μέθοδος προσωρινής χρηματοδότησης του ελλείμματος με την προσέλκυση βραχυπρόθεσμων κεφαλαίων αντί με τη χρήση αποθεματικών στοιχείων. Και αυτό γιατί παρόλο που είναι απόλυτα ορθολογικό να συνάπτεις δάνεια για να χρηματοδοτείς τις επενδύσεις δεν υπάρχει κανένα τεκμήριο που να εξασφαλίζει την συνέχιση των επενδύσεων και ακόμα περισσότερο να εξασφαλίζει την απαιτούμενη προσαρμογή των τρεχουσών συναλλαγών για την εξυπηρέτηση και την αποπληρωμή των δανείων αυτών. Στην πράξη οι χώρες που εφαρμόσαν τέτοιου είδους πολιτικές την δεκαετία του 1960, όπως η Βρετανία, και στηρίχθηκαν στην προσέλκυση κεφαλαίων βρέθηκαν σε μια προοδευτικά επιδεινούμενη θέση.⁴⁸

Τον Νοέμβριο του 1963 η άποψη των περισσότερων Ευρωπαίων ήταν ότι το σύστημα δεν λειτουργούσε ικανοποιητικά εξαιτίας των μεγάλων εξωτερικών ελλειμμάτων των ΗΠΑ και της Βρετανίας τα οποία οι χώρες αυτές δεν προσπαθούσαν πραγματικά να μειώσουν. Στη Σύνοδο αυτή επίσης παρουσιάστηκε η ιδέα για μια νέα μορφή χρήματος που ονομάστηκε Σύνθετη Αποθεματική Μονάδα (Composite Reserve Unit, CRU),⁴⁹ η οποία όμως κατανοήθηκε με εντελώς διαφορετικό τρόπο από τις διάφορες χώρες. Από τη μια μεριά, οι ΗΠΑ θεωρούσαν τα CRU ως μονάδες που θα μπορούσαν να δημιουργηθούν άμεσα με την κατάθεση εκ μέρους των Δέκα ενός συγκεκριμένου ποσού σε εθνικά νομίσματα. Η κατανομή των μονάδων αυτών σύμφωνα με το ύψος των καταθέσεων θα μπορούσε να προτεθεί στα υπάρχοντα αποθεματικά στοιχεία. Από την άλλη μεριά οι Γάλλοι, αλλά και οι Ολλανδοί, χρησιμοποιούσαν τον όρο CRU με την έννοια ότι η κατανομή θα έπρεπε να γίνει ανάλογα με τα αποθέματα χρυσού της κάθε χώρας, προωθώντας ουσιαστικά ένα 'πλάγιο' τρόπο αύξησης της επίσημης τιμής του χρυσού. Επιπλέον πρότειναν την

46 Βλ. Meade, J.E (1951)

47 Βλ. Mundell, R.A (1962)

48 Βλ. Brown, B. (1987), σ. 252 κ.ε.

49 Προπομπός των Ειδικών Τραβηκτικών Δικαιωμάτων η δημιουργία των οποίων, όπως θα αναφερθεί κατωτέρω, σηματοδότησε και την ήττα των Γαλλικών κυρίως θέσεων/συμφερόντων στη σύγκρουσή τους με τις ΗΠΑ.

απαγόρευση της περαιτέρω συσσώρευσης δολλαρίων και στερλινών εκ μέρους των κεντρικών τραπεζών. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στα τέλη του 1963 τα εθνικά αποθέματα χρυσού της Γαλλίας είχαν αυξηθεί στο υψηλότερο επίπεδο από το 1935 και επιπλέον είχαν αποπληρωθεί όλα τα Γαλλικά χρέη στο εξωτερικό.⁵⁰

Μέχρι και το 1964, δεν είχε επιτευχθεί καμία πρόοδος ως προς τις βασικές διαφορές ανάμεσα κυρίως στις ΗΠΑ και στη Γαλλία, το κεντρικό σημείο των οποίων μπορεί να θεωρηθεί ότι ήταν η επιθυμία των ΗΠΑ, από τη μια μεριά, να ενισχύσουν την δυνατότητα επιρροής του ΔΝΤ στις εγχώριες πολιτικές των μελών του μέσω της απλής επέκτασης των πιστώσεων και η προσπάθεια της Γαλλίας, από την άλλη, να επεκτείνει τα όρια της εθνικής της ανεξαρτησίας στη διαμόρφωση των πολιτικών αυτών μέσω της σύνδεσης κάθε νέου αποθεματικού στοιχείου με το χρυσό που θα 'απαγόρευε' τα ελλείμματα και θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ελεύθερα από τον ιδιοκτήτη του.

Η κατάσταση που είχε διαμορφωθεί ήταν εξαιρετικά λεπτή. Η Γαλλία και οι υποστηρικτές της (κυρίως οι παραγωγοί χρυσού) υποστήριζαν, στηριζόμενοι στα επιχειρήματα του J.Rueff, την άμεση ('μια και για πάντα') αύξηση της επίσημης τιμής του χρυσού. Οι ΗΠΑ δεν ήταν δυνατόν να αποδεχτούν με οποιοδήποτε τρόπο την πολιτική αυτή που εθεωρείτο πλέον και από τη Δ.Γερμανία ως μη ρεαλιστική με το επιχειρήμα ότι τα άμεσα αποτελέσματά της θα ήταν εξόχως πληθωριστικά και επίσης ότι η επέκταση του διεθνούς εμπορίου θα απαιτούσε εν καιρώ μια περαιτέρω αύξηση. Αντίθετα, όπως υποστήριζε ο K.Blessing εκ μέρους της Bundesbank, το διεθνές νομισματικό σύστημα χρειαζόταν ένα αποθεματικό στοιχείο το οποίο θα μπορούσε να επεκταθεί (ή να συσταθεί) ανάλογα με την εξέλιξη των τρεχουσών αναγκών.⁵¹

Η "Ομάδα Μελέτης για την Δημιουργία Αποθεματικών Στοιχείων" (Study Group on the Creation of Reserve Assets), που είχε δημιουργηθεί στη σύνοδο του ΔΝΤ στο Τόκυο τον Σεπτέμβριο του 1964, αγνόησε την 'δραματική' έκκληση του De Gaulle. Το κεντρικό σημείο των διαφωνιών δεν ήταν σχετικά με την θέση του χρυσού ως το βασικό αποθεματικό διαθέσιμο αλλά η σχέση του χρυσού με κάθε νέο είδος αποθεματικών στοιχείων.⁵² Με άλλα λόγια, το κέντρο της διαφωνίας αφορούσε το θέμα της επέκτασης του χρήματος ή της πίστης, δηλ. της δημιουργίας μιας νέας αποθεματικής μονάδας και της σχέσης της με τα αποθέματα χρυσού των χωρών ή της επέκτασης των πιστωτικών μέσων και διευκολύνσεων του ΔΝΤ. Οι Ευρωπαίοι δεν αντιμετώπιζαν κάποια άμεση ανάγκη επέκτασης της διεθνούς ρευστότητας και έχοντας εξασφαλίσει, μέσω των

50 Για μια λεπτομερή περιγραφή των 'συνομιλιών' αυτών βλ. Cohen, S.D.(1970), σ. 15 κ.ε

51 Για μια λεπτομερή περιγραφή των επιχειρημάτων αυτών βλ. Hinsaw,R,(ed)(1967)

52 Για την τελική έκθεση της Ομάδας Μελέτης, βλ. Group of Ten (1965):"The Report of the Study Group on the Creation of Reserve Assets", περισσότερο γνωστή ως Ossola Report, καθώς και Cohen, S.D.(1970).

υποτιμημένων νομισμάτων τους, ικανοποιητικούς ρυθμούς μεγέθυνσης του προϊόντος και της απασχόλησης το κεντρικό τους πρόβλημα αφορούσε την σταθερότητα των τιμών.⁵³ Πολύ περισσότερο, βέβαια, δεν αντιμετώπιζαν το πρόβλημα χρηματοδότησης του πολέμου στο Βιετνάμ, που αντιμετώπιζαν οι ΗΠΑ.

Τον Ιούλιο του 1966, στη σύνοδο του Ομίλου των Δέκα στη Χάγη, εμφανίστηκε ένας νέος όρος που φαινόταν να συμφιλιώνει τους υπερασπιστές του χρήματος με τους θιασώτες της πίστης, τα Ειδικά Τραβηκτικά Δικαιώματα. Η Γαλλία συνέχιζε να υποστηρίζει την θέση της για αύξηση της επίσημης τιμής του χρυσού προτείνοντας μάλιστα ότι οι έξι χώρες μέλη της ΕΟΚ θα έπρεπε να παρουσιάσουν ένα κοινό μέτωπο στο θέμα αυτό, πράγμα που στην ουσία ισοδυναμούσε, λόγω της αντικειμενικής διαφοράς απόψεων σχετικά με τους τρόπους αναμόρφωσης των διεθνών νομισματικών διευθετήσεων ανάμεσα στις Ευρωπαϊκές χώρες, με την αποτυχία των περαιτέρω συνομιλιών.

Το επόμενο έτος όμως οι θέσεις της Γαλλίας άλλαξαν. Οι επεκτατικές πολιτικές της κυβέρνησης De Gaulle στην προσπάθειά του να ακολουθήσει την ταχεία οικονομική πρόοδο της Δ.Γερμανίας, άρχιζαν να έχουν σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στο ισοζύγιο πληρωμών της χώρας. Ταυτόχρονα, η προεκλογική εκστρατεία για τις βουλευτικές εκλογές του Μαρτίου του 1967, απαιτούσε τη σημαντική χρηματοδοτική υποστήριξη των τραπεζιτών και βιομηχάνων οι οποίοι είχαν αρχίσει να ενοχλούνται σοβαρά από την προοδευτική διεθνή απομόνωση της χώρας. Η νέα θέση της Γαλλίας, όπως παρουσιάστηκε στη σύνοδο της Χάγης στις αρχές του 1967, μετατοπίστηκε προς την υποστήριξη της αναγκαιότητας για τη μελέτη βελτιωμένων μεθόδων παροχής διεθνών πιστώσεων. Οι υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες αποδέχθηκαν την πρόταση αυτή, μετατοπίζοντας τη υποστήριξή τους από τα σχήματα για τη δημιουργία νέων αποθεματικών μονάδων προς τις συμβατικές μεθόδους πιστωτικής επέκτασης, καθώς και την συμπληρωματική πρόταση της Γαλλίας για άσκηση *veto* εκ μέρους της ΕΟΚ όταν οι 6 χώρες ψηφίζουν σαν ένα ενιαίο μπλόκ.

Η ουσιαστική διαφορά ανάμεσα στους δυο αυτούς τρόπους αναμόρφωσης του διεθνούς νομισματικού συστήματος ήταν ότι με την μέθοδο επέκτασης της πίστης οι ελλειμματικές χώρες, δηλ. κυρίως οι ΗΠΑ, θα έπρεπε να χρηματοδοτήσουν τα ελλείμματά τους, δηλαδή τις "αμυντικές" υποχρεώσεις τους στη Δ.Ευρώπη και την Απω Ανατολή, μέσω της αύξησης των χρεών τους στο εξωτερικό και όχι με την πρόσθεση νέων αποθεματικών στοιχείων στα διαθέσιμά τους.

Οι θέσεις των ΗΠΑ, όπως εκφράστηκαν στη συνάντηση του Προέδρου Johnson με τον Γερμανό Καγκελάριο Kiesinger τον Αύγουστο του 1967, ήταν ότι, πρώτον, σε περίπτωση που το ΔΝΤ δεν

53 Για την σημασία της σταθερότητας των τιμών ιδιαίτερα στην Γερμανία και την σχετική συζήτηση σε επίπεδο στόχων οικονομικής πολιτικής βλ. Wadbrook, W.P. (1972), σ.61 κ.ε. και σ. 197 κ.ε.

προετοιμαστεί για μια επερχόμενη μείωση της διεθνούς ρευστότητας οι χώρες που επιμένουν να διαφυλάττουν τα ολοένα και πιο σπάνια αποθεματικά στοιχεία θα αναγκαζόντουσαν να εφαρμόσουν περιοριστικές αντιπληθωριστικές πολιτικές. Δεύτερον, ότι οι ΗΠΑ ήθελαν μια νέα αποθεματική μονάδα, ισοδύναμη με τον χρυσό και το δολλάριο, παρά την επέκταση των συμβατικών πιστωτικών μέσων και τέλος, η άρνηση των ΗΠΑ να συμφωνήσουν στην δυνατότητα άσκησης veto της ΕΟΚ, όταν ψήφιζε σαν ενιαίο μπλόκ, στα θέματα του σχεδιασμού της νομισματικής αναμόρφωσης, διατηρώντας παράλληλα το δικαίωμα άσκησης veto που είχαν οι ΗΠΑ. Παράλληλα οι ΗΠΑ 'εκμυστηρεύτηκαν' στους Γερμανούς συνομιλητές τους ότι αν τα αποθέματά τους σε χρυσό έπεφταν κάτω από τα 10 δισ.δολ., ή το 1/4 των παγκοσμίων αποθεμάτων, θα εφάρμοζαν μια παύση σε κάθε περαιτέρω μετατροπή δολλαρίων σε Αμερικανικό χρυσό.⁵⁴

Η τελική κατάληξη των γεγονότων αυτών ήταν η συμφωνία των Δέκα στο Λονδίνο τον Αύγουστο του 1967 για την ενεργοποίηση και κατανομή των Ειδικών Τραβηκτικών Δικαιωμάτων (Special Drawing Rights) και η επικύρωση της από το ΔΝΤ τον Σεπτέμβριο στο Rio de Janeiro. Το ΕΤΔ, αν και δεν ήταν μετατρέψιμο σε χρυσό, ορίστηκε σαν μια μονάδα αξίας ισοδύναμη με 0,888671 γραμ. χρυσού, η οποία ήταν ακριβώς και η ισοτιμία του δολλαρίου. Κατά συνέπεια στην αρχή της εφαρμογής του μια μονάδα ΕΤΔ ισοδυναμούσε με ένα δολλάριο και είναι χρήσιμο να σημειωθεί ότι δεν ενεργοποιήθηκαν πριν από το 1970.

Ο F. Machlup έχει παρατηρήσει ότι η φύση των ΕΤΔ αποκαλύπτεται με τον καλύτερο τρόπο από την Ισπανική ονομασία τους "derechos especiales de giro", όπου η λέξη 'giro' υποδηλώνει την μεταφορά από ένα λογαριασμό σε έναν άλλο ή την κυκλοφορία κάποιων μεγεθών τα οποία από τη στιγμή που δημιουργούνται παραμένουν εν κυκλοφορία.⁵⁵ Η χρήση των ΕΤΔ περιοριζόταν σε περιπτώσεις που μια χώρα παρουσίαζε ελλείμματα στις εξωτερικές πληρωμές της, εμποδίζοντας έτσι την χρήση της μονάδας αυτής για την μεταβολή της σύνθεσης των αποθεμάτων, κάτι που συμβάδιζε με την επιθυμία των Γάλλων για τη δημιουργία ενός πιστωτικού μέσου και όχι μιας αποθεματικής μονάδας.⁵⁶

Η δημιουργία των ΕΤΔ μοιάζει με την επαναφορά των προτάσεων του Keynes το 1944 για την φύση και τη σημασία της διεθνούς πίστης. Η αρχική πρόταση του Keynes για το Bretton Woods προέβλεπε και έναν διεθνή φορέα που θα είχε τη δυνατότητα να εκδίδει πιστωτικό χρήμα το οποίο θα στηριζόταν στα αποθέματα ξένου συναλλάγματος που κρατούσαν οι χώρες με

54 Βλ. *Wiseley, J. (1977), σ. 257-8 και Cohen, S.D.(1970)*

55 *Machlup, F.(1968), σ. 13*

56 *Για μια περαιτέρω τεχνική περιγραφή της φύσης και της λειτουργίας των ΕΤΔ βλ. Williamson, J. (1977), σ.19 κ.ε, Machlup, F.(1968), σ.12 κ.ε, Crockett, A.(1977), σ.112 κ.ε, Brett, E.A.(1983), σ.195 κ.ε, De Saint Phalle, T.(1984), σ.106 κ.ε.*

πλεονασματικές εξωτερικές πληρωμές. Μέσω της χρήσης των πιστώσεων αυτών για την ανακύκλωση των αποθεμάτων των πλεονασματικών χωρών στην ουσία πρόσβλεπε στη δημιουργία ενός μέσου για την αντιστάθμιση των συνεπαγομένων αντιπληθωριστικών ή πληθωριστικών επιπτώσεων καθώς και τη δημιουργία ενός θεσμικού μηχανισμού σε διεθνές επίπεδο που ήταν αναγκαίος για να αντιμετωπίσει τα προβλήματα υπερ-παραγωγής και υποκατανάλωσης τα οποία προκύπτουν στο τέλος μιας περιόδου μεγέθυνσης και ευημερίας:

"Χρειαζόμαστε ένα quantum διεθνούς χρηματικής κυκλοφορίας, η οποία ούτε θα καθορίζεται κατά έναν απρόβλεπτο τρόπο όπως, για παράδειγμα, από την τεχνική πρόοδο της βιομηχανίας χρυσού, ούτε και θα υπόκειται σε μεγάλες διακυμάνσεις που εξαρτώνται από τις πολιτικές των διαφόρων χωρών σχετικά με τα αποθέματά τους σε χρυσό. Αλλά θα καθορίζεται από τις πραγματικές τρέχουσες απαιτήσεις του διεθνούς εμπορίου και θα έχει επίσης τη δυνατότητα της προμελετημένης επέκτασης και συστολής για την αντιστάθμιση των αντιπληθωριστικών και πληθωριστικών τάσεων της διεθνούς ζήτησης." 57

Το 1968 είναι το έτος που σημειώνεται η "ήττα" της Γαλλίας σε σχέση με τις απαιτήσεις της για την φύση και την μορφή των διευθετήσεων στο διεθνές νομισματικό σύστημα, ή με άλλα λόγια, για την πολιτική χρηματοδότησης των Αμερικανικών ελλειμμάτων και της εισροής Αμερικανικών κεφαλαίων στην Ευρώπη. Η γενική απεργία του Μαΐου παρέλυσε τις τράπεζες και την αγορά χρυσού της χώρας, και παρά τους συναλλαγματικούς ελέγχους που επιβλήθηκαν ο 'πανικός' των επενδυτών συσσώρευε τα χρηματικά τους κεφάλαια στη γειτονική Ελβετία. Οι εξωτερικές πληρωμές της χώρας παρουσίασαν κατά το έτος αυτό ελλείμματα ύψους 2.4 δισ.δολ. αναγκάζοντας την Τράπεζα της Γαλλίας σε απώλειες περίπου 2.8 δισ.δολ. από τα αποθέματά της από τα οποία τα 1.4 δισ.δολ. ήταν απώλειες σε χρυσό.⁵⁸

Οι επιλογές της Γαλλικής κυβέρνησης, μετά μάλιστα την άρνηση της Δ.Γερμανίας να ανατιμήσει το μάρκο, ήταν εξαιρετικά περιορισμένες: είτε να υποτιμήσει το Γαλλικό φράγκο ή να επιβάλλει ένα έντονα αντιπληθωριστικό πρόγραμμα 'λιτότητας'.⁵⁹ Η επιλογή επιβολής του προγράμματος λιτότητας ήταν προτιμότερη, από τη μεριά των Δέκα, σε σχέση με την υποτίμηση γιατί, μετά την

57 *The Keynes Plan for an International Clearing Union, αναφέρεται στο Williamson, J. (1977), σ.23, σημ.41. Βλ. και Keynes, J.M. (1943) ανατυπωμένο στο Horsefield, J.K. (1969).*

58 *Βλ. Bank for International Settlements (1968): "38th Annual Report"*

59 *Η άρνηση της Δ.Γερμανίας το 1968 να ανατιμήσει το νόμισμά της πρέπει να εκληφθεί ως άρνηση προς τις απαιτήσεις μάλλον των ΗΠΑ, που ενέτειναν τις προσπάθειές τους προς την κατεύθυνση αυτή λόγω της ταχύτατης αύξησης των Γερμανικών εξαγωγών προς την χώρα αυτή (50% αύξηση ανάμεσα στο 1967 και 1968), παρά της Αγγλίας ή της Γαλλίας. Για μερικούς αναλυτές το γεγονός αυτό σηματοδοτεί το σημείο καμπής στην εξέλιξη της ιεραρχίας των σχέσεων στην Ευρώπη με την 'μεταφορά' του κέντρου λήψης αποφάσεων από το Παρίσι στη Βόννη. Για παράδειγμα βλ. "The Crisis of the French Franc", στο Mandel, E. (1972), σ. 52-58.*

πρόσφατη υποτίμηση της στερλίνας, θα υπέσκαπτε τόσο την σταθερότητα της στερλίνας όσο και θα ανατροφοδοτούσε τις προσδοκίες για υποτίμηση του δολλαρίου σε σχέση με τον χρυσό, αλλά και δεν ήταν δυνατό να επιτραπεί η πιθανή 'κατάρρευση' του Γαλλικού νομίσματος.

Παρόλα αυτά, οι επιπτώσεις των αυξήσεων των μισθών, συνεπώς και του κόστους, που είχαν δοθεί κατά την συμφωνία της Grenelle,⁶⁰ επιδείνωσε την ήδη μειωμένη ανταγωνιστικότητα των Γαλλικών εξαγωγών εξαιτίας της Γερμανικής τεχνολογικής υπεροχής και της υποτίμησης της στερλίνας. Η προσδοκία των κερδοσκόπων για περαιτέρω απώλειες χρυσού και συναλλάγματος λόγω της επιδείνωσης του ισοζυγίου των εξωτερικών πληρωμών, δεν προκάλεσαν αλλά απλώς ενίσχυσαν τις εξελίξεις αυτές. Καθώς δεν είχαν καταλήξει ακόμη οι συζητήσεις για τον χρόνο ενεργοποίησης και το ύψος των Ειδικών Τραβηκτικών Δικαιωμάτων που επρόκειτο να κατανεμηθούν, οι ΗΠΑ, πιέζοντας τους Ευρωπαίους για την εξασφάλιση της συμφωνίας, αντιμετώπισαν μια πολύ περισσότερο διαλλακτική Γαλλία, η νέα κυβέρνηση της οποίας προέβη, τον Αύγουστο του 1969, σε μια υποτίμηση του νομίσματος κατά 12.5%, ενέργεια αδιανόητη σύμφωνα με τις διακηρυγμένες εξαγγελίες των Γαλλικών κυβερνήσεων κατά τα αμέσως προηγούμενα χρόνια.

Την ίδια ακριβώς εποχή η Γερμανία ανατίμησε κατά 9.3% το μάρκο, κίνηση που οφειλόταν τόσο στις κερδοσκοπικές κινήσεις των κεφαλαίων όσο και στην πίεση του Υπ.Οικονομικών της νέας κυβέρνησης του Πρ. Nixon, D. Kennedy. Η αφοσίωση των ΗΠΑ στη διατήρηση του κεντρικού ρόλου του δολλαρίου σε διεθνές επίπεδο άπορευε από την άποψη ότι ο χρυσός είχε γίνει πλέον άχρηστος σε ένα κόσμο το εμπόριο του οποίου ήταν πλήρως εξαρτημένο από τους πιστωτικούς μηχανισμούς και μέσα καθώς και από την επέκτασή τους.⁶¹ Από την άλλη μεριά, η κλίμακα και η ένταση των κινήσεων των ιδιωτικών κεφαλαίων και η μετατοπίσεις τους από το ένα νόμισμα στο άλλο στη βάση της προσδοκίας μεταβολών στα επιτόκια και τις συναλλαγματικές ισοτιμίες, ήταν τα κεντρικά στοιχεία που απασχολούσαν τους Ευρωπαίους στα τέλη της δεκαετίας του 1960. Χωρίς να συμεριζονται τις απόψεις των ΗΠΑ για την μη χρησιμότητα του χρυσού, ήταν αναγκασμένοι να συμφωνήσουν ότι οι κεντρικές τράπεζες έπρεπε να έχουν στη διάθεσή τους περισσότερους πόρους για να αντιμετωπίσουν τις κερδοσκοπικές κινήσεις και να υποστηρίξουν την διατήρηση των ισοτιμιών.

Η συμφωνία για την αναγκαιότητα ενεργοποίησης και κατανομής των Ειδικών Τραβηκτικών

60 *Η συμφωνία της Γαλλικής κυβέρνησης με τα εργατικά συνδικάτα που σήμανε το τέλος της γενικής απεργίας του Μαΐου-Ιουνίου 1968.*

61 *Ενας ιστορικός αναλυτής υπενθυμίζει ότι ο Υφυπουργός Οικονομικών για τις Νομισματικές Υποθέσεις της κυβέρνησης Nixon, Paul Volcker, κατοπινός πρόεδρος του Federal Reserve επί Πρ. Reagan, είχε συστηθεί για την θέση αυτή από τους Rockfellers και την Chase Manhattan Bank, οι οποίοι ήταν πλήρως 'αφοσιωμένοι' στα πλεονεκτήματα που άπορευαν από την κεντρική θέση του δολλαρίου στις διεθνείς χρηματιστικές υποθέσεις, βλ. Wiseley, W. (1977), σ.264.*

Δικαιωμάτων ήταν συνεπώς δεδομένη και το Σεπτέμβριο του 1969 επετεύχθη και η συμφωνία σε σχέση με το μέγεθος της αναγκαίας ρευστότητας. Η πρώτη κατανομή των ΕΤΔ, ύψους 3.41 δισ.δολ. έγινε την 1η Ιανουαρίου του 1970, κατά την οποία οι Δέκα έλαβαν το 65% των πιστώσεων, και μόνον οι ΗΠΑ έλαβαν πάνω από το 1/4 των συνολικών πιστώσεων.⁶²

62 Βλ. IMF: "Annual Report of 1969"

1.4 Η Κατάρρευση Του Συστήματος 1970 - 1973

Το 1970, τα 'μονεταριστικά' μέτρα της κυβέρνησης Νίχσον αποδείχτηκαν τουλάχιστον ακατάλληλα: Η αύξηση του πραγματικού ακαθάριστου εθνικού προϊόντος ήταν σχεδόν μηδενική και το 25% της παραγωγικής δυνατότητας της Αμερικανικής βιομηχανίας παρέμενε αχρησιμοποίητο. Η ανεργία ανήλθε στο επίπεδο του 5.5% του εργατικού δυναμικού με τάσεις αύξησης και ο πληθωρισμός υπερέβαινε το 5% σε ετήσια βάση.⁶³

Σε σχέση με το δολλάριο η μόνη ορατή διέξοδος, δηλαδή η ουσιαστική υποτίμηση του νομίσματος, εκτός από τις αντιδράσεις των εμπορικών εταιρών των ΗΠΑ, ενείχε και την πολύ πιθανή 'απάντηση' των ανταγωνιστικών υποτιμήσεων εκ μέρους τους. Η δεδομένη άρνηση των Δυτικών χωρών να προβούν σε ανατιμήσεις των νομισμάτων τους έναντι του δολλαρίου, διακινδυνεύοντας έτσι όχι μόνο την απώλεια των εθνικών συναλλαγματικών αποθεμάτων τους αλλά και της εξαγωγικής τους θέσης, συνοδεύτηκε την ίδια περίοδο από τις κινήσεις στη Δ.Ευρώπη για την δημιουργία μιας ενιαίας Ευρωπαϊκής νομισματικής μονάδας, το λεγόμενο Σχέδιο Werner.⁶⁴ Η Γαλλία, ιδιαίτερα, είχε κάποιους επιπρόσθετους λόγους για την εντατικοποίηση των προσπαθειών για την νομισματική ενοποίηση της Ευρώπης: Από τη μια, η Κοινή Αγροτική Πολιτική προσέφερε, μέσω του συστήματος στήριξης τιμών και επιδοτήσεων, στους Γάλλους αγρότες περίπου 1.5 δισ.φρ. κατ'έτος περισσότερα από τις συνολικές εισφορές της Γαλλίας στην Κοινότητα και ένα από τα συστατικά στοιχεία της πολιτικής αυτής ήταν οι σταθερές ισοτιμίες.⁶⁵ Από την άλλη, αν ένα τέτοιο κοινό νόμισμα μπορούσε να συνδεθεί με τον χρυσό, θα συνέχιζε να εξασφαλίζει μια τιμή-βάσης για τα ιδιωτικά αποθέματα του μετάλλου στη χώρα αυτή στην περίπτωση που οι ΗΠΑ εγκατέλειπαν κάποτε την εξασφάλιση της επίσημης τιμής του.

Η εγκατάλειψη εκ μέρους του Federal Reserve των ΗΠΑ της προσπάθειας μείωσης του πληθωρισμού με τη χρήση των 'κλασικών συνταγών' νομισματικής πολιτικής και η προσπάθεια αναζωογόνησης της οικονομίας με την επέκταση της προσφοράς χρήματος και την συνεπή μείωση των επιτοκίων τον Οκτώβριο του 1970 είχε ως αποτέλεσμα την μαζική εκροή κεφαλαίων

63 *OECD Economic Survey: United States, Paris 1971*

64 *Η σύγχρονη "ιστορία" της Ευρωπαϊκής συνεργασίας στο πεδίο των νομισματικών διευθετήσεων αρχίζει με το Werner Plan. Για το πρωτότυπο σχέδιο βλ. Werner, P. et al. (1970). Για μια καλή συνοπτική παρουσίαση βλ. Gros, D. and Thygesen, N. (1992), σ. 12 κ.ε.*

65 *Βλ. Wiseley, W. (1977), σ. 273-4. Οι ψήφοι των αυξανόμενα ευημερούντων Γάλλων αγροτών ήταν απόλυτα αναγκαίοι για την επανεκλογή του Πρ. Pompidou και του πιο ένθερμου Ευρωπαίου κριτικού των Αμερικανικών νομισματικών πολιτικών της εποχής Giscard d'Estaing (Υπ.Οικονομικών). Ιδιαίτερα μετά την δημόσια αναστάτωση που προέκυψε από την διακύμανση του καναδικού δολλαρίου τον Μάιο του ίδιου έτους.*

με κατεύθυνση κυρίως την αγορά Ευρωδολλαρίων του Λονδίνου, καθώς η Τράπεζα της Αγγλίας είχε αρνηθεί να επιβάλλει περιορισμούς και ελέγχους στις κινήσεις των κεφαλαίων. Το αποτέλεσμα ήταν η εμφάνιση πλεονασμάτων στις εξωτερικές πληρωμές της Βρετανίας καθώς η Τράπεζα της Αγγλίας άρχισε να αποπληρώνει τα χρέη της χώρας στο εξωτερικό, κυρίως δάνεια που είχαν συναφθεί για την αντιμετώπιση της "κρίσης της στερλίνας" κατά το διάστημα 1965-66.⁶⁶

Όταν τον Φεβρουάριο του 1971 ανακοινώθηκε το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών των ΗΠΑ για το προηγούμενο έτος, το ύψος του αντί για το προβλεπόμενο επίπεδο των περίπου 5 δισ.δολ. είχε στην πραγματικότητα φτάσει, με βάση τις επίσημες συναλλαγές, τα 9.5 δισ.δολ. Σχεδόν ταυτόχρονα η BundesBank ανακοίνωσε ότι το πλεόνασμα των εξωτερικών πληρωμών της Δ.Γερμανίας ήταν για το 1970 στο επίπεδο των 21.9 δισ.μάρκων ή σχεδόν 5.98 δισ.δολ.⁶⁷ Τα αποθέματα χρυσού των ΗΠΑ ήταν στο επίπεδο των 11.1 δισ.δολ και είχαν πλησιάσει αρκετά το 'όριο' των 10 δισ. που η χώρα είχε θέσει σαν το 'όριο συναγερμού' από την εποχή του Πρ. Johnson. Παράλληλα, η προσδοκία μιας πιθανής υποτίμησης του δολλαρίου ανάγκαζε τους εισαγωγείς και εξαγωγείς των ΗΠΑ να προσαρμόζουν τις παραγγελίες και τις πληρωμές τους επιταχύνοντας έτσι την επιδείνωση των εξωτερικών πληρωμών της χώρας. Η κυβέρνηση του W. Brandt της Δ.Γερμανίας υποστήριζε, σε μια προσπάθεια να εκτονωθεί η πίεση στο διεθνές νομισματικό, και όχι μόνο, σύστημα, ότι οι χώρες-μέλη της ΕΟΚ θα έπρεπε να αναλάβουν μια επιχείρηση "κοινής διακύμανσης" ή ανατίμησης των νομισμάτων τους σε σχέση με το δολάριο, συναντώντας την σθεναρή αντίδραση της Γαλλίας η οποία, επιστρέφοντας στα επιχειρήματα της προηγούμενης δεκαετίας, υποστήριζε την αύξηση της επίσημης τιμής του χρυσού, δηλαδή την υποτίμηση του δολλαρίου.⁶⁸

Το επόμενο βήμα της Γαλλίας ήταν η ανακοίνωση, στις αρχές Αυγούστου, ότι θα εξοφλούσε, δυο χρόνια νωρίτερα και πλήρως, τα χρέη της προς το ΔΝΤ, τα οποία είχαν προκύψει κατά τη περίοδο του 1968-9, όχι με χρυσό από τα αποθέματα της χώρας αλλά απαιτώντας 200 εκ.δολ. σε χρυσό από τις ΗΠΑ. Μετά από λίγες ημέρες δημοσιεύτηκε η έκθεση μιας επιτροπής του Κογκρέσσου των ΗΠΑ για τα προβλήματα των διεθνών πληρωμών που κατέληγε στην διαπίστωση ότι το δολάριο έπρεπε να υποτιμηθεί κατά προτίμηση μέσω της εξάσκησης πίεσης από το ΔΝΤ στην Ευρώπη και την Ιαπωνία να ανατιμήσουν τα νομίσματά τους.⁶⁹

66 Για το θέμα αυτό βλ. *Solomon, R (1977) σ.86 κ.ε, Brown, B.(1987), σ.268 κ.ε.*

67 *IMF: "Annual Report" of 1970.*

68 Οι θέσεις αυτές υποστηρίχθηκαν, κατά τη διάρκεια της συνάντησης των Υπ. Οικονομικών της ΕΟΚ στο Αμβούργο τον Απρίλιο του 1971, από τον *K.Schiller* και τον *G.d'Estaing* αντίστοιχα. Βλ. *Solomon, R.(1977), σ. 179* και *Wiseley, W.(1977), σ. 279*

69 Βλ. *Brown, B.(1987), σ. 301, Wiseley, W.(1977), σ. 285.* Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι ταυτόχρονα ανακοινώθηκε η έγκριση του Λευκού Οίκου σε σχέση με τις άδειες εξαγωγής Αμερικανικού μηχανολογικού εξοπλισμού στην ΕΣΣΔ και η έγκριση εξαγωγικών πιστώσεων τόσο στην ΕΣΣΔ όσο

Στις 15 Αυγούστου 1971, τελικά, ο Πρ. Νίξον απευθύνθηκε στον Αμερικανικό λαό:

Η ευημερία χωρίς πόλεμο απαιτεί δραστηριοποίηση στα εξής τρία μέτωπα: πρέπει να δημιουργήσουμε περισσότερες και καλύτερες θέσεις απασχόλησης, πρέπει να σταματήσουμε την αύξηση του κόστους διαβίωσης, πρέπει να προστατεύσουμε το δολλάριο από τις επιθέσεις των διεθνών κερδοσκόπων χρήματος. Κατά τα προηγούμενα επτά έτη υπήρξε κατά μέσο όρο μια διεθνής νομισματική κρίση κατά έτος. Ποιος επωφελείται από τις κρίσεις αυτές; Ούτε ο εργαζόμενος άνθρωπος, ούτε ο επενδυτής αλλά ούτε και ο πραγματικός παραγωγός πλούτου. Οι ωφελημένοι είναι οι διεθνείς κερδοσκόποι χρήματος. Επειδή αυτοί πλουτίζουν και ευδοκούν με τις κρίσεις, αυτοί βοηθούν να δημιουργηθούν οι κρίσεις. Κατά τις πρόσφατες εβδομάδες, οι κερδοσκόποι έχουν εξαπολύσει έναν ολομέτωπο πόλεμο κατά του Αμερικανικού δολλαρίου. Η ισχύς του νομίσματος ενός έθνους βασίζεται στην ισχύ της οικονομίας του έθνους - και η Αμερικανική οικονομία είναι με διαφορά η ισχυρότερη στον κόσμο. Συνεπώς, έχω δώσει οδηγίες στον Υπ. Οικονομικών να αναλάβει τις αναγκαίες ενέργειες για την υπεράσπιση του δολλαρίου έναντι των κερδοσκόπων.⁷⁰

Με τα λόγια αυτά ανακοινώθηκε η Νέα Οικονομική Πολιτική της κυβέρνησης Νίξον, τα κυριότερα μέτρα της οποίας ήταν: ⁷¹

Για το εσωτερικό:

- 10% μείωση των φόρων των επιχειρήσεων που επένδυσαν σε εξοπλισμό Αμερικανικής κατασκευής.
- Μείωση των Ομοσπονδιακών δαπανών κατά περίπου 5 δισ.δολ καθώς και μείωση της οικονομικής βοήθειας στο εξωτερικό.

και στην Κίνα. Ένα από τα επίσημα επιχειρήματα ήταν ότι η ανεργία στις ΗΠΑ είχε φτάσει στο 6% του εργατικού δυναμικού. Ενώ η προσοχή των Ευρωπαίων ήταν επικεντρωμένη στις εξελίξεις του Αμερικανικού ισοζυγίου πληρωμών, οι Αμερικανο-Σοβιετικές σχέσεις είχαν ήδη, από τα τέλη του 1970, αρχίσει να βελτιώνονται και να αποκτούν ουσιαστική μορφή. Και οι δυο αυτές χώρες είχαν, εκτός των άλλων, και πρακτικούς λόγους να επεκτείνουν το πεδίο συνεργασίας τους: Τόσο η συνεχιζόμενη ύφεση στις ΗΠΑ όσο και η αποτυχία πραγματοποίησης των στόχων του 5ετούς πλάνου 1966-70 στην ΕΣΣΔ, είχαν οδηγήσει στην αναγνώριση του γεγονότος ότι καμιά από τις δυο πλευρές δεν μπορούσε να συνεχίσει την επιχορήγηση των συμμάχων της, τουλάχιστον στην κλίμακα που οι τελευταίοι ήταν συνηθισμένοι.

⁷⁰ Απόσπασμα από την ομιλία του Πρ. Νίξον στις 15-8-1971 προς το Αμερικανικό έθνος με τίτλο "Πρόκληση της Ειρήνης". Το κείμενο είναι από την *Washington Post* της ίδιας ημέρας αναδημοσιευμένο στο *De Saint Phalle, T. (1984), σ.111-2.*

⁷¹ Βλ. *Solomon, R. (1977), σ. 186 κ.ε, Wiseley, W. (1977) σ.286, Williamson, J. (1977)*

- “Πάγωμα” των μισθών και των τιμών για μια περίοδο 90 ημερών.

Και για το εξωτερικό:

- Την αναστολή της μετατρεψιμότητας του δολλαρίου σε χρυσό, και
- την επιβολή ενός πρόσθετου φόρου κατά 10% επί των εισαγωγών.

Κατά τον τρόπο αυτό, μαζί με το τέλος των σταθερών ισοτιμιών και της εγγύησης για την μετατρεψιμότητα του δολλαρίου, επήλθε και το τέλος του νομισματικού συστήματος που εδραιώθηκε στο Bretton Woods το 1944, αλλά όχι και το τέλος της διεθνούς κυριαρχίας του νομίσματος των ΗΠΑ. Το διεθνές νομισματικό σύστημα στηρίζοταν, πλέον, όχι στον κανόνα συναλλάγματος-χρυσού (gold exchange standard), αλλά σε έναν κανόνα μη μετατρέψιμου δολλαρίου (dollar standard), ουσιαστικά δηλαδή στον όγκο της ‘χάρτινης’ νομισματικής κυκλοφορίας των ΗΠΑ χωρίς την συνύπαρξη της ‘ασφαλιστικής’ δικλείδας του χρυσού.

Η Συμφωνία στο Smithsonian Institution.

Οι κυβερνήσεις των χωρών της Δ.Ευρώπης και της Ιαπωνίας, με την εξαίρεση της Δ.Γερμανίας, αποφάσισαν να ‘προστατεύσουν το δολλάριο’ μέσω της παρέμβασης των κεντρικών τους τραπεζών ώστε να εμποδίσουν την υποτίμηση του δολλαρίου έναντι των νομισμάτων τους, ακολουθώντας την πολιτική της ελεγχόμενης διακύμανσης.⁷² Από την άλλη μεριά, οι ΗΠΑ θεωρούσαν ότι οι βασικές προϋποθέσεις για την επαναφορά της μετατρεψιμότητας του δολλαρίου σε χρυσό ήταν η ουσιαστική αναπροσαρμογή των συναλλαγματικών ισοτιμιών - δηλαδή η ανατίμηση των κυριότερων νομισμάτων έναντι του δολλαρίου και όχι η υποτίμηση του δολλαρίου έναντι του χρυσού - η ανακατανομή των αμυντικών δαπανών των ΗΠΑ στο εξωτερικό καθώς και η επαναδιευθέτηση των κανόνων του διεθνούς εμπορίου. Η θέση των ΗΠΑ, όπως εκφράστηκε στην σύνοδο του Ομίλου των Δέκα τον Σεπτέμβριο του 1971 στο Παρίσι, αναφερόταν στην αναγκαιότητα επίτευξης, μέσα σε ένα έτος, μιας “περιστροφής” 13 δισ.δολ. από τις πλεονασματικές χώρες στο Αμερικανικό ισοζύγιο πληρωμών, πράξη που ισοδυναμούσε με μια υποτίμηση του δολλαρίου της τάξης του 15% κατά μέσο όρο έναντι των κυριότερων νομισμάτων ή μάλλον μια ανατίμηση των κυριότερων νομισμάτων κατά το μέγεθος αυτό έναντι του δολλαρίου.

Η θέση αυτή φυσικά απορρίφθηκε από τις υπόλοιπες χώρες οι οποίες αντίθετα ζητούσαν την υποτίμηση του δολλαρίου έναντι του χρυσού, πράγμα που θα σήμαινε την ‘εκθρόνιση’ του

⁷² Συνήθως η πολιτική της περιόδου αυτής αποκαλείται *dirty* ή *managed floating*

δολλαρίου σαν το κύριο αποθεματικό νόμισμα και την αντικατάστασή του από το χρυσό ή τα ΕΤΔ, όπως ήταν η πρόταση της Βρετανίας, που υποστηρίχθηκε από τη Δ.Γερμανία και την Ιταλία, στην ετήσια συνάντηση του ΔΝΤ. Το κεντρικό πρόβλημα όμως μιας τέτοιου τύπου διευθέτησης, δηλαδή οι σοβαρότατοι περιορισμοί που θα έθετε στην ικανότητα χρηματοδότησης των στρατιωτικών δαπανών των ΗΠΑ στην Δ.Ευρώπη και την Απω Ανατολή, έμεινε αναπάντητο.

Την ίδια ακριβώς εποχή μια ακόμη ομάδα χωρών άρχισε να αναδύεται στο διεθνές προσκήνιο. Οι 11 χώρες που αποτελούσαν τον ΟΡΕC, ο οποίες ήλεγχαν το 90% των παγκοσμίων εξαγωγών πετρελαίου, απαιτούσαν την αντιστάθμιση των απωλειών τους λόγω της υποτίμησης του δολλαρίου και μια άμεση καταβολή 500 εκ.δολ. από τις εταιρείες πετρελαίου, πράγμα που ισοδυναμούσε με αύξηση της τιμής του πετρελαίου κατά 7.5%.⁷³

Το Γερμανικό μάρκο ήταν, στην πράξη, το μόνο νόμισμα που ακολουθούσε μια πολιτική 'καθαρής' διακύμανσης. Μέχρι το τέλος του Οκτωβρίου το δολλάριο είχε στην παραγματικότητα ανατιμηθεί έναντι του Γαλλικού φράγκου, το οποίο είχε υποτιμηθεί κατά 10% περίπου έναντι του μάρκου με το τελευταίο να έχει ανατιμηθεί έναντι του δολλαρίου κατά περίπου 9%.⁷⁴ Στη σύνοδο των Δέκα στην Ρώμη τον επόμενο μήνα οι ΗΠΑ πρότειναν μια συμβιβαστική λύση όπου δεχόντουσαν μια υποτίμηση της τάξης του 11% (από 15%) των υπολοίπων νομισμάτων μαζί με την απόσυρση του πρόσθετου φόρου επί των εισαγωγών τους. Οι συνομιλίες αυτές συνεχίστηκαν κατά την συνάντηση Nixon-Pompidou τον Δεκέμβριο όπου οι Ευρωπαίοι συμφώνησαν να αυξήσουν τους αμυντικούς προϋπολογισμούς τους και η Γαλλία συμφώνησε σε μια υποτίμηση κατά 8% του δολλαρίου έναντι του χρυσού χωρίς ή ίδια να προβεί σε υποτίμηση του νομίσματός της. Λίγες ημέρες αργότερα η Σύνοδος των Δέκα στο Smithsonian Institution της Washington κατέληξε στο, κατά τον Nixon "σημαντικότερο νομισματικό γεγονός της εποχής". Η Smithsonian Συμφωνία περιείχε την αναεθυγράμμιση των ισοτιμιών των κυριότερων νομισμάτων με βάση την κατά 8.5% αύξηση της επίσημης τιμής του χρυσού (από 35 σε 38 δολ. ανά ουγγιά), δηλαδή την κατά 8.5% υποτίμηση του δολλαρίου. Το "σημαντικότερο νομισματικό γεγονός της εποχής" διήρκεσε λίγους μόνο μήνες.⁷⁵

73 Βλ. Banks, F.E. (1980), σ.172 κ.ε.

74 Bank for International Settlements: "Annual Report".

75 Μερικοί παρατηρητές σημειώνουν ότι την εποχή που προηγήθηκε της Smithsonian Συμφωνίας, η κύρια ασχολία του Νίχον ήταν βελτίωση των σχέσεων των ΗΠΑ με την ΕΣΣΔ και την Κίνα, ο μοναδικός τρόπος να τερματιστεί ο πόλεμος στο Vietnam πριν από τις προεδρικές εκλογές του 1972. Συνεπώς, προκειμένου να εμφανιστεί ως εκπρόσωπος μιας ενωμένης Δύσης έπρεπε να έλθει σε κάποια νομισματική συμφωνία με τους Γάλλους. Βλ. Wiseley, W. (1977) σ.295.

Η Τελική Κατάρρευση 1972 - 1973

Το 1971 το έλλειμμα των εξωτερικών πληρωμών των ΗΠΑ, στη βάση των επισήμων διακανονισμών είχε φτάσει στο επίπεδο των 30 δισ.δολ. Τα αποθέματα δολλαρίων του υπόλοιπου κόσμου από 24 δισ.δολ. το 1970 υπερέβησαν τα 50 δισ. το 1971 ενώ τα εθνικά αποθέματα των ΗΠΑ μειώθηκαν σε 13 δισ.δολ., συμπεριλαμβανομένων των επιπτώσεων από την ανατίμηση των αποθεμάτων χρυσού. Αλλά το πιο εντυπωσιακό γεγονός ήταν ότι το εμπορικό ισοζύγιο των ΗΠΑ κατέγραψε ένα έλλειμμα της τάξης των 2.4 δισ.δολ., για πρώτη φορά μέσα στον 20ο αιώνα, για την ακρίβεια μετά το 1888.⁷⁶

Στις ΗΠΑ υπολόγιζαν ότι μετά την Smithsonian Συμφωνία ο μέσος όρος υποτίμησης του δολλαρίου ήταν της τάξης του 6.5% ως 7.75% έναντι όλων των χωρών και περίπου 10% έναντι των Δέκα. Κατά συνέπεια, το αποτέλεσμα ήταν ότι μετά την λειτουργία των επιπτώσεων της υποτίμησης, που θα διαρκούσε δυο ή τρία χρόνια, η επίπτωση στο εξωτερικό ισοζύγιο των ΗΠΑ θα ήταν της τάξης των 8 δισ.δολ. σε σχέση με το 1971, αρκετά χαμηλότερο από τα 13 δισ. δολ. που ήταν ο αρχικός στόχος των ΗΠΑ, και το μεγαλύτερο μέρος θα προερχόταν από την μείωση των πλεονασμάτων της Δ.Γερμανίας και της Ιαπωνίας.⁷⁷

Οι ΗΠΑ, εκδηλώνοντας την δυσαρέσκεια και την αντίθεσή τους για την κοινή θέση των Ευρωπαίων στον Ομιλο των Δέκα, προωθούσαν το σχηματισμό ενός "dollar bloc" που θα περιλάμβανε εκτός από τις χώρες της Βόρειας και Νότιας Αμερικής, τις χώρες της Ωκεανίας και ίσως την Ισπανία, το οποία θα αντιστάθμιζε την προτιμησιακή εμπορική περιοχή της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Η απάντηση των Ευρωπαίων δόθηκε στην συνάντηση των πρωθυπουργών της Γαλλίας και της Αγγλίας τον Μάρτιο του 1972. Και οι δύο χώρες θεώρησαν ότι η νομισματική πολιτική ήταν το πιο πρόσφορο πεδίο συνεργασίας για την προώθηση της ενοποίησης της Δ.Ευρώπης, παρόλο που η Γαλλία επέμενε σε ένα νομισματικό σύστημα βασισμένο στο χρυσό ενώ η Αγγλία υποστήριζε διάφορα σχήματα επέκτασης των ΕΤΔ.⁷⁸

Είχε ήδη προηγηθεί η απόφαση των χωρών της ΕΟΚ να διατηρήσουν τις συναλλαγματικές τους ισοτιμίες μέσα στα όρια του 2.25%,⁷⁹ δηλαδή η δημιουργία του μηχανισμού που ονομάστηκε "το φίδι μέσα στο τούνελ" ή Ευρωπαϊκό Φίδι. Η εφαρμογή της απόφασης αυτής θα υλοποιούταν με

76 Βλ. IMF (1973) "Balance of Payments Yearbook", vol. 25, 1968-72, United States και IMF (1973) "International Financial Statistics, vol. 26 καθώς και τις πηγές στο Παράρτημα.

77 Βλ. Solomon, R (1976), σ. 209-11

78 International Monetary Fund: "Annual Report".

79 Υπενθυμίζουμε ότι οι κανόνες του ΔΝΤ επέτρεπαν όρια διακύμανσης της τάξης του 4,5%

αγορές ή πωλήσεις νομισμάτων ανάμεσα στις Κεντρικές Τράπεζες των επτά χωρών.⁸⁰ Μια από τις επιπτώσεις της συμφωνίας αυτής ήταν να μειωθεί επίσης η έκταση των διακυμάνσεων των μεμονωμένων νομισμάτων των χωρών της ΕΟΚ έναντι του δολλαρίου. Παρόλο που ολόκληρο το Ευρωπαϊκό Φίδι μπορούσε να κινηθεί ανοδικά ή καθοδικά έναντι του δολλαρίου μέσα στο τούνελ των ορίων του 2.25%, η απόφαση να περιοριστεί η διακύμανση, για παράδειγμα του φράγκου έναντι του μάρκου, περιόριζε ταυτόχρονα οποιαδήποτε κίνηση του φράγκου έναντι του δολλαρίου εκτός αν ακολουθούσε την ίδια κίνηση και το μάρκο.⁸¹ Κατά τον τρόπο αυτό εκμηδενίστηκε ένα σημαντικό τμήμα της ευκαμψίας των ισοτιμιών που περιείχε η Smithsonian Συμφωνία.

Την ίδια περίοδο δημοσιεύτηκε από το ΔΝΤ ένα βασικό ντοκουμέντο⁸² το οποίο καθόριζε τα βασικά προβλήματα της μεταρρύθμισης του διεθνούς νομισματικού συστήματος ως εξής:

- Ο τρόπος μεταβολής των συναλλαγματικών ισοτιμιών.
- Ο τρόπος ενοποίησης των αποθεμάτων δολλαρίων και στερλινών σε ΕΤΔ.
- Ο τρόπος χρηματοδότησης των ελλειμμάτων και πλεονασμάτων των ισοζυγίων πληρωμών.
- Ο τρόπος επίτευξης μιας "συμμετρικής" πολυ-νομισματικής παρέμβασης.
- Ο τρόπος με τον οποίο τα ΕΤΔ θα αντικαταστάσουν το χρυσό, θα γίνονταν δηλαδή η σταθερά (numeraire) στην οποία θα εκφράζονταν οι αξίες των νομισμάτων.
- Ο τρόπος με τον οποίο τα ΕΤΔ θα αποκτούσαν ένα 'ελκυστικό' επιτόκιο, και
- Ο τρόπος με τον οποίο το διεθνές νομισματικό σύστημα θα εξυπηρετούσε καλύτερα τις ανάγκες των αναπτυσσόμενων χωρών.⁸³

Στην έκθεση αυτή, όμως, δεν υπήρχε καμιά αναφορά για το θεμελιώδες στοιχείο δημιουργίας ενός "συμμετρικού" νομισματικού συστήματος: οι ΗΠΑ θα έπρεπε να αποσύρουν τις στρατιωτικές τους δυνάμεις όχι μόνο από το Βιετνάμ και τη Ν.Κορέα αλλά επίσης από την Ιαπωνία και τη Δ.Ευρώπη.

Η ικανότητα της Βρετανίας να παραμείνει στον μηχανισμό του Ευρωπαϊκού Φιδιού διήρκεσε ελάχιστα. Τα πλεονάσματα των εξωτερικών πληρωμών της χώρας κατά το 1970 και 1971 μειώθηκαν σε μεγάλο βαθμό το 1972 ταυτόχρονα με την επιδείνωση στους δείκτες πληθωρισμού τιμών και μισθών.⁸⁴ Η πίεση που δέχτηκε η στερλίνα στις αρχές Ιουνίου ανάγκασε τόσο την

⁸⁰ Η Βρετανία αποφάσισε και αυτή να συμμετάσχει στον μηχανισμό

⁸¹ Το θέμα αυτό θα εξεταστεί αναλυτικότερα στο όγδοο κεφάλαιο.

⁸² IMF (1972): "Reform of the International Monetary System - A Sketch of its Scope and Content"

⁸³ Οι συνομιλίες και οι λεπτομέρειες των διαπραγματεύσεων αναφέρονται αναλυτικότερα στο Williamson, J (1977), σ. 53 κ.ε. και στο Solomon, R (1976), σ. 216 κ.ε.

⁸⁴ OECD Economic Outlook: Historical Statistics.

Τράπεζα της Αγγλίας όσο και τις κεντρικές τράπεζες των χωρών της ΕΟΚ σε εκτεταμένες παρεμβάσεις, το αποτέλεσμα των οποίων ήταν η εξασθένιση, σε τελική ανάλυση, όλων των νομισμάτων του Φιδίου έναντι του δολλαρίου, καθώς η Βρετανική κυβέρνηση αποφάσισε τελικά να επιτρέψει την ελεύθερη διακύμανση του νομίσματος.

Το Νοέμβριο του 1972 ο νέος Υπ.Οικονομικών των ΗΠΑ G. Shultz, κατοπινός Υπ.Εξωτερικών επί Πρ. Reagan, παρουσίασε ένα σχέδιο αναμόρφωσης τα βασικά στοιχεία του οποίου ήταν:⁸⁵

- η 'παραχώρηση' της μετατρεψιμότητας του δολλαρίου αλλά όχι σε χρυσό,⁸⁶
- ό πλήρης έλεγχος της ισοτιμίας του δολλαρίου εκ μέρους των ΗΠΑ,
- η ανάληψη μέτρων έναντι χωρών οι οποίες παρόλο που είχαν σημαντικά πλεονάσματα στις εξωτερικές τους πληρωμές δεν ανελάμβαναν διορθωτικά μέτρα, όπως η Γαλλία, και
- η καθιέρωση των ΕΤΔ σαν η τυπική σταθερά (numeraire) των διεθνών νομισματικών σχέσεων.

Ο κεντρικός στόχος του σχεδίου των ΗΠΑ ήταν η 'ασυμμετρία' του υπάρχοντος συστήματος το οποίο υπέβαλε σε πολύ λιγότερη πίεση τις πλεονασματικές χώρες, σε σχέση με τις ελλειμματικές, να αναπροσαρμόζουν (ανατιμούν) τα νομίσματά τους. Σύμφωνα με την πρότασή τους, η 'υπερβολική' συσσώρευση αποθεμάτων θα έπρεπε να δημιουργεί πιέσεις για προσαρμογή ενώ μια χώρα που δεν λαμβάνει παρόμοια μέτρα θα έπρεπε να χάνει το δικαίωμα μετατρεψιμότητας. Οι αντιδράσεις των Ευρωπαίων περιορίστηκαν στο γεγονός της αναγκαιότητας άμεσης αναμόρφωσης του συστήματος των διεθνών πληρωμών ενώ η Γαλλία - αν και δέχτηκε την δυνατότητα των ΕΤΔ να χρησιμοποιούνται ως το πρωταρχικό αποθεματικό μέσο, απορρίπτοντας έμμεσα κάθε μεμονωμένο εθνικό νόμισμα για την ανάληψη του ρόλου αυτού - επέμενε ότι η αξία των ΕΤΔ θα έπρεπε να αποτιμάται σε όρους χρυσού, επαναφέροντας ουσιαστικά τον χρυσό στο κέντρο του συστήματος.

Η πρόταση των ΗΠΑ παρουσίαζε έναν σημαντικό βαθμό ομοιότητας με το Σχέδιο Keynes του 1943⁸⁷ σε σχέση, κυρίως, με τους κανόνες προσαρμογής των ανισοροπιών στις διεθνείς πληρωμές και ιδιαίτερα σε σχέση με τις ενέργειες που θα έπρεπε να αναληφθούν από τις πλεονασματικές χώρες. Η οικονομική κατάσταση και τα συμφέροντα των ΗΠΑ στις αρχές της δεκαετίας του 1970 παρουσίαζαν αρκετές ομοιότητες με τα προβλήματα που προσπαθούσε να

85 Βλ. IMF (1972) "Summary Proceedings", Annual Meeting και Solomon, R (1976), σ. 225 κ.ε.

86 Η Γαλλία εξακολουθούσε να υποστηρίζει την "ρεαλιστική ανατίμηση" του νομισματικού χρυσού από την επίσημη τιμή των 38 δολ. στη τιμή της ελεύθερης αγοράς που είχε ήδη φθάσει τα 70 δολ. η ουγγιά, αλλά συναντούσε την άρνηση τόσο της Ιταλίας, η οποία ήταν χώρα-χρεώστης, όσο και της Δ.Γερμανίας.

87 Βλ. Keynes, J.M (1943): "Proposals for an International Clearing Union", ανατυπωμένο στο Horsefield, J.K. (1969), σ. 19-36 καθώς και στο Harris, S.E. (1947).

αντιμετωπίσει το Σχέδιο Keynes, και κατ'επέκταση η Βρετανία, στις αρχές της δεκαετίας του 1940: Η Βρετανία φοβόταν ότι οι ΗΠΑ, ενισχυμένες μάλλον παρά αποδυναμωμένες από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, θα προέκυπταν ως μια πιστώτρια και πλεονασματική χώρα στην μεταπολεμική περίοδο και κατά συνέπεια η ίδια θα έφερε πλήρως το βάρος της προσαρμογής του ισοζυγίου πληρωμών, χάνοντας έτσι την κυριαρχική της θέση στη διεθνή οικονομική σκηνή. Ο στόχος του Keynes ήταν η δημιουργία ενός μηχανισμού προσαρμογής ο οποίος θα λειτουργούσε "συμμετρικά" τόσο για τις πλεονασματικές (ΗΠΑ) όσο και για τις ελλειμματικές χώρες (Δ.Ευρώπη και κυρίως Βρετανία). Το σχέδιο των ΗΠΑ του 1972 είχε τους ίδιους στόχους αλλά με αντίθετες κατευθύνσεις, αν και στον παραλληλισμό των δυο περιπτώσεων πρέπει να ληφθεί υπόψιν ότι η οικονομική, πολιτική και στρατιωτική ισχύς των ΗΠΑ στις αρχές της δεκαετίας του 1970 ήταν φθίνουσα αλλά ακόμη τεράστια.

Ταυτόχρονα θα πρέπει να σημειωθεί ότι η αδυναμία του ισοζυγίου πληρωμών των ΗΠΑ, που σήμαινε αναπόφευκτα και κάποια αδυναμία στην πολιτική "ισχύ" τους, δεν ήταν ακριβώς ανεπιθύμητη για τις χώρες της Δ.Ευρώπης, οι οποίες στην προσπάθειά τους να αποκτήσουν ένα υψηλότερο επίπεδο πολιτικής ισχύος επεδίωκαν τον σχηματισμό μιας οικονομικής και στη συνέχεια πολιτικής ένωσης. Στο πλαίσιο αυτό ένα Αμερικανικό ισοζύγιο πληρωμών το οποίο θα ήταν αρκετά ισχυρό να αποτρέπει τις διεθνείς νομισματικές αναταραχές αλλά ταυτόχρονα αρκετά ασθενές για να επανεδραιώσει την Αμερικανική κυριαρχία των προηγούμενων δεκαετιών, ήταν μια συνεπής πολιτική για τους Ευρωπαϊκούς στόχους.

Στα τέλη Ιανουαρίου του 1973 η συμφωνία για τον τερματισμό του πολέμου στο Βιετνάμ συνέπεσε με την ανακοίνωση ότι το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ κατά το 1972 είχε σχεδόν τριπλασιαστεί, φθάνοντας τα 6 δισ.δολ,⁸⁸ εντείνοντας τις κερδοσκοπικές πιέσεις στο δολλάριο με συνέπεια να αγγίξει τα κατώτατα όρια των ισοτιμιών της Smithsonian Συμφωνίας, αναγκάζοντας έτσι τις κεντρικές τράπεζες της Δ.Ευρώπης και της Ιαπωνίας σε εκτεταμένες αγορές δολλαρίων για να στηρίξουν τις ισοτιμίες αυτές. Τα γεγονότα αυτά οδήγησαν σε μια νέα υποτίμηση του δολλαρίου κατά 10% έναντι του χρυσού, η επίσημη τιμή του οποίου αυξήθηκε στα 42.22 δολ. η ουγγιά ενώ την ίδια στιγμή στην ελεύθερη αγορά η τιμή του χρυσού είχε φθάσει τα 90 δολ. Η Νομισματική Επιτροπή της ΕΟΚ, λίγο αργότερα, κατέληξε στην απόφαση για κοινή και ελεγχόμενη διακύμανση των νομισμάτων, εκτός της στερλίνας και της Ιταλικής λίρας.

Το γεγονός αυτό σήμανε και το τέλος του συστήματος του Bretton Woods. Οι συνεχείς συγκρούσεις και διαφωνίες των προηγούμενων δέκα ετών για την σύνθεση και την ουσία των εθνικών αποθεμάτων έχασε κάθε νόημα αφού δεν ήταν πλέον αναγκαία είτε για την προάσπιση

88 Βλ. *Bank for International Settlements, 43rd Annual Report, June 1973, σ.91 και κεφ.5 της παρούσας.*

των σταθερών ισοτιμιών είτε για την διευθέτηση των διεθνών χρεών. Κάθε χώρα που θα χρειαζόταν ξένο νόμισμα απλώς θα το αγόραζε, μέσα σε κάποια όρια, από τις διεθνείς χρηματαγορές με το δικό της εθνικό νόμισμα, μια πρακτική που αναμφισβήτητα θα επιτάχυνε τις πληθωριστικές πιέσεις και όχι μόνο αυτές.

Μέχρι το Μάρτιο του 1973, τα αποθέματα των 14 κυριότερων βιομηχανικών ανταγωνιστών των ΗΠΑ είχαν φθάσει το επίπεδο των 117 δισ.δολ. Παρόλο που υπήρχε μια γενική τυπική αναγνώριση του γεγονότος ότι η σημασία των αποθεματικών νομισμάτων θα έπρεπε να μειωθεί και ότι τα ΕΤΔ έπρεπε να αποτελούν πλέον το κυρίαρχο αποθεματικό διαθέσιμο και να χρησιμοποιούνται ως η διεθνής νομισματική σταθερά, το ουσιαστικό θέμα παρέμενε ο τρόπος αποτίμησης αυτών των ΕΤΔ. Αν, για παράδειγμα, η αξία του ΕΤΔ οριζόταν σε σχέση με το χρυσό, το πολύτιμο αυτό μέταλλο θα έπαιρνε την κεντρική θέση στο διεθνές νομισματικό σύστημα. Αν, αντίθετα η αξία τους οριζόταν σε σχέση με το δολλάριο, ή σε σχέση με ένα σύνολο νομισμάτων ανάμεσα στα οποία το δολλάριο θα κατείχε αναγκαστικά τον κυρίαρχο ρόλο λόγω του μεγέθους και της σημασίας της Αμερικανικής οικονομίας, το δολλάριο θα εδραιωνόταν ουσιαστικά ως το κυρίαρχο διεθνές αποθεματικό μέσο. Με το σύστημα των κυμαινόμενων ισοτιμιών όμως, η σημασία των εθνικών αποθεμάτων ήταν σχετικά μειωμένη. Η επαναφορά της σημασίας των αποθεμάτων, και του δολλαρίου συγκεκριμένα, στη διεθνή σκηνή έγινε μέσω της πετρελαϊκής "κρίσης".

Με την Βρετανία πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η Αμερικανική διπλωματία αποφάσισε να επαναπροσδιορίσει τις διαταραγμένες σχέσεις με την Ευρώπη σε όλα τα πεδία της άμυνας, του εμπορίου και των νομισματικών υποθέσεων. Το κόστος της 'άμυνας' της Δ.Ευρώπης για τις ΗΠΑ είχε σχεδόν υπερβεί τα 17 δισ.δολ. σε ετήσια βάση και αυξανόταν συνεχώς λόγω του εντεινόμενου πληθωρισμού και της υποτίμησης του δολλαρίου. Παρόλα αυτά, η πρόταση των Νixon και Kissinger αφορούσε την δημιουργία ενός κοινού ενεργειακού προγράμματος ανάμεσα στις ΗΠΑ και την Δ.Ευρώπη, που μαζί κατανάλωναν το 60% περίπου της παγκόσμιας ετήσιας παραγωγής πετρελαίου. Η άμεση αντίδραση του ΟΠΕΚ ήταν να ζητήσουν μια αύξηση της τιμής του πετρελαίου κατά 10% ως 15% η οποία σύμφωνα με την άποψή τους απλώς "θα αντιστάθμιζε εν μέρει τις απώλειες δισεκατομμυρίων δολλαρίων λόγω του εντεινόμενου πληθωρισμού και της υποτίμησης του δολλαρίου"⁸⁹ Οι εκπρόσωποι της Δ.Ευρώπης, στα πλαίσια του NATO, αρνήθηκαν την δημιουργία ενός μηχανισμού κατανομής των ενεργειακών αποθεμάτων σε περίπτωση ανάγκης.

Κατά την ετήσια συνάντηση του ΔΝΤ, τον Σεπτέμβριο του 1973, η ετήσια έκθεση του Ταμείου εκτιμούσε ότι από τις αρχές του 1970 τα επίσημα αποθέματα των κρατών-μελών είχαν σχεδόν

89 Βλ. Wiseley, J. (1977), σ.331.

διπλασιαστεί στο επίπεδο των 145 δισ. ΕΤΔ, με συνέπεια την ύπαρξη "πλεονάζουσας" ρευστότητας. Ο ορισμός του "πλεονάσματος" αφορούσε την ποσότητα που υπερέβαινε το αναγκαίο ποσό αποθεμάτων για 6 μήνες εισαγωγών και οι συντάκτες της έκθεσης εκτιμούσαν ότι το 1/5 περίπου των αποθεμάτων ήταν πλεονάζουσα ρευστότητα.

Λίγες ημέρες μετά την λήξη των εργασιών της συνόδου οι Αραβες, την ημέρα του Yom Kippur, επιτέθηκαν στο Ισραήλ. Η απαίτηση της ΕΣΣΔ να καταβληθούν αμέσως τα κόστη του επανεξοπλισμού (σχεδόν 2 δισ.δολ.) των στρατών της Συρίας και της Αιγύπτου από τα κράτη αυτά, συνέπεσε με την ανακοίνωση των χωρών του ΟΑΡΕΚ (Αραβικά κράτη του ΟΠΕΚ) ότι η τιμή του αργού πετρελαίου αυξανόταν σε πρώτη φάση κατά 17%. Σχεδόν ταυτόχρονα ανακοίνωσαν το εμπάργκο έναντι των ΗΠΑ (κύριο υποστηρικτή του Ισραήλ) και της Ολλανδίας (κέντρο διανομής του πετρελαίου). Παρόλα αυτά οι ΗΠΑ, με τους τεράστιους ενδογενείς ενεργειακούς πόρους, ήταν η λιγότερο απειλούμενη χώρα. Το ίδιο και η Βρετανία όπου το πετρέλαιο κατείχε μόλις το 1/3 της κατανάλωσης ενέργειας. Αντίθετα η Γαλλία, που εξαρτώταν κατά 75% από τις εισαγωγές πετρελαίου, φαίνεται ότι ήταν στην πραγματικότητα ο κύριος στόχος των Αράβων και των υποστηρικτών τους.

Εμφανίστηκε, συνεπώς, η πιθανότητα ότι μέσα στα επόμενα δυο ή τρία χρόνια οι Αραβες θα "αντλούσαν" από την Δ.Ευρώπη και τη Ιαπωνία τα αποθέματα χρυσού και δολλαρίων που οι χώρες αυτές είχαν αποκομίσει από τις ΗΠΑ μετά το 1945. Δυο από τις κύριες επιπτώσεις της πρώτης αυτής πετρελαϊκής κρίσης, με τον διπλασιασμό και τελικά τετραπλασιασμό⁹⁰ της τιμής του πετρελαίου το 1973-4, ήταν η επαναφορά του ζητήματος των εθνικών χρηματικών αποθεμάτων στο κεντρικό σημείο των κρατικών πολιτικών και η επανεδραίωση της κεντρικής θέσης του δολλαρίου στο διεθνές νομισματικό σύστημα. Υπήρχαν εκτιμήσεις ότι τα πλεονάσματα του ΟΠΕΚ κατά το επόμενο έτος θα μπορούσαν να φθάσουν τα 50 δισ.δολ., ποσό το οποίο εθεωρείτο ως 'μη διαχειρίσιμο' στα πλαίσια του διεθνούς συστήματος πληρωμών και πολλές χώρες δανείστηκαν ρευστά διαθέσιμα του ΟΠΕΚ. Έτσι η 'ανακύκλωση' αφορούσε μια διαδικασία χρέωσης για την στήριξη των επιπέδων παραγωγής και κατανάλωσης των περισσότερων χωρών της Δύσης.

Το κεντρικό θέμα, εκτός από την τιμή του πετρελαίου, ήταν ο καθορισμός των ΕΤΔ καθώς αναμενόταν ότι τα μέλη του ΟΠΕΚ θα προτιμούσαν να κρατούν ένα μεγάλο τμήμα των πλεονασμάτων τους σε ένα νέο μέσο πληρωμών παρά σε βραχυπρόθεσμες καταθέσεις στις μεγάλες εμπορικές τράπεζες. Η αρκετά πιο "ελαστική" πλέον θέση της Γαλλίας σε σχέση με την αναγκαία κατεύθυνση των διεθνών νομισματικών διευθετήσεων⁹¹ συνοδεύτηκε από τον

90 Με την μονομερή απόφαση του Ιράν τον Δεκέμβριο του 1973.

91 Στις αρχές του 1974 το άμεσο πρόβλημα της Γαλλικής κυβέρνησης, εκτός από το πετρέλαιο, ήταν οι κερδοσκοπικές κινήσεις έναντι του φράγκου και της σταθερής ισοτιμίας του μέσα στον Ευρωπαϊκό

ισχυρισμό της Δ.Γερμανίας ότι το ΕΤΔ θα έπρεπε να είναι ένα 'σκληρό' και συνεπώς σταθερό αποθεματικό μέσο το οποίο θα ήταν συνεπώς προτιμητέο από όλα τα άλλα είδη χρηματικών αποθεμάτων. Η προωθούμενη λύση αφορούσε μια σταθερή ομάδα νομισμάτων, τα οποία, αν και μεμονωμένα ήταν πληθωριστικά και ασταθή, υπερείχαν ως σύνολο από οποιαδήποτε άλλη εναλλακτική πρόταση.

Μέχρι τα μέσα του 1974 τα αποθέματα νομισματικού χρυσού, στην επίσημη τιμή των 42.22 δολ. η ουγγιά, αντιστοιχούσαν στο 1/4 περίπου των διεθνών νομισματικών αποθεμάτων.⁹² Αν όμως η αποτίμηση των αποθεμάτων χρυσού γίνει στην τιμή της ελεύθερης αγοράς, δηλ. 180 δολ. η ουγγιά, τότε ο χρυσός αποτελούσε περισσότερο από το ήμισυ των διεθνών αποθεμάτων. Παρά τον προβληματισμό σχετικά με το ρόλο που δυνητικά μπορούσε να έχει ο χρυσός, τουλάχιστον σε σχέση με το πετρέλαιο ή τη διευθέτηση των χρεών ανάμεσα στις χώρες της Ευρώπης - και δεδομένης της άρνησης των ΗΠΑ για οποιαδήποτε αύξηση της επίσημης τιμής του που ισοδυναμούσε με αντίστοιχη υποτίμηση του δολλαρίου - τα κράτη-μέλη του ΔΝΤ συμφώνησαν στο οριστικό καθορισμό του ΕΤΔ.⁹³ Το "σταθερό καλάθι" αποτελούσαν 16 νομίσματα οι χώρες των οποίων συμμετείχαν κατά τουλάχιστον 1% στο διεθνές εμπόριο την περίοδο 1968-72. Το ΔΝΤ θα συγκέντρωνε σε καθημερινή βάση τις συναλλαγματικές ισοτιμίες τους και θα ανακοίνωνε την ισοτιμία του ΕΤΔ σε κάθε νόμισμα. Ανάμεσα στα άλλα, το δολλάριο των ΗΠΑ συμμετείχε κατά 33% στη διαμόρφωση της αξίας του ΕΤΔ, το μάρκο κατά 12.5%, η στερλίνα κατά 9%, και το φράγκο όπως και το γην κατα 7.5%.

Η νέα διεθνής νομισματική σταθερά, αν και τυπικά πλήρως ανεξαρτητοποιημένη από το χρυσό, επιβεβαίωνε με τον πλέον επίσημο τρόπο την επανεδραίωση της κυριαρχίας του δολλαρίου στο πεδίο των διεθνών πληρωμών.

μηχανισμό της κοινής διακύμανσης, η υποστήριξη της οποίας εξαντλούσε με ταχύ ρυθμό τα αποθέματα δολλαρίων της Γαλλίας. Η κυβέρνηση των Pompidou και d'Estaing, αντί να δανειστεί δολλάρια από την Δ.Γερμανία ή να πωλήσει τα αποθέματα χρυσού στην ελεύθερη αγορά, προτίμησε να προχωρήσει στην διακύμανση του νομίσματος. Για αναλυτική περιγραφή των γεγονότων βλ. Brown, B.(1987), σ. 327 κ.ε. καθώς και Solomon,R.(1977), σ. 276 κ.ε.

92 Βλ. *Bank for International Settlements, 44th Annual Report, June 1974*

93 Βλ. *Williamson, J. (1977), σ.132 κ.ε.*

Κεφάλαιο 2 Η Πολιτική των ΗΠΑ Σχετικά με το Δολλάριο κατά τις Δεκαετίες 1970 και 1980

Στο κεφάλαιο αυτό εξετάζεται η πολιτική των ΗΠΑ σε σχέση με την διαχείριση της ισοτιμίας του δολλαρίου από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980. Το πρώτο τμήμα του κεφαλαίου, μετά από μια σύντομη σύγκριση ανάμεσα στην δεκαετία του 1930 με αυτήν του 1970, αναφέρεται στην διερεύνηση της πολιτικής των ΗΠΑ κατά την δεκαετία του 1970 και αναλύονται οι μηχανισμοί που ενεργοποιήθηκαν με σκοπό την επίτευξη της υποτίμησης του δολλαρίου χωρίς την απώλεια της κυριαρχίας του στο διεθνές χρηματιστικό σύστημα. Στα πλαίσια αυτά διευκρινίζονται τέσσερα στάδια της πολιτικής αυτής:

- Το πρώτο στάδιο, από το 1970 ως τα τέλη του 1973, χαρακτηρίζεται από την εφαρμογή επεκτατικών νομισματικών πολιτικών στις ΗΠΑ και την δημιουργία τεραστίων ποσοτήτων χρήματος με συνέπεια τις σημαντικές μετακινήσεις κεφαλαίων προς τις Ευρωπαϊκές χώρες, την ταχύτατη επέκταση της διεθνούς ρευστότητας, την διόγκωση του πληθωριστικού κύματος στην παγκόσμια οικονομία και την οριστική εγκατάλειψη του συστήματος των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών.
- Η δεύτερη φάση, από τα τέλη του 1973 ως τα μέσα του 1977, χαρακτηρίζεται από μια “στάση αναμονής” των νομισματικών αρχών των ΗΠΑ οι οποίες επέτρεπαν στις “δυνάμεις της αγοράς” να διαμορφώνουν τις ισοτιμίες του δολλαρίου.
- Το χαρακτηριστικό στοιχείο της τρίτης φάσης, που διαρκεί μέχρι τα τέλη του 1978, είναι η δραστική αλλαγή της πολιτικής των ΗΠΑ προς την κατεύθυνση μιας σημαντικής υποτίμησης του νομίσματός τους.
- Η τέταρτη φάση τέλος, διαρκεί μέχρι τα τέλη της δεκαετίας και χαρακτηρίζεται από την μεταστροφή της πολιτικής προς την κατεύθυνση της στήριξης του δολλαρίου με την πολιτική αυτή να υπαγορεύεται όχι από την αναγκαιότητα επαναφοράς σε κάποιο σύστημα διεθνούς συνεργασίας αλλά από την προσπάθεια αποτροπής μιας νομισματικής κρίσης που θα μπορούσε να καταλήξει στην κατάρρευση του Αμερικανικού νομίσματος

Το δεύτερο τμήμα του κεφαλαίου εξετάζει την πολιτική των ΗΠΑ κατά την δεκαετία του 1980 με την διευκρίνηση δύο φάσεων σχετικά με την διαχείριση της ισοτιμίας του δολλαρίου οι οποίες εν πολλοίς αντιστοιχούν στις δυο περιόδους διακυβέρνησης του Πρ. Reagan.

- Η πρώτη φάση διαρκεί μέχρι το 1984 και χαρακτηρίζεται από την πολιτική της “μη-παρέμβασης” της πρώτης κυβέρνησης Reagan σε σχέση με την συναλλαγματική ισοτιμία του δολλαρίου η οποία κατανοείται ως ένα “παράγωγο” των προτεραιοτήτων της γενικότερης οικονομικής πολιτικής σε συνδυασμό με την ιδεολογία της “ελεύθερης αγοράς” και την ανάγκη για διεθνή δανεισμό. Η πολιτική αυτή εξελίχθηκε ουσιαστικά μέσω των τεραστίων εισροών κεφαλαίων στην “εξαγωγή” του διογκούμενου χρέους των ΗΠΑ στο εξωτερικό.
- Το δεύτερο στάδιο διαρκεί μέχρι τα τέλη της δεκαετίας και συνδυάζεται με την αναγόρευση του νέου Υπ.Οικονομικών J.A.Baker και την αναστροφή της πολιτικής των ΗΠΑ. Το πλαίσιο της πολιτικής κατά την περίοδο αυτή είναι η αποτροπή οποιαδήποτε διεθνούς αναστάτωσης που θα μπορούσε να δυσχεράνει την σταθερή ανάκαμψη και ανάπτυξη της οικονομίας των ΗΠΑ και ταυτόχρονα η εξάσκηση πιέσεων στις ξένες κυβερνήσεις να αναλάβουν πρωτοβουλίες οι οποίες θα υποστήριζαν την εγχώρια ευημερία των ΗΠΑ. Στα πλαίσια της προσπάθειάς να αποτραπεί η επέκταση του κύματος εμπορικού προστατευτισμού που δημιουργούσε το εμπορικό έλλειμμα, το κύριο μέσο πολιτικής ήταν η “ενεργός διαχείριση” της διεθνούς τιμής του δολλαρίου με τελικό στόχο την μετατροπή της υποτίμησης του δολλαρίου σε ουσιαστικά οφέλη σε σχέση με το εξωτερικό εμπόριο και το εμπορικό έλλειμμα. Ο στόχος αυτός απαιτούσε όχι απλά την μακροοικονομική συνεργασία των κύριων εμπορικών ανταγωνιστών των ΗΠΑ αλλά κάτι περισσότερο: Στην πραγματικότητα ισοδυναμούσε με την ριζική μετατροπή των οικονομιών των κύριων πλεονασματικών χωρών, δηλ. της Γερμανίας και της Ιαπωνίας, από οικονομίες εξαγωγικής κατεύθυνσης σε οικονομίες που στηρίζονται στην εγχώρια αγορά τους.

2.1 Η Πολιτική των ΗΠΑ Κατά την Δεκαετία του 1970

Μια Σύντομη Σύγκριση Δυο Εποχών

Συχνά αναφέρεται ότι μια από τις βασικές αιτίες, αν όχι η θεμελιώδης, στην οποία οφείλεται η κρίση της δεκαετίας του 1970 ήταν οι πολύ μεγάλες αυξήσεις των τιμών του πετρελαίου.¹ Οι υψηλές τιμές του πετρελαίου, ωστόσο, δεν θα ήταν σε θέση από μόνες τους να προκαλέσουν και να επεκτείνουν μια γενικευμένη κρίση στον βιομηχανικό κόσμο, η οποία συχνά παρομοιάζεται με την μεγάλη κρίση της δεκαετίας του 1930. Μια σύγκριση ανάμεσα στα δυο αυτά φαινόμενα θα ήταν χρήσιμη στο να διευκρινήσει μερικές από τις αιτίες αναστάτωσης της διεθνούς οικονομικής ζωής την δεκαετία του 1970.

Κατά την δεκαετία του 1930 οι παράγοντες που μπορεί να θεωρηθεί ότι κατέχουν κεντρική θέση στην διαμόρφωση των συνθηκών επέκτασης της κρίσης ήταν από τη μια μεριά οι υποτιμήσεις της στερλίνας το 1931 και του δολλαρίου το 1933 και από την άλλη η συνδεδεμένη κρίση των διεθνών νομισματικών και εν γένει χρηματιστικών σχέσεων.² Οι εκτεταμένες υποτιμήσεις των δυο αυτών βασικών νομισμάτων της διεθνούς οικονομίας επέφεραν την συρρίκνωση των εξαγωγών των υπολοίπων χωρών οι οποίες αντέδρασαν με ανταγωνιστικές υποτιμήσεις και εφαρμογή προστατευτικών μέτρων. Οι συνέπειες των μέτρων αυτών ήταν η εκ νέου επιδείνωση και συστολή του διεθνούς εμπορίου. Το αποτέλεσμα ήταν ότι οι περισσότερες χώρες αντιμετώπιζαν εξαιρετικές δυσκολίες στο να εξάγουν μια ποσότητα προϊόντων που θα επαρκούσε για να πληρώσουν τις εισαγωγές τους, η ζήτηση για τις οποίες είχε ως υπόβαθρο το εισόδημα που είχε δημιουργηθεί κατά την "εύπορη" δεκαετία του 1920. Επιπρόσθετα, οι συνέπειες από την συμπεριφορά αυτή των διαφόρων κρατών και εφαρμογή των αποκαλούμενων και 'beggar-thy-neighbour' πολιτικών επιδεινώθηκαν λόγω της έλλειψης διεθνών αποθεματικών μέσων και την σχεδόν παντελή έλλειψη επισήμων νομισματικών και πιστωτικών θεσμών σε διεθνές επίπεδο.³

1 Υπενθυμίζουμε ότι οι αυξήσεις αυτές θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να επιτευχθούν χωρίς τις προηγούμενες αυξήσεις των εισαγωγών πετρελαίου των ΗΠΑ, οι οποίες οφείλονται στη συγκεκριμένη πολιτική που ακολούθησε η χώρα αυτή στις αρχές της δεκαετίας, αλλά και χωρίς την εντεινόμενη κερδοσκοπία σε σχέση με τις πρώτες ύλες γενικότερα, η αιτία της οποίας πρέπει να αναζητηθεί στην κρίση του μεταπολεμικού συστήματος διευθετήσεων των διεθνών πληρωμών, για την οποία οι ΗΠΑ έχουν και πάλι τις βασικές ευθύνες.

2 Για την κατάσταση που επικρατούσε την δεκαετία του 1930 ιδιαίτερα στον νομισματικό τομέα, βλ. Brown, B.(1987), κεφ. 1 και 2, Nurkse, R. (1944), Yeager, L.B.(1966) καθώς και Wiseley, J.(1977), σ. 113 κ.ε.

3 Για την οικονομική πολιτική των κυριότερων κρατών κατά τη δεκαετία του 1930 βλ. Wiseley, J.(1977), κεφ.5 και Lundberg, E.(1968).

Ταυτόχρονα το θέμα που ευρίσκετο στη βάση της επιδείνωσης των διεθνών χρηματιστικών σχέσεων ήταν το πρόβλημα των Γερμανικών επανορθώσεων το οποίο ήταν, φυσικά, συνδεδεμένο με το πρόβλημα των χρεών των συμμαχικών χωρών τα οποία είχαν ανακήψει κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.⁴

Το αποτέλεσμα, τελικά, ήταν ότι όλα σχεδόν τα κράτη που πρωταγωνιστούσαν στη διεθνή σκηνή κατά την περίοδο της δεκαετίας του 1930, επιδόθηκαν στην προσπάθεια διαμόρφωσης, διατήρησης και επέκτασης περιοχών αποκλειστικής επιρροής, όπως για παράδειγμα ήταν η Κοινοπολιτεία για την Βρετανία, η περιοχή του κεντρικού Δούναβη για την Γερμανία και η περιοχή της Απω Ανατολής για την Ιαπωνία, με σκοπό την εξασφάλιση διάθεσης της αναγκαίας ποσότητας εξαγωγών οι οποίες θα απέφεραν το απαραίτητο εισόδημα για την πληρωμή των εισαγωγών τους. Ο ανταγωνισμός για την εξασφάλιση περιοχών ζωτικών συμφερόντων δημιούργησε, ως γνωστόν, τις απαραίτητες προϋποθέσεις για τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Κατά την δεκαετία του 1970 εμφανίζονται δυο αντίστοιχα φαινόμενα. Το πρώτο είναι η εκτεταμένη υποτίμηση του δολλαρίου, η οποία γίνεται σε τρεις φάσεις: το 1971 και το 1973 από την κυβέρνηση Nixon καθώς και το 1977-78 από την κυβέρνηση Carter. Ταυτόχρονα οι αυξήσεις των τιμών του πετρελαίου εξασθένησαν σημαντικά την διεθνή χρηματιστική θέση των κυριότερων ανεπτυγμένων κρατών.⁵ Η ταυτόχρονη εμφάνιση των δυο αυτών φαινομένων κατέστησε ανεπαρκείς τους πιστωτικούς θεσμούς που είχαν προκύψει από τις μεταπολεμικές διευθετήσεις του Bretton Woods και είχαν ως σκοπό την εξασφάλιση των αναγκών αποθεμάτων σε διεθνή μέσα πληρωμών για τις χώρες που θα αντιμετώπιζαν προβλήματα στην κάλυψη των ισοζυγίων πληρωμών τους.

Παρά την σημαντική επίδραση, όμως, αυτών των κοινών παραγόντων στις δυο διεθνείς κρίσεις, οι αιτίες φαίνεται να είναι έντελώς διαφορετικές. Η αφετηρία της κρίσης την δεκαετία του 1930 συνήθως εντοπίζεται στην έντονη μείωση του εισοδήματος στις ΗΠΑ κατά το πρώτο ήμισυ της δεκαετίας η οποία οφείλεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ανάπτυξης των ΗΠΑ κατά την δεκαετία του 1920 αλλά και στις οικονομικές πολιτικές που εφαρμόστηκαν από τις Αμερικανικές κυβερνήσεις ιδιαίτερα στο πιστωτικό πεδίο.⁶ Οι επιπτώσεις της Αμερικανικής ύφεσης στις υπόλοιπες χώρες μέσω της μείωσης του διεθνούς εμπορίου και, συνεπώς, του εισοδήματός τους,

4 Για την σημασία και τις διαστάσεις του προβλήματος των Γερμανικών επανορθώσεων βλ. *Van der Pijl, K. (1984), κεφ.3, Aldcroft, D.H. (1977), Fleisig, H. (1976), καθώς και το ιστορικής σημασίας έργο Keynes, J.M. (1919): "The Economic Consequences of the Peace", MacMillan.*

5 Στην πράξη όλων των ανεπτυγμένων κρατών εκτός των ΗΠΑ και από ένα σημείο και μετά της Βρετανίας.

6 Για τα θέματα αυτά βλ. *Galbraith, J.K. (1955) και Kindleberger, C.P. (1973). Για μια διαφορετική άποψη βλ. Friedman, M. and Schwartz, A.J. (1963), κεφ.7-9.*

επιδεινώθηκαν λόγω των ανταγωνιστικών υποτιμήσεων και των χρηματιστικών διαταραχών.

Δεν είναι δυνατόν, ωστόσο, να εντοπίσουμε την αφετηρία της ύφεσης κατά την δεκαετία του 1970 σε κάποια έντονη μείωση του εισοδήματος σε οποιαδήποτε συγκεκριμένη χώρα, παρόλο που είναι αναμφισβήτητο ότι τα πρώτα σημεία της εμφανίστηκαν στις ΗΠΑ στις αρχές του 1973 και είχαν ήδη ενταθεί πριν την αύξηση των τιμών του πετρελαίου οι επιπτώσεις της οποίας αρχίζουν από το 1974.⁷ Η συνήθης εξήγηση για το γεγονός αυτό σχετίζεται με τον τύπο οικονομικής πολιτικής που εφαρμόστηκε κατά τη μεταπολεμική περίοδο, η οποία, υπό το πρίσμα του Κεϋνσιανισμού, παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις σε σχέση με την δεκαετία του 1930, κυρίως στο πεδίο ελέγχου και χειρισμού της συνολικής ζήτησης από τον κρατικό μηχανισμό με σκοπό την σταθεροποίηση του εισοδήματος. Θα πρέπει όμως να προσθέσουμε ότι η εμφάνιση ενός επιταχυνόμενου πληθωρισμού, από τα μέσα ήδη της δεκαετίας του 1960, μείωνε την ικανότητα εφαρμογής αλλά και την αποτελεσματικότητα των μακροοικονομικών εργαλείων.⁸

Το γενικότερο πρόβλημα της ύφεσης, του πληθωρισμού και της συνολικής οικονομικής πολιτικής που εφαρμόστηκε κατά την δεκαετία του 1970 δεν εμπίπτει στον στενότερο στόχο της παρούσας εργασίας που αφορά έναν από τους ιδιαίτερους παράγοντες αναταραχής του διεθνούς νομισματικού και χρηματιστικού συστήματος, δηλαδή την πολιτική των ΗΠΑ σε σχέση με το δολλάριο.

7 Υποστηρίζεται ότι το κύριο κύμα της ύφεσης άρχισε το καλοκαίρι του 1974. Για το timing της ύφεσης την δεκαετία του 1970 βλ. *Armstrong,P., Glyn,A. and Harrison,J. (1984), σ.323 κ.ε. καθώς και Mandel, E. (1980).*

8 Σχετικά με το θέμα αυτό εξαιρετικά ενδιαφέρουσες είναι οι απόψεις που παρατίθενται στα *Mandel,E.(1975), κεφ.13, Crotty,J.(1989), Sherman,H.J.(1983), κεφ.13, καθώς και στο "αιρετικά" ιδιόμορφο Clarke,S.(1988), σ. 298 κ.ε.*

Οι Φάσεις της Πολιτικής των ΗΠΑ για την Υποτίμηση του Δολλαρίου

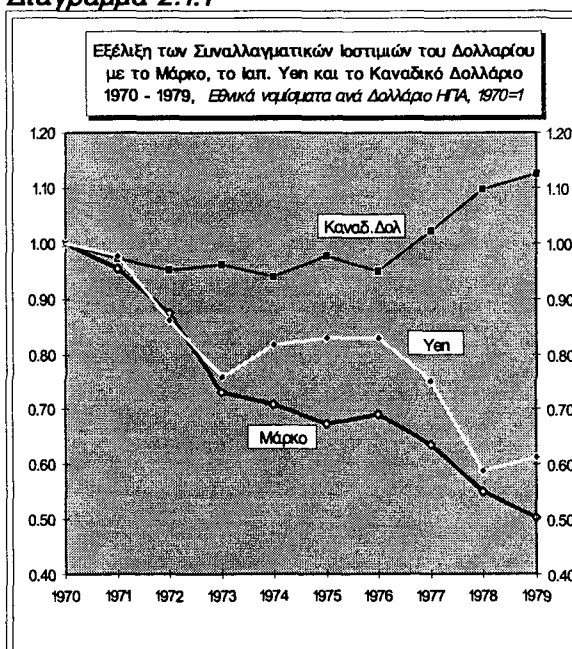
Εχουμε ήδη επισημάνει το γεγονός ότι η επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας της Αμερικανικής οικονομίας κατά την μεταπολεμική περίοδο - όπως αυτή εκφράζεται με την μείωση του μεριδίου των βιομηχανικών εξαγωγών των ΗΠΑ και την μετακίνηση σημαντικών τμημάτων της βιομηχανικής τους παραγωγής στο εξωτερικό μέσω των άμεσων επενδύσεων των πολυεθνικών - ήταν από τα κεντρικά προβλήματα της πολιτικής των κυβερνήσεων της χώρας στα τέλη της δεκαετίας του 1960. Η πολιτική αντιμετώπισης των προβλημάτων αυτών μπορεί να συνοψιστεί στο ότι οι ΗΠΑ αποφάσισαν ότι το δολλάριο έπρεπε να υποτιμηθεί. Το πρόβλημα πλέον μετατοπίστηκε στους τρόπους επίτευξης της υποτίμησης αυτής χωρίς ταυτόχρονα να απωλέσουν την κυριαρχία τους στο διεθνές νομισματικό και χρηματιστικό σύστημα. Με άλλα λόγια, χωρίς την απώλεια των προνομίων που συνεπάγεται η κυριαρχία στα διεθνή μέσα πληρωμών. Κατά την περίοδο 1970 ως 1979 το δολλάριο υποτιμήθηκε κατά 50% έναντι του Γερμανικού μάρκου και κατά 40% έναντι του Ιαπωνικού γεν (Πίνακας 2.1.1 και Διάγραμμα 2.1.1).

Πίνακας 2.1.1

Συναλλαγματικές Ισοτιμίες του Δολλαρίου με το Μάρκο, το Yen και το Καναδ.Δολ. 1970 - 1979, Εθνικό νόμισμα ανά Δολ. ΗΠΑ			
Ετος	Μάρκο	Yen	Καναδ.Δολ.
1970	3.650	358.00	1.04
1971	3.480	349.33	1.01
1972	3.189	308.00	0.99
1973	2.672	271.49	1.00
1974	2.586	291.79	0.98
1975	2.460	296.82	1.02
1976	2.519	296.54	0.99
1977	2.322	268.48	1.06
1978	2.009	210.44	1.14
1979	1.833	219.20	1.17

Πηγή: OECD, Economic Outlook, Διάφορα τεύχη

Διάγραμμα 2.1.1

Η νομισματική ιστορία της δεκαετίας του 1970 μπορεί να διαιρεθεί σε τέσσερες φάσεις:

Η πρώτη φάση της διαδικασίας υποτίμησης του δολλαρίου χαρακτηρίζεται από μια έντονα επεκτατική νομισματική πολιτική των ΗΠΑ από το 1970 ως τα τέλη του 1973. Κατά τη περίοδο αυτή η μείωση των βραχυπρόθεσμων επιτοκίων και τα προσδοκόμενα ελλείμματα των τρεχουσών λογαριασμών των ΗΠΑ, προκάλεσαν τις πολύ μεγάλες εκροές δολλαρίων οι οποίες και αποτελούν εν μέρει την αιτία μεγέθυνσης των αγορών Ευρωδολλαρίων.

Η δεύτερη φάση άρχισε στα τέλη του 1973, μετά την οριστική εγκατάλειψη του συστήματος των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών τον Μάρτιο και την πρώτη αύξηση των τιμών του πετρελαίου τον Νοέμβριο, και διήρκεσε μέχρι τα μέσα του 1977. Το χαρακτηριστικό στοιχείο της περιόδου αυτής ήταν η στάση αναμονής των νομισματικών αρχών των ΗΠΑ οι οποίες επέτρεπαν στις 'δυνάμεις της αγοράς' να διαμορφώνουν τις ισοτιμίες του δολλαρίου. Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής το δολλάριο ανέκαμψε ελαφρά έναντι του μάρκου και του yen.⁹

Η συμπεριφορά αυτή των νομισματικών αρχών των ΗΠΑ άλλαξε δραστικά το 1977 όταν 'ανακάλυψαν' ότι το δολλάριο ήταν υπερτιμημένο ή, πράγμα που σημαίνει το ίδιο, ότι η Γερμανία και η Ιαπωνία διατηρούσαν τα νομίσματά τους σε χαμηλό επίπεδο ισοτιμίας. Μέχρι τα τέλη του 1978 το δολλάριο υποτιμήθηκε έναντι των δυο αυτών νομισμάτων κατά 20%.¹⁰

Τον Νοέμβριο του 1978 η κυβέρνηση των ΗΠΑ αποφάσισε να αναπροσδιορίσει και πάλι την πολιτική της. Η νέα κατεύθυνση ήταν η στήριξη του δολλαρίου μέσω ενός σύνθετου συνδυασμού πιστωτικών και νομισματικών μέτρων καθώς και τον σχηματισμό ενός εκτεταμένου αποθέματος συναλλαγματικών διαθεσίμων με σκοπό την παρέμβαση στις αγορές συναλλάγματος. Η περίοδος μέχρι το 1980 χαρακτηρίζεται, συνεπώς, όχι από την επαναφορά σε κάποιο σύστημα σταθερών ισοτιμιών αλλά από την προσπάθεια αποτροπής μιας νομισματικής κρίσης η οποία θα ήταν δυνατό να καταλήξει σε μαζικές μετατροπές δολλαρίων σε διαφορετικά αποθεματικά στοιχεία, είτε σε άλλα νομίσματα είτε σε χρυσό, με πιθανό αποτέλεσμα την κατάρρευση του Αμερικανικού νομίσματος.¹¹

9 Η περίοδος αυτή ονομάζεται συχνά, λόγω της 'αδιαφορίας' της Αμερικανικής πολιτικής, ως περίοδος "ευμενούς αμέλειας" (*benign neglect*). Η πατρότητα του όρου, αλλά και της ιδέας που εμπεριέχει, ανήκει μάλλον στον *Gottfried Haberler*: Ήδη από το 1969, κατά τη διάρκεια των προεκλογικών συγκεντρώσεων των *Ρεπουμπλικανών*, η ιδέα αυτή αφορούσε την εφαρμογή μιας πολιτικής (στην πράξη μη-πολιτικής) "ευμενούς αμέλειας" σε σχέση με τα προβλήματα που αντιμετώπιζε το δολλάριο με σκοπό να αναγκαστούν οι υπόλοιπες χώρες να επιτρέψουν μια μονομερή υποτίμηση του δολλαρίου εκ μέρους των ΗΠΑ. Το μόνο που χρειαζόταν ήταν να αφεθούν οι υπόλοιπες χώρες να συσσωρεύουν, ουσιαστικά μη-μετατρέψιμα, δολλάρια μέχρι που μια υποτίμηση εκ μέρους των ΗΠΑ θα προέβαλε ως αναγκαιότητα. Βλ. *Haberler, G. and Willet, T.D. (1971)*, *Haberler, G. (1972)* και *De Saint Phalle, T. (1984)*, σ.111 κ.ε.

10 Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από μερικούς αναλυτές με την έκφραση "open mouth policy" λόγω των συχνών δημοσίων διαμαρτυριών εκ μέρους πολλών αξιωματούχων των ΗΠΑ για το υπερτιμημένο δολλάριο. Βλ. *Parboni, R. (1980)*, σ.127.

11 Για μια επίσημη μεν αλλά ενδελεχή αξιολόγηση της στροφής αυτής στην πολιτική των ΗΠΑ από τον τότε πρόεδρο της *BundesBank* βλ. *Emminger, O. (1979)*.

2.1.1 Η Κρίση της Περιόδου 1971 - 1973

Οι ΗΠΑ, για να μπορέσουν να χρηματοδοτήσουν τις εκροές κεφαλαίων που απαιτούνται για την διατήρηση της ηγετικής θέσης τους στη διεθνή σκηνή, αναγκάζονται να στηρίζονται όλο και περισσότερο σε - "αναγκαστικές" στην πραγματικότητα - δανειοδοτήσεις και πληρωμές από τον υπόλοιπο κόσμο οι οποίες αποκτώνται μέσω της ιδιαίτερης θέσης του δολλαρίου ως το κύριο αποθεματικό νόμισμα. Για το λόγο αυτό υποστηρίζουμε ότι οι ΗΠΑ διάλεξαν τον "ρυθμό" και τη μορφή της κρίσης από το 1971 και έπειτα και έτσι πέτυχαν έναν τρόπο υποτίμησης του δολλαρίου που δεν υπέσκαπτε, ταυτόχρονα, την κυρίαρχη θέση του ως διεθνές μέσο πληρωμών. Η πολιτική αυτή περιελάμβανε, ανάμεσα σε άλλα, και την καταστροφή του μεταπολεμικού συστήματος των διεθνών νομισματικών διευθετήσεων που είχε καθιερωθεί το 1944 στο Bretton Woods υπό την αιγίδα των ΗΠΑ.

Είναι γεγονός ότι η επιτάχυνση του ρυθμού αύξησης του επιπέδου τιμών άρχισε κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1960 (Πίνακας 2.1.2).

Πίνακας 2.1.2

Εξέλιξη Τιμών Καταναλωτή, 1960 - 1980 (Ποσοστιαία μεταβολή από το προηγούμενο έτος)																
1960-80	1960-65	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
ΗΠΑ	1.3	2.9	2.8	4.2	5.4	5.9	4.3	3.3	6.2	11	9.1	5.8	6.5	7.7	11.3	13.5
Ιαπωνία	5.9	5.1	4	5.3	5.2	7.7	6.1	4.5	11.7	24.5	11.8	9.3	8.1	3.8	3.6	7.8
Γερμανία	2.6	3.5	1.4	2.9	1.9	3.4	5.3	5.5	6.9	7	6	4.5	3.7	2.7	4.1	5.5
Γαλλία	3.7	2.7	2.7	4.5	6.4	5.2	5.5	6.2	7.3	13.7	11.8	9.6	9.4	9.1	10.8	13.6
Ιταλία	4.5	2.3	3.7	1.4	2.6	5	4.8	5.7	10.8	19.1	17	16.8	17	12.1	14.8	21.1
Ην.Βασίλειο	3.1	3.9	2.5	4.7	5.4	6.4	9.4	7.1	9.2	16	24.2	16.5	15.8	8.3	13.4	18
Καναδάς	1.8	3.7	3.6	4.0	4.6	3.3	2.9	4.8	7.6	10.9	10.7	7.5	8.0	8.9	9.1	10.2

Πηγή: OECD, *Economic Outlook*, Διάφορα Τεύχη

Η νομισματική πολιτική των ΗΠΑ, κύριος στόχος της οποίας ήταν η υποτίμηση του δολλαρίου, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την επιτάχυνση και γενίκευση του πληθωρισμού κατά το πρώτο ήμισυ της δεκαετίας του 1970. Την εκλογή του προέδρου Νίxon το 1968 ακολούθησε μια συστολή της νομισματικής και πιστωτικής πολιτικής, ή οποία ήταν συνεπής με τις προεκλογικές διακηρύξεις για την αποκατάσταση της αξιοπιστίας του δολλαρίου. Η αύξηση των επιτοκίων, που έχει ως συνέπεια η πολιτική αυτή, οδήγησε τη χώρα σε ύφεση καθώς οι πηγές πιστώσεων ιδιαίτερα για τις μεγάλες επιχειρήσεις ήταν ελάχιστες. Οι μεγάλες τράπεζες των ΗΠΑ αναγκάστηκαν, έτσι, να 'επαναπατρίσουν' περίπου 13 δισ.δολ. από τα υποκαταστήματά τους της Ευρώπης με σκοπό να συνεχίσουν την παροχή πιστώσεων στους σημαντικότερους πελάτες τους.

Το αποτέλεσμα ήταν ο διπλασιασμός των επιτοκίων και στην Ευρώπη.¹²

Όταν στα μέσα του 1969 ήταν πλέον εμφανές ότι μερικές από τις πιο σημαντικές επιχειρήσεις των ΗΠΑ, όπως η Penn Central, η Lockheed και η Chrysler, θα χρεωκοπούσαν λόγω της έλλειψης πιστώσεων, η κυβέρνηση Nixon αντέστρεψε την περιοριστική νομισματική της πολιτική και διέθεσε μέσω του Federal Reserve κεφάλαια στις τράπεζες. Ταυτόχρονα, όπως έχει ήδη αναφερθεί στο προηγούμενο κεφάλαιο, ο μόνος τρόπος να καλύψουν οι ΗΠΑ το εξωτερικό τους χρέος, ένα μεγάλο τμήμα του οποίου διογκωνόταν από τις συνεχιζόμενες δαπάνες του πολέμου στο Βιετνάμ, ήταν ο τριπλασιασμός σχεδόν της τιμής του χρυσού σε δολλάρια. Η κίνηση αυτή, όμως, θα ανάγκαζε τις ΗΠΑ είτε να ελέγχουν το ύψος των δαπανών τους στο μέλλον είτε να επανέλθουν μετά από λίγο χρονικό διάστημα στην ίδια κατάσταση αδυναμίας πληρωμών του χρέους τους, χωρίς να διαθέτουν πλέον αποθέματα χρυσού για την κάλυψή του. Η κυβέρνηση των ΗΠΑ, ως γνωστόν, προτίμησε να καταστρέψει απλώς το διεθνές νομισματικό σύστημα.

Οι τεράστιες απαιτήσεις σε δολλάρια που είχαν συσσωρευθεί στις κεντρικές τράπεζες του υπόλοιπου κόσμου, εξανάγκαζαν τις νομισματικές αρχές των χωρών αυτών είτε να αποδεχθούν την εγκατάλειψη της μετατρεψιμότητας του δολλαριού είτε να απαξιώσουν σε μεγάλο βαθμό τα αποθέματά τους σε δολλάρια. Έτσι το διεθνές νομισματικό σύστημα μετασχηματίστηκε στη βάση ενός 'κανόνα χάρτινου δολλαριού' ενώ δεν υπήρχε κανένας απολύτως τρόπος να ελεγχθεί η δημιουργία νέου χρήματος από τις ΗΠΑ. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίστηκε ταυτόχρονα τόσο η συνέχιση όσο και η επέκταση και επιτάχυνση του πληθωριστικού κύματος σε παγκόσμιο επίπεδο. Αντί της εφαρμογής των 'κατεστημένων' συστατικών μέτρων δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής, οι ΗΠΑ ακολούθησαν επεκτατικού τύπου πολιτικές, εφαρμόζοντας απλώς, ταυτόχρονα, κάποια μέτρα ελέγχου των τιμών και των μισθών σχετικά με το πρόβλημα του πληθωρισμού.¹³

Η "αντικυκλική" αυτή πολιτική των αρχών της δεκαετίας του 1970 είναι, κατά την άποψή μας, η πραγματική αιτία της επιτάχυνσης του πληθωρισμού όχι μόνο στις ΗΠΑ αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο. Υπό συνθήκες που ήταν ήδη πληθωριστικές στα τέλη της δεκαετίας του 1960, η αύξηση της προσφοράς χρήματος στις ΗΠΑ με ρυθμό που υπερέβαινε κατά πολύ τον ρυθμό αύξησης του ονομαστικού εισοδήματος σε συνδυασμό με την συνεπαγόμενη μείωση των επιτοκίων, το αποτέλεσμα της επιτάχυνσης του πληθωρισμού ήταν αναπόφευκτο. Η ώθηση, με άλλα λόγια, της παραγωγής που υποκινείτο από τις αυξανόμενες τιμές εντεινόταν ακόμη περισσότερο λόγω

12 Το περίφημο LIBOR (London InterBank Offer Rate), που είναι το επιτόκιο της διατραπεζικής αγοράς κεφαλαίων στην Ευρώπη και, κατά συνέπεια, ο κύριος δείκτης της 'τιμής του χρήματος', αυξήθηκε από 6% σε 12%. Βλ. Bank of International Settlements: "40th Annual Report", 1970 και De Saint Phalle, T. (1984), σ.110.

13 Βλ. Blinder, A.S. (1979), σ.108 κ.ε.

του χαμηλού κόστους χρήματος αλλά και της εκτεταμένης διαθεσιμότητας πιστώσεων¹⁴.

Η κερδοσκοπία, υπό τις συνθήκες αυτές, πήρε δυο μορφές. Από τη μια, η εδραίωση των προσδοκιών ότι οι τιμές θα αυξάνονται ταχύτερα από τα επιτόκια είχε σαν αποτέλεσμα την επέκταση της παραγωγής εμπορευμάτων με σκοπό την αποθεματοποίηση. Από την άλλη, ταυτόχρονα, η επεκτατική νομισματική πολιτική ώθησε σημαντικά την χρηματιστική κερδοσκοπία με αρχική, τουλάχιστον, συνέπεια την διόγκωση της ρευστότητας των επιχειρήσεων, γεγονός που επέτρεψε την ανάληψη επενδυτικών σχεδίων τα οποία δεν θα αναλάμβαναν υπό άλλες συνθήκες.¹⁵

Υπό τις συνθήκες αυτές, είναι εξαιρετικά δύσκολο να δικαιολογηθεί η πολιτική των νομισματικών αρχών των ΗΠΑ να επιτρέψουν, από το 1970 και έπειτα, την αύξηση της προσφοράς χρήματος με ρυθμό σχεδόν 12% σε ετήσια βάση¹⁶ με το επιχείρημα της αντικυκλικής πολιτικής, τουλάχιστον για τα επόμενα χρόνια που η ανάκαμψη είχε αρχίσει να φαίνεται καθαρά. Όπως δεν μπορεί να γίνει δεκτό και το επιχείρημα ότι η κυβέρνηση του προέδρου Νίxon, λόγω των επερχόμενων εκλογών του 1972, προσπαθούσε να επιτύχει τα περισσότερα δυνατόν αποτελέσματα μέσω της πολιτικής αυτής, αφού θα μπορούσε να ακολουθήσει μια "εντονότερη" δημοσιονομική πολιτική, ιδιαίτερα στο πεδίο της φορολογικής πολιτικής, η οποία αποφέρει, κατά γενική ομολογία, ταχύτερα αλλά και λιγότερο πληθωριστικά αποτελέσματα.¹⁷

Η κυβέρνηση των ΗΠΑ, επομένως, θα μπορούσε να επιτύχει τους ίδιους "εγχώριους αναπτυξιακούς στόχους" ακολουθώντας μια διαφορετική οικονομική πολιτική η οποία, στηριζόμενη λιγότερο στην αύξηση της προσφοράς χρήματος και την νομισματική επέκταση, θα είχε λιγότερες αρνητικές επιπτώσεις στον υπόλοιπο κόσμο. Το συμπέρασμα είναι ότι, κατά τη περίοδο 1970-72, η κυβέρνηση των ΗΠΑ δημιούργησε τεράστιες ποσότητες χρήματος, όχι γιατί δεν έλαβε καλοπροαίρετα υπόψιν τις επιπτώσεις στον υπόλοιπο κόσμο ή επειδή δεν μπορούσε να εφαρμόσει μια διαφορετική φορολογική πολιτική, αλλά αντίθετα γιατί είχε ως επιπρόσθετο στόχο την υποτίμηση του δολλαρίου χωρίς να διακινδυνεύσει, ταυτόχρονα, την κυριαρχία του στο διεθνές νομισματικό και χρηματιστικό σύστημα.¹⁸

14 Για την μια λεπτομερή ανάλυση και συνολική αποτίμηση της νομισματικής πολιτικής κατά την περίοδο αυτή, βλ. *Pierce, J. (1979), Poole, W. (1979) και Goldfeld, S.M. (1976)*.

15 Μια από τις καλύτερες αναλύσεις για την σημασία της προσφοράς χρήματος σε συνθήκες πληθωρισμού είναι το *Kalecki, M. (1962)*.

16 *IMF: International Financial Statistics*

17 Βλ. *Tufte, E.R. (1978), σ. 51 κ.ε. καθώς και Blinder, A.S. (1979), σ. 142 κ.ε.*

18 Μια από τις καλύτερες αναλύσεις των πολιτικών προϋποθέσεων και επιπτώσεων της πολιτικής του προέδρου Νίxon είναι το *Gowa, J. (1983)*. Είναι χρήσιμο να αναφέρουμε πως ο Υπ.Εξωτερικών *H. Kissinger* και ο πρόεδρος του Συμβουλίου για την Διεθνή Οικονομική Πολιτική *P. Peterson* κατέστρωσαν την στρατηγική εξαναγκασμού της Δ.Ευρώπης ώστε να συμμορφωθεί με τις

Είναι ενδιαφέρον να περιγράψουμε, συνοπτικά, τον τρόπο και τους μηχανισμούς με τους οποίους επετεύχθη η υποτίμηση αυτή διοχετεύοντας ταυτόχρονα τις πληθωριστικές επιπτώσεις της πολιτικής των ΗΠΑ στον υπόλοιπο κόσμο.

Η επέκταση της προφοράς χρήματος από τις νομισματικές αρχές των ΗΠΑ είχε ως αποτέλεσμα την μείωση των επιτοκίων στη χώρα αυτή σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες με συνέπεια την μετακίνηση κεφαλαίων, κυρίως προς τις χώρες της Ευρώπης. Οι χώρες που 'υπέστησαν' τον κύριο όγκο των εισροών Αμερικανικών κεφαλαίων - κυρίως η Γερμανία, η Ελβετία, η Ολλανδία και η Αυστρία¹⁹ - αναγκάστηκαν να διευρύνουν την νομισματική κυκλοφορία τους δημιουργώντας εθνικό χρήμα για την κάλυψη των δολλαρίων που προστέθηκαν στα συναλλαγματικά τους αποθέματα.²⁰ Στην περίπτωση της Γερμανίας, απορροφήθηκαν περίπου 9 δισ.δολ. κατά το 1970 και περισσότερα από 4 δισ.δολ. κατά το πρώτο ήμισυ του 1971, πριν οι νομισματικές αρχές της χώρας αποφασίσουν να επιτρέψουν την διακύμανση του μάρκου.²¹ Οι προσπάθειες για 'ουδετεροποίηση' των εισροών αυτών οδηγούσαν στην ένταση της διαφοροποίησης των επιτοκίων υπέρ των εθνικών νομισμάτων προκαλώντας, έτσι, ακόμη μεγαλύτερες εισροές κεφαλαίων από τις ΗΠΑ.

Οι χώρες αυτές, ταυτόχρονα, προσπαθούσαν να επενδύσουν τα εισρέοντα δολάρια στην αγορά Ευρωδολλαρίων επιταχύνοντας έτσι τους ρυθμούς μεγέθυνσης της αγοράς αυτής και, συνεπώς, τον όγκο της διεθνούς ρευστότητας. Το γεγονός ότι οι χώρες-αποδέκτες των Αμερικανικών κεφαλαίων είχαν πλεονασματικές εξωτερικές πληρωμές, οδηγούσε στην δημιουργία προσδοκιών για ανατίμηση των νομισμάτων τους έναντι του δολλαρίου και συνεπώς σε πρόσθετες εισροές κεφαλαίων τα οποία εκτός των διαφορικών επιτοκίων προσδοκούσαν επιπλέον κέρδη από τις

'προτιμήσεις' των ΗΠΑ στο πεδίο του διεθνούς εμπορίου. Ο βασικός άξονας της στρατηγικής αυτής ήταν η απειλή απόσυρσης της Αμερικανικής πυρηνικής εγγύησης, μια κίνηση που αναμενόταν να προκαλέσει την αναζωπύρωση των παλαιών ανταγωνισμών ανάμεσα στη Γαλλία και τη Δ.Γερμανία, υπονομεύοντας έτσι την ενότητα και την ισχύ της Δ.Ευρώπης. Βλ. Van Der Pijl, K.(1984), σ.257.

19 Βλ. *Bank of International Settlements: "42nd Annual Report", 1972*

20 Για μια αναλυτική περιγραφή των τρόπων και των μηχανισμών μέσω των οποίων οι εισροές δολλαρίων επιδρούν στην προσφορά χρήματος της χώρας-αποδέκτη βλ. *Scammell, W.M.(1987), σ.104 κ.ε., Frieden, J.A.(1987), σ.79 κ.ε. και Davidson, P.(1982), κεφ. 6 και 11. Η καλύτερη παρουσίαση του θέματος παραμένει, κατά την άποψή μας, το 'κλασσικό' Einzig, P. and Quinn, B.S.(1977).*

21 Βλ. *Brown, B.(1987), σ.288 κ.ε. Θα πρέπει να παρατηρήσουμε, επίσης, ότι η σημαντική πρόοδος της κυβέρνησης Brandt το 1970 σχετικά με την αποκαλούμενη Ostpolitik, ενεθάρρυνε, ταυτόχρονα, τους διεθνείς επενδυτές να στραφούν προς το μάρκο. Η επιτυχία της πολιτικής αυτής θα μείωνε σε σημαντικό βαθμό τον κίνδυνο μιας νέας αντιπαράθεσης για το Βερολίνο. Τον Αύγουστο του ίδιου έτους η Δ.Γερμανία υπέγραψε συνθήκη μη-επίθεσης με την ΕΣΣΔ και τον Δεκέμβριο με την Πολωνία, όπου και ουσιαστικά αναγνώρισε την γραμμή Oder-Neisse. Για τα θέματα αυτά βλ. Freud, M.(1972).*

αναμενόμενες ανατιμήσεις. Οι ισχυρές προσδοκίες, ωστόσο, για ανατίμηση των κύριων Ευρωπαϊκών νομισμάτων έναντι του δολλαρίου προκάλεσαν μια εντεινόμενη ζήτηση για δάνεια από την αγορά Ευρωδολλαρίων με σκοπό την κερδοσκοπία, η οποία είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των επιτοκίων της αγοράς αυτής πέρα από τη συνήθη διαφορά (το λεγόμενο spread) με τα Αμερικανικά επιτόκια.²²

Οι Συνέπειες της Πολιτικής των ΗΠΑ

Οι πιέσεις που προκάλεσαν οι εκροές Αμερικανικών κεφαλαίων εξανάγκασαν τις νομισματικές αρχές των χωρών της Ευρώπης αλλά και της Ιαπωνίας είτε να ανατιμήσουν ή να επιτρέψουν την διακύμανση των νομισμάτων τους²³ αφού οι προσπάθειες διατήρησης των σταθερών ισοτιμιών εμπεριείχε υπέρογκα κόστη, κυρίως υπό τη μορφή του πληθωρισμού. Η ένταση, ταυτόχρονα, των κερδοσκοπικών προσδοκιών, που είχε ως πηγή το εξωτερικό έλλειμμα των ΗΠΑ το οποίο διογκώθηκε λόγω της ανάκαμψης της Αμερικανικής οικονομίας, προκάλεσε νέες κερδοσκοπικές πιέσεις στο δολλάριο.²⁴

Το αποτέλεσμα ήταν η διακήρυξη του Αυγούστου του 1971 για την άρση της υποχρέωσης μετατρεψιμότητας του δολλαρίου σε χρυσό και η συνεπής διακύμανση των ισοτιμιών έναντι του δολλαρίου. Οι ΗΠΑ, στην προσπάθειά τους να διατηρήσουν την ηγεμονική τους θέση και την ελευθερία επιλογών στο πολιτικό και οικονομικό πεδίο, κατέστρεψαν το μεταπολεμικό σύστημα διεθνών νομισματικών διευθετήσεων. Η απειλή επιβολής περιορισμών στην αυτονομία των ΗΠΑ, που προερχόταν από την προνομιακή θέση του δολλαρίου ως διεθνές μέσο πληρωμών και αποθεμάτων, λόγω της αυξανόμενης ισχύος της Δ.Ευρώπης και της Ιαπωνίας, ήταν η βάση της απόφασης αυτής. Η εναλλακτική επιλογή, δηλ. η διατήρηση του υπάρχοντος συστήματος,

22 Βλ. *Einzig, P. and Quinn, B.S. (1977)*, σ.63 κ.ε. και *Brown, B. (1987)*, σ.291 κ.ε.

23 Τον Μάιο του 1971. Βλ. *Brenner, M.J. (1976)*, σ.25 κ.ε., *Brown, B. (1987)*, σ.290 κ.ε., *Solomon, R. (1976)*, σ.178 κ.ε.

24 Από μερικούς ερευνητές παρατηρείται ότι η επιτάχυνση του πληθωρισμού και οι υπέρογκες πιέσεις στο σύστημα των σταθερών ισοτιμιών επιδεινώθηκαν, αν δεν προήλθαν, από τις σωρευτικές επιπτώσεις του "συγχρονισμού του πολιτικού-οικονομικού κύκλου": Η 'διέγερση' της Αμερικανικής οικονομίας το 1971, εν αναμονή των προεδρικών εκλογών του 1972, συνέπεσε με ανάλογες πολιτικές άλλων κυβερνήσεων οι οποίες ευρίσκοντο επίσης σε προεκλογική περίοδο. Βλ. *Tufte, E.R. (1978)* και *Blinder, A.S. (1979)*. Στα μέσα της δεκαετίας του 1970 παρατηρείται ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον για την σημασία του πολιτικο-οικονομικού κύκλου, αλλά η πατρότητα της ιδέας αυτής ανήκει, κατά την άποψή μας, στον *Michael Kalecki*. Βλ. το 'κλασσικό' *Kalecki, M. (1943): "Political Aspects of Full Employment"*, *Political Quarterly*, ν.14. Για μια διαφορετική προσέγγιση του θέματος βλ. *Boddy, R. and Crotty, J. (1975)* και *Λαμπρινίδης, Μ. (1985)*, κεφ.4.

προϋπέθετε την μείωση της αυτονομίας των ΗΠΑ μέσω της έμπρακτης αναγνώρισης εκ μέρους τους της συγκυριαρχίας των υπολοίπων ισχυρών νομισμάτων και κρατών.

Η προσωρινή επανεδραίωση των ισοτιμιών, με την Smithsonian Συμφωνία του Δεκεμβρίου του 1971, συνοδεύτηκε από την υποτίμηση του δολλαρίου κατά 8.5%, η έκταση της οποίας, λόγω της αντίδρασης των χωρών της Δ.Ευρώπης, ήταν αρκετά μικρότερη από τις απαιτήσεις των ΗΠΑ.²⁵ Οι συνεχείς εκροές δολλαρίων, που συνεχίστηκαν μετά από μια μικρή διακοπή κατά το επόμενο έτος, επέβαλλαν εκ νέου πιέσεις στις νομισματικές αρχές των ανταγωνιστριών χωρών των ΗΠΑ, οι οποίες προσπαθούσαν να χαλιναγωγήσουν ένα ολοένα εντεινόμενο πληθωριστικό κύμα. Η χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής των ΗΠΑ, ιδιαίτερα σε μια περίοδο κατά την οποία η ανάκαμψη της οικονομίας τους φαινόταν να αγγίζει το ανώτατο όριό της και η αναμενόμενη πολιτική θα ήταν 'λογικά' συσταλτική, αύξησε την ένταση των εκροών αυτών. Υπό την πίεση των χωρών αυτών, οι ΗΠΑ αναγκάστηκαν να αρχίσουν να παρεμβαίνουν στις αγορές με στόχο την στήριξη της τιμής του δολλαρίου. Εντούτοις, προέκυψε ένα νέο κύμα κερδοσκοπίας έναντι του δολλαρίου το οποίο οφειλόταν στην αύξηση του εμπορικού ελλείμματος των ΗΠΑ η αιτία του οποίου εντοπιζόταν τόσο στην αύξηση του όγκου των εισαγωγών, λόγω της ανάκαμψης της οικονομίας όσο και στην αύξηση της τιμής τους λόγω της υποτίμησης του δολλαρίου.

Η εκ νέου υποτίμηση του δολλαρίου τον Φεβρουάριο του 1973 ανάγκασε τις υπόλοιπες χώρες, προκειμένου να προσπαθήσουν να ελέγξουν την εθνική τους προσφορά χρήματος, να επιτρέψουν την διακύμανση των νομισμάτων τους. Τον Μάρτιο του 1973, όπως έχει αναφερθεί στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, επισημοποιήθηκε η οριστική εγκατάλειψη του συστήματος των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών και η είσοδος σε ένα σύστημα κυμαινόμενων ισοτιμιών. Με το γεγονός αυτό ολοκληρώθηκαν οι δυο πρώτες φάσεις της υποτίμησης του δολλαρίου.²⁶ Το βασικό χαρακτηριστικό του συστήματος αυτού, όπως θα παρουσιαστεί αναλυτικά στο τρίτο κεφάλαιο, είναι ότι επέτρεψε την υποτίμηση του δολλαρίου χωρίς σημαντικές πληθωριστικές επιπτώσεις στις ΗΠΑ, ενώ, ταυτόχρονα, η προσπάθεια υποτίμησης εκ μέρους των άλλων χωρών προκαλεί την επιτάχυνση του πληθωρισμού στις χώρες αυτές.

25 Για αναλυτική παρουσίαση της συμφωνίας αυτής βλ. *Williamson, J. (1977), σ.53 κ.ε., Solomon, R. (1976), σ.204 κ.ε. και Crockett, A. (1977), σ.227 κ.ε. Για μια λεπτομερή παρουσίαση των επιπτώσεων της βλ. Brown, B. (1987), σ.306 κ.ε.*

26 Υπενθυμίζουμε ότι αρκετές χώρες προτίμησαν να συνδέσουν τό νόμισμά τους με τα νομίσματα των χωρών με τις οποίες διατηρούσαν τις στενότερες εμπορικές σχέσεις. Οι Ευρωπαϊκές χώρες είχαν ήδη προβεί σε συμφωνίες κοινής διακύμανσης, το γνωστό "Φίδι", από την άνοιξη του 1972, οι οποίες ίσχυσαν - χωρίς την συμμετοχή της Βρετανίας και της Ιταλίας - και μετά τον Μάρτιο του 1973. Βλ. και *Kruse, D.C. (1980).*

2.1.2 Η Περίοδος 1974 - 1979

Οι αυξήσεις των τιμών του πετρελαίου στα τέλη του 1973 και τις αρχές του 1974 κατέστησαν ακόμα πιο κεντρικό τον ρόλο των ΗΠΑ στη διεθνή οικονομική και πολιτική σκηνή.²⁷ Η αρχική επίπτωση ήταν η αύξηση της τιμής του δολλαρίου λόγω του γεγονότος ότι οι ΗΠΑ ήταν πολύ λιγότερο εξαρτημένες, σε σχέση με την Ευρώπη και την Ιαπωνία, από τις εισαγωγές καυσίμων. Ταυτόχρονα ήταν ευνόητο ότι ένα μεγάλο τμήμα των εισοδημάτων των χωρών του OPEC θα κατευθυνόταν σε επενδύσεις με αποτίμηση σε δολλάρια, και το γεγονός αυτό προκάλεσε σημαντικές εκροές βραχυπρόθεσμων κεφαλαίων από τα κύρια Ευρωπαϊκά νομίσματα και το γην προς το δολλάριο.²⁸

Η ισχυροποίηση του δολλαρίου, όμως, διήρκεσε ελάχιστα. Η πλήρης απελευθέρωση των ροών κεφαλαίου εκ μέρους των ΗΠΑ, στα τέλη Ιανουαρίου 1974, και η χαλάρωση των περιορισμών εισροών κεφαλαίου εκ μέρους πολλών Ευρωπαϊκών χωρών - κίνηση που αποσκοπούσε στην άμβλυση των δυσκολιών χρηματοδότησης των εισαγωγών πετρελαίου - οδήγησε στην εξασθένηση του δολλαρίου. Οι ΗΠΑ, ταυτόχρονα, προέβησαν σε μια μείωση των επιτοκίων τους, εντείνοντας έτσι τις εκροές κεφαλαίων προς τις Ευρωπαϊκές αγορές. Μέχρι τα μέσα του 1974 το δολλάριο είχε υποτιμηθεί, σε σχέση με το μάρκο, κατά 21% σε σχέση με τις αρχές του έτους.²⁹

Κατά τη διάρκεια της προεδρίας Νixon, η υποτίμηση του δολλαρίου χρησιμοποιήθηκε με στόχο την αύξηση της 'ανταγωνιστικότητας' της Αμερικανικής βιομηχανίας. Κατά την ίδια περίοδο ο τετραπλασιασμός της τιμής του πετρελαίου προκάλεσε ισχυρές πιέσεις στις εξωτερικές πληρωμές της Δ.Ευρώπης και της Ιαπωνίας. Η αναγκαιότητα εφαρμογής αντιπληθωριστικών μέτρων από τις χώρες που ήταν εξαρτημένες από τις εισαγωγές πετρελαίου πήρε ακόμα μεγαλύτερες διαστάσεις λόγω της ανυπαρξίας επίσημων καναλιών - γεγονός που εν πολλοίς οφείλεται στην στάση των ΗΠΑ αλλά και της Γερμανίας - για την ανακύκλωση των πλεονασμάτων των παραγωγών πετρελαίου. Το αποτέλεσμα ήταν, εν μέρει, η απελευθέρωση των εμπορικών τραπεζών να διαθέτουν τα κεφάλαια αυτά με τη μορφή δανείων στις αναπτυσσόμενες χώρες και τελικά η ανεξέλεγκτη αύξηση της διεθνούς ρευστότητας.

Οι εξελίξεις αυτές προκάλεσαν ταυτόχρονα την δημιουργία, κατά την δεκαετία του 1970, τριών περιοχών ταχείας ανάπτυξης στη παγκόσμια οικονομία: τις χώρες του OPEC, τις χώρες της

27 Το θέμα αυτό θα αναλυθεί στο επόμενο κεφάλαιο.

28 Η καλύτερη πηγή περιγραφής των γεγονότων αυτών είναι το *Bank of International Settlements (1975): "45th Annual Report"*.

29 Για μια λεπτομερή περιγραφή βλ. *Blinder, A.S. (1979), σ.185 κ.ε. και Brown, B. (1987), σ.335 κ.ε.*

COMECON και τις λεγόμενες Νέες Βιομηχανικές ή Αναπτυσσόμενες χώρες ³⁰. Οι χώρες του OPEC επωφελήθηκαν άμεσα από την αύξηση της τιμής του πετρελαίου. Οι χώρες της COMECON, ιδιαίτερα η ΕΣΣΔ, συμμετείχαν τόσο στα κέρδη του πετρελαίου όσο και στις διαθέσιμες διεθνείς πιστώσεις. Τέλος, ένας μεγάλος αριθμός αναπτυσσόμενων χωρών απέκτησε τη δυνατότητα πρόσβασης στην άπλετη διάθεση διεθνών δανείων. Αντίθετα, η Δ.Ευρώπη και η Ιαπωνία αντιμετώπιζαν την αναγκαιότητα μείωσης των ρυθμών μεγέθυνσής τους, για να προσαρμόσουν τις εξωτερικές τους πληρωμές.

Η αποτελεσματικότητα, συνεπώς, της υποτίμησης του δολλαρίου ως προς την μεταστροφή των αρνητικών τάσεων του Αμερικανικού διεθνούς εμπορίου, και δεδομένου του αντιπληθωριστικού κλίματος στην Δ.Ευρώπη και την Ιαπωνία που δεν ευνοούσε την επέκταση των εισαγωγών τους, εξαρτώταν άμεσα από την πρόσβαση των ΗΠΑ στις περιοχές αυτές ταχείας ανάπτυξης. Από τις τρεις περιοχές αυτές, όμως, μόνο οι νέες αναπτυσσόμενες χώρες 'προσέφεραν' την πρόσβαση που επιθυμούσαν οι ΗΠΑ. Οσον αφορά τις χώρες του OPEC, οι ασθενείς επιδόσεις των ΗΠΑ, μάλλον δεν μπορούν να αποδοθούν σε προβλήματα που σχετίζονται με τις τιμές ή το τεχνολογικό επίπεδο των Αμερικανικών βιομηχανικών προϊόντων, ιδιαίτερα αφού η Αμερικανική οικονομία ήταν στην καλύτερη θέση να προσφέρει τα εμπορεύματα που ζητούσαν οι χώρες αυτές, όπως, για παράδειγμα, τηλεπικοινωνιακό, βιομηχανικό και στρατιωτικό εξοπλισμό. Το γεγονός, βέβαια, της στενής σχέσης των ΗΠΑ με το Ισραήλ επιδεινώνει τις εμπορικές προοπτικές. Οι Αραβικές χώρες, συνεπώς, ήταν πολύ περισσότερο διατεθειμένες να στραφούν προς τις χώρες της Δ.Ευρώπης, οι οποίες είχαν πολύ λιγότερους ενδοιασμούς από τις ΗΠΑ να τους παράσχουν ιδιαίτερα τους στρατιωτικούς εξοπλισμούς, αλλά και προς την Ιαπωνία η οποία διατηρεί μια αυστηρή ουδετερότητα στο πρόβλημα της Μέσης Ανατολής.

Οσον αφορά τις χώρες της Αν.Ευρώπης, ο Νίξον, επιθυμούσε μια ουσιαστική αύξηση του εμπορίου των ΗΠΑ προς την περιοχή αυτή με στόχο να συμβαδίσει, τουλάχιστον, με την Δ.Γερμανία αλλά και τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες, οι οποίες με αφορμή την Ostpolitik ενδυνάμωναν τους εμπορικούς τους δεσμούς με αποτέλεσμα τον τριπλασιασμό του εμπορίου τους κατά την δεκαετία του 1960, το οποίο μάλιστα ήταν εικοσαπλάσιο σε όρους αξίας σε σχέση με τις ΗΠΑ.³¹ Η οικονομική συνεργασία των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ εθεωρείτο ως η φυσική συνέπεια του ευνοϊκού κλίματος που προέκυψε μετά την υπογραφή της συμφωνίας SALT και την απεμπλοκή των ΗΠΑ από το Βιετνάμ. Η εξωτερική πολιτική των Nixon-Kissinger συνέδεε τα εμπορικά συμφέροντα της χώρας με τον πολύ πιο υπερβάλλοντα στόχο της ενεργής επίδρασης

30 Τα θέματα αυτά, με έμφαση στο εξωτερικό εμπόριο, αναλύονται στο Β' μέρος.

31 Βλ. Van Der Pijl, K. (1984), σ.256. Ένα βήμα προς την κατεύθυνση αυτή ήταν η έγκριση του Export Administration Act το 1969, που αναιρείσε πολλούς από τους κανονισμούς που εμπόδιζαν το εμπόριο με τις χώρες αυτές.

στην εσωτερική ανάπτυξη των χωρών αυτών³². Τα σχέδια, ωστόσο, για την αυξανόμενη συνεργασία και εμπορικές σχέσεις ανάμεσα στις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ ανεστάλησαν στα τέλη του 1974.³³

Λαμβάνοντας υπόψιν τα παραπάνω, είναι εμφανείς οι λόγοι για τους οποίους η υποτίμηση του δολλαρίου κατά τη περίοδο της προεδρίας Νixon απλώς διέκοψε προσωρινά χωρίς να μπορέσει όμως να αντιστρέψει την πτωτική πορεία του εμπορίου των ΗΠΑ, όπως εκφράζεται από την μείωση του μεριδίου των βιομηχανικών εξαγωγών του στη παγκόσμια αγορά. Οι ΗΠΑ, ωστόσο, δεν αντιμετώπισαν περιορισμούς στην χρηματοδότηση του ελλείμματος των εξωτερικών πληρωμών τους κατά την περίοδο αυτή, λόγω του προνομιούχου ρόλου του δολλαρίου. Μπόρεσαν έτσι να εφαρμόσουν επεκτατικές πολιτικές και να επιτύχουν υψηλότερους ρυθμούς μεγέθυνσης της οικονομίας τους σε σχέση με τις υπόλοιπες ανεπτυγμένες χώρες. Η μεγέθυνση της οικονομίας σε συνδυασμό με το φτηνότερο δολλάριο προκάλεσαν την αύξηση του ρυθμού των ακαθάριστων βιομηχανικών επενδύσεων ενώ ταυτόχρονα μείωσαν τις Αμερικανικές άμεσες επενδύσεις στο εξωτερικό και προσέλκυσαν ξένες άμεσες επενδύσεις προς τις ΗΠΑ. Η υποτίμηση συνεπώς είχε περιορισμένες αλλά θετικές επιπτώσεις στην οικονομία των ΗΠΑ.³⁴

Η Περίοδος Carter

Από τις πρώτες ημέρες, ακόμη, της κυβέρνησης Carter το 1977, η επίσημη άποψη που επικρατούσε στις ΗΠΑ στηρίζοταν στη λογική ότι "το διογκούμενο έλλειμμα των εξωτερικών πληρωμών δεν ήταν κάποιο προσβλητικό για τις ΗΠΑ φαινόμενο, αλλά αντίθετα θα έπρεπε να θεωρηθεί σαν η Αμερικανική συμβολή στην σταθερότητα του διεθνούς νομισματικού συστήματος λόγω της συνεισφοράς του στις προσπάθειες προσαρμογής της διεθνούς κοινότητας στον

32 Η προσπάθεια, όμως, των ΗΠΑ να υποτάξουν την διένεξη ΕΣΣΔ και Κίνας στους διπλωματικούς τους στόχους συνάντησε την αντίδραση της Ευρώπης που εκφράζεται με την υπογραφή της συμφωνίας του Helsinki το 1972, μεταξύ ΕΣΣΔ-Ευρώπης για την διευθέτηση των μεταπολεμικών συνόρων.

33 Η αφορμή ήταν η προσπάθεια των ΗΠΑ να συνδέσουν την παροχή του status του 'περισσότερο ευνοούμενου κράτους' στην ΕΣΣΔ με την αναίρεση, εκ μέρους της τελευταίας, της απαγόρευσης μετανάστευσης των Εβραίων υπηκόων. Το κλίμα επιδεινώθηκε ακόμα περισσότερο μετά την εισβολή στο Afghanistan, επί Carter, όταν επιβλήθηκε εμπάργκο ακόμα και στις εξαγωγές σιτηρών προς την ΕΣΣΔ.

34 Για την πορεία του 'πραγματικού' τομέα της Αμερικανικής οικονομίας την δεκαετία του 1970 βλ. Armstrong et al.(1984), κεφ.12 και 15, Brett,E.A.(1984), σ.125 κ.ε., και ιδιαίτερα Du Boff,R.B.(1989), κεφ. 7.

παράλογο φόρο του ΟΡΕC στους καταναλωτές"³⁵

Στις αρχές του 1977 το μέσο επίπεδο υποτίμησης του δολλαρίου σε πραγματικούς όρους, λαμβάνοντας δηλαδή υπόψιν τους διαφορικούς ρυθμούς πληθωρισμού, είχε επανέλθει στα επίπεδα της Smithsonian Συμφωνίας του Δεκεμβρίου 1971.³⁶ Με άλλα λόγια, τα πλεονεκτήματα που είχαν αποκτηθεί κυρίως κατά το 1973 είχαν σχεδόν εξαφανιστεί. Το καλοκαίρι του 1977 η περίοδος της "ευμενούς αμέλειας" (benign neglect), κατά την οποία οι νομισματικές αρχές των ΗΠΑ είχαν 'εγκαταλείψει' την διαμόρφωση της ισοτιμίας του δολλαρίου στις δυνάμεις της αγοράς και διαμόρφωναν την πολιτική τους αγνοώντας τις επιπτώσεις της στον υπόλοιπο κόσμο, έφτασε στο τέλος της. Η επόμενη περίοδος χαρακτηρίστηκε από τις συνεχείς διακηρύξεις για την υπερτιμημένη ισοτιμία του δολλαρίου, η περίοδος της "open mouth policy".

Η πολιτική της κυβέρνησης Carter σε σχέση με την ισοτιμία του δολλαρίου, όπως διαμορφώθηκε από τον Υπ.Οικονομικών M. Blumenthal, έχει περιγραφεί ως εξής:

"Με αφορμή το διογκούμενο έλλειμμα των εξωτερικών πληρωμών των ΗΠΑ, ο Υπουργός (M. Blumenthal) έλαβε το θάρρος να συμβουλευθεί τους συμμάχους μας σχετικά με το πως πρέπει να διοικούν τις οικονομίες των χωρών τους. Επέμεινε ότι τα άλλα μείζονα εμπορικά έθνη, ειδικά η Ιαπωνία και η Δ.Γερμανία, πρέπει το ταχύτερο δυνατόν να μειώσουν τα πλεονάσματά τους, να τονώσουν τις δυσκίνητες εγχώριες οικονομίες τους για να απορροφούν περισσότερες εισαγωγές και να επιτρέψουν την αύξηση της αξίας των νομισμάτων τους σε σχέση με το δολλάριο. Ακόμη και στο σημείο αυτό, μετά από τους ημι-δημόσιους κομπασμούς στην Βόννη και το Τόκυο, ο Blumenthal θα μπορούσε να είχε σταματήσει χωρίς να έχει προκαλέσει πολύ μεγάλη ζημιά στην αξιοπιστία, είτε την δική του είτε του δολλαρίου. Αντίθετα, όμως, παρουσιάζοντας ένα θέαμα που σόκαρε και καταθρούβησε τους ξένους, έσπευσε απερίσκεπτα να ρίξει το βάρος του εναντίον του δολλαρίου στις ξένες αγορές συναλλάγματος."³⁷

Λόγω των συνεχών αυτών διακηρύξεων για την υπερτιμημένη ισοτιμία του δολλαρίου από τους αξιωματούχους των ΗΠΑ, σημαντικά μεγέθη κεφαλαίων μετακινήθηκαν προς τα ισχυρότερα νομίσματα και ιδιαίτερα προς το μάρκο και το Ελβετικό φράγκο. Το αποτέλεσμα ήταν ότι μέχρι το τέλος του 1977 το δολλάριο υποτιμήθηκε κατά 20% περίπου έναντι του μάρκου και 30% έναντι του yen.³⁸

35 Whalen, R.J. (1978), σ.36.

36 Βλ. Parboni, R. (1981), σ.84 όπως και τους Πίνακες 2.1.1 και 2.1.2 ανωτέρω.

37 Whalen, R.J. (1978), σ.37.

38 Βλ. Brown, B. (1987), σ.357 κ.ε.

Στις αρχές του 1978 οι νομισματικές αρχές των ΗΠΑ ανακοίνωσαν την πρόθεσή τους να αρχίσουν να παρεμβαίνουν δραστήρια στις αγορές συναλλάγματος. Η περίοδος όμως της "open mouth policy" λήγει ουσιαστικά τον Νοέμβριο του 1978 όταν η κυβέρνηση των ΗΠΑ αποφάσισε να αναπροσδιορίσει ριζικά την πολιτική της. Η νέα κατεύθυνση ήταν η στήριξη του δολλαρίου, ή μάλλον η προσπάθεια αναχαίτισης της έντονης πτώσης του, μέσω ενός σύνθετου συνδυασμού πιστωτικών και νομισματικών μέτρων καθώς και τον σχηματισμό ενός εκτεταμένου αποθέματος συναλλαγματικών διαθεσίμων με σκοπό την παρέμβαση στις αγορές συναλλάγματος. Το απόθεμα αυτό θα σχηματιζόταν από την έκδοση ομολόγων αξίας 10 δισ.δολ. αποτιμημένων σε ξένα νομίσματα και από την απόσυρση 3 δισ.δολ. σε μάρκα και yen από το ΔΝΤ. Ταυτόχρονα ανακοινώθηκε η αύξηση του προεξοφλητικού επιτοκίου κατά μια ποσοστιαία μονάδα. Το αποτέλεσμα της ανακοίνωσης των μέτρων αυτών ήταν η άμεση ανάκαμψη του δολλαρίου κατά 7%.³⁹

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται, συνεπώς, όχι από την επαναφορά σε κάποιο σύστημα σταθερών ισοτιμιών αλλά από την προσπάθεια αποτροπής μιας νομισματικής κρίσης η οποία θα ήταν δυνατό να καταλήξει σε μαζικές μετατροπές δολλαρίων σε διαφορετικά αποθεματικά στοιχεία - είτε σε άλλα νομίσματα είτε σε χρυσό - με πιθανό αποτέλεσμα την κατάρρευση του Αμερικανικού νομίσματος. Είναι χαρακτηριστική η αξιολόγηση της στροφής αυτής στην πολιτική των ΗΠΑ από τον τότε πρόεδρο της BundesBank:

"Το πρόσφατο ενδιαφέρον για μεγαλύτερη σταθερότητα και διόρθωση των 'αλλοπρόσαλλων' συναλλαγματικών ισοτιμιών δεν θα πρέπει ασφαλώς να ερμηνευθεί ως μια κίνηση προς ένα συγκεκριμένο επίπεδο ισοτιμίας (target rate) του δολλαρίου. Αλλά είναι, βεβαίως, μια σημαντική στροφή προς ένα περισσότερο αυστηρό έλεγχο της συναλλαγματικής ισοτιμίας του δολλαρίου, και δείχνει πάνω απ'όλα, μαζί με τις άλλες πλευρές του νέου προγράμματος στήριξης του δολλαρίου, ότι η εποχή της 'ευμενούς αμέλειας' (benign neglect) για την αξία του δολλαρίου στο εξωτερικό έχει παρέλθει".⁴⁰

Οι πληθωριστικές επιπτώσεις, συνεπώς, του υποτιμημένου δολλαρίου ανάγκασε την κυβέρνηση Carter να λάβει τα προαναφερθέντα μέτρα σταθεροποίησης του νομίσματος. Ταυτόχρονα, με στόχο την αύξηση των εξαγωγών και τόν υπερκερασμό των αντιπληθωριστικών επιπτώσεων των μέτρων αυτών, οι αρχές των ΗΠΑ προσπάθησαν να πείσουν τις κυριότερες πλεονασματικές χώρες, κυρίως τη Δ.Γερμανία και την Ιαπωνία, να αναθερμάνουν μέσω επεκτατικών πολιτικών τις οικονομίες τους με το επιχείρημα ότι μια ταυτόχρονη πολιτική αναθέρμανσης δεν θα επιδρούσε

39 Για τα συγκεκριμένα μέτρα της κυβέρνησης Carter βλ. Brown,B.(1987), σ.368 κ.ε., Marris,S.(1985) και De Saint Phalle,T.(1984), σ.118 κ.ε.

40 Emminger,O.(1979).

σημαντικά στις εξωτερικές πληρωμές τους εκτός ίσως από κάποια ελάχιστη μείωση των πλεονασμάτων τους. Ως αντιστάθμισμα, η κυβέρνηση Carter, 'προσέφερε' στην Δ.Γερμανία και την Ιαπωνία την δυνατότητα μεγαλύτερης συμμετοχής των νομισμάτων τους στο διεθνές νομισματικό σύστημα, ή με άλλα λόγια, την μεγαλύτερη συμμετοχή τους στα προνόμια που προέκυπταν από την έκδοση διεθνών μέσων πληρωμών.⁴¹

Το κυριότερο από τα μέτρα παρέμβασης για την στήριξη του δολλαρίου αφορούσε την δημιουργία ενός εκτεταμένου αποθέματος συναλλαγματικών διαθεσίμων. Τα διεθνή αποθέματα των ΗΠΑ αποτελούνταν, παραδοσιακά, σχεδόν αποκλειστικά από χρυσό. Μετά την 'απο-χρηματοποίηση' του χρυσού το 1976⁴² οι ΗΠΑ είχαν απομείνει με ελάχιστα διεθνή αποθεματικά μέσα για να στηρίξουν την προσπάθεια σταθεροποίησης του δολλαρίου από την κυβέρνηση Carter, δηλαδή τις παρεμβάσεις των νομισματικών αρχών τους στις αγορές συναλλάγματος με μέσο τις αγορές δολλαρίων με άλλα διεθνή νομίσματα όταν το δολλάριο αντιμετώπιζε πιέσεις. Η διαχείριση της ισοτιμίας, ακόμα και σε ένα σύστημα κυμαινομένων ισοτιμιών συναλλάγματος, προϋποθέτει, συνεπώς, την κατοχή συναλλαγματικών αποθεμάτων⁴³.

Το γεγονός αυτό καθιστά ευκρινή την πολιτική των ΗΠΑ για μεγάλο χρονικό διάστημα, να διαχειρίζεται το νόμισμά της χωρίς την κατοχή επαρκών αποθεμάτων σε ξένα νομίσματα. Κατά την περίοδο του συστήματος του Bretton Woods οι ΗΠΑ είχαν ουσιαστικά αφήσει την 'άμυνα' της ισοτιμίας του νομίσματός τους στις νομισματικές αρχές και τις κεντρικές τράπεζες της Ευρώπης, ενώ όταν ήταν απολύτως αναγκαία η παρέμβασή τους για την στήριξη του δολλαρίου ήταν σε θέση να δανειζονται ξένο χρήμα μέσω ενός συστήματος αμοιβαίων βραχυπρόθεσμων πιστώσεων (το λεγόμενο swap network).⁴⁴

Μετά την κατάρρευση του συστήματος του Bretton Woods οι Αμερικανικές αρχές επιθυμούσαν και κατόρθωσαν να επιφέρουν την υποτίμηση του δολλαρίου και όταν η πολιτική αυτή έφτασε στα όριά της εμφανίστηκε με ιδιαίτερη ένταση το πρόβλημα της έλλειψης συναλλαγματικών αποθεμάτων. Αλλά η σημαντικότερη επίπτωση της λύσης που επιλέχτηκε από την κυβέρνηση Carter, δηλ. της δημιουργίας αποθεμάτων με δανεισμό από τις διεθνείς αγορές κεφαλαίων, ήταν η σιωπηρή παραδοχή του γεγονότος ότι το δολλάριο δεν ήταν επαρκές για την διαχείριση του διεθνούς νομισματικού συστήματος. Κατά συνέπεια αναγνωρίστηκε έμπρακτα το δικαίωμα συμμετοχής των άλλων διεθνών δυνάμεων στη διαχείριση του συστήματος και φυσικά στην

41 Βλ. Brown,B.(1987), σ. 370 κ.ε. και Wachthel,H.M.(1986), σ.132 κ.ε.

42 Με την συμφωνία της Jamaica. Βλ. Williamson,J.(1977), σ.73 κ.ε. και Solomon,R.(1977), σ.318 κ.ε.

43 Το θέμα αυτό θα αναλυθεί στο επόμενο κεφάλαιο.

44 Για μια περιγραφή του συστήματος αυτού βλ. Crockett,A.(1977), σ.157 κ.ε.

εκματάλλευση των συνεπαγομένων προνομίων και πλεονεκτημάτων.⁴⁵ Ωστόσο, όπως θα αναλυθεί στο επόμενο τμήμα του κεφαλαίου αυτού για την πολιτική της κυβέρνησης Reagan, η περίοδος αυτή των προσπαθειών για διεθνή οικονομική συνεργασία διήρκεσε ελάχιστα.

Το 1979, ο ΟΡΕC προέβη σε νέες αυξήσεις των τιμών του πετρελαίου με αποτέλεσμα την εκ νέου ενίσχυση του δολλαρίου, λόγω της ζήτησης δολλαρίων από τους εισαγωγείς πετρελαίου για να πληρώσουν τα αυξημένα κόστη. Το φθινόπωρο του 1979, ωστόσο, το δολλάριο άρχισε και πάλι να εξασθενεί προκαλώντας ανησυχίες για νέες αυξήσεις των τιμών του πετρελαίου σε αντιστάθμισμα της μείωσης της αξίας του. Η αναγκαιότητα εξεύρεσης ενός άλλου νομίσματος ή μιας ομάδας νομισμάτων τα οποία θα αντικαθιστούσαν το δολλάριο ως διεθνές μέσο πληρωμών είχε γίνει και πάλι σαφής. Υπό τον απειλή απώλειας της κυριαρχίας του δολλαρίου στο διεθνές νομισματικό σύστημα, τον Οκτώβριο του 1979 ο πρόεδρος του Federal Reserve, P.Volcker, ανακοίνωσε την νέα "μονεταριστική" πολιτική των ΗΠΑ στον νομισματικό τομέα: Οι νομισματικές αρχές θα στόχευαν πλέον τον ρυθμό αύξησης της προσφοράς χρήματος με σκοπό την μείωσή του και θα ανελάμβαναν άμεσα μέτρα για την αύξηση των επιτοκίων με σκοπό την ισχυροποίηση του δολλαρίου.⁴⁶

Τα 'μονεταριστικά' αυτά μέτρα ήταν μια πλήρης αναστροφή της τυπικής 'κεϋνσιανής' πολιτικής που ακολουθούσαν οι νομισματικές αρχές των ΗΠΑ τα προηγούμενα χρόνια. Πέρα από τις τεχνικές διαφορές ανάμεσα στα δυο αυτά είδη πολιτικής, υπάρχουν και σημαντικές πολιτικές επιπτώσεις, που σπάνια απασχολούν τη συνήθη βιβλιογραφία, οι οποίες 'σηματικά' είναι οι εξής:

Ο στόχος της μονεταριστικής πολιτικής είναι ο ρυθμός αύξησης της προσφοράς χρήματος και σε συνδυασμό με την 'απελευθέρωση' των αγορών η πολιτική αυτή απαιτεί την προσαρμογή τόσο της δημοσιονομικής πολιτικής όσο και των ιδιωτικών φορέων της οικονομίας σε αυτήν. Ο στόχος της κεϋνσιανής νομισματικής πολιτικής είναι τα επιτόκια και επιτρέπει στην προσφορά χρήματος να αυξάνεται για να εξυπηρετήσει τόσο τον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας όσο και τους στόχους της δημοσιονομικής πολιτικής. Με άλλα λόγια, ενώ η μονεταριστική νομισματική πολιτική απαιτεί την προσαρμογή της κυβέρνησης και του ιδιωτικού τομέα στις νομισματικές αρχές, η κεϋνσιανή νομισματική πολιτική απαιτεί την προσαρμογή των νομισματικών αρχών στην δημοσιονομική πολιτική και τις εξελίξεις στον ιδιωτικό τομέα.

Κατά συνέπεια τα μέτρα του Οκτωβρίου του 1979 ήταν η πρώτη προσπάθεια να επιβληθούν

45 Η κίνηση της κυβέρνησης Carter προς την κατεύθυνση της κοινής διαχείρισης της διεθνούς οικονομίας συνοδεύτηκαν από μια πολιτική ύφεσης με την ΕΣΣΔ η οποία εκφράζεται με την υπογραφή της SALT II το 1979. Βλ. και Brown,B.(1987), σ.377.

46 Για τα μέτρα αυτά βλ. Wachtel,H.M.(1986), σ. 134 κ.ε., De Saint Phalle (1984), σ.119 κ.ε. και Brown,B.(1987), σ.375 κ.ε.

περιορισμοί όχι μόνο στον ιδιωτικό τομέα και τις ξένες κυβερνήσεις αλλά πλέον στην ίδια την δημοσιονομική πολιτική των ΗΠΑ. Η πρώτη αυτή προσπάθεια εφαρμογής μονεταριστικής πολιτικής είχε, ωστόσο, περιορισμένη διάρκεια καθώς την άνοιξη του 1980, έτος προεδρικών εκλογών, οι νομισματικές αρχές των ΗΠΑ ανέστρεψαν και πάλι την πολιτική τους καθώς η κυβέρνηση Carter προέβη, ταυτόχρονα, σε αύξηση των δαπανών κοινωνικής ευημερίας.

Ωστόσο το δολλάριο είχε αρχίσει να εξασθενεί και πάλι από τις τελευταίες ημέρες του 1979 και ο λόγος ήταν η αναμενόμενη ένταση στις σχέσεις ΗΠΑ - ΕΣΣΔ λόγω της εισβολής των δυνάμεων της τελευταίας στο Afghanistan.⁴⁷ Η εξασθένηση αυτή του δολλαρίου, όμως, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς έρχεται σε αντίθεση με τις ανάλογες αντιδράσεις των αγορών συναλλάγματος σε περιόδους όξυνσης των σχέσεων Ανατολής - Δύσης. Οι διάφορες κρίσεις, για παράδειγμα, κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου - όπως η περίπτωση της Ουγγαρίας το 1956, του Βερολίνου το 1961, της Κούβας το 1962 - προκάλεσαν την εξασθένηση του μάρκου έναντι του δολλαρίου. Η μόνη περίπτωση που παρουσιάζει κάποια ομοιότητα με την πορεία του δολλαρίου στις αρχές του 1980 είναι η περίοδος έναρξης του πολέμου της Κορέας, όταν οι φόβοι ότι οι αρχές των ΗΠΑ θα επιβάλλουν και πάλι ελέγχους στα ξένα περιουσιακά στοιχεία όπως και κατά την διάρκεια του Β'Π.Πολέμου, προκάλεσαν εκροές κεφαλαίων από το δολλάριο και μετατροπή τους σε Ελβετικά φράγκα.⁴⁸

Στη περίπτωση των αρχών του 1980 οι κινήσεις των 'διεθνών επενδυτών' ενάντια στο δολλάριο προερχόντουσαν από τον φόβο ότι σε μια οξεία επιδείνωση των σχέσεων Ανατολής - Δύσης οι ΗΠΑ θα 'πάγωναν' τα περιουσιακά στοιχεία ενός μεγάλου αριθμού χωρών που θεωρούσαν ως 'μη-φιλικές'. Οι επενδυτές των χωρών του Περσικού Κόλπου ιδιαίτερα, ήταν η υψηλότερη ομάδα-κινδύνου επειδή θεωρούσαν ότι η ΕΣΣΔ θα προσπαθούσε να χρησιμοποιήσει την παρουσία της στο Afghanistan με σκοπό να υποκινήσει επαναστάσεις στις χώρες του Κόλπου εκθέτοντας, έτσι, σε κίνδυνο την παροχή πετρελαίου στη Δύση. Αν, συνεπώς, κάποιο καθεστώς με την υποστήριξη της ΕΣΣΔ αναλάμβανε την εξουσία σε κάποια από τις χώρες αυτές, η αντίδραση των ΗΠΑ θά ήταν η δέσμευση των περιουσιακών στοιχείων τόσο του κράτους αυτού όσο και των υπηκόων του.

Η περίοδος της κυβέρνησης Carter μπορεί να χαρακτηριστεί σαν η μόνη περίπτωση της τελευταίας εικοσαετίας που οι ΗΠΑ προσπάθησαν να λύσουν τα προβλήματα της οικονομίας τους με ένα πνεύμα πραγματικής συνεργασίας. Δεν μπορεί να θεωρηθεί συμπτωματικό το γεγονός ότι κατά την περίοδο αυτή υπήρξε και η τελευταία εμφάνιση των πολιτικών διεθνούς 'κεϋνσιανισμού', όπως, για παράδειγμα οι προτάσεις της Επιτροπής Brandt για την αντιμετώπιση του προβλήματος

47 Βλ. *Brown, B. (1987), σ. 377.*

48 Η καλύτερη περιγραφή των εξελίξεων αυτών είναι τα *Annual Reports* των αντίστοιχων ετών που εκδίδει η *Bank of International Settlements*. Για τα πολιτικά γεγονότα βλ. *Freud, M. (1972)* και *Pijl, K. van der (1984)*.

που αποτελούσε για την διεθνή οικονομία η χαμηλή αγοραστική δύναμη των αναπτυσσομένων χωρών.⁴⁹ Η πολιτική της κυβέρνησης Reagan, όπως θα δειχτεί σε επόμενο κεφάλαιο, ήταν βασισμένη στη λογική μιας άμεσης επαναβεβαίωσης της ισχύος των ΗΠΑ και του ηγετικού της ρόλου στην παγκόσμια οικονομία και συνεπώς στην αποκατάσταση της κυριαρχίας του δολλαρίου.

49 Η Ανεξάρτητη Επιτροπή για τα Θέματα της Διεθνούς Ανάπτυξης συγκροτήθηκε από 18 διακεκριμένους πολιτικούς υπό την προεδρία του Willy Brandt και κατά το 1978-9 ασχολήθηκε με τους τρόπους προώθησης της συνεργασίας μεταξύ Βορρά-Νότου. Το πόρισμα της Επιτροπής Brandt δημοσιεύτηκε ως *Brandt Commission (1980): "North-South: A Program for Survival"*, MIT Press.

2.2 Η Πολιτική των ΗΠΑ Κατά την Δεκαετία του 1980

2.2.1 Η Περίοδος 1981 - 1984

Όταν ο Ronald Reagan ανέλαβε την Προεδρία των ΗΠΑ τον Ιανουάριο του 1981 αντιμετώπισε μια "αντιφατική" κατάσταση. Από τη μια μεριά, οι οικονομικοί δείκτες που εκφράζουν την εξέλιξη του εγχώριου τομέα ήταν αρκετά δυσμενείς: Ο πληθωρισμός κυμαινόταν στο επίπεδο του 12%, αφού η "πετρελαϊκή κρίση" του 1979 είχε διπλασιάσει την τιμή των καυσίμων, η ανεργία ήταν άνω του 7% και τα βασικά επιτόκια άνω του 20%.⁵⁰ Αντίθετα η κατάσταση στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας των ΗΠΑ εμφανιζόταν ασυνήθιστα θετική: Το 1980 εμφανίσθηκε ένα χαμηλό πλεόνασμα στις εξωτερικές συναλλαγές της χώρας, το οποίο θα επαναλαμβανόταν το 1981. Ταυτόχρονα το δολλάριο είχε ανακάμψει από τα χαμηλά επίπεδα ισοτιμιών της περιόδου 1979-80.⁵¹

Η διεθνής θέση των ΗΠΑ, κατά συνέπεια, δεν παρουσιαζόταν σαν ένα άμεσο πρόβλημα για τον νέο Πρόεδρο και τους συμβούλους του στις αρχές του 1981. Ήταν, έτσι, ελεύθεροι να επικεντρώσουν τις προσπάθειές τους στους τομείς εκείνους που εμφάνιζαν, από οικονομική και πολιτική άποψη, τις περισσότερες δυσκολίες: το εγχώριο προϊόν, την απασχόληση και τον πληθωρισμό, αφήνοντας την συναλλαγματική ισοτιμία του νομίσματος σαν "κατάλοιπο" της οικονομικής πολιτικής.⁵²

Είναι σύνηθες να χαρακτηρίζεται η οικονομική πολιτική του Πρ. Reagan ως "νεοφιλελεύθερη", αλλά ο χαρακτηρισμός αυτός πιστεύουμε ότι αντιστοιχεί μάλλον σε ένα μονολεκτικό όρο περιγραφικού τύπου. Στην πραγματικότητα μπορούμε να διακρίνουμε τρεις ιδιαίτερες τάσεις "οικονομικού στοχασμού" και αντίστοιχων οικονομολόγων, οι οποίοι συγκροτούσαν το οικονομικό επιτελείο της κυβέρνησης: Τους υποστηρικτές των οικονομικών της "προσφοράς" (supply-siders), τους μονεταριστές και τους "ορθόδοξους συντηρητικούς" ή "δημοσιονομιστές" (fiscal conservatives). Κατά συνέπεια η "συνταγή" οικονομικής πολιτικής της νέας διοίκησης για την αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων αντανάκλα τις απόψεις των τριών αυτών συγκεκριμένων ομάδων:

- Μείωση των φόρων
- Έλεγχος των δημοσίων δαπανών (εκτός των στρατιωτικών)
- Μείωση του πληθωρισμού μέσω συσταλτικής νομισματικής πολιτικής, και κυρίως
- Επιτάχυνση των διαδικασιών "απορύθμισης" (deregulation) και "ιδιωτικοποίησης" της

50 Βλ. OECD, *Economic Outlook*, n.36, Δεκέμβριος 1984

51 Βλ. IMF: "World Economic Outlook" και το "Annual Report" για το 1980.

52 Για μια κριτική αξιολόγηση της εξωτερικής οικονομικής πολιτικής των ΗΠΑ κατά τους πρώτους μήνες διακυβέρνησης του Πρ. Reagan, βλ. Cohen, B.J. (1987) στο Oye, K.A. et al. (1987). Για μια ισχυρή επιχειρηματολογία υπέρ των πολιτικών του Πρ. Reagan, βλ. Nau, H.R. (1984).

οικονομίας, 53

Πίνακας 2.2

Εξέλιξη των Επιτοκίων και του Πληθωρισμού στις Επτά Μεγαλύτερες Χώρες, 1980 - 1989										
G-7	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Βραχυπρόθεσμα Επιτόκια										
ΗΠΑ	11.4	14.0	10.6	8.6	9.5	7.5	6.0	5.8	6.7	8.1
Ιαπωνία	10.9	7.4	7.0	6.7	6.5	6.6	5.1	4.2	4.5	5.4
Γερμανία	9.5	12.1	8.9	5.8	6.0	5.4	4.6	4.0	4.3	7.1
Γαλλία	12.2	15.3	14.6	12.5	11.7	9.9	7.7	8.3	7.9	9.4
Ιταλία	17.1	19.3	19.9	18.3	17.3	15.3	13.4	11.3	10.8	12.6
Ην.Βασίλειο	16.6	13.9	12.3	10.1	9.9	12.2	10.9	9.7	10.3	13.9
Καναδάς	13.2	18.3	14.4	9.5	11.2	9.6	9.2	8.4	9.6	12.2
Μακροπρόθεσμα Επιτόκια										
ΗΠΑ	11.5	13.9	13.0	11.1	12.4	10.6	7.7	8.4	8.8	8.5
Ιαπωνία	8.9	8.4	8.3	7.8	7.3	6.5	5.1	5.0	4.8	5.2
Γερμανία	8.5	10.1	8.9	8.1	8.0	7.0	6.2	6.2	6.5	7.0
Γαλλία	13.8	16.3	16.0	14.4	13.4	11.9	9.1	10.2	9.2	9.2
Ιταλία	15.3	19.4	20.2	18.3	15.6	13.7	11.5	10.6	10.9	12.8
Ην.Βασίλειο	13.9	14.9	13.1	11.3	11.3	11.1	10.1	9.6	9.7	10.2
Καναδάς	12.5	15.0	14.4	11.8	12.7	11.1	9.5	9.9	10.2	9.9
Τιμές Καταναλωτή (Ρυθμός Μεταβολής)										
ΗΠΑ	13.5	10.3	6.1	3.2	4.3	3.5	1.9	3.7	4.1	4.8
Ιαπωνία	7.8	4.9	2.7	1.9	2.2	2.0	0.6	0.1	0.7	2.3
Γερμανία	5.5	6.3	5.3	3.3	2.4	2.2	-0.1	0.2	1.3	2.8
Γαλλία	13.6	13.4	11.8	9.6	7.4	5.8	2.7	3.1	2.7	3.6
Ιταλία	21.1	18.7	16.3	15.0	10.6	8.6	6.1	4.6	5.0	6.6
Ην.Βασίλειο	18.0	11.9	8.6	4.6	5.0	6.1	3.4	4.1	4.9	7.8
Καναδάς	10.2	12.4	10.8	5.8	4.3	4.0	4.2	4.4	4.0	5.0

Πηγή: OECD, Economic Outlook, Διάφορα τεύχη

Οι περικοπές των φόρων και οι τεράστιες αυξήσεις των στρατιωτικών δαπανών εκ μέρους της κυβέρνησης προκάλεσαν μια τρομακτική αύξηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Παρά τις δημοσιονομικές αναπροσαρμογές του 1984, που αφορούσαν κυρίως - και κατά μεγάλη δυσaráσκεια των supply-siders - εκτεταμένες φορολογικές αυξήσεις, το δημοσιονομικό έλλειμμα των ΗΠΑ αυξήθηκε από 1% του ΑΕΠ το 1981 στο επίπεδο του 3.4% του ΑΕΠ το 1985.⁵⁴ Αυτή η εξαιρετικά ελαστική δημοσιονομική πολιτική συνοδεύτηκε από μια ασυνήθιστα αυστηρή νομισματική πολιτική. Όπως έχουμε αναφέρει οι νομισματικές αρχές των ΗΠΑ - κατ'ουσίαν το Federal Reserve - είχαν αρχίσει να εφαρμόζουν μια αυστηρά συσταλτική πολιτική αρκετά πριν αναλάβει την κυβέρνηση ο R.Reagan. Οι μονεταριστές του οικονομικού επιτελείου του νέου Προέδρου εξασκούσαν έντονες πιέσεις στις νομισματικές αρχές της χώρας να συνεχίσουν και να εντείνουν την πολιτική αυτή, παρά τα πολύ υψηλά επίπεδα των επιτοκίων και την όξυνση της ύφεσης κατά το 1981-82, που είχε ως αποτέλεσμα την μείωση του ΑΕΠ κατά 2.1% το 1982 και την αύξηση της ανεργίας από 7.6% το 1981 σε 9.7% το 1982.⁵⁵

Στα μέσα του 1982 οι νομισματικές αρχές χαλάρωσαν την πολιτική τους με αποτέλεσμα την μείωση των επιτοκίων. Ο ρυθμός αύξησης του επιπέδου τιμών, όμως, μειώθηκε σε έναν αρκετά μεγαλύτερο βαθμό - από 13.5% το 1980 σε 6.1 % το 1982 και 3.2% το 1983 - με συνέπεια τα

53 Η καλύτερη πηγή αναφοράς θεωρούμε ότι είναι το πρωτότυπο "Πρόγραμμα για την Οικονομική Ανάκαμψη" της κυβέρνησης Reagan που δημοσιεύτηκε στις 18 Φεβρουαρίου 1981. Βλ. Office of the President (1981): "Program for Economic Recovery", Washington.

54 Βλ. OECD, Economic Outlook, n.40, Δεκέμβριος 1986

πραγματικά επιτόκια να παραμείνουν σε πολύ υψηλά επίπεδα. Η εξέλιξη αυτή μπορεί να αποδοθεί σε δύο λόγους: Πρώτον, στον αυξανόμενο κρατικό δανεισμό για την χρηματοδότηση του ελλείμματος και δεύτερον, στην απροθυμία της κυβέρνησης να διακινδυνεύσει τα επιτεύγματά της στο μέτωπο καταπολέμησης του πληθωρισμού ακολουθώντας μια επεκτατική νομισματική πολιτική που θα μπορούσε κάλλιστα να πάρει διαστάσεις υπερ-πληθωριστικών φαινομένων.

Ταυτόχρονα, και με τη βοήθεια των μακροοικονομικών πολιτικών των άλλων χωρών, το διεθνές χρηματικό κεφάλαιο κατευθύνθηκε προς το δολλάριο και τις επενδύσεις που αποτιμώνται στο νόμισμα αυτό, προσδίδοντας μια ισχυρή ώθηση στα επίπεδα ισοτιμιών του νομίσματος.⁵⁶

55 Βλ. *OECD, Economic Outlook, n.36, Δεκέμβριος 1984.*

56 Για μια λεπτομερή ανάλυση της σημασίας των μακροοικονομικών πολιτικών των άλλων κυβερνήσεων σε σχέση με την "εκτίναξη" της τιμής του δολλαρίου κατά την περίοδο αυτή, βλ. *Marris, S.(1985).*

Η Πολιτική Της Μη-Παρέμβασης

Στα πρώτα ακόμα στάδια αύξησης της τιμής του δολλαρίου, το Υπ. Οικονομικών των ΗΠΑ ανακοίνωσε ότι θα σταματούσε την πρακτική της συχνής παρέμβασης στις αγορές ξένου συναλλάγματος που είχε εγκαινιασθεί επί προεδρίας Carter.⁵⁷ Όπως έχουμε ήδη αναφέρει κατά την περίοδο της κυβέρνησης Carter, ιδιαίτερα από το 1978 και ένθεν, οι παρεμβάσεις αυτές σε συνεργασία με τις κεντρικές τράπεζες των άλλων χωρών ήταν σχεδόν καθημερινό φαινόμενο. Υπό τον νέο Υπ. Οικονομικών D.T.Regan οι νομισματικές αρχές θα παρέμβαιναν μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις αναστάτωσης των αγορών.⁵⁸

Ο D.T.Regan και οι υπόλοιποι οικονομικοί σύμβουλοι ως ακραιφνείς υποστηρικτές των ελεύθερων αγορών, υποστήριξαν και εφάρμοσαν την νέα πολιτική της μη-παρέμβασης σε σχέση με την συναλλαγματική ισοτιμία του δολλαρίου. Οι αξιωματούχοι όμως του Υπ. Εξωτερικών (State Department) θεώρησαν την πολιτική αυτή όχι μόνο ως ανταγωνιστική έναντι των ξένων κυβερνήσεων αλλά και ως περιοριστική έναντι των επιλογών της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ.⁵⁹

Η ηγεσία του Υπ. Οικονομικών αποφάσισε επίσης να μην προβαίνει σε δηλώσεις οι οποίες θα αφορούσαν την κατεύθυνση που, κατά την γνώμη της, έπρεπε να ακολουθήσει η ισοτιμία του δολλαρίου.⁶⁰ Ταυτόχρονα αποφάσισαν ότι δεν θα προβαίνουν σε αλλαγές ή και τροποποιήσεις στη σύνθεση της δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής οι οποίες θα αφορούσαν μια έμμεση προσπάθεια διαμόρφωσης της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Το βασικό επιχείρημα που στήριζε την απόφαση αυτή ήταν ότι η "χαλάρωση" της νομισματικής πολιτικής θα προκαλούσε την όξυνση των πληθωριστικών πιέσεων.

Από την άλλη μεριά δεν είχαν σκοπό να τροποποιήσουν την επεκτατική κατ'ουσίαν δημοσιονομική τους πολιτική. Στην πράξη αρνούντο την ύπαρξη οποιασδήποτε αιτιακής σύνδεσης ανάμεσα στο δημοσιονομικό έλλειμμα, τα πραγματικά επιτόκια, το ισχυρό δολλάριο και το εμπορικό έλλειμμα.⁶¹ Παράλληλα δεν θα χρησιμοποιούσαν φορολογικούς και άλλους περιορισμούς σε σχέση με τις διεθνείς κινήσεις κεφαλαίων με σκοπό την μεταβολή της ισοτιμίας του δολλαρίου αλλά ούτε και θα πίεζαν τους οικονομικούς εταίρους των ΗΠΑ (κυρίως Δ.Ευρώπη και Ιαπωνία) να αναθεωρήσουν τις νομισματικές ή τις δημοσιονομικές πολιτικές τους με στόχο την επίτευξη μιας

57 Η ανακοίνωση αυτή έγινε από τον Υφυπουργό Οικονομικών για τις Νομισματικές Υποθέσεις B.W.Sprinkel τον Απρίλιο του 1981.

58 Είναι χαρακτηριστικό ότι το παράδειγμα που χρησιμοποιήθηκε για να δείξει την σπανιότητα των παρεμβάσεων αφορούσε την απόπειρα δολοφονίας κατά του Πρ. Reagan τον Μάρτιο του 1981.

59 Βλ. και Destler, I.M. and Henning, C.R. (1989), σελ.21

60 Σε αντίθεση με την Open Mouth Policy της περιόδου Carter όπως έχουμε ήδη αναφέρει.

61 Για μια αναλυτική παράθεση των επιχειρημάτων αυτών βλ. Nau, H.R. (1984) καθώς και Jones, C.O.(1988).

χαμηλότερης τιμής του δολλαρίου.⁶²

Σε τελική ανάλυση το Υπ. Οικονομικών των ΗΠΑ δεν θα έπαιρνε κανένα απολύτως μέτρο που θα αποσκοπούσε στην επίτευξη μιας συναλλαγματικής ισοτιμίας του δολλαρίου διαφορετικής από αυτήν που υπαγόρευαν τόσο οι εγχώριες και ξένες μακροοικονομικές πολιτικές όσο και η πληθώρα των οικονομικών δυνάμεων του ιδιωτικού τομέα. Ούτε επίσης θα προσπαθούσε να αντιμετωπίσει τις πιθανές υπερβολικές διακυμάνσεις της ισοτιμίας που θα προκαλούσαν οι προσδοκίες των ιδιωτικών φορέων. Φυσικά δεν υπήρχε καμμία περίπτωση επανάκαμψης στην σταθερά συναλλάγματος - χρυσού (gold-exchange standard) σε σχέση με το δολλάριο. Η επανεδραίωση ενός συστήματος σταθερών ισοτιμιών και μετατρεψιμότητας του δολλαρίου σε χρυσό είναι ευνόητο ότι, εκτός των άλλων, θα απαιτούσε μια συνεχή κυβερνητική παρέμβαση.⁶³

Μπορεί να υποστηριχθεί ότι η ηγεσία του Υπ. Οικονομικών των ΗΠΑ κατά την πρώτη περίοδο διακυβέρνησης του Πρ. Reagan δεν είχε κάποια συγκεκριμένη άποψη είτε για το επιθυμητό επίπεδο συναλλαγματικής ισοτιμίας του νομίσματος είτε για την επιθυμητή κατεύθυνση μεταβολής της ισοτιμίας αυτής. Το επιχείρημα ήταν ότι η σωστή εφαρμογή των εγχωρίων οικονομικών πολιτικών - όπως η απορύθμιση, η μείωση του μεγέθους του δημοσίου τομέα και του κοινωνικού κράτους και κυρίως η διατήρηση ενός σταθερού ρυθμού αύξησης της προσφοράς χρήματος - αποτελούσε την καλύτερη δυνατή συνεισφορά στην ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα.

Η συναλλαγματική ισοτιμία, κατά την επιχειρηματολογία αυτή, ήταν απλώς ένα "παράγωγο" των πολιτικών αυτών καθώς και των μακροοικονομικών πολιτικών των άλλων χωρών. Η κυβέρνηση μπορούσε να επηρεάσει την συναλλαγματική ισοτιμία αλλά θα έπρεπε να θέσει σε κίνδυνο την πορεία των υπολοίπων θεμελιωδών πολιτικών. Είναι επίσης γεγονός ότι το Υπ. Οικονομικών υπό τον D.T. Regan δεν έβλεπε με συμπάθεια τα συσσωρευόμενα δημοσιονομικά ελλείμματα αλλά, ταυτόχρονα, απέριπταν κατηγορηματικά οποιαδήποτε αιτιακή σχέση των ελλειμμάτων αυτών με την διεθνή τιμή του δολλαρίου.⁶⁴

Το δολλάριο κατά την πρώτη περίοδο της προεδρίας Reagan ακολούθησε, με παύσεις και

62 Αντίθετα η κυβέρνηση των ΗΠΑ προσπάθησε, κατά την γνώμη μας, να χρησιμοποιήσει το ισχυρό δολλάριο ως μοχλό πίεσης με σκοπό να αναγκάσει κυρίως την Γαλλία (και την σοσιαλιστική της κυβέρνηση) να περιορίσει την νομισματική της πολιτική και να μειώσει τα επίπεδα πληθωρισμού.

63 Προς το τέλος της προεδρίας Carter το Κογκρέσσο είχε δημιουργήσει μια ειδική επιτροπή, την Gold Commission, με σκοπό την μελέτη του ρόλου του χρυσού. Ο Υπ. Οικονομικών Regan απέσπασε, τελικά, την υποστήριξη των απόψεών του από την πλειοψηφία της επιτροπής αυτής θέτοντας τέλος, ουσιαστικά, σε κάθε περαιτέρω συζήτηση για τον ρόλο του χρυσού στις διεθνείς νομισματικές διευθετήσεις. Χαρακτηριστικό είναι το ακόλουθο απόσπασμα από την τελική έκθεση της Gold Commission: "Δεν ευνοούμε οποιαδήποτε αλλαγή στο σύστημα των εύκαμπτων συναλλαγματικών ισοτιμιών. Επιπρόσθετα δεν ευνοούμε οποιαδήποτε μεταβολή σε σχέση με την χρήση του χρυσού στη λειτουργία των διευθετήσεων των συναλλαγματικών ισοτιμιών που ισχύουν σήμερα". Βλ. U.S. Department of the Treasury (1982), σ. 20.

64 Για μια λεπτομερή παράθεση των επιχειρημάτων που υποστήριζαν την λογική αυτή βλ. U.S. Council of Economic Advisers (1982): "Economic Report of the President", January, Washington.

αναστροφές, μια έντονα ανοδική πορεία έναντι κυρίως των δυο βασικών διεθνών νομισμάτων - του Ιαπωνικού γεν και του Γερμανικού μάρκου - αν και η πορεία αυτή διέφερε κατά περίπτωση. Για παράδειγμα το ανώτατο σημείο ισοτιμίας του δολλαρίου έναντι του Ιαπωνικού γεν συνέβη τον Νοέμβριο του 1982 (278 γεν/\$) και μέχρι τα τέλη του επομένου έτους μειώθηκε στα 232 γεν/\$. Αντίθετα κατά τη διετία 1982-83 το Αμερικανικό νόμισμα αυξήθηκε έναντι του D-mark από 2.25 mark/\$ σε 2.72 mark/\$. Στο ανώτατο, συνολικά, επίπεδό του τον Φεβρουάριο του 1985, το δολλάριο αντιστοιχούσε σε 263 γεν και 3.44 D-mark. Στην τιμή αυτή, κατά τους υπολογισμούς του Δ.Ν.Τ., το δολλάριο είχε ανατιμηθεί κατά 67% έναντι του μέσου επιπέδου του 1980.⁶⁵

Είναι χαρακτηριστικό ότι, παρά την πρωτοφανή ανοδική πορεία του δολλαρίου, το Υπ. Οικονομικών των ΗΠΑ παρενέβη μόνο σε δέκα περιπτώσεις από την άνοιξη του 1981 μέχρι τον Ιανουάριο του 1985. Το μέγεθος της παρέμβασης ανήλθε στο ύψος του 1.1 δισ. δολ. το οποίο μπορεί να θεωρηθεί μηδαμινό.⁶⁶

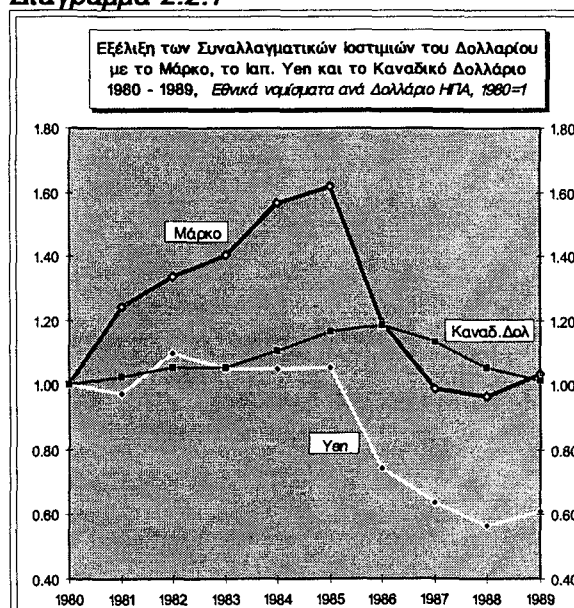
Κατά την διάρκεια της ίδιας περιόδου οι κεντρικές τράπεζες των χωρών του Ομίλου των 10 (G-10) αναγκάστηκαν να προβούν σε παρεμβάσεις μεγέθους δεκάδων δισ. δολλαρίων διατηρώντας ταυτόχρονα τις συστατικές νομισματικές πολιτικές τους, με σκοπό να αποφύγουν την περαιτέρω υποτίμηση των νομισμάτων τους έναντι του αμερικανικού νομίσματος.

Πίνακας 2.2.1

Συναλλαγματικές Ισοτιμίες του Δολλαρίου με το Μάρκο, το Γεν και το Καναδ.Δολ. 1980 - 1989, Εθνικό νόμισμα ανά Δολ.ΗΠΑ			
Ετος	Μάρκο	Γεν	Καναδ.Δολ.
1980	1.817	226.70	1.17
1981	2.259	220.54	1.20
1982	2.427	249.08	1.23
1983	2.553	237.51	1.23
1984	2.846	237.60	1.30
1985	2.944	238.60	1.37
1986	2.172	168.52	1.39
1987	1.797	144.64	1.33
1988	1.756	128.20	1.23
1989	1.880	138.00	1.18

Πηγή: OECD, Economic Outlook, Διάφορα τεύχη

Διάγραμμα 2.2.1

Υπό την πίεση των υψηλών επιτοκίων οι κυβερνήσεις των χωρών αυτών εξέφραζαν σοβαρές και επίμονες αντιρρήσεις για την σύνθεση της δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής των ΗΠΑ

65 Βλ. IMF : "International Financial Statistics, διάφορα τεύχη.

66 Βλ. και Destler, I.M. and Henning, C.R. (1989), σελ.23 κ.ε. Αξίζει να σημειωθεί ότι μετά την Συνδιάσκεψη του Λούβρου το 1987, όπως θα αναφερθεί στη συνέχεια, το μέγεθος της παρέμβασης των ΗΠΑ για μια περίοδο 11 μηνών ανήλθε σε 9.9 δισ.δολ.

καθώς και για την πολιτική της μη-παρέμβασης. Παρόλο που επέτυχαν να θέσουν το ζήτημα αυτό ως ένα από τα κύρια προβλήματα κατά την διάρκεια των συναντήσεων του Ομίλου των 7 (G-7) στις Versailles το 1982 και στο Williamsburg το 1983, δεν κατόρθωσαν να επιφέρουν καποια αλλαγή στην πολιτική της κυβέρνησης Reagan.

Κατά την περίοδο αυτή παρατηρείται και μια "απομάκρυνση", σε επίπεδο διακηρύξεων ωστόσο, από την απόλυτη προσήλωση στις πολιτικές *laissez-faire*. Για παράδειγμα, παρόλο που ο Υφ. Οικονομικών Sprinkel αρνείτο ότι ήταν αναλυτικά εφικτό να καθορισθεί αν ένα νόμισμα ήταν υπερ- ή υποτιμημένο, κατά καιρούς προέβλεπε δημόσια μια πιθανή μείωση της τιμής του δολλαρίου. Ο Υπ. Οικονομικών Regan, από την άλλη μεριά, κατά καιρούς απομακρύνονταν από την πολιτική της απόλυτης ουδετερότητας δηλώνοντας ή υπονοώντας ότι μια υποτίμηση του δολλαρίου θα ήταν επιθυμητή παρόλο που το Υπ. Οικονομικών δεν θα έκανε το παραμικρό για να την προκαλέσει. Στα τέλη του 1982 ο D.T.Regan εξέπληξε πολλούς παρατηρητές καλώντας για μια νέα συνδιάσκεψη τύπου "Bretton-Woods" με σκοπό την συζήτηση των αναγκαίων αλλαγών στο διεθνές νομισματικό καθεστώς.⁶⁷

Οι φραστικές αυτές διαφοροποιήσεις από τις *laissez-faire* πολιτικές θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι αντανakλούσαν, εκτός των άλλων, τις διαφωνίες ανάμεσα στους αξιωματούχους του Υπ.Οικονομικών. Κατά κύριο λόγο όμως μπορούν, κατά την άποψή μας, να χαρακτηριστούν ως τακτικές κινήσεις έναντι τόσο των ξένων κυβερνήσεων όσο και των άλλων φορέων που επλήττοντο από το ισχυρό δολλάριο, με σκοπό να αμβλύνουν τις πιέσεις και να διατηρήσουν ανέπαφη την πολιτική της μη-παρέμβασης. Η άποψη αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι κατά το 1984 ο D.T.Regan υποστήριζε ότι το ισχυρό δολλάριο ανατανακλούσε την ισχύ της Αμερικανικής οικονομίας, παραπέμποντας στα ευεργετικά του αποτελέσματα στη μείωση του πληθωρισμού και προβλέποντας ότι το δολλάριο δεν θα ήταν δυνατό να "εξασθενήσει" για τρία ακόμη χρόνια. Τόσο ο ίδιος όσο και ο Πρ. Reagan υποστήριζαν ότι το ισχυρό δολλάριο ήταν μια θετική κατάσταση και ότι τα εξωτερικά ελλείμματα δεν ήταν επιβλαβή για την οικονομία, αρνούμενοι ταυτόχρονα τον ισχυρισμό ότι οι ΗΠΑ είχαν μετατραπεί σε μια χρεώστρια χώρα. Από την άλη μεριά, μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι "πανηγυρισμοί" αυτοί για το ισχυρό δολλάριο, εκτός από την συνέπειά τους με το πνεύμα των "Reaganomics", είχαν και ένα σημαντικό πρακτικό σκοπό: *Ο όγκος της ζήτησης εκ μέρους των ΗΠΑ για αποταμιεύσεις για την χρηματοδότηση τόσο των ιδιωτικών επενδύσεων όσο και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων δημιουργούσε τεράστιες ανάγκες για ξένα κεφάλαια τα οποία οι διακηρύξεις αυτές θα μπορούσαν να προσελκύσουν.*⁶⁸

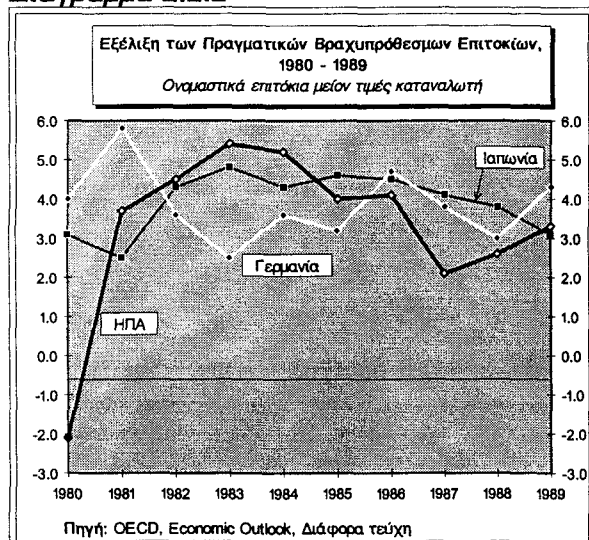
67 Βλ. *International Herald Tribune*, 7 Δεκ 1982.

68 Για μια αναλυτική περιγραφή βλ. *Stockman, D.A. (1987)*.

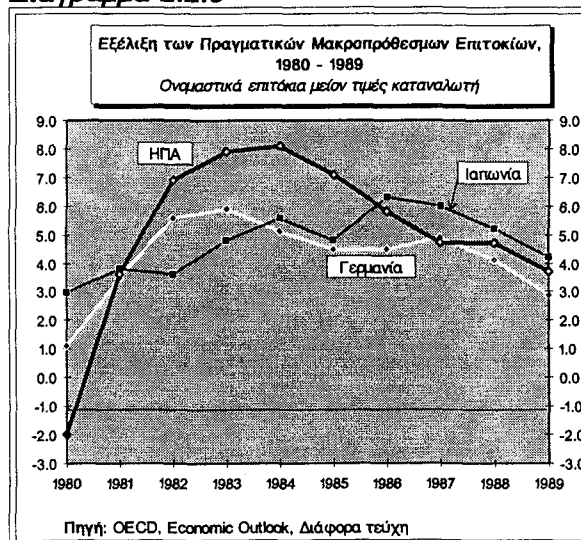
Η Ανάγκη για Διεθνή Δανεισμό

Μέχρι τις αρχές του 1983 είχε γίνει απόλυτα φανερό ότι ένα από τα κυριώτερα "παράγωγα" του οικονομικού προγράμματος του Πρ. Reagan ήταν τα τεράστια δημοσιονομικά ελλείμματα. Σε μια "κλειστή" οικονομία τα ελλείμματα αυτά, εν τη απουσία μιας αντισταθμιστικής αύξησης της ιδιωτικής αποταμίευσης, θα απωθούσαν ένα σημαντικό τμήμα των ιδιωτικών επενδύσεων. Το γεγονός αυτό με τη σειρά του θα προκαλούσε την περαιτέρω αύξηση των επιτοκίων, την μείωση του ρυθμού της οικονομικής ανάκαμψης και ταυτόχρονα θα δημιουργούσε ισχυρές πολιτικές πιέσεις για την αναστροφή των οικονομικών πολιτικών. Για την "ανοικτή" οικονομία των ΗΠΑ, ωστόσο, η αφθονία του ξένου κεφαλαίου υπερκάλυπτε την ανεπάρκεια της εγχώριας αποταμίευσης. Ο πρώην πρωθυπουργός της Μ.Βρετανίας Harold Macmillan τοποθέτησε το θέμα ως εξής: "Ο Reagan προσκάλεσε τους πόρους του παλαιού κόσμου για να χρηματοδοτήσει την ανάπτυξη του νέου κόσμου".⁶⁹ Για όσο χρονικό διάστημα η εισροή κεφαλαίου από το εξωτερικό συνεχιζόταν σε επαρκείς ποσότητες, τα συσσωρευόμενα δημοσιονομικά ελλείμματα δεν θα απωθούσαν τους επενδυτές του ιδιωτικού τομέα και τα επιτόκια θα παρέμεναν αρκετές ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα.⁷⁰

Διάγραμμα 2.2.2

Διάγραμμα 2.2.3

Η κυβέρνηση των ΗΠΑ συνεπώς, μέσω της συγκεκριμένης μεθόδου εξωτερικού δανεισμού μπορούσε να αποφύγει ή τουλάχιστον να αναβάλλει την επιλογή ανάμεσα σε "οδυνηρά" μέτρα

69 Βλ. Marris, S.(1985), σ. 1.

70 Οι εκτιμήσεις είναι ότι η εισροή του ιδιωτικού κεφαλαίου από το εξωτερικό "κράτησε" τα αμερικανικά επιτόκια περίπου 5 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα κατά το διάστημα 1983-84. Δεν πρέπει φυσικά να παραβλέπουμε το γεγονός ότι η ασθενής ανάκαμψη της Ευρώπης και της Ιαπωνίας κατά την ίδια περίοδο βοήθησε σε σημαντικό βαθμό τις κινήσεις κεφαλαίων προς τις ΗΠΑ. Βλ. και Marris, S.(1985), σ. 44 κ.ε. και κεφ.2.

οικονομικής πολιτικής: είτε την ακύρωση προγραμμάτων δημοσίων δαπανών είτε την αύξηση των φόρων ή την χρεωκοπία των τμημάτων της οικονομίας που είναι ιδιαίτερα ευαίσθητα στις μεταβολές - ιδιαίτερα τις αυξήσεις - των επιτοκίων. Η πολιτική του ισχυρού δολλαρίου σήμαινε, ωστόσο, ότι οι παραγωγοί εξαγομένων προϊόντων θα αντιμετώπιζαν σημαντικά προβλήματα. Στο θέμα αυτό απάντησε άμεσα και με σαφήνεια την άνοιξη του 1983 ο νέος πρόεδρος του Συμβουλίου Οικονομικών Εμπειρογνομών (Council of Economic Advisers) Martin S. Feldstein:

*"Θα ήταν επιθυμητό να είχαμε μια χαμηλότερη τιμή ανταλλαγής για το δολλάριο; Ένα ασθενέστερο δολλάριο θα προκαλούσε την αύξηση των εξαγωγών και θα μείωνε τον βαθμό υποκατάστασης των εγχωρίων αγαθών με αυτά που παράγονται στο εξωτερικό. Έτσι, θα ήταν καλοδεχούμενο από εκείνους τους κλάδους των ΗΠΑ που σήμερα πλήττονται από την ισχύ του δολλαρίου. Αλλά ένα ασθενέστερο δολλάριο και ένα μικρότερο εμπορικό έλλειμμα θα σήμαινε επίσης λιγότερες εισροές κεφαλαίων από τον υπόλοιπο κόσμο και συνεπώς χαμηλότερα επίπεδα επενδύσεων σε εγκαταστάσεις, εξοπλισμό αλλά και κατοικίες. Η άνοδος του δολλαρίου είναι μια βαλβίδα ασφαλείας που ελαττώνει την πίεση στο εγχώριο επίπεδο των επιτοκίων. Η αύξηση του εμπορικού ελλείμματος επιτρέπει στην extra ζήτηση που δημιουργείται από το δημοσιονομικό έλλειμμα να διαχέεται στο εξωτερικό αντί να απωθεί την εγχώρια επένδυση. Το ερώτημα αν θα ήταν επιθυμητό να είχαμε ένα δολλάριο χαμηλότερης αξίας ισοδυναμεί με το ερώτημα αν είναι καλύτερο να επιτρέψουμε την προσωρινή αύξηση στο δημοσιονομικό έλλειμμα να προκαλέσει την μείωση της εγχώριας επένδυσης και της καταναλωτικής δαπάνης - ιδιαίτερα εκείνης που παρουσιάζει μεγάλη ευαισθησία στις μεταβολές των επιτοκίων - ή να οδηγήσει στην μείωση της παραγωγής των αγαθών εκείνων που εξάγονται και εκείνων που αναταγωνίζονται τα εισαγόμενα αγαθά. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι, κατά βάση, σαφής: Είναι καλύτερο να μειωθούν οι εξαγωγές και να αυξηθούν οι εισαγωγές... Το βασικό γεγονός είναι ότι η αξία του δολλαρίου μπορεί να μεταβληθεί μόνο αν αλλάξουμε τους στόχους για την εγχώρια οικονομία μας."*⁷¹

Τα ανωτέρω επιχειρήματα θα μπορούσαν να οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι ο εξωτερικός δανεισμός για την κυβέρνηση των ΗΠΑ αποτελούσε όχι την πραγματικά επιθυμητή αλλά την δεύτερη καλύτερη επιλογή οικονομικής στρατηγικής. Ταυτόχρονα υπογραμμίζεται το γεγονός ότι το ισχυρό δολλάριο είναι μια αναγκαία συνέπεια των εισρών κεφαλαίου οι οποίες αποτελούν μια θετική εξέλιξη, δεδομένης της υπάρχουσας δημοσιονομικής κατάστασης. Πρέπει, ωστόσο, να προσθέσουμε ότι αρκετοί εντός και εκτός κυβέρνησης προειδοποιούσαν ότι υπήρχαν όρια στην προθυμία των ξένων να δανείζουν στις ΗΠΑ καθώς και ότι τα δημοσιονομικά ελλείμματα θα γίνονταν επαχθή από τη στιγμή που θα σταματούσαν ή θα μειωνόταν οι εισροές ξένων κεφαλαίων. Η λύση, συνεπώς, στο σύνθετο πρόβλημα του ισχυρού δολλαρίου, των εμπορικών ελλειμμάτων και των κινδύνων που παρουσίαζε η εξάρτηση από τις εισροές κεφαλαίων, ήταν η

71 Απόσπασμα από το "Memorandum for the Cabinet Council on Economic Affairs, Subject: Is the Dollar Overvalued?", 8 Απριλίου 1983. Αναφέρεται στο Greider, W.(1987), σ. 597 κ.ε.

μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος.⁷² Θα μπορούσε να υποστηριχθεί, συνεπώς, ότι στην πράξη η πολιτική που επέλεξε η κυβέρνηση των ΗΠΑ ευνοούσε τους κλάδους της οικονομίας που ήταν περισσότερο "εκτεθειμένοι" στα επίπεδα των επιτοκίων, των δημοσίων δαπανών και των φόρων και ήταν αντίθετη με τα συμφέροντα των κλάδων εκείνων που ήταν περισσότερο εκτεθειμένοι στον διεθνή ανταγωνισμό.

Κατά το 1984 το Υπ. Οικονομικών των ΗΠΑ έθεσε σε εφαρμογή μια σειρά από μέτρα φορολογικής πολιτικής αλλά και αλλαγών θεσμικού πλαισίου - τόσο εγχώρια όσο και στο εξωτερικό - με στόχο όχι απλώς να αυξήσει τον όγκο του εξωτερικού δανεισμού αλλά κυρίως να επεκτείνει σε μόνιμη βάση την διαθεσιμότητα και την ποσότητα του διεθνούς κεφαλαίου στο οποίο θα μπορούσαν να απευθυνθούν οι ΗΠΑ.⁷³ Σε γενικές γραμμές τα μέτρα αυτά ήταν τα εξής:

- Κατ'αρχήν, το Υπ. Οικονομικών των ΗΠΑ πίεσε τις κυβερνήσεις των άλλων χωρών να "απελευθερώσουν" τις κεφαλαιαγορές τους. Ο πιο σημαντικός στόχος των προσπαθειών αυτών ήταν η Ιαπωνία. Κατά την συμφωνία ΗΠΑ και Ιαπωνίας που επετεύχθη τον Μάιο του 1984, και παρά το γεγονός ότι περιλάμβανε μέτρα προώθησης τόσο των εκροών όσο και των εισροών κεφαλαίων από και προς στην Ιαπωνική οικονομία, το τελικό αποτέλεσμα ήταν η απελευθέρωση σημαντικών ποσών Ιαπωνικών αποταμιεύσεων για Αμερικανική χρήση.⁷⁴
- Δεύτερον, θέσπισε συγκεκριμένα νομοθετικά μέτρα με στόχο να καταστήσει τα αμερικανικά χρώγραφα περισσότερο ελκυστικά στους ξένους αγοραστές.⁷⁵
- Τρίτον, σχεδίασε την έκδοση μιας νέας σειράς ομολογιών που απευθυνόταν ειδικά στους ξένους αγοραστές.⁷⁶

72 Στους υποστηρικτές της άποψης αυτής, εκτός από τον M.S. Feldstein ανήκε και ο πρόεδρος του Federal Reserve P.A. Volcker. Βλ. Feldstein, M.S. (1984), σ. 37-41 καθώς και Volcker, P.A. (1984), σ. 4-9.

73 Στο σημείο αυτό πρέπει να παρατηρήσουμε ότι μερικοί αναλυτές υποστήριζαν μια εντελώς αντίθετη κατεύθυνση στρατηγικών επιλογών. Ο C.F. Bergsten, για παράδειγμα, πρώην σύμβουλος του Πρ. Carter, τονίζοντας τις πραγματικές επιπτώσεις των εμπορικών ελλειμμάτων στην παραγωγή και την απασχόληση υποστήριζε την επιβολή ελέγχων στις εκροές κεφαλαίων από την Ιαπωνία με στόχο την αποφυγή της μείωσης του yen έναντι του δολλαρίου. Βλ. Bergsten, C.F. (1982).

74 Για μια διεξοδική περιγραφή βλ. Frankel, J.A. (1984).

75 Το κυριώτερο ήταν η κατάργηση του φόρου παρακράτησης κατά 30% από την πληρωμή των τόκων για τους ξένους που διέθεταν ομόλογα του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα των ΗΠΑ. Βλ. και Destler, I.M. and Henning, C.R. (1989), σελ. 29 κ.ε

76 Τον Σεπτέμβριο του 1984 ο Υφ. Οικονομικών για τις Νομισματικές Υποθέσεις B.W. Sprinkel και ο Βοηθός Υφ. Οικονομικών για τις Διεθνείς Υποθέσεις D.C. Mulford ταξίδεψαν στην Ιαπωνία και την Ευρώπη αντίστοιχα για να προωθήσουν την πώληση των ομολογιών αυτών. Ο όγκος των πωλήσεων που επέτυχαν κατέστησαν την ηγεσία του Υπ. Οικονομικών των ΗΠΑ "τους μεγαλύτερους πωλητές ομολογιών στην ιστορία". Βλ. όπ. π.

Οι καθαρές αγορές (δηλ. το καθαρό αποτέλεσμα των αγορών - πωλήσεων) χρεωγράφων έκδοσης του Υπ. Οικονομικών των ΗΠΑ από ξένους, υπερδιπλασιάστηκαν το 1984 σε σχέση με το 1983 (31 δισ.δολ. έναντι 13 δισ.δολ. αντίστοιχα), ενώ οι καθαρές αγορές ομολογιών έκδοσης του ιδιωτικού τομέα των ΗΠΑ από ξένους επενδυτές αυξήθηκαν την ίδια περίοδο από 0.6 δισ.δολ. σε 16 δισ.δολ. Κατά την τριετία 1984-86 το μέγεθος των ομολογιών του ιδιωτικού τομέα των ΗΠΑ που κρατούσαν οι ξένοι επενδυτές αυξήθηκε από 35 δισ.δολ. σε 161 δισ.δολ. Συνολικά, οι αγορές Αμερικανικών χρεωγράφων του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα από ξένους επενδυτές αποτελούσαν πάνω από το 41% της αύξησης των συνολικών υποχρεώσεων στους ξένους κατά το χρονικό διάστημα 1984-86 σε σύγκριση με το 16% κατά την προηγούμενη τριετία 1981-83.⁷⁷

Είναι προφανές βάσει των ανωτέρω ότι κάθε σοβαρή προσπάθεια μείωσης της τιμής του δολλαρίου θα ήταν εξαιρετικά ασυνεπής με την προσπάθεια της κυβέρνησης των ΗΠΑ να πετύχει όσο το δυνατόν υψηλότερες πωλήσεις χρεωγράφων αποτιμημένων στο νόμισμα αυτό. Αντίθετα, στην έκταση που κάποιοι επενδυτές προσδοκούσαν βραχυπρόθεσμα μια περαιτέρω ανατίμηση του δολλαρίου και συνεπώς την αποκόμιση συναλλαγματικών κερδών από τις επενδύσεις τους σε Αμερικανικά περιουσιακά στοιχεία, η πολιτική του Υπ. Οικονομικών διευκόλυνε σε μεγάλο βαθμό την εισροή κεφαλαίων.

Ο Ρόλος των Νομισματικών Αρχών

Σύμφωνα με αρκετούς αναλυτές ο πρόεδρος του Federal Reserve Board P.A. Volcker διαφωνούσε με την πολιτική του Υπ. Οικονομικών σχετικά με την το θέμα της παρέμβασης στις αγορές συναλλάγματος, υποστηρίζοντας ότι θα έπρεπε να επιτραπεί η παρέμβαση του Ομοσπονδιακού Ταμείου κατά την διάρκεια περιόδων ασυνήθους αστάθειας. Αλλά οι αντιδράσεις που αντιμετώπιζε η "κεντρική τράπεζα" των ΗΠΑ εξαιτίας της αυστηρής εγχώριας νομισματικής πολιτικής που εφάρμοζε καθιστούσαν ιδιαίτερα δυσχερή, λόγω των πολιτικών ισορροπιών, την μετατροπή της διαφωνίας αυτής σε δημόσια ανοικτή σύγκρουση.⁷⁸ Οι νομισματικές αρχές, συνεπώς, προσπαθούσαν να εμφανίζουν μια περισσότερο ήπια δημόσια θέση στο πεδίο αυτό, υποστηρίζοντας, για παράδειγμα, ότι "το μέτρο της παρέμβασης θα μπορούσε να έχει κάποια επίδραση στις αγορές σε μερικές περιπτώσεις αλλά είναι ένα 'δευτερεύον και συμπληρωματικό εργαλείο' που πρέπει να χρησιμοποιείται με προσοχή και είναι αναποτελεσματικό σε σχέση με την βασική νομισματική και δημοσιονομική πολιτική".⁷⁹

Σε τελική ανάλυση, η νομισματική πολιτική των ΗΠΑ δεν εξασκείτο με στόχο την αντιμετώπιση

77 Πηγές: α) *US Survey of Current Business*, n.67, June 1987, Πίνακες 1 και 2.

β) *OECD Economic Survey: United States, November 1985*, σ. 64

γ) *Marris, S.(1985)*, σ. 228

78 Για μια αναλυτική παρουσίαση των διαφωνιών αυτών βλ. *Funabashi, Y.(1989)*, σ. 68 κ.ε.

79 Το απόσπασμα αυτό είναι από ομιλία του P.A. Volcker στο Κογκρέσσο των ΗΠΑ το καλοκαίρι του 1983. Βλ. *Destler, I.M. and Henning, C.R. (1989)*, σελ. 30.

της ανατίμησης του δολλαρίου. Ο κύριος στόχος των νομισματικών αρχών ήταν η καταπολέμηση του πληθωρισμού και το ισχυρό δολλάριο συνείσφερε στη επίτευξη του στόχου αυτού. Ταυτόχρονα, οι νομισματικές αρχές στην προσπάθειά τους να αποτρέψουν μια πιθανή επανεμφάνιση των πληθωριστικών προσδοκιών κατά την διάρκεια της οικονομικής ανάκαμψης - και δεδομένης της "χαλαρής" δημοσιονομικής πολιτικής - δεν έβλεπαν άλλη εναλλακτική λύση από την διατήρηση των πραγματικών επιτοκίων σε ασυνήθιστα υψηλά επίπεδα, ακόμα και μετά την ταχεία μείωση του πληθωρισμού. Από την άλλη μεριά, η αποτροπή της ανατίμησης του δολλαρίου με την χρήση αποκλειστικά μέτρων νομισματικής πολιτικής, θα σήμαινε την εφαρμογή πολιτικών με έντονα επεκτατικό χαρακτήρα και θα οδηγούσε στην εγκατάλειψη, ουσιαστικά, της αντιπληθωριστικής προσπάθειας.

Δεν είναι εύκολο, επίσης, να υποστηριχθεί ότι οι νομισματικές αρχές των ΗΠΑ δεν ενδιαφερόντουσαν για τις συνέπειες του ισχυρού δολλαρίου, όπως είναι τα εμπορικά ελλείμματα και οι επιπτώσεις τους στην οικονομία καθώς και η προοπτική μιας πιθανής ανακοπής των εισροών κεφαλαίου. Αλλά επειδή ακριβώς δεν ήθελαν να διακινδυνεύσουν τις πληθωριστικές επιπτώσεις που θα επέφερε μια χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής, υποστήριζαν ότι το εμπορικό έλλειμμα ήταν συνδεδεμένο με το δημοσιονομικό έλλειμμα και συνεπώς ήταν ευθύνη της κυβέρνησης να μειώσει το τελευταίο. Θεωρητικά σε μια "κλειστή" οικονομία μια "ανεξάρτητη" κεντρική τράπεζα θα μπορούσε να εξασκήσει έντονες πιέσεις στην κυβέρνηση με την άρνησή της να "νομισματοποιήσει" το δημοσιονομικό έλλειμμα, επιτρέποντας έτσι μεγάλες αυξήσεις των επιτοκίων. Αλλά η άπλετη εισροή ξένου κεφαλαίου στις ΗΠΑ στερούσε από τις νομισματικές αρχές της χώρας ακόμα και αυτόν τον μοχλό πίεσης.

Σε τελική ανάλυση, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η πολιτική - ή μάλλον η μη-πολιτική - της πρώτης κυβέρνησης Reagan σε σχέση με την συναλλαγματική ισοτιμία του δολλαρίου ήταν ένα "παράγωγο" των προτεραιοτήτων της γενικότερης οικονομικής πολιτικής σε συνδυασμό με την ιδεολογία της "ελεύθερης αγοράς". Η πολιτική αυτή εξελίχθηκε ουσιαστικά μέσω των τεραστίων εισροών κεφαλαίων στην "εξαγωγή" του διογκούμενου χρέους των ΗΠΑ στο εξωτερικό.

2.2.2 Η Αλλαγή Πολιτικής Κατά το 1984-85

Δεν θα ήταν ανακριβές να υποστηριχθεί ότι η κριτική εκ μέρους των ακαδημαϊκών κύκλων σε σχέση με την πολιτική της μη-παρέμβασης στο πεδίο των συναλλαγματικών ισοτιμιών και του υπερτιμημένου δολλαρίου άρχισε από το πρώτο διάστημα της κυβέρνησης Reagan χωρίς όμως κανείς να προβλέπει τόσο το μέγεθος όσο και την διάρκεια των επιπτώσεων της πολιτικής αυτής. Κάποιοι αναλυτές, ωστόσο, προέβλεπαν από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 ότι ο συνδυασμός αυστηρά συσταλτικής νομισματικής πολιτικής και επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής θα προκαλούσε την αύξηση της τιμής του δολλαρίου και θα δημιουργούσε μεγάλα εμπορικά ελλείμματα.⁸⁰

Αντίθετα, το ενδιαφέρον του ιδιωτικού τομέα για το ισχυρό δολλάριο ήταν περιορισμένο. Ο κυριότερος λόγος φαίνεται ότι ήταν η βαθιά ύφεση της περιόδου 1981-82, όπου οι επιπτώσεις του ακριβού δολλαρίου στις εξαγωγές των ΗΠΑ συγκαλυπτόταν από την συμπίεση της ζήτησης για εισαγωγές. Κατά την περίοδο αυτή οι πολιτικές πιέσεις στην κυβέρνηση σε θέματα εξωτερικού εμπορίου προερχόταν κυρίως από επιχειρήσεις και εργαζομένους στους κλάδους της αυτοκινητοβιομηχανίας και της μεταλλουργίας. Τα προβλήματα των κλάδων αυτών, ωστόσο, χρονολογούνται πριν την αύξηση του δολλαρίου και είχαν επιδεινωθεί από την γενικότερη οικονομική ύφεση. Οι επιπτώσεις του ισχυρού δολλαρίου έγιναν απόλυτα εμφανείς με την "ανάκαμψη" που επέφερε η πολιτική του Πρ. Reagan:

Στις αρχές του 1984 είχε γίνει αντιληπτό ότι οι ΗΠΑ θα εμφάνιζαν ένα 12-ψήφιο μέγεθος εμπορικού ελλείμματος, το μεγαλύτερο που είχε καταγραφεί ποτέ σε ένα μεμονωμένο κράτος⁸¹. Το συνεχώς αυξανόμενο δολλάριο ισοδυναμούσε με ανάλογα μειούμενες τιμές των εισαγομένων προϊόντων στις ΗΠΑ με συνέπεια την εκδίωξη των εγχωρίως παραγομένων προϊόντων. Μια από τις συνέπειες της διόγκωσης των εισαγωγών ήταν η μείωση του βαθμού χρήσης και αξιοποίησης του εγχώριου παραγωγικού δυναμικού της οικονομίας. Παρά την πραγματική αύξηση του ΑΕΠ κατά 3.4% το 1983 και 6.6% το 1984⁸², η απασχόληση στη μεταποίηση δεν ανέκαμψε στην πράξη από τα επίπεδα της περιόδου της ύφεσης. Οι εργαζόμενοι στην μεταποίηση από 20.3 εκατ. το 1980, μειώθηκαν σε 18.8 εκατ το 1982 και σε 18.4 εκατ. το 1983 για να φτάσουν τα 19.4 εκατ. το 1984 και τα 19.3 εκατ. το 1985.⁸³ Το ισχυρό δολλάριο δεν ήταν, φυσικά, η μοναδική αλλά ήταν οπωσδήποτε μια από τις κύριες αιτίες της κατάστασης αυτής.

80 Βλ. Bergsten, C.F. (1981), Bergsten, C.F. and Williamson, J. (1983) στο Cline, W.R. (1983) καθώς και Fox, L.A. and Cooney, S. (1984).

81 Το 1984 το εμπορικό έλλειμμα έφτασε τελικά τα 102.4 δισ.δολ. Τα θέματα αυτά θα εξεταστούν αναλυτικά στο πέμπτο κεφάλαιο.

82 Βλ. OECD, *Economic Outlook*, n.40, Δεκέμβριος 1986

83 Πηγή: US Joint Economic Committee (1989): "Economic Indicators", June, σ.14.

Στις αρχές του 1985 η πίεση που εξασκούσε το ισχυρό δολλάριο στην οικονομία των ΗΠΑ είχε γίνει αρκετά ισχυρή. Επιπλέον, παρά την πτώση του δολλαρίου, την άνοιξη σε σχέση με τις αρχές του έτους, τα στελέχη του Υπ. Οικονομικών όπως και αρκετοί οικονομολόγοι δεν προέβλεπαν ότι το δολλάριο δεν θα συνέχιζε την ανοδική του πορεία, πράγμα που συνέβη στα τέλη του καλοκαιριού. Παρόλο που αρκετοί αναγνώριζαν ότι μακροχρόνια το δολλάριο θα έπρεπε να υποτιμηθεί, ελάχιστοι ήταν εκείνοι που στα μέσα του 1985 δήλωναν ότι είχε μπει σε μια μόνιμη καθοδική πορεία.

Στην ομάδα των υποστηρικτών της υποτίμησης του δολλαρίου είχαν προστεθεί και αρκετά μέλη της κυβέρνησης. Ανάμεσα τους ήταν και ο Υπ. Εξωτερικών G.P. Shultz, επιχειρηματίας και πρώην Υπ. Οικονομικών με σημαντικό ρόλο, όπως είδαμε στο πρώτο κεφάλαιο, στην μετάβαση στο σύστημα των κυμαινόμενων ισοτιμιών το 1973. Το Υπ. Εξωτερικών είχε κρατήσει από την αρχή μια κριτική στάση στην πολιτική της μη-παρέμβασης με το επιχείρημα ότι προκαλούσε περιτούς ανταγωνισμούς με την Ευρώπη και την Ιαπωνία. Παρόλο που G.P.Shultz δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί υπέρμαχος της παρεμβατικής πολιτικής, πίεζε το Υπ.Οικονομικών να αντιμετωπίσει σοβαρά το πρόβλημα της ασυμμετρίας των συναλλαγματικών ισοτιμιών.⁸⁴

Η Αλλαγή Πολιτικής το 1985

Αντιμέτωπος με τις ολοένα αυξανόμενες πιέσεις για την αλλαγή πολιτικής σε σχέση με την συναλλαγματική ισοτιμία του δολλαρίου, ήλθε ο νέος Υπ.Οικονομικών J.A.Baker ο οποίος κατά την ακρόασή του στο Κογκρέσσο, παρόλο που απέφυγε να χαρακτηρίσει το δολλάριο ως υπερτιμημένο, διατύπωσε τις απόψεις του ως εξής:

"Είναι [το δολλάριο] προφανώς πολύ ισχυρό. Πιστεύω ότι υπάρχουν κάποια πράγματα που μπορεί να γίνουν για να βοηθήσουν την κατάσταση...όπως η μείωση του δημοσιονομικού μας ελλείμματος για να έχουμε μικρότερες πιέσεις στα επιτόκια και συνεπώς, ίσως, μικρότερη ροπή για επενδύσεις στο δολλάριο. Πιστεύω επίσης ότι είναι προς το συμφέρον της χώρας να ενθαρρύνουμε τους εμπορικούς μας εταίρους να υιοθετήσουν πολιτικές φορολογικών περικοπών και απορύθμισης έτσι ώστε οι οικονομίες τους να επωφεληθούν όπως και η δική μας. Και αυτό θα βοηθήσει σε σχέση με την αξία του δολλαρίου...Δεν θα εκφράσω γνώμη για το αν θα

84 Κατά την προετοιμασία της συνάντησης Reagan - Nakasone το Νοέμβριο του 1983, ο G.P.Shultz πρότεινε στο Ιάπωνα ομόλογό του S. Abe την ανακίνηση του προβλήματος δολλαρίου - yen. Η συμφωνία ΗΠΑ-Ιαπωνίας του Απριλίου του 1984 μπορεί εν μέρει να θεωρηθεί ως αποτέλεσμα της πρωτοβουλίας αυτής, παρόλο που τελικά έτεινε προς την περαιτέρω εξασθένιση του yen και την επιδείνωση των εμπορικών σχέσεων ανάμεσα στις δυο χώρες. Βλ. Funabashi., Υ.(1989), σ. 78 κ.ε.

πρέπει να αλλάξει η πολιτική μας να παρεμβαίνουμε μόνο στην περίπτωση που οι αγορές είναι υπό αναστάτωση. Αλλά αυτό είναι θέμα που πρέπει να το κοιτάξουμε γιατί κάποιοι θα υποστηρίξουν ότι θα μπορούσε να έχει δραματικές επιπτώσεις στην αξία του δολλαρίου.⁸⁵

Παρόλο που οι δηλώσεις αυτές δεν υποδείκνυαν κάποια ριζική μεταβολή της πολιτικής, η αναγνώριση των σχέσεων ανάμεσα στο δημοσιονομικό έλλειμμα, την τιμή του δολλαρίου και το εμπορικό έλλειμμα ήταν ήδη μια αλλαγή από την "γραμμή" που είχε χαράξει η προηγούμενη ηγεσία του Υπ. Οικονομικών υπό τους Regan και Sprinkel.

Η αλλαγή αυτή επιβεβαιώθηκε και κατά την συνάντηση των Υπ. Οικονομικών και των Διοικητών των Κεντρικών Τραπεζών των χωρών του Ομίλου των 5 (G-5) τον Σεπτέμβριο του 1985 στην Ν. Υόρκη. Κατά την συνάντηση αυτή, γνωστή και ως Plaza Agreement, οι "5" συμφώνησαν να αντιμετωπίσουν την δυσαρμονία των συναλλαγματικών ισοτιμιών των νομισμάτων τους. Με την προσεκτική διατύπωση των συμπερασμάτων της συνάντησης - όπως συνηθίζεται σε θέματα που αφορούν τις διεθνείς χρηματιστικές αγορές - δήλωσαν ότι οι θεμελιώδεις οικονομικές συνθήκες και οι επιδιώξεις των οικονομικών πολιτικών των χωρών τους δεν αντανακλώνταν πλήρως στις αγορές συναλλάγματος καθώς και ότι οι συναλλαγματικές ισοτιμίες πρέπει να παίζουν κάποιο ρόλο σε σχέση με την προσαρμογή των ανισορροπιών στις εξωτερικές συναλλαγές των χωρών. Συνεπώς, κατέληξαν, είναι επιθυμητή κάποια ήπια ανατίμηση των κύριων νομισμάτων έναντι του δολλαρίου.⁸⁶ Η καθοδική κίνηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του δολλαρίου συνεχίστηκε μέχρι τις αρχές του 1987.

Θα μπορούσε να υποστηριχθεί, ότι ο νέος Υπ. Οικονομικών των ΗΠΑ, στην προσπάθειά του να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της διεθνούς τιμής του δολλαρίου, είχε τρεις κύριες επιλογές ως προς τα συγκεκριμένα μέτρα πολιτικής που έπρεπε να ακολουθήσει: Πρώτον, να προσπαθήσει να αντιμετωπίσει το τεράστιο δημοσιονομικό έλλειμμα το οποίο θα έφθανε τα 212 δισ.δολ. το δημοσιονομικό έτος 1985 και τα 221 δισ.δολ. το 1986. Αλλά το Υπ. Οικονομικών των ΗΠΑ, σε αντίθεση με άλλες χώρες, δεν είναι ο κεντρικός αποφασιστικός φορέας πολιτικής στο χώρο της διαμόρφωσης του κρατικού προϋπολογισμού. Συνεπώς τα οποιαδήποτε μέτρα μείωσης των δημοσιονομικών ελλειμμάτων χωρίς την εξασφάλιση της συναίνεσης του Προέδρου και του Κογκρέσσου ήταν καταδικασμένα σε αποτυχία.

Μια δεύτερη πιθανή επιλογή θα αφορούσε την μείωση των επιτοκίων, αλλά και στο πεδίο αυτό

85 Αναφέρεται στο *Destler, I.M. and Henning, C.R. (1989), σ. 41-42.*

86 Βλ. την ανακοίνωση τύπου του Υπ. Οικονομικών των ΗΠΑ μετά το πέρας της συνάντησης στις 22 Σεπτεμβρίου 1985 που δημοσιεύτηκε στον Αμερικανικό τύπο. Σημειώνουμε ότι παρόλο που η τιμή του δολλαρίου είχε μειωθεί κατά 10% περίπου κατά τους πρώτους 6-7 μήνες του 1985, άρχισε πάλι να αυξάνει λίγο πριν την *Plaza Agreement*.

της εγχώριας χρηματαγοράς ο κεντρικός πρωταγωνιστής ήταν το Federal Reserve και ο πρόεδρος του P.Volcker.

Συνεπώς ο J.A. Baker και ο Βοηθός του R.G. Darman επέλεξαν να επικεντρώσουν τις προσπάθειές τους στο πεδίο που το Υπ.Οικονομικών μπορούσε να παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο, δηλ. την άμεση συναλλαγματική πολιτική. Στο πεδίο αυτό είχαν στη διάθεσή τους δυο κυρίως μέσα: Την παρέμβαση στις αγορές συναλλάγματος με την συνεργασία του Federal Reserve αλλά και τις ...επίσημες δηλώσεις,⁸⁷ παρόλο που δεν ήταν απολύτως εξασφαλισμένο ότι οι αγορές συναλλάγματος θα αντιδρούσαν είτε στις παρεμβάσεις ή στις δηλώσεις με μια πραγματική υποτίμηση του δολλαρίου. Οι οικονομικές και πολιτικές συνθήκες, ωστόσο, ήταν ευνοϊκές όπως ήταν και οι προοπτικές για την συνεργασία των ξένων κυβερνήσεων οι οποίες φοβόντουσαν τόσο την ανάπτυξη ενός κύματος προστατευτισμού στις ΗΠΑ όσο και τις laissez-faire πολιτικές της προηγούμενης ηγεσίας του Υπ. Οικονομικών υπό τους Regan και Sprinkel και συνεπώς θα συνεργαζόντουσαν σε μια κατεύθυνση υποτίμησης του δολλαρίου.

Στην ομάδα των ευμενών προοπτικών μπορούσε να προστεθεί και το γεγονός ότι ένα από τα σημαντικότερα μειονεκτήματα της υποτίμησης, ο πληθωρισμός, δεν αποτελούσε απειλή για τις ΗΠΑ το 1985. Παρά την συνεχή μεγέθυνση του προϊόντος κατά 3.2%, η αύξηση του δείκτη τιμών καταναλωτή θα ήταν κάτω από 4% για τέταρτη συνεχή χρονιά ενώ το ποσοστό ανεργίας δεν ξεπέρασε κατά μέσο όρο το 7%⁸⁸.

Τα Άμεσα Αποτελέσματα της Plaza Agreement

Ένα βασικό στοιχείο της στρατηγικής των Baker - Darman ήταν ότι αναπτύχθηκε και εφαρμόστηκε σε συνεργασία με τις μεγάλες βιομηχανικές χώρες. Μπορούμε να θεωρήσουμε ότι την αρχή της "σχέσης" αυτής αποτελούσαν οι συγκεκριμένες δεσμεύσεις της Plaza Agreement για τον συντονισμό των παρεμβάσεων στις αγορές συναλλάγματος ενώ συνεχίστηκαν με τις προσπάθειες για εναρμόνιση των μακροοικονομικών πολιτικών κατά την συνάντηση του Tokyo τον Μάιο του 1986.⁸⁹ Δεν πρέπει, ωστόσο, να υπερεκτιμηθούν ούτε ο βαθμός αλλά ούτε και οι στόχοι της συνεργασίας αυτής καθώς ο έντονος ανταγωνισμός και οι συγκρούσεις ανάμεσα στις δυνάμεις που εκπροσωπούσαν τα ανεπτυγμένα κράτη υπερσκίασαν την συνεργασία σε σχέση με τις συναλλαγματικές ισοτιμίες, την νομισματική και την δημοσιονομική πολιτική. Η εμφανώς περισσότερο εξωστρεφής στρατηγική των ΗΠΑ που διατυπώθηκε κατά την Plaza Agreement

87 Υπενθυμίζουμε ότι το πεδίο των συναλλαγματικών ισοτιμιών και οι αγορές συναλλάγματος είναι ιδιαίτερα ευαίσθητες στις δηλώσεις των "αρμοδίων".

88 Βλ. OECD, *Economic Outlook*, n.54, Δεκέμβριος 1993

89 Στη συνάντηση αυτή θα αναφερθούμε στο επόμενο τμήμα του κεφαλαίου.

αποδείχθηκε, σε πολιτικούς όρους τουλάχιστον, μια καθαρή επιτυχία. Παρόλο που υποστηρίζεται ευρέως ότι η διεθνής τιμή του δολλαρίου θα μειωνόταν έτσι κι αλλιώς στον ίδιο περίπου βαθμό, για τις ΗΠΑ και ιδιαίτερα τον J.A.Baker, η “αγορά” είχε ανταποκριθεί κατά τον επιθυμητό τρόπο στην πολιτική δραστηριοποίησή τους. Θα ακολουθούσαν και άλλες ενέργειες που θα βελτιώναν την αξιοπιστία και την επιβεβαίωση του ηγετικού ρόλου των ΗΠΑ, σε σχέση με το εμπόριο, το διεθνές χρέος ⁹⁰ αλλά και τον συντονισμό των ευρύτερων μακροοικονομικών πολιτικών που εκφράστηκε κατά την συνάντηση του G-7 στο Τόκιο τον Μάιο του 1986.

90 Το λεγόμενο Baker-Plan που εκφράστηκε στις συναντήσεις της Διεθνούς Τράπεζας και του Δ.Ν.Τ. στην Σεούλ, Ν.Κορέα

2.2.3 Η Ανα-ευθυγράμμιση και Σταθεροποίηση του Δολλαρίου, 1985 - 1989

Η πολιτική σε σχέση με την συναλλαγματική ισοτιμία του δολλαρίου παρουσιάζει σημαντικές διαφορές κατά την περίοδο 1985-89 σε σχέση με τη περίοδο 1981-84. Ο βασικός στόχος του J.A.Baker στο Υπ. Οικονομικών των ΗΠΑ ήταν να αποτρέψει οποιαδήποτε διεθνή αναστάτωση που θα μπορούσε να δυσχεράνει την σταθερή ανάκαμψη και ανάπτυξη της οικονομίας των ΗΠΑ και ταυτόχρονα να προτρέψει τις ξένες κυβερνήσεις να αναλάβουν πρωτοβουλίες οι οποίες θα υποστήριζαν την εγχώρια ευημερία των ΗΠΑ. Στα πλαίσια της προσπάθειάς του να αποτρέψει μίαν εξάπλωση του κύματος εμπορικού προστατευτισμού που δημιουργούσε το εμπορικό έλλειμμα, το κύριο μέσο πολιτικής ήταν η "ενεργός διαχείριση" της διεθνούς τιμής του δολλαρίου. Η νέα ηγεσία του Υπ. Οικονομικών των ΗΠΑ, σε αντίθεση με την προηγούμενη, φαίνεται ότι από τις αρχές του 1987 έθεσε κάποια όρια στην διακύμανση των ισοτιμιών του δολλαρίου σε κοινή συμφωνία με τις ισχυρότερες χώρες του κόσμου και προσπάθησε να πετύχει τους στόχους αυτούς με συχνές παρεμβάσεις στις διεθνείς αγορές συναλλάγματος.

Η πολιτική αυτή, σε αντίθεση με την *laissez faire* προσέγγιση της προηγούμενης ηγεσίας του Υπ. Οικονομικών των ΗΠΑ, απαιτούσε την συνεργασία ενός αριθμού παραγόντων στους οποίους το Υπ. Οικονομικών είχε σημαντική επιρροή αλλά σε καμιά περίπτωση δεν ήταν σε θέση να ελέγξει: Το Κογκρέσσο, το Federal Reserve, οι ξένες κυβερνήσεις και φυσικά η "αγορά", μπορούσαν να ανατρέψουν την οποιαδήποτε πολιτική σε σχέση με τις συναλλαγματικές ισοτιμίες. Ταυτόχρονα δεν πρέπει να αγνοείται το γεγονός ότι κάθε πλευρά της οικονομικής πολιτικής εμπεριέχει και ένα σημαντικό βαθμό αβεβαιότητας. Στην συγκεκριμένη περίπτωση η αβεβαιότητα αφορούσε το μέγεθος του εξωτερικού ελλείμματος που θα μπορούσε να θεωρηθεί "ανεκτό" αλλά και το επίπεδο της ισοτιμίας του δολλαρίου που θα μείωνε το εμπορικό έλλειμμα στο επίπεδο αυτό.

Η πολιτική των ΗΠΑ σε σχέση με την συναλλαγματική ισοτιμία του δολλαρίου πρέπει να θεωρηθεί, ενμέρει τουλάχιστον, ως απόρροια της ανάγκης για μείωση του εμπορικού ελλείμματος και των απαιτήσεων για εγχώρια οικονομική "ευημερία". Το 1985 και 1986 φαίνεται ότι υπήρχε κάποια στοιχειώδης αρμονία των στόχων αυτών: Η παραγωγική ικανότητα της οικονομίας ήταν κάτω από το *maximum* και το επίπεδο της ανεργίας ήταν πάνω από το σημείο έντασης των πληθωριστικών πιέσεων, άρα οι πιθανότητες ήταν με το μέρος της αντι-υφεσιακής πολιτικής. Στα πλαίσια αυτά η χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής και η υποτίμηση του δολλαρίου θα μπορούσαν να συνεισφέρουν στην μείωση του εμπορικού ελλείμματος και την τόνωση της εγχώριας ζήτησης.

Μέχρι το 1987, όμως, η οικονομία των ΗΠΑ άγγιζε τα επίπεδα της πλήρους απασχόλησης και παραγωγικής δυνατότητας με συνέπεια την όξυνση του πληθωρισμού και των πληθωριστικών προσδοκιών. Υπό τις συνθήκες αυτές η η χρήση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του δολλαρίου ενείχε αρκετούς κινδύνους για την οικονομία των ΗΠΑ, όπως αρχικά φάνηκε από τα αποτελέσματα της Συμφωνίας του Λούβρου και την μετέπειτα νομισματική συστολή και επιβεβαιώθηκε τελικά κατά δραματικό τρόπο από την χρηματιστηριακή κρίση του Οκτωβρίου του

1987.

Τελικά οι ΗΠΑ ενθάρρυναν τις αντίστροφες πορείες της συναλλαγματικής ισοτιμίας του δολλαρίου κατά το διάστημα 1988-89 αποκλειστικά για εγχώριους βραχυπρόθεσμους λόγους: οι βραχυχρόνιες επιπτώσεις στην “εμπιστοσύνη της αγοράς” και τις πληθωριστικές προβλέψεις είχαν προτεραιότητα σε σχέση με τις μακροχρόνιες επιπτώσεις στην προσαρμογή του εξωτερικού εμπορίου της χώρας.

Μερικοί παρατηρητές χαρακτηρίζουν ειρωνικά την εξάσκηση της συναλλαγματικής πολιτικής των ΗΠΑ κατά την περίοδο αυτή ως “μαγική”⁹¹ καθώς η πορεία της συναλλαγματικής ισοτιμίας του δολλαρίου υποστήριζε “μυστηριωδώς” τις πολιτικές αποφάσεις και καριέρες των Reagan και Bush. Η υποτίμηση του δολλαρίου κατά το 1985-86 εγκαινίασε μια αύξηση των εξαγωγών και μια συνεπή μείωση του εμπορικού ελλείμματος που αναθέρμανε την οικονομία κατά το εκλογικό έτος 1988. Η απόδοση αυτή στον τομέα του εξωτερικού εμπορίου βοήθησε επίσης την κυβέρνηση να αμβλύνει τις εντονώτατες τάσεις προστατευτισμού που επικρατούσαν στο Κονγκρέσσο και να διασφαλίσει την αποδοχή της Συμφωνίας Ελεύθερου Εμπορίου με τον Καναδά το 1989. Στα διαστήματα που η υποτίμηση του δολλαρίου παρουσίαζε προβλήματα για τις χρηματιστικές αγορές οι ΗΠΑ επιδόθηκαν σε μια επιτυχή πολιτική αναστροφής της με την βοήθεια των κυβερνήσεων και των κεντρικών τραπεζών των “εταίρων” τους που πήραν την μορφή τεράστιων παρεμβάσεων καθώς οι καθαρές εισροές κεφαλαίων στις ΗΠΑ είχαν ουσιαστικά σταματήσει το 1987. Η ανατίμηση του δολλαρίου το 1988 άμβλυσε προσωρινά τις ανησυχίες για χρηματιστική αστάθεια και ένταση του πληθωρισμού δημιουργώντας ευνοϊκές προϋποθέσεις για την εκλογή του G.Bush.

Ο Τρόπος Διαχείρισης της Υποτίμησης κατά το 1985 - 1986

Μέχρι τα τέλη του 1985 το δολλάριο είχε μειωθεί κάτω από το επίπεδο των 200 γρη και αντιστοιχούσε σε λίγο περισσότερο από 2.4 D-marks. Σταθμισμένη με τους δείκτες εμπορίου η διεθνής τιμή του δολλαρίου είχε μειωθεί κατά 12% από την Plaza Agreement και κατά 25% από τα επίπεδα του Φεβρουαρίου του ίδιου έτους.⁹² Ωστόσο, οι ευνοϊκές αυτές εξελίξεις για τους παραγωγούς των ΗΠΑ προκαλούσαν αντιδράσεις στους κύριους εμπορικούς ανταγωνιστές τους.

Μόλις δύο εβδομάδες μετά την θαυμαστή επίδειξη συναίνεσης της Plaza Agreement και με το δολλάριο να έχει μειωθεί κατά 7% έναντι του D-mark, ο πρόεδρος της Bundesbank K.O. Pohl ανακοίνωσε ότι το δολλάριο είχε φθάσει σε ένα “αποδεκτό επίπεδο”⁹³ δείχνοντας την πρόθεσή του να σταματήσει την περαιτέρω μείωση της τιμής του αλλά και υποδεικνύοντας την άποψη της Γερμανίας για την έννοια και τα όρια της διεθνούς διαχείρισης των συναλλαγματικών ισοτιμιών.

91 Funabashi., Y.(1989), σ. 80.

92 IMF: “World Economic Outlook”, Διάφορα τεύχη

93 Wall Street Journal, 8 και 9 Οκτωβρίου 1985.

Από την πλευρά του Ειρηνικού η Bank of Japan επιδεικνύοντας έναν εξαιρετικό ζήλο υποστήριξε την ανατίμηση του yen όχι μόνο με επιθετικές παρεμβάσεις στις αγορές αλλά και με συστολή της νομισματικής της πολιτικής. Η συμπεριφορά αυτή έφτασε στα όριά της τον Μάρτιο του 1986 όταν το δολλάριο έπεσε κάτω από τα 180 yen ή κατά 26% από την Plaza Agreement και κατά 33% από τον Φεβρουάριο του προηγούμενου έτους. Οι ΗΠΑ, ωστόσο, αρνήθηκαν να αποδεχθούν τα επίπεδα αυτά ως επαρκή.

Η διεθνής οικονομική διπλωματία εισήλθε στις αρχές του 1986 σε μια περίοδο διαδοχικών υποτιμήσεων του δολλαρίου και επακόλουθων μειώσεων των επιτοκίων και χαλάρωσης των νομισματικών πολιτικών. Οι απαισιόδοξες προοπτικές μεγέθυνσης των ΗΠΑ την περίοδο αυτή υποδήλωναν την ανάγκη για χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής και η συνεχιζόμενη επιδείνωση του εμπορικού ισοζυγίου, τόσο σε ονομαστικούς όσο και σε πραγματικούς όρους, προκαλούσε πιέσεις εναντίον της σταθεροποίησης του δολλαρίου.

Το θέμα ήταν ότι η διατήρηση του επιπέδου εισροής κεφαλαίων παράλληλα με την μείωση του προεξοφλητικού επιτοκίου στις ΗΠΑ απαιτούσε την παράλληλη μείωση των επιτοκίων και συνεπώς την χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής και στις άλλες χώρες κυρίως την Γερμανία και την Ιαπωνία. Η απειλή για περαιτέρω υποτίμηση του δολλαρίου ήταν το κύριο μέτρο του Υπ. Οικονομικών των ΗΠΑ στην προσπάθειά του να υποχρεώσει τις άλλες χώρες και κυρίως την Γερμανία και την Ιαπωνία να προβούν σε μειώσεις των επιπέδων των επιτοκίων τους και να αναλάβουν μέτρα για την επέκταση της εγχώριας ζήτησης. Από την άποψη της διπλωματικής τακτικής των ΗΠΑ η διεθνής τιμή του δολλαρίου ήταν πλέον απόλυτα συνδεδεμένη με την εξωτερική ζήτηση που αντιμετώπιζαν τα Αμερικανικά προϊόντα.

Στα πλαίσια της προσπάθειας των ΗΠΑ να υποχρεώσουν τις πλεονασματικές χώρες να αναθερμάνουν τις οικονομίες τους εντάσσεται, κατά την άποψή μας, και η πρόταση των ΗΠΑ - το λεγόμενο Baker Plan - για την επίλυση του προβλήματος του διεθνούς χρέους.⁹⁴ Το Baker Plan αφορούσε μια τριμερή διαπραγμάτευση ανάμεσα στους χρεώστες, τους πιστωτές και τις μεγάλες εμπορικές τράπεζες με σκοπό την επίτευξη μιας λύσης μέσω μάλλον πολιτικών οικονομικής μεγέθυνσης παρά πολιτικών λιτότητας. Οι χρεώστες θα έπρεπε να διανοίξουν τις οικονομίες τους στο διεθνές εμπόριο και τις διεθνείς άμεσες επενδύσεις, να μειώσουν τον ρόλο του κράτους στην οικονομία μέσω των διαδικασιών "ιδιωτικοποίησης" και να εφαρμόσουν πολιτικές "προσφοράς" για την αποδέσμευση της αγοράς. Οι πιστωτές θα έπρεπε να διανοίξουν αντίστοιχα τις οικονομίες τους στις εξαγωγές, να ενισχύσουν τον ρόλο της Διεθνούς Τράπεζας και να επεκτείνουν την χρηματοδότηση προς τους χρεώστες. Οι εμπορικές τράπεζες, τέλος, θα δάνειζαν ιδιαίτερα μεγάλες ποσότητες νέου χρήματος στους χρεώστες για να τους βοηθήσουν στην εφαρμογή των νέων πολιτικών και να ενισχύσουν τους ρυθμούς ανάπτυξης των οικονομιών τους. Το πιο ενδιαφέρον στοιχείο του Baker Plan ήταν, κατά την γνώμη μας, το αδιευκρίνηστο ερώτημα σχετικά με την προέλευση των κεφαλαίων αυτών σε μια περίοδο που οι ΗΠΑ είχαν

94 Το Baker Plan παρουσιάστηκε στην ετήσια συνάντηση του ΔΝΤ και της Διεθνούς Τράπεζας στην Seoul τον Οκτώβριο του 1985. Βλ. *World Bank: Annual Report, 1985*. Για μια εκτίμηση του σχεδίου αυτού σχετικά με το πρόβλημα του χρέους του Τρίτου Κόσμου βλ. *Payer, C. (1991) σ.94 κ.ε.*

μεταβληθεί σε χρεώστη και μάλιστα στο περισσότερο χρεωμένο κράτος σε διεθνές επίπεδο.

Η αναστολή κάθε παρέμβασης για την στήριξη του δολλαρίου από τις νομισματικές αρχές των ΗΠΑ το 1986⁹⁵ ανάγκασε τις άλλες κυβερνήσεις να αντιμετωπίσουν το δίλημμα είτε να μειώσουν τα επιτόκια είτε να παρέμβουν στις αγορές συναλλάγματος, πράγμα που ισοδυναμούσε με χαλάρωση της νομισματικής τους πολιτικής, είτε να αποδεχθούν την ανατίμηση των νομισμάτων τους και συνεπώς κάποια μείωση των εξαγωγών τους. Τα αποτελέσματα των πιέσεων που εξασκούσαν οι ΗΠΑ ήταν σημαντικά: Ανάμεσα στον Ιανουάριο του 1986 και το Φεβρουάριο του 1987 τα προεξοφλητικά επιτόκια μειώθηκαν από 7.5% σε 5.5% στις ΗΠΑ, από 5% σε 2.5% στην Ιαπωνία και από 4% σε 3% στην Γερμανία⁹⁶. Εκτός από την συνήθη λαϊκή απήχηση που συναντά, η μείωση των επιτοκίων θα βοηθούσε στην διατήρηση ενός ανεκτού ρυθμού μεγέθυνσης των ΗΠΑ μέχρι οι πωλήσεις στο εξωτερικό να ανταποκριθούν στην μείωση της τιμής του δολλαρίου. Ωστόσο, η αμοιβαία χαλάρωση των νομισματικών πολιτικών δεν μπορούσε από μόνη της να μειώσει το εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ παρά μόνο στο βαθμό που θα συνηγορούσε ένα κλίμα επέκτασης της ζήτησης σε διεθνές επίπεδο. Αυτό σήμαινε ότι οι ΗΠΑ θα εξακολουθούσαν να "κραδαίνουν" το όπλο της υποτίμησης.

Πρέπει να παρατηρήσουμε ότι για την κυβέρνηση των ΗΠΑ ο τρόπος και ο ρυθμός υποτίμησης του δολλαρίου έπρεπε ταυτόχρονα να μην αποθαρρύνει τους ξένους επενδυτές και την εμπιστοσύνη τους στην αξία του νομίσματος πράγμα που σήμαινε ότι η χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής δεν μπορούσε να πραγματοποιηθεί με ταχείς ρυθμούς. Η τακτική του Υπ. Οικονομικών και του Federal Reserve ήταν τέτοια που τελικά κατόρθωσαν να επιφέρουν μια μεγάλη υποτίμηση του δολλαρίου επιτυγχάνοντας ταυτόχρονα την διατήρηση των καθαρών εισροών κεφαλαίων - κυρίως επενδύσεων σε χρεώγραφα αποτιμημένα σε δολάρια - σε πολύ υψηλά επίπεδα. Αλλά αυτό ήταν μόνο ένας ενδιάμεσος σταθμός για τον τελικό στόχο, δηλαδή την μετατροπή της υποτίμησης του δολλαρίου σε ουσιαστικά οφέλη σε σχέση με το εξωτερικό εμπόριο και το εμπορικό έλλειμμα. Ο στόχος αυτός απαιτούσε όχι απλά την μακροοικονομική συνεργασία των κύριων εμπορικών ανταγωνιστών των ΗΠΑ αλλά κάτι περισσότερο: Στην πραγματικότητα ισοδυναμούσε με την ριζική μετατροπή των οικονομιών των κύριων πλεονασματικών χωρών, δηλ. της Γερμανίας και της Ιαπωνίας, από οικονομίες εξαγωγικής κατεύθυνσης σε οικονομίες που στηρίζονται στην εγχώρια αγορά τους.

Η τακτική της πίεσης για την αλλαγή των ξένων μακροοικονομικών πολιτικών δεν ήταν ένα νέο στοιχείο της Αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Ήταν ήδη συμφυής στην τοποθέτηση της προηγούμενης ηγεσίας του Υπ. Οικονομικών ότι αν οι ξένες κυβερνήσεις ήθελαν να αντιμετωπίσουν την υποτίμηση των νομισμάτων τους έναντι του δολλαρίου θα έπρεπε να αναλάβουν πολιτικές επιτάχυνσης της οικονομικής τους μεγέθυνσης. Αλλά ο βαθμός στον οποίο το μέγεθος και ο ρυθμός αύξησης της ζήτησης των ΗΠΑ για εισαγωγές στήριζε τις εξαγωγές και το εισόδημα των άλλων χωρών ήταν αρκετός για να αποφευχθεί οποιαδήποτε περιττή ανάκαμψη

95 Οι απειλές αυτές διατυπώθηκαν με αρκετά σαφή τρόπο κατά την συνάντηση των G-5 τον Ιανουάριο του 1986 στο Λονδίνο.

96 IMF: "World Economic Outlook", Διάφορα τεύχη

των πληθωριστικών επιπτώσεων που ενέχει η εφαρμογή επεκτατικών πολιτικών.⁹⁷

Οι πλεονασματικές χώρες αντιμετώπιζαν στη ουσία την επιλογή ανάμεσα στην μείωση των μεγάλων και επεκτεινόμενων πλεονασμάτων τους από τη μια μεριά και την χρηματοδότηση του εμπορικού ελλείμματος των ΗΠΑ με επενδύσεις σε περιουσιακά στοιχεία αποτιμημένα στο Αμερικανικό νόμισμα από την άλλη. Η στροφή προς την κατεύθυνση της ανατίμησης των νομισμάτων τους κατά την Plaza Agreement μπορεί να θεωρηθεί μόνο ως προσωρινή επιλογή έναντι κυρίως του αυξανόμενου Αμερικανικού προστατευτισμού, παρόλο που η επιλογή ή η αναγκαιότητα της χρηματοδότησης κυριάρχησε τελικά καθόλη την δεκαετία του 1980. Στις αρχές του 1986 και μετά από διαστήματα μηδενικών ή και αρνητικών ρυθμών μεγέθυνσης των οικονομιών τους, οι αρχές της Ιαπωνίας και της Γερμανίας θεώρησαν ότι είχαν προσφέρει αρκετά σε σχέση με τις ισοτιμίες του δολλαρίου.

Η Εναρμόνιση των Οικονομικών Πολιτικών και η Συνάντηση του Tokyo

Η επιδείνωση των εξωτερικών λογαριασμών των ΗΠΑ μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1985 και η εντατικοποίηση των πιέσεων για εμπορικό προστατευτισμό ανάγκασε την κυβέρνηση Reagan να κινηθεί περισσότερο δυναμικά στον τομέα της διεθνούς οικονομικής συνεργασίας υιοθετώντας την έννοια του “αυτοματισμού” στο πεδίο των οικονομικών πολιτικών των μεγάλων κρατών. Ο στόχος ήταν η επίτευξη μια διεθνούς συμφωνίας σχετικά με ένα σύνολο προκαθορισμένων κανόνων και αυτόματων διαδικασιών που θα εξανάγκαζε τις άλλες χώρες να αναλάβουν “διορθωτικές” πολιτικές με σκοπό την μείωση της αξίας του δολλαρίου και την ελάττωση του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ. Οι παρεμβάσεις στις αγορές συναλλάγματος, οι μεταβολές των εγχωρίων οικονομικών πολιτικών και το επίπεδο των ισοτιμιών θα βασιζόταν σε ένα σύνολο “αντικειμενικών” οικονομικών κριτηρίων όπως οι ρυθμοί πληθωρισμού, οι ρυθμοί μεταβολής του προϊόντος και τα επίπεδα ανεργίας των μεγαλύτερων χωρών. Με τον τρόπο αυτό η εναρμόνιση των οικονομικών πολιτικών θα οδηγούσε αυτόματα σε μια αυξημένη διεθνή συνεργασία.⁹⁸

97 Κατά το πρώτο ήμισυ της δεκαετίας του 1980 ενώ ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης της εγχώριας ζήτησης υπέρβαινε τον ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ στις ΗΠΑ (2.5% έναντι 1,9% αντίστοιχα) η ετήσια αύξηση του ΑΕΠ υπέρβαινε αυτήν της εγχώριας ζήτησης στην Ιαπωνία (4% έναντι 2,5%), την Γερμανία (1.2% έναντι 0.3%) και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα συνολικά (1,3% έναντι 0.9%). Βλ. Destler, I.M. and Henning, C.R. (1989), σ. 54.

98 Όπως θα εξετάσουμε αναλυτικά στο τέλος του επόμενου κεφαλαίου, το επιχείρημα του “αυτοματισμού” των οικονομικών πολιτικών στη βάση ενός “αντικειμενικού” οικονομετρικού μοντέλλου - που ισοδυναμεί με ένα σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών - προέρχεται από τις “διεθνείς μονεταριστικές” απόψεις του R. McKinnon οι οποίες πηγάζουν από το φιλελεύθερο όραμα για την απο-πολιτικοποίηση των διεθνών οικονομικών πολιτικών και την εγκαθίδρυση μιας παγκόσμιας κυβέρνησης.

Κατά την συνάντηση των G-5 στο Tokyo τον Μάιο του 1986, η κυβέρνηση Reagan προσπάθησε να πείσει τις άλλες κυβερνήσεις για την αναγκαιότητα αυξημένης συνεργασίας με την εφαρμογή μιας διαδικασίας "αυτόματης" ανταπόκρισης σε σχέση με την διαχείριση των συναλλαγματικών ισοτιμιών μέσω της καθιέρωσης "αντικειμενικών" κριτηρίων και κανόνων που θα καθόριζαν την εξάσκηση των εθνικών οικονομικών πολιτικών. Οι εταίροι των ΗΠΑ, παρόλο που συμφώνησαν για την ανάγκη αυξημένης συνεργασίας, αρνήθηκαν να αποδεχθούν την Αμερικανική ιδέα του "αυτοματισμού" προτιμώντας μια περισσότερο διακριτική προσέγγιση της έννοιας της διεθνούς συνεργασίας η οποία δεν θα υπονόμειε την όποια εθνική τους αυτονομία στην άσκηση των οικονομικών πολιτικών. Μια συμφωνία για την συγκράτηση των συναλλαγματικών ισοτιμιών μέσα σε συγκεκριμένα όρια, που σήμαινε στην πράξη την επιστροφή σε ένα σύστημα σταθερών ισοτιμιών, θα μπορούσε να εξαναγκάσει την Ευρώπη και την Ιαπωνία είτε να αποδεχθούν την εισροή πληθωριστικών δολλαρίων, όπως είχε συμβεί κατά το παρελθόν, είτε να επιβάλλουν επίπεδα επιτοκίων σε ύψος που θα έβλαπτε τις εξαγωγικές τους βιομηχανίες. Θεώρησαν συνεπώς, μάλλον δίκαια, την πρωτοβουλία των ΗΠΑ για την εφαρμογή αυτόματων και δεσμευτικών κανόνων ως προσπάθεια επιβολής για μια ακόμη φορά της Αμερικανικής ηγεμονίας στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα.

Η συμφωνία στην οποία κατέληξε η συνάντηση αφορούσε τελικά μια επαυξημένη επιτήρηση των συναλλαγματικών ισοτιμιών και των οικονομικών πολιτικών και μπορεί να θεωρηθεί σαν ένας συμβιβασμός ανάμεσα στην επιθυμία των ΗΠΑ για την επιβολή αυστηρών κανόνων και την επιφυλακτική θέση των εταίρων τους. Ένα καινούριο διεθνές σώμα, οι G-7, που θα αποτελούσαν οι Υπ.Οικονομικών και οι Διοικητές των κεντρικών τραπεζών των επτά μεγαλύτερων χωρών, θα αναλάμβανε την επιτήρηση των εθνικών οικονομικών πολιτικών και των συναλλαγματικών ισοτιμιών λαμβάνοντας υπόψη την εξέλιξη των θεμελιωδών οικονομικών δεικτών (fundamentals) όπως οι ρυθμοί ανάπτυξης, τα επίπεδα πληθωρισμού και ανεργίας, τα δημοσιονομικά ελλείμματα, τα εμπορικά ισοζύγια, οι νομισματικές κυκλοφορίες κλπ. Κατά τον τρόπο αυτό οι συναλλαγματικές ισοτιμίες θα συνδεόntonτουσαν με την συνολική εξέλιξη και απόδοση των οικονομιών.

Παρά την φραστική εγκατάλειψη από την πλευρά των ΗΠΑ της έννοιας της σύγκλισης των οικονομικών πολιτικών, οι Αμερικανική κυβέρνηση συνέχισε στην πράξη να υποστηρίζει ότι η ιδέα αυτή ήταν η μοναδική κατεύθυνση για την επίλυση των δυσκολιών της διεθνούς οικονομίας. Η κυβέρνηση Reagan πίστευε ότι το θεμελιώδες πρόβλημα ήταν η διαφορά των επιπέδων ανάπτυξης ανάμεσα στην οικονομία των ΗΠΑ και στις άλλες χώρες και όχι το τεράστιο δημοσιονομικό της έλλειμμα. Κατά συνέπεια ο σκοπός του συντονισμού των μακροοικονομικών πολιτικών σε διεθνές επίπεδο ήταν να παροτρύνει την Γερμανία και την Ιαπωνία να αναθερμάνουν τις οικονομίες τους. Η Γερμανία και η Ιαπωνία, από την άλλη πλευρά, θεωρούσαν ότι το θεμελιώδες πρόβλημα της διεθνούς οικονομίας ήταν η Αμερικανική δημοσιονομική πολιτική που ήταν βασικά υπεύθυνη για τα υψηλά διεθνή επιτόκια, το υπερτιμημένο δολλάριο και το

συνεπές εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ. Για τις χώρες αυτές, συνεπώς, ο σκοπός του συντονισμού των οικονομικών πολιτικών ήταν η παρακίνηση των ΗΠΑ να μειώσουν το τεράστιο έλλειμμα του προϋπολογισμού τους.

Μια από τις πρώτες ενέργειες των κυβερνήσεων της Γερμανίας και της Ιαπωνίας αμέσως μετά την συνάντηση του Τοκιο ήταν η παρέμβαση στις αγορές συναλλάγματος για την αποφυγή της ανατίμησης των νομισμάτων τους. Τόσο οι Ιάπωνες όσο και οι Γερμανοί προτιμούν η πρωτοβουλία για την ανατίμηση του νομίσματος και την εφαρμογή επεκτατικών πολιτικών να παρθεί πρώτα από τον άλλον. Η συνάντηση του Τοκιο μπορεί να θεωρηθεί σαν μια προσπάθεια των Αμερικανών και των Ευρωπαίων να πιέσουν την Ιαπωνία να ανατιμήσει το yen και να περιορίσει το εμπορικό της πλεόνασμα στρεφόμενη σε μια πορεία επέκτασης της εγχώριας ζήτησης και διάνοιξης της οικονομίας της.

Το πρόβλημα του διεθνούς συντονισμού των μακροοικονομικών πολιτικών στηρίζεται στην θέληση των κρατών για απεμπόληση ενός σημαντικού τμήματος της πολιτικής τους αυτονομίας. Παρά την στροφή των ΗΠΑ σε σχέση με την ιδέα της σύγκλισης των πολιτικών που κυριαρχούσε στην πρώτη περίοδο της κυβέρνησης Reagan, οι ΗΠΑ έχουν δείξει μικρή μόνο διάθεση να εγκαταλείψουν την μονομέρεια που ανέκαθεν χαρακτήριζε την πολιτική τους όπως εκφράστηκε από την διάλυση του διεθνούς νομισματικού συστήματος τον Αύγουστο του 1971. Όπως έχει υποστηριχθεί *“αν υπήρχαν οι οικονομικές και πολιτικές προϋποθέσεις για την επίτευξη του συντονισμού των πολιτικών, ο συντονισμός αυτός θα ήταν περιττός”*⁹⁹. Η συμπεριφορά των ΗΠΑ κατά την δεκαετία του 1980 υποδείκνυε ότι δεν θα εγκατέλειπαν τους στόχους της οικονομικής ή της εξωτερικής τους πολιτικής για την επίτευξη, κατά την φιλελεύθερη παράδοση, ενός μεγαλύτερου καλού.

Η Προσωρινή Σταθεροποίηση, 1986 - 1987

Το βασικό πρόβλημα που αντιμετώπιζε το Υπ. Οικονομικών των ΗΠΑ δεν είχε αλλάξει το 1986, δηλαδή η ανάγκη μιας ισοτιμίας του δολλαρίου που θα μείωνε από τη μια το 12-ψήφιο εμπορικό έλλειμμα και ταυτόχρονα θα εξασφάλιζε την συνέχιση των εισροών κεφαλαίου από το εξωτερικό, τουλάχιστον μέχρι την αποτελεσματική επίδραση της υποτίμησης του δολλαρίου στο εμπορικό ισοζύγιο. Ωστόσο οι βασικοί οικονομικοί δείκτες υποδείκνυαν ότι η οικονομία των ΗΠΑ το 1986 όδευε μάλλον προς την πλευρά της “υπερθέρμανσης” αυξάνοντας έτσι τις ανησυχίες για ένταση ενός πληθωριστικού κύματος. Το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 2.9%, η ανεργία μειώθηκε στο 6.7% και ο δείκτης τιμών καταναλωτή συγκρατήθηκε μόνο από την κατάρρευση των διεθνών τιμών του πετρελαίου. Το κρίσιμο στοιχείο ήταν ότι η εικόνα αυτή διαμορφώθηκε πριν από την επίδραση που θα εξασκούσε η βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου στο προϊόν, την απασχόληση

και τον πληθωρισμό. Υπό τις συνθήκες αυτές η δυνατότητα των ΗΠΑ να επιτύχουν μια περαιτέρω μείωση των διεθνών τιμών του δολλαρίου ενόψει των πληθωριστικών κινδύνων που εγκυμονούσαν ήταν εξαιρετικά περιορισμένη. Η τακτική των ΗΠΑ κατευθύνθηκε πλέον προς την σύναψη μιας σειράς συμφωνιών με στόχο την σταθεροποίηση των συναλλαγματικών ισοτιμιών του δολλαρίου.

Με δεδομένη την διστακτικότητα της Γερμανίας να δεσμευθεί σε οποιαδήποτε συνολική ρύθμιση σε σχέση με τις συναλλαγματικές ισοτιμίες και τις διεθνείς μακροοικονομικές πολιτικές, οι Υπ. Οικονομικών των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας, J.A. Baker και K. Miyazawa ανακοίνωσαν τον Οκτώβριο του 1986 μια συμφωνία κατά την οποία η Ιαπωνία θα μείωνε το προεξοφλητικό της επιτόκιο από 3.5% σε 3%, θα προωθούσε έναν συμπληρωματικό προϋπολογισμό με αυξημένες δαπάνες και θα αναμόρφωνε το φορολογικό της σύστημα, ενώ δεν ανακοινώθηκε καμιά αντίστοιχη αλλαγή πολιτικής ή εμφανή ανταλλάγματα για τις ΗΠΑ.¹⁰⁰ Η κάθετη όμως πτώση της τιμής του δολλαρίου στις αρχές του 1987 και η αντίδραση των νομισματικών αρχών και της χρηματιστικής κοινότητας των ΗΠΑ που θα μπορούσε να οδηγήσει είτε σε περιορισμό της νομισματικής πολιτικής ή σε μαζικές εκροές κεφαλαίων και συνεπώς αύξηση των επιτοκίων ανάγκασε το Υπ. Οικονομικών να προβεί σε μια δεύτερη πολυμερή συμφωνία για την σταθεροποίηση των νομισμάτων.

Τον Φεβρουάριο του 1987 οι Υπ. Οικονομικών και οι Διοικητές των Κεντρικών Τραπεζών των χωρών του Ομίλου των 5 με την συμμετοχή του Καναδά συναντήθηκαν στο Παλάτι του Λούβρου στο Παρίσι με στόχο την προσπάθεια εξομάλυνσης των συγκρούσεων σε επίπεδο μακροοικονομικών πολιτικών και την σταθεροποίηση των νομισμάτων τους. Από την πλευρά των μακροοικονομικών πολιτικών η Ιαπωνία συμφώνησε και πάλι να μειώσει το προεξοφλητικό της επιτόκιο και να εφαρμόσει έναν επιπρόσθετο προϋπολογισμό με στόχο την επέκταση της εγχώριας ζήτησης. Η Γερμανία συμφώνησε να επεκτείνει τις φορολογικές μειώσεις που σχεδίαζε να εφαρμόσει το επόμενο έτος και οι ΗΠΑ συμφώνησαν να μειώσουν το δημοσιονομικό τους έλλειμμα στο 3.9% του ΑΕΠ για το 1987 και 2.3% για το 1988. Στο μέτωπο των συναλλαγματικών ισοτιμιών η Σύνοδος αφού εξέφρασε τις επιδοκμασίες της για τα ευμενή αποτελέσματα των αλλαγών που επήλθαν μετά την Plaza Agreement ανακοίνωσε την συμφωνία συνεργασίας για την στήριξη και σταθεροποίηση των συναλλαγματικών ισοτιμιών στα τρέχοντα επίπεδα.¹⁰¹ Η άμεση ανταπόκριση των αγορών στη Συμφωνία του Λούβρου ήταν η αύξηση της τιμής του δολλαρίου και είχε ως συνέπεια τις πωλήσεις δολλαρίων εκ μέρους των ΗΠΑ.

99 Βλ. Gilpin, R. (1987), σ.165.

100 Μερικοί παρατηρητές υποστηρίζουν ότι η συμφωνία αυτή ήταν ουσιαστικά η εξαργύρωση της "υποχρέωσης" που όφειλε ο Ιάπωνας πρωθυπουργός Y. Nakasone στον Baker η οποία αφορούσε τις δηλώσεις του τελευταίου υποστήριξης του δολλαρίου έναντι του yen, λίγο πριν το Φιλελεύθερο Δημοκρατικό Κόμμα του Nakasone κερδίσει μια σαρωτική νίκη στις εκλογές. Για περαιτέρω λεπτομέρειες σε σχέση με την συμφωνία Baker - Miyazawa βλ. Funabashi, Y. (1989), σ. 156 κ.ε.

101 Ταυτόχρονα οι Υπουργοί και οι Διοικητές συμφώνησαν εμπιστευτικά να προσπαθήσουν να σταθεροποιήσουν το δολλάριο, το yen και το D-mark μέσα σε όρια απόκλισης 5% από τις ισοτιμίες των 153.5 yen και 1.825 D-mark με την παρέμβαση των κεντρικών τραπεζών όταν οι τάσεις της αγοράς εξωθούσαν τις τιμές κοντά στα όρια αυτά. Βλ. Funabashi, Y. (1989), σ. 183 κ.ε.

Κατά το 1987 οι ΗΠΑ επιδόθηκαν σε παρεμβάσεις για την στήριξη του δολλαρίου με αγοραπωλησίες ξένων νομισμάτων, για πρώτη φορά από την περίοδο της κυβέρνησης Carter, που ανήλθαν στο ύψος των 8.5 δισ.δολ.¹⁰² Ωστόσο το μέγεθος αυτό ήταν σχεδόν ασήμαντο έναντι των παρεμβάσεων που αναγκάστηκαν να κάνουν οι κεντρικές τράπεζες των άλλων χωρών για να αποτρέψουν την ανατίμηση των νομισμάτων τους και ιδιαίτερα η Ιαπωνία. Στην πράξη το τελικό αποτέλεσμα των κινήσεων κεφαλαίων για το 1987 δείχνει ότι το ιδιωτικό κεφάλαιο έπαψε ουσιαστικά να χρηματοδοτεί το έλλειμμα των τρεχουσών συναλλαγών των ΗΠΑ για το έτος αυτό αφού από τα 154 δισ. δολ. στα οποία αυτό ανήλθε συνολικά, τα 120 δισ. προσφέρθηκαν από τις ξένες κεντρικές τράπεζες.¹⁰³ Χωρίς την στήριξη αυτή τα Αμερικανικά επιτόκια θα έπρεπε να αυξηθούν κατά πολύ για να προσελκύσουν τις αναγκαίες εισροές ιδιωτικών κεφαλαίων. Παρά τη επιβάρυνση που προκαλούσαν οι παρεμβάσεις αυτές οι κεντρικές τράπεζες των πλεονασματικών κυρίως χωρών δεν μπορούσαν να διακινδυνεύσουν την περαιτέρω σημαντική πτώση του δολλαρίου που θα συνέβαινε χωρίς τις παρεμβάσεις αυτές.

Η Κρίση του Οκτωβρίου 1987

Η αλλαγή της διοίκησης του Federal Reserve τον Αύγουστο του 1987¹⁰⁴ συνοδεύτηκε από μια αύξηση του προεξοφλητικού επιτοκίου των ΗΠΑ, μια κίνηση που μπορεί να ερμηνευθεί ως επίδειξη της αποφασιστικότητας και των διαθέσεων της νέας διοίκησης στο θέμα του πληθωρισμού. Η Ιαπωνία και η Γερμανία ανταποκρίθηκαν σχεδόν άμεσα με συστολή των νομισματικών πολιτικών τους και οι ΗΠΑ αύξησαν και πάλι τα επιτόκια στα τέλη του Σεπτεμβρίου. Το ίδιο χρονικό διάστημα η απουσία οποιασδήποτε αναφοράς στα επιτόκια και την νομισματική πολιτική από τα ανακοινωθέντα της συνόδου των G-7 και του ΔΝΤ, επιβεβαίωσε την ύπαρξη σημαντικών διαφωνιών ανάμεσα στα μέλη του Ομίλου. Οι διαφωνίες αυτές εκφράστηκαν ανοικτά τον Οκτώβριο όταν οι ΗΠΑ κατηγόρησαν την Bundesbank για την συστολή της νομισματικής της πολιτικής υποστηρίζοντας ότι παρόλο που δεν προσπαθούσαν να υποτιμήσουν ακόμη περισσότερο το δολλάριο εντούτοις δεν θα συνηγορούσαν σε συνεχείς αυξήσεις των επιτοκίων τους για να αναστείλουν την πτώση του, σύμφωνα με την Συμφωνία του Λούβρου, αν οι ξένες κεντρικές τράπεζες επέμεναν στην αύξηση των επιτοκίων τους.¹⁰⁵

Ο ανοικτός πόλεμος ανάμεσα στις ΗΠΑ και την Γερμανία υπέσκαψε την εμπιστοσύνη των αγορών σε σχέση με την ικανότητα των κυβερνήσεών τους να διαχειριστούν τις οικονομικές τους σχέσεις. Ακόμη σημαντικότερο, το γεγονός αυτό συνέβη σε ένα χρονικό διάστημα κατά το οποίο

102 Εκτός από μια μικρή κλίμακα πώληση Γερμανικών μάρκων τον Μάιο του 1984 οι ΗΠΑ δεν είχαν προβεί σε πωλήσεις μάρκων ή yen από τον Απρίλιο του 1981. Οι παρεμβάσεις πριν και μετά την Plaza Agreement ήταν όλες σε δολάρια. Βλ. IMF: "Annual Report", 1988

103 Βλ. Bank for International Settlements: "58th Annual Report", 1988.

104 Ο Α. Greenspan αντικατέστησε τον P.A. Volcker στην προεδρία του Federal Reserve Board.

105 Βλ. Αμερικανικό τύπο 15 με 20 Οκτωβρίου 1987.

οι αγορές είχαν ήδη δείξει την έντονη ανησυχία τους σε σχέση με τους ρυθμούς του πληθωρισμού λόγω των φόβων ότι η προσπάθεια σταθεροποίησης των ισοτιμιών ενείχε μια σημαντική πιθανότητα αστάθειας των επιπέδων των επιτοκίων. Ταυτόχρονα με τα ισχνά αποτελέσματα στο μέτωπο του εμπορικού ελλείμματος και τη πτώση των τιμών του χρηματιστηρίου τους προηγούμενους μήνες, επήλθε τελικά η μεγάλη διεθνής χρηματιστηριακή κρίση στις 19 Οκτωβρίου 1987.¹⁰⁶

Οι άμεσες διαβουλεύσεις που ακολούθησαν μεταξύ των ΗΠΑ και της Γερμανίας¹⁰⁷ είχαν ως αποτέλεσμα απλώς την επαναβεβαίωση της δέσμευσης των ΗΠΑ στην τήρηση της Συμφωνίας του Λούβρου με την έννοια μιας ευέλικτης εφαρμογής των συμφωνιών με στόχο την σταθερότητα των συναλλαγματικών ισοτιμιών υπό το πρίσμα της συνέχισης της συνεργασίας των μεγάλων χωρών.¹⁰⁸ Στην πραγματικότητα ως κεντρικό θέμα στο πεδίο των διεθνών μακροοικονομικών πολιτικών άρχισε να αναδεικνύεται το μεγάλο δημοσιονομικό έλλειμμα των ΗΠΑ και οι επιπτώσεις του. Στο εξής καμιά νέα διεθνής συμφωνία δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί χωρίς την δέσμευση των ΗΠΑ για τον περιορισμό των τεράστιων δημοσίων ελλειμμάτων τους.

Στα τέλη Δεκεμβρίου του 1987 έγινε πλέον φανερό ότι η οι ΗΠΑ είχαν κατορθώσει να “πείσουν” τις άλλες χώρες για την χρησιμότητα της σταθεροποίησης του δολλαρίου στα παρόντα επίπεδα θεωρώντας κάθε περαιτέρω υποτίμηση του νομίσματός τους ως “αντιπαραγωγική”¹⁰⁹. Όταν η ισοτιμία του δολλαρίου μειώθηκε στα επίπεδα ρεκόρ των 110 γεν και 1.56 D-marks στις αρχές του 1988 οι κεντρικές τράπεζες των χωρών του G-7 ενορχήστρωσαν μια τεραστίου μεγέθους παρέμβαση στις διεθνείς αγορές με αποτέλεσμα την επαναφορά του δολλαρίου στα επίπεδα των 130 γεν και 1.65 ως 1.70 D-marks παρά την απουσία οποιασδήποτε αλλαγής στην δημοσιονομική και την νομισματική πολιτική τους.¹¹⁰

106 Κατά την ημέρα αυτή, γνωστή και ως Μαύρη Δευτέρα, ο δείκτης Dow Jones του χρηματιστηρίου της Ν.Υόρκης έπεσε κατά 23%.

107 Κατά την συνάντηση την ίδια ημέρα, 19 Οκτ 1987 στην Frankfurt, του Υπ. Οικονομικών των ΗΠΑ J.A. Baker, του Γερμανού ομολόγου του G. Stoltenberg και του προέδρου της Bundesbank K.O.Pohl.

108 Αξίζει προσοχής το γεγονός ότι οι αγορές συναλλάγματος εμφάνισαν μια απρόσμενη σταθερότητα κατά τις ημέρες της “Κρίσης του 1987” με το δολλάριο να παραμένει περίπου στα επίπεδα των 141 γεν και 1.78 D-marks.

109 Κατά την διατύπωση του J.A. Baker, βλ. *Financial Times*, 2 Μαρτίου 1988.

110 Σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις το μέγεθος της παρέμβασης ανήλθε σε 3 δισ.δολ. κατά την πρώτη μόνο εβδομάδα του Ιανουαρίου του 1988 με τις ΗΠΑ να συνεισφέρουν σχεδόν το 1/4 του ποσού αυτού. Βλ. IMF: *International Financial Statistics*, 1988.

Η Ανάκαμψη του Δολλαρίου, 1988 - 1989

Για τα επόμενα δυο χρόνια η πορεία της ισοτιμίας του δολλαρίου ανεστράφη και πάλι υπερβαίνοντας το υποτιθέμενο όριο έναντι του μάρκου το καλοκαίρι του 1988 και ακολουθώντας μια νέα ανοδική πορεία την άνοιξη του 1989. Ένας από τους λόγους για την ανάκαμψη αυτή ήταν η μείωση του εμπορικού ελλείμματος σχεδόν κατά 20% γεγονός που έγινε δεκτό από τις αγορές συναλλάγματος με αγορές δολλαρίων. Εξίσου σημαντική ήταν και η “περίεργη” αντίδραση της οικονομίας στην χρηματιστηριακή κρίση του 1987. Την άνοιξη του 1988 όλα έδειχναν ότι η οικονομία ήταν, παρά όλες τις προβλέψεις, ήδη σε μια πορεία μεγέθυνσης αφηρώντας τις επιπτώσεις της κρίσης του προηγούμενου Οκτωβρίου. Οι αρχές των ΗΠΑ αποφάσισαν να “σφίξουν” την νομισματική πολιτική τους με το επιχείρημα ότι παρά την προσδοκώμενη βελτίωση του εμπορικού ελλείμματος η νομισματική πολιτική έπρεπε να περιορίσει την εγχώρια ζήτηση με σκοπό να αποφευχθεί η ανάκαμψη των πληθωριστικών πιέσεων. Υπό τις συνθήκες αυτές, συνέχιζε το επιχείρημα, μια υποτίμηση του δολλαρίου δεν θα βοηθούσε περαιτέρω την βελτίωση των εμπορικών λογαριασμών αλλά μάλλον θα την έβλαπτε.

Από μια άλλη πλευρά, η ανατίμηση του δολλαρίου οδήγησε αρκετούς παρατηρητές στην υπόθεση ότι επρόκειτο για μια διεθνή “συνομοσία” των ισχυρών κρατών υπό την ενορχήστρωση των ΗΠΑ με σκοπό την εκλογή του G. Bush στην Προεδρία των ΗΠΑ.¹¹¹ Παρόλα αυτά οι αρχές των ΗΠΑ είχαν αρκετούς λόγους να αποδεχθούν μια μέτρια άνοδο του δολλαρίου στα μέσα του 1988. Καταρχήν, όπως είχε γίνει αμέσως μετά την Συμφωνία του Λούβρου, μια απότομη προσπάθεια μείωσης της τιμής του δολλαρίου θα μπορούσε να έχει ως συνέπεια την κατακόρυφη πτώση της και συνεπώς μια νέα μεγάλη αναστάτωση της αγοράς. Ένας δεύτερος λόγος ήταν ότι η ανατίμηση του δολλαρίου ήταν ένα είδος εγγύησης έναντι μιας πιθανής αναστάτωσης στο χρηματιστήριο των ΗΠΑ λόγω της προεκλογικής περιόδου. Τελικά φαίνεται ότι οι άμεσες οικονομικές επιπτώσεις της ανατίμησης του δολλαρίου ήταν μάλλον θετικές για τον βραχυχρόνιο ορίζοντα των οικονομικών αρχών των ΗΠΑ, αφού συνέπιπτε μάλιστα με την βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου. Εφόσον, κατά την άποψη των ΗΠΑ, οι αγορές πίστευαν ότι οι ισχυρότερες χώρες θα υποστήριζαν τον δολλάριο μέχρι την εκλογή του νέου Προέδρου, δεν έκαναν καμιά ενέργεια για να εξασθενήσουν την εντύπωση αυτή.

Η εκλογή του G. Bush ως του 41ου Προέδρου των ΗΠΑ σηματοδεύτηκε από την επιτάχυνση της τάσης υποτίμησης του δολλαρίου που είχε αρχίσει λίγο πριν την εκλογή αυτή. Οι έντονες παραινέσεις των κυβερνήσεων των ισχυρότερων χωρών για μια ουσιαστική προσπάθεια μείωσης των δημοσιονομικών ελλειμμάτων των ΗΠΑ σε συνδυασμό με τις θέσεις του νέου Προέδρου ενάντια σε οποιαδήποτε επιβολή νέων φόρων δημιούργησε ένα έντονο κλίμα για όξυνση των διεθνών συγκρούσεων σε σχέση με την δημοσιονομική πολιτική των ΗΠΑ.

111 Βλ. *New York Times* 21-7-1988, *Washington Post* 22-7-1988, καθώς και *The American Spectator*, September 1988.

Αλλά η πορεία αυτή θα αντιστραφεί και πάλι στις αρχές του 1989 όταν οι νομισματικές αρχές των ΗΠΑ αντιδρώντας στην όξυνση των πληθωριστικών πιέσεων που είχε επιφέρει η ανάκαμψη της Αμερικανικής οικονομίας εφάρμοσαν μια αυστηρότερη νομισματική πολιτική για να ακολουθήσουν και οι κεντρικές τράπεζες της Γερμανίας και της Ιαπωνίας. Παρά τις προσδοκίες στα τέλη του 1988, το δολλάριο στα μέσα του 1989 είχε υπερβεί πλέον τα επίπεδα των 140 yen και των 2 D-marks φθάνοντας την υψηλότερη τιμή στα τελευταία 3 σχεδόν χρόνια. Οι εξελίξεις αυτές ερχόταν σε αντίθεση με την εμφανή εξάντληση της θετικής πορείας του εμπορικού ισοζυγίου και τις προβλέψεις για επιβράδυνση των οικονομικών ρυθμών.¹¹²

Ταυτόχρονα έγινε εμφανής και η εξάντληση των ορίων της προσπάθειας συντονισμού των μακροοικονομικών πολιτικών των μεγάλων χωρών με τις αρχές της Γερμανίας και της Ιαπωνίας να απέχουν από την προσπάθεια σταθεροποίησης των συναλλαγματικών ισοτιμιών, ενώ σύμφωνα με την λογική των ΗΠΑ η Γερμανία θα έπρεπε να αυξήσει μονομερώς τα επιτόκιά της λόγω του μεγάλου πλεονάσματος των τρεχουσών συναλλαγών της.

112 Βλ. *International Monetary Fund: "World Economic Outlook", April 1989.*

Κεφάλαιο 3 Η Σημασία της Υποτίμησης, τα Προνόμια του Δολλαρίου και η Διαφορική Σημασία της Πολιτικής των ΗΠΑ

Το κεφάλαιο αυτό μπορεί να θεωρηθεί ως η “θεωρητική” ανασύνθεση της πολιτικής των ΗΠΑ σε σχέση με την διαχείριση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του δολλαρίου κατά τις δεκαετίες του 1970 και 1980. Στο πρώτο τμήμα του κεφαλαίου, μετά από την παρουσίαση ορισμένων θεμελιωδών στοιχείων του συστήματος των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών, αναλύεται η σημασία της υποτίμησης του δολλαρίου που, λόγω της σχετικά μικρής εξάρτησης των ΗΠΑ από το διεθνές εμπόριο, τείνει να δημιουργεί πολύ εντονότερες πληθωριστικές πιέσεις στον υπόλοιπο κόσμο. Στη συνέχεια αναλύεται η σημασία του τρόπου που επέλεξαν οι ΗΠΑ να υποτιμήσουν το νόμισμά τους χωρίς είτε να υπονομευθεί η ηγεμονία του στο διεθνές νομισματικό σύστημα είτε να αφεθεί στο ‘έλεος’ της Ευρωπαϊκής οικονομικής πολιτικής ενώ ταυτόχρονα εξαλείφθηκε για τις ΗΠΑ η απαίτηση να ελέγχουν το ύψος του ελλείμματος στις εξωτερικές τους πληρωμές.

Στο δεύτερο τμήμα του κεφαλαίου αναλύεται η φύση και ο χαρακτήρας των “προνομίων” της χώρας το νόμισμα της οποίας χρησιμοποιείται ως διεθνές μέσο πληρωμών. Στο πλαίσιο αυτό παρατίθενται κριτικά οι βασικές θεωρητικές απόψεις για την σημασία των προνομίων αυτών και στη συνέχεια εξετάζεται ο βαθμός που η τροποποίηση του χαρακτήρα και της έκτασης της διεθνούς ρευστότητας - ιδιαίτερα κατά την δεκαετία του 1970 - επέδρασε τόσο στη φύση όσο και την έκταση των προνομίων που αντλούσαν οι ΗΠΑ μέσω του ρόλου του δολλαρίου στο διεθνές νομισματικό σύστημα. Τέλος επιχειρείται μια εκτίμηση της “συνεισφοράς” της πολιτικής των ΗΠΑ έναντι του δολλαρίου στην κρίση της δεκαετίας του 1970.

Το τρίτο τμήμα του κεφαλαίου αναφέρεται στην διαφορική σημασία της Αμερικανικής πολιτικής κατά την δεκαετία του 1980 με την έννοια ότι υπό την κυβέρνηση Reagan η υποτίμηση του δολλαρίου ήταν περισσότερο ένα “τέχνασμα” ή ένας μηχανισμός για την αναχαίτιση του προστατευτισμού με σκοπό την περαιτέρω ανάπτυξη και τις εξαγωγές των τομέων υψηλής τεχνολογίας που είχαν ήδη ωφεληθεί τα μέγιστα από τις εισροές κεφαλαίων και τις δημοσιονομικές δαπάνες. Στη συνέχεια εξετάζουμε το θέμα της διεθνούς συνεργασίας και τις θεωρητικές του συνιστώσες που, στην ουσία, αναφέρονται στην δημιουργία μιας “παγκόσμιας κυβέρνησης”. Ωστόσο υποστηρίζουμε ότι ο στόχος των ΗΠΑ δεν ήταν η εδραίωση μιας τριμερούς συγκυριαρχίας αλλά αντίθετα η εφαρμογή μιας διαδικασίας εξαναγκασμού των άλλων οικονομιών να ακολουθούν και να συνεπικουρούν σε μια συγχρονισμένη πολιτική οικονομικής επέκτασης. Απειλώντας με μια νέα υποτίμηση προσπαθούσαν να πιέσουν τις δυο κύριες πλεονασματικές χώρες να λάβουν μέτρα για την αναθέρμανση των οικονομιών τους χρησιμοποιώντας ταυτόχρονα ως εναλλακτική απειλή την μονομερή λήψη μέτρων προστασίας της βιομηχανίας και του νομίσματός τους και τον αποκλεισμό τους από τις Αμερικανικές αγορές.

3.1 Η Υποτίμηση του Δολλαρίου και η Σημασία της

Οι Κυμαινόμενες Συναλλαγματικές Ισοτιμίες και το Πρόβλημα των Συναλλαγματικών Αποθεμάτων

Τα δυο θεμελιώδη στοιχεία του συστήματος του Bretton Woods, δηλ. η μετατρεψιμότητα του δολλαρίου σε χρυσό και οι σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες (το λεγόμενο adjustable peg), είχαν αποκτήσει για κάποιο λόγο ισοδύναμη ισχύ, σε βαθμό που ακόμα και μετά την κατάργηση της μετατρεψιμότητας του δολλαρίου σε χρυσό, αρκετοί ήταν αυτοί που υποστήριζαν ότι η διατήρηση των σταθερών ισοτιμιών ήταν επαρκής για να διατηρήσει ζωντανό το 'πνεύμα του Bretton Woods'. Αντίθετα, η άποψή μας είναι ότι το πραγματικό θεμελιώδες χαρακτηριστικό του μεταπολεμικού συστήματος διευθέτησης της διεθνούς νομισματικής τάξης ήταν η μετατρεψιμότητα του δολλαρίου σε χρυσό.

Είναι σημαντικό να κατανοηθεί ότι οι συναλλαγματικές ισοτιμίες δεν ήταν απόλυτα σταθερές όσο λειτουργούσε το σύστημα του Bretton Woods, ακόμη και μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1950 που σηματοδοτεί, σύμφωνα με τους περισσότερους παρατηρητές, την πλήρη εφαρμογή του συστήματος. Την περίοδο 1948 ως 1965, όπως παρατηρεί ο R. Triffin,¹ 94 μέλη του ΔΝΤ προέβησαν σε αλλαγή των εξωτερικών ισοτιμιών των νομισμάτων τους, πολλά από αυτά για περισσότερες από μια φορές. Από την άλλη μεριά θα πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι το σύστημα ισοτιμιών, ιδιαίτερα μετά τον Μάρτιο του 1973, δεν αντιπροσώπευε πλήρως τους κανόνες της ελεύθερης διακύμανσης, καθώς οι κεντρικές τράπεζες ανακάλυψαν εξαιρετικά γρήγορα ότι δεν ήταν δυνατόν να εγκαταλείψουν τις συναλλαγματικές ισοτιμίες στο έλεος των δυνάμεων της αγοράς. Η διαχείριση των συναλλαγματικών ισοτιμιών από τις νομισματικές αρχές έδωσε στο σύστημα των κυμαινόμενων ισοτιμιών ένα χαρακτήρα που ονομάστηκε ελεγχόμενη ή νοθευμένη διακύμανση (managed, dirty floating).²

Ο λόγος για αυτήν την έλλειψη εμπιστοσύνης των νομισματικών αρχών στις δυνάμεις της ελεύθερης αγοράς πρέπει να αναζητηθεί στο γεγονός ότι οι διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών, εκτός από την αμφισβητούμενη αποτελεσματικότητα τους σε σχέση με την επιδιόρθωση των ανισορροπιών του ισοζυγίου πληρωμών που τις προκαλούν, μπορούν εύκολα να δημιουργήσουν ή να καταλήξουν σε σωρευτικές διαδικασίες οι οποίες τείνουν να επιδεινώνουν τις ανισορροπίες αυτές.³ Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε μερικά καίρια σημεία σχετικά με

1 Βλ. Triffin, R (1978)

2 Για το θέμα αυτό βλ. Ethier, W. and Blomfield, A.I. (1975), Kenen, P.B. (1975) και Scammel, W.M. (1987), κεφ. 5

3 Τα επιχειρήματα υπέρ και κατά των ελεύθερων συναλλαγματικών ισοτιμιών στα μέσα της δεκαετίας του 1970 καθώς και το πολιτικό περιεχόμενο της 'κατανόησής' τους από τις νομισματικές αρχές παρουσιάζονται με ικανοποιητικό τρόπο στο Brenner, M.J (1976), σ. 87 κ.ε.

τους μηχανισμούς λειτουργίας των συναλλαγματικών ισοτιμιών.⁴

Όπως έχει παρατηρηθεί οι ροές εμπορίου δεν ανταποκρίνονται άμεσα στις διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών.⁵ Το άμεσο αποτέλεσμα μιας υποτίμησης είναι, συνεπώς, η μείωση του εισοδήματος σε ξένο συνάλλαγμα, γεγονός που εξασκεί ακόμα μεγαλύτερες καθοδικές πιέσεις στην ισοτιμία. Αντίστοιχα, η αρχική συνέπεια μιας ανατίμησης είναι η αύξηση της εισροής ξένου συναλλάγματος η οποία τείνει να οδηγήσει σε ακόμη μεγαλύτερη ανατίμηση του νομίσματος. Η λογική σειρά των γεγονότων μπορεί να παρασταθεί ως εξής:

Η ανελαστικότητα των εμπορικών ροών αναφέρεται σε σχέση με το εμπειρικά επιβεβαιωμένο γεγονός ότι οι φυσικές ποσότητες, ο όγκος δηλαδή, των εξαγομένων και εισαγομένων εμπορευμάτων δεν διαφοροποιείται σημαντικά κατά τους πρώτους μήνες μετά την αλλαγή της ισοτιμίας λόγω συγκεκριμένων δυσκαμψιών και αδρανειών της αγοράς. Οι εισαγωγές και εξαγωγές εμπορευμάτων γαι τα οποία έχουν ήδη συνάφθει συμβόλαια, για παράδειγμα, συνεχίζουν να λαμβάνουν χώρα. Κατά συνέπεια απαιτείται κάποιο χρονικό διάστημα κατά το οποίο η υψηλότερη τιμή σε εγχώριο νόμισμα των εισαγωγών θα οδηγήσει (άν οδηγήσει) στην υποκατάστασή τους με εγχωρίως παραγόμενα υποκατάστατα (αν υπάρχουν) και σε μια συνεπή μείωση του όγκου των εισαγωγών. Κατά τον ίδιο τρόπο απαιτείται κάποιο χρονικό διάστημα πριν η χαμηλότερη τιμή των εξαγωγών σε ξένο νόμισμα οδηγήσει στην αύξηση των παραγγελιών από το εξωτερικό και ακόμη περισσότερο χρόνο να εκπληρωθούν οι παραγγελίες αυτές και να σημειωθεί αύξηση του όγκου των εξαγωγών.

Ταυτόχρονα η αλλαγή της συναλλαγματικής ισοτιμίας έχει άμεσες επιπτώσεις σε σχέση με την αξία του εμπορικού ισοζυγίου σε ξένο συνάλλαγμα. Ας υποθέσουμε ότι οι εξαγωγές μιας χώρας, η οποία προβαίνει σε κάποια αλλαγή της ισοτιμίας του νομίσματός της, αποτιμώνται σε εθνικό νόμισμα και οι εισαγωγές της σε ξένο συνάλλαγμα. Αν το νόμισμα της χώρας αυτής υποτιμηθεί, τότε το εισόδημα σε ξένο χρήμα που προέρχεται από τις εξαγωγές της θα μειωθεί αυτόματα κατά ένα ποσοστό ίσο με το ποσοστό υποτίμησης του νομίσματός της. Από την άλλη μεριά, όμως, οι πληρωμές σε ξένο νόμισμα για τις εισαγωγές της θα παραμείνουν αμετάβλητες. Συνεπώς, στη χώρα της οποίας το νόμισμα υποτιμάται, σημειώνεται μια επιδείνωση του εμπορικού της ισοζυγίου η οποία αποτελεί και την άμεση επίπτωση της υποτίμησης, ενώ οι φυσικές ποσότητες, ή ο όγκος, του εμπορίου παραμένουν αμετάβλητες. Ανάλογα είναι και τα φαινόμενα στην περίπτωση της ανατίμησης ενός εθνικού νομίσματος. Στην περίπτωση αυτή το εισόδημα από εξαγωγές αυξάνεται κατά το ποσοστό ανατίμησης σε σχέση με τα ξένα

4 Η συζήτηση για την ευκαμψία των συναλλαγματικών ισοτιμιών αρχίζει από την δεκαετία του 1950 με τα Friedman, M.: "The Case for Flexible Exchange Rates", στο δικό του Friedman, M. (1953), Friedman, M.: "Free Exchange Rates" στο δικό του Friedman, M. (1968), Meade, J. (1955), Machlup, F. (1964), Sohmen, E. (1969r. ed.). Μια πολύ καλή ανασκόπηση της συζήτησης είναι το Goldstein, M. (1980).

5 Η ταχύτητα ανταπόκρισης ή προσαρμογής, όπως σημειώνεται στη σχετική βιβλιογραφία, αναφέρεται στο βαθμό ελαστικότητας των εμπορικών ροών για τους πρώτους τρεις ως έξι μήνες μετά την αλλαγή της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Ανάμεσα στην σχετική βιβλιογραφία ξεχωρίζει το Crockett, A. (1977), κεφ. 1 και 3.

νομίσματα, ενώ οι πληρωμές για εισαγωγές παραμένουν αμετάβλητες. Μια χώρα, συνεπώς, που υποτιμά υπόκειται σε άμεσες απώλειες συναλλαγματικών αποθεμάτων, ενώ μια χώρα που ανατιμά αυξάνει τα αποθέματά της. Οι επιπτώσεις αυτές των μεταβολών των συναλλαγματικών ισοτιμιών στο εμπορικό ισοζύγιο είναι γενικά στην πράξη αρκετά σημαντικές. Στη σχετική βιβλιογραφία συναντώνται σαν οι επιπτώσεις της καμπύλης J, από το σχήμα του διαγράμματος που αναπαριστά στον κάθετο άξονα το εμπορικό ισοζύγιο μιας χώρας η οποία προβαίνει σε αλλαγή της ισοτιμίας του νομίσματός της και στον οριζόντιο άξονα το χρονικό διάστημα από τη στιγμή της αλλαγής αυτής.⁶ Αυτά τα σωρευτικά αποτελέσματα επιφέρουν την παρέμβαση των νομισματικών αρχών για να αποφευχθεί η ταχεία διολίσθηση ενός νομίσματος στη περίπτωση της υποτίμησης ή η υπερβολική άνοδος της ισοτιμίας του στη περίπτωση της ανατίμησης. Οι διακυμάνσεις των ισοτιμιών, ωστόσο, αλληλεπιδρούν με έντονο τρόπο στο εγχώριο επίπεδο τιμών. Η υποτίμηση ενός νομίσματος επιταχύνει τον πληθωρισμό και συνεπώς εντείνει τις τάσεις για περαιτέρω υποτίμηση, ενώ αντίστοιχα η ανατίμηση εμποδίζει την αύξηση των τιμών και ενισχύει την τάση για μεγαλύτερη ανατίμηση.⁷

Οι νομισματικές αρχές των εθνικών οικονομιών, συνεπώς, είναι εξαιρετικά προσεκτικές και δεν είναι δυνατόν να 'εγκαταλείψουν' τις συναλλαγματικές ισοτιμίες στις δυνάμεις της αγοράς, ιδιαίτερα αν συνεκτιμηθεί το γεγονός ότι η αλληλεπίδραση ανάμεσα σε ισοτιμίες και επίπεδα τιμών αποτελεί προϋπόθεση για την κερδοσκοπική δραστηριότητα στις αγορές συναλλάγματος η οποία είναι μια κατ' εξοχήν αποσταθεροποιητική δραστηριότητα. Τα ανωτέρω δεν υπονοούν, βέβαια, ότι δεν λαμβάνουν χώρα μεταβολές των ισοτιμιών αλλά αντίθετα ότι ο μηχανισμός μεταβολής τους παρουσιάζει σημαντικές ομοιότητες και αναλογίες με τον μηχανισμό λειτουργίας των ισοτιμιών υπό το σύστημα του Bretton Woods: Οι χώρες που θεωρούν ότι οι ισοτιμίες του νομίσματός τους είναι μη 'ρεαλιστικές' - δηλαδή η οικονομία τους δεν είναι πλέον 'ανταγωνιστική' - προβαίνουν σε 'αιφνιδιαστικές' υποτιμήσεις εγκαταλείποντας τις προσπάθειες στήριξης των νομισμάτων τους στις αγορές συναλλάγματος και ρυθμίζοντας τα εγχώρια επίπεδα επιτοκίων σε σχέση με το εξωτερικό ώστε να ενθαρρύνουν αναλήψεις και αποσύρσεις βραχυπρόθεσμων καταθέσεων. Όταν η ισοτιμία έχει μειωθεί ικανοποιητικά σε σχέση με την αποκατάσταση της 'ανταγωνιστικότητας', οι νομισματικές αρχές παρεμβαίνουν στις αγορές για την υποστήριξη της νέας ονομαστικής αξίας και την αποτροπή ανεπιθύμητων διακυμάνσεων.⁸ Ο ανωτέρω τρόπος

6 Η προβληματική της καμπύλης J παρουσιάζεται αναλυτικά στο *Williamson, J (1983)*, σ.154 κ.ε. Η προβληματική αυτή εντάσσεται στο χώρο της θεματικής των ελαστικότητων σε σχέση με το διεθνές εμπόριο όπου ως "ιστορικά έργα" μπορούν να θεωρηθούν τα *Machlup, F (1939)* και *Robinson, J: "The Foreign Exchanges"* στο δικό της *Robinson, J(1937)*. Για μια περισσότερο ενημερωτική προσέγγιση βλ. *Hirsch, F and Higham, D (1974)*.

7 Η βιβλιογραφία σχετικά με την αλληλεπίδραση συναλλαγματικών ισοτιμιών και επιπέδου τιμών είναι αρκετά εκτενής. Ξεχωρίζουμε τα *Salant, W.S (1977)* στο *Krause, L.B and Salant, W.S (eds)(1977)*, *Crockett, A.D and Goldstein, M (1976)*, *Whitman, M.v.N(1975)*, *Heller, H.R(1976)*, *Teigen, R.L(1975)*, *Witteveen, H.J(1975)*. Για μια συνολική εκτίμηση των επιπτώσεων στο διεθνές επίπεδο τιμών βλ. *Crockett, A.D (1977)* κεφ 11.

8 Αυτή ήταν η περίπτωση, για παράδειγμα, των υποτιμήσεων το 1976 που άρχισε τον Ιανουάριο με την Ιταλική λίρα και συνεχίστηκε το Μάρτιο με το Γαλλικό φράγκο, τον Απρίλιο με τη στερλίνα και

λειτουργίας του νομισματικού συστήματος, που αποκαλείται εύκαμπτες, ελεύθερες ή κυμαινόμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες, παρουσιάζει τόσες ομοιότητες με το λεγόμενο σύστημα των σταθερών ισοτιμιών ώστε οι αναγκαιότητα των αποθεματικών στοιχείων σε διεθνή μέσα πληρωμών είναι εξίσου σημαντική. Αντίθετα, αρκετοί υποστηρίζουν ότι οι ανάγκες σε αποθέματα εκ μέρους τουλάχιστον των ανεπτυγμένων χωρών είναι μάλλον αυξημένες γιατί, λόγω της έλλειψης ενός μηχανισμού συντονισμού, η διαδικασία σταθεροποίησης των συναλλαγματικών ισοτιμιών παρουσιάζει περισσότερες δυσκολίες.⁹

Μπορεί, ωστόσο, να υποστηριχθεί ότι μια βασική διαφορά ανάμεσα στα συστήματα των σταθερών και των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών αποτελεί το γεγονός ότι οι περισσότερες χώρες είναι πολύ πιο πρόθυμες να επιτρέψουν μεταβολές των ισοτιμιών των νομισμάτων τους. Κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1970, ιδιαίτερα, η τάση αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι προέκυπτε από κάποια αναβίωση της νεο-μερκαντιλιστικής συμπεριφοράς, όπως ήταν οι πολιτικές τύπου "beggar-thy-neighbor" της δεκαετίας του 1930.¹⁰ Μετά το 1973, η αναγκαιότητα μεταβολής των συναλλαγματικών ισοτιμιών προέκυπτε τόσο από την ανάγκη άμβλυνσης των συνεπειών της αύξησης των τιμών του πετρελαίου στο γενικό επίπεδο τιμών όσο και από την ανάγκη αντιστάθμισης των επιπτώσεων της συνεχούς υποτίμησης του δολλαρίου, δυο γεγονότα που δεν μπορεί να θεωρηθούν, όπως θα υποστηρίξουμε στα επόμενα, συμπτωματικά ή τυχαία.¹¹

Το πρόβλημα, όμως, είναι ότι η υποτίμηση, εκτός από την περίπτωση των ΗΠΑ όπως θα υποστηριχθεί κατωτέρω, αποκαθιστά την 'ανταγωνιστικότητα' της οικονομίας προσωρινά μόνο, λόγω των επιπτώσεων της στο επίπεδο τιμών, με συνέπεια μια χώρα που προσπαθεί να διατηρήσει ένα συγκεκριμένο επίπεδο 'ανταγωνιστικότητας', να προβαίνει σε διαδοχικές υποτιμήσεις πληρώνοντας ταυτόχρονα το τίμημα υψηλών ρυθμών πληθωρισμού. Σε πραγματικούς όρους, συνεπώς, οι διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών ήταν μικρής έκτασης, αφού οι κινήσεις των ισοτιμιών των νομισμάτων σχεδόν όλων των χωρών αντισταθμίστηκαν από τις κινήσεις του επιπέδου τιμών.¹²

το Νοέμβριο με το Καναδικό δολλάριο. Για μια λεπτομερή περιγραφή των γεγονότων βλ. Brown, B.(1987), σ. 341 κ.ε.

9 Βλ. για παράδειγμα Heller, H.R. and Kahn, M.S. (1978).

10 Για την κατάσταση που επικρατούσε την δεκαετία του 1930 ιδιαίτερα στον νομισματικό τομέα, βλ. Brown, B.(1987), κεφ 1 και 2 καθώς και Nurkse, R.(1944), σ. 113 κ.ε.

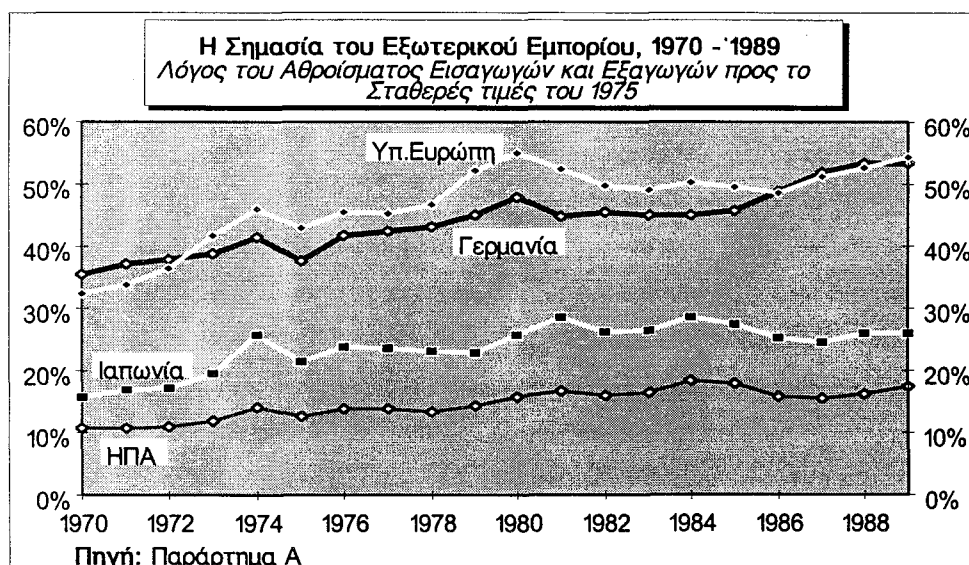
11 Είναι χρήσιμο να υπενθυμίσουμε ότι οι ανταγωνιστικές υποτιμήσεις της δεκαετίας του 1930 πυροδοτήθηκαν από τις υποτιμήσεις των βασικών νομισμάτων, δηλαδή της στερλίνιας το 1931 και του δολλαρίου το 1933.

12 Βλ. και Parboni, R.(1981), σ. 34.

Η Σημασία της Υποτίμησης του Δολλαρίου και οι Επιπτώσεις της

Η συμπληρωματικότητα της υποτίμησης και του πληθωρισμού, που είναι γεγονός για τις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες, έχει ασήμαντες σχεδόν διαστάσεις στην περίπτωση των ΗΠΑ. Στην πράξη, οι ΗΠΑ, κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1970, ήταν η μόνη χώρα για την οποία οι πληθωριστικές επιπτώσεις της υποτίμησης του νομίσματός της ήταν ασήμαντες. Η θεμελιώδης αιτία ήταν η πολύ μικρή εξάρτηση της Αμερικανικής οικονομίας από το εξωτερικό εμπόριο: ο λόγος του αθροίσματος των εισαγωγών και εξαγωγών προς το εθνικό προϊόν κυμαίνεται κάτω από 20% για τις ΗΠΑ ενώ για τις Ευρωπαϊκές χώρες άνω του 50% και για την Ιαπωνία γύρω στο 30% (Διάγραμμα 3.1.1). Το γεγονός αυτό και μόνο καθιστούσε τις ΗΠΑ την μόνη χώρα που είχε την ελευθερία να προβεί σε υποτίμηση.

Διάγραμμα 3.1.1

Σε μια σχετική μελέτη για την σχέση υποτίμησης και πληθωρισμού στην περίπτωση των ΗΠΑ, οι εκτίμηση ήταν ότι μόνο το 1/4 της υποτίμησης του δολλαρίου μεταφέρεται στις τιμές καταναλωτή σε μια περίοδο δυο ετών.¹³ Η υψηλότερη εκτίμηση στην οποία κατέληξε μια αντίστοιχη μελέτη ήταν ότι το 30% της υποτίμησης του δολλαρίου μεταφέρεται στις τιμές καταναλωτή σε μια περίοδο δυο ετών.¹⁴ Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις αυτές μια υποτίμηση του δολλαρίου κατά 10% κατά μέσο όρο θα επιβάρυνε το επίπεδο τιμών καταναλωτή κατά 2.5% ως 3% σε μια περίοδο δυο ετών. Το συμπέρασμα είναι ότι η υποτίμηση του δολλαρίου έτεινε να δημιουργεί πολύ εντονότερες πληθωριστικές πιέσεις στον υπόλοιπο κόσμο παρά στις ΗΠΑ.

Ταυτόχρονα πρέπει να σημειωθεί ότι οι τιμές των πρώτων υλών, οι αγοραπωλησίες των οποίων αποτιμώνται σχεδόν αποκλειστικά σε δολλάρια, προσαρμόζονται στην υποτίμηση του δολλαρίου

13 Βλ. Isard, P. (1977) καθώς και Kwack, S. Y. (1977)

14 Βλ. Hooper, P. and Lowry, B. (1979).

νομίσματα δεν θα κατείχε ιδιαίτερα προνόμια.

Η ιδέα αυτή εμπεριέχεται, όπως έχουμε ήδη επισημάνει, στο Σχέδιο Keynes - στις Προτάσεις του για μια Διεθνή Ένωση Συμψηφισμών - για την ανασυγκρότηση του διεθνούς νομισματικού συστήματος μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.¹⁷ Το θεμελιώδες χαρακτηριστικό ενός τέτοιου σχεδίου είναι ότι η δημιουργία ή 'προσφορά' της διεθνούς ρευστότητας θα εξασφαλίζεται μέσω της έκδοσης ενός διεθνούς πιστωτικού μέσου το οποίο θα διασφαλίζει ότι καμιά μεμονωμένη χώρα δεν θα αποκομίζει ιδιαίτερα προνόμια¹⁸ αλλά αυτά θα κατανέμονται στις χώρες ανάλογα με τα μερίδιά τους στο διεθνές εμπόριο. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, στο πρώτο κεφάλαιο, η δημιουργία των Ειδικών Τραβηκτικών Δικαιωμάτων θα μπορούσε να θεωρηθεί, αν και για μια πολύ σύντομη περίοδο, σαν μια αρχή για την μεταρρύθμιση του συστήματος προς την κατεύθυνση αυτή. Η μεταρρύθμιση αυτή θα σήμαινε, με άλλα λόγια, ότι οι ΗΠΑ θα μπορούσαν να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητά τους μέσω της υποτίμησης του δολλαρίου, αποδεχόμενες ταυτόχρονα, όμως, την ύπαρξη και συγκυριαρχία των νέων οικονομικών δυνάμεων και την απόδοση σε αυτές ενός τμήματος της διεθνούς κυριαρχίας τους μέσω των προνομίων που θα αποκτούσαν οι χώρες αυτές από την συμμετοχή τους στη διεθνή προσφορά χρήματος. Στο πλαίσιο αυτό δεν έλλειψαν, βέβαια, οι ουτοπικές απόψεις ότι ένα σημαντικό τμήμα της νέας ρευστότητας και των προνομίων θα μπορούσε να παραχωρηθεί στις υπανάπτυκτες χώρες, σε καμιά αντιστοιχία με την οικονομική τους σημασία, ως μοχλός επιτάχυνσης της ανάπτυξής τους.¹⁹

Οι ΗΠΑ, συνεπώς, με την άρση της μετατρεψιμότητας του δολλαρίου σε χρυσό κατόρθωσαν να 'αποκτήσουν' την ελευθερία χρήσης του εργαλείου της υποτίμησης για την ανάκτηση της ανταγωνιστικότητάς τους και, ταυτόχρονα, να διατηρήσουν την πλήρη κυριαρχία τους στη προσφορά διεθνών μέσων πληρωμών και στα εξαιρετικά προνόμια που η θέση αυτή συνεπάγεται.

Οι Αντιφατικές Επιπτώσεις της Πολιτικής για την Υποτίμηση του Δολλαρίου

Η συνοπτική παρουσίαση των σημαντικότερων γεγονότων της δεκαετίας του 1970, κατέστησε σαφές ότι κατά την αρχική φάση της υποτίμησης του δολλαρίου υπήρξε μια στενή σχέση ανάμεσα στην νομισματική πολιτική των ΗΠΑ και την θέση του δολλαρίου στο διεθνές νομισματικό σύστημα, η οποία προκάλεσε μια τεράστια επέκταση της διεθνούς ρευστότητας. Η επέκταση της ρευστότητας, με τη σειρά της, επέφερε μια αλματώδη αύξηση των τιμών στις διάφορες χώρες. Οι αυξήσεις της προσφοράς χρήματος μεταδόθηκαν στις τιμές μέσω μιας

17 Βλ. το τελευταίο τμήμα του 1ου κεφαλαίου σχετικά με την πρόταση των ΗΠΑ τον Νοέμβριο του 1972.

18 Σαν αυτά που θα παρουσιαστούν κατωτέρω υπό την έννοια των προνομίων του δολλαρίου.

19 Για παράδειγμα βλ. Scammel, W.M. (1987), σ.70. Μια από τις καλύτερες παρουσιάσεις της σχέσης ανάμεσα στο θέμα της διεθνούς ρευστότητας και το πρόβλημα της υπανάπτυξης, είναι το Hirsch, F. (1967), κεφ.20

σειράς τρόπων και καναλιών επιφέροντας έτσι την επιτάχυνση του πληθωρισμού.²⁰ Οι πρώτες ύλες, ιδιαίτερα, έγιναν αντικείμενο έντονης κερδοσκοπικής δραστηριότητας με συνέπεια τόσο την αύξηση των τιμών τους σε πρωτοφανή επίπεδα όσο και την διευκόλυνση της εδραίωσης συμφωνιών για την διατήρηση ή και την αύξηση των ήδη υψηλών αυτών τιμών.

Στο σημείο αυτό πρέπει να παρατηρηθεί ότι δεν είναι ανάγκη να συμφωνήσουμε με την μονεταριστική θεώρηση για να αποδεχθούμε την ύπαρξη κάποιας σχέσης ανάμεσα στην επέκταση της διεθνούς ρευστότητας και του πληθωριστικού κύματος κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1970. Ιδιαίτερα δε, αν αποδεχθούμε ότι η αύξηση των τιμών των πρώτων υλών που προήλθε από την επέκταση της ζήτησης λόγω των ταυτόχρονων επεκτατικών πολιτικών σε αρκετές ανεπτυγμένες χώρες, ξεπέρασε κάθε όριο λόγω των υψηλών επιπέδων ρευστότητας που ήταν διαθέσιμη για κερδοσκοπικούς λόγους.

Η επιτάχυνση του πληθωρισμού σε διεθνές επίπεδο, ωστόσο, ήταν μια από τις επιπτώσεις της νομισματικής πολιτικής των ΗΠΑ στην προσπάθειά τους να υποτιμήσουν το δολλάριο χωρίς να διακινδυνεύσουν την απώλεια των προνομίων τους. Η αύξηση της ρευστότητας, όπως έχει ήδη τονιστεί, επιτρέπει, υποβοηθά και επιταχύνει αλλά δεν προκαλεί την αύξηση των τιμών στην έκταση που συνέβη στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Είναι, αντίθετα, ένα ερώτημα αν η πρωτοφανής αύξηση των τιμών των πρώτων υλών θα μπορούσε να συμβεί χωρίς την αύξηση της ρευστότητας που προκαλούσαν οι Αμερικανικές εξωτερικές πληρωμές. Σε δυο περιπτώσεις, το 1971 και το 1973, οι ΗΠΑ μέσω της υπερβολικής επέκτασης της προσφοράς χρήματος, προκάλεσαν 'κρίσεις' ενάντια στο νόμισμά τους γιατί αυτός ήταν ο μοναδικός τρόπος να επιφέρουν μια υποτίμηση του δολλαρίου, που θα ήταν επαρκής να αποκαταστήσει τις εξωτερικές πληρωμές τους, και ταυτόχρονα να προστατεύσουν τον διεθνή του ρόλο. Το ερώτημα που τίθεται στο σημείο αυτό είναι γιατί οι ΗΠΑ δεν υποτίμησαν το δολλάριο σε σχέση με το χρυσό, πράγμα που ήταν σύμφωνο με τους όρους της συμφωνίας του Bretton Woods.

Αν οι ΗΠΑ ακολουθούσαν τους κανόνες της συμφωνίας του Bretton Woods θα μπορούσαν να έχουν αποτραπεί οι πιο καταστροφικές, τουλάχιστον, έμμεσες επιπτώσεις του τρόπου υποτίμησης του δολλαρίου που τελικά επιλέχθηκε. Σύμφωνα με τους κανόνες αυτούς η υποτίμηση του δολλαρίου θα μπορούσε να επιτευχθεί με δυο τρόπους: Είτε με την ανατίμηση των άλλων νομισμάτων έναντι του δολλαρίου, αφήνοντας αμετάβλητη την αξία του δολλαρίου σε χρυσό, είτε με την υποτίμηση του δολλαρίου έναντι του χρυσού και, συνεπώς, έναντι των άλλων νομισμάτων, αφήνοντας αμετάβλητη την αξία των τελευταίων σε χρυσό.²¹

20 Για μια παρουσίαση των μηχανισμών μετάδοσης βλ. *Crockett, A. (1977), σ.185 κ.ε.* και *Williamson, J. (1983), σ.236 κ.ε.*

21 Υπενθυμίζουμε ότι σύμφωνα με το σύστημα του Bretton Woods μόνο η αξία του δολλαρίου εκφραζόταν σε χρυσό, στην τιμή των 35 δολ. η ουγγιά, ενώ η αξία σε χρυσό των άλλων νομισμάτων προέκυπτε από την επίσημη ονομαστική αξία της συναλλαγματικής τους ισοτιμίας με το δολλάριο.

Όπως έχει ήδη αναλυθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο, οι χώρες της Δ.Ευρώπης και η Ιαπωνία δεν συμφωνούσαν με την προοπτική ανατίμησης των νομισμάτων τους σε σχέση με το δολλάριο αφήνοντας, ταυτόχρονα αμετάβλητη την αξία του δολλαρίου σε χρυσό. Τον Δεκέμβριο του 1971 (Smithsonian Συμφωνία) και τον Φεβρουάριο του 1973 οι υπόλοιπες ανεπτυγμένες χώρες, υπό την πίεση των κερδοσκοπικών κινήσεων έναντι του δολλαρίου και συνεπώς των παρεμβάσεων που αναγκαζόντουσαν αυτές να κάνουν, αποδέχτηκαν μια μορφή συμβιβασμού: Η υποτίμηση του δολλαρίου θα επερχόταν εν μέρει μέσω μιας ανατίμησης των νομισμάτων τους και εν μέρει μέσω μιας μείωσης της αξίας του δολλαρίου σε χρυσό. Αλλά η λύση αυτή δεν ήταν ιδιαίτερα 'ευχάριστη' στις ΗΠΑ γιατί, παρά την διακήρυξη της άρσης της μετατρεψιμότητας του δολλαρίου σε χρυσό τον Αύγουστο του 1971, έτεινε να αναβαθμίζει τη σημασία του χρυσού στο διεθνές νομισματικό σύστημα. Ήταν τέτοιο το μέγεθος της υποτίμησης που προσπαθούσαν να επιτύχουν οι ΗΠΑ που αν το επέφεραν ακόμα και εν μέρει μέσω της μείωσης της αξίας του σε χρυσό, θα έθεταν σε πολύ μεγάλο κίνδυνο την διατήρηση των προνομίων και του διεθνούς ρόλου του νομίσματός τους.

Στο σημείο αυτό πρέπει να εξετάσουμε τα ιδιαίτερα προβλήματα που ενέχει η 'διευθέτηση' των εξωτερικών πληρωμών των ΗΠΑ. Θα πρέπει, καταρχήν, να τονίσουμε ότι για τις ΗΠΑ η διευθέτηση του ισοζυγίου των πληρωμών τους δεν έχει την κατεστημένη έννοια της επιβολής κάποιας ισορροπίας στο ισοζύγιο των τρεχουσών λογαριασμών τους. Αντίθετα, η αναγκαιότητα χρηματοδότησης των εκροών κεφαλαίων, που συνεπάγεται ο ηγετικός ρόλος της χώρας αυτής σε παγκόσμιο οικονομικό, πολιτικό, χρηματιστικό και στρατιωτικό επίπεδο, απαιτούσε την διατήρηση ενός μεγάλου πλεονάσματος των τρεχουσών συναλλαγών της. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960, όταν άρχισαν να εμφανίζονται τα προβλήματα σε σχέση με το δολλάριο, τα Αμερικανικά ελλείμματα προερχόντουσαν από τις κινήσεις κεφαλαίων ενώ οι τρέχουσες συναλλαγές ήταν εν γένει πλεονασματικές χρηματοδοτώντας, έτσι, εν μέρει τις εκροές κεφαλαίων.²² Κατά συνέπεια, η διευθέτηση του ισοζυγίου πληρωμών για τις ΗΠΑ στις αρχές της δεκαετίας του 1970²³ είχε την έννοια της προσπάθειας επίτευξης ενός υψηλού και συνεχούς πλεονάσματος των τρεχουσών συναλλαγών με το οποίο θα χρηματοδοτούσαν τις παραδοσιακά ελλειμματικές κινήσεις κεφαλαίων.²⁴

Υπενθυμίζουμε ότι στις συνομιλίες πριν την Smithsonian Συμφωνία του Δεκεμβρίου του 1971, οι

22 Βλ. IMF: "Balance of Payments Yearbook", vol. 24,25.

23 Υπενθυμίζουμε ότι το 1971 εμφανίστηκε έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο των ΗΠΑ για πρώτη φορά μετά το 1888.

24 Κατά την δεκαετία του 1960 το έλλειμμα του λογαριασμού κεφαλαίων είχε εν μέρει μειωθεί λόγω της επιβολής διαφόρων μέτρων ελέγχου στις εκροές κεφαλαίων, το κυριότερο από τα οποία ήταν, επί προεδρίας Kennedy, το Interest Equalization Tax που επέβαλε έναν φόρο στις Αμερικανικές επιχειρήσεις, κυρίως πολυεθνικές, οι οποίες δανειζόντουσαν στην εγχώρια αγορά με σκοπό να επενδύσουν στο εξωτερικό. Από πολλούς θεωρείται ότι η επιβολή του IET έδωσε την πρώτη μεγάλη ώθηση στην επέκταση της αγοράς Ευρωδολλαρίων, όπου στράφηκαν οι θυγατρικές των Αμερικανικών πολυεθνικών. Βλ. De Saint Phalle, T.(1984), σ.136 κ.ε. καθώς και Wiley, H.D.(1970) στο Kindleberger, C.P.(ed)(1970).

ΗΠΑ συζητούσαν για την αναγκαιότητα μιας 'περιστροφής' 13 ως 15 δισ.δολ. από τις κύριες πλεονασματικές χώρες μέσα σε ένα χρόνο. Αυτό θα ισοδυναμούσε με μια υποτίμηση του δολλαρίου έναντι των κύριων νομισμάτων τουλάχιστον της τάξης του 15%, πολύ περισσότερο από την υποτίμηση που συμφωνήθηκε τόσο στα τέλη του 1971 όσο και στις αρχές του 1973.²⁵

Ο ρόλος του χρυσού στο διεθνές νομισματικό σύστημα θα είχε αναβαθμιστεί σημαντικά έναντι του δολλαρίου, αν ένα τέτοιο μέγεθος υποτίμησης είχε επιτευχθεί μέσω της αύξησης της επίσημης τιμής του χρυσού για έναν επιπλέον λόγο: Η οικονομία των ΗΠΑ αποτελεί ένα τόσο μεγάλο τμήμα της παγκόσμιας αγοράς ώστε είτε μια πιθανή μείωση των εισαγωγών τους ή και μια πιθανή αύξηση των εξαγωγών τους τείνει να προκαλεί σοβαρά προβλήματα στα ισοζύγια πληρωμών των άλλων χωρών, οι οποίες με τη σειρά τους θα αναγκαζόντουσαν να εφαρμόσουν περιοριστικού τύπου πολιτικές ή να προβούν σε αντίστοιχες υποτιμήσεις, παρά τις σοβαρότερες πληθωριστικές επιπτώσεις που ενέχει η υποτίμηση για τις οικονομίες τους σε σχέση με των ΗΠΑ. Αν, τώρα, μειωθεί το εισόδημα των χωρών αυτών, ως συνέπεια των πολιτικών αυτών, θα μειωθούν και οι εξαγωγές των ΗΠΑ και θα ενσκήψουν νέες δυσκολίες στην διευθέτηση των εξωτερικών τους πληρωμών, εντείνοντας έτσι την τάση για περαιτέρω εξασθένηση του δολλαρίου. Μετά από μια σημαντική υποτίμηση του δολλαρίου σε σχέση με το χρυσό, κατά συνέπεια, όχι μόνο θα εντεινόταν η τάση αναβάθμισης του ρόλου του χρυσού αλλά το σημαντικότερο είναι ότι το δολλάριο θα ευρισκόταν στο 'έλεος' της Ευρωπαϊκής οικονομικής πολιτικής, η οποία θα μπορούσε να το εξασθενήσει ακόμα περισσότερο οξύνοντας τα περιοριστικά μέτρα και προκαλώντας μίαν ύφεση που θα ήταν εύκολο να δικαιολογηθεί από τους περιορισμούς που θέτουν οι δυσκολίες διευθέτησης των Ευρωπαϊκών ισοζυγίων πληρωμών. Στη πράξη, όπως θα αναλύσουμε διεξοδικά στο όγδοο κεφάλαιο, η απόφαση της Γερμανίας και μόνο να προβεί σε τέτοιου είδους αντιπληθωριστικούς χειρισμούς θα επαρκούσε, λόγω της βαρύτητας της Γερμανικής οικονομίας στην Ευρώπη, για να επιφέρει μια γενικευμένη Ευρωπαϊκή ύφεση. Αν αυτή ήταν η τροπή των γεγονότων, η Ευρώπη για πρώτη φορά στον 20ο αιώνα θα διέθετε ένα αποτελεσματικό οικονομικό μηχανισμό ενάντια στις ΗΠΑ. Παράλληλα θα ήταν δυνατόν να αντιμετωπιστούν και οι δυσκολίες χρηματοδότησης των εξωτερικών ελλειμμάτων και συνεπώς να επέλθει μια Ευρωπαϊκή ανάκαμψη. Ο λόγος είναι ότι η χρηματοδότηση των ελλειμμάτων αυτών δεν θα γινόταν με δολλάρια, αφού έτσι θα εκτίθετο ακόμα περισσότερο σε κίνδυνο η σταθερότητα του Αμερικανικού νομίσματος, αλλά με εναλλακτικά μέσα διεθνών πληρωμών, είτε Ειδικά Τραβηκτικά Δικαιώματα ή και Ευρωπαϊκά νομίσματα, τα οποία θα ανελάμβαναν με τον τρόπο αυτό την προνομιά θέση των διεθνών αποθεματικών μέσων.

Ο μόνος αποτελεσματικός τρόπος, συνεπώς, να επιτευχθεί η υποτίμηση του δολλαρίου χωρίς να υπονομευθεί ταυτόχρονα η ηγεμονία του στο διεθνές νομισματικό σύστημα ήταν να αποκοπεί ακόμα και από την έμμεση αναφορά του στο χρυσό, όπως επέβαλε το σύστημα του Bretton Woods. Ήταν, επομένως, αναγκαίο για τις ΗΠΑ να αποτρέψουν την υποτίμηση του δολλαρίου μέσω συνεχών παρεμβάσεων στο πλαίσιο του συστήματος των ονομαστικών αξιών του Bretton Woods αλλά αντίθετα να την επιφέρουν μέσω συνεχών υποτιμήσεων στο πλαίσιο ενός

25 Βλ. το πρώτο κεφάλαιο

συστήματος κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών, το οποίο και επετεύχθη από τον Μάρτιο του 1973.²⁶

Το σύστημα των κυμαινόμενων ισοτιμιών εξάλειψε, επίσης, για τις ΗΠΑ την απαίτηση να ελέγχουν το ύψος του ελλείμματος στις εξωτερικές τους πληρωμές - άσχετα με το αν προερχόταν από το εμπορικό ισοζύγιο, τις τρέχουσες συναλλαγές ή την κίνηση κεφαλαίων - αφού ήταν πλέον σε θέση να εκδίδουν απεριόριστες ποσότητες μη-ανταλλάξιμων με χρυσό δολλαρίων τα οποία θα κυκλοφορούσαν σε διεθνές επίπεδο. Επομένως, οι ΗΠΑ ενώ θα μπορούσαν να συνεχίσουν την πολιτική υποτίμησης του δολλαρίου, στην προσπάθεια ανάκτησης της 'ανταγωνιστικότητας' των προϊόντων τους, απαλλάχτηκαν από την υποχρέωση επίτευξης πλεονασμάτων στις τρέχουσες συναλλαγές τους για την χρηματοδότηση του ελλείμματος της κίνησης κεφαλαίων.

Η αύξηση των Αμερικανικών εισαγωγών πετρελαίου, που οφείλεται στην πολιτική των ΗΠΑ στις αρχές της δεκαετίας του 1970, προετοίμασε το έδαφος για τις αυξήσεις των τιμών του πετρελαίου από τον ΟΡΕC στα τέλη του 1973.²⁷ Η αύξηση αυτή των τιμών του πετρελαίου είχε σημαντικές επιπτώσεις στις οικονομίες των ανεπτυγμένων χωρών, ιδιαίτερα σε σχέση με τα προβλήματα χρηματοδότησης των ελλειμμάτων των τρεσχουσών συναλλαγών τους. Ταυτόχρονα, η ένταση των πληθωριστικών τάσεων κατέστησε αναγκαίες τις περιοριστικές αντιπληθωριστικές πολιτικές. Οι ΗΠΑ, εν τούτοις, ήταν η μόνη χώρα του Δυτικού κόσμου, που δεν υποβαλλόταν σε τέτοιου τύπου περιορισμούς χρηματοδότησης. Η αντιπληθωριστική πολιτική στις ΗΠΑ διήρκεσε ελάχιστα και μέχρι το 1975 είχε αρχίσει και πάλι η περίοδος της ανάκαμψης που επέφερε ρυθμούς μεγέθυνσης ανάλογους με αυτούς της εποχής της "Great Society" επί προεδρίας Johnson και η οποία διήρκεσε μέχρι τις αρχές του 1979. Οι περιορισμοί χρηματοδότησης που αντιμετώπιζαν οι άλλες ανεπτυγμένες χώρες, αντίθετα, επέφεραν μια περίοδο ύφεσης που διήρκεσε μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1970, μειώνοντας τους ρυθμούς μεγέθυνσης των οικονομιών τους στο μισό σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία.²⁸

Κάποιες από τις χώρες αυτές, ιδιαίτερα η Γερμανία όπως θα αναλυθεί σε επόμενο τμήμα, εφάρμοσαν μια αντιπληθωριστικού τύπου πολιτική ως τον μοναδικό τρόπο για να ενισχύσουν την διεθνή θέση της οικονομίας τους.

26 Στη συνάντηση του Ομίλου των Δέκα στο Παρίσι, η οποία σηματοδοτεί το τέλος του συστήματος του Bretton Woods και την αρχή του συστήματος των 'ελεγχόμενων' (managed) ή 'νοθευμένων' (dirty) κυμαινόμενων ισοτιμιών. Βλ. το πρώτο κεφάλαιο.

27 Για την πολιτική των ΗΠΑ σχετικά με την ενέργεια και ιδιαίτερα το πετρέλαιο βλ. Banks, F.E. (1980), κεφ.7, Odell, P.R. (1986, 8th ed.), κεφ.2, 8 και 9, Blair, J. (1976), καθώς και το εξαιρετικά ενδιαφέρον Shaffer, E. (1983).

28 Βλ. Maddison, A. (1982), κεφ. 2 και 3.

3.2 Η Φύση και ο Χαρακτήρας των Προνομίων του Δολλαρίου

Το "σύστημα" των διεθνών πληρωμών που δημιουργήθηκε μετά την άρση της μετατρεψιμότητας του δολλαρίου σε χρυσό ονομάστηκε από πολλούς σύστημα του 'κανόνα δολλαρίου' (dollar standard). Από τη στιγμή που εξαλείφθηκε η απειλή μετατροπής - στην πράξη η απειλή πληρωμής - των 'υποχρεώσεων' των ΗΠΑ στις άλλες χώρες σε χρυσό, εξαλείφθηκαν και τα εμπόδια για τις ΗΠΑ να 'κατακλύσουν' με δολλάρια τον υπόλοιπο κόσμο.

Πίνακας 3.2.1

Εξέλιξη των Επίσημων Υποχρεώσεων των ΗΠΑ και των Διεθνών Αποθεμάτων Δισ.δολ.					
Περίοδος	{ 1 }	{ 2 }	{ 3 }	{ 4 }	{ 5 }
1951-69	-19.4	7.3	12.1	30.0	40.3%
1970	-10.7			15.7	
1971	-30.5			32.8	
1972	-11.1			26.9	
1973	-5.3			7.0	
1974	-8.3	8.3	134.3	33.0	50.7%
1975	-3.5			17.4	
1976	-8.7			32.2	
1977	-33.5			47.1	
1978	-31.0			52.6	
Σύνολο	-162.0	15.6	146.4	294.7	49.7%

(1) Ελλείμματα του ισοζυγίου πληρωμών των ΗΠΑ στην βάση των επίσημων συναλλαγών
 (2) Ρευστοποίηση των επίσημων διαθεσίμων (ενεργητικού) των ΗΠΑ στο εξωτερικό
 (3) Αύξηση των επίσημων εξωτερικών υποχρεώσεων (παθητικού) των ΗΠΑ, (2) - (1)
 (4) Αύξηση των επίσημων διεθνών αποθεμάτων
 (5) Ποσοστό της αύξησης των διεθνών αποθεμάτων που αποτελείται από τις επίσημες εξωτερικές υποχρεώσεις των ΗΠΑ, (3) / (4)

Πηγή: Parboni, R.(1981), σ.39

Όπως φαίνεται από τα δεδομένα του Πίνακα 3.2.1, οι επίσημες υποχρεώσεις των ΗΠΑ αυξήθηκαν την περίοδο 1951-1969 περίπου κατά 12 δισ.δολ. ενώ κατά την δεκαετία 1970-78 η αύξηση ήταν σχεδόν 11-πλάσια, με το μέγεθός της να ανέρχεται συνολικά στο ύψος των 135 δισ.δολ. Κατά τη δεύτερη περίοδο παρατηρείται, επίσης, μια σημαντική αύξηση στο μέγεθος των διεθνών αποθεματικών στοιχείων, που πρέπει να θεωρηθεί συνέπεια των Αμερικανικών ελλειμμάτων. Έτσι ενώ μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960 οι Αμερικανικές υποχρεώσεις στο εξωτερικό αποτελούσαν το 40% των διεθνών αποθεματικών στοιχείων, το μερίδιό αυτό έφτασε στο 50% κατά την δεκαετία του 1970. Φαίνεται λοιπόν ότι, παρά τις αντιδράσεις της Γαλλίας του De Gaulle για τα 'εξωφρενικά Αμερικανικά προνόμια' κατά την δεκαετία του 1960, οι ΗΠΑ εκμεταλλεύτηκαν τα προνόμια της χώρας που εκδίδει το κύριο διεθνές αποθεματικό νόμισμα με πολύ μεγαλύτερη ένταση κατά την δεκαετία του 1970 σε σχέση με το προηγούμενο διάστημα.

Για να προσδιορίσουμε την ουσία και τον χαρακτήρα των προνομίων αυτών είναι χρήσιμο να αναφερθούμε στην έννοια του "seigniorage".²⁹

Η αρχική ιστορικά έννοια του seigniorage αναφερόταν στο ποσοστό, εν είδει φόρου, του ανωτάτου άρχοντος (seigneur) εφ'όλων των ράβδων χρυσού των προσκομιζομένων στο νομισματοκοπείο προς κοπήν. Στη συνέχεια η έννοια αυτή αναφερόταν στο κρατικό κέρδος ή το έσοδο μια κυβερνήσεως εκ της νομισματοκοπής, το οποίο συνίσταται στην έκδοση νομισμάτων με ονομαστική αξία μεγαλύτερη της αξίας τους σε μέταλλο, δηλαδή στη διαφορά μεταξύ της ονομαστικής και της πραγματικής αξίας του νομίσματος. Στα σύγχρονα νομισματικά συστήματα, με τη χρήση του πιστωτικού χρήματος, η έκδοση χρήματος αποφέρει ένα άτοκο δάνειο από τους κρατούντες το χρήμα στον εκδότη του χρήματος. Με τεχνικούς όρους θα λέγαμε ότι το seigniorage αναφέρεται στους πραγματικούς πόρους που προκύπτουν στον εκδότη του 'χρήματος'.³⁰

Η έννοια του seigniorage 'επανεισάγεται' στην οικονομική θεωρία και συγκεκριμένα στη διεθνή νομισματική οικονομική, από τους αποκαλούμενους διεθνείς μονεταριστές στα μέσα της δεκαετίας του 1960.³¹ Το κεντρικό θέμα της εποχής στο πεδίο αυτό, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, είναι τα προβλήματα που προκύπτουν από τα ελλείμματα των ΗΠΑ σε σχέση με την πραγματική δυνατότητα μετατρεψιμότητας του δολλαρίου και την αναγκαιότητα για την δημιουργία και εδραίωση ενός νέου αποθεματικού μέσου στο διεθνές σύστημα πληρωμών, τα Ειδικά Τραβηκτικά Δικαιώματα. Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 η έννοια του seigniorage των ΕΤΔ συνδέεται με την κατανομή των ωφελειών που προκύπτουν από την έκδοση ενός νέου τύπου διεθνούς χρήματος στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, η λεγόμενη πρόταση Aid-Link.³²

Για την παρούσα ανάλυση η έννοια του seigniorage αναφέρεται στο κέρδος που προκύπτει στη χώρα το νόμισμα της οποίας χρησιμοποιείται ως διεθνές μέσο πληρωμών και, ποσοτικά, ισούται με το καθαρό ποσό χρήματος που διαθέτει η χώρα αυτή στον υπόλοιπο κόσμο. Το κέρδος αυτό υφίσταται είτε στη περίπτωση που η κατοχή του συγκεκριμένου αποθεματικού νομίσματος είναι προϊόν κάποιας συμφωνίας, για παράδειγμα μιας συμφωνίας μετατρεψιμότητας του νομίσματος σε χρυσό όπως συνέβαινε με τον 'κανόνα ανταλλαγής χρυσού' (gold-exchange standard), είτε στη περίπτωση που είναι 'υποχρεωτική' όπως συμβαίνει με τον 'κανόνα δολλαρίου' (dollar standard)

29 Η ανάλυση των προνομίων του δολλαρίου, μέσω της χρήσης της έννοιας του seigniorage, ακολουθεί σε ένα βαθμό την οπτική που αναπτύσσεται στα Parboni, R. (1980) σ.40 κ.ε., Gilpin, R. (1987) σ.134 κ.ε., Brett, E.A. (1983) κεφ.6, Gowa, J. (1983), Cohen, B.J. (1977), σ. 90 κ.ε. και Bergsten, C.F. (1975).

30 Βλ. Crockett, A. (1977), σ.129. Για μια περισσότερο τεχνική ερμηνεία βλ. Williamson, J. (1973) κεφ 1 και 6. Για μια τεχνική ανάλυση του seigniorage σχετικά με το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα βλ. Gros, D. and Thygesen, N. (1992), κεφ. 5.4.

31 Ως ορόσημο μπορεί να θεωρηθεί το συνέδριο που έγινε στο Chicago το 1966 οι εργασίες του οποίου δημοσιεύτηκαν στο Mundell, R.A. and Swoboda, A.K. (eds) (1969). Βλ. ιδιαίτερα τα δοκίμια των H.G.Grubel, H.G.Johnson, R.A.Mundell και W.E.Schmidt.

32 Βλ. Brett, E.A. (1983), σ.197 κ.ε., Williamson, J. (1977), σ.143 κ.ε., Crockett, A. (1977), σ.128 κ.ε., Solomon, R. (1977), κεφ.8.

μετά το 1971.

Ο πρώτος που διέγνωσε την σημασία της 'εξαφάνισης' των περιορισμών στις εξωτερικές πληρωμές των ΗΠΑ κατά την δεκαετία του 1960 είναι ο γνωστός υπέρμαχος της επαναφοράς του κανόνα χρυσού και 'θεωρητικός' της στάσης του De Gaulle, όπως έχει αναλυθεί στο προηγούμενο κεφάλαιο, ο Jacques Rueff. Ο J. Rueff υποστήριζε ότι η δυνατότητα των ΗΠΑ να διατηρούν ένα μεγάλο έλλειμμα στις εξωτερικές πληρωμές τους χωρίς περιορισμούς, η χρηματοδότηση του οποίου ελάμβανε χώρα μέσω της αποδοχής του 'παθητικού' τους από τις υπόλοιπες χώρες, εξαφάνιζε κάθε κίνητρο για τη χώρα αυτή να διευθετήσει τις εξωτερικές πληρωμές της. Από την άλλη μεριά υπήρχε το γεγονός ότι το εξωτερικό έλλειμμα δεν δημιουργούσε μια συστολή της νομισματικής κυκλοφορίας των ΗΠΑ. Ο συνδυασμός αυτών των δυο καταστάσεων, κατά τον J.Rueff, ερμήνευε την διατήρηση του Αμερικανικού ελλείμματος κατά την δεκαετία του 1960.³³

Η μετάφραση των απόψεων αυτών με "πολιτικούς όρους" από τον πρόεδρο De Gaulle ήταν ότι οι Αμερικανοί εκτύπωναν ελεύθερα δολλάρια για να φέρουν εις πέρας έναν αποικιακό πόλεμο στο Βιετνάμ, να εξαγοράζουν ξένες επιχειρήσεις και γενικά να χρηματοδοτούν την Αμερικανική πολιτική ηγεμονία στην Ευρώπη και τον υπόλοιπο κόσμο.³⁴

Την ίδια εποχή συναντούμε και μια ριζικά διαφορετική ερμηνεία της διατήρησης και διάρκειας του Αμερικανικού εξωτερικού ελλείμματος από την 'σχολή' του λεγόμενου 'κανόνα δολλαρίου' (dollar standard). Τα μέλη της σχολής αυτής συμφωνούσαν με τον J. Rueff σε σχέση με την απάλειψη των περιορισμών στις εξωτερικές πληρωμές των ΗΠΑ, με συνέπεια την ύπαρξη ενός συστήματος, ουσιαστικά, 'κανόνα δολλαρίου'. Ταυτόχρονα, ωστόσο, υποστήριζαν ότι το έλλειμμα των ΗΠΑ ήταν μια θετική κατάσταση γιατί παρείχε στις υπόλοιπες χώρες την ρευστότητα που αυτές επιθυμούσαν και συνεπώς δεν αντιπροσώπευε μια αναγκαστική ιδιοποίηση εκ μέρους των ΗΠΑ είτε των πραγματικών πόρων είτε των επιχειρηματικών επενδύσεων του υπόλοιπου κόσμου. Κατά την άποψη αυτή η λύση ήταν ότι το αποθεματικό κέντρο, δηλ. οι ΗΠΑ, θα έπρεπε να χειρίζονται το ισοζύγιο πληρωμών τους με "ευμενή αμέλεια" (benign neglect) πράγμα που θα έδινε τη δυνατότητα στις υπόλοιπες χώρες να προσαρμόζουν τις εξωτερικές πληρωμές τους ώστε να επιτυγχάνουν τους επιθυμητούς στόχους τους καθιστώντας έτσι το ισοζύγιο πληρωμών των ΗΠΑ καθορισμένο από την ζήτηση (demand determined).³⁵

Το πλεονέκτημα του seigniorage έγκειται στο γεγονός ότι η χώρα που εκδίδει το διεθνές

33 Βλ. Rueff, J. (1961).

34 Βλ. Gilpin, R. (1987) σ.136-7.

35 Ως βασικά μέλη της σχολής αυτής μπορούν να θεωρηθούν οι G.Haberler, C.Kindleberger, R.McKinnon, W.Salant, και ο T.Willet. Η πιο σαφής και περιεκτική διατύπωση των απόψεων της σχολής είναι, κατά τη γνώμη μας, το McKinnon, R.I. (1969). Βλ. και Haberler, G. και Willet, T.D. (1971) καθώς και Haberler, G. (1972). Σημειώνουμε ότι παρόμοια επιχειρήματα χρησιμοποιούνται στα τέλη της δεκαετίας του 1970 από τον Υπ.Οικονομικών της κυβέρνησης Carter, M.Blumenthal κατά την περίοδο της 'open mouth policy', όπως παρουσιάσαμε στο πρώτο τμήμα του δεύτερου κεφαλαίου.

αποθεματικό νόμισμα είναι σε θέση να χρηματοδοτεί τα ελλείμματά της με πληρωμές στο δικό της νόμισμα και δεν χρειάζεται να καταφεύγει σε ξένα αποθεματικά μέσα τα οποία έχει συσσωρεύσει κατά το παρελθόν μέσω των πλεονασμάτων στις εξωτερικές πληρωμές της, δηλ. με την προηγούμενη εκποίηση πραγματικών δικών της πόρων. Με άλλα λόγια θα λέγαμε ότι η χώρα, το χρήμα της οποίας χρησιμοποιείται ως το διεθνές αποθεματικό μέσο, ιδιοποιείται είτε πραγματικούς πόρους που έχουν παραχθεί σε άλλες χώρες, στην περίπτωση που το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών της προέρχεται από τις τρέχουσες συναλλαγές της χώρας, είτε απαιτήσεις ή δικαιώματα για την μελλοντική χρήση των πόρων αυτών, στην περίπτωση που το έλλειμμα προέρχεται από τις κινήσεις κεφαλαίων. Στην ιδιαίτερη περίπτωση, επίσης, που το έλλειμμα στον λογαριασμό κίνησης κεφαλαίων προέρχεται από τις εκροές κεφαλαίων για άμεσες επενδύσεις, οι κάτοικοι της χώρας που εκδίδει το διεθνές αποθεματικό χρήμα αποκτούν το δικαίωμα να χρησιμοποιούν ξένους πραγματικούς πόρους σε ξένο έδαφος.

Όπως αναφέραμε η σχολή του 'κανόνα δολλαρίου' θεωρούσε ότι η αιτία για τα ελλείμματα των ΗΠΑ έγκειται ακριβώς στον ρόλο της χώρας που εκδίδει το διεθνές αποθεματικό νόμισμα. Η αιτιολογία ήταν ότι η χώρα αυτή ήταν υποχρεωμένη να παρέχει την απαραίτητη ρευστότητα στις υπόλοιπες χώρες οι οποίες χρειάζονταν την ρευστότητα αυτή για να αυξάνουν τα συναλλαγματικά τους αποθέματα ανάλογα με την επέκταση του διεθνούς εμπορίου. Νομιμοποιούμαστε, ωστόσο, να θεωρούμε τέτοιου τύπου ελλείμματα μόνο αυτά τα οποία μπορούν να αποδοθούν σαφώς σε κάποια ενέργεια των νομισματικών αρχών των υπολοίπων χωρών όπως, για παράδειγμα, μια έκδοση ομολόγων ή κάποια προσπάθεια των ξένων κυβερνήσεων ή των φορέων τους να αντλήσουν κεφάλαια στις χρηματιστικές αγορές της χώρας που εκδίδει το διεθνές αποθεματικό χρήμα. Αλλά αν η χώρα αυτή εμφανίζει ελλείμματα σε άλλα τμήματα των εξωτερικών πληρωμών της, θα μειωθεί ανάλογα η πρόσβαση των άλλων χωρών στην κεφαλαιαγορά της και οι υπόλοιπες χώρες θα είναι σε θέση να συγκεντρώνουν τα επιθυμητά αποθέματα μέσω των αντίστοιχων πλεονασμάτων τους. Δεν νομιμοποιείται, συνεπώς, η σχολή του 'κανόνα δολλαρίου' να υποστηρίζει ότι το συνολικό έλλειμμα της χώρας που εκδίδει το διεθνές αποθεματικό χρήμα προκαλείται από την επιθυμία των υπολοίπων χωρών να συσσωρεύουν συναλλαγματικά αποθέματα.³⁶

Για όσο καιρό, εν τούτοις, υπάρχει η δυνατότητα μετατροπής του αποθεματικού αυτού νομίσματος σε άλλα διεθνή αποθεματικά στοιχεία, όπως για παράδειγμα σε χρυσό, η χώρα που εκδίδει το νόμισμα αυτό αναγκάζεται να περιορίζει την ποσότητα του χρήματος που ευρίσκεται σε κυκλοφορία με σκοπό να αποφύγει πιθανές μαζικές μετατροπές σε άλλα διεθνή αποθεματικά μέσα. Το θέμα αυτό εμφανίζεται στην σχετική βιβλιογραφία ως το 'πρόβλημα εμπιστοσύνης' και, όπως έχει αναφερθεί στο προηγούμενο κεφάλαιο, συνδέεται με το όνομα του καθ. R. Triffin, το

36 *Είναι χρήσιμο να υπενθυμίσουμε ότι όταν οι ΗΠΑ άρχιζαν να αντιμετωπίζουν δυσκολίες σε σχέση με τις εξωτερικές πληρωμές τους στις αρχές της δεκαετίας του 1960, επεβλήθησαν περιορισμοί ακριβώς στις κινήσεις κεφαλαίων, με την επιβολή του Interest Equalization Tax το 1964 επί προεδρίας Kennedy. Βλ. Wiley, H.D. (1970) στο Kindleberger, C.P. (ed) (1970).*

γνωστό Triffin Dilemma.³⁷

Η θεμελιώδης αντίφαση του συστήματος εντοπιζόταν, κατά τον R.Triffin, ανάμεσα στο μηχανισμό δημιουργίας ρευστότητας και το επίπεδο εμπιστοσύνης στο σύστημα. Το σύστημα στηριζόταν στα ελλείμματα των ΗΠΑ για την παροχή της αναγκαίας ρευστότητας, αλλά το χρόνιο έλλειμμα μακροπρόθεσμα θα υπέσκαπτε την εμπιστοσύνη στο δολλάριο. Η αύξηση των αποθεμάτων δολλαρίων τα οποία δεν θα ήταν δυνατόν να μετατραπούν σε χρυσό στην τιμή των 35 δολ. την ουγγιά, θα κατέστρεφε την εμπιστοσύνη στο σύστημα οδηγώντας σε καταστάσεις έντονης χρηματιστικής κερδοσκοπίας και αυξανόμενης νομισματικής αστάθειας, αφού οι κεντρικές τράπεζες των υπολοίπων χωρών θα προσπαθούσαν να μετατρέψουν τα δολλάρια τους σε χρυσό.³⁸ Κατά συνέπεια είτε οι ΗΠΑ θα έπρεπε να περικόψουν τα εξωτερικά τους ελλείμματα με αποτέλεσμα την μείωση του ρυθμού δημιουργίας ρευστότητας και του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης (το πρόβλημα ρευστότητας) είτε θα επέφεραν μια κρίση εμπιστοσύνης στο διεθνές νομισματικό σύστημα (το πρόβλημα εμπιστοσύνης).

Σε σχέση με το πρόβλημα εμπιστοσύνης έχει αναπτυχθεί μια σειρά επιχειρημάτων που προσπαθεί να ερμηνεύσει την φύση των προνομίων του δολλαρίου.³⁹ Κατά την οπτική αυτή η φύση των προνομίων έγκειται στο προνόμιο της χώρας που εκδίδει το βασικό αποθεματικό νόμισμα να συσσωρεύει βραχυπρόθεσμα χρέη με σκοπό να χρηματοδοτεί μακροπρόθεσμες πιστώσεις ή επενδύσεις στο εξωτερικό. Θα πρέπει, βέβαια, να τονίσουμε ότι η επιχειρηματολογία αυτή στηρίζεται στην παρατήρηση ότι μέχρι και το 1970 οι ΗΠΑ δεν εμφάνισαν έλλειμμα στο εμπορικό τους ισοζύγιο ενώ την περίοδο 1950-1970 εμφάνισαν έλλειμμα στο ισοζύγιο των τρεχουσών συναλλαγών τους μόνο σε 6 περιπτώσεις. Το Αμερικανικό έλλειμμα των εξωτερικών πληρωμών μπορεί να αποδοθεί μέχρι τα τέλη τη δεκαετίας του 1960 αποκλειστικά στις κινήσεις κεφαλαίων και ιδιαίτερα στις μακροπρόθεσμες ροές κεφαλαίων και επενδύσεων στο εξωτερικό. Το βασικό ισοζύγιο των ΗΠΑ εμφάνιζε, πραγματικά, συνεχώς έλλειμμα από το 1950 ως το 1970.⁴⁰

37 Με τη δημοσίευση το 1960 του περίφημου Triffin,R.(1960):"Gold and the Dollar Crisis", Yale University Press. Βλ. και το πρώτο κεφάλαιο.

38 Όπως συνέβη στην περίπτωση της στερλίνας το 1931. Βλ. Brown, B.(1987), κεφ. 1.

39 Με την οπτική αυτή συνδέονται κάποια μέλη της σχολής του 'κανόνα δολλαρίου'. Βλ. ιδιαίτερα το McKinnon,R.I.(1969).

40 Το βασικό ισοζύγιο είναι ένας από τους ορισμούς του ελλείμματος ή του πλεονάσματος του ισοζυγίου πληρωμών και αποτελείται από το άθροισμα του ισοζυγίου των τρεχουσών συναλλαγών με τις μακροπρόθεσμες κινήσεις κεφαλαίων. Περιλαμβάνει δηλαδή το αποτέλεσμα των λεγομένων αυτόνομων συναλλαγών. Στην προκειμένη περίπτωση το κριτήριο για τον χαρακτηρισμό των συναλλαγών αυτών σαν αυτόνομων είναι ότι αντικατοπτρίζουν τις μακροχρόνιες τάσεις της οικονομίας στο εξωτερικό τομέα δίνοντας μια καθαρή εικόνα του δυναμικού της οικονομίας στον τομέα των εξαγωγών και εισαγωγών ενώ η διακίνηση των κεφαλαίων μακροχρόνια δεν επηρεάζεται από την νομισματική πολιτική και την κερδοσκοπική δραστηριότητα, σε αντίθεση με τις μεταβολές των συναλλαγματικών διαθεσίμων και τις ροές των βραχυπρόθεσμων κεφαλαίων. Βλ. Kindleberger,C.P.(1963),, Lary,H.B.(1963), Meade,J.M.(1951) και Kindleberger,C.P.(1969). Σημειώνουμε, επίσης, ότι ο όρος βασικό ισοζύγιο χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στην έκθεση του 1961 της Task

Κατά την 'ανάγνωση' αυτή των Αμερικανικών εξωτερικών πληρωμών η ερμηνεία των προνομίων του δολλαρίου διακατέχεται από μια αντίληψη σύμφωνα με την οποία οι ΗΠΑ συσώρευαν βραχυπρόθεσμα χρέη μεταβιβάζοντας δολλάρια στο εξωτερικό τα οποία εισέρεαν στα επίσημα συναλλαγματικά αποθέματα των ξένων κεντρικών τραπεζών, οι οποίες θα τα επαναδιαθέσουν αργότερα υπό τη μορφή των βραχυπρόθεσμων καταθέσεων στην χρηματιστική αγορά των ΗΠΑ. Παράλληλα με αυτά τα βραχυπρόθεσμα χρέη οι ΗΠΑ αποκτούσαν μακροπρόθεσμες πιστώσεις στο εξωτερικό ή προέβαιναν σε άμεσες επενδύσεις. Κατά την οπτική αυτή, με άλλα λόγια, οι ΗΠΑ μπορούν να παρομοιαστούν με μια τράπεζα επενδύσεων ο ισολογισμός της οποίας θα εμφάνιζε βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις και μη ρευστοποιήσιμα στοιχεία ενεργητικού. Τα προνόμια έγκειται, συνεπώς, στην δυνατότητα των ΗΠΑ να ενεργούν σαν 'μεσίτες χρήματος' σε διεθνή κλίμακα έχοντας μια απεριόριστη πρόσβαση σε βραχυπρόθεσμες πιστώσεις από τις υπόλοιπες χώρες. Η ουσία του προνομίου αυτού, δηλ. η ικανότητα ιδιοποίησης ξένων πραγματικών πόρων, σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, αντιστοιχεί απλώς στη διαφορά ανάμεσα στους λογαριασμούς χρέωσης και πίστωσης, πράγμα που θα λέγαμε ότι ισοδυναμεί με το εισόδημα μιας τράπεζας από μεσιτεία.

Τα Προνόμια του Δολλαρίου Κατά την Δεκαετία του 1970

Το θέμα που θα εξετάσουμε τώρα αφορά τον βαθμό που η τροποποίηση του χαρακτήρα και της έκτασης της διεθνούς ρευστότητας - μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1960 και ιδιαίτερα κατά την δεκαετία του 1970 - επέδρασε τόσο στη φύση όσο και την έκταση των προνομίων που αντλούσαν οι ΗΠΑ μέσω του ρόλου του δολλαρίου στο διεθνές νομισματικό σύστημα. Εχουμε ήδη αναφερθεί στις απόψεις μερικών παρατηρητών - ιδιαίτερα της σχολής του 'κανόνα δολλαρίου' - κατά την δεκαετία του 1960, οι οποίοι, στηριζόμενοι στο γεγονός ότι τα Αμερικανικά εξωτερικά ελλείμματα προέκυπταν από τις εκροές κεφαλαίων, υπεστήριζαν ότι η φύση των προνομίων του δολλαρίου ισοδυναμούσε με την εξουσία των ΗΠΑ να ενεργούν σαν διεθνής χρηματιστικός μεσολαβητής (μεσίτης), συγκεντρώνοντας κεφάλαια με σκοπό να εκχωρούν δάνεια.

Η ερμηνεία αυτή εκτείνεται με τη σειρά της στην άποψη ότι ο χαρακτήρας των προνομίων μπορεί απλώς να αναφέρεται στην δυνατότητα κάποιου να αποσπά πιστώσεις από τον υπόλοιπο κόσμο για την χρηματοδότηση των ελλειμμάτων του. Στη βάση της προσέγγισης αυτής βρίσκεται το γεγονός της τεράστιας επέκτασης της διεθνούς ρευστότητας κατά την δεκαετία του 1970 που επέτρεψε σε πολλές χώρες να έχουν μια αυξανόμενη πρόσβαση στην χρηματοδότηση των ελλειμμάτων τους από το εξωτερικό, σε σύγκριση με το προηγούμενο διάστημα. Σύμφωνα με την

Force on the Balance of Payments προς τον Γρ. Kennedy με θέμα αν το ισοζύγιο πληρωμών των ΗΠΑ ήταν σε θέση να καλύψει τις ανάγκες για δάνεια και επιχορηγήσεις. Η έκθεση αυτή περιλαμβάνεται στο Harris, S.E. (ed.) (1961).

άποψη αυτή, λόγω ακριβώς της εκρηκτικής επέκτασης των Αμερικανικών ελλειμμάτων, τα προνόμια που συνδέονται με την προσφορά διεθνούς χρήματος επεκτάθηκαν πλέον σε όλες σχεδόν τις χώρες, οι οποίες μέσω των διεθνών αγορών μπορούν να χρηματοδοτούν τα ελλείμματά τους και να συσσωρεύουν στα συναλλαγματικά τους αποθέματα όχι μόνο δολάρια αλλά και ένα σημαντικό μέγεθος Ευρω-νομισμάτων. Σε τελική ανάλυση, το επιχείρημα καταλήγει, εφόσον η ύπαρξη των Ευρω-αγορών έχει οδηγήσει στην αύξηση των επίσημων συναλλαγματικών αποθεμάτων και έχει επιταχύνει την κυκλοφορία τους, έχει συνεπώς επιφέρει μια σημαντική μείωση στην έκταση των εγγενών προνομίων που απολάμβαναν οι ΗΠΑ ως η χώρα που εκδίδει το διεθνές αποθεματικό νόμισμα.⁴¹

Η λογική των επιχειρημάτων αυτών στηρίζεται, τις περισσότερες φορές σιωπηρά, στην αντίληψη ότι η επέκταση κατά την δεκαετία του 1970 της διεθνούς ρευστότητας, ιδιαίτερα της λεγομένης ιδιωτικής διεθνούς ρευστότητας, μέσω της εκτός άμεσου κρατικού ελέγχου αγοράς Ευρω-δολλαρίων, είχε ως συνέπεια ότι ο επίσημος δανεισμός των ΗΠΑ για την χρηματοδότηση των ελλειμμάτων τους δεν αποτελούσε πλέον την μείζονα αιτία αύξησης της προσφοράς δολλαρίων σε διεθνές επίπεδο.⁴² Μέχρι την εμφάνιση μιας διεθνούς αγοράς δολλαρίων σε ευρεία κλίμακα, την αγορά Ευρω-δολλαρίων, ο όγκος των προνομίων που αντλούσαν οι ΗΠΑ από τον ρόλο τους ως η χώρα έκδοσης του διεθνούς αποθεματικού νομίσματος καθοριζόταν αποκλειστικά από το Αμερικανικό ισοζύγιο πληρωμών στη βάση των επίσημων συναλλαγών.⁴³

Με την ανάπτυξη της αγοράς Ευρω-δολλαρίων, ωστόσο, δεν υπάρχει πλέον απολύτως καμμία λειτουργική σχέση ή ισοδυναμία ανάμεσα στο μέγεθος των επίσημων υποχρεώσεων των ΗΠΑ και το συνολικό ποσό δολλαρίων που κυκλοφορούν εκτός των ΗΠΑ. Η σημαντικότερη συνέπεια της λειτουργίας της αγοράς αυτής είναι, σε σχέση με το θέμα που εξετάζουμε, ότι μπορεί να επιτευχθεί μια αύξηση των συναλλαγματικών αποθεμάτων σε δολάρια σε διεθνές επίπεδο χωρίς τα δολάρια αυτά να προστεθούν στο επίσημο Αμερικανικό χρέος, αυξάνοντας σε τελική ανάλυση τον όγκο των διαθέσιμων πιστώσεων σε διεθνές επίπεδο.⁴⁴ Πρέπει επίσης να σημειώσουμε ότι η αγορά Ευρω-δολλαρίων αποτελεί ένα 'μοχλό πίεσης' σε μερικές χώρες για την

41 Για μια αναλυτική παράθεση των επιχειρημάτων αυτών βλ. *Williamson, J. (1983), σ.351 κ.ε., Dreyer, J., Haberler, G. and Willet, T.D. (eds) (1982)* και ιδιαίτερα το *Crockett, A.D. (1978)*.

42 Η βιβλιογραφία για την οργάνωση και τις λειτουργίες της αγοράς αυτής είναι εκτενέστατη. Ξεχωρίζουμε το *Einzig, P. and Quinn, B.S. (1979)*, καθώς και τα *Mendelsohn, M.S. (1980)*, *McKenzie, G.W. (1976)*, *McKinnon, R.I. (1979)*, *Dufey, G. and Giddy, I.H. (1978)* και *McKinnon, R.I. (1977)*. Η αγορά Ευρω-νομισμάτων 'γεννήθηκε' το 1957 αλλά η εκρηκτική της επέκταση συνέβη στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και ιδιαίτερα κατά την δεκαετία του 1970, στα τέλη της οποίας το δολλάριο καταλάμβανε τα 2/3 της αγοράς αυτής.

43 Το ισοζύγιο επίσημων συναλλαγών αποτελεί έναν από τους διάφορους τρόπους ορισμού του ελλείμματος ή του πλεονάσματος του ισοζυγίου πληρωμών. Αποτελεί μια παραλλαγή του ισοζυγίου ρευστότητας δίνοντας έμφαση στην σύγκριση ανάμεσα στις απαιτήσεις ξένων ιδιωτών και τις απαιτήσεις των ξένων επίσημων νομισματικών αρχών, οι οποίες αποτελούν και το μοναδικό συμψηφιστικό κονδύλι. Βλ. και την βιβλιογραφία που παρατίθεται στην σημείωση 40 ανωτέρω.

ανατίμηση των νομισμάτων τους, η συναλλαγματική ισοτιμία των οποίων θεωρείται ότι βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα ή με άλλα λόγια σε χώρες που συσσωρεύουν συναλλαγματικά αποθέματα. Αν, για παράδειγμα, θεωρηθεί ότι το Γερμανικό μάρκο είναι υποτιμημένο, όπως υποστήριζαν οι ΗΠΑ κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1970, τότε με τον συνεχή δανεισμό Ευρω-δολλαρίων και την μετατροπή τους σε μάρκα, η αγορά αυτή μπορεί να υποχρεώσει τις νομισματικές αρχές της Γερμανίας να ανατιμήσουν το νόμισμά τους γιατί θα αναγκάζονται να αγοράζουν συνεχώς δολλάρια και να αυξάνουν, συνεπώς, τον εγχώριο όγκο χρήματος αλλά και τις πληθωριστικές προσδοκίες.

Οι λειτουργίες της αγοράς αυτής, συνεπώς, έχει πολλαπλασιάσει τον όγκο και έχει διευρύνει την έκταση των προνομίων των ΗΠΑ. Παρά το γεγονός ότι η μεγέθυνση της ιδιωτικής διεθνούς ρευστότητας και η σύνδεσή της με την επίσημη διεθνή ρευστότητα δημιουργεί πολύ μεγάλες δυσκολίες στην ακριβή εκτίμηση του μεγέθους των Αμερικανικών προνομίων, οι επίσημες υποχρεώσεις, ή με άλλα λόγια το παθητικό, των ΗΠΑ επεκτάθηκαν ταχύτατα κατά την δεκαετία του 1970 αυξάνοντας τόσο τον όγκο των διεθνών συναλλαγματικών αποθεμάτων όσο και την έκταση των διεθνών πιστώσεων.⁴⁵

Οι διευρυμένες δυνατότητες προσφυγής στις διεθνείς πιστώσεις από διάφορες χώρες που αντιμετώπιζαν προβλήματα χρηματοδότησης των εξωτερικών πληρωμών τους δεν θα πρέπει, ωστόσο, να καλύπτει την τεράστια διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στην χώρα που εκδίδει το κύριο διεθνές μέσο πληρωμών και σε όλες τις άλλες. Η χώρα αυτή έχει τη δυνατότητα να αποσπά τους πόρους του υπόλοιπου κόσμου χωρίς σχεδόν κανένα περιορισμό, με την έκδοση απλώς του νομίσματός της. Για τις χώρες, εν τούτοις, που προσφεύγουν στις διεθνείς χρηματαγορές η παροχή πιστώσεων είναι πάντα περιορισμένη και υπάγεται σε συγκεκριμένους όρους και κανόνες οικονομικής πολιτικής, είτε στην περίπτωση που τα δάνεια συνάπτονται με διάφορους διεθνείς επίσημους φορείς όπως το ΔΝΤ είτε στην περίπτωση που συνάπτονται με ιδιωτικές τράπεζες, χωρίς να ξεχνάμε τις πολιτικές προϋποθέσεις που κυριαρχούν στον καθορισμό των διεθνών πιστωτικών πολιτικών. Με άλλα λόγια καμμία χώρα δεν έχει την δυνατότητα να εμφανίζει συνεχώς ελλείμματα στις εξωτερικές της πληρωμές, και ιδιαίτερα στον λογαριασμό των τρεχουσών συναλλαγών της, χωρίς να χάνει ταυτόχρονα την πιστοληπτική της ικανότητα.

Οι ΗΠΑ αποτελούσαν κατά την δεκαετία του 1970 την μοναδική χώρα που δεν υπάγεται στον περιορισμό αυτόν. Αν οι ΗΠΑ αντιμετώπιζαν τα ίδια προβλήματα με τις υπόλοιπες χώρες από την εξέλιξη του ισοζυγίου των πληρωμών τους, η οικονομία τους δεν θα είχε ακολουθήσει την συγκεκριμένη κατεύθυνση. Η επίλυση των Αμερικανικών οικονομικών προβλημάτων θα έπρεπε να ανευρεθεί μέσω μιας συμφωνίας με τις υπόλοιπες χώρες σε μια προσπάθεια να διασφαλιστούν

44 Για μια αναλυτική περιγραφή της λειτουργίας αυτής βλ. *Einzig, P. and Quinn, B.S. (1979)*, κεφ.8, 12, 14 και σ.118 κ.ε.

45 Για την εκτίμηση του μεγέθους της αγοράς αυτής η καλύτερη πηγή είναι τα *Annual Reports* της *Bank of International Settlements*. Σχετικά με τα προβλήματα που υπεισέρχονται στις εκτιμήσεις αυτές βλ. *Einzig, P. and Quinn, B.S. (1979)*, κεφ.2 καθώς και *McClam, W.D. (1980)*.

τόσο τα συμφέροντα όλων των μελών της διεθνούς 'κοινότητας' όσο και η διεθνής οικονομική και νομισματική ισορροπία. Οι ΗΠΑ, συνεπώς, από την δεκαετία του 1970 όχι μόνο έπαψαν να προσφέρουν την 'συλλογική ευλογία' της οικονομικής σταθερότητας αλλά ιδιοποιούνται τους πόρους του υπόλοιπου κόσμου και ευρίσκονται στην ρίζα των διαταραχών της παγκόσμιας οικονομίας.

Το Πρόβλημα της Διεθνούς Ρευστότητας Κατά την Δεκαετία του 1970

Παρόλο που θα ήταν λάθος να αποδοθεί αυτόματα η ευθύνη για την διεθνή κρίση της δεκαετίας του 1970 αποκλειστικά στις ενέργειες των ΗΠΑ να αντιμετωπίσουν τα οικονομικά τους προβλήματα χωρίς να διακινδυνεύσουν την απώλεια της ηγεμονικής τους θέσης, η ανάλυση της φύσης, του χαρακτήρα και της σημασίας των Αμερικανικών προνομίων που πηγάζουν από τον διεθνή ρόλο του δολλαρίου πρέπει να αποτελεί ένα αναπόσπαστο τμήμα της προσπάθειας να ερμηνευθούν τα γεγονότα όχι μόνο της δεκαετίας του 1970 αλλά μέχρι τις μέρες μας.

Η αύξηση της τιμής του πετρελαίου, από 2 δολ. ανά βαρέλι στις αρχές της δεκαετίας του 1970 σε σχεδόν 30 δολ. στα τέλη της, εισήγαγε ένα μόνιμο στοιχείο ύφεσης στην παγκόσμια οικονομία - το πλεόνασμα στις εξωτερικές πληρωμές των χωρών του OPEC - το οποίο θα μπορούσε να ξεπεραστεί μόνο μέσω μιας ριζικής αναδιάρθρωσης του διεθνούς χρηματιστικού και νομισματικού συστήματος. Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι η ύπαρξη του πλεονάσματος αυτού έχει υφεσιακό χαρακτήρα όχι λόγω των άμεσων επιπτώσεών του στην διεθνή ζήτηση⁴⁶ αλλά κυρίως λόγω των χρηματοδοτικών προβλημάτων που συνεπάγεται: Οι ανεπτυγμένες χώρες, αφού δεν ήταν σε θέση να αυξήσουν τις εξαγωγές τους στις χώρες παραγωγής πετρελαίου σε επαρκή βαθμό ώστε να αντισταθμίσουν τις εισαγωγές τους από αυτές, αναγκάζονταν να μειώσουν τις συνολικές τους εισαγωγές με σκοπό να κάνουν οικονομία στα συναλλαγματικά τους αποθέματα⁴⁷.

Είναι συνεπώς εμφανές ότι οι περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες δεν ήταν σε θέση να προωθήσουν μια νέα επέκταση της παγκόσμιας οικονομίας κατά την δεκαετία του 1970 - και όχι μόνο - εκτός από την περίπτωση που θα αποκτούσαν την διεθνή χρηματοδότηση εκείνη που θα ήταν επαρκής για να υπερβούν το έλλειμμα τους με τις χώρες παραγωγής πατρελαίου. Το πραγματικό πρόβλημα, συνεπώς, δεν ήταν η αύξηση της τιμής του πετρελαίου καθαυτή αλλά η έλλειψη της αναγκαίας και επαρκούς χρηματοδότησης για την αντιμετώπισή της.

46 Το πλεόνασμα αυτό ισοδυναμεί στη πράξη με την αδυναμία των χωρών του OPEC να δαπανήσουν βραχυπρόθεσμα το εισόδημά τους.

47 Στο έκτο κεφάλαιο θα εξετάσουμε την συγκεκριμένη εμπορική θέση των ανεπτυγμένων περιοχών της παγκόσμιας οικονομίας στις αγορές των περιοχών που εξάγουν κατά κύριο λόγο ενεργειακά προϊόντα. Στο έβδομο κεφάλαιο θα εξετάσουμε το θέμα των χρηματοδοτικών περιορισμών του ισοζυγίου των πληρωμών.

Στην πραγματικότητα η κρίση της δεκαετίας του 1970 δεν ήταν μια διεθνής κρίση, με την έννοια ότι έπληττε μόνο τις χώρες και τις περιοχές οι οποίες υπέφεραν από την έλλειψη επαρκούς χρηματοδότησης, δηλαδή την Ευρώπη, την Ιαπωνία καθώς και τις μη-πετρελαιο-παραγωγές αναπτυσσόμενες χώρες που αποκλειόντουσαν από τις προσβάσεις στις διεθνείς, ιδιωτικές κυρίως, πιστώσεις. Οι ΗΠΑ, οι χώρες-μέλη του ΟPEC και εκείνες οι αναπτυσσόμενες χώρες που απέκτησαν ιδιαίτερες προσβάσεις στις διεθνείς πιστώσεις, εμφάνισαν εξαιρετικά υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Οι ΗΠΑ, κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1970 ιδιαίτερα, επέτυχαν ρυθμούς μεγέθυνσης που έφτασαν τα επίπεδα της περιόδου της 'Great Society' του Πρ. Johnson οι οποίοι είναι και οι μεγαλύτεροι στην ιστορία τους.⁴⁸

Μια από τις περισσότερο κοινές ερμηνείες της κρίσης κατά την δεκαετία του 1970 αποτελεί η υπόθεση ότι η ένταση της ύφεσης ήταν το αποτέλεσμα των επιπτώσεων της αύξησης της τιμής του πετρελαίου στην συνολική ζήτηση. Κατά τη άποψη αυτή οι αυξήσεις της τιμής του πετρελαίου επέφεραν μίαν σημαντική αύξηση στην ροπή για αποταμίευση σε διεθνές επίπεδο που κατέληξε στην οικονομική στασιμότητα. Η λογική του επιχειρήματος είναι ότι η αύξηση της τιμής του πετρελαίου ισοδυναμεί με μια μεταβίβαση της ζήτησης έξω από το εισοδηματικό κύκλωμα των χωρών που εισάγουν πετρέλαιο προς τις χώρες που το παράγουν. Οι τελευταίες αδυνατούσαν να δαπανήσουν το σύνολο των κερδών τους από τις αυξημένες εισαγωγές τους και συνεπώς δεν ήταν σε θέση να αντισταθμίσουν τις απώλειες της ζήτησης που αντιμετώπιζαν οι καταναλώτριες χώρες. Η εμφάνιση, συνεπώς, των πλεονασμάτων στις τρέχουσες συναλλαγές των χωρών του ΟPEC σήμαινε την αύξηση της ροπής για αποταμίευση του παγκόσμιου εισοδήματος στο επίπεδο των πλεονασμάτων αυτών.⁴⁹

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι το σύνολο των παγκοσμίων πλεονασμάτων των τρεχουσών λογαριασμών - συνεπώς και των αντίστοιχων ελλειμμάτων - σε σχέση με το παγκόσμιο εισόδημα δεν παρουσίασε αξιόλογες μεταβολές κατά την δεκαετία του 1970 σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία. Αυτό που άλλαξε ουσιαστικά ήταν η κατανομή των πλεονασμάτων και των ελλειμμάτων ανάμεσα στις διάφορες χώρες. Το απόλυτο μέγεθος, ωστόσο, των ελλειμμάτων που έπρεπε να χρηματοδοτηθούν αυξήθηκε σημαντικά σε ονομαστικούς όρους - αφού το παγκόσμιο εισόδημα αυξήθηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό σε ονομαστικούς όρους λόγω του πληθωρισμού - σε συνδυασμό με την μεταβολή της γεωγραφικής τους κατανομής. Η θέση των αναπτυσσόμενων χωρών συνολικά κυμαινόταν ανάμεσα στο έλλειμμα και την ισορροπία στις τρέχουσες συναλλαγές τους, ενώ οι μη πετρελαιο-παραγωγές αναπτυσσόμενες χώρες επιβαρύνθηκαν με ελλείμματα τα οποία ουσιαστικά αντιστοιχούσαν στα πλεονάσματα του ΟPEC.

48 Υπενθυμίζουμε ότι κατά την περίοδο αυτή στις δαπάνες για τον πόλεμο στο Βιετνάμ προστέθηκε η μεγάλη επέκταση των δαπανών του 'κράτους ευημερίας' και της Great Society.

49 Είναι εμφανής η 'ορθόδοξη' κεϋνσιανή λογική που διέπει την άποψη αυτή. Την καλύτερη παρουσίαση των επιχειρημάτων αυτών την βρίσκουμε ανάμεσα στους ερευνητές του ΔΝΤ όπως παρουσιάζονται στις Ετήσιες Εκθέσεις του οργανισμού αυτού κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1970. Βλ. IMF: "Annual Report", ιδίως των ετών 1975 ως 1978.

Το συνολικό έλλειμμα των ανεπτυγμένων χωρών δεν ήταν ομοιόμορφα καναμεμημένο ανάμεσα στις χώρες αυτές αλλά ήταν συγκεντρωμένο στις ΗΠΑ και τις χώρες της Δύσης που αντιμετώπιζαν σημαντικούς περιορισμούς σε σχέση με την χρηματοδότηση των ελλειμμάτων στις εξωτερικές τους πληρωμές.⁵⁰ Η ύπαρξη των εξωτερικών ελλειμμάτων ανάγκασε τις χώρες αυτές να προσπαθήσουν να αποτρέψουν την περαιτέρω αύξησή τους μέσω της μείωσης του εισοδήματός τους σε μια προσπάθεια να μειώσουν τις συνολικές εισαγωγές τους. Εφόσον η πολιτική αυτή ακολουθήθηκε από αρκετές χώρες το τελικό αποτέλεσμα ήταν η μείωση τόσο του παγκόσμιου εισοδήματος όσο και των εξαγωγών για όλες τις χώρες συνολικά. Την πρωταρχική εξαίρεση, βέβαια, αποτελούσαν οι ΗΠΑ οι οποίες, εκμεταλλευόμενες τα προνόμια της χώρας που εκδίδει το κύριο διεθνές μέσο πληρωμών, δεν αντιμετώπιζαν παρόμοιους χρηματοδοτικούς περιορισμούς γιατί χρηματοδοτούσαν τις εισαγωγές τους με το δικό τους νόμισμα, το οποίο από τις αρχές της δεκαετίας είχε αποτινάξει την υποχρέωση μετατρεψιμότητας σε χρυσό, και κατόρθωσαν να διατηρήσουν έναν αξιόλογο βαθμό οικονομικής επέκτασης κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1970.

Οι χώρες που αντιμετώπιζαν έντονα τον χρηματοδοτικό περιορισμό στις εξωτερικές πληρωμές τους, συνεπώς, ήταν - και εξακολουθούν να είναι - οι περισσότερες χώρες της Ευρώπης, καθώς η ένταση του περιορισμού αυτού γινόταν περισσότερο οξεία λόγω των αντι-πληθωριστικών πολιτικών της Γερμανίας οι οποίες με τη σειρά τους επέφεραν το πρόβλημα του υφεσιακού χαρακτήρα που ενέχει το Γερμανικό πλεόνασμα.⁵¹

Οι χώρες βέβαια που υπέφεραν περισσότερο ήταν η συντριπτική πλειοψηφία των μη πετρελαιο-παραγωγών αναπτυσσόμενων χωρών. Πρέπει, ωστόσο, να παρατηρήσουμε ότι λόγω της περιορισμένης οικονομικής σημασίας των χωρών αυτών, η περιορισμένη τους πρόσβαση στις διεθνείς πιστώσεις δεν έχει ιδιαίτερη σημασία σε σχέση με τον καθορισμό του επιπέδου του παγκόσμιου εισοδήματος παρόλο που έχουν σημαντική βαρύτητα στην κατανόηση της διατήρησης του χαμηλού τους βιοτικού επιπέδου αλλά και στην θέση τους στον διεθνή καταμερισμό της εργασίας και συνεπώς στην κατανόηση των θεμελιωδών χαρακτηριστικών της διεθνούς φύσης της καπιταλιστικής ανάπτυξης. Στο σημείο αυτό πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι κατά την δεκαετία του 1970 - αλλά και στις αρχές της παρούσας δεκαετίας σε σχέση με τις πρώην Κεντρικά Σχεδιασμένες χώρες - εμφανίστηκαν αρκετές προτάσεις για να καταστούν οι αναπτυσσόμενες χώρες η 'κινητήρια μηχανή' της διεθνούς οικονομικής ανάκαμψης και ανάπτυξης.⁵² Ο τρόπος που συνιστούσαν οι, ουτοπικές κατά τη γνώμη μας, προτάσεις αυτές

50 *Ο καταμερισμός αυτός των χωρών θα αναλυθεί λεπτομερέστερα σε επόμενο κεφάλαιο. Προς το παρόν μπορούμε να θεωρήσουμε ότι στην κατηγορία αυτή εντάσσονται όλες οι χώρες της Ευρώπης εκτός από τις πολύ ισχυρές όπως η Γερμανία, η Ελβετία, η Ολλανδία, η Νορβηγία και η Μ.Βρετανία, οι δυο τελευταίες λόγω της ίδιας παραγωγής πετρελαίου.*

51 *Το θέμα της φύσης, των αιτιών και των συνεπειών του Γερμανικού πλεονάσματος για την Ευρώπη θα αναλυθεί διεξοδικά στο Γ' μέρος.*

52 *Για την θεωρία της κινητήριας μηχανής (locomotive) της διεθνούς ανάπτυξης θα επανέλθουμε σε επόμενο κεφάλαιο.*

ήταν κυρίως η σημαντική αύξηση της εισαγωγικής ικανότητας των χωρών αυτών μέσω ενός προγράμματος οικονομικής βοήθειας που θα ισοδυναμούσε με το μεταπολεμικό Σχέδιο Marshall. Η ίδια ακριβώς ιδέα υπονοείται και στις προτάσεις για την Aid-Link που υπήρχε στις συζητήσεις για την αναμόρφωση το διεθνούς νομισματικού συστήματος, με τη έννοια της κατανομής των ΕΤΔ αποκλειστικά στις αναπτυσσόμενες χώρες.⁵³

Οι προτάσεις αυτές είναι στην ουσία μια επανάληψη των κλασικών Κεϋνσιανών σχημάτων που εμφανίστηκαν αμέσως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.⁵⁴ Το ουτοπικό στοιχείο στις προτάσεις αυτές έγκειται, κατά την γνώμη μας, στο γεγονός ότι η πραγματική εισαγωγική ικανότητα των χωρών αυτών είναι αμφίβολη ακόμη και χωρίς την ύπαρξη των χρηματοδοτικών περιορισμών. Το πραγματικό πρόβλημα έγκειται μάλλον στις ανταλλαγές των "ακριβών" προϊόντων των ανεπτυγμένων χωρών με τα "φτηνά" προϊόντα των αναπτυσσόμενων χωρών.⁵⁵ Σε συνδυασμό με το πρόβλημα αυτό πρέπει να προστεθεί το γεγονός ότι οι αναπτυγμένες χώρες δεν είχαν ποτέ καμμία πρόθεση να προσφέρουν πιστώσεις χωρίς όρους, επιτρέποντας στις αναπτυσσόμενες χώρες να καθορίζουν οι ίδιες τα 'μοντέλλα' ανάπτυξης των κοινωνιών τους. Αντίθετα η παροχή πιστώσεων ήταν πάντοτε επιλεκτική με σκοπό την ενσωμάτωση και υποταγή των αναπτυσσόμενων χωρών στην διεθνή καπιταλιστική αγορά.

Καταλήγουμε στην διαπίστωση, λοιπόν, ότι τα προβλήματα συστολής της διεθνούς ζήτησης θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν μόνο μέσω μιας ουσιαστικής αύξησης της διεθνούς ρευστότητας έτσι που οι χώρες με ελλειμματικές εξωτερικές πληρωμές θα ήταν σε θέση να αυξήσουν τα συναλλαγματικά τους αποθέματα για να αντιμετωπίσουν την απαιτούμενη διαρθρωτική προσαρμογή σε σχέση με την απορρόφηση του πλεονάσματος του πετρελαίου, χωρίς να αναγκαστούν να εφαρμόσουν υπερβολικά περιοριστικές οικονομικές πολιτικές. Το κεντρικό πρόβλημα είναι ότι, λόγω της προνομιακής θέσης του δολλαρίου στο διεθνές νομισματικό

53 Βλ. Brett, E.A. (1983), σ.197 κ.ε., Williamson, J. (1977), σ.143 κ.ε., Crockett, A. (1977), σ.128 κ.ε., Solomon, R. (1977), κεφ.8 .

54 Είναι ενδιαφέρον να σημειώσουμε ότι για πρώτη, μάλλον, φορά συναντάμε μια τέτοιου τύπου ανάλυση στο Kalecki, M. and Schumacher, E.F. (1943).

55 Οι έννοιες του "φτηνού" και "ακριβού" στις ανταλλαγές δεν πρέπει να προσλαμβάνονται σε απόλυτους όρους. Αντίθετα αυτό που έχει σημασία είναι οι όροι ανταλλαγής και οι προσδιοριστικοί τους παράγοντες δηλαδή οι κοινωνικοί όροι παραγωγής των προϊόντων που ανταλλάσσονται. Π.χ. η Βρετανία μπορεί να πωλήσει το ίδιο προϊόν στη Γαλλία σε υψηλότερη τιμή από ότι στην Ινδία και ταυτόχρονα να κερδίσει πολύ περισσότερα στη δεύτερη περίπτωση. Αυτό που έχει σημασία δεν είναι το ύψος των τιμών πώλησης αλλά το τι στοιχίζει σε πραγματικούς πόρους η ανταλλαγή αυτή για κάθε χώρα πράγμα που εξαρτάται από το επίπεδο ανάπτυξης της κοινωνίας στις συναλλασσόμενες χώρες. Η συνέπεια είναι ότι η ανταλλαγή στις "κανονικές" τιμές αν και αποφέρει κέρδη και στους δυο συναλλασσόμενους περιέχει πάντα περισσότερο κέρδος για τον ένα εκ των δυο γιατί είναι μια ανταλλαγή που βασίζεται στην άνιση ανάπτυξη και ειδικευση, δηλαδή στον διεθνή καπιταλιστικό καταμερισμό της εργασίας. Κατά συνέπεια η τυπικά "δίκαιη", σύμφωνα με τους νόμους της αγοράς, ανταλλαγή ανάμεσα σε δυο έθνη είναι μια ουσιαστικά άνιση - όπως στη περίπτωση του κεφαλαιούχου με τον εργάτη - ανταλλαγή. Βλ. και Marx, K. (1978): "Το Κεφάλαιο", τ. III, σελ. 300, μετ. Π. Μαυρομάτη, Σύγχρονη Εποχή.

σύστημα και της Αμερικανικής πολιτικής στο πεδίο των διεθνών πιστώσεων, όλες οι πηγές δημιουργίας διεθνούς ρευστότητας ήταν υπό τον έλεγχο των ΗΠΑ οι οποίες αντιδρούσαν σε κάθε πρόταση επέκτασης της διεθνούς ρευστότητας με το επιχείρημα των πληθωριστικών επιπτώσεων που θα ενείχε η ενέργεια αυτή. Στη συνέχεια θα εξετάσουμε την εγκυρότητα του επιχειρήματος αυτού.

Το πραγματικό εμπόδιο στην ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας σε διεθνές επίπεδο από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 και έπειτα, ήταν η αδυναμία των ανεπτυγμένων χωρών να αποκτήσουν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο τους αναγκαίους και επαρκείς χρηματοδοτικούς πόρους οι οποίοι θα τις διευκόλυναν να αυξήσουν τις εισαγωγές τους παρά τα προβλήματα που προκαλούσε ο λογαριασμός του πετρελαίου στο ισοζύγιο των εξωτερικών πληρωμών τους. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε το γεγονός ότι η ουσία του χρηματοδοτικού προβλήματος δεν εντοπίζεται στην έλλειψη πιστώσεων από ιδιωτικές - π.χ. τις Ευρω-τράπεζες - αλλά από επίσημες πηγές. Οι χρηματοδοτικοί πόροι από τις πηγές αυτές θα μπορούσαν να δημιουργηθούν μέσω μιας αύξησης της ποσότητας των αποθεματικών στοιχείων, για παράδειγμα μέσω της μαζικής δημιουργίας Ειδικών Τραβηκτικών Δικαιωμάτων, χωρίς την επιβολή υπέρβαρων τόκων ή συνοδευτικών όρων σε σχέση με την κατεύθυνση της οικονομικής πολιτικής του δανειζόμενου.

Τα ΕΤΔ είναι μια μορφή πιστωτικού χρήματος που εκδίδεται από το ΔΝΤ και κατανέμεται στις χώρες-μέλη του ανάλογα με τα μερίδια συμμετοχής τους. Λόγω του γεγονότος ότι η ποσότητα των ΕΤΔ μπορεί να ελέγχεται πλήρως από το ΔΝΤ και επιπλέον μπορεί να συνδέεται με κάποια μεταβλητή της παγκόσμιας οικονομίας - όπως για παράδειγμα με τον ρυθμό επέκτασης του διεθνούς εμπορίου - μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι αντιπροσωπεύουν την καλύτερη λύση στο πρόβλημα της δημιουργίας - υπό συγκεκριμένους όρους - μη πληθωριστικής, διεθνούς ρευστότητας από επίσημες πηγές. Η δημιουργία των ΕΤΔ, επιπλέον, δεν συνεπάγεται την απορρόφηση πραγματικών πόρων και τα προνόμια που ενέχουν μπορούν να κατανεμηθούν ισομερώς ή τουλάχιστον μέσω μιας διεθνούς διαπραγμάτευσης.

Αυτά ακριβώς τα χαρακτηριστικά των ΕΤΔ, που τα καθιστούν μια πραγματικά βιώσιμη εναλλακτική λύση στο δολλάριο ως διεθνή μέσα πληρωμών, προκαλούσαν την αντίδραση των ΗΠΑ σε κάθε επέκταση και γενίκευση της χρήσης τους. Όπως έχουμε αναφέρει, στο πρώτο κεφάλαιο, οι ΗΠΑ αποφάσισαν να ενδώσουν στην δημιουργία των ΕΤΔ στα τέλη της δεκαετίας του 1960 στην προσπάθειά τους να αποτρέψουν τον σχηματισμό μιας Ευρωπαϊκής 'συμμαχίας' γύρω από την Γαλλική πρόταση για την επαναφορά του χρυσού, αντί του δολλαρίου, στο κέντρο του διεθνούς νομισματικού συστήματος. Μετά την πρώτη έκδοση των ΕΤΔ, από το 1970 ως το 1972, αυτά αποτελούσαν μόνο το 7% των διεθνών αποθεματικών στοιχείων. Οι προσπάθειες ενίσχυσης του ρόλου των ΕΤΔ στις διεθνείς πληρωμές τα επόμενα χρόνια συνάντησαν την σθεναρή αντίδραση των ΗΠΑ τόσο στο επίπεδο της επέκτασης της διεθνούς ρευστότητας με την έκδοση νέων ΕΤΔ όσο και ιδιαίτερα στο θέμα της αντικατάστασης μιας ποσότητας δολλαρίων στην διεθνή κυκλοφορία με ΕΤΔ. Το τελευταίο αυτό θέμα αφορούσε την δημιουργία ενός 'λογαριασμού υποκατάστασης' (substitution account) στο ΔΝΤ στον οποίο θα μπορούσαν να τοποθετηθούν δολλάρια και να ανταλλαχθούν με ΕΤΔ με σκοπό την μείωση της διεθνούς

κυκλοφορίας των μη-μετατρέψιμων πλέον δολλαρίων και την αντιμετώπιση του προβήματος του λεγόμενου 'dollar overhang'.⁵⁶

Κατά την δεκαετία του 1970 δεν επιτεύχθηκε απολύτως καμμία συμφωνία στο πεδίο της επέκτασης της διεθνούς ρευστότητας μέσω των επισήμων καναλιών και ο κύριος λόγος για αυτό ήταν η αντίδραση των ΗΠΑ. Απλώς υπήρξαν μόνο κάποια έκτακτα χρηματοδοτικά μέτρα με άξονα την λεγόμενη 'διευκόλυνση πετρελαίου' (oil facility) το 1976 και την 'Witteveen facility' το 1978.⁵⁷ Η συνολική αποτίμηση των προαπαθειών αυτών είναι ότι τα μέτρα αυτά αποδείχτηκαν τουλάχιστον ανεπαρκή ως προς την αύξηση της επίσημης, σε σχέση με την ιδιωτική, χρηματοδότηση σε διεθνές επίπεδο. Κατά συνέπεια το μεγαλύτερο τμήμα της χρηματοδότησης των χωρών που αντιμετώπιζαν προβλήματα στις εξωτερικές πληρωμές τους προήλθε από την ιδιωτική χρηματιστική αγορά που αποτελείται κατά κύριο λόγο από τις Ευρω-τράπεζες.

Το βασικό επιχείρημα των ΗΠΑ στην αντίθεσή τους σε σχέση με τις προτάσεις για την αύξηση της διεθνούς ρευστότητας και των πιστώσεων κατά την δεκαετία του 1970, επικεντρώνεται στους πληθωριστικούς κινδύνους που ενείχε, κατά την άποψή τους, η ενέργεια αυτή. Με άλλα λόγια η Αμερικανική πολιτική υποστήριζε ότι μια αύξηση της διεθνούς επίσημης - δηλ. προερχόμενης από επίσημες πηγές και μέσω διεθνών συμφωνιών - ρευστότητας θα επέφερε τόσο σημαντικές πληθωριστικές συνέπειες ώστε να αποτρέψει κάθε ελπίδα καταπολέμησης του ταχέως επεκτεινόμενου πληθωριστικού κύματος που επέδραμε στην παγκόσμια οικονομία κατά την δεκαετία του 1970. Όπως έχουμε υποστηρίξει και σε προηγούμενο τμήμα, οι ρίζες του πληθωρισμού της δεκαετίας του 1970 πρέπει να αναζητηθούν στις επεκτατικές πολιτικές πλήρους απασχόλησης και διεύρυνσης του κράτους πρόνοιας και ευημερίας που ακολούθησαν όλες σχεδόν οι ανεπτυγμένες χώρες κατά την δεκαετία του 1960. Κατά την δεκαετία του 1970 συνέβη μια εξαιρετική επιτάχυνση του ρυθμού αύξησης των τιμών η οποία πρέπει να αποδοθεί σε δυο παράγοντες: στην εφαρμογή - ή μάλλον στην αναγκαστική αποδοχή - του συστήματος των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών και στην αύξηση των τιμών των πρώτων υλών. Η αιτία που βρίσκεται πίσω και από τα δυο αυτά φαινόμενα, όπως έχουμε υποστηρίξει, ήταν η πολιτική των ΗΠΑ στην προσπάθειά τους να διατηρήσουν την ηγεμονική τους θέση στο διεθνές νομισματικό σύστημα και τα προνόμια που απέφερε η θέση του δολλαρίου στο διεθνές σύστημα πληρωμών.

Συνοπτικά η λογική της ερμηνείας αυτής έχει ως εξής: Η υιοθέτηση των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών δημιούργησε τις αναγκαίες συνθήκες επέκτασης του πληθωρισμού ιδιαίτερα στις χώρες τα νομίσματα των οποίων αντιμετώπιζαν πιέσεις για υποτίμηση, λόγω της αύξησης του εγχωρίου επιπέδου τιμών που προκαλούσε η αύξηση των τιμών των εισαγωγών. Η

56 Οι ΗΠΑ, εκμεταλλευόμενες τις διαφωνίες ανάμεσα στις άλλες χώρες, κατόρθωσαν να αποτρέψουν την δημιουργία του 'λογαριασμού υποκατάστασης'. Για μια λεπτομερή παρουσίαση των συνομιλιών αυτών βλ. *Williamson, J. (1977)*, κεφ.3, 4, 6 καθώς και *Solomon, R. (1977)*, κεφ.8 και 14.

57 Για τις πιστώσεις αυτές βλ. *Brown, B. (1987)*, σ.360, *Solomon, R. (1977)*, σ.298 κ.ε. και *Crockett, A. (1977)*, σ.221. Για τις διεργασίες που οδήγησαν στην δημιουργία των ειδικών αυτών πιστώσεων βλ. *Williamson, J. (1977)*, κεφ.3.

αύξηση των τιμών των πρώτων υλών επιτάχυνε σημαντικά τις τάσεις αύξησης του γενικού επιπέδου τιμών, ιδιαίτερα στην Ευρώπη και την Ιαπωνία που στερούνται εγχώρια ενεργειακά αγαθά, λόγω της σημασίας που έχουν οι πρώτες ύλες στην διαμόρφωση των τιμών.⁵⁸ Η εξαιρετικά μεγάλη αυτή αύξηση των τιμών αποτελούσε συνέπεια της εξαιρετικά μεγάλης ζήτησης για πρώτες ύλες που παρουσιάστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1970 και η οποία οφειλόταν κυρίως στην ταυτόχρονη επέκταση και εντατικοποίηση της οικονομικής δραστηριότητας στις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες, με άλλα λόγια στην αποκαλούμενη 'σύμπτωση των ανοδικών φάσεων των οικονομικών κύκλων' των χωρών αυτών. Η υπερβάλλουσα αυτή ζήτηση έδωσε ισχυρές ωθήσεις σε περαιτέρω αγορές πρώτων υλών για κερδοσκοπικούς λόγους. Η χρηματοδότηση των κερδοσκοπικών αυτών κινήσεων κατέστη δυνατή λόγω της επεκτατικής πολιτικής των ΗΠΑ, ιδιαίτερα στον νομισματικό τομέα, η οποία προκάλεσε μεγάλες εκροές δολλαρίων με συνέπεια την ταχύτατη αύξηση της διεθνούς ρευστότητας που ήταν διαθέσιμη στην διεθνή ιδιωτική χρηματιστική αγορά, με χαρακτηριστικό την ταχύτατη μεγέθυνση της αγοράς Ευρωδολλαρίων. Η πολιτική των ΗΠΑ κατά το πρώτο διάστημα της δεκαετίας του 1970, όπως έχουμε περιγράψει, μέσω της ενθάρρυνσης των κινήσεων κεφαλαίων, επέφερε την επιθυμητή υποτίμηση του δολλαρίου αλλά και μια σημαντική αύξηση της διεθνούς ρευστότητας τόσο της 'επίσημης' όσο και της ιδιωτικής.⁵⁹

Μετά το 1973 η νομισματική πολιτική των ΗΠΑ απέκτησε - κατά την περίοδο της "ευμενούς αμέλειας" (benign neglect) όπως έχουμε περιγράψει στο προηγούμενο κεφάλαιο - περιοριστικό και συσταλτικό χαρακτήρα με αποτέλεσμα την μερική επανάκαμψη του δολλαρίου σε σχέση με το Γερμανικό μάρκο και το Ιαπωνικό yen. Ταυτόχρονα η επέκταση του πληθωριστικού κύματος μετά τις πρώτες αυξήσεις των τιμών του πετρελαίου στα τέλη του 1973 και τις αρχές του 1974 είχε ως συνέπεια την απορρόφηση της υπερβάλλουσας ρευστότητας. Στην πράξη αυτό σημαίνει ότι η ποσότητα του χρήματος στην παγκόσμια οικονομία, αν λάβουμε υπόψιν τις αυξήσεις των τιμών, επανήλθε στα προηγούμενα επίπεδα. Το πρόβλημα που παρουσιάστηκε, συνεπώς, μπορεί να οριστεί ως η έλλειψη της ρευστότητας σε διεθνές επίπεδο που προήλθε, όπως έχουμε αναφέρει, από την μεταβολή της διεθνούς κατανομής των πλεονασμάτων και ελλειμμάτων στις εξωτερικές πληρωμές και ιδιαίτερα στα ισοζύγια των τρεχουσών συναλλαγών. Στο σημείο αυτό οι Αμερικανικές αρχές αντιδρούσαν σε κάθε αύξηση των διεθνών πιστώσεων υποστηρίζοντας ότι η

58 Στο σημείο αυτό πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι η αύξηση των τιμών των πρώτων υλών δεν αφορούσε αποκλειστικά το πετρέλαιο αλλά το σύνολο των πρώτων υλών: Ανάμεσα στο 1970 και το 1973, για παράδειγμα, ο σύνθετος δείκτης τιμών όλων των πρώτων υλών τριπλασιάστηκε. Βλ. *United Nations: "Monthly Bulletin of Statistics"*, Πίνακας 59, Ιούνιος 1983 και *United Nations: "Yearbook World Energy Statistics"*, Πίνακας 2, Διάφορα έτη.

59 Υπενθυμίζουμε ότι το 1971 οι κεντρικές τράπεζες του Ομίλου των Δέκα συμφώνησαν να μην καταθέτουν τα συναλλαγματικά τους αποθέματα στην αγορά Ευρω-νομισμάτων. Η συμφωνία αυτή αποσκοπούσε να εμποδίσει την αύξηση της επίσημης ρευστότητας να οδηγήσει σε μια ανάλογη αύξηση της ιδιωτικής και συνεπώς ανεξέλεγκτης επέκτασης των ιδιωτικών πιστώσεων. Κατά την δεκαετία του 1970 το μεγαλύτερο τμήμα της αύξησης της διεθνούς ιδιωτικής ρευστότητας πρέπει να αποδοθεί στις ενέργειες των χωρών του OPEC. Βλ. *Aliber, R.A. (1976)*, κεφ.7 και 8, *Strange, S. (1986)*, κεφ.4, *McKinnon, R. (1982)* καθώς και *Einzig, P. and Quinn, B.S. (1976)*, κεφ. 14.

ενέργεια αυτή θα προκαλούσε μια περαιτέρω επέκταση ή έκρηξη του πληθωρισμού σε διεθνές επίπεδο.

Η εγκυρότητα του επιχειρήματος των ΗΠΑ, ωστόσο, είναι τουλάχιστον αμφίβολη γιατί μια περαιτέρω ώθηση του πληθωρισμού θα ήταν δυνατή μόνο υπό τον όρο ότι η διεθνής ρευστότητα θα δημιουργείτο με τον ίδιο τρόπο και τους ίδιους μηχανισμούς όπως και στο παρελθόν, δηλαδή μέσω των εκροών δολλαρίων από τις ΗΠΑ στις αγορές Ευρωδολλαρίων όπου οι πολυεθνικές και χρηματιστικές εταιρείες θα μπορούσαν να αποκτήσουν τα αναγκαία δανειακά κεφάλαια με σκοπό την εκ νέου κερδοσκοπία με αντικείμενο και πάλι τις πρώτες ύλες.⁶⁰

Η αύξηση των πιστώσεων μέσω της αύξησης της διεθνούς ρευστότητας που θα περιοριζόταν αποκλειστικά σε επίσημους φορείς - ενέργεια που ισοδυναμεί ουσιαστικά με μια αύξηση των επίσημων συναλλαγματικών αποθεμάτων σε διεθνές επίπεδο - δεν θα επέτρεπε την αναζωογόνηση της κερδοσκοπίας, υπό την προϋπόθεση βέβαια ότι οι κεντρικές τράπεζες των όλων χωρών, και όχι μόνο του Ομίλου των Δέκα, θα συμφωνούσαν εκ νέου να μην καταθέτουν τα συναλλαγματικά αυτά αποθέματα στην αγορά Ευρω-νομισμάτων, ώστε να μην τροφοδοτηθεί μια ανάλογη αύξηση των κεφαλαίων που θα ήταν διαθέσιμα σε ιδιώτες, αλλά και θα αναλάμβαναν πρωτοβουλίες για τον αποτελεσματικό έλεγχο της αγοράς αυτής. Τα επιχειρήματα των ΗΠΑ αποδεικνύονται, συνεπώς, όχι μόνο σχεδόν αβάσιμα αλλά αντίθετα μπορεί να υποστηριχθεί ότι η ανεπαρκής ρευστότητα και οι έλλειψη πιστώσεων αποτελούν καθαυτά παράγοντες αύξησης των πληθωριστικών πιέσεων με την έννοια ότι η αδυναμία μερικών χωρών να υποστηρίξουν τα νομίσματά τους και η αναγκαστική υποτίμησή τους επιταχύνει τις αυξήσεις του επιπέδου τιμών, όπως συνέβη για παράδειγμα στην περίπτωση κάποιων Ευρωπαϊκών χωρών κατά την δεκαετία του 1970.⁶¹

Θα πρέπει, ωστόσο, να αναγνωρίσουμε το γεγονός ότι υπάρχει μια μικρή δόση αλήθειας στα επιχειρήματα των ΗΠΑ, υπό την έννοια ότι αν ένας αριθμός χωρών, για παράδειγμα όλες οι χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ, αποκτούσαν την δυνατότητα να υπερβούν ή τουλάχιστον να αμβλύνουν τους περιορισμούς που προερχόντουσαν από τις ανισορροπίες των εξωτερικών πληρωμών τους, θα ήταν σε θέση να εφαρμόσουν επεκτατικές δημοσιονομικές και νομισματικές πολιτικές με στόχο την τόνωση της εγχώριας οικονομικής τους δραστηριότητας. Μια από τις πιθανές συνέπειες των πολιτικών αυτών θα μπορούσε να είναι η εκ νέου μεγάλη αύξηση της ζήτησης για πρώτες ύλες και συνεπώς η ανατροφοδότηση των αυξητικών τάσεων στις τιμές τους ακόμα και χωρίς την ύπαρξη κερδοσκοπικών ενεργειών.

Ακόμα και υπό αυτή την λογική, όμως, το επιχείρημα δεν μπορεί να γίνει αποδεκτό, όχι μόνο λόγω του σφετερισμού εκ μέρους των ΗΠΑ της ευθύνης για την συνολική ρύθμιση και τον έλεγχο της παγκόσμιας οικονομίας, στη βάση της οποίας η αντίθεσή τους στην αύξηση των

60 Για το θέμα αυτό βλ. Kaldor, N. (1976).

61 Βλ. Salant, W.S (1977), Crockett, A.D και Goldstein, M (1976), Whitman, M.v.N (1975), Heller, H.R (1976), Teigen, R.L (1975) και Witteveen, H.J (1975). Για μια συνολική εκτίμηση των επιπτώσεων των κυμαινόμενων ισοτιμιών στο διεθνές επίπεδο τιμών βλ. Crockett, A.D (1977) κεφ 11.

συναλλαγματικών αποθεμάτων απορρέει από την προσπάθεια αποφυγής της υιοθέτησης 'πληθωριστικών' πολιτικών. Η αμφισβήτηση των προθέσεων της Αμερικανικής πολιτικής γίνεται ακόμα περισσότερο έντονη λόγω του γεγονότος ότι οι ΗΠΑ αποτελούσαν πάντοτε το κυριότερο εμπόδιο στις προσπάθειες δημιουργίας και υιοθέτησης πολιτικών που θα είχαν ως στόχο την σταθεροποίηση των τιμών των πρώτων υλών και συνεπώς θα επέτρεπαν την εφαρμογή επεκτατικών πολιτικών χωρίς τον κίνδυνο των πληθωριστικών φαινομένων.⁶²

Οι Επιπτώσεις της Έλλειψης Επαρκών Συναλλαγματικών Αποθεμάτων

Οι περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες που αντιμετώπιζαν δυσκολίες χρηματοδότησης των ελλειμμάτων στις εξωτερικές πληρωμές τους αναγκάστηκαν, υπό το πρίσμα της έλλειψης επαρκών συναλλαγματικών αποθεμάτων σε διεθνές επίπεδο, να καταφύγουν σε δάνεια από επίσημες αλλά κυρίως από ιδιωτικές πηγές και κυρίως από τις Ευρω-τράπεζες. Με τεχνικούς όρους θα λέγαμε ότι οι χώρες αυτές αναγκάστηκαν να επιταχύνουν τον ρυθμό κυκλοφορίας των υπάρχοντων αποθεμάτων. Η βασική συνέπεια της ενέργειας αυτής είναι, βέβαια, ότι εκτέθηκαν στην πιθανότητα μεγαλύτερων εξωτερικών παρεμβάσεων στις οικονομικές αλλά και τις πολιτικές υποθέσεις τους. Συνολικά θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι τα συμφέροντα των ΗΠΑ, τουλάχιστον κατά την δεκαετία του 1970, υπαγόρευαν την επιβράδυνση του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης τόσο της Ευρώπης όσο και της Ιαπωνίας γιατί το γεγονός αυτό προσέδιδε μεγαλύτερη οικονομική ισχύ στην Αμερικανική οικονομία.

Από την άλλη μεριά, ο βραδύς ρυθμός οικονομικής επέκτασης της Ευρώπης και της Ιαπωνίας συνεπάγεται την μείωση του ρυθμού επέκτασης των Αμερικανικών εξαγωγών, τουλάχιστον βραχυχρόνια, και συνεπώς επιβάλλει σοβαρές δυσκολίες στην προσπάθεια των ΗΠΑ να σταθεροποιήσουν την συναλλαγματική ισοτιμία του δολλαρίου. Γίνεται, λοιπόν, εμφανής, η αντίφαση που υπήρχε, στα τέλη της δεκαετίας του 1970, ανάμεσα στα μακροπρόθεσμα συμφέροντα των ΗΠΑ, δηλαδή την ενίσχυση της Αμερικανικής οικονομίας εις βάρος των ανταγωνιστών της, και τα βραχυπρόθεσμα συμφέροντά τους, δηλαδή την σταθεροποίηση της ισοτιμίας του δολλαρίου με στόχο την αποφυγή μιας οξείας κρίσης 'εμπιστοσύνης' στο νόμισμα, η οποία θα μπορούσε να αποβεί καταστροφική στα πλαίσια μιας σοβαρά διαταραγμένης αγοράς. Το βασικό πρόβλημα, και η μεγάλη χαμένη ευκαιρία, ήταν ότι οι χώρες της Ευρώπης δεν μπόρεσαν να εκμεταλλευτούν το γεγονός αυτό ώστε να αναλάβουν την πρωτοβουλία στην προσπάθεια για μια ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας.

Οι Ευρωπαϊκές χώρες δεν αποτελούν ένα ομοιογενές σύνολο και πολύ περισσότερο μια ομάδα κρατών με απολύτως κοινά συμφέροντα. Οι ισχυρές χώρες της περιοχής, αυτές δηλαδή που κατέχουν επαρκείς ποσότητες σε συναλλαγματικά αποθέματα και διεθνή μέσα πληρωμών,

62 Για τις προσπάθειες αυτές και τις αντιδράσεις των ΗΠΑ βλ. *Shaffer, E. (1983), σ.168 κ.ε., Tanzer, M. and Zorn, S. (1985), σ.61 κ.ε* καθώς και *Kikilias, I. (1991b)*.

κατέχουν ένα σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα - το οποίο και κατανοούν πλήρως - λόγω της έλλειψης σε μέσα πληρωμών που διατίθενται από διεθνείς επίσημες χρηματοδοτικές πηγές. Είναι, συνεπώς, σε θέση να επιβάλλουν την κυριαρχία τους στις ασθενέστερες, δηλαδή τις χρηματοδοτικά εξαρτημένες χώρες. Όπως θα αναλύσουμε διεξοδικά στο Γ' μέρος, οι ισχυρές Ευρωπαϊκές χώρες, ιδιαίτερα η Γερμανία, επέλεξαν να διανύσουν μια περίοδο αργών ρυθμών ανάπτυξης, που άρχισε στα τέλη της δεκαετίας του 1970, με σκοπό να επιταχύνουν την αναδιάρθρωση και την ενίσχυση των οικονομιών τους, και το γεγονός της κυριαρχίας τους στις ασθενείς χώρες διευκόλυνε αυτήν την πολιτική τους.

Μια από τις συνέπειες της πολιτικής αυτής μπορεί να θεωρηθεί ότι ήταν και οι δυσκολίες που αντιμετώπιζε το δολλάριο, λόγω της ασθενούς επέκτασης των Αμερικανικών εξαγωγών που οφειλόταν στους αργούς ρυθμούς ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής οικονομίας συνολικά, στα τέλη της δεκαετίας του 1970. Η κατάσταση αυτή θα μπορούσε, ιδιαίτερα υπό την απειλή εμφάνισης συνεχών κρίσεων, να αναγκάσει τις ΗΠΑ να επαναδιαπραγματευτούν τους όρους της ηγεμονίας τους στο διεθνές νομισματικό σύστημα, είτε μέσω μιας επαναφοράς του χρυσού ή, το πιθανότερο, μιας εκ νέου κατανομής των προνομίων που πηγάζουν από την έκδοση διεθνών μέσων πληρωμών, με την επέκταση της χρήσης των Ειδικών Τραβηκτικών Δικαιωμάτων ή των νομισμάτων των άλλων ισχυρών χωρών.

Η πολιτική των ΗΠΑ κατά την δεκαετία του 1970 επέφερε σημαντικά προβλήματα στις κύριες ανταγωνίστριες χώρες των ΗΠΑ. Το μέγεθος και η διαθεσιμότητα συναλλαγματικών αποθεμάτων και η σχετική βαρύτητα των οικονομικών τους μεγεθών, ωστόσο, έδωσε την δυνατότητα στις ισχυρές χώρες, ιδιαίτερα την Γερμανία, να επιδράσουν στις οικονομικές εξελίξεις των ασθενέστερων Ευρωπαϊκών χωρών με στόχο την άμβλυση της πίεσης που προερχόταν από την Αμερικανική πολιτική. Τα συμφέροντα της Γερμανίας ειδικά, όπως θα αναλύσουμε διεξοδικά στο Γ' μέρος, επιβάλλουν την συνεχή επέκταση της αλληλεξάρτησής της με τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες και η ισχύς που κατέχει η χώρα αυτή στο διεθνές νομισματικό και χρηματιστικό σύστημα είναι ένα από τα βασικά της μέσα για την επίτευξη του στόχου αυτού.

3.3 Η Διαφορική Σημασία της Υποτίμησης του Δολλαρίου κατά την Δεκαετία του 1980

Οι Δυο Μορφές της Πολιτικής Reagan

Η διεθνής οικονομική πολιτική των ΗΠΑ από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 μπορεί να ερμηνευθεί σαν αντίδραση στην σχετική εξασθένηση της Αμερικανικής οικονομίας έναντι της Δ.Ευρώπης και της Ιαπωνίας. Οι ΗΠΑ κατόρθωσαν, μέχρι ενός σημείου, να επιβραδύνουν την εξασθένηση αυτή μέσω διάφορων στρατηγικών που εφάρμοσαν διαδοχικά οι κυβερνήσεις τους χωρίς να μεταβληθούν ουσιαστικά οι εν ενεργεία παράγοντες.

Ο Πρ. Νίxon προσπάθησε να επανεδραιώσει την Αμερικανική ηγεμονία ρίχνοντας το βάρος στην Ευρώπη και την Ιαπωνία διατηρώντας και ενδυναμώνοντας ταυτόχρονα τις σχέσεις με την ΕΣΣΔ. Ο στόχος του Πρ. Carter ήταν να μειώσει το κόστος που είχε πέσει στους 'ώμους' της Ευρώπης και της Αμερικής μέσω μιας προσπάθειας ενορχηστρωμένης δράσης για την ανάκαμψη της διεθνούς οικονομίας και συνεχιζόμενης ύφεσης με την ΕΣΣΔ. Η πολιτική του Πρ. Reagan, από την άλλη, σημαδεύτηκε εξ αρχής από μια εξαιρετικά επιθετική πολιτική προς τις χώρες του Σοβιετικού μπλοκ. Αρχικά η πολιτική του έτεινε να ευνοεί την Ευρώπη και την Ιαπωνία ενώ ταυτόχρονα οδηγούσε στην οικονομική κατάρρευση των χωρών του Τρίτου Κόσμου. Σε μια δεύτερη φάση η Washington επιδόθηκε σε μια πολιτική συλλογικής δράσης τύπου Carter με στόχο την σταθεροποίηση της διεθνούς οικονομίας χωρίς όμως ταυτόχρονα να αποδεχθεί μian ανακατανομή της εξουσίας της.

Στο προηγούμενο κεφάλαιο διακρίναμε δυο φάσεις στην διεθνή οικονομική πολιτική του Πρ. Reagan που λίγο πολύ συμπίπτουν με τις δυο προεδρικές θητείες του: την φάση της ανατίμησης και την φάση της υποτίμησης του δολλαρίου. Στο πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο υπάρχει μια συνεχής επιδείνωση των σχέσεων με την ΕΣΣΔ και μια γενική κλίση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ προς τον ηγεμονισμό σε διεθνές επίπεδο. Κατά την διάρκεια της πρώτης φάσης η Washington κατόρθωσε να ισχυροποιήσει το δολλάριο μέσω κυρίως της αύξησης των επιτοκίων και της συνεπούς προσέλευσης βραχυπρόθεσμων κεφαλαίων. Ταυτόχρονα και άλλοι παράγοντες βοήθησαν την έντονη ανοδική κίνηση του δολλαρίου ιδιαίτερα οι εντεινόμενοι φόβοι για την οικονομική, πολιτική και στρατιωτική σταθερότητα του κόσμου. Το πρώτο ήμισυ της δεκαετίας του 1980 σημαδεύτηκε από μια σειρά πολιτικών και στρατιωτικών κρίσεων. Σε αρκετές Ευρωπαϊκές χώρες ο σχηματισμός σοσιαλιστικών κυβερνήσεων έσπειρε αρχικά ανησυχίες σε πολλούς εγχώριους και διεθνείς επενδυτές και μετά το 1982 οι αναπτυσσόμενες χώρες 'χτυπήθηκαν' από μια καταστροφική χρηματιστική κρίση. Τα φαινόμενα αυτά υποβοήθησαν μια ισχυρότατη ροή κεφαλαίων προς τις ΗΠΑ. Το υψηλό δολλάριο, με τη σειρά του, έτρεφε τις προσδοκίες για περαιτέρω αυξήσεις, με την υποστήριξη της Αμερικανικής κυβέρνησης που ήθελε να παρουσιάσει την εικόνα μιας αναζωογονημένης οικονομίας. Οι διαδοχικές μειώσεις των επιτοκίων μετά το 1982 δεν κατόρθωσαν να αμβλύνουν την άνοδο του δολλαρίου, ιδιαίτερα αφού οι νομισματικές αρχές των ισχυρότερων χωρών ακολούθησαν τις μειώσεις αυτές διατηρώντας τελικά αμετάβλητες τις διαφορές επιτοκίων υπέρ των ΗΠΑ. Χάρη στο ισχυρό δολλάριο ο

εγχώριος πληθωρισμός μειώθηκε σημαντικά: σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις το 40% ως 50% της μείωσης του πληθωριστικού ρυθμού από το 1980 μέχρι το 1984 μπορεί να αποδοθεί στην ανατίμηση του δολλαρίου⁶³. Ταυτόχρονα η ισχυροποίηση του δολλαρίου είχε μοιραίες αρνητικές επιπτώσεις για την πραγματική οικονομία. Το εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ από ένα μέσο όρο της τάξης των 28 δισ.δολ. την περίοδο 1977-80, εκτοξεύθηκε στα 145 δισ.δολ. το 1986, ενώ το έλλειμμα των τρεχουσών συναλλαγών από τα 4 δισ.δολ. εκτοξεύθηκε στα 128 δισ.δολ. Οι επιδόσεις στον τομέα των εξαγωγών ήταν αντίστοιχες, με τις ΗΠΑ να είναι το 1985 στην τρίτη θέση των βιομηχανικών εξαγωγέων μετά την Ιαπωνία και την Γερμανία⁶⁴.

Από την πλευρά της οικονομικής συγκυρίας, τα υψηλά επίπεδα επιτοκίων στις αρχές της δεκαετίας του 1980 επέφεραν μια βαθιά κρίση στην Αμερικάνικη οικονομία η οποία είχε μόλις αρχίσει να ανακάμπτει από την ύφεση που είχαν προκαλέσει τα μέτρα που έλαβε η κυβέρνηση Carter κατά το 1978. Τα αποτελέσματα της δημοσιονομικής πολιτικής της κυβέρνησης Reagan άρχισαν να εμφανίζονται αργότερα καθώς η μείωση της φορολογίας στα εισοδήματα των φυσικών προσώπων και των εταιρειών και η εκτεταμένη αύξηση των στρατιωτικών δαπανών προκάλεσαν μια γρήγορη ανάκαμψη που έφθασε στο ζενίθ το 1984.

Πίνακας 3.3.1

Εξέλιξη Βασικών Μεγεθών στις Επτά Μεγαλύτερες Χώρες, 1980 - 1989

G-7	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Πραγματικό ΑΕΠ (Ρυθμός Μεταβολής)										
ΗΠΑ	-0.5	1.8	-2.2	3.9	6.2	3.2	2.9	3.1	3.9	2.5
Ιαπωνία	3.6	3.6	3.2	2.7	4.3	5.0	2.6	4.1	6.2	4.7
Γερμανία	1.0	0.1	-0.9	1.8	2.8	2.0	2.3	1.5	3.7	3.6
Γαλλία	1.6	1.2	2.5	0.7	1.3	1.9	2.5	2.3	4.5	4.3
Ιταλία	4.1	0.6	0.2	1.0	2.7	2.6	2.9	3.1	4.1	2.9
Ην.Βασίλειο	-1.9	-1.2	1.6	3.6	2.3	3.8	4.1	4.8	4.4	2.1
Καναδάς	1.5	3.7	-3.2	3.2	6.3	4.7	3.3	4.2	5.0	2.4
Ποσοστό Ανεργίας										
ΗΠΑ	7.0	7.5	9.5	9.5	7.4	7.1	6.9	6.1	5.4	5.2
Ιαπωνία	2.0	2.2	2.4	2.6	2.7	2.6	2.8	2.8	2.5	2.3
Γερμανία	2.9	4.2	5.9	7.7	7.1	7.1	6.4	6.2	6.2	5.6
Γαλλία	6.2	7.4	8.1	8.3	9.7	10.2	10.4	10.5	10.0	9.4
Ιταλία	7.5	7.8	8.4	8.8	9.4	9.6	10.5	10.9	11.0	10.9
Ην.Βασίλειο	6.4	9.8	11.3	12.4	11.2	11.2	11.2	10.3	8.6	7.2
Καναδάς	7.4	7.5	10.9	11.8	11.2	10.4	9.5	8.8	7.7	7.5
Τιμές Καταναλωτή (Ρυθμός Μεταβολής)										
ΗΠΑ	13.5	10.3	6.1	3.2	4.3	3.5	1.9	3.7	4.1	4.8
Ιαπωνία	7.8	4.9	2.7	1.9	2.2	2.0	0.6	0.1	0.7	2.3
Γερμανία	5.5	6.3	5.3	3.3	2.4	2.2	-0.1	0.2	1.3	2.8
Γαλλία	13.6	13.4	11.8	9.6	7.4	5.8	2.7	3.1	2.7	3.6
Ιταλία	21.1	18.7	16.3	15.0	10.6	8.6	6.1	4.6	5.0	6.6
Ην.Βασίλειο	18.0	11.9	8.6	4.6	5.0	6.1	3.4	4.1	4.9	7.8
Καναδάς	10.2	12.4	10.8	5.8	4.3	4.0	4.2	4.4	4.0	5.0

Πηγή: OECD, Economic Outlook, n.54, Δεκέμβριος 1993

Την περίοδο αυτή υπάρχει και μια σαφής αντίθεση ανάμεσα στους ρυθμούς ανάπτυξης των ΗΠΑ και των υπόλοιπων βιομηχανικών χωρών (Πίνακας 3.3.1). Η Ευρώπη και η Ιαπωνία υποφέροντας από μια εκτεταμένη εκροή κεφαλαίων που προσελκύονται από τα επιτόκια των ΗΠΑ φοβούνται να αναζωογονήσουν τις οικονομίες τους. Επιπλέον, οι συντηρητικού προσανατολισμού κυβερνήσεις που είχαν αναλάβει την κυβέρνηση σε μερικές ισχυρές χώρες προτιμούσαν να κρατούν την οικονομία σε χαμηλούς ρυθμούς ρίχνοντας το βάρος στη αντιμετώπιση των

63 Βλ. Cohen, B.J. (1987) στο Oye, K.A. et al. (1987).

64 Τα θέματα του εξωτερικού εμπορίου θα εξεταστούν αναλυτικά στο επόμενο μέρος.

μισθολογικών διεκδικήσεων και όπου ήταν δυνατό στην μείωση της ισχύος των εργατικών συνδικάτων. Οι χαμηλοί ρυθμοί μεγέθυνσης στην Ευρώπη και την Ιαπωνία σε συνδυασμό με τους υψηλούς ρυθμούς στο εσωτερικό των ΗΠΑ όξυναν τα προβλήματα του Αμερικανικού ισοζυγίου των πληρωμών. Κατά την διετία 1983-1984 οι Ευρωπαϊκές και Ιαπωνικές εξαγωγές στις ΗΠΑ αυξήθηκαν αντίστοιχα κατά 50% και 60% ενώ οι Αμερικανικές εξαγωγές σε Ευρώπη και Ιαπωνία παρέμειναν στάσιμες.

Η αποκατάσταση της επικυριαρχίας του δολλαρίου κατά την πρώτη περίοδο της κυβέρνησης Reagan ήταν μάλλον ένα απλό επιφανόμενο, καθώς δεν εξάλειψε τις βαθύτερες αιτίες εξασθένησης των ΗΠΑ και ίσως επέφερε ένα ουσιαστικό πλήγμα στην οικονομική ηγεμονία τους. Τα τεράστια συσσωρευμένα ελλείμματα των εξωτερικών πληρωμών μετέτρεψαν τις ΗΠΑ από ένα κράτος-πιστωτή σε ένα κράτος-χρεώστη. Στα τέλη του 1985, για πρώτη φορά από το 1916, το άθροισμα των συνολικών διεθνών διαθεσίμων και υποχρεώσεων των ΗΠΑ παρουσίασε ένα αρνητικό ισοζύγιο 80 δισ.δολ.

Κατά το 1984 η αγορά για δολλάρια εξελίχθηκε σε μια "φούσκα" που ήταν σίγουρο ότι θα σκάσει. Οι καμπάνιες των media που εξυμνούσαν την δήθεν αναγεννημένη ισχύ της Αμερικανικής οικονομίας ανοίγοντας τον δρόμο στην θριαμβική επανεκλογή του R.Reagan, είχαν ένα μερίδιο της ευθύνης σε σχέση με την δημιουργία των προσδοκιών για περαιτέρω ανατιμήσεις. Αλλά όσο υψηλότερα ανέβαινε το δολλάριο τόσο αυξάνονταν οι ανησυχίες για μια πιθανή απότομη πτώση του. Κατά το 1984 και τις αρχές του 1985 η επίσημη διεθνής χρηματιστική κοινότητα (κεντρικές τράπεζες κλπ.) με προεξάρχοντες του Ευρωπαίους ανησυχούσε σοβαρά ότι μια "ανώμαλη προσγείωση" του δολλαρίου θα ήταν ολέθρια για τις διεθνείς χρηματιστικές αγορές και θεώρησε πρωταρχικό της καθήκον να οργανώσει μια ομαλή καθοδική πορεία του νομίσματος των ΗΠΑ.

Στα τέλη του Φεβρουαρίου του 1985, όταν το δολλάριο αντιμετώπιζε και πάλι ανοδικές πιέσεις, ένας όμιλος κεντρικών τραπεζών των ισχυροτέρων βιομηχανικών χωρών απόφασισε να παρέμβει στην αγορά για να αναχαιτίσει την άνοδο του δολλαρίου. Σε μια εβδομάδα το μέγεθος της παρέμβασης έφθασε τα 11 δισ.δολ., με το Federal Reserve να συμμετέχει κατά 600 εκ.δολ., και από τις αρχές Μαρτίου του 1985 το δολλάριο άρχισε τελικά να μειώνεται. Η μέση υποτίμηση του δολλαρίου ανάμεσα στον Φεβρουάριο του 1985 και του 1986 ήταν περίπου 35%. Κατά την ίδια περίοδο η ισοτιμία του δολλαρίου με το Μάρκο μειώθηκε από 3.47 σε 2.25 D-mark ενώ η ισοτιμία με το yen μειώθηκε από 260 σε 175 yen. Η υποτίμηση αυτή συνέβη κατά κύριο λόγο μετά την Plaza Agreement τον Σεπτέμβριο του 1985 κατά την οποία οι Υπ.Οικονομικών του G-5 αποφάσισαν ότι οι ισχυρότερες κεντρικές τράπεζες θα έκαναν συνδυασμένες παρεμβάσεις στις αγορές συναλλάγματος. Την εποχή εκείνη η συμφωνία αυτή παρουσιάστηκε ότι προερχόταν από την ανάγκη να αποφευχθεί μια νέα άνοδος του δολλαρίου αλλά γρήγορα έγινε φανερό ότι ο πραγματικός της στόχος ήταν η ομαλή μείωση της διεθνούς τιμής του αποφεύγοντας ταυτόχρονα μια κερδοσκοπική επίθεση. Όπως έχει ήδη αναφερθεί οι νομισματικές αρχές των ΗΠΑ δεν είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν ένα κερδοσκοπικό κύμα ενάντια στο δολλάριο αφού ουσιαστικά δεν

διαθέτουν αποθέματα σε ξένα νομίσματα.⁶⁵

Στην συνάντηση αυτή οι ΗΠΑ επέμειναν ότι η περαιτέρω μείωση της τιμής του δολλαρίου ήταν προς το κοινό συμφέρον. Από τη στιγμή που η αγορά μπορούσε εύκολα να αλλάξει διαθέσεις ήταν αναγκαία η δημιουργία ενός μηχανισμού ασφαλείας που θα διαβεβαίωνε την αγορά ότι αν το δολλάριο έπεφτε πολύ γρήγορα οι κεντρικές τράπεζες θα ήταν έτοιμες να προβούν σε εκτεταμένες αγορές δολλαρίων. Μια τέτοια διαβεβαίωση δεν μπορεί να δοθεί μόνο από τις νομισματικές αρχές των ΗΠΑ λόγω των τεραστίων κεφαλαίων που είναι δυνατόν να κινητοποιηθούν σε μια όξυνση των κερδοσκοπικών κινήσεων ενάντια στο δολλάριο. Από την στιγμή όμως που οι άλλες χώρες συναίνεσαν στην αρχή της συνδυασμένης παρέμβασης, οι ΗΠΑ κινήθηκαν με αποφασιστικό τρόπο. Σε έξη εβδομάδες μετά τον Νοέμβριο του 1985 η συνδυασμένη παρέμβαση έναντι του δολλαρίου ανήλθε στο επίπεδο των 10 δισ.δολ. περίπου και η συμμετοχή του Federal Reserve στα 3.2 δισ.⁶⁶ Το ποσό αυτό, 5-πλάσιο σε σχέση με τον Φεβρουάριο του ίδιου έτους, υποδεικνύει και την αλλαγή της στάσης των νομισματικών αρχών των ΗΠΑ σε σχέση με τις επιπτώσεις του ισχυρού δολλαρίου για την Αμερικανική οικονομία.

Η αναστροφή της διεθνούς οικονομικής πολιτικής της κυβέρνησης Reagan στα μέσα της δεκαετίας του 1980 συμβολίζεται από την αντικατάσταση στην ηγεσία του Υπ. Οικονομικών του Donald Regan με τον James Baker III το καλοκαίρι του 1985. Η αλλαγή ηγεσίας στον θεσμό που έχει την αρμοδιότητα της εξωτερικής οικονομικής πολιτικής - με τον νέο υπουργό πολύ πιο "παρεμβατιστή" από τον υπέρμαχο του *laissez-faire* προκάτοχό του - φαίνεται ότι αντανάκλα την αντίληψη των ΗΠΑ ότι η σύνθετη και επικίνδυνη κατάσταση που προέκυψε από την "ξέφρενη" νομισματική και συναλλαγματική πολιτική των προηγούμενων πέντε ετών δεν μπορεί να αντιμετωπισθεί από την "αδέσμευτη" λειτουργία της αγοράς.

Είναι σαφές ότι η νέα παρεμβατική προσέγγιση δεν υπαγορευόταν απλώς από μια θεωρητική επανεκτίμηση αλλά ορισμένοι "πρακτικοί" παράγοντες έπαιξαν τον ουσιαστικότερο ρόλο σε σχέση με το δολλάριο. Κατά τα προηγούμενα χρόνια αναπτύχθηκε στις ΗΠΑ ένα ισχυρότατο κίνημα εμπορικού προστατευτισμού υπέρ της εγχώριας βιομηχανίας παρακινημένο από τον αφανισμό χιλιάδων θέσεων εργασίας, την χρεωκοπία επιχειρήσεων και τα αυξανόμενα προβλήματα της γεωργίας, το οποίο γρήγορα απέκτησε αρκετούς και ισχυρούς υποστηρικτές στο Κογκρέσσο, δημιουργώντας ένα ισχυρό ρεύμα προς το Δημοκρατικό Κόμμα οι πολιτικές θέσεις του οποίου αναπροσανατολιζόταν γρήγορα προς μια τέτοια κατεύθυνση. Η κυβέρνηση Reagan είχε, σε γενικές γραμμές, αντιτεθεί στις τάσεις εμπορικού προστατευτισμού υποχωρώντας μόνο όταν τα

65 Τα διεθνή αποθέματα των ΗΠΑ, εκτός του χρυσού, ήταν στο ύψος των 23.6 δισ. δολ. τον Δεκέμβριο του 1984 σε σύγκριση με 42,7 δισ. της Γερμανίας και 24.6 δισ. της Ιαπωνίας. Τα ποσά αυτά περιλαμβάνουν ξένα νομίσματα και Ε.Τ.Δ. αλλά και το λεγόμενο *gold-tranche* στο ΔΝΤ. Μέχρι τον Δεκέμβριο του επόμενου έτους τα αποθέματα των ΗΠΑ είχαν ανέβει στα 32.1 δισ. εξαιτίας της τεράστιας παρέμβασης έναντι του δολλαρίου από το Fed που διευκόλυνε την απόκτηση ξένων νομισμάτων. Φυσικά δεν μπορεί να αποκτήσει πολύ περισσότερα γιατί δεν μπορεί να συνεχίσει να παρεμβαίνει στα πλαίσια ενός μειούμενου δολλαρίου.

66 Βλ. *Financial Times*, 27 Μαΐου 1986.

τομεακά συμφέροντα ήταν ιδιαίτερα ισχυρά, όπως στην περίπτωση των Ιαπωνικών εξαγωγών αυτοκινήτων. Θεωρούμε ότι το μέλημα των αρχών των ΗΠΑ ήταν ότι η υπεράσπιση των “ώριμων” τομέων της οικονομίας - αυτών που κινδύνευαν περισσότερο από τον ξένο ανταγωνισμό - θα μπορούσε να προκαλέσει την λήψη μέτρων - εν είδει αντιποίνων - από τους εμπορικούς εταίρους τους τα οποία θα είχαν έντονες επιπτώσεις στις εξαγωγές των προηγμένων τομέων της Αμερικανικής οικονομίας. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα είχε απειλήσει αρκετές φορές κατά το πρώτο ήμισυ της δεκαετίας του 1980 ότι οι περιστολή των ευρωπαϊκών εξαγωγών ατσαλιού, υφασμάτων και αγροτικών προϊόντων στην αγορά των ΗΠΑ θα αντισταθμιζόταν από περιορισμούς των Αμερικανικών εξαγωγών Η/Υ, τηλεπικοινωνιακού υλικού κλπ. Οι ΗΠΑ έχουν ένα ισχυρό συμφέρον στην διάνοξη των αγορών για “υπηρεσίες” όπου απολαμβάνουν ένα συμφυές πλεονέκτημα και γνωρίζουν ότι οι περιορισμοί του εμπορίου των αγαθών θα εμπόδιζαν την φιλελευθεροποίηση του εμπορίου των υπηρεσιών. Καθώς το κύμα προστατευτισμού έπαιρνε μεγάλες διαστάσεις ο Λευκός Οίκος συνειδητοποίησε ότι μόνο μια έντονη υποτίμηση του δολλαρίου θα μπορούσε να το ανακόψει.⁶⁷

Υπό την κυβέρνηση Reagan η υποτίμηση του δολλαρίου είχε μια θεμελιωδώς διαφορετική σημασία σε σχέση με τις κυβερνήσεις Nixon και Carter. Κατά την δεκαετία του 1970 η υποτίμηση ήταν ένα είδος “θεραπείας” για την ολοένα και πιο εξασθενημένη Αμερικανική οικονομία. Στη δεκαετία του 1980 ήταν περισσότερο ένα “τέχνασμα” ή ένας μηχανισμός για την αναχαίτιση του προστατευτισμού με σκοπό την ανάπτυξη και τις εξαγωγές των τομέων υψηλής τεχνολογίας. Η υποτίμηση ήταν, ταυτόχρονα, ένα από τα μέτρα υποστήριξης των τομέων αυτών αφού οι ΗΠΑ δεν εναπόθεσαν την ανάπτυξή τους στην “ελεύθερη λειτουργία” των δυνάμεων της αγοράς ή στον δυναμισμό των Αμερικανικών επιχειρήσεων μετά τις φορολογικές περικοπές της κυβέρνησης Reagan. Αντίθετα το κράτος υποστήριξε μαζικά τους τομείς υψηλής τεχνολογίας μέσω μιας τεράστιας αύξησης των στρατιωτικών δαπανών.⁶⁸ Οι στρατιωτικές δαπάνες ενείχαν άμεσα οφέλη για τους τομείς υψηλής τεχνολογίας και θα οδηγούσαν στην εδραίωση και ενίσχυση της τεχνολογικής υπεροχής των ΗΠΑ. Στο ερώτημα αν οι άμεση επιχορήγηση ή η επιδότηση της έρευνας των ιδιωτικών εταιρειών υψηλής τεχνολογίας θα οδηγούσε σε μια ταχύτερη αλλά και λιγότερο “ακριβή” ανάπτυξη της “πολιτικής” - σε αντίθεση με την στρατιωτική - τεχνολογίας πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι καμιά κυβέρνηση των ΗΠΑ δεν θα είχε την πολιτική στήριξη των “φορολογουμένων” για ένα γιγαντιαίο πρόγραμμα άμεσων δημοσίων δαπανών στην βιομηχανία. Φαίνεται ότι οι “αμυντικές προτεραιότητες”, στα πλαίσια μιας πολιτικής διεθνούς εγρήγορσης, παρείχε μια κατάλληλη κάλυψη και δικαιολόγηση των στρατιωτικών δαπανών. Η “στρατιωτικοποίηση” του Αμερικανικού καπιταλισμού μοιάζει να

67 Για το θέμα του λεγόμενου Νέου Προστατευτισμού και την δομή της εμπορικής πολιτικής των ΗΠΑ βλ. Baldwin, R.E.(1984b), Destler, I.M.(1986) και Destler, I.M. and Odell, J.S.(1987). Για μια συνοπτική αλλά πλήρως κατατοπιστική παράθεση του θέματος βλ. Gilpin, R.(1987), κεφ.5.

68 Οι στρατιωτικές δαπάνες των ΗΠΑ από 120 δισ.δολ. το 1980 ανήλθαν σε 265 δισ.δολ. το 1986. Τα σχέδια της κυβέρνησης Reagan προέβλεπαν τις δαπάνες αυτές να υπερβούν τα 344 δισ.δολ. μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1980 και να φτάσουν τα 650 δισ.δολ. στα μέσα της δεκαετίας του 1990 και τα 1000 δισ.δολ. το 2000. Για μια λεπτομερή περιγραφή βλ. Jones, C.O.(1988) και Stockman, D.A. (1987).

αποτελούσε την δεκαετία του 1980 την τελευταία ελπίδα για την ανάκτηση της παγκόσμιας βιομηχανικής ηγεμονίας αλλά και για να υποταχθεί η διστακτική Ευρώπη στην τεχνολογική, στρατιωτική, βιομηχανική και εμπορική κυριαρχία των ΗΠΑ.

Η Αναγκαιότητα για Διεθνή Συνεργασία (και το θεωρητικό της υπόβαθρο)

Το κύριο μέλημα για τις ΗΠΑ στα μέσα της δεκαετίας του 1980 ήταν το δολλάριο και ο πληθωρισμός. Όπως έχουμε ήδη παρατηρήσει η ανατίμηση κατά το πρώτο ήμισυ της δεκαετίας ήταν ένα ουσιαστικό συστατικό στοιχείο της μάχης ενάντια του πληθωρισμού. Όταν οι επιπτώσεις στο ισοζύγιο πληρωμών έλαβαν ιδιαίτερα μεγάλες διαστάσεις οι ΗΠΑ δίσταζαν για ένα αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα να αποδεχθούν την αναγκαιότητα της υποτίμησης επειδή ανησυχούσαν για μια νέα πιθανή όξυνση του πληθωρισμού. Αλλά όπως έχουμε ήδη παρατηρήσει οι πληθωριστικές επιπτώσεις της υποτίμησης του δολλαρίου είναι σχεδόν ασήμαντες για τις ΗΠΑ⁶⁹ πόσο μάλλον αν συνυπολογιστούν και οι αντιπληθωριστικές επιπτώσεις της απότομης πτώσης των τιμών του πετρελαίου μετά το 1985.⁷⁰ Το γεγονός όμως ότι οι τιμές του πετρελαίου ήταν σχεδόν απίθανο να μειωθούν περισσότερο έθετε ένα όριο στην ελευθερία των ΗΠΑ να υποτιμήσουν περαιτέρω το δολλάριο χωρίς πληθωριστικές επιπτώσεις.

Το κύριο δίλημμα για τις ΗΠΑ ήταν ότι η υποτίμηση δεν ήταν επαρκής να για να επαναφέρει την ισορροπία στο ισοζύγιο των πληρωμών. Το κύριο ερώτημα αντίστοιχα ήταν αν θα ήταν δυνατό για την χώρα που εκδίδει το διεθνές μέσο πληρωμών να παρουσιάζει σοβαρά εξωτερικά ελλείμματα και αν συνεπώς οι διεθνείς χρηματιστικές αγορές διατηρήσουν την εμπιστοσύνη τους στο δολλάριο. Στο μέτωπο των τεράστιων δημοσιονομικών ελλειμμάτων, η ανάπτυξη της εγχώριας οικονομίας των ΗΠΑ θα αύξανε τα δημοσιονομικά έσοδα χωρίς μια οδυνηρή αύξηση των φόρων και μια ευμεγέθης μείωση των επιτοκίων θα μείωνε σημαντικά τις μεγάλες επιβαρύνσεις που προκαλούσε το συσσωρευμένο χρέος. Ταυτόχρονα μια αντίστοιχη "θέρμανση" της διεθνούς οικονομίας θα βοηθούσε σημαντικά στην ελάφρυνση των εξωτερικών πληρωμών της χώρας. Αλλά οι Αμερικανικές αρχές δεν τολμούν να αναθερμάνουν την οικονομία. Μια μείωση των επιτοκίων ενείχε τον κίνδυνο μιας μαζικής φυγής από το δολλάριο ενώ από την άλλη, δεν μπορούσαν να αυξήσουν περαιτέρω το δημοσιονομικό έλλειμμα.⁷¹ Επιπλέον, κάθε αύξηση στο

69 Μόνο το 25% της υποτίμησης μεταφέρεται στις τιμές καταναλωτή σε μια περίοδο δύο ετών. Βλ. το πρώτο τμήμα του παρόντος κεφαλαίου.

70 Δεν είναι δυνατόν να συζητηθεί εδώ αν ήταν μια απλή σύμπτωση η κατάρρευση του καρτέλ πετρελαίου την στιγμή ακριβώς που ήταν η πιο πρόσφορη για τα Αμερικανικά συμφέροντα.

71 Το φθινόπωρο του 1985, με το δημοσιονομικό έλλειμμα των ΗΠΑ να αγγίζει τα 200 δις.δολ. το Κονγκρέσσο ψήφισε το Gramm-Rudman-Hollings Act που επέβαλλε νομοθετικά συγκεκριμένους ετήσιους στόχους ως προς το ύψος του δημοσιονομικού ελλείμματος. Τον Σεπτέμβριο του 1987 το Κονγκρέσσο αναθεώρησε τον νόμο αυτό, αυξάνοντας σημαντικά το ύψος των επιτρεπόμενων ελλειμμάτων - κατά 1/3 για το 1988 και διπλάσιο για το 1989 σε σχέση με τον αρχικό νόμο - γεγονός που δεν πρέπει να θεωρείται καθόλου άσχετο με την χρηματιστηριακή κρίση που ξέσπασε τον

εισόδημα των ΗΠΑ θα διεύρυνε το εμπορικό έλλειμμα εκτός αν μια γενική αναθέρμανση της διεθνούς οικονομίας επέτρεπε την αύξηση των Αμερικανικών εξαγωγών. Η Washington, ωστόσο, είχε μικρή μόνο επιτυχία στο να πείσει τις άλλες χώρες για την ανάγκη μιας αναθέρμανσης της διεθνούς οικονομίας. Η Ιαπωνία και η Γερμανία από τη μια μεριά επιδόθηκαν σε ανειλικρινείς υποσχέσεις υπερβάλλοντας ταυτόχρονα τα θετικά αποτελέσματα που θα είχε η μείωση των τιμών του πετρελαίου ενώ από την άλλη στην πράξη περιορίστηκαν στην μείωση των επιτοκίων τους με ρυθμό σχεδόν αντίστοιχο με την μείωση των Αμερικανικών επιτοκίων.⁷²

Η προσπάθεια της Αμερικανικής κυβέρνησης για την εδραίωση ενός διεθνούς συστήματος ευθυγράμμισης των οικονομικών πολιτικών και διεθνούς συνεργασίας είχε, ως συνήθως, και συγκεκριμένες “θεωρητικές” αναφορές. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980 είχαν αναπτυχθεί αρκετά “σχέδια” για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της Αμερικανικής οικονομίας τα οποία υποστήριζαν την αναγκαιότητα της διεθνούς οικονομικής συνεργασίας.⁷³ Οι πιο ενδιαφέρουσες, κατά την γνώμη μας, απόψεις συνδέονται με τον R. McKinnon:

Ενώ οι παραδοσιακές μονεταριστικές απόψεις αφορούσαν την αύξηση της προσφοράς χρήματος σε κάθε μεμονωμένη χώρα, η “διεθνής μονεταριστική” άποψη του R. McKinnon ήταν ότι η ενοποίηση και αλληλεξάρτηση των εθνικών οικονομιών καθιστούσε αναγκαίο τον έλεγχο της “διεθνούς προσφοράς χρήματος”. Σύμφωνα με την ανάλυσή του, η εναλλαγή της επέκτασης και συστολής της διεθνούς προσφοράς αυτής ήταν η αιτία για τις υφιστάμενες και πληθωριστικές διακυμάνσεις της διεθνούς οικονομίας. Ο συντονισμός της προσφοράς χρήματος ανάμεσα στις ΗΠΑ, την Γερμανία και την Ιαπωνία - που παρήγαν τα 2/3 του προϊόντος του βιομηχανικού κόσμου - θα μπορούσε, συνεπώς, να οδηγήσει στον έλεγχο των αποσταθεροποιητικών διακυμάνσεων⁷⁴.

Σύμφωνα με την πρόταση αυτή κάθε μια από τις τρεις χώρες θα προσάρμοζε ανάλογα την εγχώρια νομισματική της πολιτική με στόχο την διατήρηση της ισοτιμίας των νομισμάτων τους με συνέπεια την επιβολή ενός κανόνα για την αύξηση της διεθνούς προσφοράς χρήματος που θα διασφάλιζε μια σταθερή και μη-πληθωριστική αύξηση της διεθνούς ρευστότητας θέτοντας ουσιαστικά τις βάσεις για την επιστροφή σε μια κατάσταση σταθερών ισοτιμιών. Ο σκοπός αυτής της τριμερούς συνεργασίας θα ήταν η αποφυγή των συγχρονισμένων συστολών και επεκτάσεων των εθνικών νομισματικών πολιτικών που οφειλόταν στην τάση των οικονομικών πολιτικών των χωρών αυτών να προκαλούν “κεϋνσιανές” ωθήσεις και συστολές στις οικονομίες τους που είχαν ως συνέπεια την δημιουργία ενός διεθνούς κύκλου πληθωρισμού και αντι-πληθωρισμού. Η επίτευξη της εξισορρόπησης της διεθνούς προσφοράς χρήματος θα μπορούσε να προέλθει αν μια από αυτές τις χώρες εφάρμοζε μια συσταλτική νομισματική πολιτική για να

επόμενο μήνα. Η τακτική της νομοθετικής επιβολής ανωτάτων ορίων στο μέγεθος των δημοσιονομικών ελλειμμάτων διαρκεί μέχρι σήμερα.

72 Στη Συνδιάσκεψη του Tokyo τον Μάιο του 1986 οι ΗΠΑ απέτυχαν να επιβάλλουν μια σειρά δεικτών (ισοζύγιο πληρωμών, πληθωρισμός, δημοσιονομικό έλλειμμα κλπ.) η συμπεριφορά των οποίων θα υπαγόρευε αυτόματα τις οικονομικές πολιτικές των κυριότερων χωρών.

73 Βλ. Gilpin, R (1987), σ. 151 κ.ε.

αντισταθμίσει την επεκτατική πολιτική των εταίρων της. Με τον τρόπο αυτό τα τρία μεγαλύτερα οικονομικά κέντρα θα σταθεροποιούσαν την διεθνή τιμή του δολλαρίου και θα αποκαθιστούσαν την τάξη στο διεθνές οικονομικό σύστημα. Παράλληλα, η συμμετοχή των εθνικών νομισμάτων στην διεθνή προσφορά χρήματος θα καθοριζόταν στη βάση του συνδυασμού ενός σύνθετου οικονομικού συστήματος και των αποφάσεων των κεντρικών τραπεζών των χωρών αυτών, που θα αντικαθιστούσε τις επιμέρους εθνικιστικές πολιτικές.

Είναι φανερή η κυριαρχία, στις απόψεις αυτές, *“του κλασσικού φιλελεύθερου οράματος για ένα ουδέτερο, αυτόματο και απο-πολιτικοποιημένο διεθνές νομισματικό σύστημα”*⁷⁵ με σκοπό την χαλιναγώγηση των ΗΠΑ και τη επανεδραίωσή τους και πάλι σαν ένα σταθεροποιητικό παράγοντα της παγκόσμιας οικονομίας. Οι προτάσεις αυτές, στην ουσία, ισοδυναμούν με την δημιουργία μιας “παγκόσμιας κυβέρνησης” αφού η συνεργασία των κεντρικών τραπεζών των χωρών της “τριαρχίας” θα οδηγούσε στην από κοινού διαχείριση της προσφοράς χρήματος και τα νομίσματά τους θα αντικαθιστούσαν την διεθνή χρήση του δολλαρίου. Η βασική προϋπόθεση επιτυχίας του συστήματος αυτού, ωστόσο, είναι η απόλυτη υποταγή του συνόλου των εγχώριων οικονομικών πολιτικών - δημοσιονομικών, πολιτικών ισοζυγίου πληρωμών, νομισματικών, ακόμα και των εργασιακών πολιτικών - στους συμφωνηθέντες διεθνείς κανόνες. Το γεγονός αυτό, στην περίπτωση των ΗΠΑ ιδιαίτερα, θα σήμαινε την εδραίωση ενός πολύ σημαντικού περιορισμού της ελευθερίας στην εξωτερική τους πολιτική αφού δεν θα μπορούσαν, για παράδειγμα, να εμπλακούν σε μια πολεμική σύγκρουση όπως του Vietnam, με όλες τις οικονομικές επιπτώσεις που ενείχε η εμπλοκή αυτή, χωρίς την απεριφραστη υποστήριξη της Γερμανίας και της Ιαπωνίας.

Όπως παρουσιάσαμε στο δεύτερο τμήμα του προηγούμενου κεφαλαίου, οι ΗΠΑ χρησιμοποίησαν ένα μέρος των επιχειρημάτων αυτών σχετικά με την αναγκαιότητα εφαρμογής μιας διαδικασίας “αυτοματισμού” και καθιέρωσης “αντικειμενικών” κριτηρίων που θα καθόριζαν την εξάσκηση των εθνικών οικονομικών πολιτικών⁷⁶. Ο σύνθετος μηχανισμός που πρότεινε ο R.McKinnon αφορά τις οικονομικές διακυμάνσεις που προκαλούνται κατά κύριο λόγο από τις χρηματιστικές ροές ανάμεσα στα διάφορα νομίσματα. Τεχνικά ο μηχανισμός αυτός αποσκοπεί στην αποτροπή της συγχρονισμένης συστολής ή επέκτασης των εθνικών οικονομιών. Ο στόχος των ΗΠΑ όμως δεν ήταν καθόλου η εδραίωση μιας τριμερούς συγκυριαρχίας. Αντίθετα, η κυβέρνηση Reagan επεδίωκε την εφαρμογή μιας αυτόματης διαδικασίας ακριβώς για να εξαναγκάσει τις άλλες οικονομίες να την ακολουθούν και να την συνεπικουρούν σε μια συγχρονισμένη πολιτική οικονομικής επέκτασης. Απειλώντας με μια νέα υποτίμηση προσπαθούσε να πιέσει τις δυο κύριες πλεονασματικές χώρες να λάβουν μέτρα για την αναθέρμανση των οικονομιών τους χρησιμοποιώντας ταυτόχρονα ως εναλλακτική απειλή την μονομερή λήψη μέτρων προστασίας της βιομηχανίας και του νομίσματός της και τον αποκλεισμό τους από τις Αμερικανικές αγορές.

Το θέμα αφορούσε πολύ πιο ουσιαστικά ζητήματα από την μείωση των Γερμανικών επιτοκίων κατά

74 Βλ. McKinnon, R. (1984).

75 Σύμφωνα με την έκφραση του Gilpin, R (1987), σ. 153.

76 Ιδιαίτερα στη συνάντηση του Tokyo τον Μάιο του 1986.

μια ποσοστιαία μονάδα ή την αύξηση του προϋπολογισμού της Ιαπωνίας κατά 2 τρισ. γερ. Αυτό που οι ΗΠΑ ουσιαστικά ζητούσαν από την Γερμανία και την Ιαπωνία ήταν η αναστροφή της φιλοσοφίας στην οποία στηρίζονταν η μακροοικονομική διαχείριση των οικονομιών τους τα τελευταία χρόνια δηλ. την αρχή ότι δεν υπάρχει εναλλακτική λύση στις μακροοικονομικές πολιτικές νομισματικής και δημοσιονομικής λιτότητας. Το θεμελιώδες πρόβλημα φαίνεται να είναι η σύγκρουση ανάμεσα στην οικονομική αλληλεξάρτηση και την πολιτική αυτονομία των κρατών. Η επίλυση της αντίφασης αυτής κατά την μεταπολεμική περίοδο στηρίχθηκε στην ανάπτυξη ενός πλαισίου νομισματικών κανόνων που έπαιξαν έναν εξισορροπητικό ρόλο. Αν δεν μπορεί να επιτευχθεί μια ικανοποιητική ισορροπία η επίλυση των προβλημάτων που δημιουργεί η εντεινόμενη οικονομική αλληλεξάρτηση θα είναι ή μείωση αυτής καθαυτής της αλληλεξάρτησης μέσω της προσπάθειας επέκτασης της πολιτικής αυτονομίας των κρατών - όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση - που οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην εντατικοποίηση της νομισματικής και χρηματιστικής ενοποίησης σε διεθνές επίπεδο.

ΜΕΡΟΣ Β

ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΗΣ ΙΣΟΤΙΜΙΑΣ ΤΟΥ ΔΟΛΛΑΡΙΟΥ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ ΤΙΣ ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΗΠΑ

Κεφάλαιο 4: Το Πρότυπο του Εξωτερικού Εμπορίου των ΗΠΑ και η Εξέλιξη των Διμερών Εμπορικών Σχέσεων Κατά τις Δεκαετίες 1970 και 1980.

Κεφάλαιο 5: Η Εξέλιξη του Εμπορικού Ισοζυγίου των ΗΠΑ και οι Διμερείς Εμπορικές Σχέσεις σε Σχέση με τις Φάσεις της Πολιτικής Διαχείρισης της Ισοτιμίας του Δολλαρίου

Κεφάλαιο 6: Η Διαφοροποίηση της Εμπορικής Θέσης των Περιοχών της Παγκόσμιας Οικονομίας Κατά την Δεκαετία του 1980 και η Σχετική Θέση των ΗΠΑ στις Διεθνείς Αγορές

Κεφάλαιο 4: Το Πρότυπο του Εξωτερικού Εμπορίου των ΗΠΑ και η Εξέλιξη των Διμερών Εμπορικών Σχέσεων Κατά τις Δεκαετίες 1970 και 1980

Στο κεφάλαιο αυτό περιγράφεται η διάρθρωση και εξέλιξη του εμπορίου των ΗΠΑ για την δεκαετίες του 1970 και 1980. Το επίπεδο προσέγγισης αφορά, από την πλευρά του είδους των εμπορευμάτων, πέντε γενικές κατηγορίες προϊόντων σύμφωνα με το διεθνές πρότυπο ταξινόμησης SITC: Βιομηχανικά (SITC 5+6+7+8+9), Ενέργεια (SITC 3) Τρόφιμα και Πρώτες Υλκες ή Πρωτογενή (SITC 0+1+2+4), καθώς και του επιμέρους συνόλου των Μη Βιομηχανικών και φυσικά του γενικού συνόλου των εμπορευομένων προϊόντων. Σε γεωγραφικό επίπεδο αφορά την διαίρεση της παγκόσμιας οικονομίας στις εξής ομάδες χωρών ή μεμονωμένες χώρες: Γερμανία και Υπ.Ευρώπη, ΗΠΑ, Ιαπωνία, Άλλες Αναπτυγμένες χώρες (Καναδάς, Αυστραλία, Ωκεανία, Ν.Αφρική και Ισραήλ), Μέση Ανατολή, Λατινική Αμερική, Αφρική, Ασία, Κεντρικά Σχεδιασμένες χώρες (π. ΕΣΣΔ, Αν.Ευρώπη και Κίνα) και φυσικά το σύνολο του διεθνούς εμπορίου.¹

Στο πρώτο τμήμα του κεφαλαίου εξετάζεται το πρότυπο του εξωτερικού εμπορίου των ΗΠΑ κατά ευρεία κατηγορία εμπορευμάτων. Στο δεύτερο τμήμα το επίπεδο ανάλυσης αναφέρεται στην εξέταση των διμερών εμπορικών σχέσεων των ΗΠΑ με τις υπόλοιπες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας. Ο βασικός στόχος του κεφαλαίου, εκτός από την παρουσίαση των δεδομένων αυτών, είναι η διευκρίνιση της σημασίας της κάθε περιοχής για το εμπόριο των ΗΠΑ, τόσο ως αγορά εξαγωγών όσο και ως τόπος προέλευσης των εισαγωγών.

Το επίπεδο προσέγγισης είναι κατά περιοχή της παγκόσμιας οικονομίας και αφορά:

- την διευκρίνιση της σημασίας που έχει το διμερές εμπόριο για τις ΗΠΑ
- την διευκρίνιση της σημασίας που έχει το διμερές εμπόριο με τις ΗΠΑ για την περιοχή αυτή,
- τους κυριότερους ανταγωνιστές των ΗΠΑ σε κάθε περιοχή
- την εξέλιξη των διμερών εμπορικών λογαριασμών (Συνολικό εμπορικό ισοζύγιο, Ισοζύγιο Βιομηχανικών, Ισοζύγιο Μη-Βιομηχανικών, Ισοζύγιο Ενεργειακών, Ισοζύγιο Πρωτογενών προϊόντων).

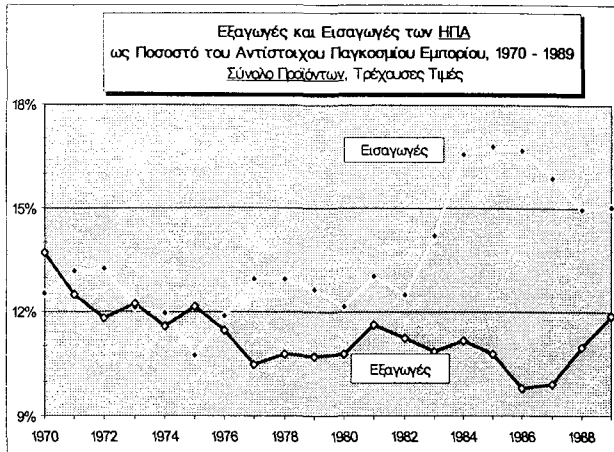
Η παρουσίαση των δεδομένων στο κεφάλαιο αυτό, γίνεται κυρίως με την μορφή των διαγραμμάτων ενώ οι πηγές και οι μέθοδοι εκτίμησης των δεδομένων παρουσιάζονται στο Παράρτημα.

¹ Για μια αναλυτική παράθεση βλ. Παράρτημα Α

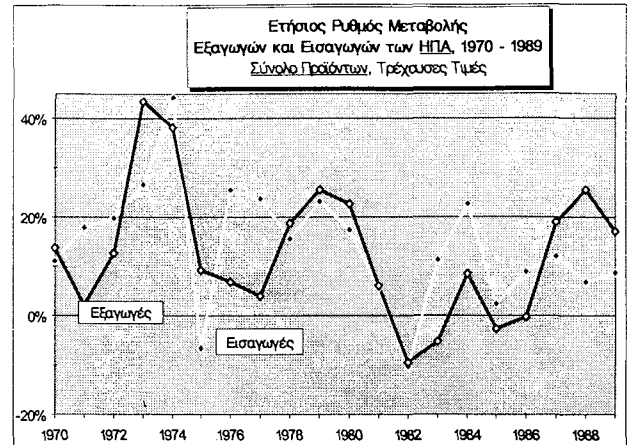
4.1. Το Πρότυπο του Εξωτερικού Εμπορίου των ΗΠΑ

Σύνολο Προϊόντων

Διάγραμμα 4.1.1

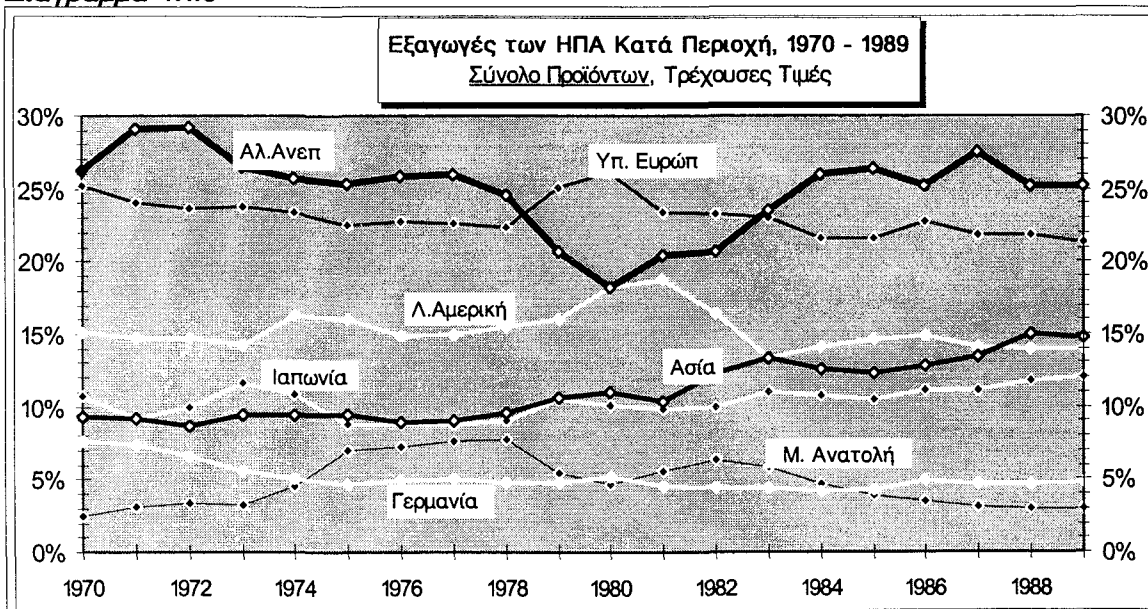

Διάγραμμα 4.1.2

Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970 οι εξαγωγές των ΗΠΑ (Διάγραμμα 4.1.1) αποτελούσαν περίπου το 15% των παγκοσμίων εξαγωγών. Σταδιακά κατά τις δυο τελευταίες δεκαετίες είναι εμφανής μια σταθερή τάση επιδείνωσης που παρά τα ενδιάμεσα διαστήματα σχετικής σταθερότητας κορυφώνεται στα μέσα περίπου των δυο δεκαετιών και ακολουθεί ένα διάστημα ανάκαμψης με αποτέλεσμα στα τέλη της δεκαετίας του 1980 οι Αμερικανικές εξαγωγές να αποτελούν το 12% περίπου του διεθνούς εμπορίου. Οι εισαγωγές των ΗΠΑ από σχεδόν 13% του παγκοσμίου εμπορίου στις αρχές της περιόδου και μετά από μια κυκλική διακύμανση μέχρι το 1977 σταθεροποιούνται μέχρι το 1982 και στη συνέχεια αυξάνονται ταχύτατα φτάνοντας το 17% το 1985 για να ακολουθήσει η πτώση μέχρι το 15% περίπου του διεθνούς εμπορίου στα τέλη της δεκαετίας.

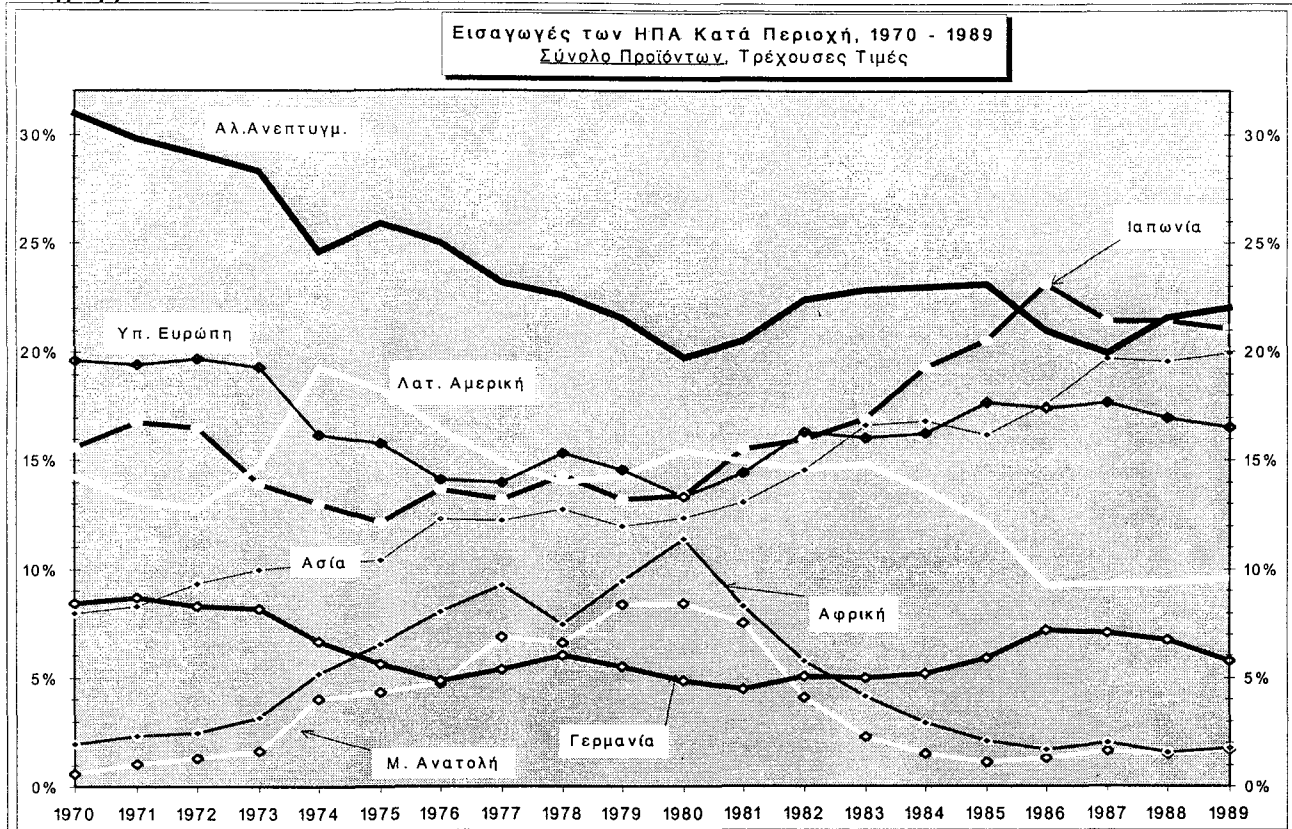
Διάγραμμα 4.1.3

Οι σημαντικότερες περιοχές εξαγωγών των ΗΠΑ (Διάγραμμα 4.1.3) είναι οι Άλλες Ανεπτυγμένες χώρες, κυρίως ο Καναδάς, όπου κατευθύνεται το 1/4 των συνολικών εξαγωγών τους, η Υπόλοιπη Ευρώπη που

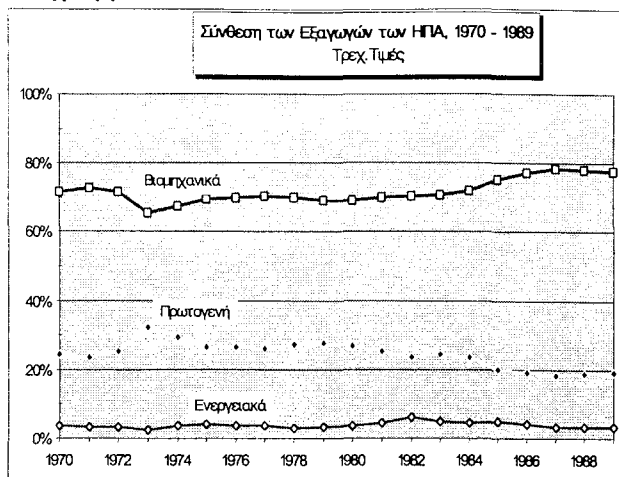
απορροφά το 20% περίπου, η Ασία και η Λατινική Αμερική με 15% αντίστοιχα, η Ιαπωνία με 12% και η Γερμανία με 5%. Κατά το διάστημα των δυο τελευταίων δεκαετιών είναι εμφανείς κάποιες διακυμάνσεις σχετικά με την σημασία κάθε περιοχής για τις εξαγωγές των ΗΠΑ. Κατά την δεκαετία του 1970 μειώνεται η σχετική σημασία των Αλ.Ανεπτυγμ. και αυξάνεται η σημασία της Υπ.Ευρώπης και της Λ.Αμερική ενώ κατά την επόμενη περίοδο συμβαίνει το αντίστροφο και ταυτόχρονα αυξάνεται η σημασία της Ασίας ως περιοχής εξαγωγών.

Διάγραμμα 4.1.4

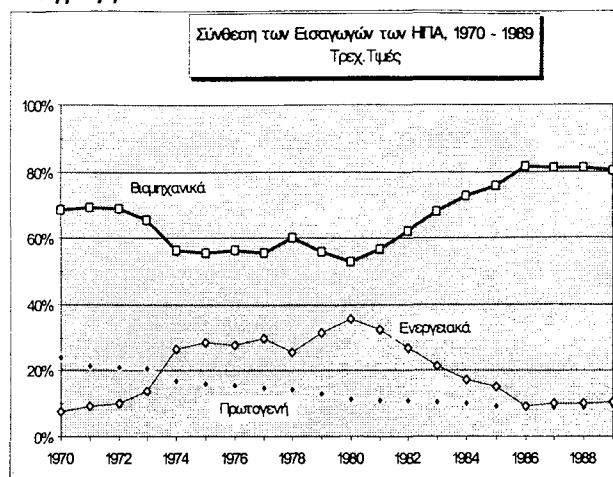

Οι περιοχές από τις οποίες προέρχονται οι εισαγωγές των ΗΠΑ (Διάγραμμα 4.1.4) είναι οι ανωτέρω αλλά με διαφορετική σημασία. Συγκεκριμένα στα τέλη της δεκαετίας του 1980 οι περιοχές των Αλ.Ανεπτυγμ., της Ιαπωνίας, της Ασίας και της Υπ.Ευρώπης κατέχουν από 20% περίπου της Αμερικανικής αγοράς η Λ.Αμερική το 10% και η Γερμανία το 6%. Κατά την δεκαετία του 1970 σημαντικό ρόλο παίζουν οι περιοχές της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής οι οποίες λόγω της ενέργειας συμμετέχουν κατά 15% και 10% αντίστοιχα στην συνολική αξία των εισαγωγών των ΗΠΑ. Οι κυριότερες ανακατατάξεις αφορούν τη συνεχώς μειούμενη σημασία των Αλ.Ανεπτυγμ. και της Λ.Αμερικής που αναπληρούνται σταδιακά από τις χώρες του Ειρηνικού δηλαδή την Ασία και την Ιαπωνία ενώ οι χώρες της Ευρώπης διατηρούν με μικρές απώλειες τα μερίδιά τους στην αγορά των ΗΠΑ. Οι περιοχές της Μ.Ανατολής και της Αφρικής έχουν ένα ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο μόνο κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1970.

Διάγραμμα 4.1.5

Διάγραμμα 4.1.6

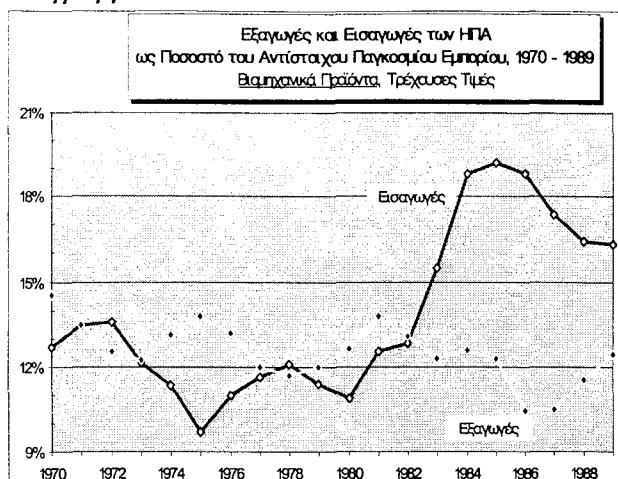

Από την άποψη της σύνθεσης οι εξαγωγές των ΗΠΑ (Διάγραμμα 4.1.5) αποτελούνται κατά τα 3/4 ως 4/5 περίπου από βιομηχανικά προϊόντα, στα οποία οφείλονται οι διακυμάνσεις του εξαγωγικού εμπορίου των ΗΠΑ. Το 1/4 κατά μέσο όρο αποτελούν οι εξαγωγές μη βιομηχανικών που αποτελούνται σχεδόν αποκλειστικά από τρόφιμα και πρώτες ύλες (πρωτογενή προϊόντα). Το ενδιαφέρον σημείο είναι ότι η σημασία των βιομηχανικών εξαγωγών μειώνεται σχετικά κατά την δεκαετία του 1970 και αυξάνεται αντίστοιχα η σημασία των εξαγωγών πρωτογενών προϊόντων ενώ το αντίστροφο συμβαίνει κατά την επόμενη δεκαετία.

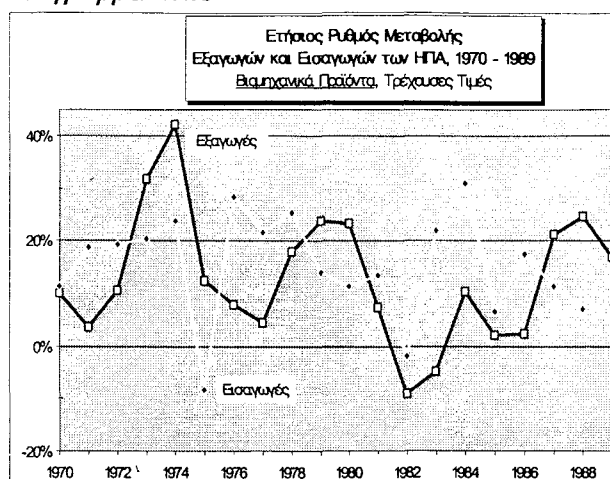
Οι εισαγωγές των ΗΠΑ (Διάγραμμα 4.1.6) στα τέλη της περιόδου αποτελούνται από κατά τα 4/5 από βιομηχανικά προϊόντα ενώ οι εισαγωγές ενέργειας και πρωτογενών αποτελούν το υπόλοιπο 20% των συνολικών. Η εξέλιξη της σύνθεσης των εισαγωγών κατά την εξεταζόμενη περίοδο παρουσιάζει ενδιαφέρον ως προς την σημασία της κάθε κατηγορίας προϊόντων. Οι βιομηχανικές εισαγωγές από 70% περίπου των συνολικών στις αρχές της δεκαετίας του 1970 μειώνονται στο 53% στα τέλη της δεκαετίας για να ακολουθήσει μια περίοδος έντονης αύξησης που διαρκεί μέχρι τα τέλη της δεκαετίας. Οι εισαγωγές ενέργειας ακολουθούν μια πορεία έντονης αύξησης υπερβαίνοντας το 1/3 της αξίας των συνολικών στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και στη συνέχεια μειώνονται στο επίπεδο του 10% ενώ οι εισαγωγές πρωτογενών ακολουθούν μια "συνεπή" πορεία μείωσης καθ'όλη τη διάρκεια της περιόδου από το 1/4 των συνολικών στις αρχές του 1970 μέχρι το 1/10 περίπου στο τέλος της δεκαετίας του 1980.

Βιομηχανικά Προϊόντα

Διάγραμμα 4.1.7

Διάγραμμα 4.1.8

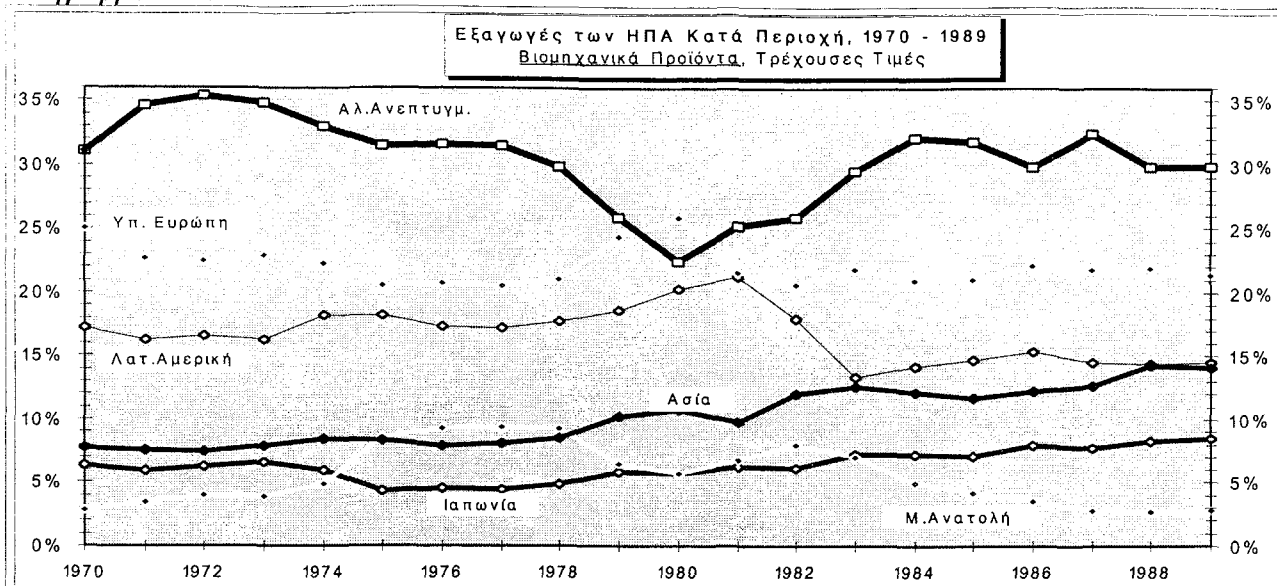
Οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων αποτελούν το 70% κατά μέσο όρο των συνολικών εξαγωγών τους (Διάγραμμα 4.1.5) αλλά από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 εμφανίζουν μια ολοένα και μεγαλύτερη συμμετοχή ταυτόχρονα με μια συνεχή μείωση του μεριδίου τους στο παγκόσμιο εμπόριο βιομηχανικών προϊόντων.² Η εξέλιξη της συμμετοχής των Αμερικανικών βιομηχανικών εξαγωγών στο παγκόσμιο εμπόριο (Διάγραμμα 4.1.7) κατά την εξεταζόμενη περίοδο χαρακτηρίζεται από τρεις κύκλους με κατώτατα το 1973, 1978 και 1986 και ανώτατα το 1975, 1981 και 1989.

Οι βιομηχανικές εισαγωγές των ΗΠΑ από το 70% (Διάγραμμα 4.1.6) της αξίας των συνολικών εισαγωγών τους στις αρχές του 1970, αποτελούν το 50% περίπου στα τέλη της δεκαετίας και το 80% στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Η συμμετοχή των βιομηχανικών εισαγωγών των ΗΠΑ στο παγκόσμιο εμπόριο των προϊόντων αυτών (Διάγραμμα 4.1.8) κυμαίνεται στα επίπεδα του 12% κ.μ.ο. την δεκαετία του 1970 ενώ το διάστημα που έπεται παρουσιάζει μια εντονότατη αύξηση και αγγίζει το 20% του διεθνούς βιομηχανικού εμπορίου στα μέσα της δεκαετίας του 1980. Η εξέλιξη της συμμετοχής των βιομηχανικών εισαγωγών των ΗΠΑ στο παγκόσμιο εμπόριο χαρακτηρίζεται επίσης από τρεις κύκλους με κατώτατα το 1975, 1980 και 1989 και ανώτατα το 1972, 1978 και 1985.

Το 30% των βιομηχανικών εξαγωγών των ΗΠΑ (Διάγραμμα 4.1.9) κατευθύνεται στην περιοχή των Αλ.Ανεπτυγμ. χωρών το 20% στην Υπ.Ευρώπη, από 15% περίπου στην Ασία και την Λ.Αμερική το 8% στην Ιαπωνία και το 5% στην Γερμανία. Κατά τη δεκαετία του 1970 παρατηρείται μια έντονη μείωση της συμμετοχής των Αλ.Ανεπτυγμ. στις Αμερικανικές βιομηχανικές εξαγωγές και μια αντίστοιχη αύξηση της συμμετοχής της Λ.Αμερική, της Ασίας και της Μ.Ανατολής.

² Η μείωση της συμμετοχής αυτής που είναι κοινό φαινόμενο για όλες τις ανεπτυγμένες χώρες, εκτός της Ιαπωνίας, οφείλεται κατά κύριο λόγο στην αύξηση του μεριδίου της περιοχής της Ασίας που από το 3% των παγκόσμιων εξαγωγών βιομηχανικών στις αρχές του 1970 έφθασε το 12% περίπου στα τέλη του 1980.

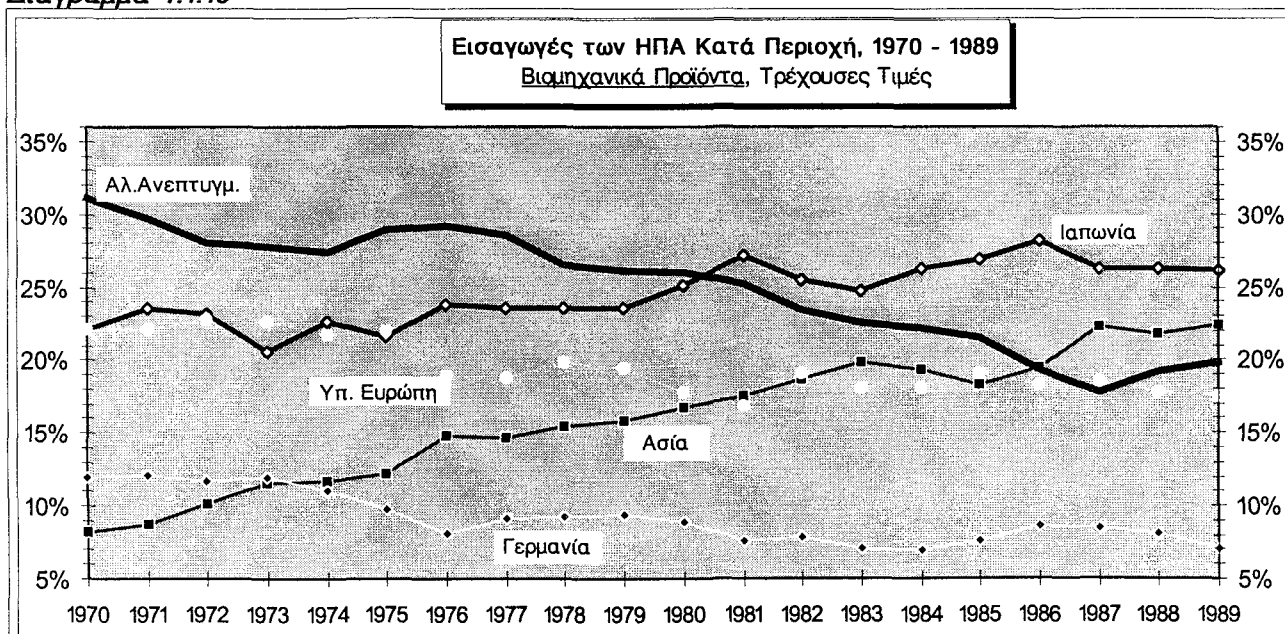
Διάγραμμα 4.1.9

Κατά την επόμενη δεκαετία μειώνεται η συμμετοχή της Λ.Αμερικής και της Μ.Ανατολής και η περιοχή των Αλ.Ανεπτυγμένων χωρών επανακτά την σημασία που είχε για τις Αμερικανικές βιομηχανικές εξαγωγές ενώ συνεχίζεται η αύξηση της σημασίας των χωρών του Ειρηνικού για το εμπόριο των ΗΠΑ. Η συμμετοχή των Ευρωπαϊκών χωρών στις βιομηχανικές εξαγωγές των ΗΠΑ εμφανίζει μια σχετικά σταθερή πορεία με σταδιακά καθοδική τάση, εκτός από τα τέλη του 1970, και συνολικά απορροφούν το 1/4 περίπου των εξαγωγών αυτών.

Η σημασία των περιοχών της παγκόσμιας οικονομίας για τις Αμερικανικές βιομηχανικές εισαγωγές (Διάγραμμα 4.1.10) παρουσιάζει περισσότερες διακυμάνσεις. Σχεδόν το ήμισυ των Αμερικανικών βιομηχανικών εισαγωγών προέρχεται από τις περιοχές του Ειρηνικού (26% από την Ιαπωνία και 22% από την Ασία), το 1/4 από τις περιοχές της Αμερικανικής Ηπείρου (20% από τις Αλ.Ανεπτυγμ. και 6% από την Λ.Αμερική) και το υπόλοιπο από την Ευρώπη (18% από την Υπ.Ευρώπη και 7% από την Γερμανία).

Διάγραμμα 4.1.10

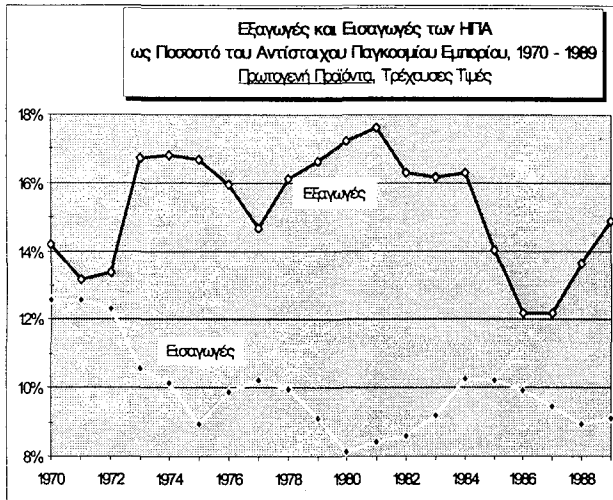

Το κυρίαρχο φαινόμενο είναι η έντονη μείωση του μεριδίου κυρίως των Αλ.Ανεπτυγμ. (από 31% το 1970

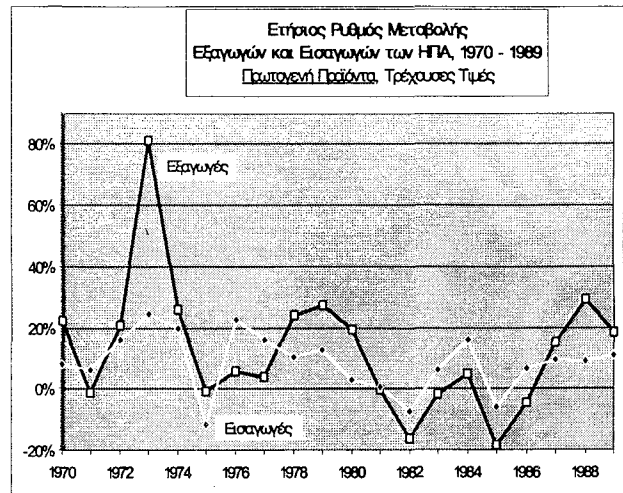
σε 20% το 1989) αλλά και των Ευρωπαϊκών χωρών (από 34% το 1970 σε 25% το 1989) στην αγορά των ΗΠΑ και η ανάληψη του μεριδίου αυτού από τις εξαγωγές της Ασίας κυρίως (από 8% το 1970 σε 22% το 1989) αλλά και της Ιαπωνίας (από 22% σε 26% αντίστοιχα).

Πρωτογενή Προϊόντα

Διάγραμμα 4.1.11

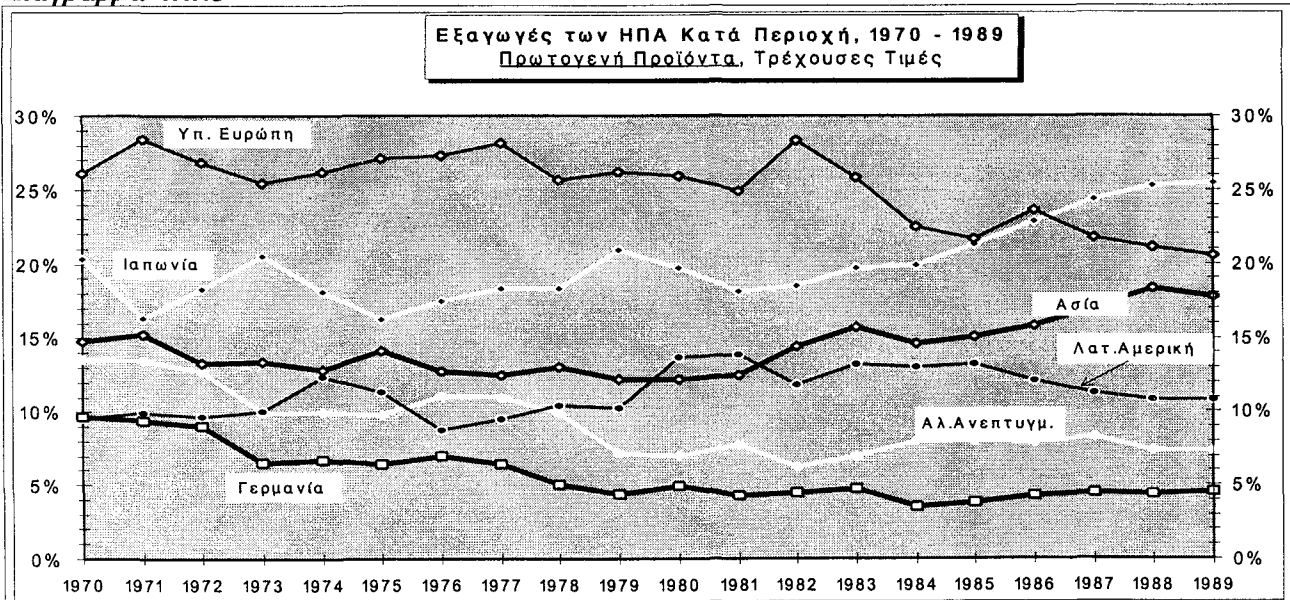

Διάγραμμα 4.1.12

Οι εξαγωγές πρωτογενών προϊόντων των ΗΠΑ αποτελούν το 15% του αντίστοιχου παγκόσμιου εμπορίου όσο περίπου και στην αρχή της εξεταζόμενης περιόδου (Διάγραμμα 4.1.11) ενώ η συμμετοχή τους στην αξία των συνολικών εξαγωγών των ΗΠΑ (Διάγραμμα 4.1.5) μειώθηκε από το 1/4 στις αρχές του 1970 στο 1/5 περίπου στα τέλη του 1980. Αντίθετα η συμμετοχή των Αμερικανικών πρωτογενών εισαγωγών μειώθηκε τόσο σε σχέση με το αντίστοιχο διεθνές εμπόριο (από 13% το 1970 σε 9% το 1989) όσο και σε σχέση (Διάγραμμα 4.1.6) με τις συνολικές εισαγωγές των ΗΠΑ (από 24% το 1970 σε 9% το 1989).

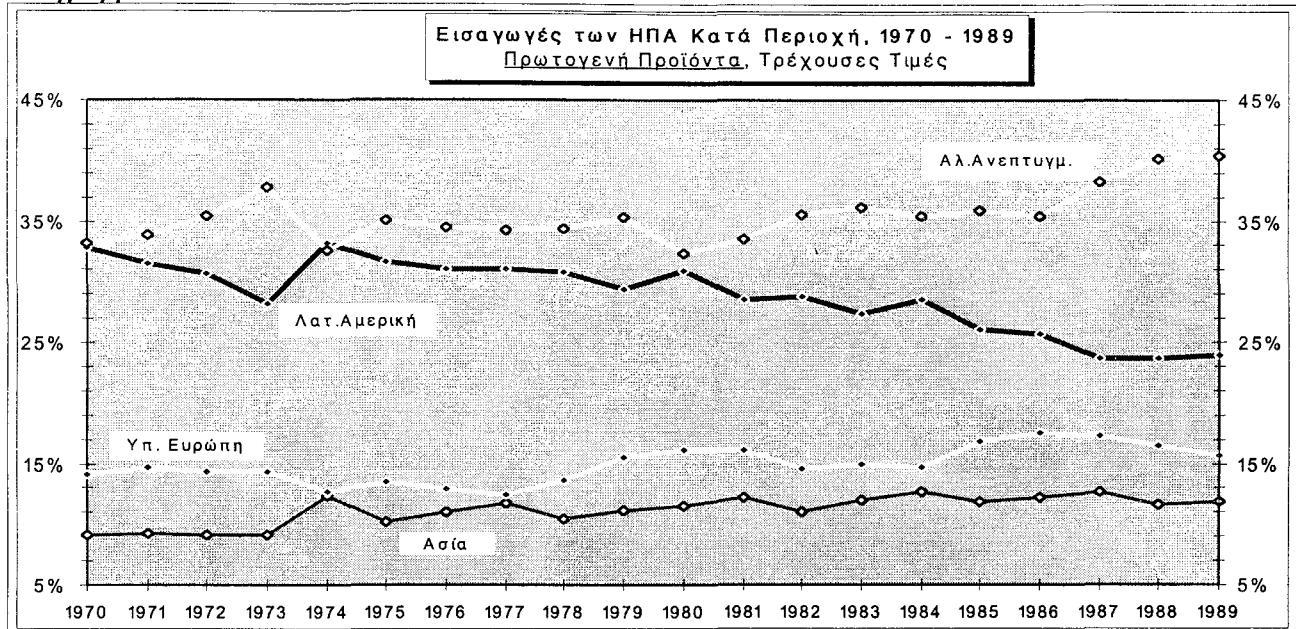
Διάγραμμα 4.1.13

Η περιοχή του Ειρηνικού (Διάγραμμα 4.1.13) απορροφά το 43% (25% η Ιαπωνία και 18% η Ασία) των Αμερικανικών εξαγωγών πρωτογενών προϊόντων, η Ευρώπη το 25% (20% η Υπ.Ευρώπη και 5% η

Γερμανία) και οι περιοχές της Αμερικανικής Ηπείρου το 18% (11% οι Λ.Αμερική και 7% η Αλ.Ανεπτυγμ.). Οι κύριες εξελίξεις κατά το διάστημα των δυο τελευταίων δεκαετιών αφορούν την σχετική μείωση της σημασίας των Ευρώπης, των Αλ.Ανεπτυγμ. και της Λ.Αμερικής για τις Αμερικανικές εξαγωγές πρωτογενών και η αντίστοιχη αύξηση της σημασίας των περιοχών του Ειρηνικού. Θα πρέπει επίσης να προσθέσουμε και την ανάπτυξη του διμερούς εμπορίου με τις Κ.Σχεδιασμ. χώρες που έλαβε χώρα στα τέλη της δεκαετίας του 1970.

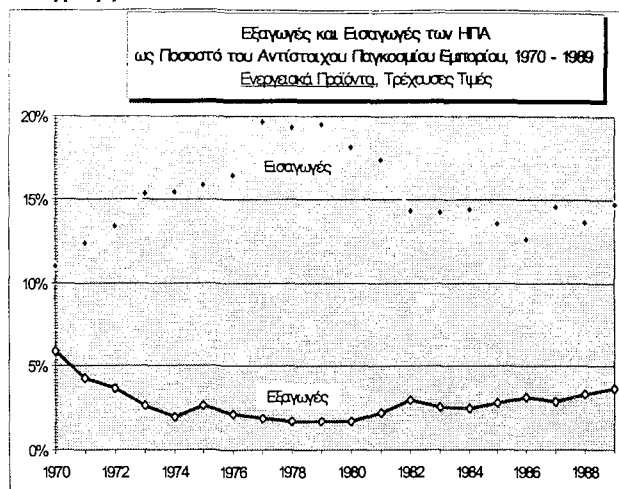
Διάγραμμα 4.1.14

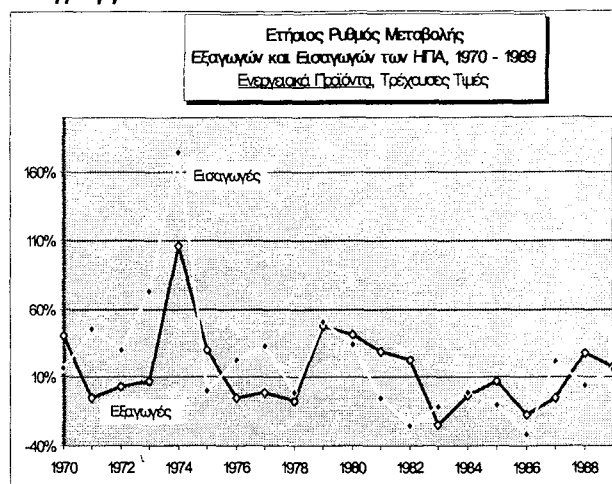
Τα 2/3 περίπου των πρωτογενών εισαγωγών των ΗΠΑ προέρχονται (Διάγραμμα 4.1.14) από τις άλλες περιοχές της Αμερικανικής ηπείρου (40% από τις Αλ.Ανεπτυγμ. και 24% από την Λ.Αμερική) , το 16% από την Υπ.Ευρώπη και το 12% από την Ασία. Η σημαντικότερη εξέλιξη κατά την εξεταζόμενη περίοδο αφορά την έντονη μείωση της σημασίας της Λατινικής Αμερικής ως προμηθευτή πρωτογενών προϊόντων στις ΗΠΑ (από το 1/3 της αντίστοιχης αγοράς στις αρχές του 1970 κατείχε το 1/4 στα τέλη του 1980) το μερίδιο της οποίας ανέλαβαν οι περιοχές των Αλ.Ανεπτυγμ. και της Ασίας.

Ενεργειακά Προϊόντα

Διάγραμμα 4.1.15

Διάγραμμα 4.1.16

Η σημασία του εμπορίου ενεργειακών προϊόντων για τις ΗΠΑ έγκειται αποκλειστικά στις Αμερικανικές εισαγωγές αφού οι εξαγωγές τέτοιου τύπου προϊόντων από τις ΗΠΑ αποτελεί μόνο το 3%-4% τόσο του παγκοσμίου εμπορίου (Διάγραμμα 4.1.15) όσο και των συνολικών εξαγωγών των ΗΠΑ (Διάγραμμα 4.1.5). Οι ενεργειακές εισαγωγές των ΗΠΑ αποτελούν το 15% περίπου του αντίστοιχου διεθνούς εμπορίου ενώ στις αρχές του 1970 αποτέλούσαν το 11% και στα τέλη της ίδιας δεκαετίας οι ΗΠΑ έφθασαν να εισάγουν το 1/5 περίπου των διεθνών εισαγωγών ενέργειας.

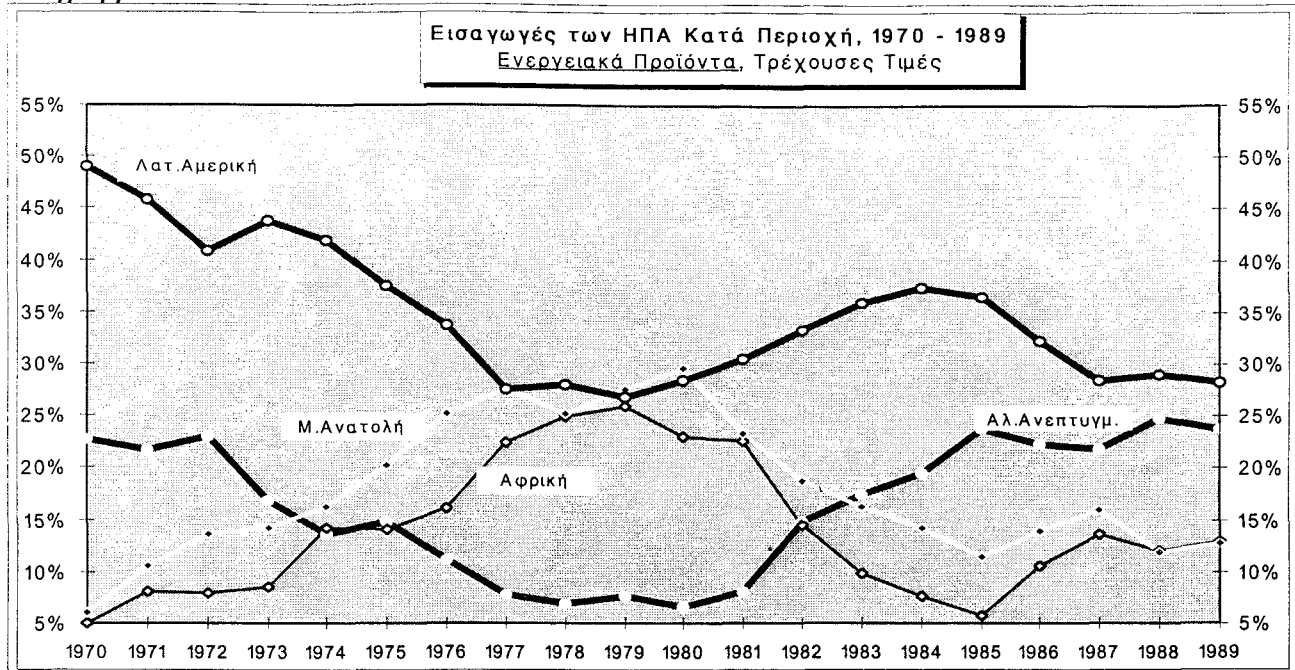
Πάνω από το ήμισυ των Αμερικανικών εισαγωγών ενέργειας προέρχεται (Διάγραμμα 4.1.17) από τις άλλες περιοχές της Αμερικανικής ηπείρου (28% από την Λ.Αμερική και 24% από τις Αλ.Ανεπτυγμ.), από 13% προέρχεται από την Μ.Ανατολή και την Αφρική, και από 10% περίπου από την Υπ.Ευρώπη και την Ασία. Ωστόσο κατά την περίοδο των δυο τελευταίων δεκαετιών υπήρξαν σημαντικές ανακατατάξεις στα μερίδια της Αμερικανικής αγοράς που κατείχαν οι περιοχές αυτές. Το σημαντικότερο φαινόμενο είναι η αντικατάσταση των περιοχών της Αμερικανικής ηπείρου και ιδιαίτερα της Λατινικής Αμερικής ως κύριους προμηθευτές ενέργειας από τις περιοχές της Μ.Ανατολής και της Αφρικής.

Η περιοχή της Λ.Αμερικής ενώ στις αρχές του 1970 προμήθευε το 50% περίπου των Αμερικανικών ενεργειακών εισαγωγών στα τέλη της δεκαετίας κατείχε μόνο το 27% της Αμερικανικής αγοράς και μετά από μια περίοδο αύξησης του μεριδίου της στα μέσα της επόμενης δεκαετίας στο 36% μειώθηκε στα τέλη του 1980 στο 28%. Η ίδια ακριβώς εξέλιξη αλλά σε μικρότερη κλίμακα παρατηρείται και για την περιοχή των Αλ.Ανεπτυγμ. χωρών. Η περιοχή αυτή ενώ στις αρχές του 1970 προμήθευε το 23% των ενεργειακών εισαγωγών των ΗΠΑ στα τέλη της ίδιας δεκαετίας κατείχε μόνο το 8% της αντίστοιχής αγοράς και στα τέλη της επόμενης δεκαετίας επανακτά την θέση του προμηθευτή του 1/5 σχεδόν των Αμερικανικών εισαγωγών ενέργειας.

Τα μερίδια των περιοχών αυτών ανέλαβαν οι περιοχές της Μ.Ανατολής και της Αφρικής κατά την δεκαετία του 1970. Οι περιοχές αυτές από 5% των Αμερικανικών ενεργειακών εισαγωγών που κατείχαν στις αρχές του 1970, κατέχουν από 27% στα τέλη της ίδια δεκαετίας και μετά από μια πτώση

στα μέσα της επόμενης δεκαετίας προμηθεύουν τελικά από 13% η καθεμιά περίπου της αντίστοιχης Αμερικανικής αγοράς.

Διάγραμμα 4.1.17

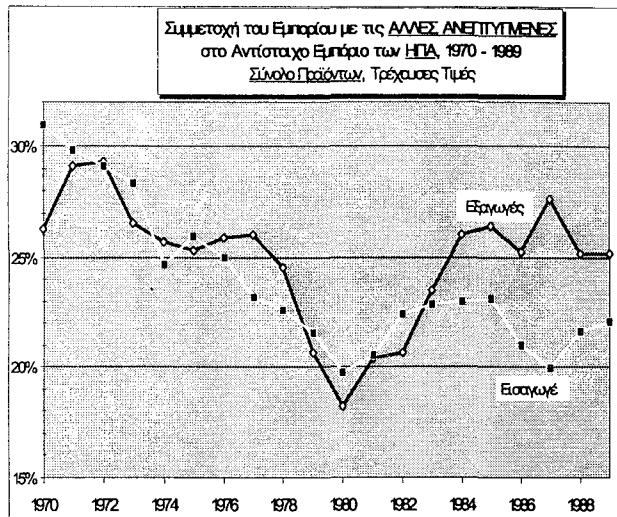
Τέλος σημειώνουμε την σταθερή άνοδο της σημασίας των ενεργειακών εισαγωγών από την Ασία (από 2% της Αμερικανικής αγοράς το 1970 σε 9% το 1989) και την διακύμανση, αντίστοιχη με τις περιπτώσεις της Λ.Αμερικής και των Αλ.Ανεπτυγμ., των εισαγωγών από την Υπ.Ευρώπη (15% το 1970, 6% το 1980 και 10% το 1989).

4.2: Η Εξέλιξη των Διμερών Εμπορικών Σχέσεων

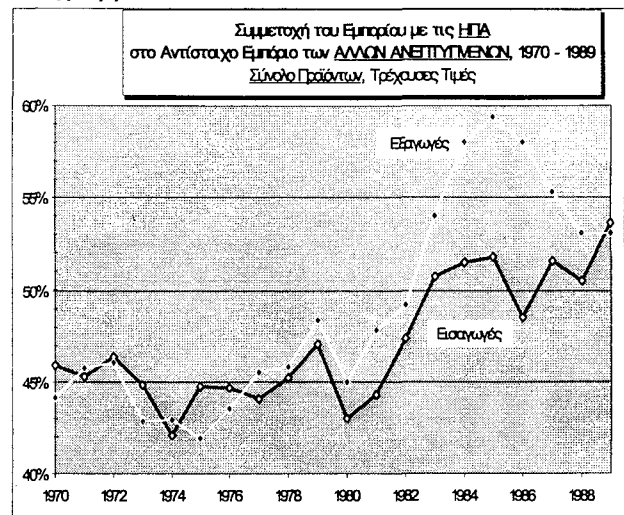
1. Το Διμερές Εμπόριο των ΗΠΑ με τις Άλλες Ανεπτυγμένες Χώρες

Η Σημασία του Διμερούς Εμπορίου για τις ΗΠΑ

Διάγραμμα 4.2.1.1

Διάγραμμα 4.2.1.2

Το εμπόριο των ΗΠΑ με τις χώρες της ομάδας αυτής, κυρίως τον Καναδά, έχει ιδιαίτερη σημασία και για τα δυο μέρη. Οι ΗΠΑ (Διαγράμματα 4.2.1.1, 4.2.1.2 και 4.2.1.6 ως 4.2.1.13) αποστέλλουν το 30% των βιομηχανικών, το 7% των πρωτογενών και τελικά το 25% των συνολικών εξαγωγών τους στις Άλλες Ανεπτυγμένες χώρες, ενώ δέχονται το 20% των βιομηχανικών, το 24% των ενεργειακών, το 40% των πρωτογενών και τελικά το 22% των συνολικών εισαγωγών τους από την περιοχή αυτή. Τα βιομηχανικά προϊόντα αποτελούν το 90% των Αμερικανικών πωλήσεων στην περιοχή και το 70% περίπου των συνολικών εισαγωγών από τις χώρες αυτές. Η σημασία της περιοχής για τις εξαγωγές των ΗΠΑ μειώνεται κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1970 - από 30% περίπου στις αρχές της δεκαετίας στο 20% στα τέλη - ενώ οι εισαγωγές από την περιοχή καταλαμβάνουν ένα συνεχώς, με εξαίρεση το διάστημα 1980-85, μειούμενο μερίδιο της Αμερικανικής αγοράς από περίπου 30% στις αρχές του 1970 στο 22% περίπου στα τέλη του 1980. Το γεγονός αυτό οφείλεται στην σχετική αύξηση των Αμερικανικών εξαγωγών προς την Λ.Αμερική, τις Κεν. Σχεδ., την Μ.Ανατολή και την Ασία και την σχετική αύξηση των μεριδίων των εισαγωγών από την Μ.Ανατολή και την Αφρική. Την επόμενη δεκαετία οι εξαγωγές προς την περιοχή αυτή αποκτούν και πάλι μια σημαντική θέση στις διμερείς σχέσεις των ΗΠΑ απορροφώντας το 1/4 των συνολικών εξαγωγών πράγμα που οφείλεται κατά κύριο λόγο στις αυξημένες πωλήσεις βιομηχανικών προϊόντων.

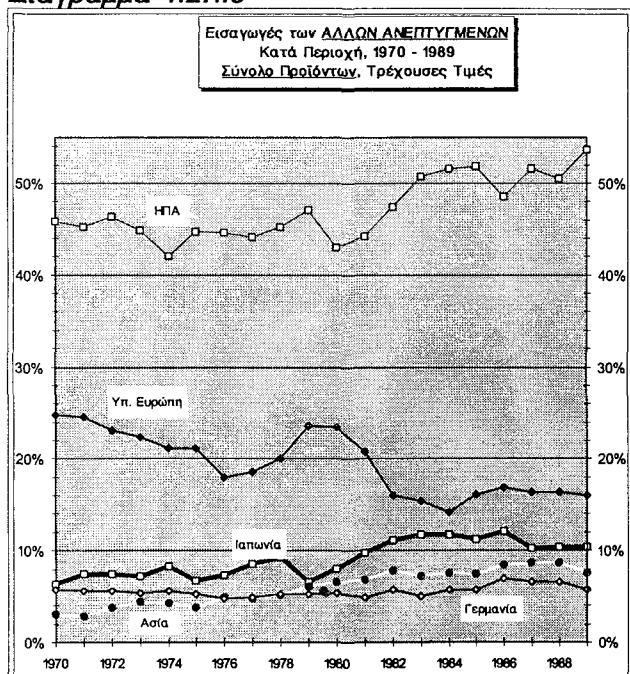
Τα βιομηχανικά αγαθά αποτελούν την κύρια κατηγορία εξαγωγών προς τις Αλ.Ανεπτ. χώρες και μάλιστα κατά ένα συνεχώς αυξανόμενο μέγεθος αφού τα προϊόντα αυτά από το 80% περίπου των συνολικών εξαγωγών στις αρχές του 1970 αποτελούν πάνω από το 90% στα τέλη του 1980. Σε αυτή την κατηγορία προϊόντων οφείλεται και η διακύμανση της σημασίας της περιοχής για το εμπόριο των

ΗΠΑ κατά την εξεταζόμενη περίοδο αφού απορροφούσε το 35% περίπου στην αρχή του 1970, μειώθηκε στο 22% στα τέλη της ίδιας δεκαετίας ενώ στο τέλος του 1980 φαίνεται ότι απορροφά και πάλι το 1/3 σχεδόν των εξαγωγών της εγχώριας βιομηχανίας των ΗΠΑ.

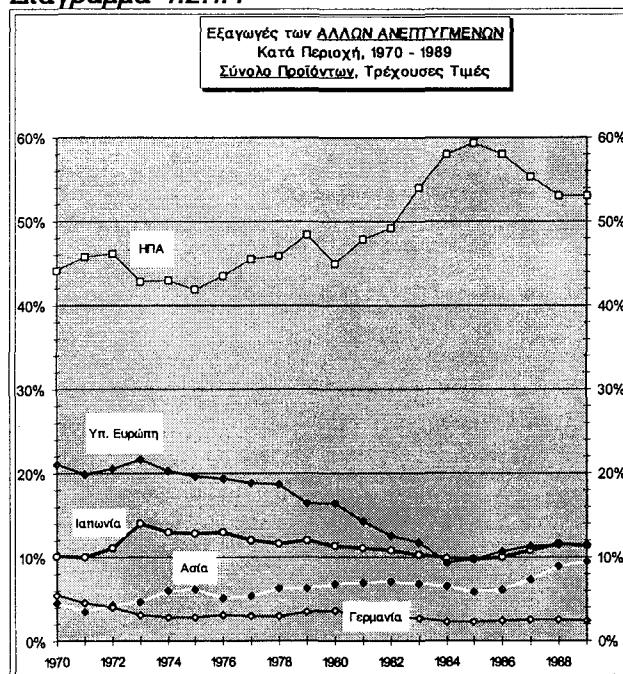
Οι ΗΠΑ αντλούν το 1/4 περίπου των ενεργειακών εισαγωγών τους από την περιοχή αυτή, όπως και στις αρχές του 1970, αλλά το μέγεθος αυτό μειώθηκε στο 7% περίπου κατά την διάρκεια του 1970 λόγω της στροφής προς τις περιοχές της Μ.Ανατολής και της Αφρικής κατά την περίοδο των ενεργειακών κρίσεων. Ταυτόχρονα οι εξαγωγές πρωτογενών προϊόντων της περιοχής καταλαμβάνουν το 40% της αντίστοιχης Αμερικανικής αγοράς.

Η Σημασία του Διμερούς Εμπορίου για τις Άλλες Ανεπτυγμένες Χώρες

Διάγραμμα 4.2.1.3

Διάγραμμα 4.2.1.4

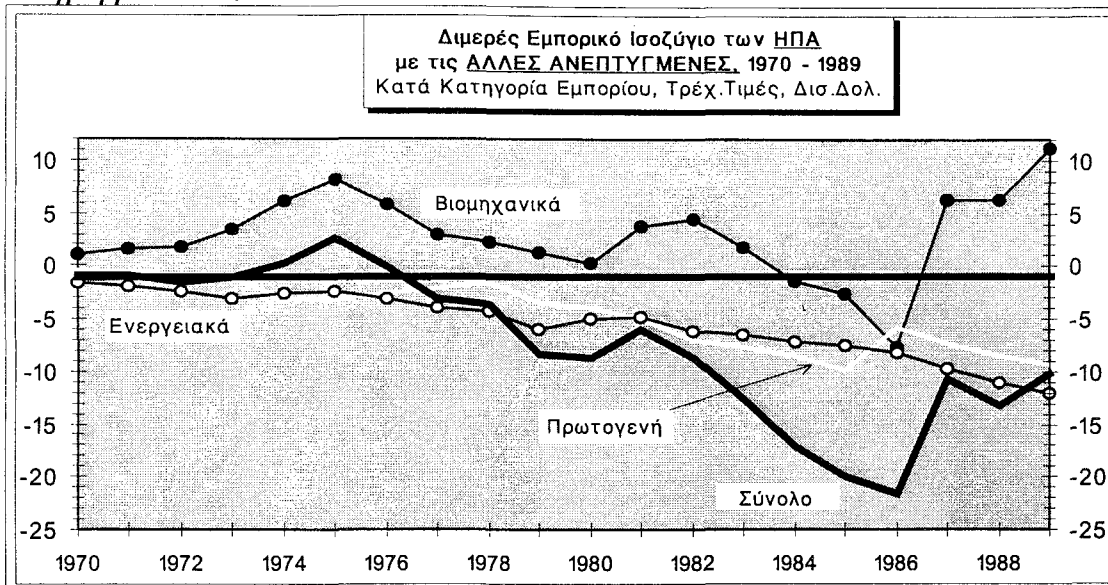

Το διμερές εμπόριο με τις ΗΠΑ έχει πολύ μεγαλύτερη σημασία, την διπλάσια θα λέγαμε, για την περιοχή αυτή. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι οι εξαγωγές των ΗΠΑ καταλαμβάνουν το 55% περίπου της αγοράς της περιοχής ενώ προς τις ΗΠΑ αποστέλλεται το 53% περίπου των συνολικών εξαγωγών της περιοχής το οποίο αποτελείται κατά τα 3/4 από βιομηχανικά προϊόντα (Διαγράμματα 4.2.1.2 και 4.2.1.6 ως 4.2.1.13). Οι σημαντικότεροι "ανταγωνιστές" των ΗΠΑ στην αγορά των Αλ.Ανεπτυγμ. χωρών είναι οι Ευρωπαϊκές χώρες, η Ιαπωνία και η Ασία. Η Υπ.Ευρώπη καταλαμβάνει (Διάγραμμα 4.2.1.3) το 16% της αγοράς και η Γερμανία το 6% αλλά οι χώρες της Υπ.Ευρώπης απώλεσαν περίπου το 10% της αγοράς αφού στις αρχές του 1970 κατείχαν το 1/4 της αγοράς. Οι απώλειες αυτές οφείλονται τόσο στις εξαγωγικές "επιδόσεις" των ΗΠΑ αλλά και στην διείσδυση της Ιαπωνίας και της Ασίας που διπλασίασαν τα μεριδιά τους κατά την τελευταία 20ετία κατέχοντας στα τέλη του 1980 από 10% περίπου της αγοράς των Αλ.Ανεπτυγμ. χωρών. Παράλληλα οι ίδιες περιοχές αποτελούν και τις σημαντικότερες, μετά τις ΗΠΑ, εξαγωγικές αγορές για τις Αλ.Ανεπτυγμ. χώρες (Διάγραμμα 4.2.1.4). Η Υπ.Ευρώπη απορροφά το 12% και η Γερμανία το 2% των συνολικών εξαγωγών της περιοχής αλλά

πρέπει να τονισθούν δύο σημεία: Πρώτον, ότι στις αρχές της δεκαετίας του 1970 απορροφούσε σχεδόν το 20% και η Γερμανία το 5% και δεύτερον ότι ενώ τα βιομηχανικά προϊόντα αποτελούσαν το 1/3 στα τέλη του 1980 απότελούν πάνω από το ήμισυ των εξαγωγών αυτών.

Το Διμερές Εμπορικό Ισοζύγιο των ΗΠΑ με τις Άλλες Ανεπτυγμένες Χώρες

Διάγραμμα 4.2.1.5

Το διμερές εμπορικό ισοζύγιο των ΗΠΑ με τις Αλ.Ανεπτυγμ. χαρακτηρίζεται από συνεχή ελλείμματα εκτός από μια μικρή περίοδο στα μέσα της δεκαετίας του 1970 (Διάγραμμα 4.2.1.5). Μέχρι το 1978 το διμερές ισοζύγιο κυμαινόταν σε μικρά σχετικά μεγέθη ελλειμμάτων η πλεονασμάτων για τις ΗΠΑ αλλά στη συνέχεια ακολούθησε μια περίοδος εντατικής επιδείνωσης με αποκορύφωμα το 1986 και μια περίοδος σχετικής βελτίωσης μέχρι τα τέλη της δεκαετίας. Η επιδείνωση αυτή οφείλεται τόσο στην συνεχή μείωση των πλεονασμάτων βιομηχανικών προϊόντων τα οποία μετατράπηκαν σε ελλείμματα στα μέσα της δεκαετίας όσο και στην αύξηση των ελλειμμάτων από τις εισαγωγές ενέργειας και πρωτογενών προϊόντων. Μετά το 1986, όμως, το μεγαλύτερο σχετικά τμήμα της αύξησης των καθαρών εξαγωγών των ΗΠΑ κατευθύνεται προς την περιοχή αυτή.

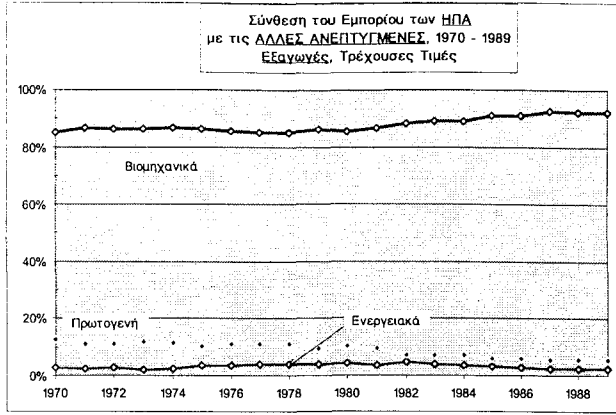
Το διμερές ισοζύγιο βιομηχανικών προϊόντων είναι συνεχώς, εκτός από την περίοδο 1984-86, θετικό για τις ΗΠΑ. Οι διακυμάνσεις του ισοζυγίου αυτού προκαλούν και τις διακυμάνσεις του συνολικού εμπορικού ισοζυγίου και αναλύονται σε μια περίοδο βελτίωσης μέχρι το 1975, μια περίοδο επιδείνωσης με κορυφή το 1980 όπου στην πράξη μηδενίζεται και μετά από μια διετία ανάκαμψης μια εκ νέου επιδείνωση με αποκορύφωμα το 1986 κατά το οποίο παρουσιάζονται και τα μεγαλύτερα διμερή ελλείμματα ανάμεσα στις δυο περιοχές. Στη συνέχεια και μέχρι το τέλος της δεκαετίας το διμερές εμπόριο βιομηχανικών γίνεται και πάλι θετικό για τις ΗΠΑ αφού η περιοχή αυτή απορροφά το σχετικά μεγαλύτερο τμήμα της αύξησης των βιομηχανικών εξαγωγών των ΗΠΑ.

Το διμερές ισοζύγιο ενέργειας αν και είναι συνεχώς ελλειμματικό παρουσιάζει αξιόλογα μεγέθη μόνο κατά την δεκαετία του 1980. Το γεγονός αυτό οφείλεται στην στροφή των ΗΠΑ κατά την δεκαετία του 1970 προς τις περιοχές της Μ.Ανατολής και της Αφρικής για την κάλυψη των ενεργειακών εισαγωγών

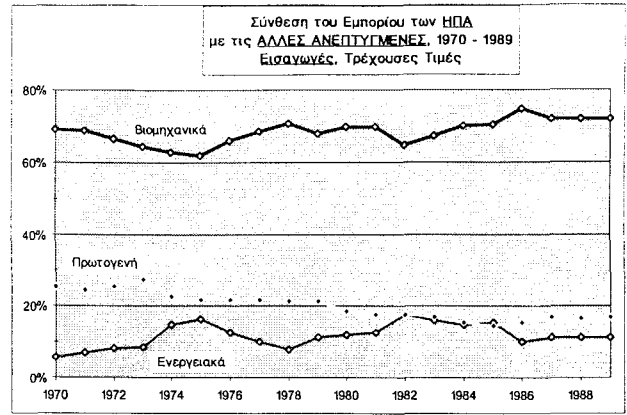
τους με την έννοια ότι ενώ κατά τις αρχές της δεκαετίας αντλούσαν από την περιοχή πάνω από το 20% εισαγωγών τους στα τέλη της δεκαετίας αντλούσαν μόνο το 7% ως 8%. Η κατάσταση αυτή αντιστράφηκε κατά την επόμενη δεκαετία με αποτέλεσμα το 1/4 των ενεργειακών εισαγωγών των ΗΠΑ να προέρχεται από την περιοχή αυτή.

Οι ΗΠΑ είναι καθαροί εισαγωγείς πρωτογενών προϊόντων από την περιοχή η οποία μάλιστα καλύπτει και το 40% της αντίστοιχης Αμερικανικής αγοράς. Το γεγονός αυτό αντανάκλαται και στο συνεχώς αυξανόμενο ελλειμματικό διμερές ισοζύγιο των αντίστοιχων προϊόντων. Μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η πορεία του διμερούς εμπορικού ισοζυγίου ακολουθεί την πορεία του διμερούς ισοζυγίου βιομηχανικών προϊόντων αλλά το "πρόσημό" του εξαρτάται από το ισοζύγιο των μη βιομηχανικών το οποίο είναι συνεχώς και σε μεγαλύτερο βαθμό ελλειμματικό λόγω των καθαρών εισαγωγών ενέργειας και πρωτογενών προϊόντων. Τα θετικά αποτελέσματα για την περιοχή αυτή από το εμπόριο με τις ΗΠΑ προέρχονται ακριβώς από τις καθарές εξαγωγές τους μη βιομηχανικών προϊόντων. Μετά τα τέλη της δεκαετίας του 1970, μάλιστα, το ήμισυ του ελλείμματος του διμερούς εμπορίου μη βιομηχανικών προϊόντων αποτελείται από καθарές εισαγωγές ενέργειας. Το αποτέλεσμα είναι ότι οι διακυμάνσεις του ισοζυγίου βιομηχανικών έχουν ως επίπτωση την αύξηση ή μείωση του συνολικού διμερούς ελλείμματος για τις ΗΠΑ.

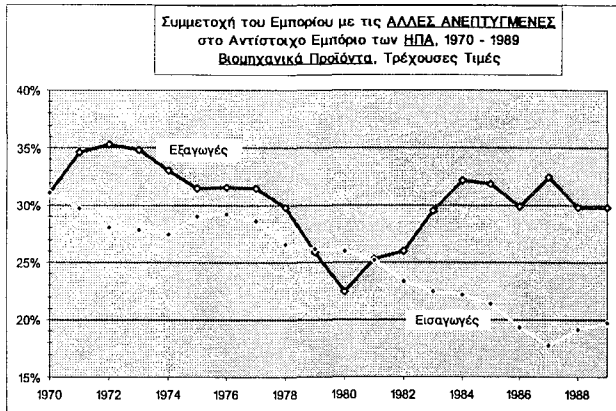
Διάγραμμα 4.2.1.6

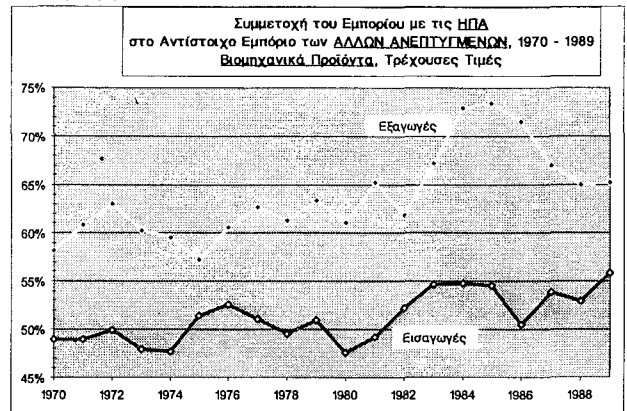
Διάγραμμα 4.2.1.7

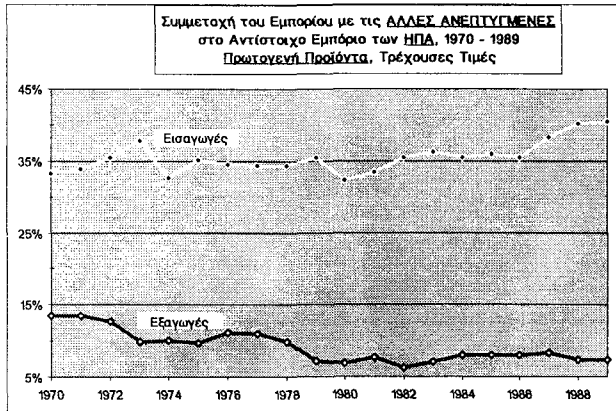
Διάγραμμα 4.2.1.8

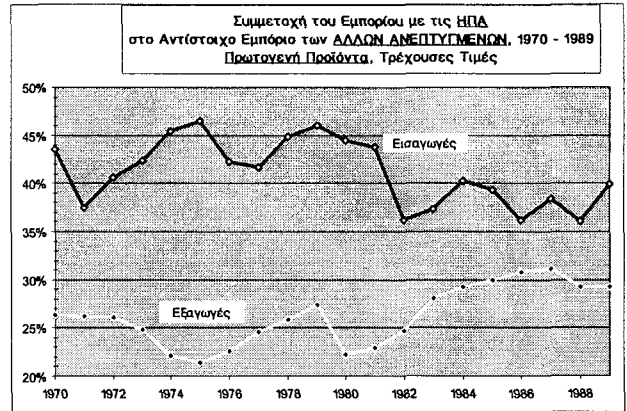
Διάγραμμα 4.2.1.9

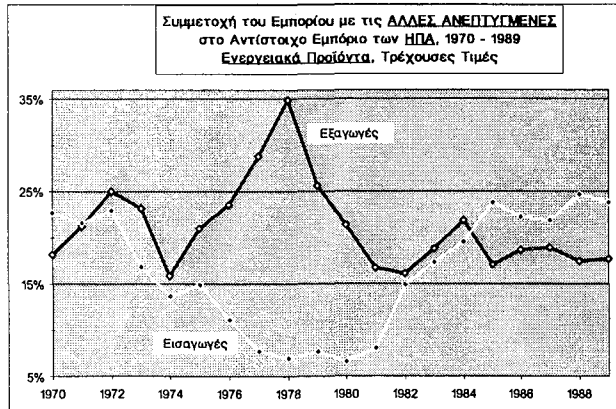
Διάγραμμα 4.2.1.10

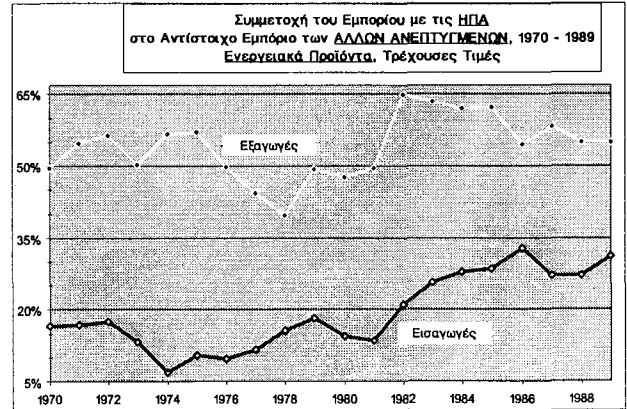
Διάγραμμα 4.2.1.11

Διάγραμμα 4.2.1.12

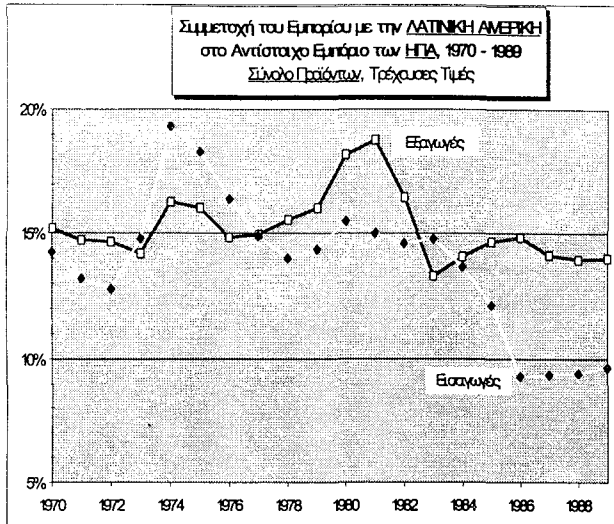
Διάγραμμα 4.2.1.13

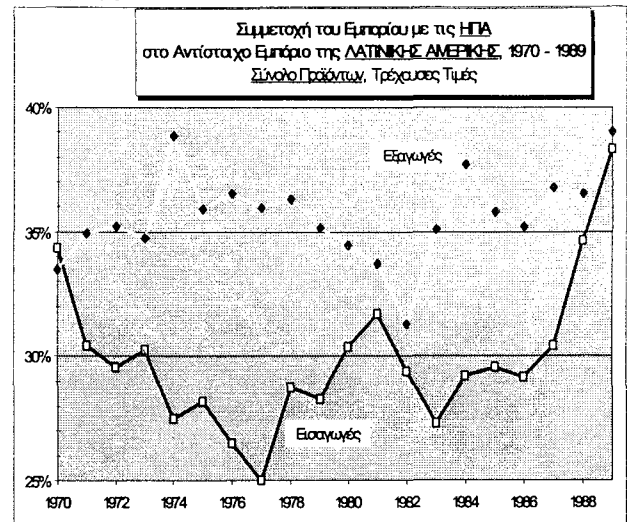
2. Το Διμερές Εμπόριο των ΗΠΑ με την Λατινική Αμερική

Η Σημασία του Διμερούς Εμπορίου για τις ΗΠΑ

Διάγραμμα 4.2.2.1

Διάγραμμα 4.2.2.2

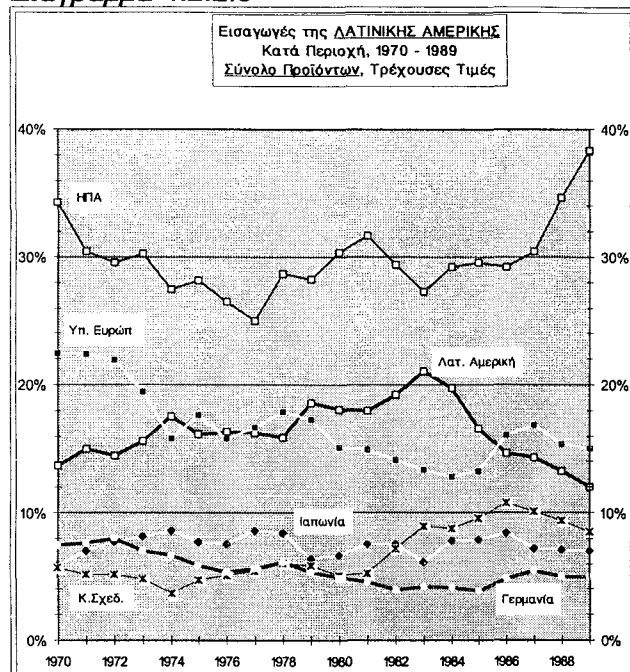
Η σημασία των χωρών της Λ.Αμερικής για το εμπόριο των ΗΠΑ αφορά τις Αμερικανικές εξαγωγές κυρίως βιομηχανικών αλλά και πρωτογενών προϊόντων και τις εισαγωγές ενέργειας και πρωτογενών αγαθών. Η αγορά των χωρών της Λ.Αμερικής απορροφά το 14% των Αμερικανικών βιομηχανικών εξαγωγών και το 11% των πρωτογενών και τελικά το 14% των συνολικών εξαγωγών (Διαγράμματα 4.2.2.1, 4.2.2.2 και 4.2.2.6 ως 4.2.2.13). Από τις χώρες αυτές οι ΗΠΑ προμηθεύονται το 30% περίπου των ενεργειακών και το 1/4 των πρωτογενών εισαγωγών τους και τελικά το 10% των συνολικών εισαγωγών τους. Οι Αμερικανικές εξαγωγές προς την περιοχή αποτελούνται κατά τα 4/5 από βιομηχανικά προϊόντα ενώ οι εισαγωγές ενώ μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1980 αποτελούντο κατά 80% από ενεργειακά και πρωτογενή προϊόντα στη συνέχεια υπήρξε μια εντυπωσιακή άνοδος της συμμετοχής των βιομηχανικών τα οποία στα τέλη της δεκαετίας αποτελούσαν το 46% περίπου των συνολικών εισαγωγών από την περιοχή. Η σημασία της περιοχής για τις Αμερικανικές πωλήσεις αυξήθηκε μετά τα μέσα και μέχρι τα τέλη περίπου της δεκαετίας του 1970 ενώ στη συνέχεια μειώθηκε έντονα μέχρι το 1983 και σταθεροποιήθηκε μέχρι τα τέλη του 1980. Οι εισαγωγές από την περιοχή αυτή, αντίθετα, μετά από μια σημαντική αύξηση του μεριδίου τους στην Αμερικανική αγορά στα μέσα του 1970, που οφείλεται στην αύξηση της αξίας των μη βιομηχανικών εισαγωγών, επιδεικνύουν μια έντονη πορεία μείωσης ιδιαίτερα μετά το 1983.

Η περιοχή απορροφούσε στις αρχές του 1970 το 17% των βιομηχανικών πωλήσεων των ΗΠΑ στο εξωτερικό και στις αρχές της επόμενης δεκαετίας το 21% περίπου. Στη συνέχεια ακολουθεί μια διετία έντονης μείωσης των Αμερικανικών βιομηχανικών πωλήσεων στην περιοχή που οφείλεται τόσο στην απόλυτη μείωση των εισαγωγών της περιοχής όσο και στην σχετικά μεγαλύτερη μείωση των εισαγωγών από τις ΗΠΑ. Οι ΗΠΑ, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, αντλούσαν το 50% περίπου των ενεργειακών εισαγωγών τους από την περιοχή αυτή. Κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1970 όμως παρατηρείται μια έντονη στροφή προς τις αγορές της Μ.Ανατολής και της Αφρικής με αποτέλεσμα οι

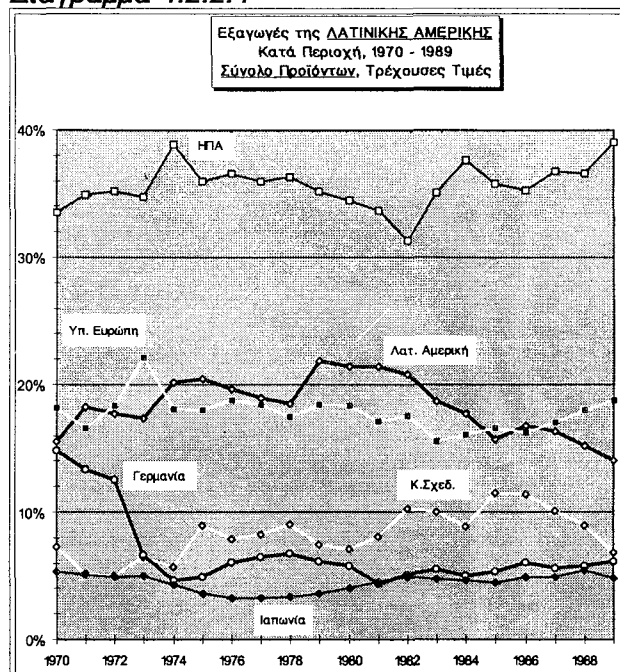
εισαγωγές από την Λ.Αμερική να αποτελούν μόνο το 28% των Αμερικανικών ενεργειακών εισαγωγών στα τέλη του 1970 ενώ στη συνέχεια υπάρχει μια σχετική επανάκαμψη της σημασίας της περιοχής στον τομέα αυτόν που εντείνεται στα μέσα του 1980 και στη συνέχεια μειώνεται και πάλι στα επίπεδα του 28%-30%. Οι εισαγωγές πρωτογενών προϊόντων, αντίθετα, φαίνεται ότι αποτελούν ένα συνεχώς μειούμενο ποσοστό της Αμερικανικής αγοράς (από 1/3 στις αρχές του 1970 σε 1/4 στα τέλη του 1980) και φαίνεται ότι το αντίστοιχο μερίδιο των χωρών της Λ.Αμερικής το ανέλαβαν οι Αλ.Ανεπτυγμ. χώρες.

Η Σημασία του Διμερούς Εμπορίου για την Λατινική Αμερική

Διάγραμμα 4.2.2.3

Διάγραμμα 4.2.2.4

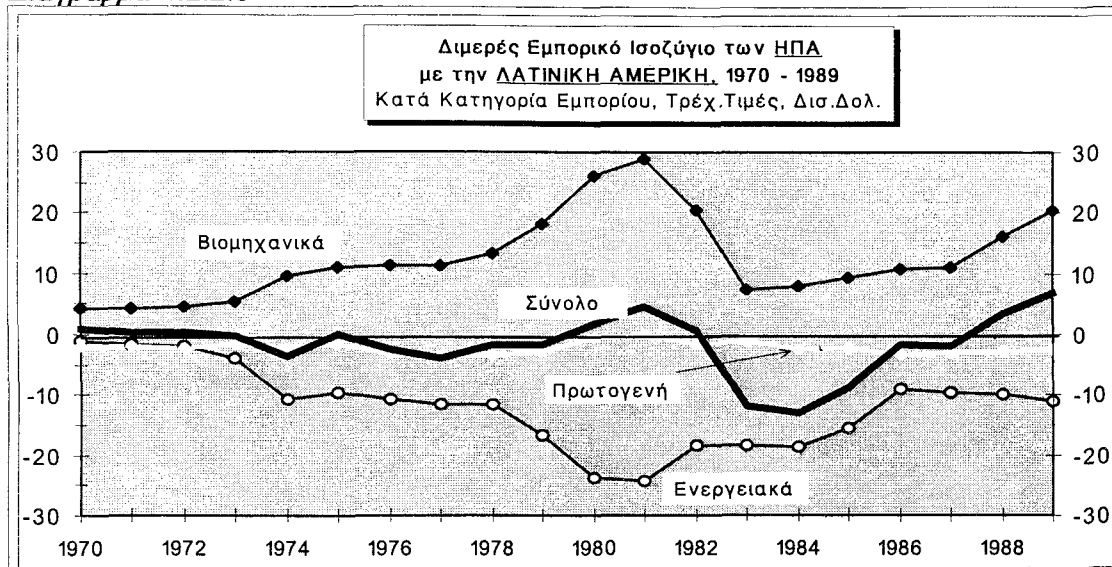

Το διμερές εμπόριο με τις ΗΠΑ έχει μεγαλύτερη σχετικά σημασία για τις χώρες της Λ.Αμερικής τόσο από την άποψη των εξαγωγών τους όσο και από την πλευρά του μεριδίου της αγοράς τους που κατέχουν οι Αμερικανικές εξαγωγές. Οι ΗΠΑ απορροφούν το 23% των πρωτογενών, το 52% των ενεργειακών, το 47% των βιομηχανικών και το 40% περίπου των συνολικών εξαγωγών της περιοχής ενώ κατέχουν το 44% της αγοράς βιομηχανικών και πρωτογενών εισαγωγών της και το 38% των συνολικών εισαγωγών της περιοχής (Διαγράμματα 4.2.2.2 και 4.2.2.6 ως 4.2.2.13). Τα 3/4 σχεδόν των εισαγωγών της περιοχής αποτελούνται από βιομηχανικά προϊόντα και οι σημαντικότεροι ανταγωνιστές των ΗΠΑ στην αγορά αυτή είναι (Διάγραμμα 4.2.2.3) η Υπ.Ευρώπη που κατέχει το 18%, η Ιαπωνία με το 10%, η Γερμανία με 7% και οι Κ.Σχεδιασμ. με 6% αφού το 8% του βιομηχανικού εμπορίου γίνεται ανάμεσα στις χώρες της περιοχής. Οι Ευρωπαϊκές χώρες σημείωσαν, όμως, σημαντικές απώλειες εμπορίου στην περιοχή αφού η Υπ.Ευρώπη "έχασε" 8 ποσοστιαίες μονάδες από την βιομηχανική αγορά της και η Γερμανία 3 ποσ. μονάδες κατά την διάρκεια των δυο τελευταίων δεκαετιών και τα μερίδια αυτά τα ανέλαβαν οι ΗΠΑ. Οι κυριότερες περιοχές εξαγωγών της περιοχής, εκτός των ΗΠΑ, είναι (Διάγραμμα 4.2.2.4) η Υπ.Ευρώπη που απορροφά το 19% των συνολικών εξαγωγών της, η Γερμανία που απορροφά το 6% και οι Κ.Σχεδιασμ. που απορροφούν το 7%. Οι εξαγωγές προς τις περιοχές αυτές αποτελούνται, όμως, κατά τα 3/4 από μη βιομηχανικά προϊόντα ενώ οι εξαγωγές προς τις ΗΠΑ

αποτελούνται σε ένα συνεχώς αυξανόμενο βαθμό μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1980 από βιομηχανικά προϊόντα.

Το Διμερές Εμπορικό Ισοζύγιο των ΗΠΑ με την Λατινική Αμερική

Διάγραμμα 4.2.2.5

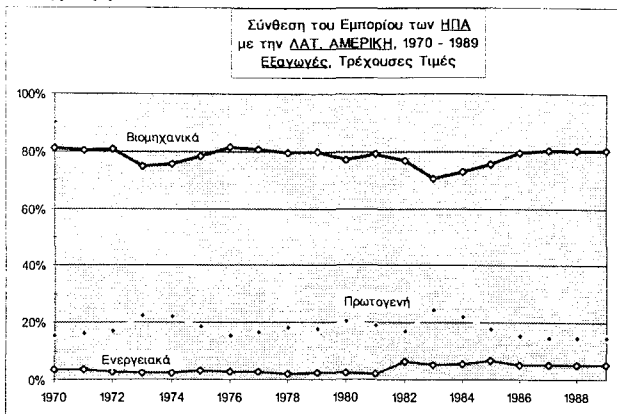
Το διμερές εμπορικό ισοζύγιο των ΗΠΑ με την περιοχή αυτή εμφανίζεται σχετικά ισορροπημένο μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 1970 (Διάγραμμα 4.2.2.5) και το γεγονός αυτό οφείλεται στα σημαντικά πλεονάσματα βιομηχανικών αγαθών που καλύπτουν τα επίσης σημαντικά ελλείμματα μη βιομηχανικών προϊόντων που προέρχονται κυρίως από τις καθαρές εισαγωγές ενέργειας από την περιοχή. Εξαίρεση αποτελούν μόνο τα έτη 1974 και 1977 όπου τα διμερή βιομηχανικά πλεονάσματα των ΗΠΑ δεν είναι αρκετά για να καλύψουν τα ενεργειακά ελλείμματα. Σημαντικά διμερή ελλείμματα εμφανίζονται στα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1980, μετά από μια περίοδο μικρών πλεονασμάτων για τις ΗΠΑ. Το γεγονός αυτό οφείλεται στην σημαντική μείωση των βιομηχανικών πλεονασμάτων των ΗΠΑ που δεν επαρκούν για να καλύψουν τα ενεργειακά ελλείμματα παρά την μείωση του μεγέθους των ελλειμμάτων αυτών. Από το 1985 και έπειτα είναι εμφανής μια τάση βελτίωσης του διμερούς εμπορικού ελλείμματος για τις ΗΠΑ που οφείλεται τόσο στην αύξηση των βιομηχανικών πλεονασμάτων όσο και στην συνεχιζόμενη μείωση των ενεργειακών ελλειμμάτων.

Αξίζει να τονιστεί η διαφαινόμενη σχέση ανάμεσα στα ενεργειακά ελλείμματα και τα βιομηχανικά πλεονάσματα που χαρακτηρίζεται από μια διαμετρικά αντίθετη πορεία. Κατά την δεκαετία του 1970 η αύξηση των καθαρών εισαγωγών ενέργειας συνοδεύτηκε από μια σχεδόν ισόποση αύξηση των καθαρών εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων και η εξέλιξη αυτή έφτασε στο απόγειό της το 1981. Στη συνέχεια ακολούθησε μια περίοδος ταυτόχρονης μείωσης τόσο των ενεργειακών ελλειμμάτων όσο και πολύ περισσότερο των βιομηχανικών πλεονασμάτων με αποτέλεσμα το συνολικό πλεόνασμα ύψους 4.5 δισ.δολ. το 1981 να μετατραπεί σε έλλειμμα 13 δισ.δολ. το 1984. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται στην

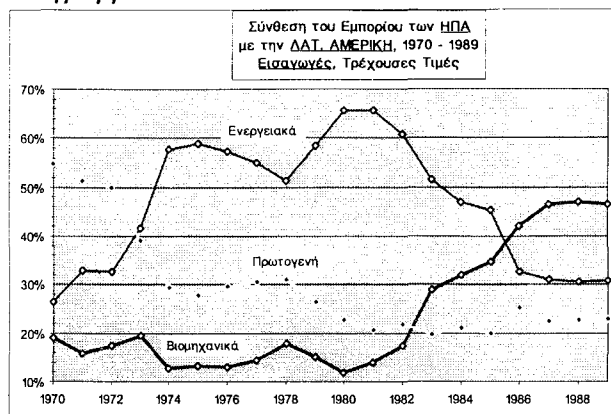
σημαντική μείωση των εισαγωγών της περιοχής που έπληξε κατά κύριο λόγο τον σημαντικότερο “προμηθευτή” δηλ. τις ΗΠΑ και ιδιαίτερα τις Αμερικανικές εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων.³

3 Την διετία 1982-83 το 50% της μείωσης των συνολικών Αμερικανικών εξαγωγών οφείλεται στην μείωση των εξαγωγών προς την περιοχή της Λατινικής Αμερικής.

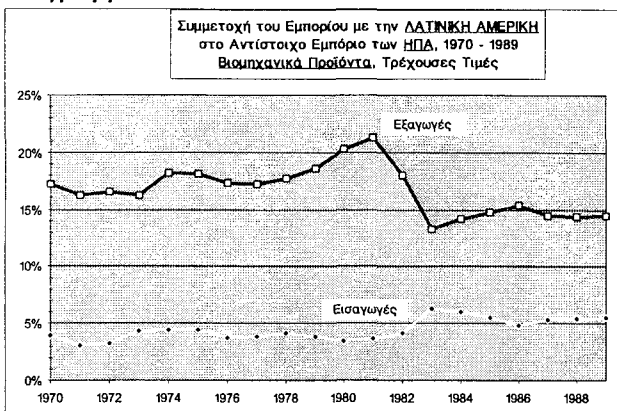
Διάγραμμα 4.2.2.6

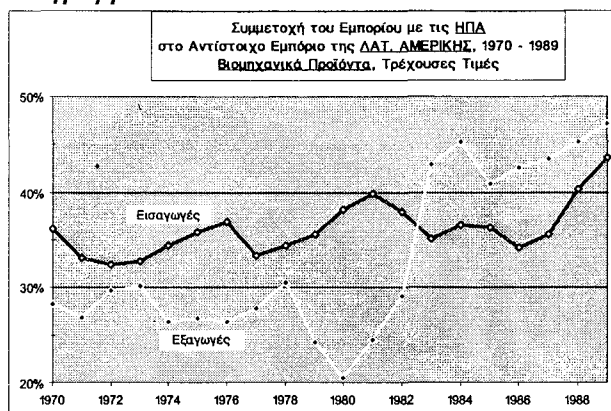
Διάγραμμα 4.2.2.7

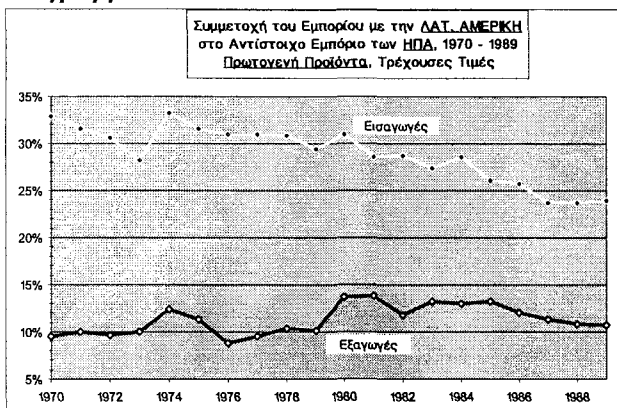
Διάγραμμα 4.2.2.8

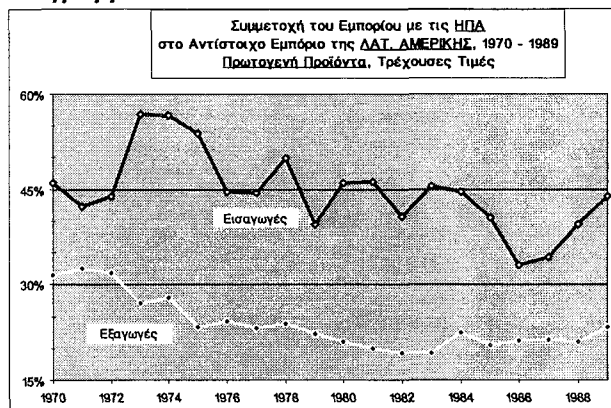
Διάγραμμα 4.2.2.9

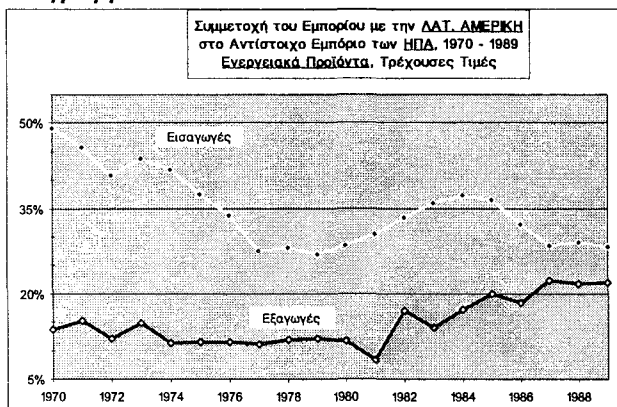
Διάγραμμα 4.2.2.10

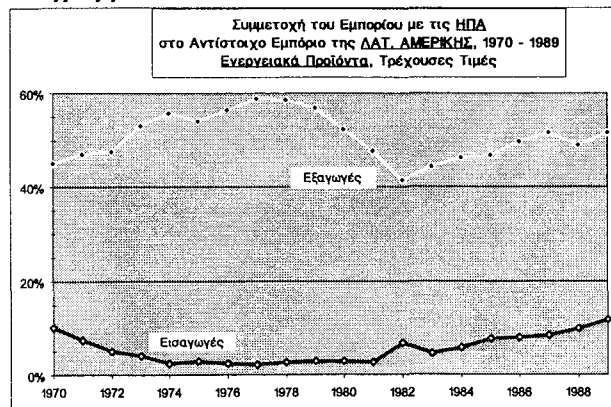
Διάγραμμα 4.2.2.11

Διάγραμμα 4.2.2.12

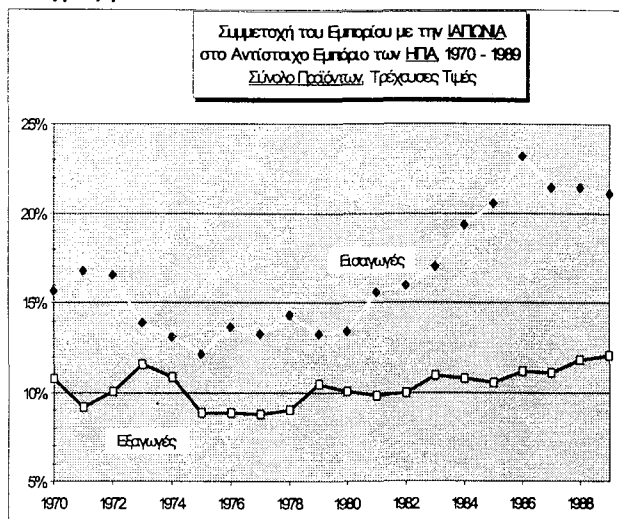
Διάγραμμα 4.2.2.13

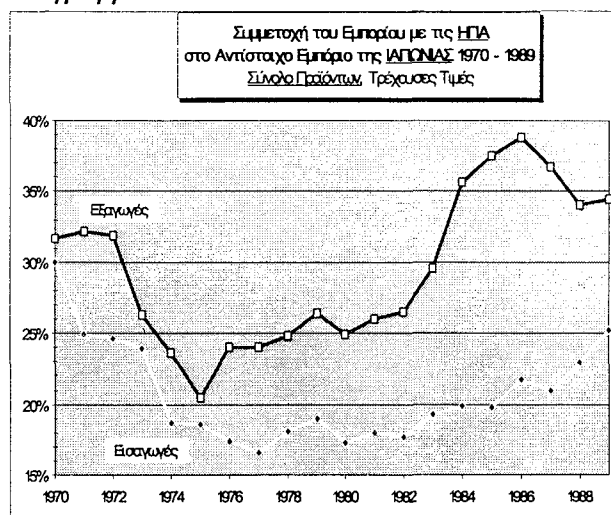
3. Το Διμερές Εμπόριο των ΗΠΑ με την Ιαπωνία

Η Σημασία του Διμερούς Εμπορίου για τις ΗΠΑ

Διάγραμμα 4.2.3.1

Διάγραμμα 4.2.3.2

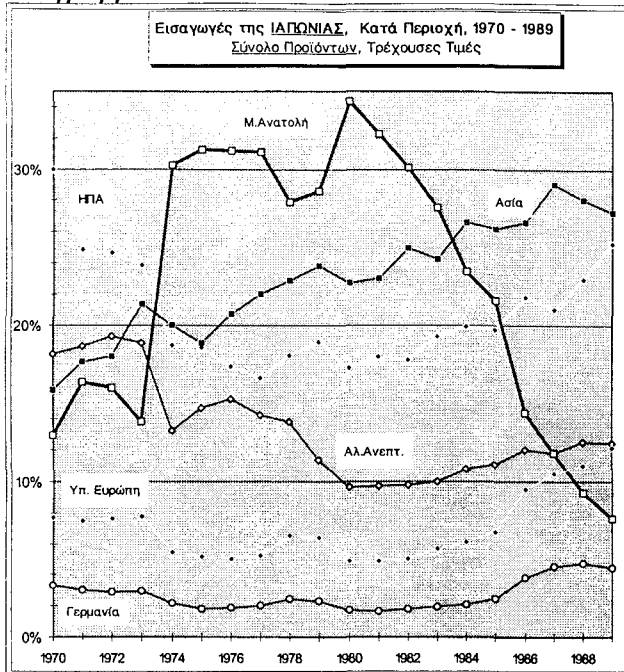

Η σημασία της Ιαπωνίας για το εμπόριο των ΗΠΑ έγκειται κατά κύριο λόγο στις βιομηχανικές εισαγωγές από την χώρα αυτή και στις Αμερικανικές εξαγωγές πρωτογενών προϊόντων. Η Ιαπωνία απορροφά το 25% των πρωτογενών, το 8% των βιομηχανικών εξαγωγών και το 12% των συνολικών εξαγωγών των ΗΠΑ οι οποίες αποτελούνται κατά 55% από πρωτογενή προϊόντα (Διαγράμματα 4.2.3.1, 4.2.3.2 και 4.2.3.6 ως 4.2.3.11). Από την άλλη μεριά οι εισαγωγές από την χώρα αυτή, που συντίθεται αποκλειστικά από βιομηχανικά προϊόντα, αποτελούν το 21% των βιομηχανικών και το 26% των συνολικών εισαγωγών των ΗΠΑ. Κατά την διάρκεια των δυο τελευταίων δεκαετιών ενώ η σημασία της Ιαπωνίας για τις Αμερικανικές πωλήσεις παραμένει σταθερή στα επίπεδα του 10-12% αντίθετα οι εισαγωγές από την χώρα αυτή καταλαμβάνουν ένα συνεχώς αυξανόμενο μερίδιο της Αμερικανικής, ιδιαίτερα της βιομηχανικής, αγοράς. Η μεγάλη αύξηση τόσο του απόλυτου όσο και του σχετικού μεγέθους των Ιαπωνικών εξαγωγών στην Αμερικανική αγορά έλαβε χώρα κατά το πρώτο ήμισυ της δεκαετίας του 1980 με αποτέλεσμα την σημαντική, όπως θα δούμε αναλυτικά παρακάτω, επιδείνωση του εμπορικού, ιδιαίτερα του βιομηχανικού, ισοζυγίου των ΗΠΑ.

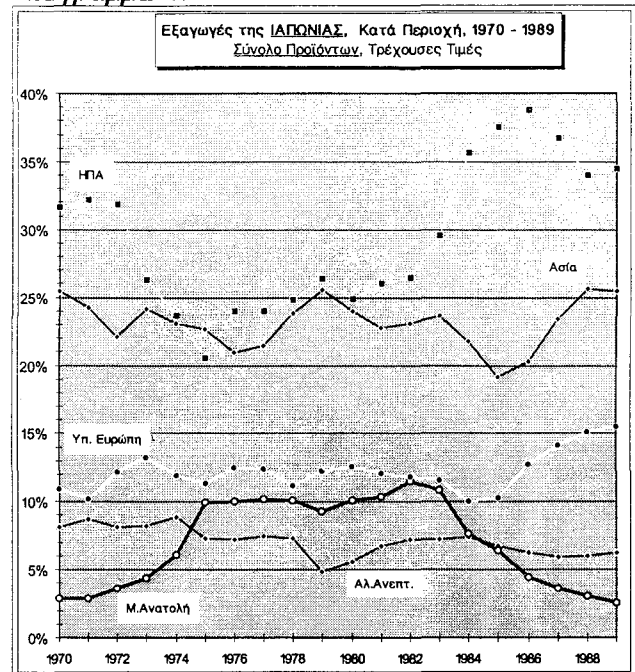
Οι Αμερικανικές εξαγωγές προς την χώρα αυτή αποτελούνται κατά την δεκαετία του 1970 κατά τα 2/3 από πρωτογενή προϊόντα και μόνο μετά από τα μέσα του 1980 τα βιομηχανικά προϊόντα συνθέτουν πάνω από το ήμισυ των συνολικών εξαγωγών. Στο πεδίο του βιομηχανικού εμπορίου ενώ οι ΗΠΑ αποστέλλουν το 6%-8% των εξαγωγών τους στην περιοχή αυτή αντίθετα "αγοράζουν" ένα συνεχώς αυξανόμενο μερίδιο των εισαγωγών τους που από 22% στις αρχές του 1970 έφτασε το 28% στα μέσα του 1980 για να σταθεροποιηθεί γύρω στο 26% στα τέλη της δεκαετίας. Αντίθετα η Ιαπωνία ήταν συνεχώς μια σημαντική αγορά πρωτογενών προϊόντων για τους Αμερικανούς παραγωγούς αφού απορροφούσε από 1/5 ως 1/4 των συνολικών πρωτογενών εξαγωγών.

Η Σημασία του Διμερούς Εμπορίου για την Ιαπωνία

Διάγραμμα 4.2.3.3

Διάγραμμα 4.2.3.4

Το διμερές εμπόριο φαίνεται ότι είναι αρκετά πιο σημαντικό για την Ιαπωνία τόσο στο πεδίο των εξαγωγών όσο και των εισαγωγών. Τα Αμερικανικά προϊόντα καταλαμβάνουν το 1/3 των πρωτογενών, το 30% των βιομηχανικών και το 1/4 των συνολικών εισαγωγών της χώρας (Διαγράμματα 4.2.3.2 και 4.2.3.6 ως 4.2.3.11). Οι Αμερικανικές εισαγωγές, αντίστοιχα, αποτελούν το 35% των βιομηχανικών αλλά και των συνολικών εξαγωγών της Ιαπωνίας. Η σημασία της αγοράς των ΗΠΑ τόσο για τις Ιαπωνικές εξαγωγές όσο και τις εισαγωγές αυξήθηκε μετά τα τέλη της δεκαετίας του 1970. Ενώ το 1975 κατευθυνόταν στις ΗΠΑ το 21% των βιομηχανικών εξαγωγών της περιοχής στα μέσα της επόμενης δεκαετίας το μερίδιο αυτό αυξήθηκε στο 39%.

Παρότι οι ΗΠΑ κατέχουν το 30% της Ιαπωνικής αγορά βιομηχανικών εισαγωγών έχουν απωλέσει ένα σημαντικό τμήμα της αγοράς αυτής αφού στις αρχές του 1970 κατείχαν το 43% της ίδιας αγοράς (Διάγραμμα 4.2.3.3). Οι χώρες της Υπ.Ευρώπη κατέχουν το 1/4 σχεδόν της ίδιας αγοράς και η Γερμανία περίπου το 1/10 αλλά η περιοχή που αναδεικνύεται ως ο κύριος ανταγωνιστής των ανεπτυγμένων χωρών κατά την διάρκεια των δυο τελευταίων δεκαετιών είναι η περιοχή της Ασίας. Οι βιομηχανικές εξαγωγές της Ασίας ενώ αποτελούν μόνο το 5% των αντιστοιχών Ιαπωνικών εισαγωγών στις αρχές του 1970 επιδεικνύουν μια έντονη αύξηση με αποτέλεσμα να φτάσουν το 25% περίπου στα τέλη του 1980. Στη περιοχή αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο και η μείωση του μεριδίου των ΗΠΑ στην αγορά των Ιαπωνικών βιομηχανικών εισαγωγών. Αντίθετα οι Ευρωπαϊκές χώρες κατόρθωσαν να διατηρήσουν, με ελάχιστες μόνο απώλειες τα μερίδια τους στην βιομηχανική αγορά της Ιαπωνίας.

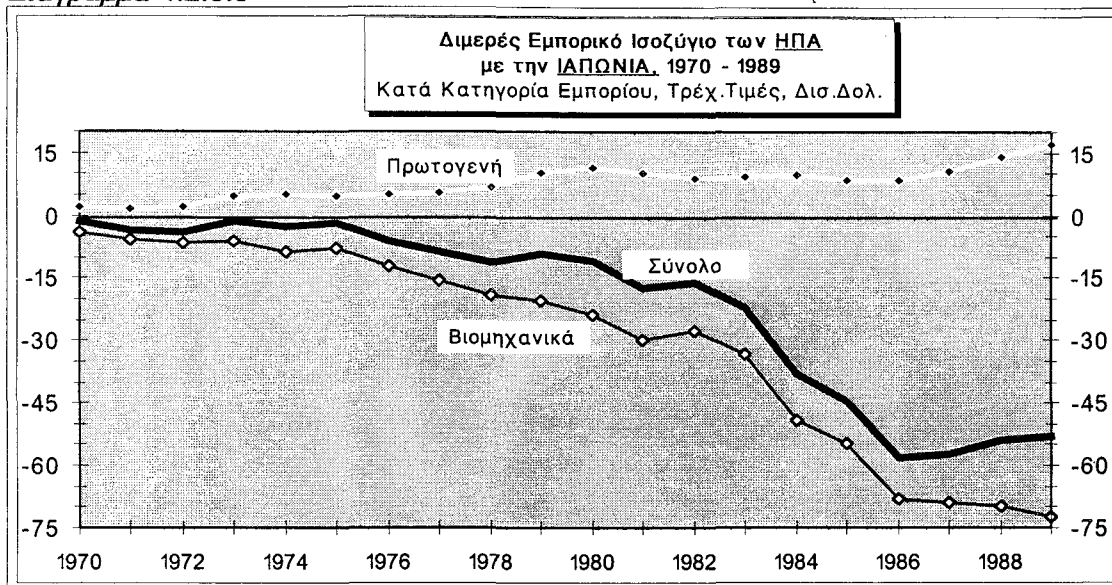
Στο πεδίο των εισαγωγών πρωτογενών προϊόντων εκτός από τις ΗΠΑ που κατέχουν το 1/3 της αντίστοιχης Ιαπωνικής αγοράς, η περιοχή της Ασίας κατέχει το 1/4 περίπου και οι Αλ.Ανεπτυγμ. χώρες

το 1/5 ενώ λιγότεροι σημαντικοί πωλητές είναι οι Κ.Σχεδιασμ. χώρες (ιδιαίτερα η Κίνα) και η Υπ.Ευρώπη που κατέχουν από 7% περίπου της αντίστοιχής αγοράς.

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει οι Ιαπωνικές εξαγωγές αποτελούνται σχεδόν αποκλειστικά από βιομηχανικά προϊόντα. Οι περιοχή που αποτελεί την σημαντικότερη εξαγωγική αγορά της Ιαπωνίας, μετά τις ΗΠΑ όπου αποστέλλεται το 35% των βιομηχανικών εξαγωγών, είναι η περιοχή της Ασίας που απορροφά το 1/4 των εξαγωγών αυτών (Διάγραμμα 4.2.3.4). Σημαντικές αγορές επίσης αποτελούν και οι χώρες της Υπ.Ευρώπης που απορροφούν το 16% αλλά και η Γερμανία, οι Κ.Σχεδιασμ. και οι Αλ.Ανεπτυγμ. χώρες που απορροφούν από 6% των Ιαπωνικών βιομηχανικών εξαγωγών αντίστοιχα.

Το Διμερές Εμπορικό Ισοζύγιο των ΗΠΑ με την Ιαπωνία

Διάγραμμα 4.2.3.5

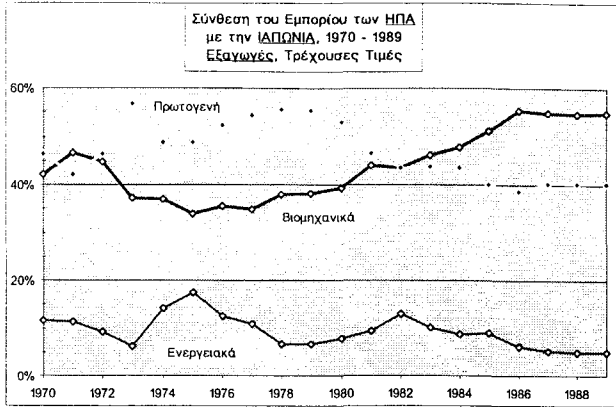

Το διμερές εμπορικό ισοζύγιο των ΗΠΑ με την Ιαπωνία χαρακτηρίζεται από συνεχή ελλείμματα κατά το διάστημα των δυο τελευταίων δεκαετιών, τα οποία αρχίζουν αυξάνονται σημαντικά από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 (Διάγραμμα 4.2.3.5) και παίρνουν εκρηκτικές διαστάσεις από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 με αποκορύφωμα τα μέσα της δεκαετίας αυτής. Στη συνέχεια ακολουθεί μια περίοδος σταθεροποίησης ή και μικρής μείωσης του διμερούς ελλείμματος. Στην πράξη κατά την δεκαετία του 1980 τα διμερή ελλείμματα με την Ιαπωνία αποτελούσαν το 50% κ.μ.ο. του συνολικού Αμερικανικού εμπορικού ελλείμματος ενώ τα διμερή βιομηχανικά ελλείμματα αποτελούσαν το 70% κ.μ.ο. του βιομηχανικού ελλείμματος των ΗΠΑ.

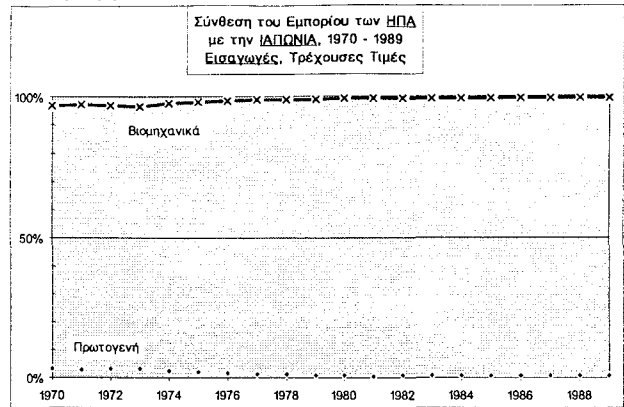
Στην πράξη το συνολικό διμερές έλλειμμα με την Ιαπωνία ισοδυναμεί επακριβώς με το διμερές βιομηχανικό έλλειμμα αν αφαιρεθεί το συνεχές πλεόνασμα πρωτογενών προϊόντων. Το πλεόνασμα αυτό, το οποίο αποτελεί το πιο σημαντικό διμερές πλεόνασμα για τις ΗΠΑ, κάλυπτε ένα σημαντικό τμήμα (40%-50%) του διμερούς βιομηχανικού ελλείμματος μέχρι τα τέλη του 1970 αλλά στη συνέχεια παρόλο την συνεχιζόμενη αύξησή του κάλυπτε ένα συνεχώς μικρότερο τμήμα του αυξανόμενου με

εκρηκτικούς ρυθμούς διμερούς βιομηχανικού ελλείμματος. Πρέπει όμως να τονιστεί η σημασία του εμπορίου πρωτογενών προϊόντων για τις ΗΠΑ αφού η μικρή βελτίωση του συνολικού διμερούς ελλείμματος μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1980 οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στις καθαρές εξαγωγές των προϊόντων αυτών στην Ιαπωνία.

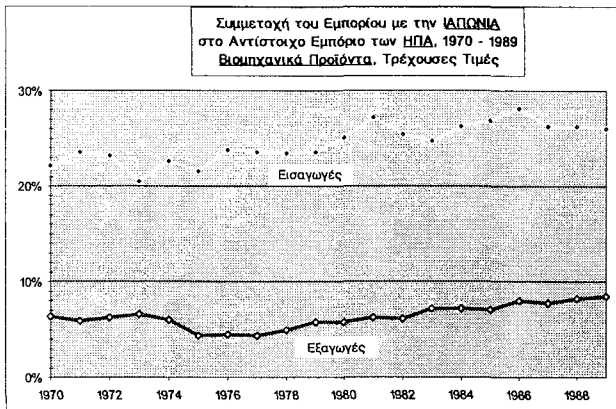
Διάγραμμα 4.2.3.6

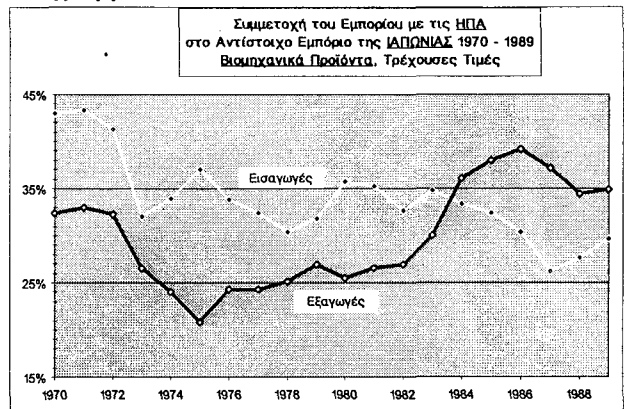
Διάγραμμα 4.2.3.7

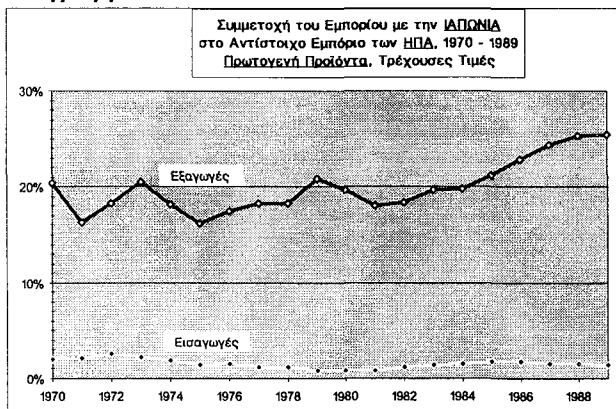
Διάγραμμα 4.2.3.8

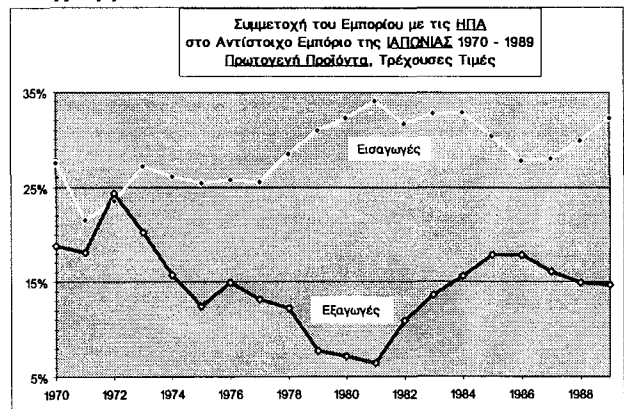
Διάγραμμα 4.2.3.9

Διάγραμμα 4.2.3.10

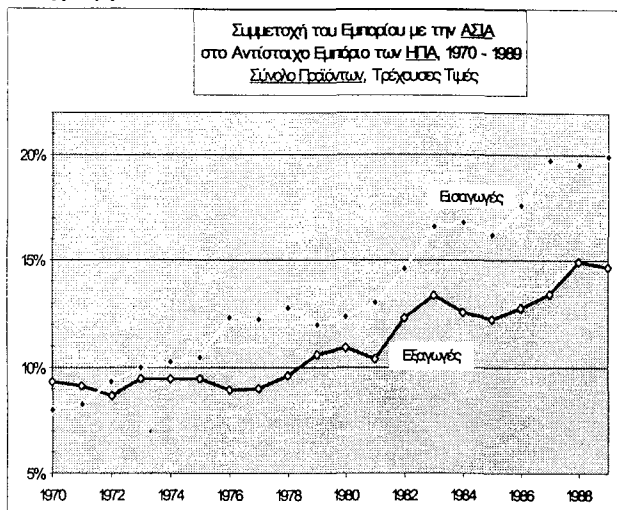
Διάγραμμα 4.2.3.11

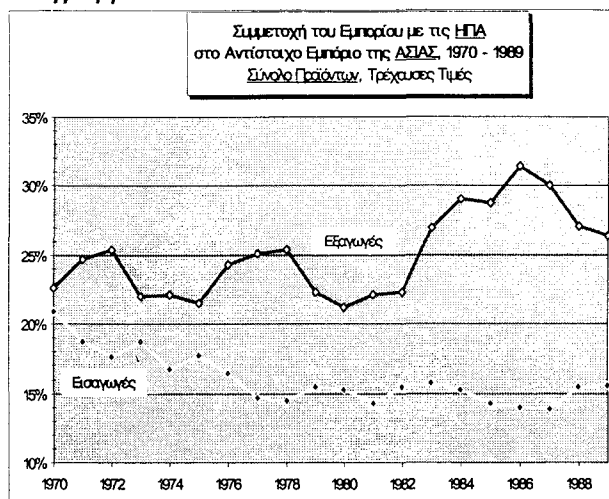
4. Το Διμερές Εμπόριο των ΗΠΑ με την Ασία

Η Σημασία του Διμερούς Εμπορίου για τις ΗΠΑ

Διάγραμμα 4.2.4.1

Διάγραμμα 4.2.4.2

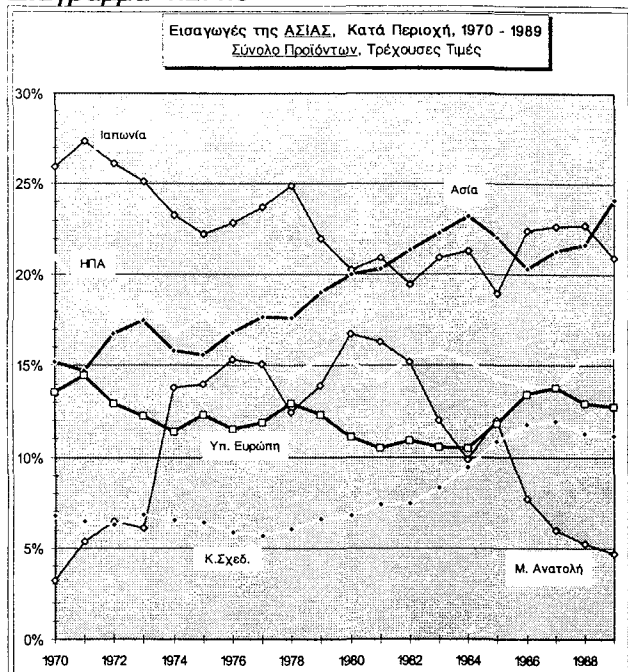

Το εμπόριο των ΗΠΑ με την Ασία αυξήθηκε ταχύτερα σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη περιοχή της παγκόσμιας οικονομίας. Η περιοχή αυτή απορροφά το 14% των βιομηχανικών, το 18% των πρωτογενών και το 15% των συνολικών εξαγωγών των ΗΠΑ (Διαγράμματα 4.2.4.1, 4.2.4.2 και 4.2.4.6 ως 4.2.4.13) ενώ στις αρχές της δεκαετίας του 1970 τα αντίστοιχα μεγέθη ήταν 8%, 15% και 9%. Παράλληλα οι πωλήσεις της περιοχής αυτής αντιπροσωπεύουν το 22% των βιομηχανικών, 12% των πρωτογενών, 9% των ενεργειακών και 20% των συνολικών Αμερικανικών εισαγωγών ενώ στις αρχές του 1970 ήταν στο επίπεδο του 8%, 9% και 8% αντίστοιχα. Τα βιομηχανικά προϊόντα αποτελούν το σημαντικότερο και συνεχώς αυξανόμενο τμήμα των Αμερικανικών εξαγωγών αφού στις αρχές του 1970 αποτελούσαν το 60% και στα τέλη του 1980 τα 3/4 των συνολικών πωλήσεων των ΗΠΑ στην περιοχή. Το ίδιο ισχύει και για τις εισαγωγές από την περιοχή της Ασίας οι οποίες αποτελούνται κατά 90% από βιομηχανικά προϊόντα ενώ στα αρχές του 1970 το αντίστοιχο μέγεθος ήταν περίπου 70%.

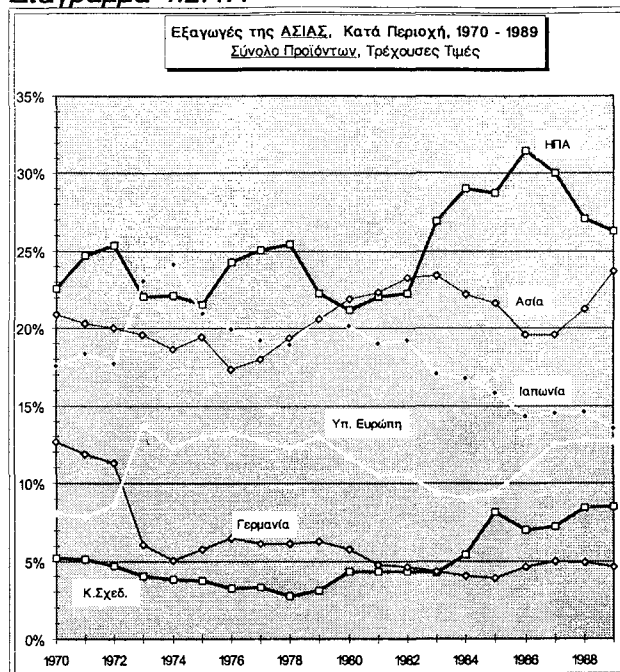
Η εξέλιξη των ετήσιων ρυθμών μεταβολής των συνολικών εξαγωγών των ΗΠΑ στην περιοχή κατά τις δυο τελευταίες δεκαετίες παρουσιάζει ενδιαφέρουσες διακυμάνσεις. Φαίνεται ότι οι Αμερικανικές εξαγωγές στην περιοχή της Ασίας χαρακτηρίζεται από "κύκλους" που ο καθένας διαρκεί 4-5 χρόνια. Τέτοιοι κύκλοι εξαγωγών μπορούν να χαρακτηριστούν τα διαστήματα 1971-76, 1976-81, 1981-85 και 1985-88. Την ίδια κυκλική εξέλιξη φαίνεται ότι ακολουθούν και οι εισαγωγές των ΗΠΑ από την περιοχή και οι περίοδοι τέτοιων κυκλικών διακυμάνσεων είναι τα διαστήματα 1970-75, 1975-82, 1982-85 και 1985-1988. Χαρακτηριστική είναι η περίοδος της πρώτης πενταετίας του 1980 κατά την οποία ενώ οι ρυθμοί αύξησης των εξαγωγών προς την Ασία κυμαίνονταν σε μηδενικά, στην πράξη, επίπεδα οι ρυθμοί εισαγωγών από την περιοχή ευρισκοντο γύρω στο 20%-25% σε ετήσια βάση με αποτέλεσμα την έκρηκτική επέκταση των διμερών ελλειμμάτων των ΗΠΑ.

Η Σημασία του Διμερούς Εμπορίου για την Ασία

Διάγραμμα 4.2.4.3

Διάγραμμα 4.2.4.4

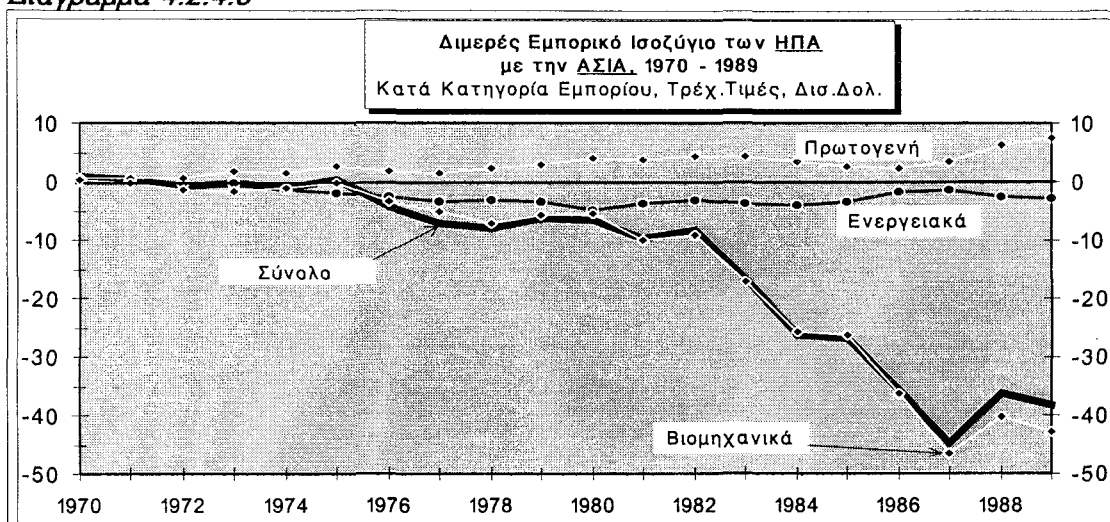
Το διμερές εμπόριο με τις ΗΠΑ είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την περιοχή της Ασίας αλλά παρουσιάζει ορισμένες ενδιαφέρουσες εξελίξεις κατά τις δυο τελευταίες δεκαετίες. Το βασικό χαρακτηριστικό είναι ότι οι εξαγωγές στις ΗΠΑ γίνονται σταδιακά ολοένα και πιο σημαντικές για την περιοχή αυτή ενώ αντίθετα οι Αμερικανικές εισαγωγές καταλαμβάνουν ένα συνεχώς μικρότερο τμήμα της αγοράς της. Οι εξελίξεις αυτές υποδηλώνονται από το γεγονός ότι ενώ κατά την διάρκεια του 1970 οι πωλήσεις της περιοχής προς τις ΗΠΑ αποτελούσαν το 1/4 κ.μ.ο. των συνολικών εξαγωγών τους την επόμενη δεκαετία αυξήθηκαν ταχέως φτάνοντας το 1/3 σχεδόν των συνολικών εξαγωγών στα μέσα του 1980 για να μειωθούν στο 26% στα τέλη της δεκαετίας (Διαγράμματα 4.2.4.2 και 4.2.4.6 ως 4.2.4.13). Οι Αμερικανικές εξαγωγές προς την περιοχή αντίθετα, επέδειξαν μια τάση συνεχούς μείωσης κατά την δεκαετία του 1970, καταλαμβάνοντας από 21% στην αρχή το 15% της αγοράς στο τέλος της δεκαετίας και σταθεροποιήθηκαν στο επίπεδο αυτό για την επόμενη περίοδο. Η απώλεια αγοραίων μεριδίων από την μεριά των ΗΠΑ οφείλεται κατά κύριο λόγο στη ταχεία αύξηση του εμπορίου μεταξύ των χωρών της περιοχής καθώς και την κυρίαρχη θέση της Ιαπωνίας (Διάγραμμα 4.2.4.3). Η Ιαπωνικές εξαγωγές στην περιοχή αποτελούν, πέρα από την ταχύτατη επέκταση του ενδο-ασιατικού εμπορίου, και τον κυριότερο ανταγωνιστή των ΗΠΑ αφού καταλαμβάνουν το 30% της βιομηχανικής και το 21% της συνολικής αγοράς με τάσεις όμως μείωσης του μεριδίου τους. Η Υπ.Ευρώπη επίσης καταλαμβάνει το 16% της βιομηχανικής και το 13% της συνολικής αγοράς αλλά ανάλογα σημαντικό ρόλο παίζουν και οι Κ.Σχεδιασμ. χώρες (ιδιαίτερα η Κίνα με αυξανόμενους ρυθμούς) οι εξαγωγές των οποίων αποτελούν το 10% περίπου τόσο της βιομηχανικής όσο και της συνολικής αγοράς της περιοχής.

Τα βιομηχανικά προϊόντα αποτελούν ένα συνεχώς αυξανόμενο τμήμα των εξαγωγών της περιοχής αφού η κατηγορία αυτή εμπορευμάτων από 50% των συνολικών εξαγωγών στις αρχές του 1970 στα τέλη του 1980 αποτελούσε τα 3/4 των συνολικών πωλήσεων της περιοχής. Το 26% των συνολικών

εξαγωγών της περιοχής κατευθύνεται στις ΗΠΑ, το 14% στην Ιαπωνία, το 13% στην Υπ.Ευρώπη, το 8% στις Κ.Σχεδιασμ. χώρες, το 5% στη Γερμανία ενώ το 24% αντιπροσωπεύει εμπορικές ροές που λαμβάνουν χώρα ανάμεσα στα κράτη της περιοχής (Διάγραμμα 4.2.4.4). Η σύνθεση όμως του διμερούς εμπορίου της Ασίας παρουσιάζει ενδιαφέρουσες διαφοροποιήσεις. Έτσι ενώ το 90% των εξαγωγών προς τις ΗΠΑ και το 80% περίπου των εξαγωγών προς τις υπόλοιπες περιοχές αποτελείται από βιομηχανικά προϊόντα, μόνο το 40% των εξαγωγών προς την Ιαπωνία αποτελούνται από τα προϊόντα αυτά και το υπόλοιπο μέρος αποτελείται σε ίσα τμήματα από εξαγωγές ενέργειας και πρωτογενών προϊόντων. Πρέπει να προσθέσουμε, όμως, ότι στις αρχές της δεκαετίας του 1970 όταν οι βιομηχανικές εξαγωγές της Ασίας αποτελούσαν το 50% κ.μ.ο. περίπου των συνολικών πωλήσεων της, οι βιομηχανικές εξαγωγές προς την Ιαπωνία αποτελούσαν μόνο το 10% των συνολικών πωλήσεων προς την χώρα αυτή. Παρόλα αυτά η περιοχή της Ασίας φαίνεται ότι ενέχει βασικά τον ρόλο του προμηθευτή μη-βιομηχανικών προϊόντων για την Ιαπωνία και βιομηχανικών προϊόντων για όλες τις υπόλοιπες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας.

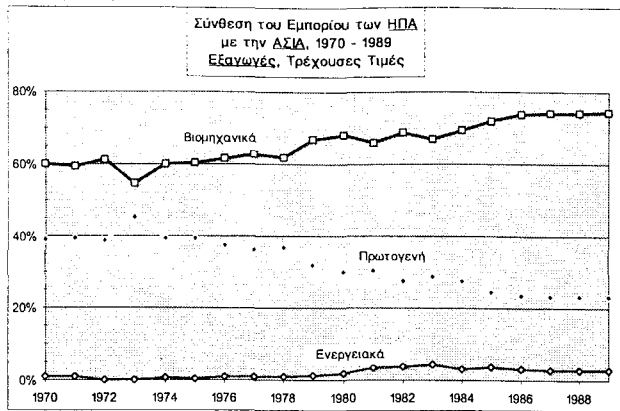
Το Διμερές Εμπορικό Ισοζύγιο των ΗΠΑ με την Ασία

Διάγραμμα 4.2.4.5

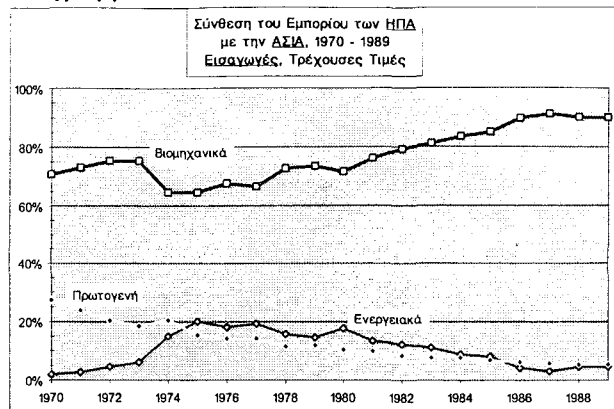

Το διμερές εμπορικό ισοζύγιο των ΗΠΑ με την Ασία αντιστοιχεί σχεδόν απόλυτα στο διμερές ισοζύγιο βιομηχανικών προϊόντων αφού τα μικρά διμερή ενεργειακά ελλείμματα αντισταθμίζονται σχεδόν πλήρως από τα πλεονάσματα πρωτογενών των ΗΠΑ για όλη της εξεταζόμενη περίοδο εκτός από την τελευταία διετία της δεκαετίας του 1980 (Διάγραμμα 4.2.4.5). Το διμερές εμπορικό ισοζύγιο μπορεί να χαρακτηριστεί ότι "ισορροπούσε" μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970 αφού τα ελλείμματα από τις καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών και ενεργειακών προϊόντων αντισταθμίζονταν από τις καθαρές εξαγωγές πρωτογενών προϊόντων των ΗΠΑ. Απο το 1975, όμως, εμφανίζεται μια έντονη επιδείνωση του διμερούς εμπορικού ισοζυγίου για τις ΗΠΑ η οποία λαμβάνει χώρα σε δυο φάσεις: η πρώτη φάση αφορά το διάστημα 1975-1982 και η δεύτερη το διάστημα 1982-1987 όπου το διμερές εμπορικό ισοζύγιο, λόγω της ταχύτατης επέκτασης των καθαρών εισαγωγών βιομηχανικών εμπορευμάτων, λαμβάνει εκρηκτικές διαστάσεις ενώ στη συνέχεια παρουσιάζει μια τάση βελτίωσης. Το 1987, έτος αιχμής για το διμερές εμπορικό έλλειμμα με την Ασία, αλλά και συνολικά, το έλλειμμα αυτό αντιπροσώπευε το 1/3 σχεδόν του συνολικού εμπορικού ελλείμματος των ΗΠΑ.

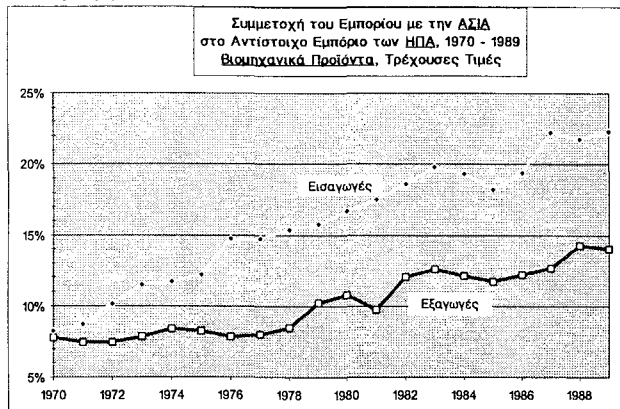
Διάγραμμα 4.2.4.6

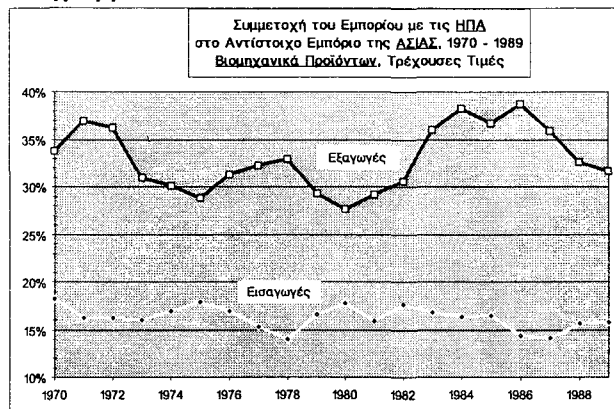
Διάγραμμα 4.2.4.7

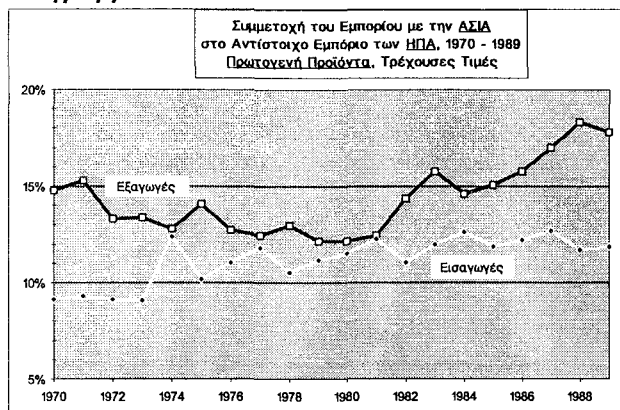
Διάγραμμα 4.2.4.8

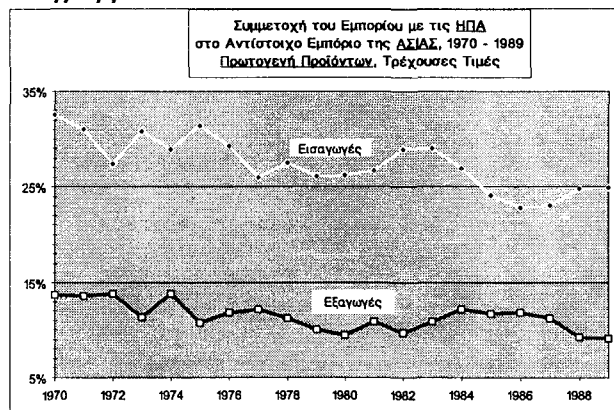
Διάγραμμα 4.2.4.9

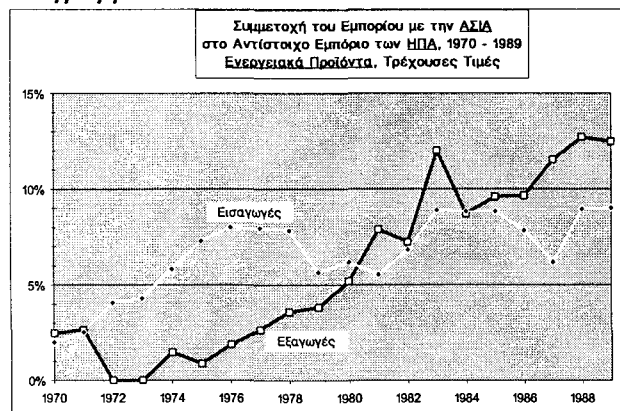
Διάγραμμα 4.2.4.10

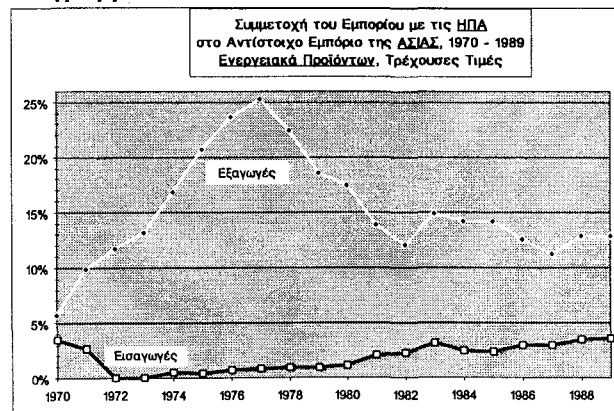
Διάγραμμα 4.2.4.11

Διάγραμμα 4.2.4.12

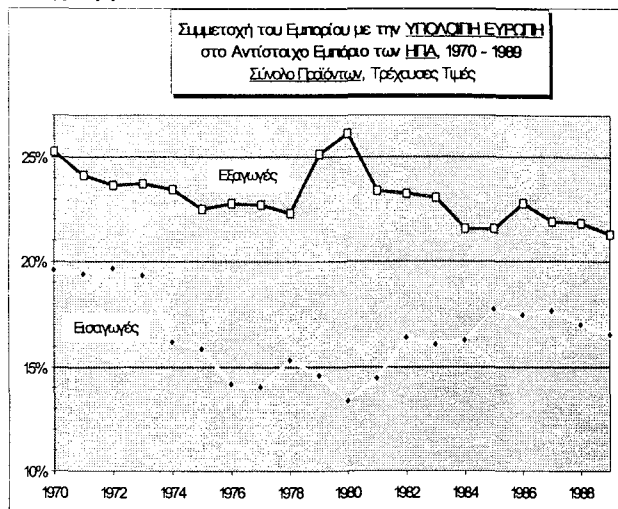
Διάγραμμα 4.2.4.13

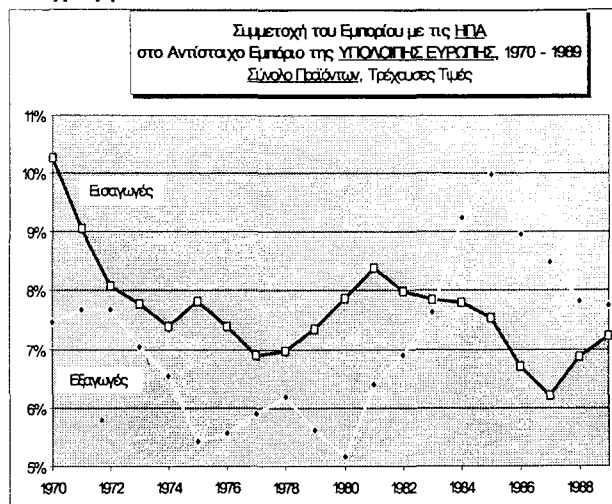
5. Το Διμερές Εμπόριο των ΗΠΑ με την Υπόλοιπη Ευρώπη

Η Σημασία του Διμερούς Εμπορίου για τις ΗΠΑ

Διάγραμμα 4.2.5.1

Διάγραμμα 4.2.5.2

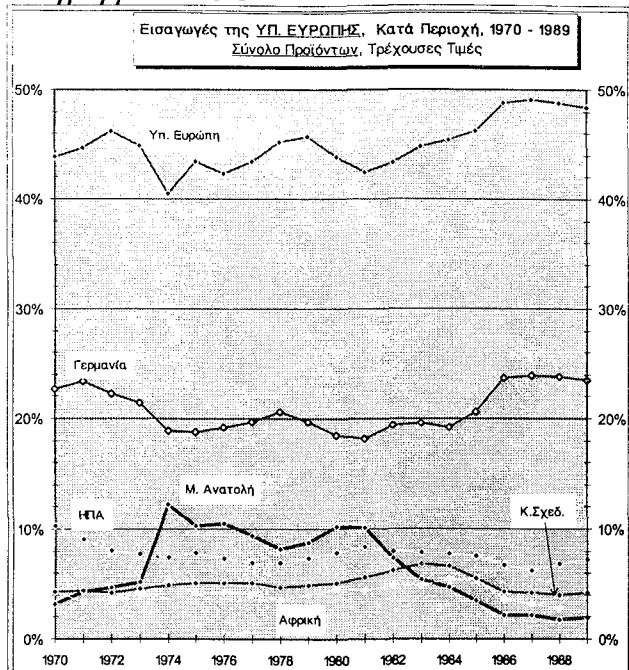

Οι χώρες της Υπ.Ευρώπης απορροφούν το 1/5 τόσο των βιομηχανικών και πρωτογενών όσο και των συνολικών εξαγωγών των ΗΠΑ και κατέχουν το 18% των βιομηχανικών και των πρωτογενών και το 17% των συνολικών εισαγωγών τους. Τα μεγέθη αυτά καθιστούν την περιοχή που αντιπροσωπεύει το μεγαλύτερο εμπορικό μπλοκ του κόσμου σε μια ιδιαίτερα σημαντική περιοχή και για το Αμερικανικό εμπόριο. Τα βιομηχανικά προϊόντα αποτελούν το 80% των Αμερικανικών εξαγωγών ενώ οι εξαγωγές της Υπ.Ευρώπης προς τις ΗΠΑ συντίθενται κατά 85% από την κατηγορία αυτή εμπορευμάτων. Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 η περιοχή αυτή απορροφούσε το 1/5 των Αμερικανικών εξαγωγών αλλά στη συνέχεια υπήρξε μια σταδιακή μείωση της συμμετοχής τους στις συνολικές εξαγωγές των ΗΠΑ με εξαίρεση τα διαστήματα 1978-80 και 1985-86. Μια αντίστοιχη πορεία χαρακτηρίζει και τις εξαγωγές της Υπ.Ευρώπης στις ΗΠΑ αλλά περιορίζεται στην δεκαετία του 1970 ενώ από τις αρχές της επόμενης δεκαετίας υπάρχει μια εμφανής τάση ανάληψης των μεριδίων της Αμερικανικής αγοράς.

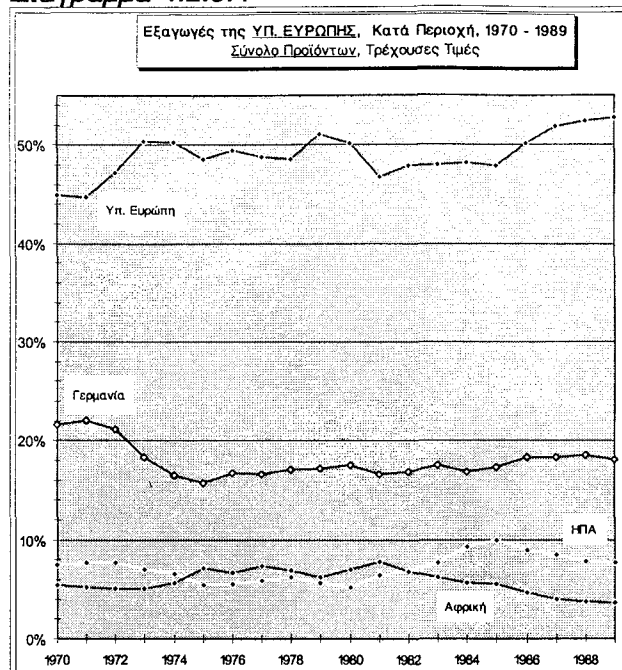
Τα βιομηχανικά προϊόντα αποτελούσαν συνεχώς τη σημαντικότερη κατηγορία εξαγωγών των ΗΠΑ προς την περιοχή αυτή με την σημασία τους να αυξάνει συνεχώς κατά την δεκαετία του 1980 και το ίδιο συμβαίνει με τις Αμερικανικές εισαγωγές από την περιοχή. Η συμμετοχή των εξαγωγών πρωτογενών προς την Υπ.Ευρώπη στο σύνολο των αντίστοιχων εξαγωγών των ΗΠΑ ενώ είναι σχεδόν σταθερές στα επίπεδα του 26%-28% κατά την δεκαετία του 1970 εμφανίζουν μια σταθερή τάση μείωσης την επόμενη δεκαετία φθάνοντας το 20% στο τέλος του 1980. Ταυτόχρονα το μερίδιο των εξαγωγών αυτών στις συνολικές Αμερικανικές εξαγωγές μειώνεται από το 25%-30% στις αρχές του 1970 στο 18% στα τέλη του 1980. Το μερίδιο, αντίθετα, των ευρωπαϊκών πωλήσεων πρωτογενών στην αντίστοιχη Αμερικανική αγορά χαρακτηρίζεται από μια συνεπή σταθερότητα καθόλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου.

Η Σημασία του Διμερούς Εμπορίου για την Υπόλοιπη Ευρώπη

Διάγραμμα 4.2.5.3

Διάγραμμα 4.2.5.4

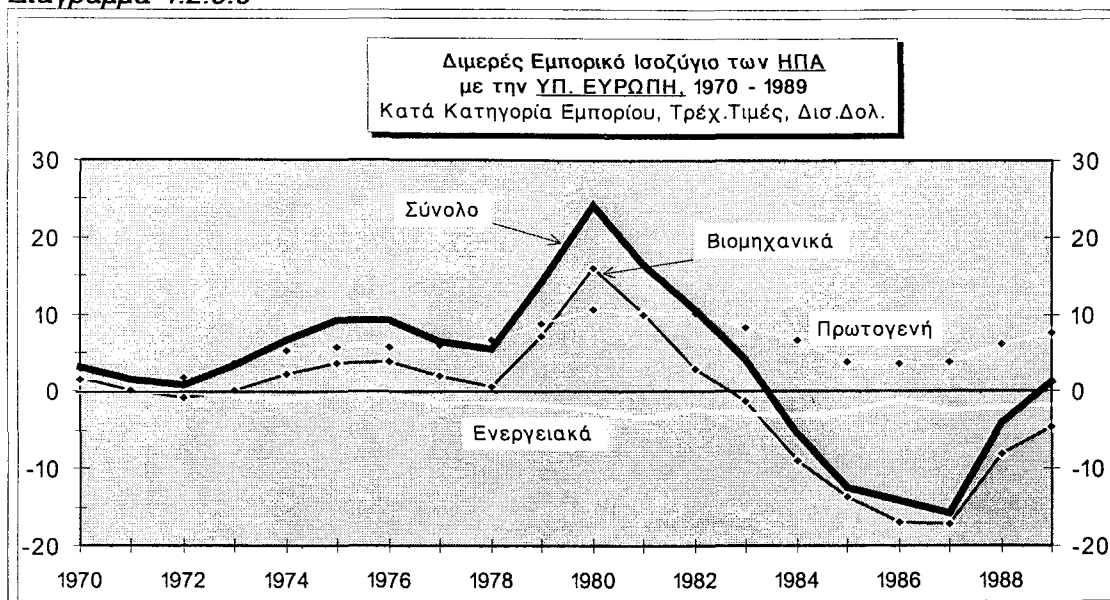

Το διμερές εμπόριο με τις ΗΠΑ παίζει ένα σημαντικό μικρότερο ρόλο για την περιοχή αυτή. Οι Αμερικανικές πωλήσεις στην Υπ.Ευρώπη αποτελούν το 8% των πρωτογενών και βιομηχανικών και το 7% των συνολικών εισαγωγών της περιοχής. Οι ευρωπαϊκές πωλήσεις στις ΗΠΑ αποτελούν, αντίστοιχα, το 4% των πρωτογενών και το 8% των βιομηχανικών και συνολικών εξαγωγών της περιοχής, ενώ συντίθεται κατά 85% από βιομηχανικά προϊόντα. Η συμμετοχή, μάλιστα, των Αμερικανικών πωλήσεων στην αγορά της Υπ.Ευρώπης χαρακτηρίζεται από μια σταθερή τάση μείωσης ιδιαίτερα στο πεδίο των βιομηχανικών προϊόντων αφού στις αρχές της δεκαετίας του 1970 οι ΗΠΑ κατείχαν το 11% της αντίστοιχης αγοράς. Ο κυριότερος λόγος είναι η σταδιακή διεύδυση και αύξηση της συμμετοχής των πωλήσεων από την Ιαπωνία και την Ασία αλλά και το γεγονός ότι τα 50% του εμπορίου της Υπ.Ευρώπης γίνεται ανάμεσα στις χώρες της περιοχής ενώ αν συνηπολογιστεί και η Γερμανία το μέγεθος αυτό αυξάνεται στο 80%.

Οι ΗΠΑ, ωστόσο, είναι ο κυριότερος, εκτός Ευρώπης, προμηθευτής βιομηχανικών προϊόντων και ακολουθούνται από την Ιαπωνία και την Ασία που καταλαμβάνουν από 6% περίπου της αγοράς της Υπ.Ευρώπης. Οι βιομηχανικές εξαγωγές επίσης προς τις ΗΠΑ αποτελούν, εκτός του ενδο-ευρωπαϊκού εμπορίου που καταλαμβάνει το 70%, το σημαντικότερο μέγεθος των αντίστοιχων συνολικών πωλήσεων με 8% και ακολουθούνται από τις εξαγωγές προς την Αφρική, την Ασία και τις Κ.Σχεδιασμ. χώρες όπου κατευθύνεται από 4% ως 5% περίπου των αντίστοιχων πωλήσεων.

Το Διμερές Εμπορικό Ισοζύγιο των ΗΠΑ με την Υπ. Ευρώπη

Διάγραμμα 4.2.5.5

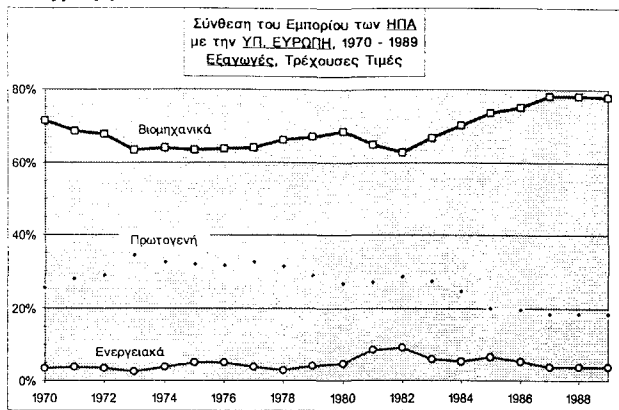

Το διμερές εμπορικό ισοζύγιο των ΗΠΑ με την Υπ.Ευρώπη χαρακτηρίζεται από συνεχή πλεονάσματα μέχρι και το 1982 και συνεχή ελλείμματα μέχρι τα τέλη του 1980. Η εξέλιξη του διμερούς εμπορικού ισοζυγίου, ωστόσο, μπορεί να διαιρεθεί σε τρεις φάσεις: Η πρώτη φάση περιλαμβάνει την δεκαετία του 1970 και χαρακτηρίζεται από την συνεχή αύξηση των πλεονασμάτων των ΗΠΑ που φτάνουν στο απόγειό τους το 1980. Η αύξηση των πλεονασμάτων λαμβάνει χώρα κυρίως κατά τις περιόδους 1972-76 και 1978-80 αλλά με τη διαφορά ότι στην πρώτη περίοδο τα πλεονάσματα οφείλονται κυρίως στις καθαρές εξαγωγές πρωτογενών προϊόντων ενώ την δεύτερη περίοδο οφείλονται περισσότερο στις καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών εμπορευμάτων. Η δεύτερη φάση αφορά το διάστημα 1980-1987 και χαρακτηρίζεται από μια συνεχή μείωση των κυρίως καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών των ΗΠΑ με αποτέλεσμα το διμερές ισοζύγιο βιομηχανικών προϊόντων να μετατραπεί σε ελλειμματικό το 1983 και να συμπαρασύρει και το συνολικό ισοζύγιο στο έλλειμμα από το επόμενο έτος. Το μεγαλύτερο διμερές έλλειμμα λαμβάνει χώρα το 1987 αλλά σε συνολικό διμερές επίπεδο αποτελεί μόνο το 10% περίπου του συνολικού ελλείμματος των ΗΠΑ για το ίδιο έτος. Στη συνέχεια και μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1980 ακολουθεί μια περίοδος ταχείας βελτίωσης των εμπορικών λογαριασμών των ΗΠΑ με την Υπ.Ευρώπη με αποτέλεσμα το διμερές εμπορικό ισοζύγιο να γίνει και πάλι θετικό για τις ΗΠΑ το 1989.

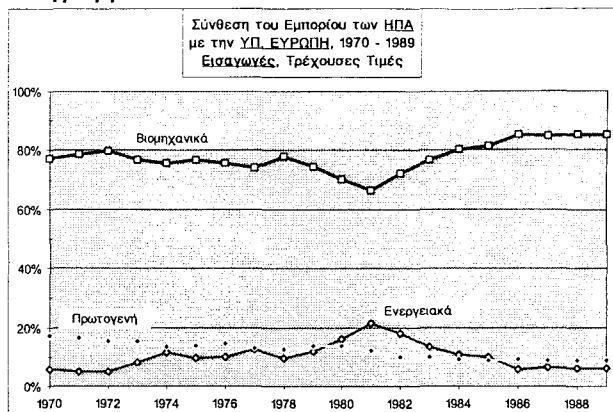
Η εξέλιξη του συνολικού διμερούς εμπορικού ισοζυγίου ακολουθεί επακριβώς της εξέλιξη του διμερούς ισοζυγίου βιομηχανικών προϊόντων. Η περισσότερο προσοδοφόροι περίοδοι για τις ΗΠΑ ήταν τα μέσα και κυρίως τα τέλη της δεκαετίας του 1980 όπου τα βιομηχανικά πλεονάσματα αθροίζονται με τα πλεονάσματα πρωτογενών προϊόντων με αποτέλεσμα οι ΗΠΑ να απολαμβάνουν το 1980 ένα συνολικό πλεόνασμα της τάξης των 24 δισ.δολ. το οποίο κατά τα 2/3 οφείλεται στις καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων. Το πλεόνασμα αυτό μετατρέπεται με ταχείς ρυθμούς σε έλλειμμα 16 δισ.δολ. το 1987 το οποίο προέρχεται σχεδόν αποκλειστικά από τις καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων.

Το διμερές ισοζύγιο πρωτογενών προϊόντων είναι συνεχώς θετικό για τις ΗΠΑ και εξελίσσεται με αυξανόμενα μεγέθη κατά την δεκαετία του 1970 ενώ στη συνέχεια χαρακτηρίζεται από τάσης μείωσης που διαρκούν μέχρι το 1987 για να αυξηθεί και πάλι μέχρι τα τέλη της δεκαετίας. Στις καθαρές εξαγωγές των προϊόντων αυτών οφείλεται σε ένα σημαντικό βαθμό η βελτίωση του συνολικού διμερούς εμπορικού ισοζυγίου για τις ΗΠΑ.

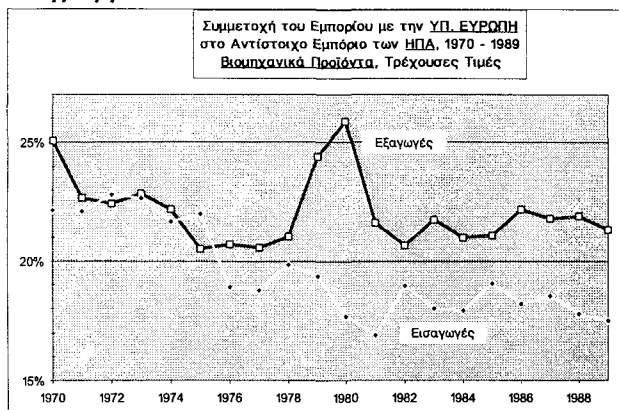
Διάγραμμα 4.2.5.6

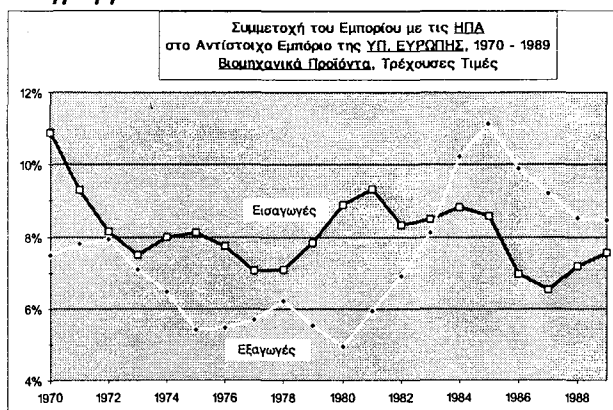
Διάγραμμα 4.2.5.7

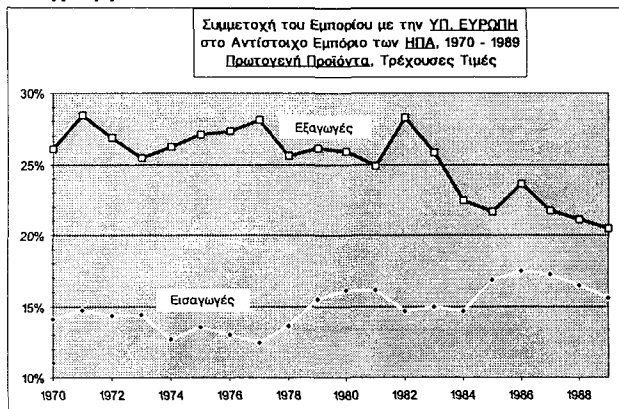
Διάγραμμα 4.2.5.8

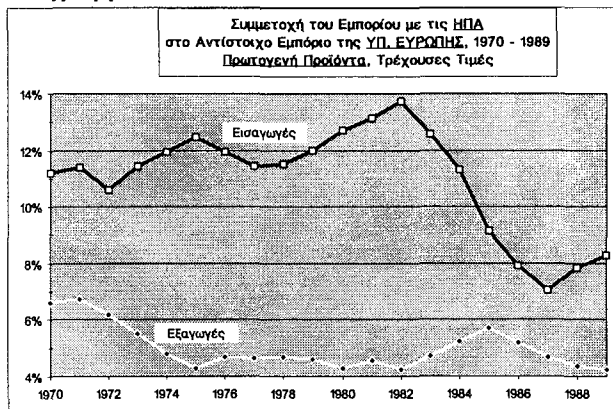
Διάγραμμα 4.2.5.9

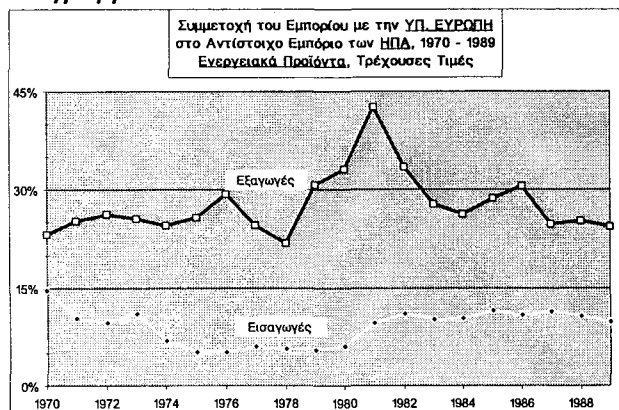
Διάγραμμα 4.2.5.10

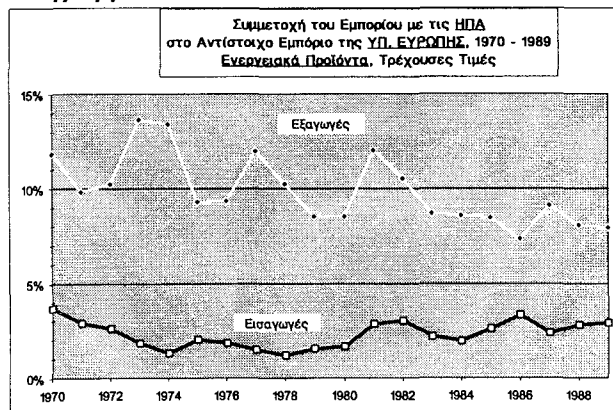
Διάγραμμα 4.2.5.11

Διάγραμμα 4.2.5.12

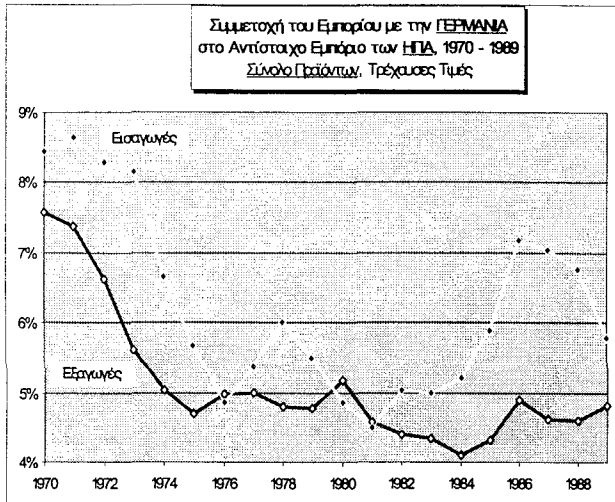
Διάγραμμα 4.2.5.13

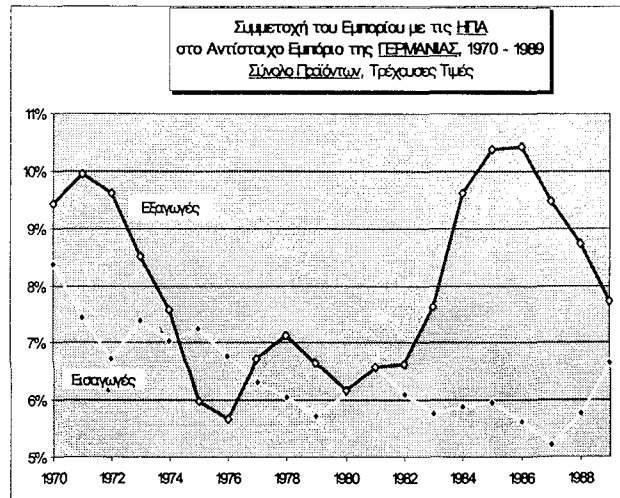
6. Το Διμερές Εμπόριο των ΗΠΑ με την Γερμανία

Η Σημασία του Διμερούς Εμπορίου για τις ΗΠΑ

Διάγραμμα 4.2.6.1

Διάγραμμα 4.2.6.2

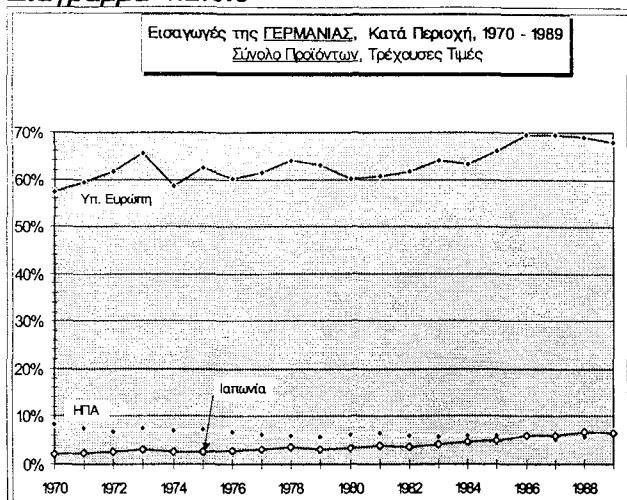
Η Γερμανία απορροφά το 5% των βιομηχανικών, πρωτογενών και συνολικών εξαγωγών των ΗΠΑ που κατά τα 4/5 αποτελούνται από βιομηχανικά προϊόντα. Παράλληλα οι εξαγωγές της χώρας αντιπροσωπεύουν το 7% περίπου των βιομηχανικών και συνολικών εισαγωγών των ΗΠΑ και αποτελούνται αποκλειστικά από βιομηχανικά αγαθά. Κατά την διάρκεια των δυο τελευταίων δεκαετιών οι Αμερικανικές εξαγωγές στην χώρα αυτή εμφανίζουν μια τάση μείωσης της σημασίας τους για τις ΗΠΑ, αφού στις αρχές του 1970 αποτελούσαν το 7% των βιομηχανικών, το 10% των πρωτογενών και το 8% των συνολικών Αμερικανικών πωλήσεων στο εξωτερικό.

Η ίδια εξέλιξη χαρακτηρίζει και το μερίδιο των Γερμανικών εξαγωγών στην Αμερικανική αγορά αλλά με την διαφορά ότι περιορίζεται κυρίως στην δεκαετία του 1970 όπου οι Γερμανικές πωλήσεις αντιπροσώπευαν το 8% των εισαγωγών των ΗΠΑ στις αρχές του 1970 και το 4% το 1981. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980 οι Γερμανικές εξαγωγές ανακτούν την θέση τους στην αγορά των ΗΠΑ ενώ στη συνέχεια παρατηρείται μια τάση εκ νέου μείωσης του μεριδίου τους.

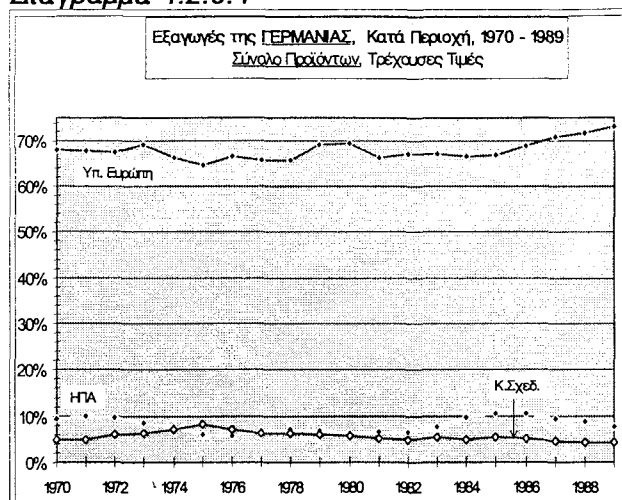
Η εξέλιξη του λόγου των Αμερικανικών εξαγωγών προς τις εισαγωγές από την Γερμανία εμφανίζει ενδιαφέρον ιδιαίτερα σε σχέση με τα βιομηχανικά προϊόντα που αποτελούν και το σημαντικότερο τμήμα του διμερούς εμπορίου. Η αναλογία αυτή παρουσιάζει τρεις μεγάλες διακυμάνσεις που αφορούν τα διαστήματα 1970-76, 1976-80 και 1980-89. Κατά το πρώτο διάστημα οι Αμερικανικές εξαγωγές στην Γερμανία ενώ αποτελούν το 98% των αντίστοιχων εισαγωγών από την Γερμανία στις αρχές του 1970 μειώνονται στο 70% το 1973 για να επανέλθουν στο 99% το 1976. Στη συνέχεια μειώνονται και πάλι στο 66% το 1978 για να επανέλθουν στο 90% το 1980 και να μειωθούν στο 40% το 1986. Στα τα τέλη της δεκαετίας του 1980 οι εξαγωγές των ΗΠΑ στην Γερμανία αποτελούν τα 2/3 περίπου των εισαγωγών τους από την χώρα αυτή.

Η Σημασία του Διμερούς Εμπορίου για την Γερμανία

Διάγραμμα 4.2.6.3

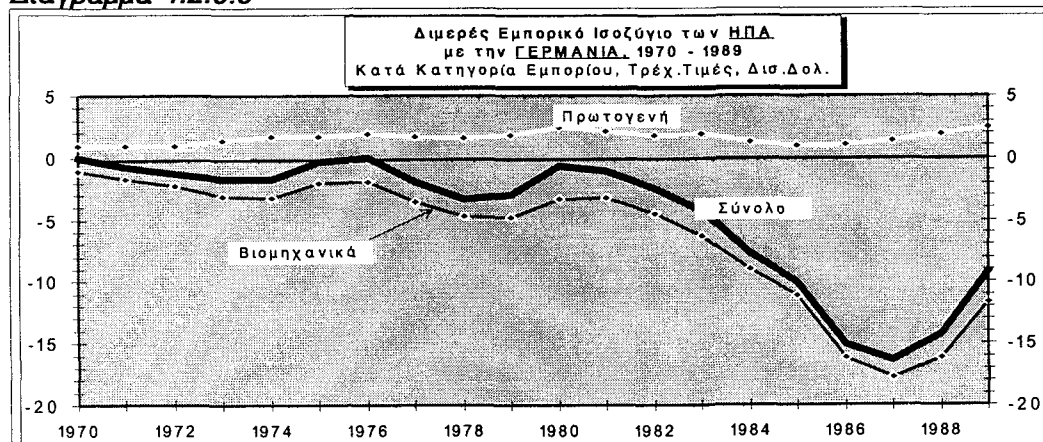
Διάγραμμα 4.2.6.4

Το διμερές εμπόριο με τις ΗΠΑ έχει για την Γερμανία την ίδια αναλογικά σημασία που έχει και για τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες. Οι Αμερικανικές εισαγωγές αντιπροσωπεύουν το 7% των βιομηχανικών, πρωτογενών και συνολικών εισαγωγών της χώρας ενώ οι εξαγωγές στις ΗΠΑ αποτελούν το 8% των βιομηχανικών και συνολικών πωλήσεων της χώρας. Οι εξαγωγές, μάλιστα, στις ΗΠΑ χαρακτηρίστηκαν από μια μείωση της σημασίας τους για το Γερμανικό εμπόριο κατά την δεκαετία του 1970 αλλά, παρά την αύξηση της σχετικής σημασίας κατά το πρώτο ήμισυ της επόμενης δεκαετίας παρουσιάζουν μια εκ νέου μείωση ως ποσοστό των συνολικών Γερμανικών πωλήσεων στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Όπως έχουμε αναφέρει και στην περίπτωση της Υπ.Ευρώπης, το σημαντικότερο τμήμα του ευρωπαϊκού εμπορίου είναι μια ευρωπαϊκή "υπόθεση" και το ίδιο ισχύει για την Γερμανία. Η χώρα αυτή αποστέλλει το τα 3/4 των εξαγωγών της και λαμβάνει το 70% των εισαγωγών της από τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες. Το υπόλοιπο τμήμα της αγοράς της μοιράζονται σε ίσο σχεδόν βαθμό (από 5% ως 7%) οι ΗΠΑ, η Ιαπωνία, η Ασία και οι Κ.Σχεδιασμ. χώρες.

Το Διμερές Εμπορικό Ισοζύγιο των ΗΠΑ με την Γερμανία

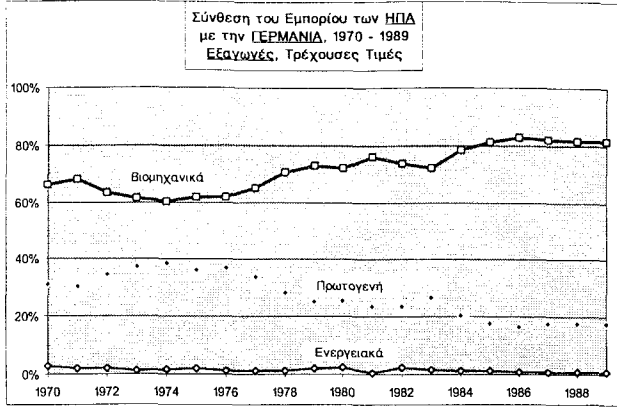
Διάγραμμα 4.2.6.5

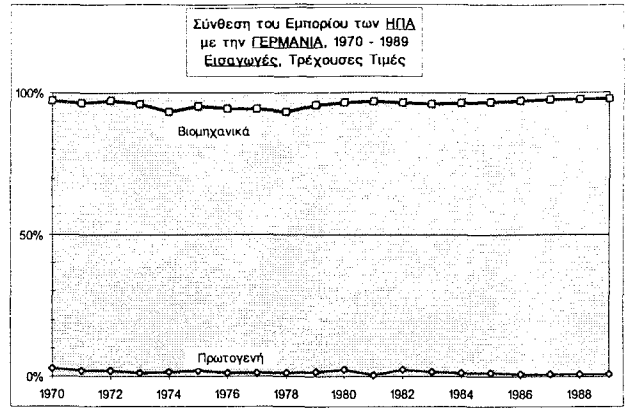
Το διμερές εμπορικό ισοζύγιο των ΗΠΑ με την Γερμανία ακολουθεί ακριβώς την πορεία του διμερούς

ισοζυγίου βιομηχανικών προϊόντων και είναι συνεχώς ελλειμματικό ακολουθώντας τις τρεις περιόδους εξέλιξης που περιγράφηκαν παραπάνω. Κατά την δεκαετία του 1970 παρουσιάζει μικρά σχετικά ελλείμματα με έτη αιχμής τα 1973 και 1978 ενώ μετά το 1980 οι καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων από την Γερμανία αυξάνονται με ταχύτατο ρυθμό μέχρι και το 1987. Κατά την περίοδο αυτή το διμερές εμπορικό έλλειμμα με την Γερμανία αντιπροσωπεύει το 10% περίπου του συνολικού ελλείμματος των ΗΠΑ. Το διάστημα μέχρι τα τέλη του 1980 χαρακτηρίζεται από μια βελτίωση των διμερών εμπορικών λογαριασμών των ΗΠΑ με την Γερμανία που οφείλονται κατά κύριο λόγο στην αύξηση των βιομηχανικών και λιγότερο των πρωτογενών εξαγωγών προς την χώρα αυτή και την σχετική μείωση των βιομηχανικών κυρίως εισαγωγών.

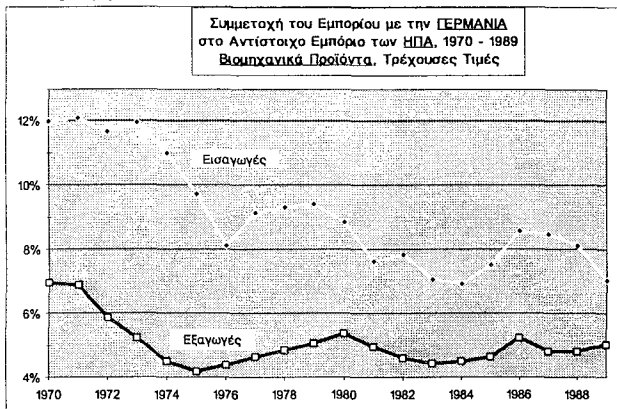
Διάγραμμα 4.2.6.6

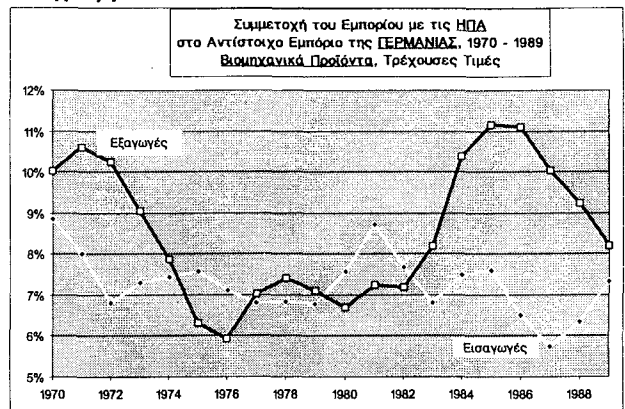
Διάγραμμα 4.2.6.7

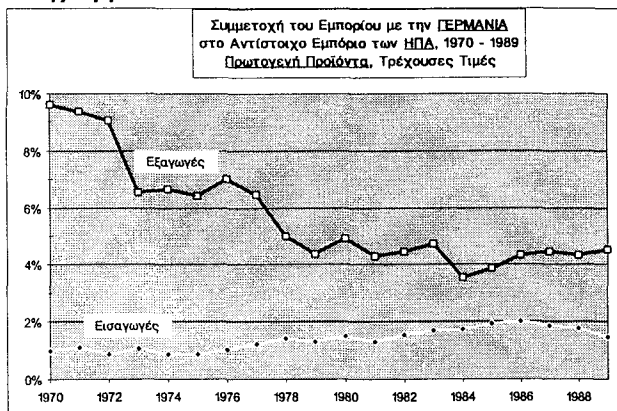
Διάγραμμα 4.2.6.8

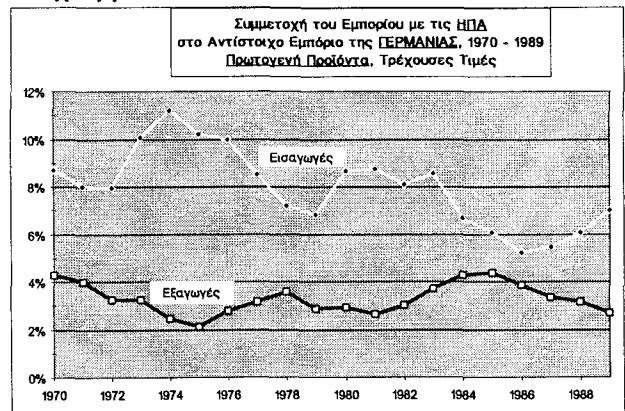
Διάγραμμα 4.2.6.9

Διάγραμμα 4.2.6.10

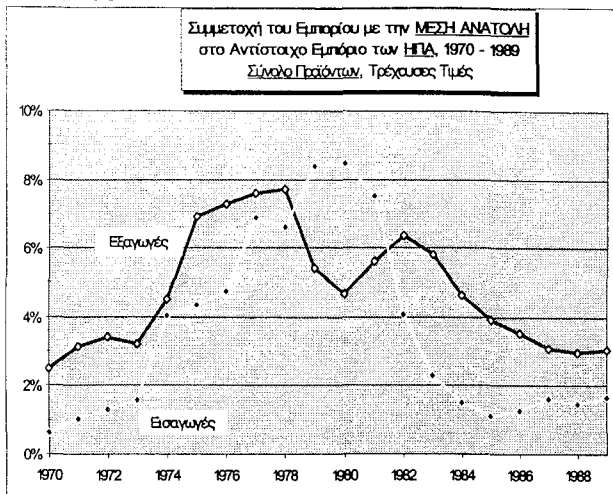
Διάγραμμα 4.2.6.11

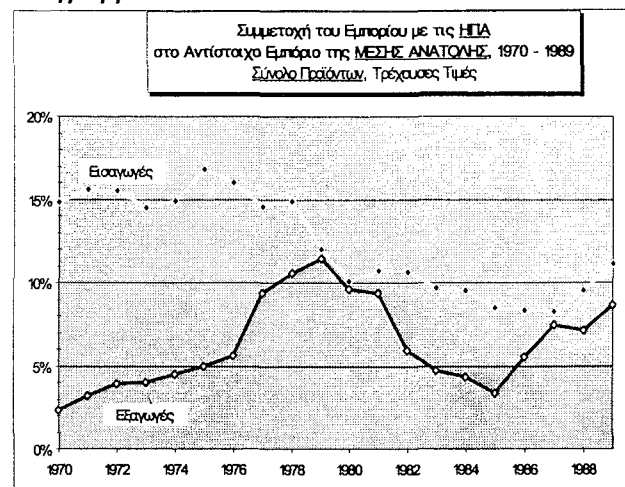
7. Το Διμερές Εμπόριο των ΗΠΑ με την Μέση Ανατολή

Η Σημασία του Διμερούς Εμπορίου για τις ΗΠΑ

Διάγραμμα 4.2.7.1

Διάγραμμα 4.2.7.2

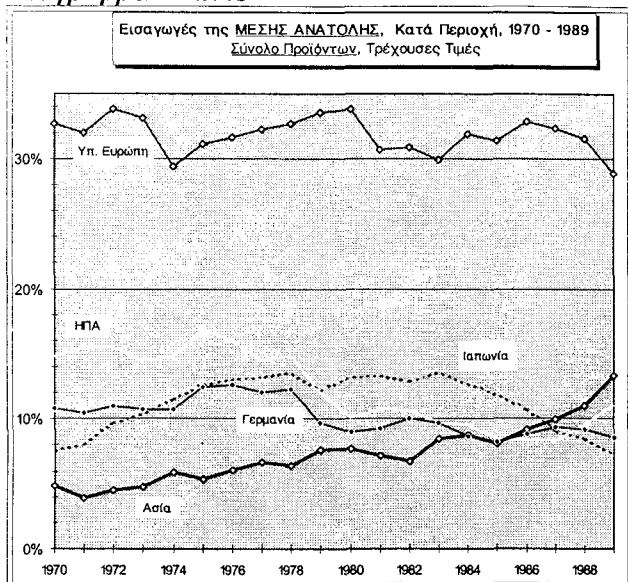
Η σημασία της Μ.Ανατολής για το εμπόριο των ΗΠΑ ανάγεται αποκλειστικά στις Αμερικανικές εισαγωγές ενέργειας από την περιοχή αυτή και στον βαθμό που οι ΗΠΑ μπορούν να αντισταθμίσουν τα ενεργειακά ελλείμματα με βιομηχανικά πλεονάσματα. Η περιοχή της Μ.Ανατολής απορροφά ένα ελάχιστο τμήμα, περίπου 3%, των Αμερικανικών εξαγωγών που αποτελούνται σχεδόν αποκλειστικά από βιομηχανικά προϊόντα ενώ συμμετέχει ακόμα λιγότερο, κατά 2%, περίπου στις συνολικές εισαγωγές των ΗΠΑ. Ωστόσο στο πεδίο της ενέργειας οι εξαγωγές της περιοχής αντιπροσωπεύουν το 13% των ενεργειακών εισαγωγών των ΗΠΑ.

Η σημασία της περιοχής ωστόσο ήταν πολύ μεγαλύτερη κατά την διάρκεια των δυο ενεργειακών κρίσεων της δεκαετίας του 1970. Κατά την περίοδο αυτή οι χώρες της Μ.Ανατολής απορροφούσαν το 8% περίπου των συνολικών Αμερικανικών εξαγωγών και κατείχαν ένα αντίστοιχο μερίδιο της Αμερικανικής αγοράς λόγω των εξαγωγών τους ενέργειας που αποτελούσαν σχεδόν το 1/4 των αντίστοιχων εισαγωγών των ΗΠΑ.

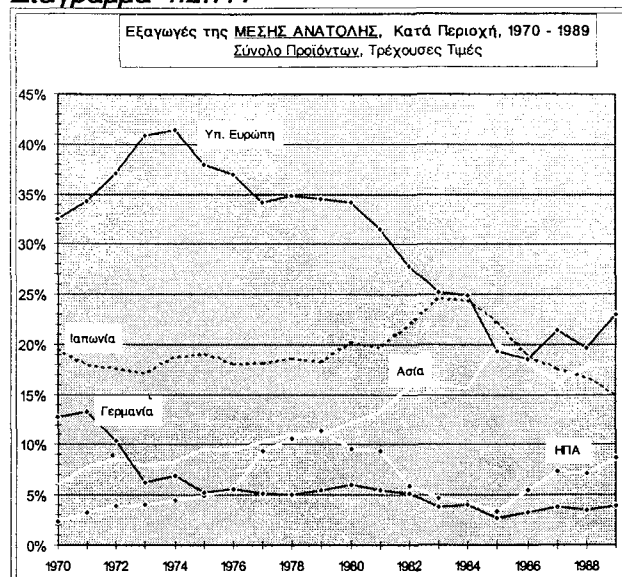
Η αύξηση αυτή της σημασίας της Μ.Ανατολής οφείλεται κατά κύριο λόγο στην στροφή των ΗΠΑ κατά την δεκαετία του 1970 από τις περιοχές της Αμερικανικής ηπείρου στις περιοχές της Μ.Ανατολής και της Αφρικής για την κάλυψη των ενεργειακών εισαγωγών τους. Χαρακτηριστική είναι και η εξέλιξη των ετήσιων ρυθμών μεταβολής του διμερούς εμπορίου με τις μεγάλες αυξήσεις των εισαγωγών κατά τα έτη αιχμής των ενεργειακών κρίσεων ενώ οι Αμερικανικές εξαγωγές στην περιοχή ακολούθησαν αντίστοιχους ρυθμούς μόνο κατά την πρώτη ενεργειακή κρίση με αποτέλεσμα τα διμερή ελλείμματα στα τέλη του 1970 και τις αρχές του 1980, όπως θα δούμε παρακάτω.

Η Σημασία του Διμερούς Εμπορίου για την Μέση Ανατολή

Διάγραμμα 4.2.7.3

Διάγραμμα 4.2.7.4

Οι Αμερικανικές εξαγωγές στην περιοχή αποτελούσαν το 15% κατά μέσο όρο των εισαγωγών της περιοχής τόσο στο πεδίο των βιομηχανικών όσο και του συνόλου των προϊόντων, αφού τα 3/4 ως 4/5 των εισαγωγών της περιοχής αποτελούνται από βιομηχανικά προϊόντα. Μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1970 το μερίδιο των ΗΠΑ στην αγορά της περιοχής αρχίζει να μειώνεται φθάνοντας από 17% το 1975 το 8% το 1986 για να αυξηθεί στο 11% το 1989.⁴ Από την άλλη μεριά, οι εξαγωγές της Μ.Ανατολής στις ΗΠΑ έφτασαν το επίπεδο του 10%-12% στα τέλη του 1970 και μειώθηκαν στο 6% στα μέσα της επόμενης δεκαετίας για να αυξηθούν στο 9% στα τέλη της δεκαετίας αυτής.

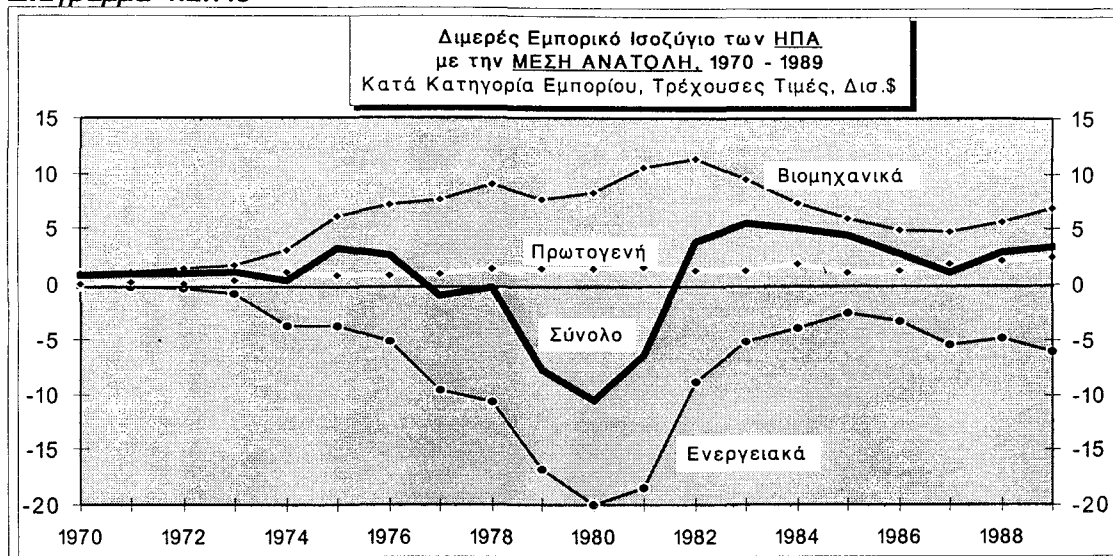
Στο πεδίο των συνολικών εισαγωγών η χώρα της Υπ.Ευρώπης καταλαμβάνουν το 1/3 σχεδόν της αγοράς της περιοχής. Στις χώρες αυτές αποστέλλεται το 1/4 περίπου των εξαγωγών της Μ.Ανατολής ενώ κατά την δεκαετία του 1970 απορροφούσαν το 35%-40% των συνολικών πωλήσεων που αποτελούνται αποκλειστικά από προϊόντα του ενεργειακού τομέα. Την δεύτερη θέση καταλαμβάνει η περιοχή της Ασίας που καταλαμβάνει το 13% της αγοράς και απορροφά το 18% των εξαγωγών. Η περιοχή της Ασίας έχει βελτιώσει σημαντικά την θέση της στην περιοχή αφού στις αρχές του 1970 καταλάμβανε μόνο το 5% της αγοράς τόσο στο πεδίο των εισαγωγών όσο και των εξαγωγών της Μ.Ανατολής. Μετά τις ΗΠΑ που καταλαμβάνουν το 11% των εισαγωγών και το 9% των εξαγωγών της περιοχής ακολουθεί η Γερμανία που κατέχει ένα 9% της αγοράς και απορροφά μόνο το 3%-4% των εξαγωγών της περιοχής. Η Ιαπωνία συμμετέχει κατά 7% στις εισαγωγές της Μ.Ανατολής με έντονες τάσεις μείωσης κατά την δεκαετία του 1980 ενώ απορροφά το 15%-20% των εξαγωγών της. Σημαντικό ρόλο φαίνεται, επίσης, να παίζουν και οι Κ.Σχεδιασμ. χώρες στις οποίες οφείλεται το 8% των εισαγωγών αλλά μόνο το 4% των εξαγωγών της Μ.Ανατολής. Τέλος πρέπει να σημειώσουμε ότι

⁴ Ενδιάφέρον είναι το γεγονός ότι η συμμετοχή των βιομηχανικών προϊόντων στις Αμερικανικές εξαγωγές στην Μ.Ανατολή μειώνεται κατά την δεκαετία του 1980.

αυξημένη σημασία αποκτά βαθμιαία κατά την δεκαετία του 1980 το εμπόριο μεταξύ των χωρών της περιοχής το οποίο κυμαίνεται στα επίπεδα του 15%-18% για τις συνολικές εξαγωγές και εισαγωγές της περιοχής.

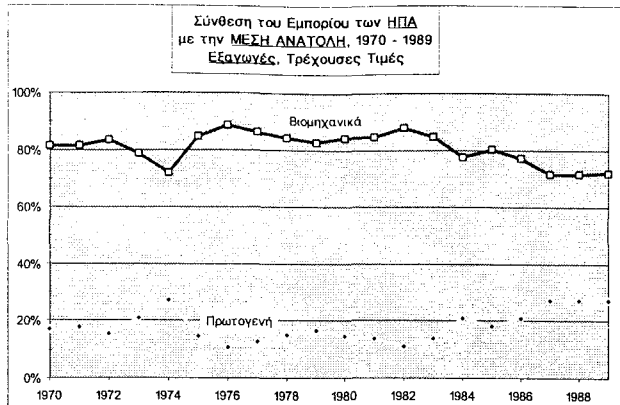
Το Διμερές Εμπορικό Ισοζύγιο των ΗΠΑ με την Μέση Ανατολή

Διάγραμμα 4.2.7.5

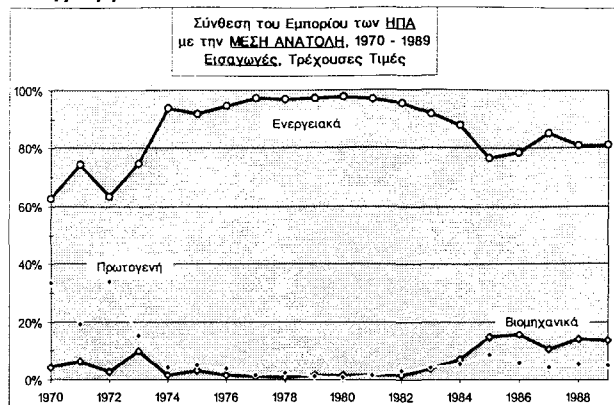

Η εξέλιξη του διμερούς εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ με την Μ.Ανατολή ακολουθεί την πορεία του διμερούς ενεργειακού ισοζυγίου και μπορεί να διαιρεθεί σε τρεις φάσεις. Η πρώτη φάση αφορά το διάστημα 1970-76 όπου οι ΗΠΑ υπερκαλύπτουν τα διμερή ελλείμματα από τις καθαρές εισαγωγές ενέργειας, ιδιαίτερα μετά το 1973, με καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων με αποτέλεσμα σημαντικά συνολικά πλεονάσματα για όλη σχεδόν την περίοδο της πρώτης ενεργειακής κρίσης. Η δεύτερη φάση κατά το διάστημα 1976-81 χαρακτηρίζεται από την ταχύτατη αύξηση των διμερών ενεργειακών ελλειμμάτων με τα βιομηχανικά πλεονάσματα, παρά την αύξησή τους, να καλύπτουν ένα συνεχώς μικρότερο τμήμα των ελλειμμάτων αυτών. Το αποκορύφωμα της φάσης αυτής είναι το 1980 όπου το βιομηχανικό πλεόνασμα επαρκεί για να καλύψει μόνο το 40% περίπου των καθαρών εισαγωγών ενέργειας από την Μ.Ανατολή. Στη συνέχεια το διμερές εμπορικό ισοζύγιο γίνεται και πάλι θετικό για τις ΗΠΑ λόγω κυρίως της σημαντικής μείωσης των καθαρών εισαγωγών ενέργειας αλλά και της συνέχισης των καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών προς την περιοχή.

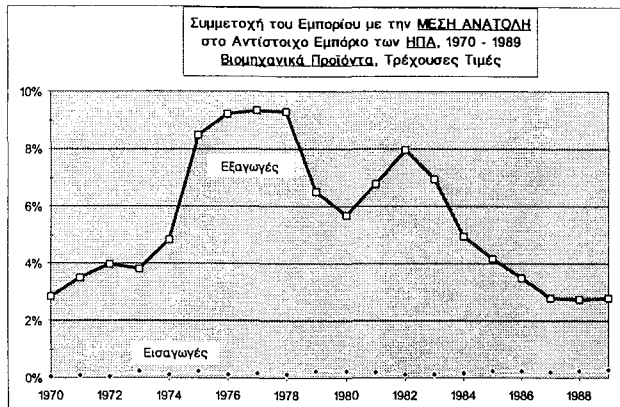
Διάγραμμα 4.2.7.6

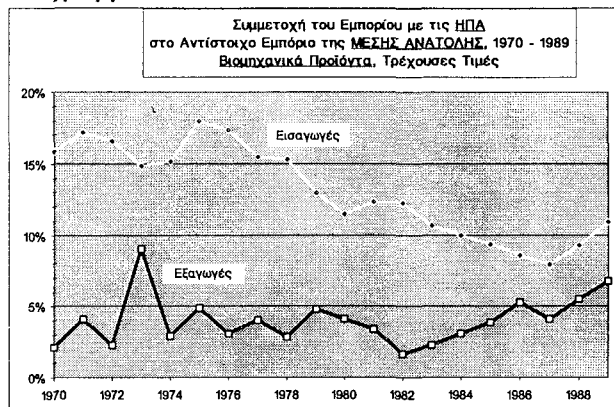
Διάγραμμα 4.2.7.7

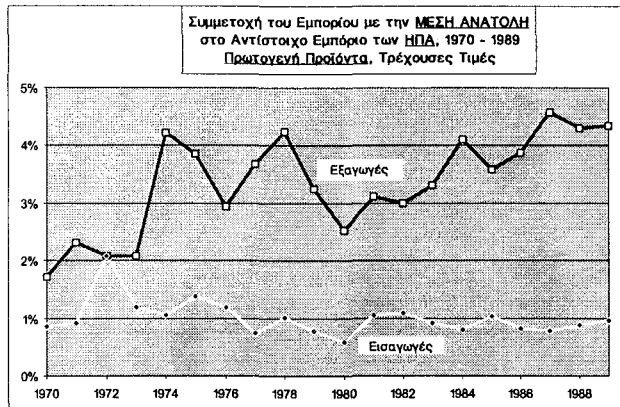
Διάγραμμα 4.2.7.8

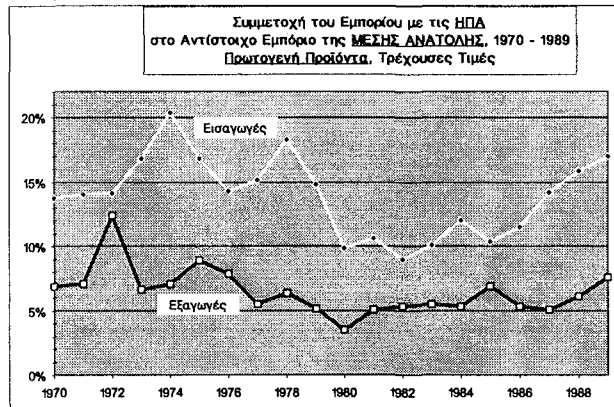
Διάγραμμα 4.2.7.9

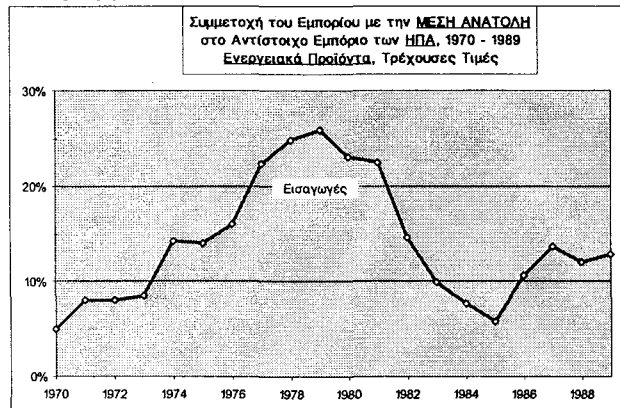
Διάγραμμα 4.2.7.10

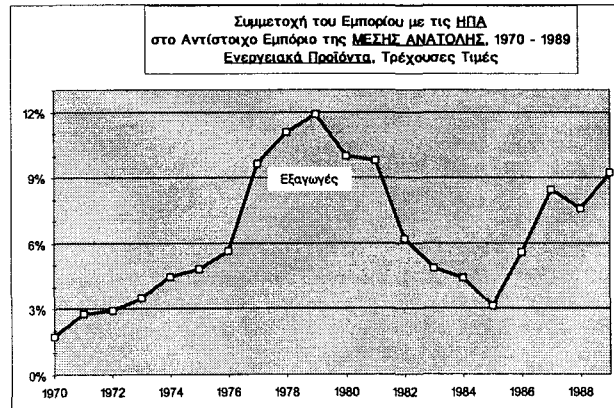
Διάγραμμα 4.2.7.11

Διάγραμμα 4.2.7.12

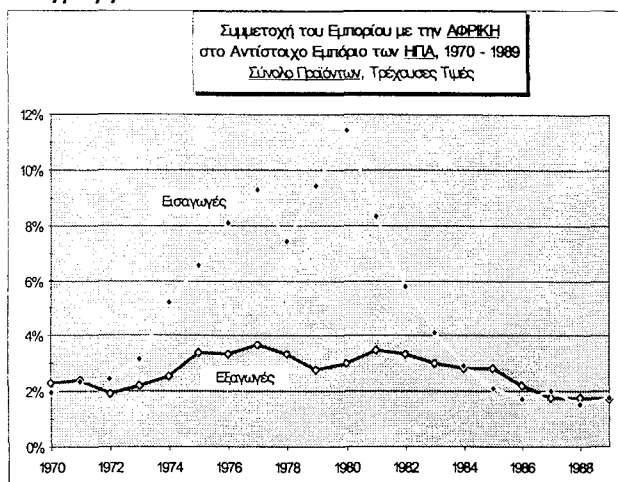
Διάγραμμα 4.2.7.13

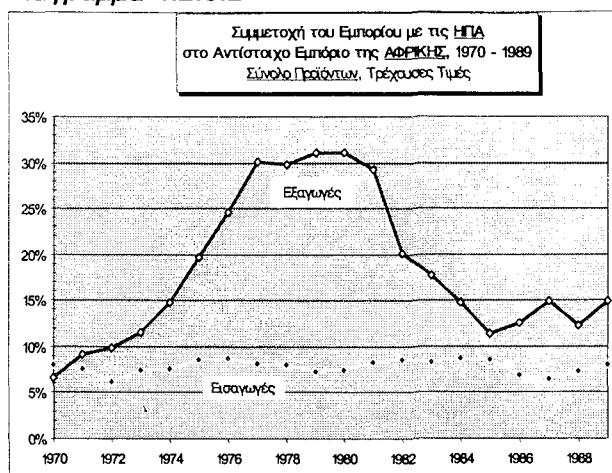
8. Το Διμερές Εμπόριο των ΗΠΑ με την Αφρική

Η Σημασία του Διμερούς Εμπορίου για τις ΗΠΑ

Διάγραμμα 4.2.8.1

Διάγραμμα 4.2.8.2

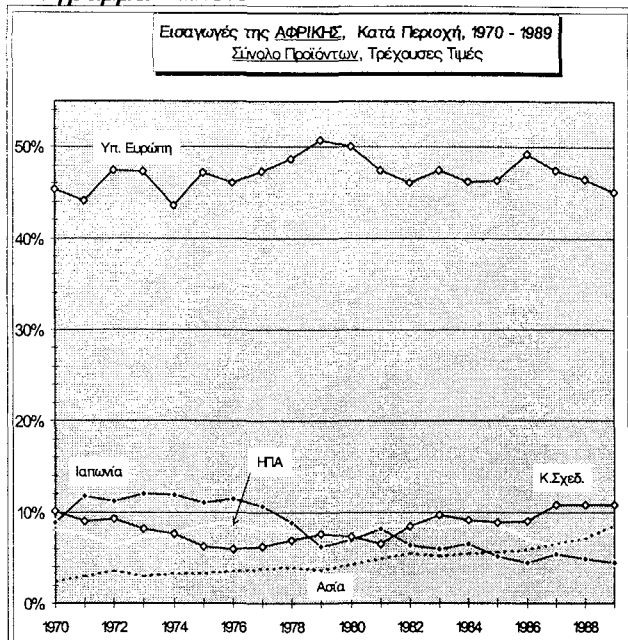
Η σημασία της Αφρικής για το εμπόριο των ΗΠΑ αφορά, όπως και η Μ.Ανατολή, τις εισαγωγές ενέργειας από την περιοχή αυτή ιδιαίτερα σε περιόδους “ενεργειακών κρίσεων”. Η περιοχή αυτή σε “κανονικές” περιόδους (αρχές της δεκαετίας του 1970, τέλη δεκαετίας 1980) απορροφά ένα ελάχιστο ποσοστό, περίπου 2%, των Αμερικανικών εξαγωγών και συμμετέχει κατά ένα ίσο μέγεθος στην αγορά των ΗΠΑ. Στην αρχή της δεκαετίας του 1970 οι ΗΠΑ αγοράζουν μόλις το 6% των ενεργειακών (και των πρωτογενών) εισαγωγών τους από την περιοχή αυτή που αντιστοιχεί με το 2% των συνολικών εισαγωγών τους. Οι εξαγωγές ενέργειας της περιοχής αυξάνονται βαθμιαία για να αποτελέσουν το 15% των αντίστοιχων Αμερικανικών εισαγωγών στα μέσα της δεκαετίας του 1970 και το 23% στα τέλη, που αντιστοιχούν με το 8% και 11% των συνολικών Αμερικανικών εισαγωγών.

Παράλληλα, σε αντίθεση με την Μ.Ανατολή, η περιοχή αυτή σε καμιά περίπτωση κατά την διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου δεν απορροφούσε πάνω από το 3%-4% των Αμερικανικών εξαγωγών με αποτέλεσμα οι εξαγωγές των ΗΠΑ να ισοδυναμούν το 1980 μόνο το 20% περίπου των εισαγωγών από την περιοχή αυτή.

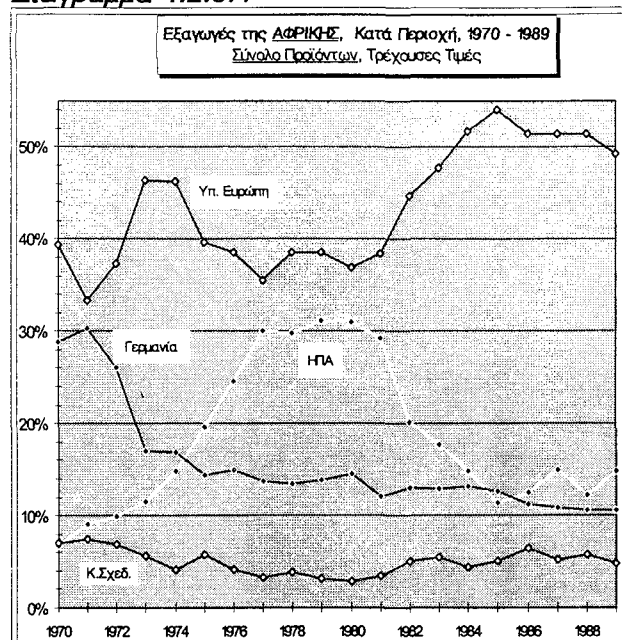
Τα βιομηχανικά προϊόντα αποτελούν τα 2/3 των Αμερικανικών εξαγωγών προς την περιοχή ενώ η συμμετοχή τους φαίνεται να αυξάνεται μετά από κάθε “ενεργειακή κρίση” στα μέσα και τα τέλη του 1970 και να μειώνεται στα άλλα διαστήματα με αντίστοιχη αύξηση της συμμετοχής των πρωτογενών εξαγωγών. Οι εισαγωγές από την περιοχή ενώ στις αρχές του 1970 αποτελούνται κυρίως από πρωτογενή προϊόντα στη συνέχεια συντίθενται από προϊόντα του τομέα της ενέργειας.

Η Σημασία του Διμερούς Εμπορίου για την Αφρική

Διάγραμμα 4.2.8.3

Διάγραμμα 4.2.8.4

Οι εξαγωγές των ΗΠΑ αποτελούν το 6% των βιομηχανικών, το 16% των πρωτογενών και το 8% περίπου των συνολικών εισαγωγών της περιοχής με τα μεγέθη αυτά να μένουν σχεδόν σταθερά καθόλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου. Οι εξαγωγές στις ΗΠΑ έχουν σχετικά μεγαλύτερη σημασία για την Αφρική αφού οι Αμερικανικές εισαγωγές αντιπροσωπεύουν το 20% των ενεργειακών, των 8% των πρωτογενών, το 9% των βιομηχανικών και το 15% των συνολικών εξαγωγών της περιοχής. Κατά την δεκαετία του 1970, ιδιαίτερα, οι πωλήσεις ενεργειακών προϊόντων στις ΗΠΑ έφτασαν να αποτελούν το 42% των αντίστοιχων και το 30% των συνολικών εξαγωγών της περιοχής.

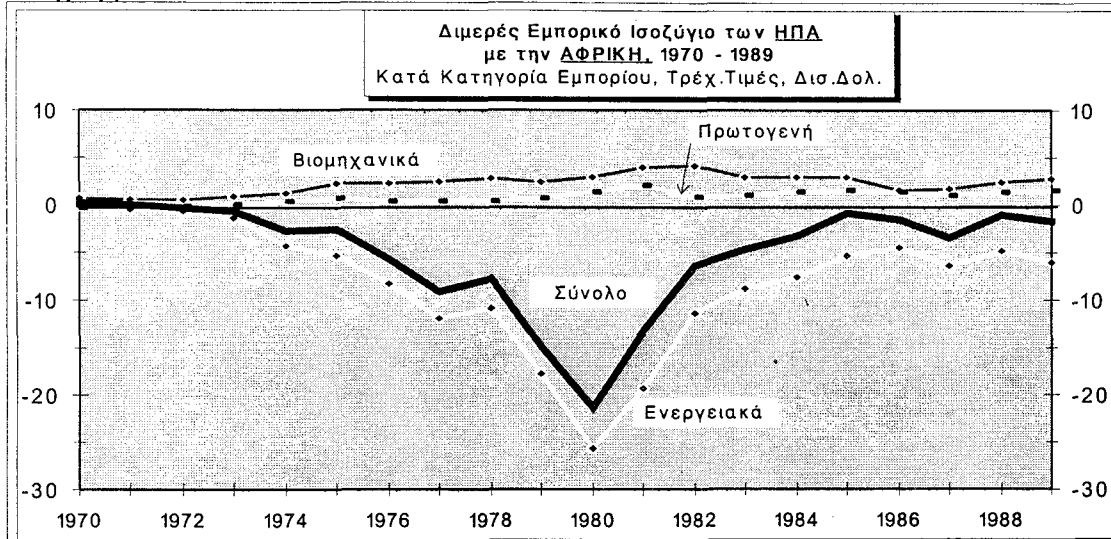
Οι κυρότεροι εμπορικοί εταίροι, ωστόσο, της περιοχής είναι οι Ευρωπαϊκές χώρες. Προς την περιοχή της Υπ.Ευρώπης κατευθύνεται το 55% των ενεργειακών, το 50% των πρωτογενών, το 40% των βιομηχανικών και το 50% των συνολικών εξαγωγών της περιοχής οι οποίες αποτελούνται κατά τα 2/3 από ενεργειακά προϊόντα. Η Γερμανία απορροφά, επίσης, το 11% περίπου από όλες τις κατηγορίες εξαγωγών της περιοχής. Οι εξαγωγές από τις χώρες της Υπ.Ευρώπης επίσης αποτελούν το 50% των βιομηχανικών και το 45% των συνολικών εισαγωγών της περιοχής ενώ οι εισαγωγές από την Γερμανία αποτελούν το 9% των βιομηχανικών και το 7% των συνολικών εισαγωγών. Η δεύτερη σημαντικότερη ομάδα για το εμπόριο της περιοχής είναι οι Κ.Σχεδιασμ. χώρες οι οποίες κατέχουν το 11% της αγοράς της και απορροφούν το 5% των εξαγωγών της.

Σημαντική επίσης θέση στην αγορά της περιοχής κατά την δεκαετία του 1980 φαίνεται ότι αναλαμβάνει η περιοχή της Ασίας οι εξαγωγές της οποίας αποτελούν το 9% περίπου των εισαγωγών της Αφρικής με μια έντονη τάση αύξησης και η οποία απορροφά μόνο το 3% των πωλήσεων της περιοχής. Ο ρόλος της Ιαπωνίας, αντίθετα, φαίνεται να μειώνεται αφού αφού το μερίδιο της χώρας αυτής στην αγορά της

Αφρικής από 11% περίπου κατά την διάρκεια του 1970 μειώθηκε στο 4% στα τέλη του 1980 ενώ απορροφά το 2%-3% των εξαγωγών της Αφρικής.

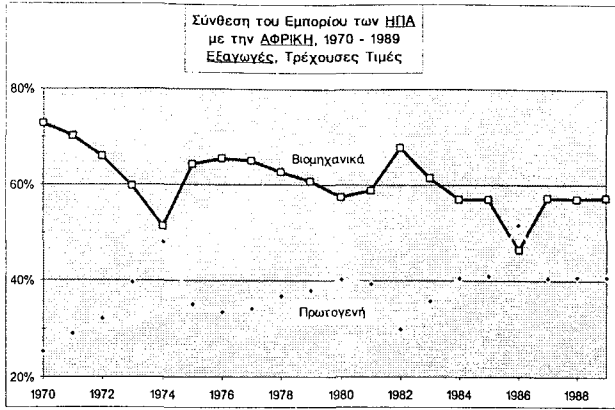
Το Διμερές Εμπορικό Ισοζύγιο των ΗΠΑ με την Αφρική

Διάγραμμα 4.2.8.5

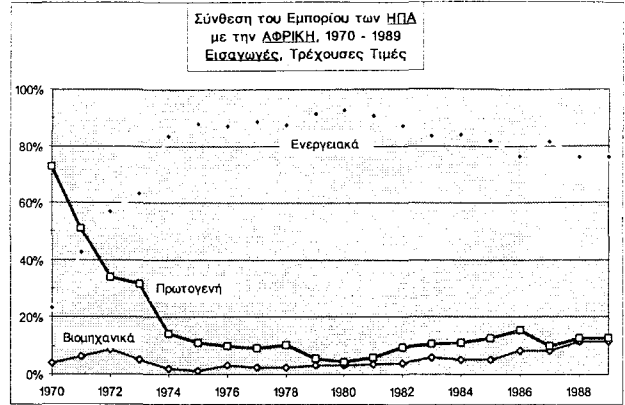

Το διμερές εμπορικό ισοζύγιο των ΗΠΑ με την Αφρική εξαρτάται απόλυτα από το ισοζύγιο ενεργειακών προϊόντων και είναι ελλειμματικό καθόλη την διάρκεια της εξεταζομένης περιόδου παρά τα σχεδόν συνεχή μικρά πλεονάσματα βιομηχανικών και πρωτογενών προϊόντων. Τόσο το συνολικό όσο και το ενεργειακό έλλειμμα των ΗΠΑ αυξάνουν ταχύτατα κατά την δεκαετία του 1970, φτάνουν το απόγειό τους το 1980 και στη συνέχεια μειώνονται με εξίσου ταχείς ρυθμούς. Όπως θα δούμε αναλυτικότερα στο επόμενο κεφάλαιο, το εμπορικό έλλειμμα με την Αφρική αντιπροσωπεύει το μεγαλύτερο σχετικά έλλειμμα για τις ΗΠΑ σε διμερές επίπεδο κατά την δεκαετία του 1970, υψηλότερο μάλιστα και από το διμερές έλλειμμα των ΗΠΑ με την Ιαπωνία. Την αιτία για το φαινόμενο αυτό αποτελεί κατά κύριο λόγο η αδυναμία των ΗΠΑ να καλύψουν τουλάχιστον κατά ένα σημαντικό μέρος, όπως με την Μ.Ανατολή, τις καθαρές εισαγωγές ενέργειας με εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων λόγω της κυρίαρχης θέσης των ευρωπαϊκών χωρών στην αγορά της περιοχής αυτής. Αλλά και την δεκαετία του 1980 οι εμπορικές σχέσεις των ΗΠΑ με την Αφρική είναι ελλειμματικές, αν και σε μικρότερο βαθμό λόγω όμως της μείωσης των ενεργειακών εισαγωγών και όχι λόγω κάποιας εντονότερης διεξόδου των Αμερικανικών προϊόντων στην αγορά αυτή.

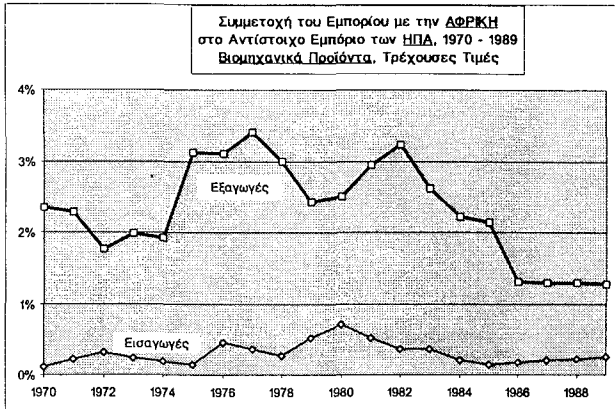
Διάγραμμα 4.2.8.6

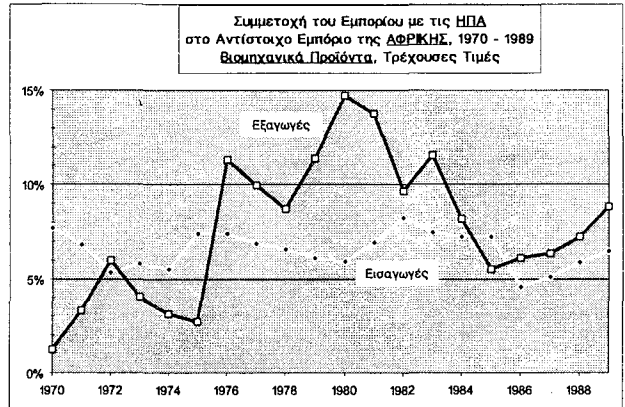
Διάγραμμα 4.2.8.7

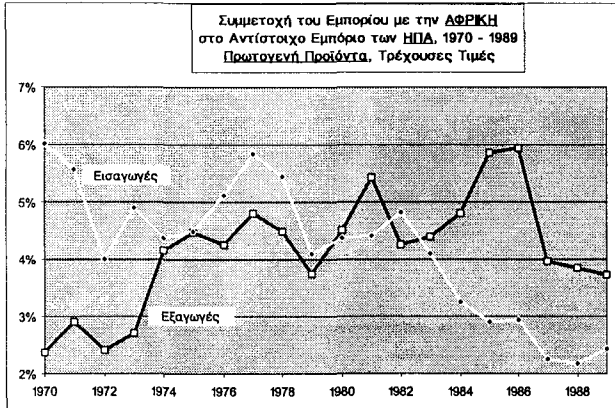
Διάγραμμα 4.2.8.8

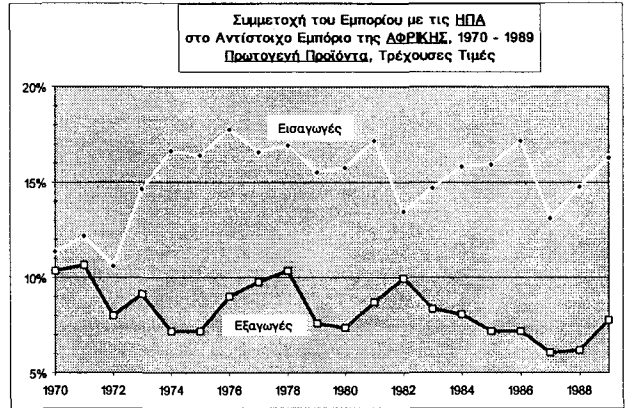
Διάγραμμα 4.2.8.9

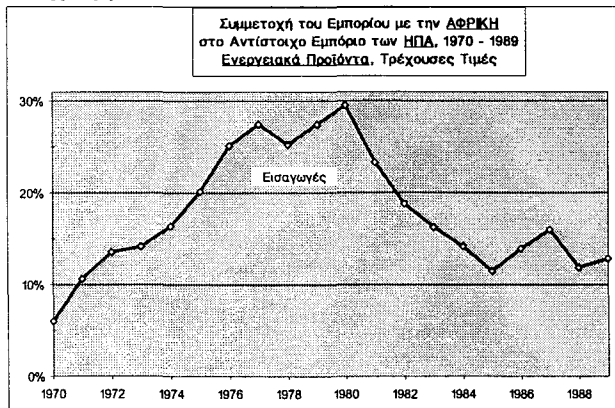
Διάγραμμα 4.2.8.10

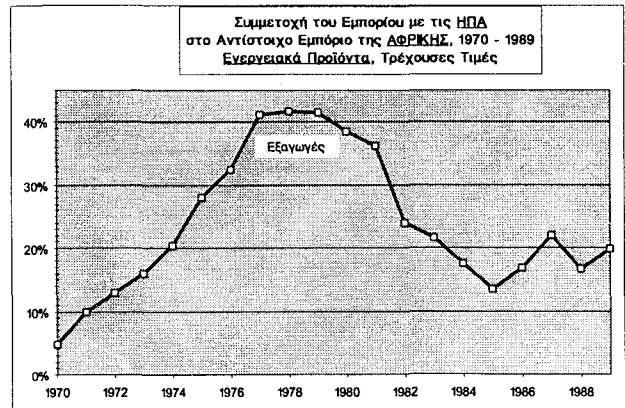
Διάγραμμα 4.2.8.11

Διάγραμμα 4.2.8.12

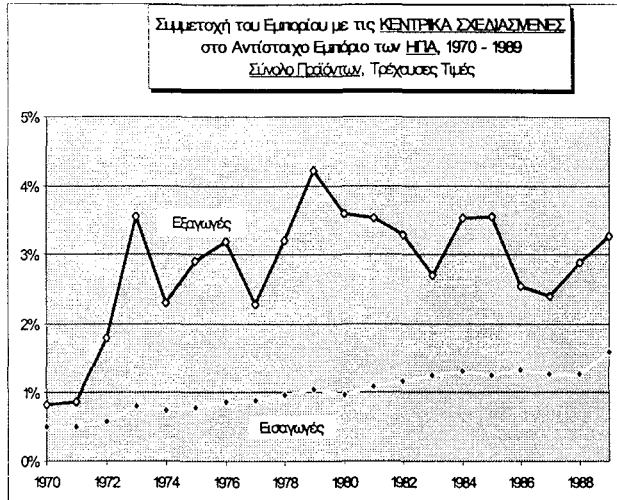
Διάγραμμα 4.2.8.13

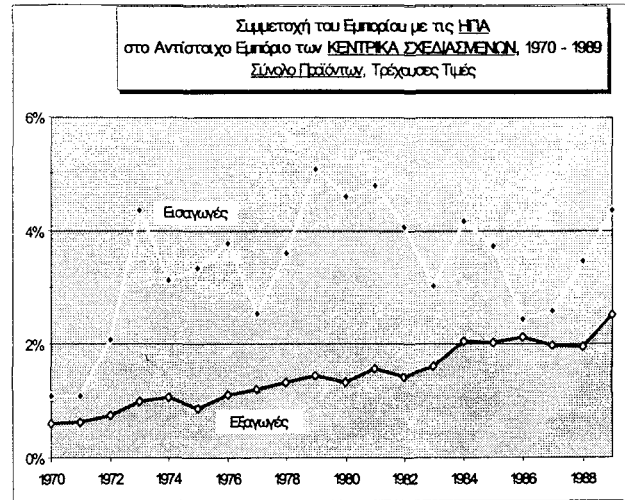
9. Το Διμερές Εμπόριο των ΗΠΑ με τις Κεντρικά Σχεδιασμένες Χώρες

Η Σημασία του Διμερούς Εμπορίου για τις ΗΠΑ

Διάγραμμα 4.2.9.1

Διάγραμμα 4.2.9.2

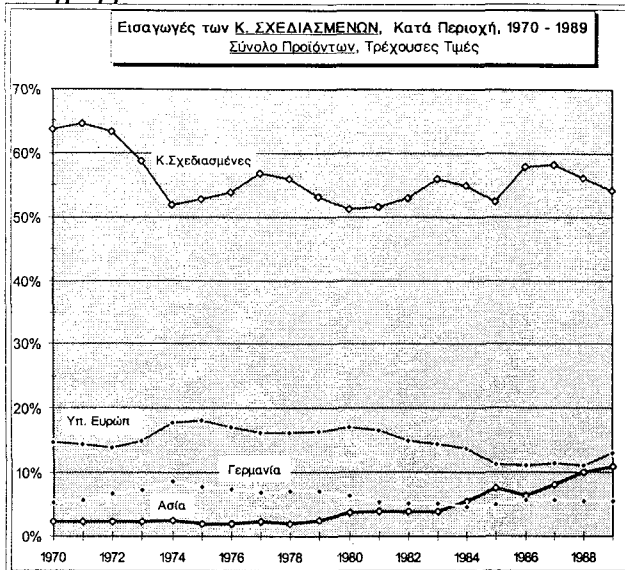

Ενα μέτρο του σχετικού βάρους της περιοχής αυτής στο διεθνές εμπόριο είναι ότι η αξία των παγκοσμίων εξαγωγών της το 1989 ήταν μεγαλύτερη από τη αξία των Ιαπωνικών εξαγωγών ενώ οι εισαγωγές τους ήταν σχεδόν ισάξιες με τις εισαγωγές της Γερμανίας. Οι Αμερικανικές πωλήσεις στις Κ.Σχεδιασμ. χώρες αποτελούν το 6% των πρωτογενών, το 3% των βιομηχανικών και το 3% των συνολικών εξαγωγών των ΗΠΑ ενώ οι εισαγωγές από τις χώρες της περιοχής αυτής αντιπροσωπεύει το 1%-2% των συνολικών Αμερικανικών εισαγωγών. Το διμερές εμπόριο απέκτησε κάποια σημασία για τις ΗΠΑ μόνο στα τέλη της δεκαετίας του 1970 επειδή η περιοχή αυτή απορροφούσε το 10%-12% των εξαγωγών πρωτογενών προϊόντων και το 4% των συνολικών εξαγωγών των ΗΠΑ.⁵ Τα πρωτογενή προϊόντα αποτελούσαν περίπου το 70%-80% των συνολικών Αμερικανικών εξαγωγών στην περιοχή κατά την δεκαετία του 1970 αλλά βαθμιαία αντικαταστάθηκαν από βιομηχανικά προϊόντα τα οποία αποτελούν τα 2/3 των εξαγωγών των ΗΠΑ στα τέλη του 1980. Τα 2/3 των εισαγωγών από την περιοχή αυτή αποτελούν, επίσης, τα προϊόντα του βιομηχανικού τομέα.

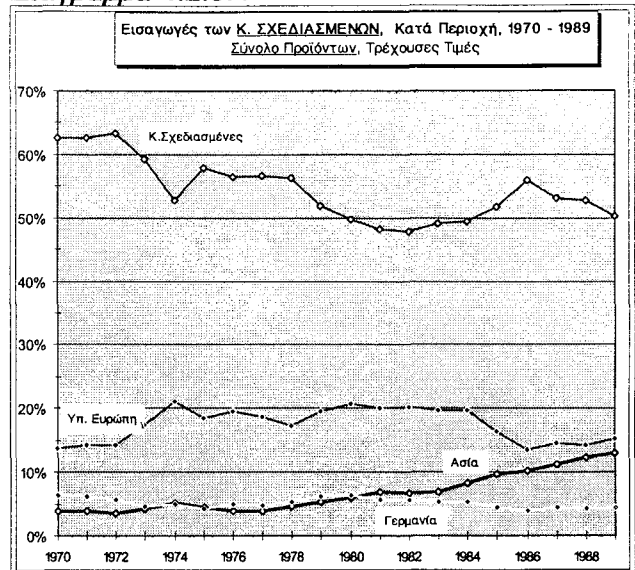
5 Αυτό οφείλεται στην πολιτική ύφεσης του Πρ. Carter σε συνδυασμό με τις κακές σοδειές γεωργικών προϊόντων της ΕΣΣΔ μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1970. Μετά την εισβολή στο Αφγανιστάν και το embargo κατά την πρώτη περίοδο της προεδρίας Reagan οι διμερείς εμπορικές σχέσεις μειώθηκαν στο ελάχιστο δυνατό επίπεδο για να αρχίσουν να αναπτύσσονται και πάλι μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1980.

Η Σημασία του Διμερούς Εμπορίου για τις Κεντρικά Σχεδιασμένες Χώρες

Διάγραμμα 4.2.9.3

Διάγραμμα 4.2.9.4

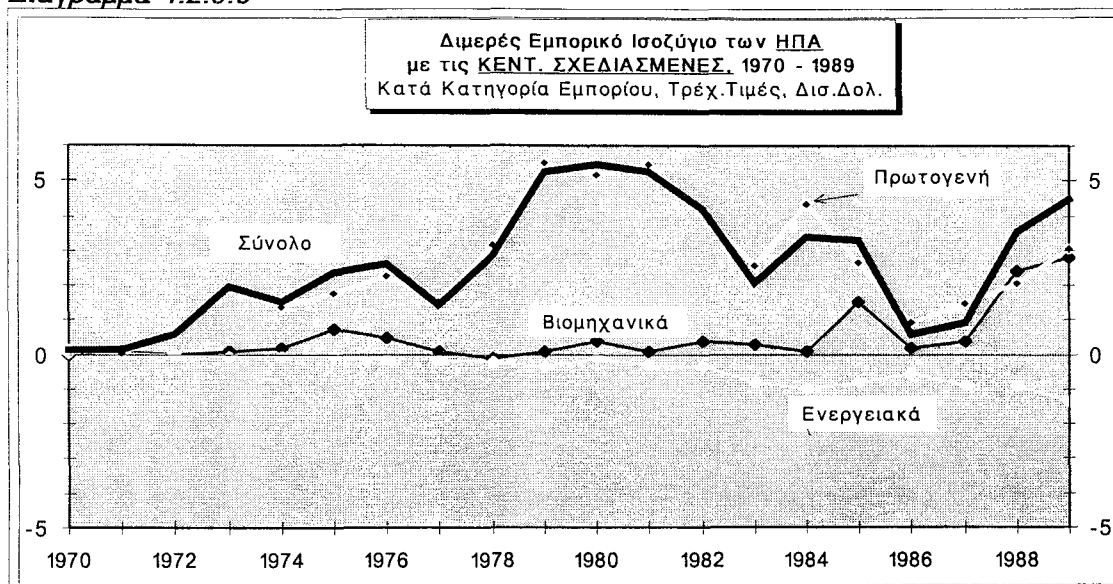

Το διμερές εμπόριο με τις ΗΠΑ αντιπροσωπεύει το 2%-3% των εξαγωγών και το 3%-4% των εισαγωγών της περιοχής. Το σημαντικότερο τμήμα του εξωτερικού εμπορίου των χωρών αυτών, περισσότερο από 50% τόσο των εξαγωγών όσο και των εισαγωγών, λαμβάνει χώρα ανάμεσα στις χώρες της περιοχής. Από τις υπόλοιπες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας ο σημαντικότερος εταίρος των χωρών αυτών είναι οι χώρες της Υπ.Ευρώπης που κατέχουν το 13% της αγοράς τους και απορροφούν το 15% των εξαγωγών τους, η Γερμανία που κατέχει το 6% της αγοράς τους και απορροφά το 4% των εισαγωγών τους, η Ασία με μερίδιο 11% της αγοράς τους και 13% των εξαγωγών τους και η Ιαπωνία με 5% της αγοράς και 4% των εξαγωγών τους.⁶

⁶ Πρέπει να σημειώσουμε ότι οι Ευρωπαϊκές χώρες έχουν εντονότερες σχέσεις με την ΕΕΣΔ και την Ανατολική Ευρώπη κατέχοντας το 20%-25% της αγορά των χωρών αυτών ενώ η Ιαπωνία και η Ασία έχουν εντονότερες σχέσεις με την Κίνα αφού η πρώτη κατέχει το 16% και η δεύτερη το 40% της αγοράς της με έντονα αυξητικούς ρυθμούς. Η Κίνα αντίστοιχα αποστέλλει το 16% των εξαγωγών της (που αποτελούνται σε ίσα μέρη από βιομηχανικά, ενεργειακά και πρωτογενή προϊόντα) στην Ιαπωνία και το 50% των εξαγωγών της (που αποτελείται κατά 70% από βιομηχανικά προϊόντα) στην Ασία.

Το Διμερές Εμπορικό Ισοζύγιο των ΗΠΑ με τις Κεντρικά Σχεδιασμένες Χώρες

Διάγραμμα 4.2.9.5

Το διμερές εμπορικό ισοζύγιο των ΗΠΑ με τις Κ.Σχεδιασμ. χώρες είναι συνεχώς, κατά την διάρκεια των δυο τελευταίων δεκαετιών, θετικό για τις ΗΠΑ γεγονός που οφείλεται αποκλειστικά στις καθαρές εξαγωγές πρωτογενών προϊόντων. Τα πλεονάσματα αυξάνονται με ταχείς ρυθμούς κατά την δεκαετία του 1970 για να φτάσουν στο απόγειό τους το 1980 και στη συνέχεια να μειωθούν μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980. Μετά το 1986 τα διμερή πλεονάσματα των ΗΠΑ αυξάνονται και πάλι στην εξέλιξη αυτή όμως παίζουν εξίσου σημαντικό ρόλο και οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων.

Κεφάλαιο 5: Η Εξέλιξη του Εμπορικού Ισοζυγίου των ΗΠΑ και οι Διμερείς Εμπορικές Σχέσεις σε Σχέση με τις Φάσεις της Πολιτικής Διαχείρισης της Ισοτιμίας του Δολλαρίου

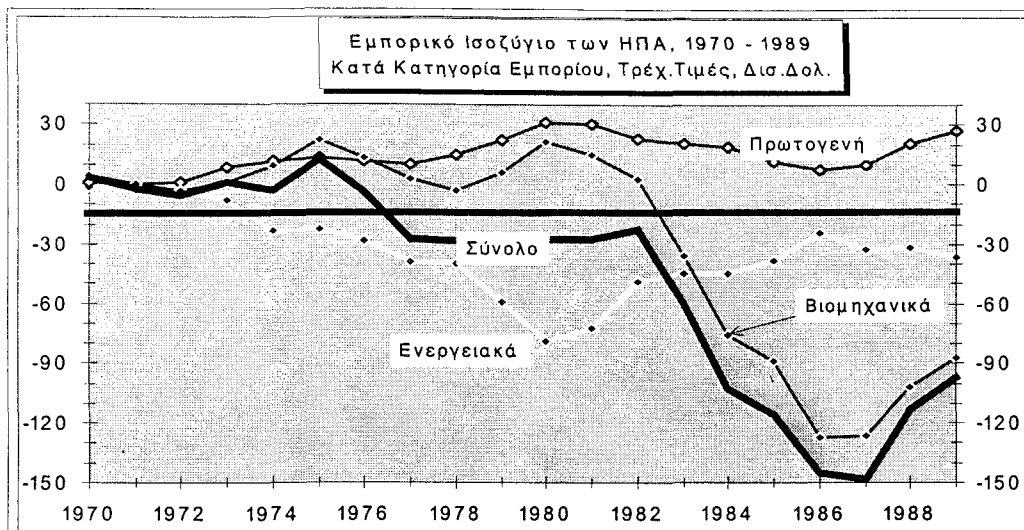
Το κεφάλαιο αυτό αναφέρεται στην εξέταση της εξέλιξης του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ κατά τις δεκαετίες του 1970 και 1980 με κριτήριο την πορεία των επιμέρους εμπορικών λογαριασμών της χώρας κατά ευρεία κατηγορία προϊόντων και κατά κύρια περιοχή της παγκόσμιας οικονομίας. Ο στόχος της ανάλυσης αυτής, εκτός από την παρουσίαση της δομής και εξέλιξης των βασικών δεδομένων, είναι η αξιολόγηση των επιπτώσεων της πολιτικής των ΗΠΑ σε σχέση με την διεθνή τιμή του δολλαρίου στους εμπορικούς λογαριασμούς της χώρας αλλά και η διευκρίνιση των περιοχών-χωρών στις οποίες οφείλεται η επιδείνωση ή βελτίωση της θέσης των ΗΠΑ κατά περίοδο.

Στο πρώτο τμήμα του κεφαλαίου εξετάζεται η εξέλιξη του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ κατά τις τελευταίες δυο δεκαετίες και καθορίζονται οι επιμέρους περίοδοι εξέτασης σύμφωνα με την εξέλιξη των εμπορικών λογαριασμών αλλά και την περιοδολόγηση της πολιτικής των ΗΠΑ σε σχέση με το δολλάριο που ακολουθήθηκε στο δεύτερο κεφάλαιο.

Στο δεύτερο τμήμα του κεφαλαίου εξετάζονται αναλυτικά κατά περίοδο η εξέλιξη των διμερών σχέσεων των ΗΠΑ με τις υπόλοιπες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας με σκοπό την διευκρίνιση των βασικών παραγόντων που συνέτειναν στην διαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος και την διευκρίνιση της συμμετοχής και σημασίας κάθε περιοχής στην εξέλιξη αυτή.

Η Εξέλιξη του Εμπορικού Ισοζυγίου των ΗΠΑ την Περίοδο 1970 - 1989 και τα Κριτήρια Περιοδολόγησης

Διάγραμμα 5

Οι αρχές της δεκαετίας του 1970 είναι η περίοδος που οι εισαγωγές των ΗΠΑ από τον υπόλοιπο κόσμο υπερβαίνουν τις εξαγωγές τους για πρώτη φορά στον εικοστό αιώνα. Ένα πλεόνασμα της τάξης των 3.7 δισ.δολ. το 1970 (Πίνακας 5 και Διάγραμμα 5) μετατρέπεται σε έλλειμμα της τάξης των 2.4 δισ.δολ. το επόμενο έτος και στη συνέχεια αυξάνεται στα 6 δισ.δολ. το 1972. Η πορεία αυτή αρχίζει να αντιστρέφεται από το επόμενο έτος με τις ΗΠΑ να εξισορροπούν σχεδόν τους εμπορικούς λογαριασμούς τους αλλά το 1974 ο τριπλασιασμός του ενεργειακού ελλείμματος παρά την εντυπωσιακή ανάκαμψη των καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών έχει ως αποτέλεσμα την υστέρηση των Αμερικανικών εξαγωγών κατά 3 δισ.δολ. έναντι των εισαγωγών τους. Η αύξηση των εξαγωγών το 1975 σε συνδυασμό με την μείωση των εισαγωγών επιφέρει ένα εμπορικό πλεόνασμα σχεδόν 12.5 δισ.δολ. το οποίο ισοδυναμεί με τις καθарές εξαγωγές πρωτογενών προϊόντων αφού οι καθарές εξαγωγές βιομηχανικών καλύπτουν απόλυτα τις καθарές εισαγωγές ενέργειας των ΗΠΑ.

Αυτή ήταν, ωστόσο, και η τελευταία φορά που οι εξαγωγές των ΗΠΑ υπερβαίνουν τις εισαγωγές τους, τόσο για την δεκαετία του 1970 όσο και για αυτήν του 1980. Το επόμενο έτος οι εμπορικοί λογαριασμοί των ΗΠΑ παρουσιάζουν έλλειμμα 4.5 δισ.δολ. το οποίο εκτοξεύεται στα 28 δισ.δολ. το 1977 για να παραμείνει στα ίδια επίπεδα και το επόμενο έτος. Τα βασικά χαρακτηριστικά της πορείας αυτής είναι τόσο η αύξηση του ενεργειακού ελλείμματος αλλά κυρίως η αύξηση των βιομηχανικών εισαγωγών. Το συνολικό εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ διατηρείται στα επίπεδα των 25 ως 30 δισ.δολ. μέχρι το 1982 αλλά η ισορροπία είναι η συνισταμένη διαφορετικών εξελίξεων.

Την περίοδο μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1970 η έντονη αύξηση των ενεργειακών ελλειμμάτων συνοδεύεται από μια εντυπωσιακή επέκταση των καθαρών εξαγωγών τόσο

βιομηχανικών (από -3.4 δισ.δολ. το 1978 σε +6 δισ. το 1979 και +21 δισ. το 1980) όσο και πρωτογενών προϊόντων (από +15 δισ.δολ. το 1978 σε 31 δισ. το 1980) με τον συνδυασμός των πλεονασμάτων αυτών να καλύπτει τα 2/3 των καθαρών εισαγωγών ενέργειας το 1980.

Πίνακας 5

Το Εμπορικό Ισοζύγιο των ΗΠΑ, 1970 - 1989

Κατά Κατηγορία Εμπορίου, Τρεχ. Τιμές, Δισ.δολ.

ΗΠΑ, 1970-79	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Εμπορικό Ισοζύγιο	3,7	-2,4	-6,0	0,7	-3,0	12,6	-4,4	-27,8	-28,3	-31,6
Ισοζ. Βιομηχανικών	3,9	0,0	-2,9	0,5	9,1	21,9	13,1	2,2	-3,4	5,8
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-0,1	-2,4	-3,1	0,1	-12,2	-9,3	-17,5	-30,0	-24,9	-37,3
Ισοζ. Ενεργειακών	-1,4	-2,8	-4,1	-8,1	-23,4	-22,5	-28,8	-39,5	-39,5	-59,5
Ισοζ. Πρωτογενών	1,3	0,4	1,0	8,2	11,2	13,1	11,3	9,5	14,7	22,2
ΗΠΑ, 1980-89	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Εμπορικό Ισοζύγιο	-27,5	-27,8	-23,1	-60,4	-102,4	-115,8	-144,9	-148,4	-113,1	-97,1
Ισοζ. Βιομηχανικών	20,9	14,4	2,6	-36,1	-76,2	-88,5	-127,4	-126,2	-101,5	-87,5
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-48,4	-42,2	-25,6	-24,3	-26,2	-27,3	-17,5	-22,2	-11,7	-9,5
Ισοζ. Ενεργειακών	-79,2	-72,6	-48,8	-45,0	-44,8	-38,5	-24,7	-32,3	-31,7	-36,3
Ισοζ. Πρωτογενών	30,8	30,5	23,1	20,7	18,6	11,2	7,2	10,2	20,0	26,8

Την επόμενη διετία το συνολικό εμπορικό έλλειμμα παραμένει στα ίδια σχεδόν επίπεδα παρά την σημαντική μείωση των εισαγωγών ενέργειας που συνδυάζεται όμως με μια θεαματική μείωση των βιομηχανικών εξαγωγών οι οποίες υπερβαίνουν τις αντίστοιχες εισαγωγές μόνο κατά 2.6 δισ.δολ. Το πλεόνασμα αυτό στο πεδίο του εμπορίου βιομηχανικών προϊόντων είναι το τελευταίο μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980.

Η συνέχεια περιγράφεται από την εκτίναξη του Αμερικανικού εμπορικού ελλείμματος από 23 δισ.δολ. το 1982 σε 60 δισ. το 1983, 102 δισ. το 1984, 116 δισ. το 1985, 145 δισ. το 1986 και σχεδόν 150 δισ. το 1987. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στην συνεχή αύξηση των βιομηχανικών εισαγωγών και την στασιμότητα - ή και μείωση - των αντίστοιχων εξαγωγών παρά την σημαντική μείωση του ενεργειακού ελλείμματος που από 80 δισ.δολ. το 1980 έφτασε τα 25 δισ. το 1986. Από το επόμενο έτος φαίνεται ότι αρχίζει μια πορεία ανάκαμψης των Αμερικανικών εξαγωγών, κυρίως όσον αφορά τα βιομηχανικά προϊόντα, που διαρκεί μέχρι τα τέλη της εξεταζόμενης περιόδου με αποτέλεσμα την μείωση κατά το 1/3 του εμπορικού ελλείμματος των ΗΠΑ μέχρι το 1989 οπότε φτάνει τα 100 δισ.δολ.

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι η εξέλιξη των εμπορικών λογαριασμών των ΗΠΑ κατά τις δεκαετίες του 1970 και 1980 οφείλεται σε διαφορετικούς λόγους σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Παρόλο που ο τρόπος και τα κριτήρια περιοδοποίησης της εξέλιξης αυτής μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με τους στόχους της έρευνας, για τους στόχους της παρούσας εργασίας η

περιοδοποίηση αυτή απαιτείται τόσο να λαμβάνει υπόψη τις σημαντικότερες εξελίξεις σε σχέση με τις διάφορες κύριες κατηγορίες εμπορίου όσο, επίσης, και να αντιστοιχεί στις φάσεις της πολιτικής των ΗΠΑ σε σχέση με την διεθνή τιμή του δολλαρίου όπως παρουσιάστηκε στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας. Για τους λόγους αυτούς το χρονικό διάστημα των δυο τελευταίων δεκαετιών διαιρέθηκε τελικά στις ακόλουθες περιόδους:

Η Περιοδοποίηση του Εμπορικού Ισοζυγίου των ΗΠΑ σε Αντιστοιχία με την Πολιτική τους Εναντι της Διεθνούς Τιμής του Δολλαρίου

Περίοδοι	Κύριες Εξελίξεις του Εμπορικού Ισοζυγίου των ΗΠΑ	Πολιτική των ΗΠΑ σε Σχέση με την Διεθνή Τιμή του Δολλαρίου
1971 - 1972	<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειμμα που οφείλεται στην σταδιακή μεταστροφή του πλεονάσματος βιομηχανικών προϊόντων σε έλλειμμα και την αύξηση του ενεργειακού ελλείμματος. • Σε διμερές επίπεδο το έλλειμμα οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στις διμερείς σχέσεις με την Ιαπωνία 	<ul style="list-style-type: none"> • Αυγ. 1971 Απόφαση των ΗΠΑ για το τέλος της μετατρεψιμότητας του δολ. σε χρυσό. • Δεκ. 1971 Υποτίμηση δολ. κατά 8.5% έναντι του χρυσού • Στο τέλος της περιόδου η συνολική υποτίμηση του δολ. ήταν, σε σχέση με το 1970, 13% έναντι του μάρκου και 16% έναντι του yen.
1972 - 1975	<ul style="list-style-type: none"> • Αντιστροφή της ανωτέρω πορείας με την επίτευξη σημαντικών βιομηχανικών αλλά και πρωτογενών πλεονασμάτων παρά τα μεγάλα ενεργειακά ελλείμματα • Σε διμερές επίπεδο η θετική αυτή εξέλιξη οφείλεται κατά κύριο λόγο στις εξαγωγές στην Υπ.Ευρώπη. 	<ul style="list-style-type: none"> • Φεβ 1973 Υποτίμηση δολ. κατά 10% έναντι του χρυσού • Μαρ 1973 Οριστική εγκατάλειψη σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών • Ιουλ 1974 Υποτίμηση δολ. κατά 20% έναντι του μάρκου • Στο τέλος της περιόδου η συνολική υποτίμηση του δολ. ήταν, σε σχέση με το 1972, 23% έναντι του μάρκου και 2% έναντι του yen.
1975 - 1978	<ul style="list-style-type: none"> • Συνολικό έλλειμμα λόγω της αύξησης των εισαγωγών ενεργειακών προϊόντων. • Σε διμερές ωστόσο επίπεδο παρά το σημαντικό πλεόνασμα με την Υπ.Ευρώπη, τα ελλείμματα προέρχονται από τις βιομηχανικές εισαγωγές από την Ιαπωνία και την Ασία και τις ενεργειακές εισαγωγές από την Αφρική. 	<ul style="list-style-type: none"> • Το 1977 το μέσο επίπεδο υποτίμησης του δολ. επανήλθε στα επίπεδα του Δεκ.1971 • Νοε. 1978 Ανατίμηση δολ. κατά 7%. • Στο τέλος της περιόδου η συνολική υποτίμηση του δολ. ήταν, σε σχέση με το 1975, 18% έναντι του μάρκου και 29% έναντι του yen.
1978 - 1980	<ul style="list-style-type: none"> • Σταθεροποίηση του συνολικού ελλείμματος, παρά την εκ νέου αύξηση των ενεργειακών ελλειμμάτων, λόγω της επίτευξης και πάλι σημαντικών βιομηχανικών αλλά και πρωτογενών πλεονασμάτων. • Σε διμερές επίπεδο αυξάνεται το πλεόνασμα από την Υπ.Ευρώπη αλλά και το έλλειμμα από την Αφρική ενώ συνεχίζονται με σταθερό ρυθμό τα ελλείμματα από την Ιαπωνία και την Ασία. 	<ul style="list-style-type: none"> • Στο τέλος της περιόδου η υποτίμηση του δολ. ήταν, σε σχέση με το 1978, 10% έναντι του μάρκου ενώ ανατιμήθηκε κατά 8% έναντι του yen.
1980 - 1986	<ul style="list-style-type: none"> • Εκτίναξη του συνολικού ελλείμματος, που σε ετήσια βάση 5-πλασιάζεται μέχρι το 1986, λόγω των καθαρών εισαγωγών βιομηχανικών προϊόντων. • Όλοι σχεδόν οι διμερείς εμπορικοί λογαριασμοί εμφανίζουν ελλείμματα το κύριο μέρος των οποίων προέρχεται από την Ιαπωνία και την Ασία. Το διμερές ισοζύγιο με την Υπ.Ευρώπη μετατρέπεται βαθμιαία σε ελλειμματικό. 	<ul style="list-style-type: none"> • Μέχρι το 1985 το δολ. ανατιμήθηκε, σε σχέση με το 1980, κατά 62% έναντι του μάρκου και κατά 5% έναντι του yen. • Το 1986 το δολ. υποτιμήθηκε, σε σχέση με το 1985, κατά 26% έναντι του μάρκου και 29% έναντι του yen.
1986 - 1989	<ul style="list-style-type: none"> • Το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου μειώθηκε κατά το 1/3 σε ετήσια βάση μέχρι το 1989 λόγω της μείωσης κυρίως του βιομηχανικού ελλείμματος αλλά και της αύξησης του πλεονάσματος πρωτογενών. • Το σημαντικότερο τμήμα της βελτίωσης προέρχεται από την Υπ.Ευρώπη με την οποία το διμερές εμπορικό ισοζύγιο γίνεται βαθμιαία και πάλι πλεονασματικό. 	<ul style="list-style-type: none"> • Μέχρι το 1988 το δολ. υποτιμήθηκε, σε σχέση με το 1986, κατά 20% σε σχέση με το μάρκο και 24% έναντι του yen. • Μέχρι τα τέλη του επόμενου έτους ανατιμήθηκε και πάλι κατά 7% έναντι και των δυο νομισμάτων.

Στο αμέσως επόμενο τμήμα του κεφαλαίου θα εξετάσουμε τον ρόλο κάθε περιοχής της παγκόσμιας οικονομίας στην διαμόρφωση του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ κατά περίοδο.

Η Περίοδος 1971 - 1972

Πίνακας 5.1

Ετήσια Εξέλιξη του Εμπορικού Ισοζυγίου των ΗΠΑ Κατά Περιοχή, 1970 - 1972 (Τρέχουσες τιμές σε δισ.δολ.)										
1970	ΣΥΝΟΛΟ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
Εμπορικό Ισοζύγιο	3,7	-1,5	-0,1	3,1	-0,9	0,8	0,2	0,9	0,9	0,1
Ισοζ. Βιομηχανικών	3,9	-4,0	-1,1	1,8	1,1	0,9	0,7	4,2	0,2	0,0
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-0,1	2,5	1,0	1,3	-2,0	-0,1	-0,5	-3,3	0,7	0,2
Ισοζ. Ενεργειακών	-1,4	0,5	0,1	-0,1	-0,4	-0,1	-0,2	-1,3	0,0	0,0
Ισοζ. Πρωτογενών	1,3	2,0	0,9	1,4	-1,6	0,1	-0,3	-2,0	0,7	0,1
1971										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-2,4	-3,7	-0,8	1,6	-1,0	0,9	0,0	0,4	0,2	0,1
Ισοζ. Βιομηχανικών	0,0	-5,6	-1,7	0,1	1,5	1,1	0,6	4,2	-0,4	0,1
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-2,4	1,9	0,9	1,5	-2,5	-0,2	-0,6	-3,8	0,6	0,0
Ισοζ. Ενεργειακών	-2,8	0,4	0,0	-0,1	-0,6	-0,3	-0,5	-1,8	-0,1	0,0
Ισοζ. Πρωτογενών	0,4	1,4	0,9	1,6	-1,9	0,1	-0,2	-2,1	0,6	0,0
1972										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-6,0	-4,2	-1,3	0,8	-1,6	1,0	-0,4	0,2	-0,9	0,6
Ισοζ. Βιομηχανικών	-2,9	-6,6	-2,3	-0,8	1,7	1,4	0,5	4,6	-1,3	0,0
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-3,1	2,4	1,0	1,6	-3,3	-0,4	-0,9	-4,4	0,4	0,6
Ισοζ. Ενεργειακών	-4,1	0,4	0,0	-0,1	-0,9	-0,4	-0,8	-2,1	-0,2	0,0
Ισοζ. Πρωτογενών	1,0	2,0	1,0	1,7	-2,4	0,0	-0,2	-2,3	0,7	0,6
Σωρευτικά Αποτελέσματα και Μεταβολές ¹ , Περίοδος 1971 - 1972										
Σωρευτικά Αποτελέσματα	ΣΥΝΟΛΟ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
Εμπορικό Ισοζύγιο	-8,4	-7,9	-2,1	2,4	-2,7	1,8	-0,5	0,5	-0,7	0,7
Ισοζ. Βιομηχανικών	-2,9	-12,2	-4,0	-0,7	3,2	2,5	1,1	8,8	-1,7	0,1
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-5,5	4,3	1,9	3,1	-5,9	-0,7	-1,6	-8,3	1,0	0,6
Ισοζ. Ενεργειακών	-6,9	0,9	0,1	-0,2	-1,5	-0,8	-1,2	-3,9	-0,3	0,0
Ισοζ. Πρωτογενών	1,4	3,4	1,9	3,3	-4,3	0,1	-0,4	-4,4	1,3	0,6
Σωρευτική Μεταβολή										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-9,7	-2,7	-1,2	-2,3	-0,8	0,1	-0,6	-0,7	-1,7	0,4
Ισοζ. Βιομηχανικών	-6,8	-2,6	-1,2	-2,6	0,6	0,5	-0,2	0,4	-1,5	0,0
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-2,9	-0,1	0,0	0,3	-1,4	-0,4	-0,4	-1,1	-0,2	0,4
Ισοζ. Ενεργειακών	-2,7	-0,1	-0,1	-0,1	-0,5	-0,3	-0,6	-0,9	-0,2	0,0
Ισοζ. Πρωτογενών	-0,2	0,0	0,0	0,3	-0,8	-0,1	0,2	-0,3	0,0	0,4

Το 1971 εμφανίζεται έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο των ΗΠΑ για πρώτη φορά μετά το 1888 και το δολλάριο υποτιμάται στα τέλη του ίδιο έτους (Smithsonian Agreement). Από συνολική άποψη το έλλειμμα ύψους 8.4 δισ.δολ. για την περίοδο αυτή (Πίνακας 5.1) οφείλεται κατά τα 4/5 στις καθαρές εισαγωγές ενέργειας οι οποίες προέρχονται κυρίως από την τις περιοχές της Αμερικανικής ηπείρου και κυρίως την Λ.Αμερική. Το υπόλοιπο τμήμα του συνολικού ελλείμματος μπορεί να αποδοθεί στις καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων. Το έλλειμμα στο πεδίο του βιομηχανικού εμπορίου προέρχεται κυρίως από την Ιαπωνία αλλά σημαντική συμμετοχή έχουν η Γερμανία και η Ασία. Αντίθετα οι ΗΠΑ αποκομίζουν σημαντικά βιομηχανικά

1 Ως σωρευτικό αποτέλεσμα ορίζεται το άθροισμα των αντίστοιχων εμπορικών λογαριασμών κατά τα έτη της αντίστοιχης περιόδου. Για παράδειγμα το σωρευτικό αποτέλεσμα -8.4 στον πίνακα είναι το άθροισμα από τα -2.4 για το 1971 και -6.0 για το 1972. Ως σωρευτική μεταβολή ορίζεται το άθροισμα των ετήσιων μεταβολών των αντίστοιχων εμπορικών λογαριασμών. Για παράδειγμα το -9.7 στον πίνακα, είναι το άθροισμα από το -6.1 (δηλ την μεταβολή ανάμεσα στα 1970 και 1971 ήτοι από +3.7 σε -2.4) και το -2.6 (δηλ. την μεταβολή ανάμεσα στα 1971 και 1972 ήτοι από -2.4 σε -6.0). Είναι προφανές ότι το άθροισμα των ετήσιων μεταβολών για την περίοδο πχ. 1971-72 ισούται με την συνολική μεταβολή ανάμεσα στα 1970 και 1972.

πλεονάσματα κυρίως από την Λ.Αμερική και τις Αλ.Ανεπτυγμένες και σε μικρότερο βαθμό από την Μ.Ανατολή και την Αφρική, τα οποία όμως δεν καλύπτουν τα ελλείμματά τους από την Ευρώπη και την περιοχή του Ειρηνικού. Τα ενεργειακά και βιομηχανικά ελλείμματα συνυπάρχουν ωστόσο με ένα πλεόνασμα πρωτογενών που καλύπτει το ήμισυ περίπου του βιομηχανικού ελλείμματος. Οι καθαρές αυτές εξαγωγές προέρχονται από την Ευρώπη (κυρίως την Υπ.Ευρώπη) και την περιοχή του Ειρηνικού (κυρίως την Ιαπωνία) και υπερκαλύπτουν τις καθαρές εισαγωγές πρωτογενών των ΗΠΑ από την Λ.Αμερική και τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες.

Η εικόνα όμως σε επίπεδο διμερών σχέσεων παρουσιάζει μια διαφορετική διάσταση αφού, από την άποψη αυτή, το συνολικό έλλειμμα οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στις διμερείς σχέσεις με την Ιαπωνία λόγω των καθαρών εισαγωγών βιομηχανικών προϊόντων από την χώρα αυτή. Ταυτόχρονα το διμερές πλεόνασμα με την Υπ.Ευρώπη λόγω των καθαρών εξαγωγών πρωτογενών προϊόντων καλύπτει το έλλειμμα με την Γερμανία που οφείλεται στις καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών αλλά και τα διμερή πλεονάσματα με την Λ.Αμερική και την Μ.Ανατολή καλύπτουν το έλλειμμα με τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες. Συνολικά τα σημαντικά πλεονάσματα των ΗΠΑ με την Υπ.Ευρώπη και την Μ.Ανατολή, οι οποίες φαίνεται ότι είναι και οι πιο "επικερδείς" περoχές για το Αμερικανικό εξωτερικό εμπόριο, και σε μικρότερο βαθμό τα θετικά αποτελέσματα με την Λ.Αμερική και τις Κ.Σχεδιασμένες καλύπτουν μόνο το 40% του συνόλου των διμερών ελλειμμάτων που προέρχονται κυρίως από τις καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων από την Ιαπωνία και σε μικρότερο βαθμό από τις εισαγωγές βιομηχανικών από την Γερμανία και μη-βιομηχανικών από τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες που μπορούν να χαρακτηριστούν και ως "ζημιογόνες" περιοχές.

Από την πλευρά της συνολικής μεταβολής του εμπορικού ισοζυγίου για τη περίοδο αυτή, η συνολική επιδείνωση κατά περίπου 10 δισ.δολ. οφείλεται κατά 70% στην μείωση των καθαρών εξαγωγών βιομηχανικών που προέρχεται από την επιδείνωση του διμερούς ελλείμματος με την Ιαπωνία αλλά και την Γερμανία και την μείωση των πλεονασμάτων κυρίως με την Υπ.Ευρώπη όπως και από την οριστική μεταστροφή των διμερών σχέσεων με την Ασία σε ελλειμματικές. Σε επίπεδο χωρών όμως η επιδείνωση οφείλεται στην συνολική αύξηση των διμερών ελλειμμάτων με την Ιαπωνία (-2.7 δισ.), την Ασία (-1.7 δισ.) και την Γερμανία (-1.2 δισ.) αλλά και την μείωση του συνολικού διμερούς πλεονάσματος με την Υπ.Ευρώπη (-2.3 δισ.).

Η Περίοδος 1973 - 1975

Πίνακας 5.2

Ετήσια Εξέλιξη του Εμπορικού Ισοζυγίου των ΗΠΑ Κατά Περιοχή, 1973 - 1975 (Τρέχουσες τιμές σε δισ.δολ.)										
1973	ΣΥΝΟΛΟ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
Εμπορικό Ισοζύγιο	0,7	-1,5	-1,7	3,3	-1,0	1,1	-0,7	-0,3	-0,3	1,9
Ισοζ. Βιομηχανικών	0,5	-6,4	-3,1	0,2	3,4	1,7	0,8	5,5	-1,7	0,1
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	0,1	4,9	1,4	3,0	-4,4	-0,6	-1,5	-5,8	1,4	1,8
Ισοζ. Ενεργειακών	-8,1	0,5	0,0	-0,6	-1,3	-0,8	-1,4	-4,0	-0,4	-0,1
Ισοζ. Πρωτογενών	8,2	4,4	1,4	3,7	-3,2	0,3	-0,1	-1,8	1,8	1,9
1974										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-3,0	-2,6	-1,8	6,6	0,3	0,3	-2,8	-3,6	-1,1	1,5
Ισοζ. Βιομηχανικών	9,1	-8,9	-3,2	2,3	6,1	3,1	1,2	9,5	-1,1	0,2
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-12,2	6,3	1,4	4,3	-5,8	-2,8	-4,0	-13,1	0,0	1,3
Ισοζ. Ενεργειακών	-23,4	1,5	-0,2	-1,0	-3,1	-3,8	-4,4	-10,8	-1,5	0,0
Ισοζ. Πρωτογενών	11,2	4,8	1,7	5,3	-2,7	1,0	0,4	-2,2	1,5	1,3
1975										
Εμπορικό Ισοζύγιο	12,6	-2,0	-0,3	9,1	2,6	3,3	-2,6	-0,1	0,3	2,4
Ισοζ. Βιομηχανικών	21,9	-8,0	-2,0	3,7	8,2	6,2	2,2	11,1	-0,3	0,7
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-9,3	6,0	1,7	5,4	-5,6	-2,9	-4,8	-11,2	0,6	1,7
Ισοζ. Ενεργειακών	-22,5	1,6	0,0	-0,3	-3,1	-3,7	-5,4	-9,6	-1,9	-0,1
Ισοζ. Πρωτογενών	13,1	4,3	1,7	5,6	-2,5	0,8	0,6	-1,6	2,5	1,7
Σωρευτικά Αποτελέσματα και Μεταβολές, Περίοδος 1973 - 1975										
Σωρευτικά Αποτελέσματα	ΣΥΝΟΛΟ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
Εμπορικό Ισοζύγιο	10,3	-6,1	-3,8	18,9	1,8	4,8	-6,0	-3,9	-1,1	5,8
Ισοζ. Βιομηχανικών	31,5	-23,3	-8,3	6,2	17,7	11,0	4,2	26,1	-3,1	1,0
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-21,4	17,2	4,5	12,7	-15,9	-6,2	-10,2	-30,0	2,0	4,8
Ισοζ. Ενεργειακών	-54,0	3,6	-0,3	-1,9	-7,4	-8,3	-11,1	-24,5	-3,9	-0,2
Ισοζ. Πρωτογενών	32,6	13,5	4,8	14,6	-8,4	2,1	0,9	-5,6	5,8	5,0
Σωρευτική Μεταβολή										
Εμπορικό Ισοζύγιο	18,6	2,2	1,0	8,3	4,2	2,3	-2,2	-0,2	1,1	1,8
Ισοζ. Βιομηχανικών	24,8	-1,4	0,3	4,5	6,5	4,8	1,7	6,5	1,0	0,7
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-6,3	3,6	0,7	3,8	-2,3	-2,5	-3,9	-6,7	0,1	1,1
Ισοζ. Ενεργειακών	-18,4	1,2	-0,1	-0,1	-2,2	-3,3	-4,6	-7,5	-1,7	-0,1
Ισοζ. Πρωτογενών	12,1	2,4	0,8	3,9	-0,1	0,8	0,8	0,7	1,8	1,2

Μετά από μια μικρή ανάκαμψη το 1973, οι εμπορικοί λογαριασμοί των ΗΠΑ παρουσιάζουν και πάλι αρνητικό αποτέλεσμα το 1974 για να επακολουθήσει η θεαματική ανάκαμψη του 1975 όταν μετά τις συνεχείς υποτιμήσεις και την πρώτη ενεργειακή κρίση οι ΗΠΑ απολαμβάνουν ένα σημαντικότατο πλεόνασμα στις εμπορικές συναλλαγές τους για τελευταία όμως φορά μέχρι σήμερα. Το χαρακτηριστικό στοιχείο της περιόδου είναι η σημαντική αύξηση των καθαρών εξαγωγών κυρίως βιομηχανικών αλλά και πρωτογενών προϊόντων με αποκορύφωμα το 1975 οπότε το βιομηχανικό πλεόνασμα καλύπτει το ενεργειακό έλλειμμα και το τελικό αποτέλεσμα ισοδυναμεί με το πλεόνασμα από το εμπόριο πρωτογενών προϊόντων. Με πλεόνασμα άνω των 10 δισ.δολ., για την περίοδο αυτή (Πίνακας 5.2), οι ΗΠΑ καλύπτουν τις απώλειες της προηγούμενης περιόδου αφού οι καθαρές εξαγωγές πρωτογενών καλύπτουν σχεδόν τα 2/3 του ενεργειακού ελλείμματος και οι καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών είναι κατά 50% μεγαλύτερες από το υπόλοιπο ποσό. Το πλεόνασμα του ισοζυγίου βιομηχανικών προέρχεται κυρίως από τις υπόλοιπες περιοχές της Αμερικανικής ηπείρου αλλά και από την Μ.Ανατολή, την Υπ.Ευρώπη και την Αφρική ενώ αυξάνονται τα διμερή ελλείμματα με την Ιαπωνία, την Γερμανία και την Ασία. Από τις τελευταίες αυτές περιοχές και κυρίως από την Υπ.Ευρώπη και τις Κ.Σχεδιασμένες προέρχονται

οι καθαρές εξαγωγές πρωτογενών, ενώ το μισό ενεργειακό έλλειμμα προέρχεται από την Λ.Αμερική και το υπόλοιπο από την Μ.Ανατολή, την Αφρική και τις Αλ.Ανεπτυγμένες.

Σε συνολικό επίπεδο διμερών σχέσεων εμφανίζεται η εξαιρετική σημασία της Υπ.Ευρώπης για το Αμερικανικό εξωτερικό εμπόριο. Από την περιοχή αυτή αντλούνται πλεονάσματα της τάξης των περίπου 20 δισ. προερχόμενα κατά τα 2/3 από τις καθαρές εξαγωγές πρωτογενών. Για τον ίδιο λόγο αποκτούν σημαντικό ρόλο οι συναλλαγές με τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες, ενώ οι καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών στην Μ.Ανατολή είναι κατά 40% μεγαλύτερες από το διμερές ενεργειακό έλλειμμα. Αντίθετα συνεχίζουν τα διμερή, βιομηχανικά κυρίως, ελλείμματα με την Ιαπωνία και την Γερμανία παρά τις αυξημένες εξαγωγές πρωτογενών ενώ στην περίπτωση της Αφρικής οι καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών των ΗΠΑ καλύπτουν λιγότερο από το 40% των εισαγωγών ενέργειας. Οι ΗΠΑ, συνεπώς, υπερκαλύπτουν ή καλύπτουν σε σημαντικό βαθμό, με την εξαίρεση της Αφρικής, με εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων τις εισαγωγές ενέργειας από την Λ.Αμερική, την Μ.Ανατολή και τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες και ταυτόχρονα αποκομίζουν σημαντικά πλεονάσματα από την Υπ.Ευρώπη και τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες τα οποία οφείλονται κατά κύριο λόγο στις εξαγωγές πρωτογενών προϊόντων. Τα πλεονάσματα αυτά υπερκαλύπτουν τις καθαρές εισαγωγές από την Ιαπωνία, την Γερμανία και την Ασία.

Από την πλευρά της μεταβολής των εμπορικών λογαριασμών η θέση των ΗΠΑ βελτιώνεται σημαντικά και από κάθε άποψη. Σε συνολικό επίπεδο η καθαρή αύξηση των εξαγωγών βιομηχανικών και πρωτογενών εμπορευμάτων ανέρχεται στο ύψος των 37 δισ.δολ. για την περίοδο αυτή, οφειλόμενη κατά 2/3 στα βιομηχανικά, ενώ η καθαρή αύξηση των εισαγωγών ενέργειας φτάνει το ήμισυ μόνο του ποσού αυτού. Η βελτίωση του ισοζυγίου βιομηχανικών οφείλεται κατά 50% στην αύξηση των εξαγωγών στις περιοχές της Αμερικανικής ηπείρου και κατά το υπόλοιπο τμήμα στην αύξηση των εξαγωγών στην Υπ.Ευρώπη και την Μ.Ανατολή. Η βελτίωση του ισοζυγίου πρωτογενών οφείλεται, αντίστοιχα, κατά το ήμισυ στην αύξηση των εξαγωγών στην Υπ.Ευρώπη και την Ιαπωνία. Σε συνολικό διμερές επίπεδο, ωστόσο, φαίνεται ότι η βελτίωση των εμπορικών λογαριασμών των ΗΠΑ "αντλείται" κατά 50% σχεδόν από το διμερές εμπόριο με την Υπ.Ευρώπη, κατά 25% από τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες, με την Μ.Ανατολή, την Ιαπωνία και τις υπόλοιπες περιοχές να παίζουν ένα επίσης θετικό ρόλο. Εξαίρεση αποτελεί μόνο το εμπόριο με την Αφρική όπου η αύξηση των εξαγωγών βιομηχανικών καλύπτει λιγότερο από το 50% της αύξησης των εισαγωγών ενέργειας.

Η Περίοδος 1976 - 1978

Πίνακας 5.3

Ετήσια Εξέλιξη του Εμπορικού Ισοζυγίου των ΗΠΑ Κατά Περιοχή, 1976 - 1978 (Τρέχουσες τιμές σε δισ.δολ.)										
1976	ΣΥΝΟΛΟ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
Εμπορικό Ισοζύγιο	-4,4	-6,1	-0,1	9,2	0,0	2,7	-5,8	-2,5	-4,4	2,6
Ισοζ. Βιομηχανικών	13,1	-12,3	-1,9	3,9	5,7	7,2	2,2	11,3	-3,5	0,5
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-17,5	6,2	1,8	5,3	-5,8	-4,5	-7,9	-13,8	-0,9	2,1
Ισοζ. Ενεργειακών	-28,8	1,2	0,0	-0,4	-2,7	-5,2	-8,3	-10,6	-2,6	-0,2
Ισοζ. Πρωτογενών	11,3	4,9	1,9	5,7	-3,1	0,7	0,3	-3,1	1,7	2,3
1977										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-27,8	-8,9	-1,9	6,4	-3,1	-1,0	-9,2	-4,1	-7,3	1,4
Ισοζ. Βιομηχανικών	2,2	-15,5	-3,5	1,9	3,0	7,7	2,5	11,2	-5,2	0,1
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-30,0	6,6	1,6	4,5	-6,1	-8,7	-11,7	-15,3	-2,1	1,3
Ισοζ. Ενεργειακών	-39,5	1,1	-0,1	-1,6	-2,2	-9,7	-12,0	-11,5	-3,4	-0,2
Ισοζ. Πρωτογενών	9,5	5,4	1,7	6,0	-4,0	0,9	0,3	-3,7	1,3	1,5
1978										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-28,3	-11,5	-3,4	5,5	-3,7	-0,3	-7,8	-1,8	-8,1	2,8
Ισοζ. Βιομηχανικών	-3,4	-19,1	-4,7	0,5	2,3	9,0	2,7	13,2	-7,2	-0,1
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-24,9	7,6	1,3	5,0	-6,0	-9,3	-10,5	-15,0	-0,9	2,9
Ισοζ. Ενεργειακών	-39,5	0,8	-0,3	-1,6	-1,7	-10,7	-10,9	-11,7	-3,3	-0,2
Ισοζ. Πρωτογενών	14,7	6,8	1,6	6,6	-4,4	1,4	0,4	-3,3	2,4	3,2
Σωρευτικά Αποτελέσματα και Μεταβολές, Περίοδος 1976 - 1978										
Σωρευτικά Αποτελέσματα	ΣΥΝΟΛΟ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
Εμπορικό Ισοζύγιο	-60,5	-26,6	-5,4	21,1	-6,9	1,3	-22,8	-8,3	-19,7	6,9
Ισοζ. Βιομηχανικών	11,9	-46,9	-10,1	6,3	11,0	23,9	7,4	35,7	-15,9	0,5
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-72,4	20,3	4,7	14,8	-17,9	-22,6	-30,2	-44,0	-3,8	6,4
Ισοζ. Ενεργειακών	-107,8	3,1	-0,4	-3,6	-6,5	-25,6	-31,1	-33,9	-9,2	-0,6
Ισοζ. Πρωτογενών	35,4	17,1	5,2	18,4	-11,4	3,1	1,0	-10,2	5,4	6,9
Σωρευτική Μεταβολή										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-40,9	-9,5	-3,1	-3,6	-6,3	-3,6	-5,2	-1,7	-8,3	0,5
Ισοζ. Βιομηχανικών	-25,3	-11,1	-2,7	-3,2	-5,9	2,8	0,5	2,1	-6,9	-0,8
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-15,5	1,6	-0,4	-0,4	-0,4	-6,4	-5,7	-3,8	-1,4	1,3
Ισοζ. Ενεργειακών	-17,1	-0,8	-0,2	-1,4	1,4	-7,0	-5,5	-2,1	-1,3	-0,1
Ισοζ. Πρωτογενών	1,5	2,4	-0,1	1,0	-1,8	0,6	-0,2	-1,8	-0,1	1,4

Το έλλειμμα εμφανίζεται και πάλι από το 1976 στους εμπορικούς λογαριασμούς των ΗΠΑ, επταπλασιάζεται τον επόμενο χρόνο και παραμένει στα ίδια σχεδόν επίπεδα το 1978. Η επιδείνωση αυτή του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ οφείλεται στην ταχεία μείωση των καθαρών εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων το ισοζύγιο των οποίων μετατρέπεται σε ελλειμματικό το 1978 ενώ συνεχίζεται η αύξηση του ενεργειακού ελλείμματος. Συνολικά για την περίοδο αυτή (Πίνακας 5.3) το πλεόνασμα από το εμπόριο πρωτογενών καλύπτει το 1/3 των καθαρών εισαγωγών ενέργειας και το πλεόνασμα βιομηχανικών μόνο το 1/10. Το σωρευτικό πλεόνασμα βιομηχανικών είναι το τελικό αποτέλεσμα από τα σημαντικά πλεονάσματα με την Λ.Αμερική και την Μ.Ανατολή αλλά και τις Αλ.Ανεπτυγμένες, την Υπ.Ευρώπη και την Αφρική και τα σημαντικά ελλείμματα κυρίως με την Ιαπωνία αλλά και την Ασία και την Γερμανία. Οι καθαρές εισαγωγές ενέργειας προέρχονται από την Λ.Αμερική, την Μ.Ανατολή και την Αφρική ενώ το πλεόνασμα των πρωτογενών από την Ευρώπη και την Ιαπωνία.

Σταδιακά οι διμερείς εμπορικοί λογαριασμοί επιδεινώνονται, είτε ως αύξηση των διμερών ελλειμμάτων είτε ως μείωση των πλεονασμάτων, με όλες τις περιοχές της παγκόσμιας

οικονομίας με αποτέλεσμα το 1978 να υπάρχουν εμπορικά πλεονάσματα μόνο με την Υπ.Ευρώπη και τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες. Σε επίπεδο διμερών σχέσεων παρουσιάζονται μεγάλα ελλείμματα με την Ιαπωνία, την Αφρική και την Ασία τα οποία οφείλονται στις εισαγωγές βιομηχανικών εμπορευμάτων από την περιοχή του Ειρηνικού και ενέργειας από την Αφρική και ένα σημαντικό σωρευτικό πλεόνασμα με την Υπ.Ευρώπη που διαμορφώνεται κατά κύριο λόγο από το εμπόριο πρωτογενών προϊόντων.

Η επιδείνωση του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ από την άποψη των συνολικών μεταβολών, όμως, δείχνει ότι σχεδόν τα 2/3 περίπου της επιδείνωσης οφείλεται στην επιδείνωση του ισοζυγίου βιομηχανικών και μόλις το 1/3 στη αύξηση του ενεργειακού ελλείμματος. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κατά κυριο λόγο στην αύξηση των καθαρών εισαγωγών βιομηχανικών από την Ιαπωνία, την Ασία αλλά και την Γερμανία και την παράλληλη μείωση των πλεονασμάτων με τις Αλ.Ανεπτ. και την Υπ.Ευρώπη. Η Λ.Αμερική και η Μ.Ανατολή είναι οι μόνες περιοχές με τις οποίες αυξάνονται τα βιομηχανικά πλεονάσματα των ΗΠΑ. Σε διμερές επίπεδο οι εμπορικοί λογαριασμοί των ΗΠΑ επιδεινώνονται με όλες τις περιοχές και ιδιαίτερα με την Ιαπωνία, την Ασία και την Αφρική.

Η Περίοδος 1979 - 1980

Το συνολικό εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ παραμένει σε σχετικά σταθερά επίπεδα σε ετήσια βάση από το 1977 μέχρι τις αρχές της επόμενης δεκαετίας αλλά οι δυνάμεις που προκαλούν την "ισορροπία" αυτή είναι διαφορετικές. Το διάστημα 1978-80 η αύξηση του ενεργειακού ελλείμματος των ΗΠΑ συνδυάζεται με μια έντονη αύξηση των καθαρών εξαγωγών κυρίως βιομηχανικών αλλά και πρωτογενών προϊόντων που υποδεικνύει μια εκ νέου ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των ΗΠΑ η οποία σε μεγάλο βαθμό εξαρτάται από την πρόσβαση τους στις "προσοδοφόρες" για το εξωτερικό τους εμπόριο περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας.

Πίνακας 5.4

Ετήσια Εξέλιξη του Εμπορικού Ισοζυγίου των ΗΠΑ Κατά Περιοχή, 1979 - 1980 (Τρέχουσες τιμές σε δισ.δολ.)										
1979	ΣΥΝΟΛΟ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
Εμπορικό Ισοζύγιο	-31,6	-9,0	-3,0	14,0	-8,4	-7,8	-14,8	-1,6	-6,3	5,3
Ισοζ. Βιομηχανικών	5,8	-20,2	-4,8	7,2	1,2	7,6	2,4	18,1	-5,8	0,1
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-37,3	11,2	1,8	6,8	-9,6	-15,4	-17,2	-19,7	-0,5	5,2
Ισοζ. Ενεργειακών	-59,5	1,1	0,0	-1,8	-3,5	-16,8	-17,8	-16,8	-3,5	-0,3
Ισοζ. Πρωτογενών	22,2	10,0	1,8	8,7	-6,0	1,4	0,7	-2,9	3,0	5,5
1980	ΣΥΝΟΛΟ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
Εμπορικό Ισοζύγιο	-27,5	-10,9	-0,7	24,1	-8,8	-10,5	-21,4	1,6	-6,5	5,4
Ισοζ. Βιομηχανικών	20,9	-23,8	-3,3	16,0	0,2	8,2	2,9	26,0	-5,4	0,4
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-48,4	12,9	2,6	8,1	-9,0	-18,7	-24,3	-24,4	-1,1	5,0
Ισοζ. Ενεργειακών	-79,2	1,7	0,2	-2,6	-4,0	-20,0	-25,6	-23,8	-5,0	-0,1
Ισοζ. Πρωτογενών	30,8	11,3	2,4	10,6	-5,0	1,3	1,4	-0,5	3,9	5,1
Σωρευτικά Αποτελέσματα και Μεταβολές, Περίοδος 1979 - 1980										
Σωρευτικά Αποτελέσματα	ΣΥΝΟΛΟ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
Εμπορικό Ισοζύγιο	-59,1	-19,9	-3,6	38,1	-17,1	-18,3	-36,1	0,0	-12,7	10,7
Ισοζ. Βιομηχανικών	26,7	-44,0	-8,1	23,2	1,4	15,8	5,3	44,1	-11,2	0,5
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-85,7	24,1	4,5	14,9	-18,5	-34,1	-41,4	-44,1	-1,5	10,2
Ισοζ. Ενεργειακών	-138,7	2,8	0,2	-4,4	-7,5	-36,8	-43,5	-40,6	-8,4	-0,4
Ισοζ. Πρωτογενών	53,0	21,3	4,2	19,3	-11,0	2,7	2,0	-3,4	6,9	10,6
Σωρευτική Μεταβολή	ΣΥΝΟΛΟ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
Εμπορικό Ισοζύγιο	0,8	0,7	2,7	18,6	-5,0	-10,2	-13,5	3,4	1,6	2,6
Ισοζ. Βιομηχανικών	24,3	-4,7	1,4	15,5	-2,1	-0,8	0,2	12,8	1,8	0,5
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-23,5	5,4	1,3	3,1	-2,9	-9,4	-13,7	-9,4	-0,2	2,1
Ισοζ. Ενεργειακών	-39,6	0,9	0,5	-0,9	-2,3	-9,3	-14,7	-12,2	-1,7	0,1
Ισοζ. Πρωτογενών	16,2	4,5	0,8	4,0	-0,6	-0,1	1,0	2,8	1,5	2,0

Η αύξηση του ενεργειακού ελλείμματος κατά 1/3 από το 1979 στο 1980 συνοδεύεται από τον υπερτριπλασιασμό των καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών και την σημαντική αύξηση του πλεονάσματος πρωτογενών προϊόντων. Σε συνολικό επίπεδο, βέβαια, το εμπορικό ισοζύγιο παραμένει συνεχώς ελλειμματικό παρά την εντυπωσιακή αύξηση του συνολικού πλεονάσματος που αντλείται από την Υπ.Ευρώπη.

Το σωρευτικό συνολικό έλλειμμα των ΗΠΑ, μεγέθους σχεδόν 60 δισ.δολ., για την διετία αυτή (Πίνακας 5.4) προέρχεται και πάλι από το ενεργειακό έλλειμμα με τις καθарές εξαγωγές πρωτογενών να καλύπτουν το 40% και τις καθарές εξαγωγές βιομηχανικών το 20% του ενεργειακού λογαριασμού. Και τα δυο έτη της περιόδου οι εξαγωγές των ΗΠΑ αυξήθηκαν με ταχύτερους ρυθμούς σε σχέση με τις εισαγωγές τους. Το 1980, ιδιαίτερα, οι βιομηχανικές

εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 23% και οι εισαγωγές κατά 11% ενώ οι εξαγωγές πρωτογενών αυξήθηκαν κατά 19% και οι εισαγωγές κατά 3%. Το πλεόνασμα πρωτογενών προέρχεται από την περιοχή του Ειρηνικού, κυρίως την Ιαπωνία, και από την Ευρώπη, κυρίως την Υπ.Ευρώπη αλλά και τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες. Το εκ νέου αυξημένο πλεόνασμα των βιομηχανικών προέρχεται κυρίως από την Λ.Αμερική, την Υπ.Ευρώπη και την Μ.Ανατολή ενώ συνεχίζονται τα σημαντικά ελλείμματα με την Ιαπωνία, την Ασία και την Γερμανία. Οι αναλογίες των διμερών πλεονασμάτων και ελλειμμάτων είναι τέτοιες που θα μπορούσαμε να σχηματοποιήσουμε την εικόνα με την υπόθεση ότι οι ΗΠΑ, στο πεδίο του εμπορίου βιομηχανικών προϊόντων, καλύπτουν με το πλεόνασμα από την Λ.Αμερική το έλλειμμα με την Ιαπωνία, και με τα πλεονάσματα από την Μ.Ανατολή και Αφρική τα ελλείμματα με την Ασία και την Γερμανία και το τελικό καθαρό αποτέλεσμα ισοδυναμεί με το πλεόνασμα από την Υπ.Ευρώπη.

Σε συνολικό διμερές επίπεδο το εμπορικό έλλειμμα των 60 δισ.δολ. φαίνεται ότι κατά κύριο λόγο προέρχεται από τις εξαιρετικά δυσμενείς σχέσεις με την Αφρική με την οποία το μικρό πλεόνασμα βιομηχανικών καλύπτει μόνο το 12% των εισαγωγών ενέργειας αφήνοντας ένα τελικό διμερές έλλειμμα 36 δισ.δολ. Με την Μ.Ανατολή η κατάσταση είναι ασφαλώς πιο θετική για τις ΗΠΑ αφού το πλεόνασμα βιομηχανικών καλύπτει το μισό σχεδόν των ενεργειακών εισαγωγών από την περιοχή αυτή αφήνοντας το μισό, σε σχέση με την Αφρική, τελικό αποτέλεσμα. Στις διμερείς σχέσεις με την Ιαπωνία το 50% των καθαρών βιομηχανικών εισαγωγών αξίας 44 δισ.δολ. καλύπτεται από τις καθαρές εξαγωγές πρωτογενών και το ίδιο πρότυπο ακολουθείται στις σχέσεις με την Γερμανία αλλά σε χαμηλότερα απόλυτα επίπεδα ενώ το σημαντικό έλλειμμα με τις Αλ.Ανεπτυγμένες προκύπτει κατά τα 2/3 από τις εισαγωγές πρωτογενών και κατά το 1/3 από τις εισαγωγές ενέργειας. Τέλος το διμερές έλλειμμα με την Ασία οφείλεται στις καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων ενώ το ενεργειακό έλλειμμα με την Λ.Αμερική αντισταθμίζεται πλήρως από το βιομηχανικό πλεόνασμα. Παράλληλα με τις εξελίξεις αυτές οι ΗΠΑ επιτυγχάνουν πλεονάσματα μόνο με την Υπ.Ευρώπη και τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες. Με την Υπ.Ευρώπη ιδιαίτερα επιτυγχάνουν ένα συνολικό διμερές πλεόνασμα μεγέθους σχεδόν 40 δισ.δολ. ισοδύναμο δηλαδή με το διμερές έλλειμμα με την Αφρική ή το σύνολο της Ιαπωνίας και της Ασίας. Το πλεόνασμα αυτό οφείλεται κατά 60% στις καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών και το υπόλοιπο στις καθαρές εξαγωγές πρωτογενών προϊόντων.

Από την πλευρά των συνολικών μεταβολών της διετίας φαίνεται ότι οι ΗΠΑ κατόρθωσαν να αντιμετωπίσουν και την δεύτερη ενεργειακή κρίση με θετικό τρόπο αντισταθμίζοντας απόλυτα τις συνολικές απώλειες λόγω των εισαγωγών ενέργειας με κέρδη τα οποία προήλθαν κατά τα 2/3 σχεδόν από το εμπόριο βιομηχανικών αγαθών. Οι αναλογίες με την πρώτη ενεργειακή κρίση είναι σημαντικές μια που και πάλι οι ΗΠΑ εμφανίζονται να βελτιώνουν τις διμερείς σχέσεις τους με όλους τους κύριους ανταγωνιστές τους και κυρίως με την Υπ.Ευρώπη αλλά η βασική διαφορά είναι ότι στα δυο τελευταία χρόνια της δεκαετίας του 1970 οι ΗΠΑ απλώς αντισταθμίζουν τις απώλειες χωρίς να αποκτούν, όπως στην περίοδο 1973-75, ένα σημαντικό πλεόνασμα. Η βελτίωση στο πεδίο των βιομηχανικών προϊόντων προέρχεται κυρίως από την Υπ.Ευρώπη και την Λ.Αμερική ενώ στο πεδίο των πρωτογενών σημαντικό ρόλο έχει και η Ιαπωνία. Σε συνολικό διμερές επίπεδο τα οφέλη που αποκομίζουν οι ΗΠΑ από την Υπ.Ευρώπη κυρίως και την Γερμανία, λόγω της αύξησης των καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών, αντισταθμίζουν τις απώλειες από την

Μ.Ανατολή και την Αφρική, ενώ τα μικρά σχετικά οφέλη από την Λ.Αμερική και την Ασία αντισταθμίζουν τις απώλειες από τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες. Τέλος στην περίπτωση της Ιαπωνίας η επιδείνωση του διμερούς ελλείμματος βιομηχανικών προϊόντων αντισταθμίζεται απόλυτα από την βελτίωση του διμερούς πλεονάσματος πρωτογενών προϊόντων με αποτέλεσμα την ανακοπή της συνεχούς αρνητικής πορείας των εμπορικών σχέσεων των δυο χωρών.

Η Συνολική Αποτίμηση της Δεκαετίας του 1970

Πίνακας 5.5

Σωρευτικά Αποτελέσματα και Μεταβολές του Εμπορικού Ισοζυγίου των ΗΠΑ (Τρέχουσες τιμές σε δισ.δολ.)										
Περίοδος 1971 - 1980										
Σωρευτικά Αποτελέσματα	ΣΥΝΟΛΟ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
Εμπορικό Ισοζύγιο	-117,7	-60,6	-14,9	80,5	-24,9	-10,3	-65,3	-11,7	-34,3	24,1
Ισοζ. Βιομηχανικών	67,2	-126,4	-30,5	35,0	33,3	53,2	18,0	114,7	-31,9	2,1
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-184,9	65,8	15,6	45,5	-58,2	-63,5	-83,3	-126,4	-2,4	22,0
Ισοζ. Ενεργειακών	-307,4	10,5	-0,4	-10,1	-23,0	-71,6	-86,9	-102,8	-21,8	-1,2
Ισοζ. Πρωτογενών	122,5	55,3	16,0	55,6	-35,2	8,0	3,6	-23,6	19,4	23,2
Σωρευτική Μεταβολή										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-31,2	-9,4	-0,6	21,0	-7,9	-11,3	-21,6	0,7	-7,3	5,3
Ισοζ. Βιομηχανικών	17,0	-19,8	-2,2	14,2	-0,9	7,3	2,2	21,8	-5,6	0,4
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-48,2	10,4	1,6	6,8	-7,0	-18,6	-23,8	-21,1	-1,7	4,9
Ισοζ. Ενεργειακών	-77,8	1,1	0,2	-2,5	-3,6	-19,9	-25,5	-22,6	-4,9	-0,1
Ισοζ. Πρωτογενών	29,6	9,3	1,5	9,2	-3,4	1,3	1,7	1,5	3,2	5,0

Συνολικά φαίνεται ότι η υποτίμηση του δολλαρίου και η ανακατανομή του παγκόσμιου εισοδήματος από τις ενεργειακές κρίσεις διέκοψαν προσωρινά αλλά δεν ανέστρεψαν τελικά την πτωτική πορεία του εξωτερικού εμπορίου των ΗΠΑ κατά την δεκαετία του 1970. Το συνολικό έλλειμμα ύψους σχεδόν 120 δισ.δολ. (Πίνακας 5.5) ισούται με το 38% των καθαρών εισαγωγών ενέργειας ύψους 307 δισ.δολ. αφού το πλεόνασμα του ισοζυγίου πρωτογενών προϊόντων κάλυψε το 40% και οι καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών το 22% του ποσού αυτού. Το ενεργειακό έλλειμμα των ΗΠΑ προέρχεται από την Λ.Αμερική, την Αφρική και την Μ.Ανατολή ενώ οι περιοχές από τις οποίες οι ΗΠΑ αποκομίζουν τον κύριο όγκο του πλεονάσματος πρωτογενών προϊόντων είναι το σύνολο της Ευρώπης καθώς και η Ιαπωνία με την Ασία, με σημαντική συμμετοχή και των Κ.Σχεδιασμένων χωρών ενώ είναι καθαροί εισαγωγείς από τις περιοχές της Αμερικανικής ηπείρου.

Στο πεδίο του εμπορίου βιομηχανικών προϊόντων οι ΗΠΑ έχουν σημαντικά ελλείμματα κυρίως με την Ιαπωνία την Ασία και την Γερμανία ενώ αποκομίζουν σημαντικά πλεονάσματα με την Λ.Αμερική, την Μ.Ανατολή, την Υπ.Ευρώπη και τις Αλ.Ανεπτ. χώρες αλλά και με την Αφρική. Σε συνολικό διμερές επίπεδο, ωστόσο, προκύπτει ότι τελικά η Αφρική είναι η περισσότερο εμπορικά "ζημιογόνος" περιοχή αφού οι καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών καλύπτουν μόλις το 20% του σημαντικού ενεργειακού ελλείμματος από την περιοχή αυτή αφήνοντας ένα συνολικό διμερές έλλειμμα 65 δισ.δολ. που ισοδυναμεί με περισσότερο από το ήμισυ του συσσωρευμένου ελλείμματος των ΗΠΑ για ολόκληρη την δεκαετία. Η δεύτερη πιο "ζημιογόνος" περιοχή είναι η Ιαπωνία με την οποία οι καθαρές εξαγωγές μη βιομηχανικών προϊόντων των ΗΠΑ καλύπτουν το ήμισυ των καθαρών εισαγωγών βιομηχανικών αφήνοντας ένα διμερές έλλειμμα αντίστοιχο με της Αφρικής. Στη κλίμακα των "ζημιογόνων" περιοχών για το Αμερικανικό εμπόριο ακολουθούν η Ασία και η Γερμανία με τις καθαρές εξαγωγές πρωτογενών προϊόντων των ΗΠΑ να καλύπτουν περίπου το ήμισυ των καθαρών εισαγωγών βιομηχανικών και οι Αλ.Ανεπτυγμένες με τις οποίες οι

ΗΠΑ απολαμβάνουν μεν ένα πλεόνασμα βιομηχανικών που καλύπτει όμως το 60% περίπου των καθαρών εισαγωγών πρωτογενών και ενέργειας.

Οι διμερείς σχέσεις με την Λ.Αμερική αποκαλύπτουν τη σημασία των χωρών αυτών για το Αμερικανικό εμπόριο αφού από την περιοχή αυτή οι ΗΠΑ όχι μόνο εισάγουν το μεγαλύτερο τμήμα των ενεργειακών προϊόντων αλλά ταυτόχρονα καλύπτουν κατά 90% το έλλειμμα αυτό με ένα σημαντικότερο πλεόνασμα βιομηχανικών εξαγωγών, σχεδόν ισοδύναμο με το διμερές Ιαπωνικό βιομηχανικό έλλειμμα. Εκτός από ένα διμερές πλεόνασμα ύψους 24 δισ.δολ με τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες που προήλθε από τις καθарές εξαγωγές πρωτογενών στα τέλη της δεκαετίας, το εμπόριο με την Υπ.Ευρώπη είναι το πιο "προσοδοφόρο" για τις ΗΠΑ κατά την περίοδο αυτή. Το συνολικό διμερές πλεόνασμα ύψους 80 δισ.δολ. οφείλεται κατά 55% στις καθарές εξαγωγές πρωτογενών και κατά 45% στις καθарές εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων.

Η εικόνα των διμερών εμπορικών σχέσεων των ΗΠΑ από την πλευρά των συνολικών μεταβολών της περιόδου 1971-80 επιβεβαιώνει τα ανωτέρω αποτελέσματα. Κατά το διάστημα αυτό οι συνολικές εισαγωγές των ΗΠΑ αυξήθηκαν κατά 31 δισ.δολ. περισσότερο από τις εξαγωγές τους λόγω της αύξησης των εισαγωγών ενέργειας κατά σχεδόν 78 δισ.δολ. Το υπόλοιπο τμήμα καλύφθηκε από την αύξηση των καθαρών εξαγωγών πρωτογενών και βιομηχανικών προϊόντων κατά 30 δισ. και 17 δισ.δολ. αντίστοιχα. Από αυτή την άποψη επίσης η Αφρική προκύπτει ως η πιο "ζημιογόνος" περιοχή και η Υπ.Ευρώπη η πιο "κερδοφόρος" για το Αμερικανικό εμπόριο αφού με την πρώτη το διμερές ισοζύγιο επιδεινώθηκε κατά 21 δισ.δολ. ενώ με την δεύτερη βελτιώθηκε κατά το ίδιο ποσό. Το ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι η βελτίωση αυτή προήλθε κατά τα 2/3 από τις καθарές εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων.

Η μεταβολή των διμερών σχέσεων με την Λ.Αμερική μπορεί να θεωρηθεί ως μηδενική αφού η αύξηση κατά 22 δισ.δολ. των καθαρών εισαγωγών ενέργειας από την περιοχή αυτή αντισταθμίστηκε πλήρως από μια σχεδόν ισόποση αύξηση των καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών. Αντίθετα η αύξηση των καθαρών εισαγωγών ενέργειας από την Μ.Ανατολή κατά 20 δισ.δολ. καλύφθηκε μόνο κατά το 1/3 από την αύξηση των καθαρών εξαγωγών βιομηχανικών. Από την περιοχή του Ειρηνικού προέρχεται ένα σημαντικό τμήμα της επιδείνωσης των εμπορικών λογαριασμών των ΗΠΑ. Το διμερές ισοζύγιο με την Ιαπωνία επιδεινώθηκε κατά 9 δισ.δολ. και με την Ασία κατά 7 δισ.δολ. λόγω της αύξησης των καθαρών εισαγωγών βιομηχανικών τις οποίες μόνο εν μέρει μπόρεσαν οι ΗΠΑ να καλύψουν με τις εξαγωγές πρωτογενών προϊόντων.

Η Περίοδος 1981 - 1986

Πίνακας 5.6

Ετήσια Εξέλιξη του Εμπορικού Ισοζυγίου των ΗΠΑ Κατά Περιοχή, 1981 - 1986 (Τρέχουσες τιμές σε δισ.δολ.)										
1981	ΣΥΝΟΛΟ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
Εμπορικό Ισοζύγιο	-27,8	-17,5	-1,0	16,5	-6,0	-6,4	-13,3	4,5	-9,8	5,3
Ισοζ. Βιομηχανικών	14,4	-29,8	-3,2	10,1	3,8	10,6	3,9	28,8	-9,9	0,1
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-42,2	12,3	2,2	6,4	-9,8	-17,0	-17,2	-24,3	0,1	5,2
Ισοζ. Ενεργειακών	-72,6	2,1	0,0	-3,5	-4,9	-18,5	-19,2	-24,4	-3,8	-0,3
Ισοζ. Πρωτογενών	30,5	10,3	2,1	9,9	-4,8	1,5	2,0	0,1	3,8	5,5
1982										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-23,1	-16,2	-2,5	10,6	-8,8	3,8	-6,3	0,5	-8,2	4,2
Ισοζ. Βιομηχανικών	2,6	-27,6	-4,5	2,9	4,4	11,4	4,2	20,4	-9,1	0,4
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-25,6	11,4	2,0	7,7	-13,2	-7,6	-10,5	-19,9	0,9	3,8
Ισοζ. Ενεργειακών	-48,8	2,7	0,2	-2,4	-7,1	-8,8	-11,4	-18,3	-3,3	-0,4
Ισοζ. Πρωτογενών	23,1	8,7	1,8	10,1	-6,1	1,2	0,9	-1,6	4,2	4,1
1983										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-60,4	-22,1	-4,3	4,1	-12,5	5,6	-4,7	-11,9	-16,6	2,1
Ισοζ. Βιομηχανικών	-36,1	-33,4	-6,3	-1,3	1,7	9,5	3,0	7,5	-17,2	0,3
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-24,3	11,3	2,0	5,4	-14,2	-3,9	-7,7	-19,4	0,6	1,8
Ισοζ. Ενεργειακών	-45,0	2,1	0,1	-2,9	-7,7	-5,3	-8,7	-18,3	-3,7	-0,8
Ισοζ. Πρωτογενών	20,7	9,2	1,9	8,3	-6,6	1,3	1,0	-1,1	4,3	2,6
1984										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-102,4	-37,9	-7,7	-5,4	-17,2	5,1	-3,2	-13,1	-26,4	3,4
Ισοζ. Βιομηχανικών	-76,2	-49,3	-9,0	-9,0	-1,5	7,3	2,9	8,0	-25,8	0,1
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-26,2	11,4	1,3	3,6	-15,7	-2,2	-6,1	-21,1	-0,6	3,3
Ισοζ. Ενεργειακών	-44,8	1,9	0,1	-3,1	-8,5	-4,0	-7,5	-18,6	-4,0	-1,0
Ισοζ. Πρωτογενών	18,6	9,5	1,2	6,7	-7,1	1,8	1,4	-2,5	3,4	4,3
1985										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-115,8	-44,6	-10,1	-12,5	-19,9	4,5	-0,9	-8,6	-27,0	3,3
Ισοζ. Βιομηχανικών	-88,5	-54,7	-11,1	-13,6	-2,6	6,0	3,0	9,4	-26,3	1,5
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-27,3	10,1	1,0	1,1	-17,3	-1,5	-3,9	-18,0	-0,7	1,8
Ισοζ. Ενεργειακών	-38,5	1,9	0,1	-2,7	-9,8	-2,6	-5,4	-15,7	-3,3	-0,8
Ισοζ. Πρωτογενών	11,2	8,2	1,0	3,8	-7,5	1,2	1,5	-2,3	2,6	2,6
1986										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-144,9	-58,3	-15,1	-14,2	-21,7	2,8	-1,5	-1,8	-35,6	0,6
Ισοζ. Βιομηχανικών	-127,4	-68,1	-16,2	-16,9	-7,7	4,9	1,6	10,8	-36,2	0,2
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-17,5	9,8	1,1	2,7	-14,0	-2,1	-3,1	-12,6	0,6	0,4
Ισοζ. Ενεργειακών	-24,7	1,4	0,0	-1,0	-5,8	-3,3	-4,5	-9,1	-1,8	-0,6
Ισοζ. Πρωτογενών	7,2	8,4	1,0	3,7	-8,2	1,3	1,4	-3,5	2,4	0,9
Σωρευτικά Αποτελέσματα και Μεταβολές, Περίοδος 1981 - 1986										
Σωρευτικά Αποτελέσματα	ΣΥΝΟΛΟ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
Εμπορικό Ισοζύγιο	-474,4	-196,6	-40,7	-1,0	-86,0	15,4	-30,0	-30,5	-123,6	18,8
Ισοζ. Βιομηχανικών	-311,2	-262,9	-50,3	-27,8	-1,9	49,7	18,6	84,9	-124,5	2,6
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-163,1	66,3	9,6	26,8	-84,1	-34,3	-48,6	-115,4	0,9	16,2
Ισοζ. Ενεργειακών	-274,4	12,1	0,5	-15,6	-43,8	-42,6	-56,8	-104,5	-19,8	-3,9
Ισοζ. Πρωτογενών	111,3	54,2	9,0	42,4	-40,3	8,3	8,2	-11,0	20,7	20,1
Σωρευτικά Μεταβολές										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-117,4	-47,4	-14,5	-38,3	-12,9	13,3	19,8	-3,4	-29,2	-4,9
Ισοζ. Βιομηχανικών	-148,3	-44,3	-12,9	-32,9	-7,9	-3,3	-1,3	-15,2	-30,8	-0,2
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	30,9	-3,1	-1,6	-5,4	-5,0	16,6	21,1	11,8	1,6	-4,7
Ισοζ. Ενεργειακών	54,5	-0,3	-0,2	1,5	-1,8	16,7	21,1	14,7	3,2	-0,5
Ισοζ. Πρωτογενών	-23,6	-2,8	-1,4	-6,9	-3,2	-0,1	0,0	-2,9	-1,6	-4,2

Η συνεχής αύξηση της διεθνούς τιμής του δολλαρίου μετά το τέλος της δεκαετίας του 1970 συνδυάζεται με την αυξανόμενη επιδείνωση των εμπορικών ελλειμμάτων των ΗΠΑ τα οποία στα μέσα της δεκαετίας του 1980 φτάνουν το μέγεθος των 150 δισ.δολ. σε ετήσια βάση. Είναι χαρακτηριστικό ότι κατά το διάστημα αυτό οι εξαγωγές βιομηχανικών των ΗΠΑ αυξήθηκαν κατά 7% ενώ οι εισαγωγές τους κατά 123%. Οι εξαγωγές πρωτογενών, ιδιαίτερα, μειώθηκαν κατά το 1/3. Η συνέπεια ήταν οι συνολικές εξαγωγές να μειωθούν στην πράξη κατά 4% ενώ οι συνολικές

εισαγωγές τους, παρά την μείωση της αξίας των εισαγωγών ενέργειας κατά τα 2/3, να αυξηθούν κατά 44%. Η μείωση των συνολικών εξαγωγών των ΗΠΑ για το διάστημα αυτό οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στην μείωση των εξαγωγών στην Υπ.Ευρώπη και την Λ.Αμερική ενώ παράλληλα υπάρχει μια σημαντική αύξηση των εξαγωγών στις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες που δεν αντισταθμίζει όμως τις απώλειες. Αντίθετα η αύξηση των εισαγωγών προέρχεται κατά κύριο λόγο από την Ιαπωνία και την Ασία με σημαντική ωστόσο συμμετοχή της Υπ.Ευρώπης αλλά και των Αλ.Ανεπτ. και της Γερμανίας.

Στο επίπεδο του εμπορικού ισοζυγίου το αποτέλεσμα ήταν οι ΗΠΑ να συσσωρεύσουν κατά το διάστημα αυτό (Πίνακας 5.6) ελλείμματα που πλησίαζαν το μισό τρισ.δολ. Τα 2/3 του ελλείμματος αυτού οφείλεται στις καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών οι οποίες κατά κύριο λόγο προέρχονται από την Ιαπωνία και την Ασία και σε μικρότερο βαθμό από την Γερμανία αλλά και την Υπ.Ευρώπη που είναι πλέον σε θέση να καλύψει τα "παραδοσιακά" εμπορικά ελλείμματα με τις ΗΠΑ. Ταυτόχρονα οι ΗΠΑ συνεχίζουν να έχουν σημαντικές καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών αγαθών στην Λ.Αμερική, την Μ.Ανατολή και την Αφρική. Στις καθαρές εξαγωγές πρωτογενών προϊόντων, παρά την μείωσή τους κατά 33%, οφείλεται ο μόνος πλεονασματικός λογαριασμός του εμπορικού ισοζυγίου και το αποτέλεσμα αυτό οφείλεται στις εξαγωγές στην Ιαπωνία, την Υπ.Ευρώπη, την Ασία και τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες που υπερκαλύπτουν τις καθαρές εισαγωγές πρωτογενών από τις Αλ.Ανεπτ. χώρες και την Λ.Αμερική. Το 40% των καθαρών εισαγωγών ενέργειας προέρχεται από την Λ.Αμερική, το 20% από την Μ.Ανατολή, και το υπόλοιπο 30% εξίσου από την Αφρική και τις Άλλες ανεπτυγμένες χώρες. Τελικά το πλεόνασμα πρωτογενών κάλυψε μόνο το 40% του ενεργειακού ελλείμματος από το οποίο το υπόλοιπο 60% ισοδυναμούσε με το 1/3 του συνολικού ελλείμματος.

Σε επίπεδο συνολικών διμερών σχέσεων οι ΗΠΑ έχουν μικρά πλεονάσματα μόνο με την Μ.Ανατολή και τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες ενώ οι αυξημένες καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών από την Υπ.Ευρώπη ισορροπούν πλήρως το παραδοσιακά θετικό για τις ΗΠΑ διμερές εμπόριο. Ο κύριος όγκος των ελλειμμάτων προέρχεται από τις καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων από την Ιαπωνία και την Ασία και σε δεύτερο επίπεδο από τα διμερή ελλείμματα με τις Αλ.Ανεπ. χώρες (λόγω ενέργειας και πρωτογενών) και την Γερμανία λόγω των βιομηχανικών εισαγωγών. Παρά τα διμερή πλεονάσματα βιομηχανικών οι καθαρές εισαγωγές ενέργειας από την Αφρική και ενέργειας και πρωτογενών από την Λ.Αμερική κατατάσσουν τις περιοχές αυτές σε μια τρίτη ομάδα ελλειμματικών εμπορικών σχέσεων για τις ΗΠΑ.

Η επιδείνωση των εμπορικών λογαριασμών των ΗΠΑ οφείλεται κατά κύριο λόγο στην επιδείνωση του ελλείμματος που δημιουργούν οι εισαγωγές βιομηχανικών και λιγότερο στην μείωση του παραδοσιακού πλεονάσματος πρωτογενών προϊόντων, παρά την μείωση του ενεργειακού ελλείμματος λόγω της μείωσης των τιμών των προϊόντων αυτών. Η επιδεινωση αυτή σε διμερές επίπεδο οφείλεται φυσικά στην αύξηση των διμερών ελλειμμάτων με την Ιαπωνία, την Ασία και την Γερμανία αλλά σε ένα σημαντικό βαθμό οφείλεται και στην μετατροπή των παραδοσιακών πλεονασμάτων με την Υπ.Ευρώπη (+24 δισ.δολ. το 1980) σε διμερή ελλείμματα (-15 δισ.δολ. το 1986).

Η Περίοδος 1987 - 1989

Πίνακας 5.7

Ετήσια Εξέλιξη του Εμπορικού Ισοζυγίου των ΗΠΑ Κατά Περιοχή, 1987 - 1989 (Τρέχουσες τιμές σε δισ.δολ.)										
1987	ΣΥΝΟΛΟ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
Εμπορικό Ισοζύγιο	-148,4	-57,3	-16,4	-15,9	-10,7	1,1	-3,5	-1,9	-44,8	0,9
Ισοζ. Βιομηχανικών	-126,2	-69,0	-17,8	-17,1	6,2	4,7	1,8	10,9	-46,5	0,4
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-22,2	11,8	1,4	1,2	-16,9	-3,6	-5,3	-12,8	1,7	0,5
Ισοζ. Ενεργειακών	-32,3	1,3	0,0	-2,6	-7,3	-5,4	-6,3	-9,7	-1,6	-0,9
Ισοζ. Πρωτογενών	10,2	10,4	1,3	3,8	-9,7	1,8	1,0	-3,1	3,3	1,5
1988										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-113,1	-54,0	-14,3	-4,0	-13,3	3,0	-1,1	3,4	-36,4	3,6
Ισοζ. Βιομηχανικών	-101,5	-69,9	-16,2	-8,2	6,3	5,7	2,4	16,1	-40,2	2,4
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-11,7	15,9	1,9	4,2	-19,6	-2,7	-3,5	-12,7	3,8	1,2
Ισοζ. Ενεργειακών	-31,7	1,8	0,1	-1,9	-8,6	-4,9	-4,8	-9,9	-2,5	-0,9
Ισοζ. Πρωτογενών	20,0	14,1	1,9	6,1	-11,1	2,2	1,4	-2,8	6,3	2,1
1989										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-97,1	-53,3	-9,2	1,2	-10,2	3,3	-1,8	6,7	-38,4	4,5
Ισοζ. Βιομηχανικών	-87,5	-72,3	-11,7	-4,5	11,2	6,9	2,7	20,3	-42,9	2,8
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-9,5	19,0	2,5	5,7	-21,4	-3,6	-4,5	-13,6	4,5	1,7
Ισοζ. Ενεργειακών	-36,3	2,1	0,1	-1,8	-9,3	-6,1	-6,0	-11,0	-2,8	-1,4
Ισοζ. Πρωτογενών	26,8	17,0	2,5	7,5	-12,0	2,5	1,5	-2,7	7,3	3,1
Σωρευτικά Αποτελέσματα και Μεταβολές, Περίοδος 1987 - 1989										
Σωρευτικά Αποτελέσματα	ΣΥΝΟΛΟ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
Εμπορικό Ισοζύγιο	-358,6	-164,5	-39,9	-18,7	-34,2	7,4	-6,3	8,2	-119,6	9,0
Ισοζ. Βιομηχανικών	-315,2	-211,2	-45,7	-29,8	23,7	17,3	6,9	47,3	-129,6	5,6
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-43,3	46,7	5,8	11,1	-57,9	-9,9	-13,2	-39,1	10,0	3,4
Ισοζ. Ενεργειακών	-100,3	5,2	0,2	-6,3	-25,2	-16,4	-17,1	-30,5	-6,9	-3,2
Ισοζ. Πρωτογενών	57,0	41,5	5,7	17,4	-32,7	6,5	3,9	-8,6	16,9	6,6
Σωρευτικές Μεταβολές										
Εμπορικό Ισοζύγιο	47,8	5,1	6,0	15,4	11,5	0,5	-0,3	8,5	-2,8	3,9
Ισοζ. Βιομηχανικών	39,9	-4,2	4,5	12,4	18,9	2,0	1,1	9,5	-6,7	2,6
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	8,0	9,3	1,5	3,0	-7,4	-1,5	-1,4	-1,0	3,9	1,3
Ισοζ. Ενεργειακών	-11,5	0,7	0,0	-0,8	-3,5	-2,7	-1,5	-1,8	-1,1	-0,8
Ισοζ. Πρωτογενών	19,5	8,5	1,4	3,8	-3,9	1,2	0,1	0,8	5,0	2,1

Οι διεθνείς συμφωνίες κατά την δεύτερη περίοδο Reagan για την σταδιακή μείωση της τιμής του δολλαρίου επιφέρουν μια σταδιακή μείωση των ελλειμμάτων του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ κατά την τελευταία τριετία της δεκαετίας του 1980. Το διάστημα αυτό παρατηρείται, επίσης, μια σημαντική επέκταση του διεθνούς εμπορίου σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο. Ενώ την περίοδο 1981-86 η αξία του διεθνούς εμπορίου είχε αυξηθεί συνολικά κατά 107 δισ.δολ. κατά την τελευταία τριετία της δεκαετίας αυξήθηκε κατά 939 δισ.δολ. Στο ποσό αυτό οι ΗΠΑ συμμετείχαν από την άποψη των εξαγωγών κατά το 17% ενώ από την άποψη των εισαγωγών κατά το 11%. Παράλληλα οι ετήσιοι ρυθμοί αύξησης των εξαγωγών των ΗΠΑ ήταν οι υψηλότεροι ανάμεσα στις ανεπτυγμένες χώρες ενώ το αντίθετο συμβαίνει για του ρυθμούς εισαγωγών. Υπάρχουν λοιπόν όλα τα χαρακτηριστικά στοιχεία μιας εμπορικής ανάκαμψης των ΗΠΑ. Οι συνολικές εξαγωγές των ΗΠΑ κατά την τριετία αυτή αυξήθηκαν σε αξία κατά 155 δισ.δολ. ενώ όπως έχει αναφερθεί κατά την προηγούμενη περίοδο μειώθηκαν κατά 9 δισ.δολ. Από το ποσό αυτό το 1/4 κατευθύνθηκε προς τις Αλ.Ανεπτ. χώρες, το 1/5 προς την Υπ.Ευρώπη, το 17% στην Ασία και από 13% στην Λ.Αμερική και την Ιαπωνία. Οι συνολικές εισαγωγές των ΗΠΑ αυξήθηκαν κατά 108 δισ.δολ όσο ακριβώς όλο το προηγούμενο διάστημα. Στην αύξηση αυτή η Ασία

συμμετείχε κατά 28%, οι Αλ.Ανεπτ. χώρες κατά 25%, η Ιαπωνία και η Υπ.Ευρώπη κατά 13% και η Λ.Αμερική κατά 11%.

Οι εξελίξεις αυτές δημιούργησαν μια τάση βελτίωσης των εμπορικών λογαριασμών των ΗΠΑ με την έννοια της μείωσης των ετησίων ελλειμμάτων από το ύψος των 150 δισ.δολ. ετησίως στα μέσα της δεκαετίας του 1980 στο ύψος των 100 δισ.δολ. στα τέλη της δεκαετίας χωρίς να υπάρχουν κάποιες σημαντικές μεταβολές στον τύπο κατανομής των ελλειμμάτων αυτών. Τα ελλείμματα με την Ιαπωνία και την Ασία παρά την μικρή μείωσή τους παραμένουν τα σημαντικότερα σε διμερές επίπεδο για το Αμερικανικό εμπόριο. Αντίθετα το έλλειμμα με την Γερμανία μειώνεται σταδιακά ενώ οι εμπορικοί λογαριασμοί με την Υπ.Ευρώπη μετατρέπονται εκ νέου σε πλεονασματικούς για τους Αμερικανούς εξαγωγείς ιδιαίτερα πρωτογενών προϊόντων. Ο διπλασιασμός των καθαρών εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων στην Λ.Αμερική ανάμεσα στο 1987 και 1989 αποφέρει συνολικά πλεόνασμα από την περιοχή αυτή ενώ το έλλειμμα με τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες παραμένει σταθερό για την περίοδο αυτή.

Συνολικά για όλη την περίοδο (Πίνακας 5.7) το 90% περίπου του ελλείμματος οφείλεται στις καθарές εισαγωγές βιομηχανικών αγαθών ο κύριος όγκος των οποίων προέρχεται από την περιφέρεια του Ειρηνικού και από την Ευρώπη. Οι ΗΠΑ εξακολουθούν ταυτόχρονα να αντλούν τα μοναδικά τους πλεονάσματα από τις περιοχές της Αμερικανικής ηπείρου, την Μ.Ανατολή και την Αφρική. Σε διμερές επίπεδο η Ιαπωνία και η Ασία παραμένουν οι περιοχές με τις οποίες υπάρχουν τα μεγαλύτερα ελλείμματα και ακολουθούν η Γερμανία, οι Αλ.Ανεπτ. και η Ευρώπη. Από τις υπόλοιπες λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες μόνο με την Λ.Αμερική και την Μ.Ανατολή υπάρχουν μικρά διμερή πλεονάσματα.

Όπως αναφέραμε από την άποψη της μεταβολής των εμπορικών λογαριασμών το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ μειώθηκε κατά σχεδόν 50 δισ.δολ. και το 80% της βελτίωσης αυτής οφείλεται στην αύξηση των καθαρών εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων. Η μεταβολή αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στις αυξημένες εξαγωγές βιομηχανικών στις χώρες της Αμερικανικής ηπείρου και της Ευρώπης που υπερκαλύπτουν την επιδείνωση με τις χώρες του Ειρηνικού. Το υπόλοιπο τμήμα της βελτίωσης του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ οφείλεται στην αύξηση του πλεονάσματος από το εμπόριο πρωτογενών προϊόντων που προήλθε από την περιοχή του Ειρηνικού, κυρίως την Ιαπωνία, και από τις Ευρωπαϊκές χώρες. Σε συνολικό διμερές επίπεδο το μεγαλύτερο τμήμα της βελτίωσης των καθαρών εξαγωγών των ΗΠΑ οφείλεται στο διμερές εμπόριο με την Υπ.Ευρώπη και στη συνέχεια με τις Αλ.Ανεπτ. και την Λ.Αμερική.

Η Συνολική Αποτίμηση της Δεκαετίας του 1980

Πίνακας 5.8

Σωρευτικά Αποτελέσματα και Μεταβολές του Εμπορικού Ισοζυγίου των ΗΠΑ (Τρέχουσες τιμές σε δισ.δολ.)										
Περίοδος 1981 - 1989										
Σωρευτικά Αποτελέσματα	ΣΥΝΟΛΟ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
Εμπορικό Ισοζύγιο	-833,0	-361,1	-80,6	-19,7	-120,2	22,8	-36,3	-22,3	-243,2	27,7
Ισοζ. Βιομηχανικών	-626,4	-474,1	-96,0	-57,6	21,8	67,0	25,5	132,2	-254,1	8,2
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-206,5	113,0	15,4	37,9	-142,0	-44,2	-61,8	-154,5	10,9	19,5
Ισοζ. Ενεργειακών	-374,7	17,2	0,7	-22,0	-69,0	-59,0	-74,0	-135,0	-26,7	-7,1
Ισοζ. Πρωτογενών	168,3	95,8	14,7	59,8	-73,0	14,8	12,2	-19,6	37,6	26,6
Σωρευτική Μεταβολή										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-69,6	-42,4	-8,5	-22,9	-1,4	13,8	19,6	5,1	-32,0	-1,0
Ισοζ. Βιομηχανικών	-108,4	-48,5	-8,4	-20,5	11,0	-1,3	-0,2	-5,7	-37,5	2,4
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	38,9	6,1	-0,1	-2,4	-12,4	15,1	19,8	10,8	5,5	-3,3
Ισοζ. Ενεργειακών	42,9	0,4	-0,2	0,7	-5,4	13,9	19,6	12,9	2,1	-1,3
Ισοζ. Πρωτογενών	-4,0	5,7	0,1	-3,1	-7,0	1,2	0,2	-2,1	3,4	-2,1

Κατά την δεκαετία του 1980 το συσσωρευμένο εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ έφτασε το επίπεδο των 833 δισ.δολ. για την περίοδο 1981 ως 1989 (Πίνακας 5.8). Με άλλα λόγια, κατά το διάστημα αυτό, οι εισαγωγές των ΗΠΑ αυξάνονται κατά μέσο όρο κατά 92.5 δισ.δολ. κάθε έτος περισσότερο από τις εξαγωγές τους. Το συσσωρευμένο αυτό αποτέλεσμα οφείλεται κατά 3/4 στις καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων που έφτασαν τα 626 δισ.δολ. και το υπόλοιπο στο ενεργειακό έλλειμμα, αφού το πλεόνασμα του ισοζυγίου πρωτογενών καλύπτει το 45% περίπου των καθαρών εισαγωγών ενέργειας. Στην εικόνα του εμπορίου των ΗΠΑ κατά ευρεία κατηγορία προϊόντων κυριαρχεί, φυσικά, το εμπόριο βιομηχανικών προϊόντων. Το μεγάλο έλλειμμα των ΗΠΑ στην κατηγορία αυτή οφείλεται στις εισαγωγές από την Ιαπωνία και την Ασία και στη συνέχεια από τις χώρες της Ευρώπης και ιδιαίτερα την Γερμανία. Ταυτόχρονα οι ΗΠΑ αποκομίζουν πλεονάσματα από την Λ.Αμερική, την Μ.Ανατολή, την Αφρική και τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες, αλλά το σύνολο των πλεονοσμάτων αυτών επαρκεί απλώς για να αντισταθμίσει μόνο τα ελλείμματα από την Ασία. Στο πεδίο της ενέργειας περισσότερο από το 1/3 των καθαρών εισαγωγών ενέργειας προέρχεται από την Λ.Αμερική, το 20% από την Αφρική, το 15% από την Μ.Ανατολή και 20% από τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες. Το τελικό θετικό αποτέλεσμα στο ισοζύγιο πρωτογενών προϊόντων οφείλεται, παρά τις σημαντικές εισαγωγές από τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες και την Λ.Αμερική, στις εξαγωγές στην περιοχή του Ειρηνικού, κυρίως την Ιαπωνία, και την Ευρώπη με αξιόλογες εξαγωγές επίσης και στις Κ.Σχεδιασμένες χώρες.

Στο επίπεδο των διμερών εμπορικών σχέσεων οι ΗΠΑ έχουν διμερή ελλείμματα με όλες τις περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας με εξαίρεση τα μικρά διμερή πλεονάσματα με την Μ.Ανατολή και τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες. Τα σημαντικότερα διμερή ελλείμματα, ωστόσο, προέρχονται τις καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών από την Ιαπωνία και την Ασία και από τις καθαρές εισαγωγές ενέργειας και πρωτογενών από τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες. Στην

περίπτωση της Ιαπωνίας οι Αμερικανικές καθαρές εξαγωγές μη βιομηχανικών - κυρίως πρωτογενών - προϊόντων καλύπτουν, συνολικά για την δεκαετία του 1980, μόνο το 1/4 περίπου των καθαρών βιομηχανικών εισαγωγών. Στην περίπτωση της Ασίας το συνολικό διμερές έλλειμμα σχεδόν ισούται με το διμερές βιομηχανικό έλλειμμα παρά τις καθαρές εξαγωγές πρωτογενών και ο λόγος είναι οι εισαγωγές ενέργειας των ΗΠΑ από την περιοχή αυτή. Αντίθετα το διμερές έλλειμμα των ΗΠΑ με τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες οφείλεται εξίσου στις καθαρές εισαγωγές πρωτογενών και ενεργειακών προϊόντων με το μικρό βιομηχανικό πλεόνασμα των ΗΠΑ να καλύπτει μόνο το 1/7 του συνολικού ελλείμματος μη βιομηχανικών προϊόντων. Το επόμενο σε μέγεθος διμερές έλλειμμα προέρχεται από το εμπόριο με την Γερμανία και οφείλεται στις καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων αφού οι πρωτογενείς εξαγωγές των ΗΠΑ καλύπτουν μόνο το 15% του βιομηχανικού ελλείμματος. Με την περιοχή της Υπόλοιπης Ευρώπης, ωστόσο, η εικόνα είναι διαφορετική με τις σημαντικές πρωτογενείς εξαγωγές των ΗΠΑ να αντισταθμίζουν τις καθαρές βιομηχανικές εισαγωγές με αποτέλεσμα το μικρό διμερές συνολικό έλλειμμα να ισούται με τις καθαρές εναργειακές εισαγωγές από την περιοχή αυτή.

Σε σχέση με τους "παραγωγούς" ενέργειας η εικόνα παραμένει σχεδόν ανάλογη με την δεκαετία του 1970. Οι διμερείς εμπορικές σχέσεις των ΗΠΑ με την Αφρική παραμένουν ελλειμματικές παρά τις βιομηχανικές και πρωτογενείς εξαγωγές στην περιοχή που καλύπτουν όμως μόνο το 50% των ενεργειακών εισαγωγών. Αντίθετα οι εξαγωγές στην Μ.Ανατολή υπερκαλύπτουν τις εισαγωγές ενέργειας από την περιοχή αυτή αφήνοντας ένα τελικό θετικό αποτέλεσμα. Οι σημαντικές καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων είναι το στοιχείο στο οποίο οφείλεται κατά κύριο λόγο η σημασία της Α.Αμερικής για το Αμερικανικό εμπόριο. Το διμερές βιομηχανικό πλεόνασμα των ΗΠΑ με την περιοχή αντισταθμίζει πλήρως τις μεγάλες εισαγωγές ενέργειας από την περιοχή αυτή και το συνολικό έλλειμμα ισοδυναμεί με τις, μικρές σχετικά, καθαρές εισαγωγές πρωτογενών. Τέλος οι εμπορικές σχέσεις με τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες αφήνουν ένα θετικό τελικό αποτέλεσμα για τις ΗΠΑ που οφείλεται κατά κύριο λόγο στις εξαγωγές πρωτογενών προϊόντων.

Κεφάλαιο 6 Η Διαφοροποίηση της Εμπορικής Θέσης των Περιοχών της Παγκόσμιας Οικονομίας Κατά την Δεκαετία του 1980 και η Σχετική Θέση των ΗΠΑ στις Διεθνείς Αγορές

Στο τελευταίο αυτό κεφάλαιο του Β' μέρους εξετάζεται η εμπορική θέση των περιοχών της παγκόσμιας οικονομίας κατά την δεκαετία του 1980 και η σχετική εμπορική θέση των ΗΠΑ σε κάθε αγορά τόσο κατά την περίοδο της μεγάλης αύξησης της διεθνούς τιμής του δολλαρίου όσο και μετά την έναρξη της περιόδου υποτίμησης το 1986. Συγκεκριμένα:

- i. Στο πρώτο τμήμα του κεφαλαίου εξετάζεται η εξέλιξη του διεθνούς εμπορίου κατά τις περιόδους 1980-86 και 1986-89. Ο τρόπος προσέγγισης στηρίζεται κατά κύριο λόγο στην ανάλυση των μεταβολών των συνολικών εξαγωγών, εισαγωγών και των εμπορικών ισοζυγίων των περιοχών της παγκόσμιας οικονομίας κατά τις δυο αυτές περιόδους και τις συνέπειες που επέφεραν στην σχετική θέση κάθε περιοχής στον διεθνή καταμερισμό των εμπορικών ροών.
- ii. Στο δεύτερο τμήμα του κεφαλαίου εξετάζουμε τον συνδυασμό των παραγόντων τόσο σε γεωγραφικό επίπεδο όσο και κατά ευρεία κατηγορία εμπορευμάτων, αποτέλεσμα των οποίων είναι συνολική μεταβολή της εμπορικής θέσης κάθε περιοχής της παγκόσμιας οικονομίας. Στα πλαίσια αυτά αναλύεται - για κάθε περιοχή της παγκόσμιας οικονομίας εκτός των ΗΠΑ - καταρχήν η συνολική εμπορική θέση της κατά την δεκαετία του 1980 και η σχετική θέση των υπόλοιπων περιοχών στην αγορά της. Στη συνέχεια εξετάζεται η μεταβολή της εμπορικής της θέσης κατά τις περιόδους 1980-86 και 1986-89 σε αναφορά με τις γεωγραφικές συνιστώσες της μεταβολής αυτής και ιδιαίτερα την έκταση της σχετικής διαφοροποίησης της θέσης των ΗΠΑ. Το τελευταίο μέρος του τμήματος, τέλος, μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί μια συνοπτική ανασύνθεση των ευρημάτων ολόκληρου του Β' μέρους της εργασίας, στόχος της οποίας είναι η εξέταση των παραγόντων βελτίωσης του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ στα πλαίσια της μεταβολής τόσο της εμπορικής τους θέσης μετά την αλλαγή πολιτικής το 1986 όσο και της σχετικής τους θέσης στις αγορές των υπολοίπων περιοχών της παγκόσμιας οικονομίας.

6.1 Η Διαφορική Εξέλιξη του Διεθνούς Εμπορίου Κατά την Δεκαετία του 1980

Η εξέλιξη του διεθνούς εμπορίου κατά την δεκαετία του 1980 παρουσιάζει σημαντικές και ενδιαφέρουσες διαφοροποιήσεις. Σε παγκόσμιο επίπεδο η αξία των διεθνών εμπορικών συναλλαγών μεταβάλλεται ελάχιστα κατά το διάστημα 1980-86, υποδεικνύοντας μια περίοδο εκτενούς ύφεσης, για να παρουσιάσει μια εντυπωσιακή ανάκαμψη την επόμενη περίοδο. Από το 1980 ως το 1986 η αξία των διεθνών εμπορικών συναλλαγών αυξήθηκε κατά 5% ή με μέσο ετήσιο ρυθμό λιγότερο από 1%¹ (Πίνακας 6.1.1).

Πίνακας 6.1.1

Μεταβολή του Διεθνούς Εμπορίου Κατά τις Περιόδους 1980-86 και 1986-89										
Τρέχουσες τιμές σε Δισ.Δολ.										
1980-86	Εξαγωγές				Εισαγωγές				Εμπορικό Ισοζύγιο	
	Απόλυτη	Ποσοστιαία	Συμμετοχή	Μ.Ε.Ρ.Μ.	Απόλυτη	Ποσοστιαία	Συμμετοχή	Μ.Ε.Ρ.Μ.	Απόλυτη	Κατανομή*
ΗΠΑ	-9,2	-4%	-9%	-0,7%	108,2	44%	102%	6,3%	-117,4	-46%
Ιαπωνία	78,8	60%	74%	8,2%	-19,8	-16%	-19%	-2,8%	98,6	39%
Αλ. Αναπτ.	20,5	19%	19%	3,0%	16,1	18%	15%	2,7%	4,3	2%
Μ. Ανατολή	-133,2	-62%	-125%	-15,0%	-13,3	-13%	-12%	-2,3%	-120,0	-47%
Λ. Αμερική	-17,1	-16%	-16%	-2,8%	-24,2	-19%	-23%	-3,4%	7,1	3%
Αφρική	-41,2	-46%	-39%	-9,7%	-23,2	-26%	-22%	-5,0%	-18,0	-7%
Ασία	55,3	39%	52%	5,6%	35,3	23%	33%	3,5%	20,0	8%
Κ. Σχεδ.	46,6	27%	44%	4,0%	44,8	26%	42%	4,0%	1,8	1%
Γερμανία	50,8	26%	48%	4,0%	-2,6	-1%	-2%	-0,2%	53,3	21%
Υπ. Ευρώπη	55,3	9%	52%	1,4%	-15,0	-2%	-14%	-0,4%	70,3	28%
Σύνολο	106,5	5%	100%	0,9%	106,5	5%	100%	0,9%	--	
1986-89	Εξαγωγές				Εισαγωγές				Εμπορικό Ισοζύγιο	
	Απόλυτη	Ποσοστιαία	Συμμετοχή	Μ.Ε.Ρ.Μ.	Απόλυτη	Ποσοστιαία	Συμμετοχή	Μ.Ε.Ρ.Μ.	Απόλυτη	Κατανομή*
ΗΠΑ	155,0	75%	17%	20,5%	107,1	30%	11%	9,3%	47,8	55%
Ιαπωνία	70,6	34%	8%	10,1%	66,3	62%	7%	17,5%	4,3	5%
Αλ. Αναπτ.	63,1	49%	7%	14,3%	62,1	58%	7%	16,4%	1,0	1%
Μ. Ανατολή	7,1	9%	1%	2,9%	12,0	14%	1%	4,4%	-4,8	-6%
Λ. Αμερική	20,5	22%	2%	6,9%	27,0	26%	3%	7,9%	-6,5	-7%
Αφρική	5,8	12%	1%	3,8%	13,0	20%	1%	6,3%	-7,2	-8%
Ασία	150,6	76%	16%	20,8%	151,3	79%	16%	21,5%	-0,7	-1%
Κ. Σχεδ.	69,4	31%	7%	9,5%	55,9	26%	6%	8,0%	13,5	16%
Γερμανία	101,1	42%	11%	12,3%	80,8	45%	9%	13,1%	20,3	23%
Υπ. Ευρώπη	294,8	43%	31%	12,7%	362,6	52%	39%	14,9%	-67,9	-78%
Σύνολο	938,1	44%	100%	13,0%	938,1	44%	100%	13,0%	--	

* Ποσοστιαία κατανομή σε σχέση με την συνολική βελτίωση (+) ή επιδείνωση (-)

Η εξέταση της μεταβολής αυτής από την πλευρά των διαφόρων περιοχών της παγκόσμιας οικονομίας δείχνει μια σημαντική μείωση των εξαγωγών της Μ.Ανατολής, η αξία των πωλήσεων της οποίας ήταν το 1986 κατά 62% μικρότερη σε σχέση με το 1980, αλλά και της Αφρικής με 46% μικρότερες πωλήσεις όπως και της Λ.Αμερικής της οποίας οι εξαγωγές μειώθηκαν κατά 16%. Παράλληλα υπάρχει μια σημαντική αύξηση των εξαγωγών της περιοχής του Ειρηνικού και της

1 Στην πράξη η αξία του διεθνούς εμπορίου μειώνεται μέχρι το 1983 και αυξάνεται ελάχιστα μέχρι το 1986. Το 1985 η απόλυτη αξία των διεθνών εμπορικών συναλλαγών είναι ακόμα μικρότερη σε σχέση με το 1980. Για λόγους σύγκρισης, ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης των διεθνών εμπορικών συναλλαγών κατά την δεκαετία του 1970 ήταν πάνω από 20%.

Ευρώπης² με την αξία των πωλήσεων της Ιαπωνίας να αυξάνεται κατά 60%, της Ασίας κατά 40%, της Γερμανίας κατά 26%, που σε απόλυτα μεγέθη ισοδυναμεί με την αύξηση των εξαγωγών όλης της Υπ.Ευρώπης οι εξαγωγές της οποίας αυξήθηκαν κατά 9% περίπου. Οι ΗΠΑ αποτελούν την μοναδική εξαίρεση του συνόλου των βιομηχανικών χωρών αφού οι εξαγωγές τους παρουσιάζουν μια απόλυτη μείωση κατά το διάστημα αυτό που έφτασε συνολικά το 4% σε σχέση με το 1980. Ο μέσος ρυθμός μείωσης των, ουσιαστικά ενεργειακών, εξαγωγών της Μ.Ανατολής και της Αφρικής ανήλθε αντίστοιχα στο 15% και 10% σε ετήσια βάση ενώ ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης των εξαγωγών της περιοχής του Ειρηνικού ξεπέρασε το 8% για την Ιαπωνία και ήταν σχεδόν 6% για την Ασία. Οι πωλήσεις των ΗΠΑ, αντίθετα, ήταν κάθε χρόνο σχεδόν 1% κατά μέσο όρο λιγότερες σε σχέση με το προηγούμενο έτος.

Η μεταβολή των διεθνών εμπορικών συναλλαγών, από την πλευρά των εισαγωγών της ίδιας περιόδου, δείχνει την μείωση επίσης των εισαγωγών των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών εκτός της Ασίας αλλά και την μείωση των εισαγωγών της Ευρώπης και της Ιαπωνίας. Το χαρακτηριστικό στοιχείο είναι ότι η εκτενής αύξηση των εισαγωγών των ΗΠΑ κατά 44%, ή με μέσο ετήσιο ρυθμό πάνω από 6%, που σχεδόν ισοδυναμεί με την συνολική αύξηση της αξίας των διεθνών συναλλαγών την περίοδο αυτή. Παράλληλα είναι χαρακτηριστική η πολύ μικρότερη μείωση των εισαγωγών της Μ.Ανατολής σε σχέση με την εκτενή μείωση του εξαγωγικού εισοδήματος της περιοχής με το φαινόμενο αυτό να ισχύει, σε πολύ μικρότερη κλίμακα, και στην περίπτωση της Αφρικής.

Οι δυο τελευταίες στήλες του Πίνακα 6.1.1 παρουσιάζουν την απόλυτη μεταβολή των εμπορικών ισοζυγίων των περιοχών της παγκόσμιας οικονομίας και την κατανομή της αύξησης ή μείωσης των καθαρών εξαγωγών ή, πράγμα που είναι το ίδιο, την κατανομή της βελτίωσης ή επιδείνωσης των εμπορικών λογαριασμών. Οι μεταβολές των εξαγωγών και εισαγωγών των διαφόρων περιοχών της παγκόσμιας οικονομίας δείχνει, από μια πρώτη άποψη³, ότι η αύξηση των καθαρών εισαγωγών των ΗΠΑ και η μείωση των καθαρών εξαγωγών της Μ.Ανατολής είναι οι δυο βασικές συνιστώσες της βελτίωσης των εμπορικών λογαριασμών όλων σχεδόν των άλλων περιοχών με πρωταγωνιστές την Ιαπωνία και το σύνολο της Ευρώπης. Όπως δείξαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, σχετικά με την κατανομή σε διμερές επίπεδο της μεταβολής του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ για την περίοδο αυτή, η αύξηση των καθαρών εισαγωγών από την Ιαπωνία ισοδυναμεί με το 40% της συνολικής εμπορικής επιδείνωσης των ΗΠΑ κατά 117 δισ.δολ., η επιδείνωση με την Υπ.Ευρώπη ισοδυναμεί με το 1/3 της συνολικής, το 1/4 με την Ασία και το 12% με την Γερμανία.

2 Με βάση το 1980=100, οι διεθνείς τιμές βιομηχανικών προϊόντων ήταν 87 το 1985 και 101 το 1986, οι διεθνείς τιμές ενέργειας 94 το 1985 και 57 το 1986 και οι τιμές των πρωτογενών 77 το 1986. (Πηγές στο Παράρτημα Α).

3 Όπως θα δειξουμε στη συνέχεια του παρόντος κεφαλαίου, οι μεταβολές αυτές δεν μπορούν να ερμηνευτούν κατά ένα μονοσήμαντο τρόπο. Αντίθετα, όπως διαπιστώσαμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, είναι πάντα το τελικό αποτέλεσμα ενός συνδυασμού από βελτιώσεις και επιδείνωσεις στις διμερείς σχέσεις κάθε περιοχής αφού οποιαδήποτε διμερής μεταβολή της εμπορικής θέσης δυο περιοχών έχει πολλαπλασιαστικές επιπτώσεις στο σύνολο του συστήματος των διεθνών συναλλαγών. Η συνολική κατανομή, ωστόσο, δείχνει τις βασικές τάσεις.

Από το 1986 ως το 1989 λαμβάνει χώρα μια σημαντική επέκταση του διεθνούς εμπορίου με την αξία των διεθνών εμπορικών συναλλαγών να 9-πλασιάζεται κατά την τριετία αυτή σε σχέση με την προηγούμενη εξαετία, αυξανόμενη κατά 44% ή με μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής 13%⁴. Κατά την περίοδο αυτή αυξάνονται οι πωλήσεις όλων των περιοχών της παγκόσμιας οικονομίας οι οποίες μπορούν να διαιρεθούν σε τέσσερες ομάδες σε σχέση με την αύξηση των εξαγωγών τους. Η πρώτη ομάδα περιοχών, των οποίων οι πωλήσεις αυξήθηκαν γύρω στο 10%, ή με μέσο ετήσιο ρυθμό περίπου 3%, περιλαμβάνει την Μ.Ανατολή και την Αφρική. Η δεύτερη ομάδα, οι εξαγωγές των οποίων αυξήθηκαν από 20% ως 35%, ή με μέσο ετήσιο ρυθμό 7%-10%, περιλαμβάνει την Λ.Αμερική, τις Κεντρικά Σχεδιασμένες χώρες και την Ιαπωνία. Η τρίτη ομάδα αποτελείται από όλες τις υπόλοιπες αναπτυσσόμενες εκτός των ΗΠΑ περιοχές, κυρίως την Ευρώπη, οι πωλήσεις των οποίων αυξήθηκαν από 40% ως 50% ή με μέσο ετήσιο ρυθμό 12%-14% περίπου. Οι περιοχές, τέλος, που αύξησαν τις πωλήσεις τους κατά 3/4 κατά την περίοδο αυτή, ή με μέσο ετήσιο ρυθμό πάνω από 20%, είναι οι ΗΠΑ και η Ασία.

Πίνακας 6.1.2

Ποσοστιαία Συμμετοχή στο Διεθνές Εμπόριο						
Τρέχουσες τιμές						
1980-89	Εξαγωγές			Εισαγωγές		
	1980	1986	1989	1980	1986	1989
ΗΠΑ	10,8%	9,8%	11,9%	12,2%	16,7%	15,1%
Ιαπωνία	6,5%	9,9%	9,2%	6,3%	5,0%	5,7%
Αλ. Αναπτ.	5,3%	6,0%	6,3%	4,6%	5,1%	5,6%
Μ.Ανατολή	10,7%	3,8%	2,9%	5,0%	4,1%	3,2%
Λ.Αμερική	5,5%	4,4%	3,7%	6,5%	5,0%	4,3%
Αφρική	4,5%	2,3%	1,8%	4,4%	3,1%	2,6%
Ασία	7,1%	9,3%	11,4%	7,7%	9,0%	11,2%
Κ.Σχεδ.	8,7%	10,5%	9,5%	8,5%	10,1%	8,9%
Γερμανία	9,5%	11,5%	11,3%	9,1%	8,5%	8,6%
Υπ.Ευρώπη	31,4%	32,4%	32,1%	35,8%	33,3%	35,0%
Σύνολο	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Η σύγκριση της ποσοστιαίας συμμετοχής στις διεθνείς εξαγωγές κατά το 1986 (Πίνακας 6.1.2) με την ποσοστιαία συμμετοχή στην μεταβολή των εξαγωγών κατά την περίοδο 1986-89 (Πίνακας 6.1.1), επιδεικνύει με έναν άλλο τρόπο την διαφορετική κατανομή των εξαγωγικών επιδόσεων των περιοχών της παγκόσμιας οικονομίας. Οι ΗΠΑ και η Ασία συμμετέχοντας κατά 10% και 9% αντίστοιχα στις διεθνείς εξαγωγές το 1986 αποκόμισαν το 17% περίπου της αύξησης των παγκοσμίων πωλήσεων κατά την περίοδο αυτή με αποτέλεσμα την άνοδο της συμμετοχής τους

4 Με βάση και πάλι το 1980=100, οι διεθνείς τιμές βιμηχανικών προϊόντων ήταν 101 το 1986 και 121 το 1989, οι διεθνείς τιμές ενέργειας 57 το 1986 και 61 το 1989, ενώ οι τιμές των πρωτογενών 77 το 1986 και 92 το 1989. (Πηγές στο Παράρτημα Α).

στις διεθνείς εξαγωγές το 1989 κατά 2.1 ποσοστιαίες μονάδες⁵. Από τις υπόλοιπες βιομηχανικές περιοχές το σύνολο των ευρωπαϊκών χωρών κατόρθωσε να συγκρατήσει την συμμετοχή του στις διεθνείς πωλήσεις ενώ σχετικά μικρές ήταν οι απώλειες της Ιαπωνίας. Το κύριο τμήμα των απωλειών συγκεντρώθηκε στις υπόλοιπες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας η συμμετοχή των οποίων στην μεταβολή των εξαγωγών ήταν σημαντικά μικρότερη μετά το 1986 από την συμμετοχή τους στην κατανομή των διεθνών πωλήσεων κατά το έτος αυτό και οποίες “έχασαν” κατά μέσο όρο από 1 ποσοστιαία μονάδα των διεθνών εξαγωγών μέχρι το 1989.

Η μεταβολή του διεθνούς εμπορίου κατά την περίοδο 1986-89 από την πλευρά των εισαγωγών παρουσιάζει μια ενδιαφέρουσα, επίσης, εικόνα. Εκτός από το γεγονός ότι η αύξηση των εισαγωγών αφορά όλες ανεξαιρέτως τις περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας το ενδιαφέρον στοιχείο είναι τόσο η περίπτωση των ΗΠΑ που, σε αντίθεση με την προηγούμενη περίοδο, παρουσιάζει την μικρότερη ποσοστιαία μεταβολή σε σχέση με όλες τις υπόλοιπες περιοχές, εκτός της Μ.Ανατολής, και οι μεγάλες αυξήσεις των εισαγωγών της Ασίας, της Ιαπωνίας και της Υπ.Ευρώπης. Η σύγκριση της ποσοστιαίας συμμετοχής στις διεθνείς εισαγωγές κατά το 1986 και 1989 (Πίνακας 6.1.2) με την ποσοστιαία συμμετοχή στην μεταβολή των εισαγωγών κατά την περίοδο 1986-89 (Πίνακας 6.1.1), υποδεικνύει, επίσης, αυτή την διαφορική εισαγωγική “επίδοση” που είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση του μεριδίου της Ασία και της Υπ.Ευρώπης κατά 2 ποσοστιαίες μονάδες κ.μ.ο. και την μείωση του αντίστοιχου μεριδίου κατά 1.6 ποσοστιαίες μονάδες.

Ο συνδυασμός των διαφορικών μεταβολών στις εξαγωγές και εισαγωγές κάθε περιοχής μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1980, είχε σημαντικές επιπτώσεις σχετικά με την μεταβολή των εμπορικών λογαριασμών τους (Πίνακας 6.1.1). Τα δυο κυριότερα στοιχεία είναι η σημαντική βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ και σε μικρότερο βαθμό της Γερμανίας και η σημαντική επιδείνωση του εμπορικού ισοζυγίου της Υπ.Ευρώπης που από πρώτη άποψη φαίνεται να αντιστοιχεί στην αύξηση των καθαρών εξαγωγών των δυο άλλων χωρών. Είναι χρήσιμο, επίσης, να τονιστεί η βελτίωση των εμπορικών λογαριασμών της ομάδας των Κ.Σχεδιασμένων χωρών ενώ η Ιαπωνία κατόρθωσε να αυξήσει ελάχιστα το ήδη μεγάλο εμπορικό πλεόνασμα που το 1986 αντιστοιχούσε (Πίνακας 6.1.2) με το 5% περίπου και το 1989 με το 3.5% της αξίας των διεθνών συναλλαγών. Κατά τη ίδια λογική το Γερμανικό πλεόνασμα παρέμεινε στα επίπεδα του 3% περίπου του διεθνούς εμπορίου ενώ το έλλειμμα της Υπ.Ευρώπης από 1% το 1986 αυξήθηκε στο 3% το 1989. Στην περίπτωση της Ασίας η μεταβολή των εισαγωγών αντιστάθμισε σχεδόν απόλυτα την αύξηση των εξαγωγών αφήνοντας αμετάβλητο ένα σχεδόν ισορροπημένο εμπορικό ισοζύγιο. Στην περίπτωση των υπόλοιπων λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών, τέλος, το αποτέλεσμα ήταν η σχετική επιδείνωση των εμπορικών λογαριασμών τους.

Όπως έχουμε ήδη σημειώσει, η συνολική μεταβολή της εμπορικής θέσης μια περιοχής στο διεθνές σύστημα ανταλλαγών δείχνει μεν την γενική τάση αλλά προκύπτει, σύμφωνα με την μεθοδολογία ανάλυσης που έχουμε εφαρμόσει στο παρόν μέρος της εργασίας, ως αποτέλεσμα

5 Το μέγεθος αυτό δεν είναι καθόλου αμελητέο αν αναλογιστούμε ότι το εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ στην αιχμή του ισοδυναμούσε, όπως υποδεικνύει ο Πίνακας 6.1.2, με 6.9 ποσοστιαίες μονάδες του διεθνούς εμπορίου και το 1989 με 3.2 ποσοστιαίες μονάδες της αξίας των διεθνών συναλλαγών.

επιμέρους - αντιθετικών τις περισσότερες φορές - μεταβολών τόσο σε σχέση με την γεωγραφική προέλευση όσο και σε σχέση με τις ευρείες κατηγορίες εμπορευμάτων. Στο επόμενο τμήμα θα εξετάσουμε τόσο την γεωγραφική κατανομή της συνολικής εμπορικής θέσης κατά ευρεία κατηγορία εμπορευμάτων κάθε περιοχής κατά την δεκαετία του 1980 όσο και την προέλευση των μεταβολών της θέσης αυτής στις δύο περιόδους που έχουμε διαρέσει το χρονικό αυτό διάστημα.

6.2 Η Εμπορική Θέση των Περιοχών της Παγκόσμιας Οικονομίας και οι Συνιστώσες Διαφοροποίησης της Κατά την Δεκαετία του 1980

1. Άλλες Ανεπτυγμένες Χώρες

Πίνακας 6.2.1

Συμμετοχή των Άλλων Ανεπτυγμένων Χωρών στην Κατανομή των Παγκοσμίων Πλεονασμάτων και Ελλειμμάτων				
Αλ. Ανεπτυγμένες	Εμπορικό Ισοζύγιο	Ισοζ. Βιομηχανικών	Ισοζ. Ενεργειακών	Ισοζ. Πρωτογενών
1971 - 1980	7.0%	-12.0%	-1.0%	36.0%
1981 - 1989	9.8%	-9.9%	5.2%	39.7%

Σωρευτικοί Διμερείς Εμπορικοί Λογαριασμοί των Άλλων Ανεπτυγμένων Χωρών Κατά την Δεκαετία του 1980									
1981 - 1989	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΠΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
ΑΛ. ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΕΣ									
Εμπορικό Ισοζύγιο	142.8	120.2	-32.6	-37.9	7.2	17.1	17.6	5.8	32.3
Ισοζ. Βιομηχανικών	-224.9	-21.8	-48.2	-75.7	7.1	5.4	25.3	-33.8	-1.0
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	367.7	142.0	15.6	37.8	0.1	11.7	-7.7	39.6	33.3
Ισοζ. Ενεργειακών	79.4	69.0	1.1	-2.6	-15.0	-2.7	-10.8	9.9	-0.2
Ισοζ. Πρωτογενών	288.3	73.0	14.5	40.4	15.1	14.5	3.1	29.7	33.5

Το σωρευτικό αποτέλεσμα του εμπορικού ισοζυγίου της περιοχής των Αλ.Ανεπτυγμένων χωρών κατά την περίοδο 1981-89 δείχνει ότι είναι μια "πλεονασματική" περιοχή και το γεγονός αυτό οφείλεται κυρίως στις καθαρές εξαγωγές πρωτογενών προϊόντων αλλά και της ενέργειας. Κατά την περίοδο αυτή η περιοχή συγκέντρωσε (Πίνακας 6.2.1) το 40% των παγκοσμίων πλεονασμάτων πρωτογενών προϊόντων, το 5% των πλεονασμάτων ενεργειακών και το 10% των παγκοσμίων ελλειμμάτων στο πεδίο του εμπορίου βιομηχανικών προϊόντων. Την προηγούμενη δεκαετία η περιοχή συγκέντρωνε αντίστοιχα το 36% των παγκοσμίων πλεονασμάτων πρωτογενών, το 1% των ενεργειακών ελλειμμάτων και το 12% των παγκοσμίων βιομηχανικών ελλειμμάτων. Συνολικά το τελικό εμπορικό πλεόνασμα της περιοχής αντιπροσωπεύει το 10% των παγκοσμίων πλεονασμάτων για την δεκαετία του 1980 σε σχέση με το 7% των πλεονασμάτων επίσης για την προηγούμενη δεκαετία. Υπάρχει, συνεπώς, μια σχετική βελτίωση της θέσης της περιοχής στον διεθνή καταμερισμό των εμπορικών ροών που οφείλεται τόσο στην σχετική αύξηση των πλεονασμάτων πρωτογενών προϊόντων όσο και στην σχετική μείωση των βιομηχανικών ελλειμμάτων αλλά και την σχετική αύξηση των καθαρών εξαγωγών ενέργειας.

Οι καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών εμπορευμάτων της περιοχής μεγέθους 225 δισ.δολ. ισοδυναμούν, κατά την δεκαετία του 1980 (Πίνακας 6.2.1), με το 60% περίπου των πλεονασμάτων της από μη βιομηχανικά προϊόντα (μεγέθους 368 δισ.) ή με το 80% περίπου των καθαρών εξαγωγών πρωτογενών προϊόντων (μεγέθους 288 δισ.). Ωστόσο παρά την εξέχουσα θέση των ΗΠΑ στην αγορά της περιοχής, αφού οι Αμερικανικές πωλήσεις αντιπροσωπεύουν το 55% των εισαγωγών (βλ. Κεφ. 4.2), το σημαντικότερο τμήμα των καθαρών βιομηχανικών εισαγωγών

προέρχεται από την περιοχή του Ειρηνικού και τη Ευρώπη. Συγκεκριμένα το σωρευτικό βιομηχανικό έλλειμμα της περιοχής για την δεκαετία του 1980 οφείλεται κατά 10% στις ΗΠΑ, κατά 36% στην Ιαπωνία, 34% στην Υπ.Ευρώπη, 21% στην Γερμανία και 15% στην Ασία. Στο πεδίο του εμπορίου πρωτογενών προϊόντων το 1/4 (73 δισ.) του πλεονάσματος της περιοχής προέρχεται από τις ΗΠΑ, το 20% από την Ιαπωνία, το 14% από την Υπ.Ευρώπη, το 5% από την Γερμανία και ισόποσο από την Αφρική και την Μ.Ανατολή, το 10% από την Ασία και το 12% από τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες. Στο τομέα της ενέργειας το 87% των καθαρών εξαγωγών (συνολικού ύψους 79 δισ.δολ.) απορροφάται από την αγορά των ΗΠΑ.

Το τελικό αποτέλεσμα της κατανομής αυτής των βιομηχανικών ελλειμμάτων και των μη-βιομηχανικών πλεονασμάτων της περιοχής αυτής είναι ότι σε συνολικό διμερές επίπεδο οι περισσότερο "κερδισμένες" περιοχές είναι οι Ευρωπαϊκές χώρες, εξίσου σχεδόν η Υπ.Ευρώπη και η Γερμανία. Με τις περιοχές αυτές υπάρχουν τα μοναδικά ελλείμματα σε συνολικό διμερές επίπεδο (-38 δισ.δολ. με την Υπ.Ευρώπη και -33 δισ.δολ. με την Γερμανία) τα οποία οφείλονται στις καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων. Το βιομηχανικό έλλειμμα των Αλ.Ανεπτυγμένων χωρών με την Υπ.Ευρώπη είναι διπλάσιο σε σχέση με το διμερές πλεόνασμα από μη-βιομηχανικά εμπορεύματα ενώ το βιομηχανικό έλλειμμα με την Γερμανία είναι τριπλάσιο από το αντίστοιχο διμερές πλεόνασμα. Οι καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών της Υπ.Ευρώπης, επίσης, είναι υπερτριπλάσιες σε σχέση με τις αντίστοιχες καθαρές εξαγωγές των ΗΠΑ, ενώ της Γερμανίας είναι υπερδιπλάσιες σε σχέση και πάλι με τις αντίστοιχες Αμερικανικές.

Η σχετική θέση της Ιαπωνίας στην αγορά της περιοχής φαίνεται να είναι αρκετά ισορροπημένη αφού η χώρα αυτή καλύπτει το 85% των καθαρών εισαγωγών μη-βιομηχανικών προϊόντων - που αποτελούνται κατά 2/3 από πρωτογενή και 1/3 από ενεργειακά εμπορεύματα - με καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών αγαθών και το διμερές βιομηχανικό έλλειμμα με την Ιαπωνία είναι το μεγαλύτερο στην κατηγορία αυτή εμπορίου και τετραπλάσιο σε σχέση με τις αντίστοιχες καθαρές εξαγωγές των ΗΠΑ στην περιοχή. Το συνολικό εμπόριο με την Ιαπωνία αφήνει ένα μικρό σχετικά πλεόνασμα ύψους 13 δισ.δολ. στις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες. Το ίδιο πρότυπο ακριβώς, σε χαμηλότερη κλίμακα, ακολουθείται και στην περίπτωση της Ασίας. Οι καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών της περιοχής αυτής στις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες - μεγαλύτερες κατά 50% από τις αντίστοιχες καθαρές εξαγωγές των ΗΠΑ - καλύπτουν το 85% των καθαρών μη-βιομηχανικών εισαγωγών αφήνοντας ένα μικρό τελικό διμερές πλεόνασμα στις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες ύψους περίπου 6 δισ.δολ.

Οι καθαρές εξαγωγές πρωτογενών προϊόντων στην Μ.Ανατολή αντισταθμίζουν απόλυτα τις καθαρές εισαγωγές ενέργειας ύψους 15 δισ.δολ. με αποτέλεσμα το τελικό διμερές πλεόνασμα με την περιοχή αυτή να ισούται ακριβώς με τις καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών ύψους 7 δισ.δολ. Στην περίπτωση της Αφρικής το τελικό διμερές πλεόνασμα ύψους 17 δισ.δολ., παρά τις ισομεγέθεις με την Μ.Ανατολή καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών και πρωτογενών προϊόντων, οφείλεται στις πολύ μικρότερες καθαρές εισαγωγές ενέργειας.

Ένα διμερές συνολικό πλεόνασμα, ύψους 18 δισ.δολ., απολαμβάνουν οι Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες από τις εμπορικές τους σχέσεις με την Α.Αμερική και το αποτέλεσμα αυτό οφείλεται κατά κύριο

λόγο στις καθарές πωλήσεις βιομηχανικών εμπορευμάτων που φτάνουν για την δεκαετία του 1980 τα 25 δισ.δολ. Σημαντικότερο, όμως, εμφανίζεται το διμερές συνολικό πλεόνασμα, ύψους 32 δισ.δολ., που αντλεί η περιοχή από τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες, το οποίο προέρχεται και ισούται με τις καθарές εξαγωγές πρωτογενών προϊόντων των Αλ.Ανεπτυγμένων χωρών.

Οι Ευρωπαϊκές χώρες, συνεπώς, φαίνεται ότι απολαμβάνουν σε διμερές επίπεδο τα μεγαλύτερα απόλυτα εμπορικά οφέλη από την περιοχή των Αλ.Ανεπτυγμένων χωρών. Η περιοχή του Ειρηνικού επίσης, ιδιαίτερα η Ιαπωνία, πρέπει να θεωρηθεί ότι έπεται στην ιεραρχία των σχετικά οφελημένων περιοχών αλλά τα οφέλη τους επικεντρώνονται στο πεδίο των καθарών βιομηχανικών εξαγωγών. Οι ΗΠΑ, προσφέροντας το μεγαλύτερο διμερές πλεόνασμα και το μικρότερο βιομηχανικό έλλειμμα στην περιοχή, είναι σε διμερές επίπεδο η λιγότερο ευνοημένη περιοχή από το εμπόριο με τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες. Το πεδίο βελτίωσης της εμπορικής παρουσίας των ΗΠΑ περιορίζεται τόσο από την έκταση των εισαγωγών τους από την περιοχή όσο και από την "καθαρή απόδοση" των Ευρωπαίων και Ιαπώνων ανταγωνιστών τους.

Η σημασία των εμπορικών σχέσεων ανάμεσα στις ΗΠΑ και την περιοχή αυτή υποδεικνύεται και από τις μεταβολές των εμπορικών λογαριασμών της περιοχής σε περιόδους μεταβολής της διεθνούς τιμής του δολλαρίου, όπως ήταν η δεκαετία του 1980. Το εμπορικό πλεόνασμα της περιοχής αυξήθηκε από 15.4 δισ.δολ. το 1980 σε 19.7 δισ. το 1986 (Βλ. Παράρτημα Β).

Πίνακας 6.2.2

Μεταβολή των Εμπορικών Λογαριασμών των <u>Άλλων Ανεπτυγμένων Χωρών</u> Κατά τις Περιόδους 1980 - 86 και 1986 - 89										
1980 - 1986	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΠΑ	ΙΑΠΟΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
ΑΛ.ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΕΣ										
Εμπορικό Ισοζύγιο	4.3	12.9	-5.1	-3.6	-0.7	4.0	-1.7	2.5	-2.5	-1.4
Ισοζ. Βιομηχανικών	-1.4	7.9	-4.3	-2.6	3.3	-0.6	-1.6	0.8	-4.2	0.2
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	5.8	5.0	-0.8	-1.0	-4.0	4.6	-0.1	1.7	1.7	-1.6
Ισοζ. Ενεργειακών	8.7	1.8	0.6	-0.1	-1.8	4.7	-0.3	1.9	1.9	0.1
Ισοζ. Πρωτογενών	-2.8	3.2	-1.4	-0.9	-2.2	-0.1	0.2	-0.2	-0.2	-1.6
1986 - 1989										
Εμπορικό Ισοζύγιο	1.0	-11.5	4.2	-0.5	-0.5	1.9	0.8	0.2	6.4	-0.1
Ισοζ. Βιομηχανικών	-21.8	-18.9	-1.2	-1.2	-2.6	0.4	0.5	0.3	1.5	-0.8
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	22.8	7.4	5.4	0.7	2.1	1.5	0.3	-0.1	4.9	0.7
Ισοζ. Ενεργειακών	5.3	3.5	1.2	-0.1	-0.7	0.4	0.0	-0.1	1.2	-0.2
Ισοζ. Πρωτογενών	17.5	3.9	4.2	0.7	2.8	1.1	0.3	0.0	3.7	0.9

Ανάμεσα στο 1980 και το 1986 (Πίνακας 6.2.2), συνεπώς, το εμπορικό ισοζύγιο - ή οι καθарές εξαγωγές - της περιοχής φαίνεται ότι βελτιώθηκε κατά 4.3 δισ.δολ. λόγω της βελτίωσης των καθарών ενεργειακών εξαγωγών παρά την μείωση των καθарών εξαγωγών πρωτογενών και την αύξηση των καθарών εισαγωγών βιομηχανικών εμπορευμάτων. Η αιτία όμως της μεταβολής σε διμερές επίπεδο παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Οι καθарές εξαγωγές της περιοχής στις ΗΠΑ αυξήθηκαν κατά 13 δισ.δολ.⁶ (με την αύξηση αυτή να οφείλεται κατά 60% στην αύξηση των

6 Η μεταβολή αυτή ισοδυναμεί, όπως δείξαμε στο κεφ.5, με το 11% της συνολικής επιδείνωσης του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ κατά την ίδια περίοδο.

καθαρών εξαγωγών βιομηχανικών) ενώ αυξήθηκαν επίσης οι καθαρές εισαγωγές από την Ιαπωνία κατά 5 δισ.δολ., την Γερμανία κατά 3.6 δισ. και την Ασία κατά 2.5 δισ. με τις μεταβολές αυτές να οφείλονται κατά κύριο λόγο στην αύξηση των καθαρών εισαγωγών βιομηχανικών. Η επιδείνωση του διμερούς εμπορικού ισοζυγίου με την Υπ.Ευρώπη κυμάνθηκε σε χαμηλό συνολικό επίπεδο λόγω της ταυτόχρονης μείωσης των καθαρών εξαγωγών μη-βιομηχανικών και των καθαρών εισαγωγών βιομηχανικών προϊόντων.

Κατά την επόμενη περίοδο της δεκαετίας του 1980, που χαρακτηρίζεται από την σημαντική μείωση της διεθνούς τιμής του δολλαρίου, το εμπορικό ισοζύγιο της περιοχής βελτιώθηκε ελάχιστα (+1 δισ.δολ.) ανάμεσα στο 1986 και το 1989, με τις καθαρές εξαγωγές μη-βιομηχανικών και ιδιαίτερα πρωτογενών αγαθών να είναι κατά το ποσόν αυτό υψηλότερες από τις καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων. Ωστόσο οι καθαρές εισαγωγές από τις ΗΠΑ αυξήθηκαν κατά 11.5 δισ.δολ., παρά την αύξηση των καθαρών εξαγωγών μη-βιομηχανικών, λόγω της αύξησης των καθαρών εισαγωγών βιομηχανικών προϊόντων που έφτασε τα 19 δισ.δολ. ή το 87% της συνολικής επιδείνωσης του βιομηχανικού ισοζυγίου της περιοχής κατά την περίοδο αυτή⁷. Το διμερές ισοζύγιο με τις ΗΠΑ από περίπου 8 δισ.δολ. βιομηχανικό και 22 δισ. συνολικό πλεόνασμα για το 1986 (βλ. Παράρτημα Β) μετατράπηκε σε 11 δισ. βιομηχανικό έλλειμμα και 10 δισ. συνολικό πλεόνασμα το 1989. Το μέγεθος της επιδείνωσης του εμπορικού ισοζυγίου της περιοχής με τις ΗΠΑ αντισταθμίζεται, ωστόσο, από την αύξηση των καθαρών, κυρίως μη-βιομηχανικών, εξαγωγών της περιοχής στην Ιαπωνία (+4.2 δισ.) και την Ασία (+6.4). Οι καθαρές εισαγωγές, κυρίως βιομηχανικών εμπορευμάτων, από το σύνολο των Ευρωπαϊκών χωρών αυξήθηκαν, επίσης, αλλά η εξέλιξη αυτή μετριάστηκε σημαντικά από την θετική μεταβολή των πρωτογενών εξαγωγών.

Η υποτίμηση του δολλαρίου φαίνεται ότι συνείσφερε σημαντικά στην βελτίωση των διμερών εμπορικών σχέσεων των ΗΠΑ με την περιοχή αυτή μετά το 1986 αλλά το τελικό αποτέλεσμα περιορίζεται από τα σημαντικά μερίδια που κατέχουν οι Ευρωπαϊκές, Ιαπωνικές και Ασιατικές εξαγωγές στην αγορά. Τα αποτελέσματα της υποτίμησης του δολλαρίου θα μπορούσαν να διευρυνθούν από την επέκταση της εισαγωγικής ικανότητας της περιοχής μέσω της αύξησης τόσο των συνολικών εξαγωγών της όσο και της ανακατανομής του μεριδίου των εξαγωγών που κατευθύνεται προς τις χώρες της Ευρώπης και της Ασίας οι οποίες στα τέλη της δεκαετίας του 1980 απορροφούσαν αντίστοιχα το 14% και 20% των συνολικών πωλήσεων της περιοχής (βλ. κεφ. 4).

7 Η μεταβολή αυτή ισοδυναμεί, όπως δείξαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, με το 47% της βελτίωσης των καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών των ΗΠΑ και το 24% της βελτίωσης του συνολικού εμπορικού τους ισοζυγίου κατά την ίδια περίοδο.

2. Λατινική Αμερική

Πίνακας 6.2.3

Συμμετοχή της Λατινικής Αμερικής στην Κατανομή των Παγκοσμίων Πλεονασμάτων και Ελλειμμάτων				
Λατινική Αμερική	Εμπορικό Ισοζύγιο	Ισοζ. Βιομηχανικών	Ισοζ. Ενεργειακών	Ισοζ. Πρωτογενών
1971 - 1980	-14.0%	-25.0%	3.0%	30.0%
1981 - 1989	-4.3%	-16.4%	5.7%	30.8%

Σωρευτικοί Διμερείς Εμπορικοί Λογαριασμοί της Λατινικής Αμερικής Κατά την Δεκαετία του 1980										
1981 - 1989	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΠΑ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
ΛΑΤ.ΑΜΕΡΙΚΗ										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-62.7	22.3	-29.7	5.4	12.9	-17.6	-52.1	0.7	-7.9	3.3
Ισοζ. Βιομηχανικών	-373.6	-132.2	-62.6	-31.7	-94.8	-25.3	12.0	8.5	-16.0	-31.7
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	311.1	154.5	32.9	37.0	107.7	7.7	-64.1	-7.8	8.1	35.0
Ισοζ. Ενεργειακών	87.5	135.0	11.4	8.5	35.8	10.8	-74.6	-13.0	1.5	-27.9
Ισοζ. Πρωτογενών	223.6	19.6	21.5	28.5	71.9	-3.1	10.6	5.2	6.5	62.9

Το εξωτερικό εμπόριο της Λ.Αμερικής χαρακτηρίζεται από τις καθαρές εξαγωγές μη-βιομηχανικών και τις μεγαλύτερες σε μέγεθος καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων με αποτέλεσμα να αποτελεί, τουλάχιστον τις δυο τελευταίες δεκαετίες, μια ελλειμματική περιοχή. Η περιοχή αυτή συγκέντρωσε κατά την δεκαετία του 1980 (Πίνακας 6.2.3) το 31% των παγκοσμίων πλεονασμάτων πρωτογενών, το 6% των πλεονασμάτων ενεργειακών, το 16% των παγκοσμίων ελλειμμάτων βιομηχανικών προϊόντων και το 4% των παγκοσμίων ελλειμμάτων. Κατά την περίοδο 1971-80 η περιοχή συγκέντρωνε αντίστοιχα το 30% των παγκοσμίων πλεονασμάτων πρωτογενών, το 3% των ενεργειακών πλεονασμάτων, το 25% των παγκοσμίων βιομηχανικών ελλειμμάτων και τελικά το 14% των παγκοσμίων εμπορικών ελλειμμάτων. Η μείωση του τμήματος των παγκοσμίων ελλειμμάτων που "απορροφά" ανάμεσα στις δυο δεκαετίες υποδεικνύει μια βελτίωση της σχετικής εμπορικής θέσης της περιοχής η οποία, παρά την μείωση των ενεργειακών καθαρών εξαγωγών, οφείλεται στην σχετικά μεγαλύτερη μείωση του μεριδίου της των παγκοσμίων βιομηχανικών ελλειμμάτων.

Κατά την περίοδο 1981-89 (Πίνακας 6.2.3) το σωρευτικό μη-βιομηχανικό πλεόνασμα της περιοχής, που οφείλεται κατά 60% στις καθαρές εξαγωγές πρωτογενών, καλύπτει περίπου το 83% του βιομηχανικού της ελλείμματος. Στο πεδίο του εμπορίου πρωτογενών προϊόντων το 1/3 περίπου των πλεονασμάτων, συνολικού μεγέθους 283 δισ.δολ., προέρχεται από την Υπ.Ευρώπη, το 28% από τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες, το 13% από την Γερμανία, το 10% από την Ιαπωνία και το 9% από τις ΗΠΑ. Οι εξαγωγές ενέργειας της περιοχής, μεγέθους 88 δισ., κατευθύνονται κυρίως στις ΗΠΑ και κατά δεύτερο λόγο στην Υπόλοιπη Ευρώπη ενώ υπάρχουν και σημαντικά ελλείμματα από την Μ.Ανατολή και τις Κ.Σχεδιασμένες. Οι συνολικές καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών εμπορευμάτων, μεγέθους 374 δισ., προήλθαν κατά 35% από τις ΗΠΑ, 25% από την Υπ.Ευρώπη,

17% από την Ιαπωνία, 9% περίπου από την Γερμανία όσο και τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες, 7% από τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες και μόνο 4% από την Ασία.

Σε διμερές επίπεδο, ωστόσο, το μεγαλύτερο έλλειμμα προέρχεται από την Μ.Ανατολή (52 δισ.) λόγω των καθαρών ενεργειακών εισαγωγών από την περιοχή αυτή οι οποίες καλύπτονται μόνο κατά 30% από τις καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών και πρωτογενών. Από την ομάδα των βιομηχανικών περιοχών της διεθνούς οικονομίας η Ιαπωνία έχει την καλύτερη θέση στην περιοχή. Η χώρα αυτή υπερκάλυψε τις καθαρές εισαγωγές μη-βιομηχανικών προϊόντων, ύψους 33 δισ.δολ., με σχεδόν υπερδιπλάσιες καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών εμπορευμάτων ύψους 63 δισ.δολ. Το τελικό διμερές έλλειμμα από σχεδόν 30 δισ.δολ. αποτελεί και το μεγαλύτερο καθαρό όφελος σε σχέση με όλες τις υπόλοιπες βιομηχανικές χώρες. Στην σειρά των "ωφελημένων" από το εμπόριο με την Λ.Αμερική περιοχών ακολουθούν οι Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες. Οι καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών εμπορευμάτων της περιοχής υπερκάλυψαν το μικρό σχετικά διμερές ενεργειακό έλλειμμα αφήνοντας ένα τελικό θετικό αποτέλεσμα ύψους 17 δισ.δολ. για την εξεταζόμενη περίοδο. Η Ασία, τέλος, συμπληρώνει τον όμιλο των περιοχών που αντλούν πλεονάσματα από το διμερές εμπόριο με την Λ.Αμερική. Όπως και στην περίπτωση της Ιαπωνίας, οι καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών της Ασίας είναι διπλάσιες από το διμερές έλλειμμα του εμπορίου μη-βιομηχανικών, κυρίως πρωτογενών, προϊόντων αφήνοντας ένα τελικό πλεόνασμα για την Ασία ύψους 8 δισ.δολ.

Οι Ευρωπαϊκές χώρες, παρά τα μικρά διμερή ελλείμματα, φαίνεται ότι έχουν μια ισχυρή θέση στην αγορά της Λ.Αμερικής. Οι καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών από την Υπ.Ευρώπη, ιδιαίτερα, αντιπροσωπεύουν το 1/4 του βιομηχανικού ελλείμματος της περιοχής και ισοδυναμούν με το 70% περίπου των καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών των ΗΠΑ. Οι εξαγωγές αυτές καλύπτουν σχεδόν το 90% του διμερούς μη-βιομηχανικού ελλείμματος, που αποτελείται κατά τα 2/3 από πρωτογενή εμπορεύματα, αφήνοντας ένα μικρό σχετικά πλεόνασμα στην περιοχή της Λ.Αμερικής ύψους 13 δισ.δολ. Το ίδιο πρότυπο σε χαμηλότερη κλίμακα ακολουθείται επίσης από τη Γερμανία οι καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών της οποίας καλύπτουν το 85% των καθαρών μη-βιομηχανικών εισαγωγών της με αποτέλεσμα ένα μικρό συνολικό έλλειμμα μεγέθους 5.5 δισ.δολ.

Οι ΗΠΑ, αντίθετα, είναι η σχετικά λιγότερο "ευνοημένη" χώρα όσον αφορά τις διμερείς εμπορικές σχέσεις με την Λ.Αμερική. Οι καθαρές εξαγωγές Αμερικανικών βιομηχανικών προϊόντων αντιπροσωπεύουν περισσότερο από το 1/3 του βιομηχανικού ελλείμματος της Λ.Αμερικής ενώ οι καθαρές εισαγωγές τους μη-βιομηχανικών το 50% του μη-βιομηχανικού πλεονάσματός της. Οι Αμερικανικές καθαρές εξαγωγές αντισταθμίζουν το ενεργειακό έλλειμμα με την περιοχή και το τελικό αποτέλεσμα είναι ένα διμερές πλεόνασμα, το μεγαλύτερο σε διμερές επίπεδο για την Λ.Αμερική, μεγέθους 22 δισ.δολ.

Η περιοχή του Ειρηνικού, ιδιαίτερα η Ιαπωνία, αλλά και οι Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες φαίνεται τελικά ότι είναι η περισσότερο ευνοημένες περιοχές λόγω των συνολικών πλεονασμάτων που αποφέρει το διμερές εμπόριο με την Λ.Αμερική. Σημαντικά ωστόσο είναι και τα βιομηχανικά πλεονάσματα που αντλούν οι χώρες της Ευρώπης παρά τα συνολικά διμερή ελλείμματά τους με την περιοχή τα οποία όμως κυμαίνονται σε μικρά σχετικά επίπεδα. Η σχετική θέση των ΗΠΑ

έναντι της Ευρώπης και της Ιαπωνίας στην περιοχή θα πρέπει να συνεκτιμηθεί με το γεγονός ότι οι Αμερικανικές πωλήσεις στα τέλη της δεκαετίας του 1980 αντιπροσωπεύουν το 40% περίπου των εισαγωγών της περιοχής (βλ. κεφ. 4) ενώ οι Ευρωπαϊκές το 20%, η Ιαπωνικές το 7% και οι Ασιατικές το 4% αντίστοιχα. Θα πρέπει, ωστόσο, να υπενθυμίσουμε ότι κατά την τελευταία 20ετία οι Ευρωπαϊκές χώρες απώλεσαν ένα σημαντικό μερίδιο της αγοράς της περιοχής, ισοδύναμο με 10 ποσοστιαίες μονάδες, το οποίο ανέλαβαν οι Αμερικανικές πωλήσεις. Φαίνεται, λοιπόν, ότι η Λ.Αμερική είναι μια περιοχή έντονου ανταγωνισμού ανάμεσα στις ΗΠΑ και τους Ευρωπαίους και Ασιάτες ανταγωνιστές τους.

Η ένταση του ανταγωνισμού των βιομηχανικών χωρών στην περιοχή και η σημασία της για το Αμερικανικό εμπόριο υποδεικνύεται και από τις μεταβολές των εμπορικών λογαριασμών της κατά την δεκαετία του 1980. Το εμπορικό ισοζύγιο της περιοχής ακολουθεί μια εντυπωσιακή κυκλική πορεία στο πρώτο ήμισυ της δεκαετίας του 1980 αφού από 20 δισ. έλλειμμα το 1980 (βλ. Παράρτημα Β) καταγράφει 12 δισ. πλεόνασμα το 1983 και 13 δισ. έλλειμμα το 1986⁸. Συνολικά, ανάμεσα στο 1980 και το 1986 (Πίνακας 6.2.4) το εμπορικό ισοζύγιο της Λ.Αμερικής βελτιώθηκε κατά 7 δισ.δολ και η μεταβολή αυτή οφείλεται στην μείωση των καθαρών βιομηχανικών εισαγωγών της κατά 19 δισ.δολ. παρά την ταυτόχρονη μείωση των ενεργειακών εξαγωγών της κατά περίπου 13 δισ. Το σημαντικό στοιχείο είναι ότι το 80% περίπου της μείωσης του βιομηχανικού της ελλείμματος οφείλεται στην μείωση των Αμερικανικών πωλήσεων βιομηχανικών προϊόντων.

Πίνακας 6.2.4

Μεταβολή των Εμπορικών Λογαριασμών της Λατινικής Αμερικής Κατά τις Περιόδους 1980 - 86 και 1986 - 89										
1980 - 1986	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΠΑ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
ΛΑΤ.ΑΜΕΡΙΚΗ										
Εμπορικό Ισοζύγιο	7.1	3.4	-0.1	0.6	-2.5	-2.5	4.7	3.4	2.0	-2.0
Ισοζ. Βιομηχανικών	18.6	15.2	0.2	1.2	1.1	-0.8	0.4	0.6	0.3	0.3
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-11.5	-11.8	-0.3	-0.6	-3.6	-1.7	4.3	2.8	1.7	-2.3
Ισοζ. Ενεργειακών	-12.8	-14.7	-0.1	-0.7	-3.2	-1.9	4.6	3.3	1.4	-1.5
Ισοζ. Πρωτογενών	1.2	2.9	-0.3	0.1	-0.4	0.2	-0.3	-0.5	0.3	-0.8
1986 - 1989										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-6.4	-8.5	0.5	-0.2	3.3	-0.2	1.3	0.5	-0.3	-2.7
Ισοζ. Βιομηχανικών	-10.6	-9.5	0.3	-1.2	-0.8	-0.3	1.0	0.0	-0.7	0.8
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	4.2	1.0	0.2	1.0	4.1	0.1	0.3	0.5	0.4	-3.5
Ισοζ. Ενεργειακών	2.1	1.8	0.0	0.4	2.1	0.1	-0.2	0.0	-0.1	-2.0
Ισοζ. Πρωτογενών	2.0	-0.8	0.2	0.6	1.9	0.0	0.5	0.4	0.5	-1.5

8 Το πρώτο μέρος της διακύμανσης αυτής οφείλεται αποκλειστικά στην μείωση των βιομηχανικών εισαγωγών η οποία προήλθε κατά 60% από την μείωση των Αμερικανικών εξαγωγών στην περιοχή. Το δεύτερο μέρος της διακύμανσης οφείλεται εξίσου στην αύξηση των καθαρών βιομηχανικών εισαγωγών (κυρίως από την Ευρώπη αλλά και την Ιαπωνία και τις ΗΠΑ) και την μείωση των καθαρών ενεργειακών εξαγωγών (κυρίως από τις ΗΠΑ).

Αντίστοιχο είναι το φαινόμενο και στο πεδίο των καθαρών ενεργειακών εξαγωγών της περιοχής στις ΗΠΑ⁹. Το πρότυπο αυτό της ταυτόχρονης μείωσης των βιομηχανικών ελλειμμάτων και μη-βιομηχανικών πλεονασμάτων ισχύει για όλες σχεδόν τις διμερείς σχέσεις της Λ.Αμερικής με τις βιομηχανικές χώρες. Η διαφορά ωστόσο είναι ότι στην περίπτωση των Ευρωπαϊκών χωρών η μείωση των καθαρών βιομηχανικών εισαγωγών ήταν και ελάχιστη σε σχέση με το συνολικό βιομηχανικό έλλειμμα της περιοχής και πολύ μικρότερη από την μείωση των μη-βιομηχανικών πλεονασμάτων με αποτέλεσμα την επιδείνωση τελικά των διμερών σχέσεων με την Υπ.Ευρώπη, και την σχετικά αμελητέα μεταβολή τους στην περίπτωση της Ιαπωνίας και της Γερμανίας.

Ανάμεσα στο 1986 και το 1989, αντίθετα, οι καθαρές βιομηχανικές εισαγωγές της περιοχής αυξήθηκαν κατά 11 δισ. δολ., γεγονός που οφείλεται κατά 90% στην αύξηση των καθαρών Αμερικανικών βιομηχανικών εξαγωγών. Η συνολική επιδείνωση του εμπορικού ισοζυγίου κατά την περίοδο αυτή ανήλθε σε 6.5 δισ.δολ. ενώ η επιδείνωση του διμερούς εμπορικού ισοζυγίου με τις ΗΠΑ σε 8.5 δισ.δολ¹⁰. Αντίθετα αυξήθηκαν οι καθαρές μη-βιομηχανικές αλλά και συνολικές εξαγωγές στην Ευρώπη με αποτέλεσμα την βελτίωση του αντίστοιχου διμερούς εμπορικού ισοζυγίου κατά 3 δισ.δολ. ενώ οι διμερείς σχέσεις με την Ιαπωνία και την Γερμανία παρέμειναν ουσιαστικά αμετάβλητες.

9 Οι μεταβολές αυτές ισοδυναμούν αντίστοιχα με το 10% της επιδείνωσης του Αμερικανικού βιομηχανικού ελλείμματος και το 27% της βελτίωσης του ενεργειακού ελλείμματος των ΗΠΑ κατά την ίδια περίοδο.

10 Η μεταβολή αυτή ισοδυναμεί, όπως δείξαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, με το 24% της βελτίωσης των καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών των ΗΠΑ και το 18% της βελτίωσης του συνολικού εμπορικού τους ισοζυγίου κατά την ίδια περίοδο.

3. Ιαπωνία

Πίνακας 6.2.5

Συμμετοχή της Ιαπωνίας στην Κατανομή των Παγκοσμίων Πλεονασμάτων και Ελλειμμάτων				
Ιαπωνία	Εμπορικό Ισοζύγιο	Ισοζ. Βιομηχανικών	Ισοζ. Ενεργειακών	Ισοζ. Πρωτογενών
1971 - 1980	12.0%	45.0%	-22.0%	-34.0%
1981 - 1989	42.8%	58.7%	-27.3%	-40.2%

Σωρευτικοί Διμερείς Εμπορικοί Λογαριασμοί της Ιαπωνίας Κατά την Δεκαετία του 1980										
1981 - 1989	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΠΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
ΙΑΠΟΝΙΑ										
Εμπορικό Ισοζύγιο	626.7	361.1	52.3	135.5	-13.1	-110.6	27.7	29.7	107.0	36.9
Ισοζ. Βιομηχανικών	1336.3	474.1	52.8	152.5	82.0	99.2	35.6	62.6	295.2	82.2
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-709.5	-113.0	-0.5	-17.0	-95.1	-209.8	-7.9	-32.9	-188.2	-45.3
Ισοζ. Ενεργειακών	-417.4	-17.2	-0.1	-0.2	-30.8	-210.6	-3.1	-11.4	-117.9	-26.1
Ισοζ. Πρωτογενών	-292.1	-95.8	-0.4	-16.8	-64.3	0.8	-4.8	-21.5	-70.2	-19.2

Είναι αρκετά γνωστή η συσσώρευση εμπορικών πλεονασμάτων από την Ιαπωνία κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1980. Κατά την περίοδο 1981-89 η χώρα αυτή συγκέντρωσε (Πίνακας 6.2.5) το 60% των παγκοσμίων πλεονασμάτων βιομηχανικών προϊόντων και παρά την απορρόφηση του 40% των παγκοσμίων καθαρών εισαγωγών πρωτογενών και του 27% ενέργειας, συνολικά οι καθαρές Ιαπωνικές εξαγωγές ισοδυναμούσαν με το 43% των παγκοσμίων πλεονασμάτων. Την δεκαετία του 1970, επίσης, η χώρα αυτή συγκέντρωνε το 45% των παγκοσμίων βιομηχανικών πλεονασμάτων, το 34% των παγκοσμίων ελλειμμάτων πρωτογενών, το 22% των αντίστοιχων ενεργειακών ελλειμμάτων και συνολικά το 12% των παγκοσμίων καθαρών εξαγωγών. Υπάρχει, συνεπώς, μια ιδιαίτερα σημαντική βελτίωση της θέσης της χώρας στον διεθνή καταμερισμό των εμπορικών ροών κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1980.

Το σωρευτικό βιομηχανικό πλεόνασμα της χώρας κατά την περίοδο 1981-89 (Πίνακας 6.2.5) είναι σχεδόν διπλάσιο από τις καθαρές εισαγωγές μη-βιομηχανικών προϊόντων, οι οποίες αποτελούνται κατά 60% από ενεργειακά ελλείμματα, με αποτέλεσμα το μεγαλύτερο εμπορικό πλεόνασμα σε διεθνές επίπεδο μεγέθους 627 δισ.δολ. Το βιομηχανικό πλεόνασμα της χώρας, μεγέθους 1.3 τρισ.δολ., προήλθε κατά 36% από τις πωλήσεις στην Αμερικανική αγορά¹¹, κατά 22% από την Ασία, 11% από την Υπ.Ευρώπη και 4% από την Γερμανία, 7% από την Μ.Ανατολή και από 5%-6% από τις υπόλοιπες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας. Οι μισές ενεργειακές εισαγωγές προέρχονται από την περιοχή της Μ.Ανατολής και το 30% περίπου από την Ασία, ενώ οι καθαρές εισαγωγές πρωτογενών προέρχονται κατά 1/3 από τις ΗΠΑ, 1/4 από την Ασία και άλλο τόσο από τις Αλ.Ανεπτυγμένες, και το υπόλοιπο τμήμα από την Υπ.Ευρώπη και την Κίνα.

11 Το μέγεθος αυτό ισοδυναμεί, όπως δείξαμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, με τα 3/4 του βιομηχανικού ή το 56% του συνολικού ελλείμματος των ΗΠΑ για την ίδια περίοδο.

Οι περισσότερο “επικερδείς” εμπορικές σχέσεις της Ιαπωνίας σε διμερές επίπεδο είναι αυτές με τις ΗΠΑ αφού από την χώρα αυτή συντλείται σχεδόν το 60% του συνολικού πλεονάσματος παρά τις σημαντικές καθарές εισαγωγές πρωτογενών κυρίως προϊόντων οι οποίες όμως ισοδυναμούν μόνο με το 1/4 των καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών στην Αμερικανική αγορά. Το δεύτερο μεγαλύτερο εμπορικό πλεόνασμα της Ιαπωνίας προέρχεται από τις χώρες της Ευρώπης. Οι καθарές εξαγωγές στην περιοχή αυτή αντιπροσωπεύουν το 30% (22% από την Υπ.Ευρώπη και 8% από την Γερμανία) του συνολικού πλεονάσματος. Η περιοχή της Ασίας είναι επίσης μια ιδιαίτερα σημαντική περιοχή για το Ιαπωνικό εξωτερικό εμπόριο. Οι καθарές βιομηχανικές εξαγωγές στην περιοχή είναι κατά 50% μεγαλύτερες από τις μη-βιομηχανικές εισαγωγές και το διμερές πλεόνασμα ισοδυναμεί με το 17% του συνολικού. Τέλος στην περίπτωση της Μ.Ανατολής οι εμπορικοί λογαριασμοί της Ιαπωνίας παρουσιάζουν το μοναδικό διμερές έλλειμμα, με εξαίρεση ένα ελάχιστο έλλειμμα με τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες, αφού οι βιομηχανικές εξαγωγές στην περιοχή αυτή καλύπτουν μόνο το 50% περίπου των σημαντικών ενεργειακών εισαγωγών οι οποίες αντιπροσωπεύουν με τη σειρά τους το 50% των συνολικών ενεργειακών εισαγωγών της χώρας.

Το εμπορικό πλεόνασμα της Ιαπωνίας αυξήθηκε κατά 21 φορές ανάμεσα στο 1980 και το 1986 - από 5 δισ.δολ. σε 104 δισ. αντίστοιχα (Βλ. Παράρτημα Β) - και η μεταβολή αυτή ισοδυναμεί με μια μέση ετήσια αύξηση κατά 66%. Κάθε χρόνο, συνεπώς, της περιόδου αυτής η Ιαπωνία αύξανε κατά 2/3 τις καθарές εξαγωγές της στον υπόλοιπο κόσμο. Η μεταβολή αυτή κατά 100 δισ.δολ. (Πίνακας 6.2.6) προήλθε κατά 60% από την αύξηση των καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών και κατά 40% από την μείωση της αξίας των καθαρών ενεργειακών εισαγωγών. Το σημαντικό στοιχείο είναι ότι τα 3/4 περίπου της αύξησης του βιομηχανικού πλεονάσματος της χώρας οφείλεται στην αύξηση των καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών στις ΗΠΑ ενώ το 80% της μείωσης του ενεργειακού ελλείμματος στην Μ.Ανατολή. Συνολικά το 50% περίπου της αύξησης του Ιαπωνικού πλεονάσματος προήλθε από τις ΗΠΑ¹² και το 25% από την Μ.Ανατολή.

Πίνακας 6.2.6

Μεταβολή των Εμπορικών Λογαριασμών της Ιαπωνίας Κατά τις Περιόδους 1980 - 86 και 1986 - 89										
1980 - 1986	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΠΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
ΙΑΠΩΝΙΑ										
Εμπορικό Ισοζύγιο	98.7	47.4	2.9	6.3	5.1	24.1	-2.4	0.1	11.7	3.4
Ισοζ. Βιομηχανικών	60.9	44.3	2.8	7.0	4.3	-3.6	-3.0	-0.2	5.6	3.6
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	37.8	3.1	0.1	-0.7	0.8	27.7	0.6	0.3	6.1	-0.2
Ισοζ. Ενεργειακών	34.7	0.3	0.0	-0.1	-0.6	27.8	0.5	0.1	6.1	0.6
Ισοζ. Πρωτογενών	3.1	2.8	0.1	-0.6	1.4	-0.2	0.0	0.3	0.0	-0.8

12 Οι μεταβολές αυτές αντιπροσωπεύουν, όπως δείξαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, το 30% της επιδείνωσης του βιομηχανικού ισοζυγίου και το 40% της επιδείνωσης του συνολικού εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ κατά την ίδια περίοδο.

1986 - 1989										
Εμπορικό Ισοζύγιο	4.3	-5.1	2.1	5.9	-4.2	0.1	0.4	-0.5	10.0	-4.5
Ισοζ. Βιομηχανικών	30.7	4.2	2.3	7.6	1.2	-2.2	0.4	-0.3	18.8	-1.4
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-26.5	-9.3	-0.2	-1.7	-5.4	2.3	0.0	-0.2	-8.8	-3.1
Ισοζ. Ενεργειακών	-5.6	-0.7	0.0	0.1	-1.2	2.5	0.1	0.0	-4.5	-1.9
Ισοζ. Πρωτογενών	-20.8	-8.5	-0.2	-1.8	-4.2	-0.1	-0.1	-0.2	-4.3	-1.2

Στην πράξη οι καθαρές εξαγωγές της Ιαπωνίας αυξήθηκαν σε όλες τις υπόλοιπες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας, εκτός της Αφρικής, αλλά η σημασία τους είναι αρκετά μικρότερη σε σχέση με τις παραπάνω. Οι σημαντικότερες μεταβολές αφορούν κυρίως την περιοχή της Ασίας και του συνόλου της Ευρώπης.

Από το 1986 ως το 1989 το εμπορικό ισοζύγιο της Ιαπωνίας παρέμεινε στην πράξη σε σταθερά επίπεδα γιατί η αύξηση των καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών αντισταθμίστηκε κατά 85% από την αύξηση επίσης των μη-βιομηχανικών, κυρίως πρωτογενών, εισαγωγών. Η αύξηση των καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών κατά 30 δισ.δολ. κατά την περίοδο αυτή προήλθε κατά 60% από την Ασία, 1/3 από την Ευρώπη, και 14% περίπου από τις ΗΠΑ. Η αύξηση των καθαρών εισαγωγών μη-βιομηχανικών εμπορευμάτων κατά 27 δισ.δολ. προήλθε κατά 35% από τις ΗΠΑ, 1/3 από την Ασία και 20% από τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες. Σε συνολικό διμερές επίπεδο, συνεπώς, υπήρξε μια μικρή σχετικά μείωση των καθαρών εξαγωγών της χώρας στις ΗΠΑ¹³, τις Αλ.Ανεπτυγμένες και τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες που αντισταθμίστηκε από μια σχετικά λίγο μεγαλύτερη αύξηση των διμερών εμπορικών πλεονασμάτων με την Ασία και το σύνολο της Ευρώπης.

13 Οι μεταβολές αυτές αντιπροσωπεύουν, όπως δείξαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, το 44% της αύξησης των καθαρών πρωτογενών εξαγωγών και το 10% της βελτίωσης του συνολικού εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ κατά την ίδια περίοδο.

4. Ασία

Πίνακας 6.2.7

Συμμετοχή της Ασίας στην Κατανομή των Παγκοσμίων Πλεονασμάτων και Ελλειμμάτων				
Ασία	Εμπορικό Ισοζύγιο	Ισοζ. Βιομηχανικών	Ισοζ. Ενεργειακών	Ισοζ. Πρωτογενών
1971 - 1980	-9.0%	-8.0%	-1.0%	7.0%
1981 - 1989	1.1%	1.3%	-4.0%	6.4%

Σωρευτικοί Διμερείς Εμπορικοί Λογαριασμοί της Ασίας Κατά την Δεκαετία του 1980										
1981 - 1989	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΠΑ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	Κ.ΣΧΕΔ.
ΑΣΙΑ										
Εμπορικό Ισοζύγιο	16.2	243.2	-107.0	14.5	-15.6	-5.8	-87.1	30.7	7.9	-64.8
Ισοζ. Βιομηχανικών	30.5	254.1	-295.2	-0.9	-35.0	33.8	56.4	27.2	16.0	-26.4
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-14.4	-10.9	188.2	15.4	19.4	-39.6	-143.5	3.5	-8.1	-38.4
Ισοζ. Ενεργειακών	-60.9	26.7	117.9	-0.2	-0.2	-9.9	-161.1	-2.1	-1.5	-30.3
Ισοζ. Πρωτογενών	46.5	-37.6	70.2	15.5	19.6	-29.7	17.7	5.7	-6.5	-8.1

Ανάμεσα στην δεκαετία του 1970 και την δεκαετία του 1980 υπήρξε μια εμφανής και σημαντική βελτίωση της σχετικής θέσης του συνόλου της περιοχής στο πεδίο του διεθνούς εμπορίου, η οποία οφείλεται στην επίδοσή της στον τομέα των εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων. Κατά τη δεκαετία του 1970 οι σωρευτικοί εμπορικοί λογαριασμοί της περιοχής (Πίνακας 6.2.7) αντιστοιχούσαν στο 8% των παγκοσμίων βιομηχανικών ελλειμμάτων, το 7% των παγκοσμίων πλεονασμάτων πρωτογενών, το 1% των ενεργειακών ελλειμμάτων και το 9% των παγκοσμίων εμπορικών ελλειμμάτων. Κατά την περίοδο 1981-89, η περιοχή συγκεντρώνοντας το 1% των βιομηχανικών και το 6% των πρωτογενών πλεονασμάτων, και το 4% των ενεργειακών ελλειμμάτων παρουσιάζει ένα, πρακτικά, ισορροπημένο εμπορικό ισοζύγιο.

Η εξισορρόπηση αυτή του εμπορικού ισοζυγίου της περιοχής είναι το τελικό αποτέλεσμα των διμερών εμπορικών σχέσεων με τις υπόλοιπες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας και το γεγονός αυτό υποδεικνύει τις σημαντικές διαφορές στον χαρακτήρα και την ιδιαιτερότητα των χωρών που αποτελούν την περιοχή αυτή. Οι διμερείς σωρευτικοί λογαριασμοί της Ασίας κατά την περίοδο 1981-89 (Πίνακας 6.2.7) δείχνουν ότι στο πεδίο του βιομηχανικού εμπορίου οι ιδιαίτερα σημαντικές καθαρές εξαγωγές στις ΗΠΑ αντισταθμίζονται από τις ακόμα μεγαλύτερες καθαρές εισαγωγές από την Ιαπωνία και συνυπάρχουν με σημαντικά πλεονάσματα από την Μ.Ανατολή, την Αφρική και τις Αλ.Ανεπτυγμένες αλλά και ευμεγέθη ελλείμματα με την Υπ.Ευρώπη και τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες.

Στο πεδίο της εμπορίας ενεργειακών προϊόντων η περιοχή αποστέλλει σημαντικές ποσότητες εξαγωγών στην Ιαπωνία και απορροφά σημαντικές εισαγωγές από την Μ.Ανατολή. Στον τομέα των πρωτογενών προϊόντων υπάρχουν μεγάλα πλεονάσματα με την Ιαπωνία και την Ευρώπη αλλά και μικρότερα ελλείμματα από τις ΗΠΑ και τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες. Σε συνολικό

διμερές επίπεδο υπάρχει το εξαιρετικά μεγάλο πλεόνασμα με τις ΗΠΑ και τα μικρότερα με Αφρική και την Γερμανία αλλά και το μεγάλο έλλειμμα με την Ιαπωνία όπως και τα σημαντικά ελλείμματα με την Μ.Ανατολή και τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες.

Το μεγάλο εμπορικό πλεόνασμα της περιοχής με τις ΗΠΑ οφείλεται αποκλειστικά στις καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων αφού οι εξαγωγές ενέργειας αντισταθμίζονται σχεδόν από τις Αμερικανικές εξαγωγές πρωτογενών¹⁴. Εξίσου σημαντικές είναι και οι καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων από την Ιαπωνία αλλά και οι καθαρές εξαγωγές μη-βιομηχανικών, κυρίως ενεργειακών, προϊόντων που καλύπτουν όμως μόνο τα 2/3 του βιομηχανικού ελλείμματος. Η εμπορική θέση της Ευρώπης συνολικά μπορεί να χαρακτηριστεί ως απόλυτα ισορόπη αφού οι Ασιατικές καθαρές εξαγωγές πρωτογενών τόσο στην Γερμανία όσο και στην Υπ.Ευρώπη αντισταθμίζονται από ισόποσες βιομηχανικές εξαγωγές της Υπ.Ευρώπης στην περιοχή. Σε συνολικό διμερές επίπεδο, ωστόσο, αυτό σημαίνει την ύπαρξη ενός πλεονάσματος με την Γερμανία και ενός ισόποσου ελλείμματος με την Υπ.Ευρώπη. Οι καθαρές, βιομηχανικές κυρίως, εξαγωγές στη Μ.Ανατολή καλύπτουν το 45% περίπου του ενεργειακού ελλείμματος με την περιοχή αυτή αφήνοντας ένα σημαντικό διμερές εμπορικό έλλειμμα ενώ η Ασιατική περιοχή.

Ενα επίσης σημαντικό έλλειμμα, που προέρχεται από όλες τις κατηγορίες εμπορίου, υπάρχει με τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες το οποίο υποδηλώνει την συνεχώς αυξανόμενη σημασία της Κίνας στην περιοχή της ευρύτερης Ασίας¹⁵. Τέλος υπάρχει και ένα αξιοσημείωτο μέγεθος καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών στην περιοχή της Αφρικής.

Συνολικά η Ιαπωνία κυρίως αλλά και η Μ.Ανατολή και οι Κ.Σχεδιασμένες είναι οι περιοχές που αποκομίζουν τα περισσότερα εμπορικά οφέλη ενώ οι ΗΠΑ είναι η χώρα με τις μεγαλύτερες απώλειες από το Ασιατικό εξωτερικό εμπόριο. Οι καθαρές εξαγωγές της Ασίας αυξήθηκαν κατά 20 δισ.δολ. (Πίνακας 6.2.8) ανάμεσα στο 1980 και το 1986 με αποτέλεσμα το εμπορικό ισοζύγιο της περιοχής από 13 δισ.δολ έλλειμμα το 1980 να παρουσιάζει 7 δισ.δολ. πλεόνασμα το 1986 (Βλ. Παράρτημα Β) και η μεταβολή αυτή των εμπορικών λογαριασμών οφείλεται εξολοκλήρου στην αύξηση των καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών.

Σε διμερές επίπεδο το αποτέλεσμα αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στην εμπορική επίδοση της περιοχής στην Αμερικανική αγορά βιομηχανικών προϊόντων¹⁶. Κατά την ίδια περίοδο υπήρξε και μια αύξηση των καθαρών βιομηχανικών εισαγωγών από την Ιαπωνία, την Ευρώπη και τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες αλλά και μια σημαντική βελτίωση - ισομεγέθους της επιδείνωσης με την Ιαπωνία - του διμερούς ενεργειακού και συνολικού ελλείμματος με την Μ.Ανατολή. Κατά την

14 Τα μεγέθη αυτά αντιπροσωπεύουν το 41% του βιομηχανικού και το 30% του συνολικού ελλείμματος των ΗΠΑ κατά την ίδια περίοδο.

15 Το 1989 οι εισαγωγές από την Κίνα αντιπροσωπεύουν το 10% των συνολικών εισαγωγών της περιοχής ενώ η χώρα αυτή απορροφά το 7% των συνολικών εξαγωγών της. Τα αντίστοιχα μεγέθη για το 1970 ήταν 4% και 2%.

16 Οι μεταβολές αυτές αντιπροσωπεύουν, όπως δείξαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, το 20% της επιδείνωσης του βιομηχανικού ισοζυγίου και το 25% της επιδείνωσης του συνολικού εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ κατά την ίδια περίοδο.

περίοδο αυτή, επίσης, φαίνεται ότι ένα σημαντικό τμήμα της αύξησης των καθαρών εξαγωγών στις ΗΠΑ αντισταθμίζεται από τις καθарές εισαγωγές της Ευρώπης και της Κίνας.

Πίνακας 6.2.8

Μεταβολή των Εμπορικών Λογαριασμών της Ασίας Κατά τις Περιόδους 1980 - 86 και 1986 - 89										
1980 - 1986	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΠΑ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	Κ.ΣΧΕΔ.
ΑΣΙΑ										
Εμπορικό Ισοζύγιο	20.0	29.2	-11.7	-1.9	-3.4	2.5	11.6	0.0	-2.0	-4.3
Ισοζ. Βιομηχανικών	21.3	30.8	-5.6	-1.3	-3.2	4.2	-0.2	0.6	-0.3	-3.7
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-1.3	-1.6	-6.1	-0.6	-0.2	-1.7	11.8	-0.6	-1.7	-0.6
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.7	-3.2	-6.1	-0.1	0.1	-1.9	12.2	0.2	-1.4	-0.6
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.6	1.6	0.0	-0.5	-0.3	0.2	-0.4	-0.8	-0.3	0.0
1986 - 1989										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.6	2.8	-10.0	1.7	4.5	-6.4	4.0	2.3	0.3	0.2
Ισοζ. Βιομηχανικών	1.0	6.7	-18.8	1.0	2.8	-1.5	4.6	1.4	0.7	4.1
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-1.6	-3.9	8.8	0.7	1.7	-4.9	-0.6	0.9	-0.4	-3.9
Ισοζ. Ενεργειακών	-1.0	1.1	4.5	0.0	-0.1	-1.2	-1.5	-0.2	0.1	-3.7
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.5	-5.0	4.3	0.7	1.8	-3.7	0.8	1.1	-0.5	-0.2

Την επόμενη περίοδο 1986 ως 1989 φαίνεται ότι δεν υπήρξε καμμία ουσιαστική μεταβολή του συνολικού εμπορικού ισοζυγίου της περιοχής αφού η αύξηση του βιομηχανικού πλεονάσματος κατά 1 δισ.δολ. αντισταθμίστηκε από μια ισόποση αύξηση του ενεργειακού ελλείμματος. Το αποτέλεσμα αυτό, ωστόσο, είναι η συνισταμένη των μεταβολών σε επίπεδο διμερών εμπορικών σχέσεων με τις υπόλοιπες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας. Συγκεκριμένα οι καθарές εξαγωγές της Ασίας αυξήθηκαν έναντι της Ευρώπης, της Μ.Ανατολής, των ΗΠΑ και της Αφρικής και μειώθηκαν έναντι της Ιαπωνίας και των Αλ.Ανεπτυγμένες χωρών. Η αύξηση του εμπορικού πλεονάσματος με τις ΗΠΑ οφείλεται στην αύξηση του βιομηχανικού πλεονάσματος παρά την παράλληλη επίσης αύξηση των καθαρών εισαγωγών Αμερικανικών πρωτογενών προϊόντων. Η βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου έναντι της Ευρώπης, της Μ.Ανατολής και της Αφρικής οφείλεται κυρίως στην αύξηση των καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών της Ασίας ενώ η σημαντική επιδείνωση έναντι της Ιαπωνίας οφείλεται στην έντονη επέκταση των καθαρών βιομηχανικών εισαγωγών παρά την αύξηση των μη-βιομηχανικών εξαγωγών στην χώρα αυτή.

Η κυρίαρχη θέση της Ιαπωνίας στην αγορά της περιοχής, η ισχυρή θέση της Υπ.Ευρώπης και η ταχύτατη επέκταση του ενδο-Ασιατικού εμπορίου με την αυξανόμενη σημασία της Κίνας φαίνεται ότι είναι τα σημαντικότερα εμπόδια στην βελτίωση του εκτεταμένου εμπορικού, κυρίως βιομηχανικού, ελλείμματος των ΗΠΑ με την Ασία.

5. Υπόλοιπη Ευρώπη

Πίνακας 6.2.9

Συμμετοχή της Υπόλοιπης Ευρώπης στην Κατανομή των Παγκοσμίων Πλεονασμάτων και Ελλειμμάτων				
Υπόλοιπη Ευρώπη	Εμπορικό Ισοζύγιο	Ισοζ. Βιομηχανικών	Ισοζ. Ενεργειακών	Ισοζ. Πρωτογενών
1971 - 1980	-54.0%	16.0%	-39.0%	-25.0%
1981 - 1989	-29.0%	6.5%	-30.9%	-14.0%

Σωρευτικοί Διμερείς Εμπορικοί Λογαριασμοί της Υπόλοιπης Ευρώπης Κατά την Δεκαετία του 1980										
1981 - 1989	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΠΑ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
ΥΠ. ΕΥΡΩΠΗ										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-426.7	19.7	-135.5	-340.8	37.9	30.4	56.6	-12.9	15.6	-97.3
Ισοζ. Βιομηχανικών	148.1	57.6	-152.5	-488.2	75.7	224.6	220.6	94.8	35.0	80.6
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-574.7	-37.9	17.0	147.4	-37.8	-194.2	-164.0	-107.7	-19.4	-177.9
Ισοζ. Ενεργειακών	-472.9	22.0	0.2	86.6	2.6	-221.0	-158.0	-35.8	0.2	-169.7
Ισοζ. Πρωτογενών	-101.8	-59.8	16.8	60.8	-40.4	26.8	-6.1	-71.9	-19.6	-8.2

Η περιοχή της Υπ.Ευρώπη είναι μια "έλλειμματική" συνολικά περιοχή κατά την τελευταία 20ετία. Την δεκαετία του 1970 (Πίνακας 6.2.9) η περιοχή συγκέντρωνε το 39% των παγκοσμίων ενεργειακών και το 25% των πρωτογενών ελλειμμάτων αλλά και το 16% των βιομηχανικών πλεονασμάτων. Συνολικά το έλλειμμα της περιοχής κατά την περίοδο αυτή αντιπροσώπευε το 54% των παγκοσμίων ελλειμμάτων. Κατά επόμενη δεκαετία υπάρχει μια σαφής βελτίωση της εμπορικής θέσης της περιοχής που οφείλεται κατά κύριο λόγο στην μείωση των μη-βιομηχανικών ελλειμμάτων της παρά την μείωση επίσης του μεριδίου των βιομηχανικών πλεονασμάτων της. Κατά την περίοδο αυτή η Υπ.Ευρώπη συγκεντρώνει το 31% των παγκοσμίων ενεργειακών και το 14% των πρωτογενών ελλειμμάτων αλλά και το 7% των βιομηχανικών πλεονασμάτων.

Οι σωρευτικοί εμπορικοί λογαριασμοί της περιοχής για την περίοδο 1981-89 (Πίνακας 6.2.9) υποδεικνύουν ότι το εμπορικό της έλλειμμα, μεγέθους 427 δισ.δολ., οφείλεται κατά κύριο λόγο στις καθαρές εισαγωγές μη-βιομηχανικών προϊόντων - που αποτελούνται κατά 82% από ενεργειακά ελλείμματα - ενώ το βιομηχανικό πλεόνασμα καλύπτει μόνο το 1/4 του ελλείμματος αυτού. Ο καταμερισμός, όμως, των εμπορικών λογαριασμών σε διμερές επίπεδο δείχνει ότι παρόλο που τα μεγαλύτερα τμήματα του ενεργειακού ελλείμματος προέρχονται από την Μ.Ανατολή, την Αφρική και τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες, οι πολύ σημαντικές καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών της Υπ.Ευρώπης υπερκαλύπτουν τα ελλείμματα αυτά με τις δυο πρώτες περιοχές και το 50% του αντίστοιχου ελλείμματος από την τρίτη περιοχή. Σε συνολικό επίπεδο και για τις τρεις αυτές περιοχές το βιομηχανικό πλεόνασμα της Υπ.Ευρώπη αντισταθμίζει σχεδόν απόλυτα τα μη-βιομηχανικά ελλείμμά της αφού τα διμερή πλεονάσματα από την Μ.Ανατολή και την Αφρική καλύπτουν το διμερές έλλειμμα με τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες.

Στο πεδίο του εμπορίου πρωτογενών προϊόντων τα σημαντικότερα τμήματα των καθαρών εισαγωγών προέρχονται από την Λ.Αμερική, τις ΗΠΑ και τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες. Το 90%

του μη-βιομηχανικού ελλείμματος από την Λ.Αμερική καλύπτεται από καθαρές βιομηχανικές εξαγωγές αφήνοντας ένα μικρό συνολικό διμερές έλλειμμα. Στη περίπτωση των ΗΠΑ οι καθαρές εισαγωγές πρωτογενών αντισταθμίζονται πλήρως από τις καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών και το τελικό αποτέλεσμα είναι ένα μικρό συνολικό διμερές πλεόνασμα που οφείλεται στις ενεργειακές εξαγωγές της περιοχής. Οι καθαρές βιομηχανικές εξαγωγές στις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες είναι διπλάσιες από το διμερές μη-βιομηχανικό έλλειμμα με τελικό αποτέλεσμα ένα σχετικά σημαντικό διμερές συνολικό πλεόνασμα για την Υπ.Ευρώπη. Συνολικά, λοιπόν, και στην περίπτωση αυτή τα βιομηχανικά πλεονάσματα της περιοχής υπερκαλύπτουν τις καθαρές εισαγωγές πρωτογενών από τις τρεις αυτές περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας.

Οι διμερείς εμπορικές σχέσεις, ιδιαίτερα στο πεδίο των βιομηχανικών προϊόντων, με την Γερμανία κυρίως αλλά και την Ιαπωνία φαίνεται ότι είναι η θεμελιώδης αιτία του ελλείματος της Υπ.Ευρώπης. Με συνολικό έλλειμμα 427 δισ.δολ. για την περίοδο 1981-89 το έλλειμμα από την Γερμανία φτάνει τα 341 δισ. (80% του συνολικού) ενώ το βιομηχανικό έλλειμμα τα 489 δισ. Οι σημαντικές καθαρές εξαγωγές ενεργειακών και πρωτογενών προϊόντων στην Γερμανία καλύπτουν, συνεπώς, μόνο το 30% των καθαρών βιομηχανικών εισαγωγών από την χώρα αυτή. Οι ελάχιστες καθαρές εξαγωγές πρωτογενών στην Ιαπωνία καλύπτουν αντίστοιχα μόνο το 11% των καθαρών βιομηχανικών εισαγωγών από την χώρα αυτή που φτάνουν τα 153 δισ.δολ. αφήνοντας ένα συνολικό διμερές έλλειμμα της τάξης των 136 δισ.δολ.

Το εμπορικό ισοζύγιο της περιοχής παρουσίασε μια εκτεταμένη βελτίωση ανάμεσα στο 1980 και το 1986 αφού το συνολικό έλλειμμα μειώθηκε αντίστοιχα από 90 δισ.δολ σε περίπου 20 δισ. Η μείωση αυτή κατά 70 δισ.των καθαρών εισαγωγών της Υπ.Ευρώπη (Πίνακας 6.2.10) φαίνεται ότι οφείλεται στην μείωση του ενεργειακού ελλείμματος της περιοχής παρά την ταυτόχρονη μικρή μείωση των συνολικών καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών της. Η ανάλυση των μεταβολών αυτών σε διμερές επίπεδο παρουσιάζει, ωστόσο, ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Η μείωση του ενεργειακού ελλείμματος με την Μ.Ανατολή φαίνεται ότι πράγματι είναι ο σημαντικότερος παράγοντας της βελτίωσης των εμπορικών λογαριασμών της περιοχής κατά την περίοδο αυτή.

Πίνακας 6.2.10

Μεταβολή των Εμπορικών Λογαριασμών της Υπόλοιπης Ευρώπης Κατά τις Περιόδους 1980 - 86 και 1986 - 89										
1980 - 1986	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΠΑ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ										
Εμπορικό Ισοζύγιο	70.3	38.3	-6.3	-18.8	0.7	52.9	-3.9	2.5	3.4	1.5
Ισοζ. Βιομηχανικών	-9.3	32.9	-7.0	-17.4	-3.3	-5.5	-9.6	-1.1	3.2	-1.5
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	79.6	5.4	0.7	-1.4	4.0	58.4	5.7	3.6	0.2	3.0
Ισοζ. Ενεργειακών	74.1	-1.5	0.1	0.4	1.8	59.9	5.0	3.2	-0.1	5.3
Ισοζ. Πρωτογενών	5.5	6.9	0.6	-1.8	2.2	-1.6	0.7	0.4	0.3	-2.3
1986 - 1989										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-67.9	-15.4	-5.9	-31.5	0.5	-5.4	1.3	-3.3	-4.5	-3.7
Ισοζ. Βιομηχανικών	-49.0	-12.4	-7.6	-34.2	2.6	-1.9	2.2	0.8	-2.8	4.2
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-18.9	-3.0	1.7	2.7	-2.1	-3.5	-0.9	-4.1	-1.7	-7.9
Ισοζ. Ενεργειακών	-12.5	0.8	-0.1	0.4	0.7	-4.2	-1.5	-2.1	0.1	-6.6
Ισοζ. Πρωτογενών	-6.4	-3.8	1.8	2.3	-2.8	0.7	0.6	-1.9	-1.8	-1.4

Ανάλογη είναι και η μείωση των ενεργειακών και πρωτογενών ελλειμμάτων από όλες σχεδόν τις περιοχές που προέρχονται οι εισαγωγές μη-βιομηχανικών εμπορευμάτων. Ταυτόχρονα, τα φαίνεται ότι η μείωση των εσόδων των περιοχών αυτών οδήγησε σε μια σχετικά μικρότερη μείωση των βιομηχανικών εισαγωγών τους από την Υπ.Ευρώπη η οποία δεν ανατρέπει όμως την συνολική βελτίωση των διμερών εμπορικών λογαριασμών της Υπ.Ευρώπης με τις περιοχές αυτές. Μοναδική εξαίρεση στην ομάδα αυτή αποτελεί μόνο η περίπτωση της Αφρικής όπου η μείωση του ενεργειακού ελλείμματος της Υπ.Ευρώπης συνοδεύεται από μια μεγαλύτερη σχετικά μείωση των καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών στην περιοχή με αποτέλεσμα την τελική επιδείνωση του διμερούς εμπορικού ισοζυγίου.

Τα γεγονότα ήταν, όμως διαφορετικά στην περίπτωση των εμπορικών σχέσεων της Υπ.Ευρώπης με τις μεγάλες βιομηχανικές χώρες. Το βιομηχανικό έλλειμμα της περιοχής με τις ΗΠΑ μεγέθους 16 δισ.δολ. το 1980 μεταράπηκε σε ένα ισόποσο πλεόνασμα το 1986 και οι καθарές εισαγωγές πρωτογενών από 11 δισ. το 1980 μειώθηκαν σε 4 δισ. το 1986 με αποτέλεσμα ένα συνολικό έλλειμμα ύψους 24 δισ. το 1980 να μετατραπεί σε πλεόνασμα 14 δισ. το 1986¹⁷. Η αύξηση αυτή των καθαρών εξαγωγών της Υπ.Ευρώπη στις ΗΠΑ συνοδεύτηκε από μια ταυτόχρονη αύξηση των διμερών ελλειμμάτων, σχεδόν αποκλειστικά βιομηχανικών, με την Γερμανία κυρίως αλλά και την Ιαπωνία. Σχηματικά θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η επιδείνωση του εμπορικού ισοζυγίου της περιοχής με την Γερμανία "απορρόφησε" το 50% και με την Ιαπωνία το 20% της βελτίωσης που προήλθε από την αύξηση των καθαρών εξαγωγών της Υπ.Ευρώπη στις ΗΠΑ.

Κατά την επόμενη περίοδο, από το 1986 ως το 1989, φαίνεται ότι η κατάσταση αντιστράφηκε με γρήγορους ρυθμούς αφού το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου της περιοχής από 19 δισ.δολ. το 1986 εκτοξεύτηκε στο ύψος των 87 δισ. ενώ το βιομηχανικό πλεόνασμα των 18 δισ. μετατράπηκε, για πρώτη φορά από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, σε έλλειμμα 31 δισ.δολ. Η αύξηση αυτή των συνολικών καθαρών εισαγωγών κατά 68 δισ.δολ., που ισοδυναμεί με την βελτίωση της προηγούμενης περιόδου, φαίνεται ότι οφείλεται κατά τα 3/4 στην αύξηση των καθαρών βιομηχανικών εισαγωγών και κατά το υπόλοιπο στην αύξηση των μη-βιομηχανικών εισαγωγών, κυρίως του ενεργειακού ελλείμματος.

Σε διμερές επίπεδο υπάρχει μια σαφής επιδείνωση των εμπορικών λογαριασμών με όλες σχεδόν τις περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας, αλλά κυρίως με την Γερμανία και τις ΗΠΑ. Το 70% της αύξησης των καθαρών βιομηχανικών εισαγωγών και το 46% της συνολικής επιδείνωσης του εμπορικού ισοζυγίου της Υπ.Ευρώπη κατά την περίοδο αυτή, οφείλεται στο εμπόριο με την Γερμανία. Η αύξηση, αντίστοιχα, των καθαρών εισαγωγών από τις ΗΠΑ ισοδυναμεί με το 1/4 της επιδείνωσης τόσο του βιομηχανικού και του συνολικού εμπορικού ισοζυγίου της περιοχής¹⁸.

17 Οι μεταβολές αυτές αντιπροσωπεύουν, όπως δείξαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, το 22% της επιδείνωσης του βιομηχανικού και το 1/3 της επιδείνωσης του συνολικού εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ κατά την ίδια περίοδο.

18 Οι μεταβολές αυτές αντιπροσωπεύουν, όπως δείξαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, το 31% της βελτίωσης του βιομηχανικού και το 1/3 της βελτίωσης του συνολικού εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ κατά την ίδια περίοδο.

Σημαντική, επίσης, είναι και η αύξηση των καθαρών εισαγωγών, κυρίως βιομηχανικών, από την περιοχή του Ειρηνικού (ισοδυναμεί με 15% της συνολικής επιδείνωσης) αλλά και η αύξηση των διμερών ενεργειακών ελλειμμάτων με την Μ.Ανατολή και τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες.

6. Γερμανία

Πίνακας 6.2.11

Συμμετοχή της Γερμανίας στην Κατανομή των Παγκοσμίων Πλεονασμάτων και Ελλειμμάτων				
Γερμανία	Εμπορικό Ισοζύγιο	Ισοζ. Βιομηχανικών	Ισοζ. Ενεργειακών	Ισοζ. Πρωτογενών
1971 - 1980	21.0%	34.0%	-10.0%	-25.0%
1981 - 1989	28.6%	33.5%	-13.2%	-19.8%

Σωρευτικοί Διμερείς Εμπορικοί Λογαριασμοί της Γερμανίας Κατά την Δεκαετία του 1980										
1981 - 1989	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΠΑ	ΙΑΠΟΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
ΓΕΡΜΑΝΙΑ										
Εμπορικό Ισοζύγιο	417.7	80.6	-52.3	340.8	32.6	-41.2	-9.9	-5.4	-14.5	4.4
Ισοζ. Βιομηχανικών	763.0	96.0	-52.8	488.2	48.2	67.7	39.1	31.7	0.9	44.5
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-345.5	-15.4	0.5	-147.4	-15.6	-26.5	-49.0	-37.0	-15.4	-40.1
Ισοζ. Ενεργειακών	-201.4	-0.7	0.1	-86.6	-1.1	-27.8	-42.9	-8.5	0.2	-33.9
Ισοζ. Πρωτογενών	-144.1	-14.7	0.4	-60.8	-14.5	1.4	-6.1	-28.5	-15.5	-6.1

Η Γερμανία είναι, ως γνωστόν, μαζί με την Ιαπωνία οι χώρες που συγκεντρώνουν τα μεγαλύτερα εμπορικά πλεονάσματα σε διεθνές επίπεδο. Κατά την δεκαετία του 1970 (Πίνακας 6.2.11) η χώρα αυτή συγκέντρωνε το 1/3 των παγκοσμίων βιομηχανικών πλεονασμάτων, το 10% των ενεργειακών και το 1/4 των πρωτογενών ελλειμμάτων, και συνολικά το 1/5 περίπου των παγκοσμίων εμπορικών πλεονασμάτων. Κατά την περίοδο 1981-89 έλαβε χώρα μια σαφής βελτίωση της θέσης της χώρας αφού συγκέντρωσε το 1/3 πάλι των βιομηχανικών πλεονασμάτων, το 13% των ενεργειακών και το 1/5 των πρωτογενών ελλειμμάτων και τελικά το 29% των παγκοσμίων πλεονασμάτων.

Το σωρευτικό βιομηχανικό πλεόνασμα της χώρας, μεγέθους 763 δισ.δολ., κατά την περίοδο 1981-89 (Πίνακας 6.2.11) είναι υπερδιπλάσιο από τις καθарές εισαγωγές μη-βιομηχανικών προϊόντων - που αποτελούνται κατά 60% από ενεργειακά εμπορεύματα - με τελικό αποτέλεσμα το μεγαλύτερο μετά το Ιαπωνικό εμπορικό πλεόνασμα σε διεθνή κλίμακα. Η ένταση των σχέσεων της Γερμανίας με την Υπ.Ευρώπη είναι απόλυτα εμφανής και στο επίπεδο του διμερούς εμπορικού ισοζυγίου. Από την περιοχή αυτή η Γερμανία προμηθεύεται το 43% περίπου των ενεργειακών και πρωτογενών καθαρών εισαγωγών της και ταυτόχρονα αντλεί το 64% του βιομηχανικού και το 82% του συνολικού πλεονάσματός της. Η δεύτερη περισσότερο "επικερδής" περιοχή για το Γερμανικό εμπόριο είναι οι ΗΠΑ. Οι καθарές πωλήσεις στην Αμερικανική αγορά αποφέρουν το 13% του βιομηχανικού και το 19% του συνολικού πλεονάσματος της Γερμανίας παρά το γεγονός ότι από την αγορά αυτή προέρχεται και το 10% των καθαρών εισαγωγών πρωτογενών προϊόντων ¹⁹. Θα μπορούσε, σχηματικά, να υποστηριχθεί ότι το συνολικό πλεόνασμα της χώρας οφείλεται αποκλειστικά στις καθарές εξαγωγές στην Υπ.Ευρώπη και τις ΗΠΑ κατά την περίοδο αυτή.

19 Τα μεγέθη αυτά αντιπροσωπεύουν το 15% του βιομηχανικού και το 10% του συνολικού ελλείμματος των ΗΠΑ κατά την ίδια περίοδο.

Η σχηματοποίηση αυτή σημαίνει ότι τα πλεονάσματα που αντλεί η Γερμανία από την Μ.Ανατολή και τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες κυρίως αντισταθμίζουν τις καθαρές εισαγωγές από την περιοχή του Ειρηνικού και την Αφρική. Στην περίπτωση της Μ.Ανατολής οι καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών είναι σχεδόν τριπλάσιες από το διμερές ενεργειακό έλλειμμα ενώ το ίδιο συμβαίνει στην περίπτωση των Αλ.Ανεπτυγμένων χωρών όπου οι καθαρές βιομηχανικές εξαγωγές είναι τριπλάσιες από τις καθαρές εισαγωγές πρωτογενών προϊόντων αφήνοντας ένα σημαντικό διμερές πλεόνασμα και με τις δυο αυτές περιοχές. Η κατάσταση είναι διαφορετική στην περίπτωση της Αφρικής και της Λ.Αμερικής. Οι καθαρές βιομηχανικές εξαγωγές στις περιοχές αυτές καλύπτει το 85% περίπου του ενεργειακού ελλείμματος με την Αφρική και του πρωτογενούς ελλείμματος με την Λ.Αμερική με τελικό αποτέλεσμα μικρά διμερή ελλείμματα. Το διμερές έλλειμμα είναι μεγαλύτερο στην περίπτωση της Ασίας και ισούται με τις καθαρές εισαγωγές πρωτογενών από την περιοχή αφού το διμερές εμπόριο βιομηχανικών έχει μικρή σημασία και για τις δυο περιοχές και οι βιομηχανικές εξαγωγές της Γερμανίας στην περιοχή είναι ελάχιστα μεγαλύτερες από τις αντίστοιχες εισαγωγές βιομηχανικών εμπορευμάτων. Οι καθαρές βιομηχανικές εισαγωγές από την Ιαπωνία, αντίθετα, ευθύνονται για το μοναδικό διμερές βιομηχανικό έλλειμμα και το υψηλότερο συνολικά έλλειμμα της Γερμανίας σε διμερές επίπεδο. Τέλος από τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες προέρχεται το 17% περίπου του ενεργειακού ελλείμματος της χώρας αλλά υπερ-καλύπτεται από ένα σημαντικό μέγεθος καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών.

Πίνακας 6.2.12

Μεταβολή των Εμπορικών Λογαριασμών της Γερμανίας Κατά τις Περιόδους 1980 - 86 και 1986 - 89										
1980 - 1986	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΠΑ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
ΓΕΡΜΑΝΙΑ										
Εμπορικό Ισοζύγιο	53.4	14.5	-2.9	18.8	3.6	9.0	5.1	-0.6	1.9	4.0
Ισοζ. Βιομηχανικών	28.8	12.9	-2.8	17.4	2.6	-0.2	-2.3	-1.2	1.3	1.2
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	24.5	1.6	-0.1	1.4	1.0	9.2	7.4	0.6	0.6	2.8
Ισοζ. Ενεργειακών	21.0	0.2	0.0	-0.4	0.1	9.6	8.1	0.7	0.1	2.6
Ισοζ. Πρωτογενών	3.5	1.4	-0.1	1.8	0.9	-0.3	-0.7	-0.1	0.5	0.2
1986 - 1989										
Εμπορικό Ισοζύγιο	20.2	-6.0	-2.1	31.5	0.5	-0.1	-0.4	0.2	-1.7	-1.6
Ισοζ. Βιομηχανικών	29.0	-4.5	-2.3	34.2	1.2	0.3	-0.1	1.2	-1.0	0.2
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-8.8	-1.5	0.2	-2.7	-0.7	-0.4	-0.3	-1.0	-0.7	-1.8
Ισοζ. Ενεργειακών	-3.0	0.0	0.0	-0.4	0.1	-0.3	-0.7	-0.4	0.0	-1.2
Ισοζ. Πρωτογενών	-5.7	-1.4	0.2	-2.3	-0.7	-0.1	0.4	-0.6	-0.7	-0.6

Αναμεσα στο 1980 και το 1986 το βιομηχανικό πλεόνασμα της Γερμανίας αυξήθηκε κατά 45% (από 64 δισ.δολ. σε 93 δισ.) και ταυτόχρονα μειώθηκε κατά 60% το ενεργειακό της έλλειμμα (από 36 δισ.δολ. σε 15 δισ.) και κατά 20% οι καθαρές εισαγωγές πρωτογενών προϊόντων (από 19 δισ.δολ. σε 16 δισ.δολ.). Το αποτέλεσμα των εξελίξεων αυτών ήταν η αύξηση του συνολικού εμπορικού πλεονάματος της χώρας από 9 δισ.δολ. το 1980 σε 62 δισ. το 1986 (Βλ. Παράρτημα Β). Η εξέλιξη αυτή ισοδυναμεί με μια μέση ετήσια αύξηση κατά 40% των συνολικών καθαρών εξαγωγών της περιοχής. Η βελτίωση αυτή του εμπορικού ισοζυγίου της χώρας οφείλεται (Πίνακας 6.2.12) κατά 55% στην αύξηση των βιομηχανικών εξαγωγών και κατά 40% στην μείωση

του ενεργειακού ελλείμματος. Η μείωση του ενεργειακού ελλείμματος οφείλεται κατά κύριο λόγο στην μείωση των καθαρών εισαγωγών από την Μ.Ανατολή και την Αφρική.

Η αύξηση όμως του βιομηχανικού πλεονάσματος της Γερμανίας μπορεί να υποστηριχθεί ότι οφείλεται κατά 60% στην αύξηση των καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών στην Υπ.Ευρώπη και κατά 40% στις ΗΠΑ²⁰, αφού οι μεταβολές στο πεδίο αυτό με τις υπόλοιπες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας - ιδιαίτερα η αύξηση των εισαγωγών από την Ιαπωνία, η μείωση των εξαγωγών στην Αφρική και την Λ.Αμερική και η αύξηση των εξαγωγών στις Αλ.Ανεπτυγμένες και Κ.Σχεδιασμένες χώρες - αμοιβαία αντισταθμίζονται. Συνολικά στην Υπ.Ευρώπη, συνεπώς, και τις ΗΠΑ οφείλεται το 35%, στις ΗΠΑ το 27%, στην Μ.Ανατολή το 17% και στην Αφρική το 10% της αύξησης του Γερμανικού εμπορικού πλεονάσματος κατά την περίοδο αυτή.

Από το 1986 ως το 1989, οι εξελίξεις ήταν διαφορετικές. Το βιομηχανικό πλεόνασμα της χώρας αυξήθηκε κατά 30% περίπου (στα 122 δισ.δολ) αλλά στον ίδιο βαθμό περίπου αυξήθηκαν και οι καθαρές μη-βιομηχανικές εισαγωγές (στα 40 δισ.δολ.). Το αποτέλεσμα ήταν μια αύξηση του συνολικού πλεονάσματος της χώρας κατά το 1/3 (στα 82 δισ.δολ) κατά την περίοδο αυτή η οποία αντιστοιχεί με μια μέση αύξηση με ρυθμό 10% ετησίως.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανάλυση των εξελίξεων αυτών σε διμερές επίπεδο. Η αύξηση του Γερμανικού πλεονάσματος κατά την περίοδο αυτή οφείλεται αποκλειστικά στην αύξηση των καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών στην Υπ.Ευρώπη η οποία υπερκαλύπτει την ταυτόχρονη μείωση των καθαρών εξαγωγών σε όλες σχεδόν τις υπόλοιπες περιοχές αλλά κυρίως στις ΗΠΑ και κατά δεύτερο λόγο στην περιοχή του Ειρηνικού και τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες. Τα 3/4 της συνολικής μείωσης των καθαρών εξαγωγών στις ΗΠΑ, τέλος, προέρχεται από την σχετική αύξηση των καθαρών βιομηχανικών εισαγωγών από την χώρα αυτή²¹.

20 *Το 1980 οι καθαρές βιομηχανικές εξαγωγές της Γερμανίας στις ΗΠΑ ήταν ελάχιστα μεγαλύτερες από τις καθαρές εισαγωγές πρωτογενών από την χώρα αυτή δημιουργώντας ένα σχετικά ισορροπημένο (+0.7 δισ.δολ.) διμερές εμπορικό ισοζύγιο. Το 1986 το ίδιο ισοζύγιο κατέγραφε 15 δισ.δολ. πλεόνασμα. Οι μεταβολές αυτές αντιπροσωπεύουν, όπως δείξαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, το 9% της επιδείνωσης του βιομηχανικού και το 12% της επιδείνωσης του συνολικού εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ κατά την ίδια περίοδο.*

21 *Οι μεταβολές αυτές αντιπροσωπεύουν, όπως δείξαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, το 11% της βελτίωσης του βιομηχανικού και το 13% της βελτίωσης του συνολικού εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ κατά την ίδια περίοδο.*

7. Μέση Ανατολή

Πίνακας 6.2.13

Συμμετοχή της Μέσης Ανατολής στην Κατανομή των Παγκοσμίων Πλεονασμάτων και Ελλειμμάτων				
Μέση Ανατολή	Εμπορικό Ισοζύγιο	Ισοζ. Βιομηχανικών	Ισοζ. Ενεργειακών	Ισοζ. Πρωτογενών
1971 - 1980	60.0%	-28.0%	71.0%	-7.0%
1981 - 1989	8.0%	-25.6%	52.1%	-13.2%

Σωρευτικοί Διμερείς Εμπορικοί Λογαριασμοί της Μέσης Ανατολής Κατά την Δεκαετία του 1980										
1981 - 1989	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΠΑ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ										
Εμπορικό Ισοζύγιο	116.6	-22.8	110.6	-41.2	-30.4	-7.2	18.1	52.1	87.1	-49.6
Ισοζ. Βιομηχανικών	-583.8	-67.0	-99.2	-67.7	-224.6	-7.1	4.2	-12.0	-56.4	-53.8
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	700.5	44.2	209.8	26.5	194.2	-0.1	13.9	64.1	143.5	4.2
Ισοζ. Ενεργειακών	796.6	59.0	210.6	27.8	221.0	15.0	15.8	74.6	161.1	11.5
Ισοζ. Πρωτογενών	-96.1	-14.8	-0.8	-1.4	-26.8	-15.1	-1.9	-10.6	-17.7	-7.3

Η σημασία της Μ.Ανατολής στο διεθνές εμπόριο έγκειται στις ενεργειακές εξαγωγές της περιοχής προς τον υπόλοιπο κόσμο, τις σημαντικές εισαγωγές βιομηχανικών εμπορευμάτων και τον βαθμό που οι βιομηχανικές, κυρίως, χώρες καταφέρνουν να καλύψουν τα ενεργειακά ελλείμματά τους με την περιοχή αυτή. Στην Μ.Ανατολή, κατά την περίοδο 1971-1980 (Πίνακας 6.2.13), οφείλεται το 71% των παγκοσμίων ενεργειακών πλεονασμάτων, το 28% των βιομηχανικών και το 7% των πρωτογενών ελλειμμάτων, και τελικά το 60% των παγκοσμίων εμπορικών πλεονασμάτων. Κατά την περίοδο 1981-89, η περιοχή συγκέντρωσε αντίστοιχα το 52% των ενεργειακών πλεονασμάτων, το 26% των βιομηχανικών και το 13% των πρωτογενών ελλειμμάτων και τελικά το 8% των παγκοσμίων εμπορικών πλεονασμάτων, μια σαφής μείωση σε σχέση με την δεκαετία του 1970. Τη δεκαετία του 1980 το μεγαλύτερο εμπορικό πλεόνασμα συγκεντρώνεται πλέον, όπως δείξαμε παραπάνω, από την Ιαπωνία και το μεγαλύτερο έλλειμμα από τις ΗΠΑ και οφείλεται στο εμπόριο βιομηχανικών προϊόντων, σε αντίθεση με την προηγούμενη δεκαετία κατά την οποία το μεγαλύτερο πλεόνασμα συγκεντρώνεται στην Μ.Ανατολή και το μεγαλύτερο έλλειμμα στην Υπ.Ευρώπη λόγω της αύξησης των τιμών των ενεργειακών προϊόντων.

Κατά την περίοδο 1981-89 (Πίνακας 6.2.13) το σωρευτικό πλεόνασμα της περιοχής ανήλθε στο ύψος των 120 δισ.δολ. με τις καθαρές βιομηχανικές εισαγωγές να αποτελούν τα 3/4 περίπου του ενεργειακού πλεονάσματος της περιοχής²². Το 28% των καθαρών ενεργειακών εξαγωγών της περιοχής κατευθύνονται στην Υπ.Ευρώπη, το 26% στην Ιαπωνία, το 20% στην Ασία, το 9% στην Λ.Αμερική, το 7% στις ΗΠΑ και το 4% στη Γερμανία. Το βιομηχανικό έλλειμμα της περιοχής προέρχεται αντίστοιχα κατά 39% από την Υπ.Ευρώπη, το 17% από την Ιαπωνία, το 12% περίπου

22 Όπως θα δείξουμε αναλυτικότερα παρακάτω, το εμπορικό πλεόνασμα της Μ.Ανατολής μειωνόταν με ταχύτερους ρυθμούς και μετά το 1985 μετατράπηκε σε έλλειμμα το οποίο αυξανόταν ως το τέλος της δεκαετίας.

από την Γερμανία και ισόποσο από τις ΗΠΑ, το 10% από την Ασία και σχεδόν ισόποσο από τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες.

Το αποτέλεσμα της κατανομής αυτής των ενεργειακών εξαγωγών και των βιομηχανικών εισαγωγών της περιοχής είναι η συνύπαρξη μεγάλων πλεονασμάτων με την Ιαπωνία αλλά και την Ασία και την Λ.Αμερική και σημαντικών ελλειμμάτων με το σύνολο της Ευρώπης, τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες και τις ΗΠΑ. Το μεγαλύτερο πλεόνασμα σε διμερές επίπεδο προέρχεται από τις ενεργειακές εξαγωγές στην Ιαπωνία οι βιομηχανικές εξαγωγές της οποίας καλύπτουν μόνο το 50% περίπου του ποσού αυτού. Το ίδιο ακριβώς πρότυπο, αλλά σε χαμηλότερη κλίμακα, ισχύει και στην περίπτωση της Ασίας που αποφέρει το δεύτερο μεγαλύτερο διμερές πλεόνασμα για την Μ.Ανατολή. Οι καθαρές βιομηχανικές και πρωτογενείς εξαγωγές της Λ.Αμερικής επαρκούν για την κάλυψη μόνο του 1/3 των ενεργειακών εισαγωγών της αποφέροντας έτσι το τρίτο μεγαλύτερο διμερές πλεόνασμα για την περιοχή.

Στις καθαρές βιομηχανικές εξαγωγές των Κ.Σχεδιασμένων χωρών οφείλεται το μεγαλύτερο διμερές έλλειμμα της Μ.Ανατολής αφού το μέγεθος αυτό είναι σχεδόν 5πλάσιο από τις καθαρές ενεργειακές εισαγωγές τους από την περιοχή. Η Ευρώπη συνολικά φαίνεται να κατέχει μια ιδιαίτερα ισχυρή θέση στην αγορά της περιοχής. Οι βιομηχανικές εξαγωγές της Γερμανίας είναι υπερδιπλάσιες από το ενεργειακό της έλλειμμα με την περιοχή ενώ ιδιαίτερα σημαντική είναι η θέση της Υπ.Ευρώπης. Το διμερές εμπόριο της Υπ.Ευρώπης με την Μ.Ανατολή αντιπροσωπεύει το σημαντικότερο ενεργειακό έλλειμμα αλλά και το σημαντικότερο και σχεδόν ισόποσο βιομηχανικό πλεόνασμα σε διμερές επίπεδο με αποτέλεσμα ένα τελικό έλλειμμα για την Μ.Ανατολή ισάξιο με τις καθαρές εισαγωγές πρωτογενών προϊόντων από την Υπ.Ευρώπη. Οι καθαρές εξαγωγές, βιομηχανικών κυρίως προϊόντων, των ΗΠΑ υπερκαλύπτουν τις ενεργειακές τους εισαγωγές αφήνοντας τελικό διμερές πλεόνασμα για την χώρα αυτή²³.

Το πλεόνασμα των 114 δισ.δολ. του εμπορικού ισοζυγίου της Μ.Ανατολής το 1980 μετατράπηκε σε έλλειμμα 6 δισ.δολ. το 1986. Η μεταβολή αυτή κατά 120 δισ. (Πίνακας 6.2.14) οφείλεται κατά κύριο λόγο στην μείωση των ενεργειακών εξαγωγών της περιοχής κατά 137 δισ. ενώ ταυτόχρονα μειώθηκαν και οι καθαρές βιομηχανικές εισαγωγές κατά 15 δισ.

Το μεγαλύτερο τμήμα των μεταβολών αυτών οφείλεται, όπως θα ήταν αναμενόμενο, στο διμερές εμπόριο με την Υπ.Ευρώπη αφού οι ενεργειακές εξαγωγές, οι βιομηχανικές εισαγωγές και το συνολικό διμερές ισοζύγιο με την περιοχή αυτή μειώθηκαν κατά 40% περίπου και το πλεόνασμα των 40 δισ.δολ. του διμερούς εμπορικού ισοζυγίου το 1980 μετατράπηκε σε 13 δισ. έλλειμμα το 1986. Το 20% περίπου των μεταβολών των εμπορικών λογαριασμών της περιοχής οφείλεται στην Ιαπωνία με την οποία το πλεόνασμα των 30 δισ. το 1980 μειώθηκε σε 6 δισ. το 1986. Το 11% περίπου της μείωσης του εμπορικού και ενεργειακού πλεονάσματος της περιοχής αλλά και το 20% της μείωσης του ενεργειακού ελλείμματος οφείλεται στις ΗΠΑ. Σημαντική, επίσης, είναι οι

23 Υπενθυμίζουμε την σημασία των καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών των ΗΠΑ στην Μ.Ανατολή κατά την περίοδο αυτή - ισοδυναμούν με το 50% των αντίστοιχων εξαγωγών στην Λ.Αμερική - καθώς συνολικά, μαζί με τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες, οι μοναδικές περιοχές με τις οποίες οι ΗΠΑ έχουν θετικό σωρευτικό εμπορικό ισοζύγιο.

μείωση των ενεργειακών εξαγωγών στην Γερμανία και την Ασία ενώ ταυτόχρονα οι περιοχές αυτές κατόρθωσαν να διατηρήσουν σχεδόν αμετάβλητες τις βιομηχανικές εξαγωγές τους στην Μ.Ανατολή.

Πίνακας 6.2.14

Μεταβολή των Εμπορικών Λογαριασμών της Μέσης Ανατολής Κατά τις Περιόδους 1980 - 86 και 1986 - 89										
1980 - 1986	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΠΑ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-120.0	-13.3	-24.1	-9.0	-52.9	-4.0	-0.9	-4.7	-11.6	0.5
Ισοζ. Βιομηχανικών	14.7	3.3	3.6	0.2	5.5	0.6	0.0	-0.4	0.2	1.8
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-134.6	-16.6	-27.7	-9.2	-58.4	-4.6	-0.9	-4.3	-11.8	-1.3
Ισοζ. Ενεργειακών	-137.0	-16.7	-27.8	-9.6	-59.9	-4.7	-0.8	-4.6	-12.2	-0.6
Ισοζ. Πρωτογενών	2.3	0.1	0.2	0.3	1.6	0.1	-0.1	0.3	0.4	-0.6
1986 - 1989										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-4.7	-0.5	-0.1	0.1	5.4	-1.9	-0.7	-1.3	-4.0	-1.8
Ισοζ. Βιομηχανικών	-4.6	-2.0	2.2	-0.3	1.9	-0.4	-0.7	-1.0	-4.6	0.4
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-0.1	1.5	-2.3	0.4	3.5	-1.5	0.0	-0.3	0.6	-2.2
Ισοζ. Ενεργειακών	4.0	2.7	-2.5	0.3	4.2	-0.4	-0.2	0.2	1.5	-1.9
Ισοζ. Πρωτογενών	-4.1	-1.2	0.1	0.1	-0.7	-1.1	0.2	-0.5	-0.8	-0.2

Μετά το 1986 υπάρχει μια αύξηση του ελλείμματος της περιοχής το οποίο ανέρχεται στα 11 δισ. δολ. το 1989. Η μεταβολή αυτή κατά 5 δισ.δολ. περίπου οφείλεται στην ισόποση αύξηση τόσο των ενεργειακών εξαγωγών όσο και των καθαρών εισαγωγών βιομηχανικών και πρωτογενών προϊόντων. Σε διμερές επίπεδο, ωστόσο, διαφαίνεται μια τάση ενίσχυσης της θέσης της Ασίας, ιδιαίτερα των βιομηχανικών εξαγωγών της, με συνέπεια την πλήρη σχεδόν κάλυψη του ενεργειακού ελλείμματός τους μέχρι τα τέλη της δεκαετίας. Παράλληλα εμφανίζεται μια τάση σχετικής εξασθένησης της Υπ.Ευρώπης με την οποία αυξάνεται το ενεργειακό πλεόνασμα και μειώνεται το βιομηχανικό έλλειμμα με συνέπεια την σχετική μείωση του πλεονάσματος που αντλεί η περιοχή αυτή από την Μ.Ανατολή. Αντίθετα, η αύξηση των βιομηχανικών, αλλά και πρωτογενών, εξαγωγών των ΗΠΑ αντισταθμίζει την αύξηση του ενεργειακού ελλείμματός τους από την περιοχή με συνέπεια την σταθεροποίηση του εμπορικού πλεονάσματος που αντλεί η χώρα αυτή.

8. Αφρική

Πίνακας 6.2.15

Συμμετοχή της Αφρικής στην Κατανομή των Παγκοσμίων Πλεονασμάτων και Ελλειμμάτων				
Αφρική	Εμπορικό Ισοζύγιο	Ισοζ. Βιομηχανικών	Ισοζ. Ενεργειακών	Ισοζ. Πρωτογενών
1971 - 1980	-6.0%	-24.0%	19.0%	5.0%
1981 - 1989	-9.6%	-17.7%	18.5%	-2.6%

Σωρευτικοί Διμερείς Εμπορικοί Λογαριασμοί της Αφρικής Κατά την Δεκαετία του 1980										
1981 - 1989	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΠΑ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
ΑΦΡΙΚΗ										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-140.2	36.3	-27.7	9.9	-56.6	-17.1	-18.1	-0.7	-30.7	-35.4
Ισοζ. Βιομηχανικών	-404.3	-25.5	-35.6	-39.1	-220.6	-5.4	-4.2	-8.5	-27.2	-37.9
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	264.1	61.8	7.9	49.0	164.0	-11.7	-13.9	7.8	-3.5	2.5
Ισοζ. Ενεργειακών	283.2	74.0	3.1	42.9	158.0	2.7	-15.8	13.0	2.1	3.1
Ισοζ. Πρωτογενών	-19.1	-12.2	4.8	6.1	6.1	-14.5	1.9	-5.2	-5.7	-0.6

Η περιοχή της Αφρικής παρά τις εκτεταμένες ενεργειακές εξαγωγές της - οι μεγαλύτερες μετά της Μ.Ανατολής - παραμένει κατά την τελευταία 20ετία μια, με αυξανόμενο ρυθμό, ελλειμματική περιοχή. Την δεκαετία του 1970 η περιοχή συγκέντρωνε (Πίνακας 6.2.15) το 19% των παγκοσμίων ενεργειακών και το 5% των πρωτογενών πλεονασμάτων αλλά και το 24% των βιομηχανικών ελλειμμάτων με συνέπεια την συγκέντρωση του 6% των παγκοσμίων εμπορικών ελλειμμάτων. Την περίοδο 1981-89 η σχετική θέση της περιοχής επιδεινώθηκε αφού συγκεντρώνει το 19% και πάλι των παγκοσμίων ενεργειακών πλεονασμάτων αλλά και το 18% των βιομηχανικών όπως και το 3% των πρωτογενών ελλειμμάτων²⁴ και τελικά το 10% των παγκοσμίων εμπορικών ελλειμμάτων.

Κατά την περίοδο 1981-89 (Πίνακας 6.2.15) το σωρευτικό έλλειμμα της περιοχής έφτασε τα 140 δισ.δολ.²⁵ με τις καθαρές βιομηχανικές εισαγωγές να υπερβαίνουν κατά 40% περίπου το ενεργειακό πλεόνασμα. Το 70% περίπου των καθαρών ενεργειακών εξαγωγών της Αφρικής κατευθύνεται στην Ευρώπη (56% στην Υπ.Ευρώπη και 15% στην Γερμανία) και το 26% στις ΗΠΑ. Αντίθετα οι καθαρές βιομηχανικές εισαγωγές προέρχονται από μια μεγαλύτερη ομάδα περιοχών με το 55% του βιομηχανικού ελλείμματος να οφείλεται στην Υπ.Ευρώπη, το 10% περίπου στην Γερμανία και ισόποσο στις Κ.Σχεδιασμένες χώρες, το 9% στη Ιαπωνία και από 6% στην Ασία και τις ΗΠΑ.

24 Κατά την δεκαετία του 1980, συνεπώς, η Αφρική μετατράπηκε σε καθαρό εισαγωγέα πρωτογενών προϊόντων. Το ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι το κύριο μέρος των εισαγωγών αυτών προέρχεται από τις ΗΠΑ και τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες.

25 Το εμπορικό ισοζύγιο της περιοχής από σχεδόν μηδενικό το 1980 (+1.6 δισ.δολ.) κατέγραψε έλλειμμα 23 δισ. το 1981, 8 δισ. το 1985 και 24 δισ. το 1989.

Η κατανομή αυτή των ενεργειακών εξαγωγών και των βιομηχανικών εισαγωγών καταλήγει σε μια ανισοβαρή θέση των διαφορετικών περιοχών της παγκόσμιας οικονομίας σε σχέση με το τελικό αποτέλεσμα των εμπορικών τους σχέσεων με την Αφρική. Την πρωταρχική θέση στην αγορά της περιοχής καταλαμβάνει η Υπ.Ευρώπη και στη συνέχεια οι Κ.Σχεδιασμένες χώρες, η Ασία και η Ιαπωνία. Η Υπ.Ευρώπη, ιδιαίτερα, υπερκαλύπτει το εκτεταμένο διμερές ενεργειακό έλλειμμα - το 1/3 του συνολικού της και δεύτερο μετά της Μ.Ανατολής - αφού οι καθαρές βιομηχανικές εξαγωγές της είναι κατά 40% μεγαλύτερες από το έλλειμμα αυτό. Τα εμπορικά πλεονάσματα των υπόλοιπων τριών περιοχών οφείλονται στις εκτεταμένες βιομηχανικές εξαγωγές σε σχέση με τις ελάχιστες ενεργειακές εισαγωγές από την περιοχή αυτή. Οι ΗΠΑ είναι η χώρα με τις μεγαλύτερες σχετικές απώλειες στην αγορά της Αφρικής αφού οι, κυρίως βιομηχανικές, καθαρές εξαγωγές της καλύπτουν μόνο το 50% του σημαντικού διμερούς ενεργειακού ελλείμματος²⁶. Σχετικά μικρότερες απώλειες επίσης υπάρχουν και στην περίπτωση της Γερμανίας οι βιομηχανικές εξαγωγές της οποίας καλύπτουν το 80% περίπου του ενεργειακού της ελλείμματος από την περιοχή.

Το εμπορικό ισοζύγιο της Αφρικής από ένα μικρό πλεόνασμα το 1980 (1.6 δισ.δολ.) κατέγραψε 16 δισ. έλλειμμα το 1986 (βλ. Παράρτημα Β). Η επιδείνωση αυτή κατά 18 δισ.δολ. (Πίνακας 6.2.16) οφείλεται στο γεγονός ότι η μείωση του ενεργειακού της πλεονάσματος κατά 36 δισ. δεν συμβάδισε με μια ανάλογη μείωση του βιομηχανικού της ελλείμματος το οποίο μειώθηκε μόνο κατά το ήμισυ του ποσού αυτού. Σε διμερές επίπεδο είναι ενδιαφέρον ότι η μεταβολή αυτή αφεύεται κυρίως στις χώρες που παρουσιάζουν τις μεγαλύτερες απώλειες από το διμερές εμπόριο με την περιοχή, δηλ. τις ΗΠΑ και την Γερμανία. Η μείωση των καθαρών ενεργειακών εξαγωγών στις ΗΠΑ ισοδυναμεί με το 60% περίπου της μείωσης του ενεργειακού πλεονάσματος της περιοχής ενώ η μείωση των βιομηχανικών εισαγωγών από την χώρα αυτή ισοδυναμεί μόνο με το 7% της μείωσης του βιομηχανικού ελλείμματος.

Πίνακας 6.2.16

Μεταβολή των Εμπορικών Λογαριασμών της Αφρικής Κατά τις Περιόδους 1980 - 86 και 1986 - 89										
1980 - 1986	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΠΑ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
ΑΦΡΙΚΗ										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-18.0	-19.8	2.4	-5.1	3.9	1.7	0.9	-3.4	0.0	1.2
Ισοζ. Βιομηχανικών	18.7	1.3	3.0	2.3	9.6	1.6	0.0	-0.6	-0.6	2.1
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-36.7	-21.1	-0.6	-7.4	-5.7	0.1	0.9	-2.8	0.6	-0.9
Ισοζ. Ενεργειακών	-36.6	-21.1	-0.5	-8.1	-5.0	0.3	0.8	-3.3	-0.2	0.4
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.1	0.0	0.0	0.7	-0.7	-0.2	0.1	0.5	0.8	-1.3
1986 - 1989										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-7.2	0.3	-0.4	0.4	-1.3	-0.8	0.7	-0.5	-2.3	-3.2
Ισοζ. Βιομηχανικών	-7.3	-1.1	-0.4	0.1	-2.2	-0.5	0.7	0.0	-1.4	-2.5
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	0.1	1.4	0.0	0.3	0.9	-0.3	0.0	-0.5	-0.9	-0.7
Ισοζ. Ενεργειακών	2.1	1.5	-0.1	0.7	1.5	0.0	0.2	0.0	0.2	-1.8
Ισοζ. Πρωτογενών	-2.0	-0.1	0.1	-0.4	-0.6	-0.3	-0.2	-0.4	-1.1	1.1

26 Υπενθυμίζουμε ότι κατά την δεκαετία του 1970 το σωρευτικό έλλειμμα των ΗΠΑ με την Αφρική ήταν το μεγαλύτερο σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη περιοχή της παγκόσμιας οικονομίας και ισοδυναμούσε με το 55% του συνολικού ελλείμματος των ΗΠΑ κατά την ίδια περίοδο.

Μια ανάλογη “ανελαστικότητα” παρατηρείται και στην περίπτωση της Γερμανίας με αποτέλεσμα οι δυο χώρες αυτές να βελτιώσουν σχετικά την θέση τους στην αγορά της περιοχής. Το αντίθετο φαινόμενο παρατηρείται σε σχέση με τις περιοχές που κατέχουν τις καλύτερες σχετικά θέσεις στην αγορά της Αφρικής και ιδιαίτερα την Υπ.Ευρώπη αλλά και την Ιαπωνία. Η μείωση των ενεργειακών εξαγωγών στις δυο αυτές περιοχές συνοδεύτηκε από μια πολύ μεγαλύτερη μείωση των βιομηχανικών εξαγωγών τους επιδεικνύοντας μια σχετικά πολύ μεγάλη “ελαστικότητα” σε σχέση με την μεταβολή του εισοδήματος της περιοχής.

Μέχρι το 1989 το εμπορικό έλλειμμα της περιοχής αυξήθηκε στα 24 δισ.δολ. Η αύξηση του ενεργειακού πλεονάσματος κατά 2 δισ. περίπου συνοδεύτηκε από μια ισόποση αύξηση των καθαρών πρωτογενών εισαγωγών της αλλά κυρίως μια υπερ-τριπλάσια αύξηση του βιομηχανικού της ελλείμματος. Η επιδείνωση κατά το διάστημα αυτό προέρχεται κυρίως από τις περιοχές των Κ.Σχεδιασμένων χωρών, της Ασίας και της Υπ.Ευρώπης λόγω της αύξησης των βιομηχανικών τους εξαγωγών. Παράλληλα οι ΗΠΑ, αντιστάθμισαν την αύξηση του ενεργειακού τους ελλείμματος με την αύξηση των βιομηχανικών εξαγωγών τους ενώ οι θέσεις της Γερμανίας και Ιαπωνίας παρέμειναν στην πράξη αματάβλητες.

9. Κεντρικά Σχεδιασμένες Χώρες

Πίνακας 6.2.17

Συμμετοχή των Κεντρικά Σχεδιασμένων Χωρών στην Κατανομή των Παγκοσμίων Πλεονασμάτων και Ελλειμμάτων				
Κεντ. Σχεδιασμένες	Εμπορικό Ισοζύγιο	Ισοζ. Βιομηχανικών	Ισοζ. Ενεργειακών	Ισοζ. Πρωτογενών
1971 - 1980	-1.0%	-4.0%	8.0%	-9.0%
1981 - 1989	9.7%	-2.9%	18.4%	-10.1%

Σωρευτικοί Διμερείς Εμπορικοί Λογαριασμοί των Κεντρικά Σχεδιασμένων Χωρών Κατά την Δεκαετία του 1980										
1981 - 1989	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΠΑ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ
ΚΕΝ. ΣΧΕΔΙΑΣΜΕΝΕΣ										
Εμπορικό Ισοζύγιο	142.4	-27.7	-36.9	-4.4	97.3	-32.3	49.6	35.4	-3.3	64.8
Ισοζ. Βιομηχανικών	-65.0	-8.2	-82.2	-44.5	-80.6	1.0	53.8	37.9	31.7	26.4
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	207.4	-19.5	45.3	40.1	177.9	-33.3	-4.2	-2.5	-35.0	38.4
Ισοζ. Ενεργειακών	280.6	7.1	26.1	33.9	169.7	0.2	-11.5	-3.1	27.9	30.3
Ισοζ. Πρωτογενών	-73.3	-26.6	19.2	6.1	8.2	-33.5	7.3	0.6	-62.9	8.1

Η θέση της ομάδας αυτής χωρών στο διεθνές εμπόριο βελτιώθηκε σημαντικά κατά την τελευταία 20ετία κυρίως λόγω της αύξησης του σχετικού τους μεριδίου στο πεδίο των ενεργειακών εξαγωγών. Κατά την δεκαετία του 1970 (Πίνακας 6.2.17) η περιοχή αυτή διατήρησε μια σχετικά ισορροπημένη θέση όσον αφορά τους εμπορικούς λογαριασμούς της αφού συγκέντρωσε το 8% των παγκοσμίων ενεργειακών πλεονασμάτων, το 9% των πρωτογενών και το 4% των βιομηχανικών ελλειμμάτων και τελικά το 1% των παγκοσμίων εμπορικών ελλειμμάτων. Κατά την περίοδο 1981-89 οι σωρευτικοί λογαριασμοί της περιοχής αντιστοιχούν με το 18% των παγκοσμίων ενεργειακών πλεονασμάτων το 10% των πρωτογενών και 3% των βιομηχανικών ελλειμμάτων, και τελικά με το 10% των παγκοσμίων πλεονασμάτων.

Κατά την περίοδο 1981-89 (Πίνακας 6.2.17) το σωρευτικό πλεόνασμα της περιοχής ξεπέρασε τα 140 δισ.δολ με τις καθαρές ενεργειακές εξαγωγές να είναι τριπλάσιες τόσο από το βιομηχανικό έλλειμμα όσο και από τις καθαρές εισαγωγές πρωτογενών προϊόντων. Η Ευρώπη απορροφά τα 3/4 σχεδόν των καθαρών ενεργειακών εξαγωγών της περιοχής (61% η Υπ.Ευρώπη και 12% η Γερμανία) ενώ σχεδόν το 20% κατευθύνεται στην Ιαπωνία και την Ασία. Αντίθετα, το σύνολο σχεδόν των καθαρών πρωτογενών εισαγωγών προέρχεται από την Αμερικανική ήπειρο και κυρίως από την Λ.Αμερική. Στο πεδίο του βιομηχανικού εμπορίου το τελικό αποτέλεσμα προέρχεται από τον συνδυασμό των πλεονασμάτων της περιοχής με τις "αναπτυσσόμενες" περιοχές του πλανήτη - κυρίως από την Μ.Ανατολή και τη Αφρική - και των καθαρών εισαγωγών από την Ευρώπη, κυρίως την Υπ.Ευρώπη, και την Ιαπωνία.

Σε συνολικό διμερές επίπεδο θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η Ιαπωνία, οι Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες και η ΗΠΑ κατέχουν τις σχετικά καλύτερες θέσεις στην αγορά της περιοχής, η Αφρική, Μ.Ανατολή, Ασία και ιδιαίτερα η Υπ.Ευρώπη τις σχετικά χειρότερες θέσεις ενώ η Γερμανία, αλλά και η Λ.Αμερική, βρίσκεται σε μια σχεδόν ισορροπημένη ενδιάμεση θέση.

Το συνολικό έλλειμμα της περιοχής από την Ιαπωνία οφείλεται στις καθарές βιομηχανικές εξαγωγές της χώρας αυτής οι οποίες είναι σχεδόν διπλάσιες από τις καθарές εισαγωγές της μη-βιομηχανικών προϊόντων. Ανάλογο είναι το φαινόμενο σε σχέση με τις ΗΠΑ και τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες αλλά στην περίπτωση αυτή τα διμερή ελλείμματα της περιοχής οφείλονται στις πρωτογενείς εξαγωγές των χωρών αυτών.

Σημαντικά διμερή πλεονάσματα αντλεί η περιοχή αυτή από την Ασία, την Μ.Ανατολή και την Αφρική λόγω των καθарών εξαγωγών όλων των κατηγοριών εμπορευμάτων στην περίπτωση της πρώτης και των βιομηχανικών καθарών εξαγωγών στην περίπτωση των δυο άλλων περιοχών. Από την Υπ.Ευρώπη φαίνεται ότι οι Κ.Σχεδιασμένες χώρες αντλούν τα μεγαλύτερα διμερή πλεονεκτήματα από το σύνολο των εμπορικών τους σχέσεων. Ωστόσο θα πρέπει να λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι οι καθарές ενεργειακές εισαγωγές της Υπ.Ευρώπης από την περιοχή αυτή ισοδυναμούν με το 36% του συνολικού ενεργειακού ελλείματός τους και οι καθарές βιομηχανικές εξαγωγές, παρόλο που καλύπτουν το 50% περίπου του διμερούς ενεργειακού ελλείματος, αποτελούν ένα σημαντικότατο τμήμα των βιομηχανικών εξαγωγών τους αφού είναι 40% υψηλότερες από τις καθарές εξαγωγές που απορροφούν οι ΗΠΑ και αντιπροσωπεύουν το ήμισυ σχεδόν του βιομηχανικού ελλείματος με την Ιαπωνία. Οι καθарές ενεργειακές εξαγωγές στην Γερμανία, τέλος, ισοδυναμούν με το 17% του ενεργειακού ελλείματος της χώρας αυτής η οποία υπερκαλύπτει, όμως, με τις καθарές πωλήσεις βιομηχανικών εμπορευμάτων της.

Το εμπορικό ισοζύγιο της περιοχής αρχίζει από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 να παρουσιάζει πλεονάσματα τα οποία από 5 δισ.δολ. το 1980 αυξάνονται στα 24 δισ. το 1983 για να μειωθούν στα 7 δισ. το 1986²⁷ (Βλ. Παράρτημα Β). Συνολικά η βελτίωση αυτή προέρχεται (Πίνακας 6.2.18) από ένα συνδυασμό βελτίωσης των διμερών εμπορικών ισοζυγίων κυρίως με τις ΗΠΑ και την Ασία και επιδείνωσης των διμερών εμπορικών ισοζυγίων κυρίως με την Γερμανία, την Ιαπωνία και την Υπ.Ευρώπη. Η βελτίωση σε διμερές επίπεδο προέχεται από την μείωση των πρωτογενών εισαγωγών από τις ΗΠΑ, και την σχετική αύξηση των καθарών βιομηχανικών εξαγωγών στην Ασία ενώ η επιδείνωση οφείλεται στην μείωση των ενεργειακών εξαγωγών στην Ευρώπη και την αύξηση των βιομηχανικών εισαγωγών από την Ιαπωνία.

27 Η αύξηση του εμπορικού πλεονάσματος μέχρι το 1983 οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στην αύξηση των ενεργειακών εξαγωγών και την ταυτόχρονη μείωση των βιομηχανικών εισαγωγών από την Ευρώπη, αλλά και την μείωση των πρωτογενών εισαγωγών από τις ΗΠΑ όπως και των ενεργειακών εισαγωγών από την Μ.Ανατολή. Στη συνέχεια μειώθηκαν οι ενεργειακές εξαγωγές στην Ευρώπη, όπως και οι βιομηχανικές εξαγωγές στην Μ.Ανατολή και παράλληλα αυξήθηκαν οι βιομηχανικές εισαγωγές από την Ιαπωνία και την Γερμανία. Είναι χρήσιμο να προσθέσουμε ότι τον πρώτο ρόλο σε σχέση με τις μεταβολές που αφορούν την Ευρώπη έχει η πρ.ΕΣΣΔ και οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης ενώ στην περίπτωση της Ιαπωνίας, αλλά και της Ασίας γενικότερα, κυριαρχεί η Κίνα.

Πίνακας 6.2.18

Μεταβολή των Εμπορικών Λογαριασμών των <u>Κεντρικά Σχεδιασμένων Χωρών</u> Κατά τις Περιόδους 1980 - 86 και 1986 - 89										
1980 - 1986	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΠΑ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ
ΚΕΝ. ΣΧΕΔΙΑΣΜΕΝΕΣ										
Εμπορικό Ισοζύγιο	1.9	4.9	-3.4	-4.0	-1.5	1.4	-0.5	-1.2	2.0	4.3
Ισοζ. Βιομηχανικών	-3.8	0.2	-3.6	-1.2	1.5	-0.2	-1.8	-2.1	-0.3	3.7
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	5.6	4.7	0.2	-2.8	-3.0	1.6	1.3	0.9	2.3	0.6
Ισοζ. Ενεργειακών	-5.9	0.5	-0.6	-2.6	-5.3	-0.1	0.6	-0.4	1.5	0.6
Ισοζ. Πρωτογενών	11.5	4.2	0.8	-0.2	2.3	1.6	0.6	1.3	0.8	0.0
1986 - 1989										
Εμπορικό Ισοζύγιο	13.5	-3.9	4.5	1.6	3.7	0.1	1.8	3.2	2.7	-0.2
Ισοζ. Βιομηχανικών	-7.5	-2.6	1.4	-0.2	-4.2	0.8	-0.4	2.5	-0.8	-4.1
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	21.0	-1.3	3.1	1.8	7.9	-0.7	2.2	0.7	3.5	3.9
Ισοζ. Ενεργειακών	20.2	0.8	1.9	1.2	6.6	0.2	1.9	1.8	2.0	3.7
Ισοζ. Πρωτογενών	0.9	-2.1	1.2	0.6	1.4	-0.9	0.2	-1.1	1.5	0.2

Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980 οι εμπορικοί λογαριασμοί της περιοχής παρουσιάζουν μια σημαντική βελτίωση αφού το εμπορικό πλεόνασμα ανήλθε στα 21 δισ.δολ. το 1989 επιδεικνύοντας μια θετική μεταβολή κατά περίπου 14 δισ. μέγεθος που προκύπτει από την διαφορά της αύξησης του ενεργειακού πλεονάσματος και της πολύ μικρότερης παράλληλης αύξησης του βιομηχανικού ελλείμματος. Το 50% περίπου της αύξησης των ενεργειακών εξαγωγών κατευθύνθηκε προς την Ευρώπη και το 1/3 προς την περιοχή της Ασίας και της Ιαπωνίας ενώ στην Υπ.Ευρώπη οφείλεται το σημαντικότερο τμήμα της αύξησης των καθαρών βιομηχανικών εισαγωγών.

Σε συνολικό διμερές επίπεδο, ωστόσο, η μοναδική χώρα που βελτιώνει την σχετική της θέση στην αγορά της περιοχής είναι οι ΗΠΑ και η εξέλιξη αυτή οφείλεται στην αύξηση τόσο των καθαρών βιομηχανικών όσο και των πρωτογενών εξαγωγών τους. Αντίθετα επιδεινώνονται οι σχετικές θέσεις όλων των υπολοίπων περιοχών, κυρίως της Ιαπωνίας και της Υπ.Ευρώπης η αύξηση των καθαρών βιομηχανικών εξαγωγών της οποίας καλύπτουν λιγότερο από το 50% της αύξησης του διμερούς ενεργειακού της ελλείμματος.

Σύνοψη Συμπερασμάτων

Η περίοδος από το 1986 ως το τέλος της δεκαετίας του 1980, που χαρακτηρίζεται από την υποτίμηση του δολλαρίου και την αύξηση του όγκου των διεθνών εμπορικών συναλλαγών, ήταν μια περίοδος σημαντικής βελτίωσης του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ. Όπως είδαμε στο 5ο κεφάλαιο τα σημαντικότερα τμήματα της βελτίωσης αυτής προήλθαν από τις διμερείς εμπορικές σχέσεις με την Υπ.Ευρώπη και τις υπόλοιπες περιοχές της Αμερικανικής ηπείρου, τις Άλλες Αναπτυγμένες χώρες και την Λ.Αμερική.

Η πιο σημαντική περιοχή για την βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ είναι η Υπ.Ευρώπη με την οποία η ΗΠΑ επιτυγχάνουν και τα μεγαλύτερα διμερή πλεονάσματα κατά την τελευταία 20ετία αλλά το πιο σημαντικό από την περιοχή αυτή προέρχεται κατά περιόδους (βλ. κεφ. 5) το σημαντικότερο τμήμα της βελτίωσης του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ. Στην πράξη με την περιοχή αυτή οι ΗΠΑ είχαν πλεονάσματα μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του 1980 και συνεχή πλεονάσματα στο διμερές εμπόριο μη βιομηχανικών προϊόντων ενώ τα ελλείμματα στα μέσα της δεκαετίας του 1980 προερχόντουσαν από το εμπόριο βιομηχανικών αγαθών. Το διμερές εμπόριο έχει από την άποψη των εμπορικών μεριδίων πολύ μεγαλύτερη σημασία για τις ΗΠΑ απ'ότι για την Υπ.Ευρώπη, αλλά η σημασία των διμερών εμπορικών σχέσεων με τις ΗΠΑ για την Υπ.Ευρώπη οφείλεται στα καθαρά αποτελέσματα του εμπορίου.

Η σημασία όμως της περιοχής αυτής για την βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ οφείλεται και στην ιδιαίτερη θέση που κατέχει στην παγκόσμια οικονομία. Παρόλο που η Γερμανία, όπως θα αναλυθεί στο επόμενο μέρος, κατέχει την ηγετική θέση στο εξωτερικό εμπόριο της περιοχής, μια πιθανή οικονομική ανάκαμψη και αύξηση των εισαγωγών αυτής της ομάδας χωρών, που αποτελεί το μεγαλύτερο εμπορικό μπλοκ της παγκόσμιας οικονομίας, θα οδηγούσε στην αύξηση των εξαγωγών και της εισαγωγικής "ικανότητας" όλων των υπόλοιπων περιοχών της παγκόσμιας οικονομίας με σημαντικά άμεσα και έμμεσα θετικά αποτελέσματα για τις ΗΠΑ.

Η δεύτερη πιο σημαντική περιοχή για τις ΗΠΑ είναι οι Άλλες Αναπτυγμένες χώρες, κυρίως ο Καναδάς. Το διμερές εμπόριο έχει εξαιρετική σημασία για τα δύο μέρη και διπλάσια σχετική σημασία για την περιοχή αυτή. Παρόλο που οι ΗΠΑ έχουν ελλείμματα με την περιοχή αυτά οφείλονται αποκλειστικά στις εισαγωγές μη βιομηχανικών προϊόντων. Παράλληλα οι ΗΠΑ επιτυγχάνουν σημαντικές καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων ιδιαίτερα μετά την σχετική αναστροφή του εμπορίου τους στα τέλη του 1980. Η Ευρωπαϊκές χώρες κατέχουν μια ισχυρή θέση στο εξωτερικό εμπόριο της περιοχής από την οποία μπορούν να προέλθουν και σημαντικά έμμεσα οφέλη για το Αμερικανικό εμπόριο σε μια πιθανή ευρωπαϊκή ανάκαμψη λόγω των σημαντικών εξαγωγών που κατευθύνονται στην Ευρώπη.

Η Λ.Αμερική είναι ιδιαίτερα σημαντική για το εμπόριο των ΗΠΑ τόσο ως περιοχή προέλευσης εισαγωγών ενέργειας και πρώτων υλών όσο και ως τόπος εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων από την οποία οι ΗΠΑ αντλούν τα μεγαλύτερα πλεονάσματά τους στο εμπόριο αυτό. Η αγορά

της περιοχής αυτής είναι χώρος σκληρού ανταγωνισμού ανάμεσα στις βιομηχανικές χώρες, οι οποίες έχουν κοινό συμφέρον στην αύξηση του εισοδήματος της περιοχής. Οι ΗΠΑ από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 προσπαθούν να αποτρέψουν την αυξανόμενη εισχώρηση των Ευρωπαίων στις περιοχές της Αμερικανικής ηπείρου. Ο έλεγχος του χρηματιστικού συστήματος της Λ.Αμερικής (πχ. η δημιουργία της Inter-American Bank) αφού στο διεθνές εμπόριο ο έλεγχος της χρηματοδότησης συνεπάγεται και τον έλεγχο του εμπορίου, ο σχηματισμός της NAFTA (πχ. καμιά ευρωπαϊκή χώρα εκτός της Ισπανίας δεν αγοράζει Μεξικανικό πετρέλαιο), και η γνωστή υποστήριξη αυταρχικών καθεστώτων πρέπει να εκτιμηθούν μέσα στο πλαίσιο των ανταγωνιστικών σχέσεων Ευρώπης και ΗΠΑ.

Το διμερές εμπόριο με την Ιαπωνία αντιπροσωπεύει για τις ΗΠΑ την περιοχή διάθεσης ενός πολύ σημαντικού τμήματος των καθαρών εξαγωγών τροφίμων αλλά και προέλευσης του σημαντικότερου τμήματος των καθαρών εισαγωγών βιομηχανικών προϊόντων. Το διμερές εμπόριο έχει μεγαλύτερη βαρύτητα για την Ιαπωνία και οι ΗΠΑ έχουν σταδιακά χάσει ένα σημαντικό μερίδιο της αγοράς της. Η μικρή βελτίωση του διμερούς εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ μετά το 1986 προήλθε αποκλειστικά από την αύξηση των καθαρών πρωτογενών εξαγωγών τους ενώ η υποτίμηση του δολλαρίου φαίνεται ότι επιβραδύνει απλώς τις καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων.

Τα ίδια σχεδόν ισχύουν για την Ασία ως προς τη σημασία των διμερών εμπορικών ισοζυγίων με την διαφορά ότι η βαρύτητα του διμερούς εμπορίου έχει αυξηθεί σημαντικά και για τις δύο πλευρές τις δυο προηγούμενες δεκαετίες. Αν ληφθεί υπόψη η φύση των οικονομιών της περιοχής αυτής και οι σημαντικές εξαγωγές στην Ευρώπη προκύπτει και η πιθανότητα σημαντικών έμμεσων οφελειών από την αύξηση του εισοδήματος της περιοχής. Ταυτόχρονα, και για τους ίδιους λόγους, και αυτή η περιοχή είναι χώρος σκληρού ανταγωνισμού ανάμεσα στις ΗΠΑ, την Ιαπωνία και την Γερμανία με την Ιαπωνία να κατέχει προς το παρόν την καλύτερη θέση στην περιοχή. Τα ανοίγματα των ΗΠΑ στην μετα-Μαοϊκή Κίνα, οι δεσμεύσεις στην Κορέα, η προσπάθεια διείσδυσης στην Ινδία και οι πιέσεις για την δημιουργία μιας ζώνης ελεύθερων εξαγωγών στην Ν.Α.Ασία εντάσσονται στο πλαίσιο αυτό.

Οι διμερείς σχέσεις ΗΠΑ και Μ.Ανατολής είναι ευνόητο ότι περιστρέφονται γύρω από τον ρόλο της ενέργειας στην παγκόσμια οικονομία και αποκτούν ιδιαίτερη και πολυδιάστατη σημασία σε περιόδους "ενεργειακών κρίσεων". Οι ΗΠΑ εισάγουν ένα αξιόλογο τμήμα της ενέργειάς τους από την περιοχή αυτή στην αγορά της οποίας κατέχουν επίσης σημαντική θέση. Συνολικά την δεκαετία του 1970 οι ΗΠΑ απέσπασαν από την περιοχή αυτή πολύ σημαντικά πλεονάσματα βιομηχανικών εξαγωγών και με την εξαίρεση της Γερμανίας ήταν η μόνη χώρα που τελικά κάλυψε το 90% του διμερούς ενεργειακού ελλείμματος, ενώ η Υπ.Ευρώπη και η Ιαπωνία κάλυπταν μόνο το 30% ως 40% των καθαρών εισαγωγών ενέργειας. Η κατάσταση αυτή εντάθηκε ακόμη περισσότερο την επόμενη δεκαετία αφού η περιοχή αυτή ήταν πρακτικά η μόνη από την οποία οι ΗΠΑ αντλούσαν συνολικά εμπορικά πλεονάσματα λόγω των καθαρών εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων. Φαίνεται ότι στην πράξη το αυξημένο εισόδημα της περιοχής από τις εξαγωγές ενέργειας οφελεί σχετικά περισσότερο τις ΗΠΑ (αλλά και την Γερμανία) από τις άλλες αναπτυσσόμενες περιοχές του κόσμου. Από την πλευρά της Υπ.Ευρώπης, όπως αναπτύσσεται

εκτενέστερα στο έβδομο κεφάλαιο, η παράταση των εκτεταμένων ελλειμμάτων με την περιοχή αυτή καθιστά αδύνατη την χρηματοδότηση του εμπορίου με τις αναπτυσσόμενες χώρες αλλά και τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης το οποίο εξαρτάται σε κρίσιμο βαθμό από τις εξαγωγικές πιστώσεις. Στα πλαίσια αυτά πρέπει να εκτιμηθεί και η στάση της Ευρώπης κατά το παρελθόν σχετικά με τις συνομιλίες του Camp David και η εχθρική στάση, ιδιαίτερα της Γαλλίας, έναντι των ΗΠΑ κατά τα γεγονότα του Iran.

Με την Αφρική συμβαίνει εντελώς το αντίθετο. Είναι η περιοχή με την οποία οι ΗΠΑ είχαν τα υψηλότερα ελλείμματα σε διμερές επίπεδο την δεκαετία του 1970 λόγω των καθαρών εισαγωγών ενέργειας που απέκτησαν για τις ΗΠΑ την ίδια βαρύτητα με τις εισαγωγές από την Λ.Αμερική. Η διαφορά είναι ότι η εδραιωμένη θέση της Υπ.Ευρώπης (πχ. Συνθήκη του Lome και "προνόμια" για την Ευρώπη, σχέσεις ΗΠΑ και Λιβύης, αυξημένη επιρροή των ΗΠΑ στην Ν.Αφρική) στην περιοχή αυτή αποτρέπει την κάλυψη των ελλειμμάτων αυτών εκ μέρους των ΗΠΑ με καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων με αποτέλεσμα οι χώρες της Υπ.Ευρώπη - και σε μικρότερο βαθμό η Ιαπωνία και οι Κ.Σχεδιασμένες χώρες - να είναι οι σχετικά περισσότερο ωφελημένες από τα αυξημένα εισοδήματα της περιοχής εις βάρος των ΗΠΑ αλλά και της Γερμανίας.

Η σημασία των σχέσεων ΗΠΑ - Γερμανίας έγκειται πολύ περισσότερο στις σχετικές θέσεις των δυο κρατών στις υπόλοιπες περιοχές του κόσμου παρά στις διμερείς εμπορικές σχέσεις οι οποίες παρουσιάζουν συνεχή ελλείμματα εις βάρος των ΗΠΑ που οφείλονται στο εμπόριο των βιομηχανικών προϊόντων, αν και η μείωση των ελλειμμάτων αυτών φαίνεται να παίζει ένα ρόλο στα τέλη της δεκαετίας του 1980 στην σχετική βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ. Την δεκαετία του 1980 το συνολικό διμερές έλλειμμα των ΗΠΑ με την Ευρώπη προερχόταν κατά τα 3/4 από την χώρα αυτή και η σημασία του διμερούς εμπορίου παρόλο που ήταν ανάλογη για τις δυο χώρες μειώθηκε για τις ΗΠΑ ενώ έμεινε σχετικά σταθερή για την Γερμανία. Όπως αναλύεται λεπτομερώς στο επόμενο μέρος, το πρότυπο του ενδο-ευρωπαϊκού εμπορίου, οι εμπορικές σχέσεις των αναπτυσσόμενων περιοχών με την Υπ.Ευρώπη και η ισοτιμία μεταξύ δολλαρίου και μάρκου καθιστούν τις σχέσεις ανάμεσα στις δυο χώρες ιδιαίτερα πολύπλοκες με τα συμφέροντά τους να διέπονται ταυτόχρονα από τάσεις συνεργασίας και σκληρού ανταγωνισμού.

Η βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ μπορεί να προέλθει, γενικά, από την εφαρμογή τριών μεθόδων οικονομικής πολιτικής, μεμονωμένα ή σε κάποιο συνδυασμό:

1. Την εφαρμογή μιας εκτεταμένης προστατευτικής πολιτικής με σκοπό την μείωση των εισαγωγών τουλάχιστον έναντι των περιοχών με τις οποίες οι ΗΠΑ έχουν τα σημαντικότερα διμερή ελλείμματα. Η πολιτική αυτή, ωστόσο, θα επέφερε και την αντίστοιχη απάντηση σε διμερές επίπεδο τουλάχιστον από τις ανεπτυγμένες περιοχές του κόσμου.
2. Την αύξηση είτε της "εισαγωγική ικανότητας" ή της "εισαγωγικής θέλησης" των περιοχών προς τις οποίες κατευθύνεται ένα σημαντικό τμήμα των Αμερικανικών εξαγωγών είτε και του μεριδίου που καταλαμβάνουν οι Αμερικανικές πωλήσεις στις περιοχές αυτές. Αυτό

θα σήμαινε φυσικά και την ανακατανομή των παγκοσμίων πλεονασμάτων και ελλειμμάτων με ταυτόχρονη μείωση του μεγέθους των εμπορικών πλεονασμάτων της Ιαπωνίας και της Γερμανίας.

3. Την μονομερή υποτίμηση εκ μέρους των ΗΠΑ τουλάχιστον σε σχέση με τα νομίσματα των κύριων ανταγωνιστών τους και ιδιαίτερα των ευρωπαϊκών νομισμάτων.

Ως επιλογές πολιτικής για τις ΗΠΑ μπορούν να χαρακτηριστούν μόνο η εφαρμογή ενός εκτεταμένου θεσμικού πλαισίου προστατευτικών κανόνων και η υποτίμηση του δολλαρίου. Η εφαρμογή μιας εκτεταμένης προστατευτικής πολιτικής πρέπει μάλλον να αποκλειστεί αφού το πιθανότερο είναι ότι θα προκαλούσε μια αντίστοιχη αντίδραση από τις υπόλοιπες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας και κυρίως την Ευρώπη και την Ιαπωνία. Από την άλλη μεριά, η αύξηση της εισαγωγικής ικανότητας της παγκόσμιας οικονομίας μπορεί να προέλθει, ουσιαστικά, μόνο μέσω μιας ανάκαμψης του μεγαλύτερου εμπορικού μπλοκ που αποτελεί η Ευρωπαϊκή οικονομία, παράγοντας σημαντικά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα για ολόκληρο τον υπόλοιπο κόσμο. Στο επόμενο μέρος της εργασίας θα εξετάσουμε τις ιδιαιτερότητες και τις προϋποθέσεις που ενέχει η διαδικασία αυτή η οποία σε ένα μεγάλο βαθμό σχετίζεται με την μοναδική ουσιαστικά επιλογή πολιτικής των ΗΠΑ: Μόνο το "όπλο" της υποτίμησης είναι στην διάθεση των ΗΠΑ υπό τους περιορισμούς που αναπτύχθηκαν στο 1ο μέρος της εργασίας. Στο επόμενο τμήμα της εργασίας θα εξετάσουμε τις επιπτώσεις της Αμερικανικής πολιτικής έναντι του δολλαρίου και των πιθανών μειώσεων της διεθνούς τιμής του για τον σύνολο της ευρωπαϊκής οικονομίας.

ΜΕΡΟΣ Γ

ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΗΣ ΙΣΟΤΙΜΙΑΣ ΤΟΥ ΔΟΛΛΑΡΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Κεφάλαιο 7: Το Πρότυπο του Ευρωπαϊκού Εμπορίου και η Ιδιάζουσα Ασυμμετρία των Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σχέσεων

Κεφάλαιο 8: Ο Αντιπληθωριστικός Χαρακτήρας της Γερμανικής Οικονομικής Πολιτικής ως Αποτέλεσμα της Πολιτικής Διαχείρισης της Ισοτιμίας του Δολλαρίου και η Ασυμμετρία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος

Κεφάλαιο 7 Το Πρότυπο του Ευρωπαϊκού Εμπορίου και η Ιδιάζουσα Ασυμμετρία των Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σχέσεων

Στο πρώτο αυτό κεφάλαιο του Γ' μέρους έχει ως στόχο την παράθεση και εξέταση της ιδιάζουσας ασυμμετρίας των Ευρωπαϊκών οικονομικών σχέσεων που καθιστά την Γερμανία την μοναδική κινητήρια δύναμη οποιασδήποτε πιθανής οικονομικής ανάκαμψης για το σύνολο των Ευρωπαϊκών χωρών. Στο πρώτο τμήμα του κεφαλαίου εξετάζεται η ένταση των εμπορικών δεσμών ανάμεσα και μέσα στις πέντε μείζονες περιφέρειες της παγκόσμιας οικονομίας: την Δυτική Ευρώπη (που περιλαμβάνει την Γερμανία και την Υπόλοιπη Ευρώπη), την περιοχή της Αμερικής (που περιλαμβάνει ολόκληρη την Αμερικανική ήπειρο), την περιοχή του Ειρηνικού (που περιλαμβάνει την Ιαπωνία και την Ασία μαζί με την Κίνα), την περιοχή της πρ.ΕΣΣΔ μαζί με την Ανατολική Ευρώπη και τέλος τον Υπόλοιπο κόσμο (που περιλαμβάνει την Μέση Ανατολή και την Αφρική). Τα βασικά συμπεράσματα είναι οι ισχυρές εμπορικές συνδέσεις μέσα στις περισσότερες από τις περιφέρειες αυτές καθώς και η ανάδειξη της Ευρώπης τόσο ως το ισχυρότερο εμπορικό μπλοκ της παγκόσμιας οικονομίας όσο και η περιοχή με τις εντονότερες ενδο-περιφερειακές συνδέσεις. Στη συνέχεια εξετάζεται το εμπορικό πρότυπο της Γερμανίας και της Υπόλοιπης Ευρώπης, η εξέλιξη των εμπορικών τους ισοζυγίων καθώς και η δομή των διμερών εμπορικών τους λογαριασμών με τις υπόλοιπες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας.

Στο δεύτερο τμήμα του κεφαλαίου επιχειρείται, αρχικά, μια "θεωρητική" τυποποίηση της έννοιας και των διαστάσεων των "χρηματοδοτικών περιορισμών" του ισοζυγίου πληρωμών. Στη συνέχεια εξετάζεται η σημασία των ενδο-Ευρωπαϊκών εμπορικών σχέσεων οι οποίες σχηματίζουν ένα ιεραρχικό πρότυπο με την Γερμανική οικονομία στην κορυφή. Το ιεραρχικό αυτό πρότυπο αποτελεί την βάση της ασυμμετρίας των Ευρωπαϊκών οικονομικών σχέσεων με την έννοια ότι ο μόνος τρόπος που οι μεμονωμένες χώρες μπορούν να επιτύχουν την ανάκαμψη των οικονομιών τους είναι μέσω μιας κοινής ανάκαμψης της Ευρωπαϊκής οικονομίας ως σύνολο. Το επίκεντρο, ωστόσο, της έλλειψης μιας κοινής ανάκαμψης της Ευρωπαϊκής οικονομίας είναι η αντίθεση της Γερμανίας στην εφαρμογή πολιτικών οικονομικής ανάκαμψης και η αυστηρή προσήλωση της σε ένα σταθερό αντιπληθωριστικό πρότυπο.

7.1 Το Πρότυπο του Ευρωπαϊκού Εμπορίου

Η Περιφερειοποίηση των Διεθνών Εμπορικών Ανταλλαγών

Ένα από τα μείζονα προβλήματα της θεματικής της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας αφορά το θέμα της περιφερειοποίησης της παγκόσμιας οικονομίας. Το βασικό ερώτημα που τίθεται είναι αν η αναδεικνυόμενη παγκόσμια οικονομία θα βασισθεί στην πολιτική και οικονομική συνεργασία ανάμεσα στις μείζονες οικονομικές δυνάμεις - ΗΠΑ, Γερμανία και Ιαπωνία - ή εναλλακτικά, οι κύριες περιοχές στις οποίες ηγούνται οι δυνάμεις αυτές - Αμερική, Ευρώπη και Ασία-Ειρηνικός - θα τείνουν να ενοποιούνται οικονομικά και πολιτικά και να ανταγωνίζονται με ολοένα και οξύτερους τρόπους.¹ Ένα από τα χαρακτηριστικά στοιχεία των αναλύσεων αυτών είναι η άμεση ή έμμεση αναφορά τους στην εμπειρία της μεσοπολεμικής περιόδου όταν η ανάδειξη των περιφερειακών εμπορικών μπλόκς κατέληξε σε πολιτικές εμπορικών διακρίσεων, προστατευτισμού, ανταγωνιστικών υποτιμήσεων και τελικά στον Β' παγκόσμιο Πόλεμο. Το Βρετανικό σύστημα των "Αυτοκρατορικών Προτιμήσεων" και το Γαλλικό "Μπλόκ του Φράγκου" αποτελούν δυο από τα κυριότερα παραδείγματα περιφερειοποίησης κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1930², που συνδέονται με φαινόμενα οικονομικού αποκλεισμού και διεθνούς σύγκρουσης.

Τα δεδομένα των Πινάκων 7.1.1 και 7.1.2 δείχνουν ότι ανάμεσα στις περιοχές-χώρες που συγκροτούν τις πέντε περιφέρειες στις οποίες διαιρέσαμε την παγκόσμια οικονομία - Δυτική Ευρώπη, περιοχή Αμερικής, περιοχή Ειρηνικού, πρ.ΕΣΣΔ και Ανατολική Ευρώπη, Υπόλοιπος κόσμος - υπάρχουν και οι εντονότερες εμπορικές σχέσεις. Το στοιχείο αυτό παρουσιάζεται με ιδιαίτερη ένταση στην περίπτωση της Δ.Ευρώπης. Το 70% του εμπορίου της περιφέρειας αυτής λαμβάνει χώρα ανάμεσα στις χώρες της περιοχής οι εξαγωγές των οποίων αποτελούν το 43% του διεθνούς εμπορίου. Η ηγεμονική εμπορική δύναμη της περιφέρειας είναι η Γερμανία οι εξαγωγές της οποίας ισοδυναμούν με το 1/4 του συνόλου της περιφέρειας και οι εξαγωγές της στις υπόλοιπες χώρες της περιοχής ισοδυναμούν με το 1/4 των συνολικών εισαγωγών των χωρών αυτών. Το 13% των εξαγωγών και το 11% των εισαγωγών της περιφέρειας προέρχεται από την περιοχή της Αμερικανικής ηπείρου με σημαντικότερο εμπορικό εταίρο τις ΗΠΑ. Το 7% των εξαγωγών και το 9% των εισαγωγών λαμβάνει χώρα με την περιοχή του Ειρηνικού ενώ το υπόλοιπο τμήμα του εξωτερικού εμπορίου της περιοχής μοιράζεται ανάμεσα στις πρώην Κεντρικά Σχεδιασμένες Οικονομίες και τις χώρες της Μ.Ανατολής και της Αφρικής.

Οι χώρες της Αμερικανικής ηπείρου εμφανίζουν επίσης έναν σημαντικό βαθμό εμπορικής αλληλεξάρτησης αφού κατά μέσο όρο το ήμισυ σχεδόν των εξαγωγών τους, που αποτελούν το 1/4 σχεδόν του διεθνούς εμπορίου, λαμβάνει χώρα στα πλαίσια του ενδο-περιφερειακού εμπορίου περιοχής αυτής, η οποία στην οποία οι ΗΠΑ κατέχουν την ηγεμονική θέση. Σημαντικές περιοχές εξαγωγών για την Αμερικανική ήπειρο αποτελούν η Δ.Ευρώπη και η περιοχή του Ειρηνικού στις

1 Βλ. *Stubbs, R. and Underhill, G. (eds) (1994), σ. 331.*

2 Βλ. *Oye, K.A. (1992), σ. 79 κ.ε.*

οποίες στην ουσία κατευθύνεται, εξ ημισείας, το υπόλοιπο τμήμα των εξαγωγών της. Από τη άποψη των εισαγωγών φαίνεται ότι για το σύνολο της περιοχής το ενδο-περιφερειακό εμπόριο είναι και πάλι το σημαντικότερο με εξαίρεση τις ΗΠΑ οι εισαγωγές των οποίων προέρχονται κατά κύριο λόγο από την περιοχή του Ειρηνικού.

Πίνακας 7.1.1

Περιφερειακή Συγκέντρωση του Εμπορίου στην Παγκόσμια Οικονομία, 1989																				
Εξαγωγές, Σύνολο Προϊόντων, Τρεχ.Τιμές																				
1989		ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ			Περιοχή ΑΜΕΡΙΚΗΣ				Περιοχή ΕΙΡΗΝΙΚΟΥ				Προϊόν Κ. ΣΧΕΔΙΑΣΜΕΝΕ			Υπόλοιπος Κόσμος			ΚΟΣΜΟΣ	
		Σύνολο	Υπ.Ευρ.	Γερμανία	Σύνολο	ΗΠΑ	Αλ.Ανεπ.	Λ.Αμερικη	Σύνολο	Ιαπωνία	Ασία	Κίνα	Σύνολο	πρ.ΕΣΣΔ	Αν.Ευρώπη	Σύνολο	Μ.Ανατολή	Αφρική	%	Σύνολο
ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	Σύνολο	71%	58%	13%	13%	8%	3%	2%	7%	2%	4%	0%	3%	2%	2%	6%	3%	3%	43%	100%
	Υπ.Ευρώπη	71%	53%	18%	13%	8%	3%	2%	7%	2%	4%	0%	3%	2%	1%	6%	3%	4%	32%	100%
	Γερμανία	73%	73%		12%	8%	3%	2%	7%	2%	4%	1%	3%	2%	2%	4%	2%	2%	11%	100%
Περιοχή ΑΜΕΡΙΚΗΣ	Σύνολο	22%	18%	4%	48%	22%	15%	11%	23%	11%	11%	1%	2%	2%	1%	4%	3%	2%	22%	100%
	ΗΠΑ	26%	21%	5%	39%		25%	14%	28%	12%	15%	1%	2%	1%	1%	5%	3%	2%	12%	100%
	Αλ.Ανεπ.	14%	12%	2%	59%	53%	3%	3%	22%	11%	9%	2%	1%	1%	0%	3%	2%	1%	6%	100%
	Λ.Αμερικη	25%	19%	6%	55%	39%	2%	14%	9%	5%	4%	1%	6%	3%	3%	5%	3%	2%	4%	100%
Περιοχή ΕΙΡΗΝΙΚΟΥ	Σύνολο	18%	13%	5%	35%	28%	5%	2%	39%	8%	27%	5%	3%	2%	1%	5%	3%	2%	23%	100%
	Ιαπωνία	21%	15%	6%	44%	34%	6%	3%	29%		25%	3%	2%	2%	0%	4%	3%	1%	9%	100%
	Ασία	17%	13%	5%	31%	26%	4%	1%	44%	14%	24%	7%	2%	2%	0%	6%	4%	2%	11%	100%
	Κίνα	7%	5%	3%	10%	6%	3%	1%	64%	16%	47%		10%	5%	4%	10%	5%	5%	2%	100%
Προϊόν Κ.ΣΧΕΔ.	Σύνολο	23%	18%	5%	6%	2%	0%	5%	9%	1%	4%	5%	57%	20%	37%	4%	2%	2%	7%	100%
	πρ.ΕΣΣΔ	21%	18%	3%	10%	0%	0%	9%	13%	1%	7%	5%	49%		49%	7%	3%	4%	4%	100%
	Αν.Ευρώπη	25%	18%	7%	3%	3%			5%	1%	0%	4%	66%	43%	23%	1%	1%	0%	4%	100%
Υπόλοιπος Κόσμος	Σύνολο	40%	33%	6%	18%	11%	1%	6%	23%	10%	12%	0%	3%	1%	2%	16%	11%	5%	5%	100%
	Μ.Ανατολή	27%	23%	4%	18%	9%	1%	8%	33%	15%	18%	0%	3%	1%	2%	19%	16%	4%	3%	100%
	Αφρική	60%	49%	11%	19%	15%	1%	3%	5%	2%	3%	1%	4%	2%	3%	12%	4%	8%	2%	100%
ΚΟΣΜΟΣ	Σύνολο	44%	35%	9%	25%	15%	6%	4%	19%	6%	11%	2%	7%	3%	4%	6%	3%	3%	100%	100%

Ο Πίνακας αθροίζεται "οριζόντια". Η προτελευταία στήλη δείχνει τις συνολικές εξαγωγές κάθε περιοχής ως ποσοστό του διεθνούς εμπορίου

Το ενδο-περιφερειακό εμπόριο της περιοχής του Ειρηνικού φαίνεται ότι είναι σχετικά λιγότερο ανεπτυγμένο από τις προηγούμενες δυο περιοχές του πλανήτη. Τα 3/4 περίπου των εξαγωγών της περιοχής συνολικά μοιράζονται ανάμεσα στις χώρες της περιφέρειας και τις χώρες της Αμερικανικής ηπείρου ενώ το υπόλοιπο σχεδόν τμήμα απορροφάται από την Δ. Ευρώπη. Η σημασία του ενδο-περιφερειακού εμπορίου φαίνεται να είναι σχετικά μικρότερη για την Ιαπωνία αφού λιγότερο από το 30% των εξαγωγών της χώρας κατευθύνεται στην περιφέρεια ενώ ο κύριος όγκος των εξαγωγών της απορροφάται από την Αμερικανική ήπειρο και κυρίως τις ΗΠΑ. Αντίθετα το σημαντικότερο τμήμα των Ασιατικών εξαγωγών κατευθύνεται στις χώρες της περιφέρειας παρόλο που οι ΗΠΑ απορροφούν το 1/4 περίπου των συνολικών εξαγωγών της περιοχής αυτής οι οποίες είναι μεγαλύτερες από τις Ιαπωνικές και σχεδόν ισοδύναμες με τις εξαγωγές της Γερμανίας και των ΗΠΑ. Οι εμπορικές ανταλλαγές της περιφέρειας αυτής από την πλευρά των εισαγωγών φαίνεται ότι κινούνται στα ίδια με τα ανωτέρω πρότυπα. Το ήμισυ σχεδόν των εισαγωγών της περιοχής λαμβάνει χώρα στα πλαίσια του ενδο-περιφερειακού εμπορίου ενώ το 1/4 των Ιαπωνικών εισαγωγών προέρχεται από τις ΗΠΑ. Οι Ευρωπαϊκές χώρες, τέλος, καταλαμβάνουν το 17% τόσο της Ασιατικής όσο και της Ιαπωνικής αγοράς.

Οι εξαγωγές της Αφρικής είναι προσανατολισμένες κατά τα 3/5 στις Ευρωπαϊκές χώρες ενώ οι εξαγωγές της Μέσης Ανατολής μοιράζονται ανάμεσα στα τρία μεγαλύτερα εμπορικά μπλόκς. Ωστόσο οι Ευρωπαϊκές χώρες κατέχουν τα σχετικά μεγαλύτερα μερίδια των αγορών και των δυο αυτών περιοχών οι συνολικές εισαγωγές των οποίων αποτελούν εξ ημισείας το 6% του διεθνούς εμπορίου.

Πίνακας 7.1.2

Περιφερειακή Συγκέντρωση του Εμπορίου στην Παγκόσμια Οικονομία, 1989																			
Εισαγωγές, Σύνολο Προϊόντων, Τρεχ.Τιμές																			
1989		ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ			Περιοχή ΑΜΕΡΙΚΗΣ				Περιοχή ΕΙΡΗΝΙΚΟΥ				Πρώην Κ. ΣΧΕΔΙΑΣΜΕΝΕ			Υπόλοιπος Κόσμος			ΚΟΣΜΟΣ
	Σύνολο	Υπ.Ευρ.	Γερμανία	Σύνολο	ΗΠΑ	Αλ.Ανεπ.	Λ.Αμερική	Σύνολο	Ιαπωνία	Ασία	Κίνα	Σύνολο	πρ.ΕΣΣΔ	Αν.Ευρώπη	Σύνολο	Μ.Ανατολή	Αφρική	Σύνολο	
ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	Σύνολο	71%	72%	68%	22%	22%	22%	20%	16%	17%	17%	11%	20%	24%	18%	44%	37%	52%	43%
	Υπ.Ευρώπη	52%	48%	68%	16%	17%	16%	15%	12%	12%	13%	6%	15%	18%	12%	36%	29%	45%	32%
	Γερμανία	19%	24%		6%	6%	6%	5%	4%	4%	4%	5%	6%	5%	6%	8%	9%	7%	11%
Περιοχή ΑΜΕΡΙΚΗΣ	Σύνολο	11%	11%	11%	42%	32%	58%	54%	27%	41%	22%	14%	8%	11%	5%	17%	19%	15%	22%
	ΗΠΑ	7%	7%	7%	19%		54%	38%	18%	25%	16%	8%	3%	5%	2%	10%	11%	8%	12%
	Αλ.Ανεπτ.	2%	2%	2%	15%	22%	4%	4%	7%	12%	5%	5%	1%	2%	0%	4%	4%	4%	6%
	Λ.Αμερική	2%	2%	3%	8%	10%	1%	12%	2%	3%	1%	1%	3%	4%	3%	3%	4%	3%	4%
Περιοχή ΕΙΡΗΝΙΚΟΥ	Σύνολο	9%	8%	13%	31%	42%	19%	11%	48%	33%	54%	55%	9%	15%	3%	21%	24%	17%	23%
	Ιαπωνία	5%	4%	6%	16%	21%	10%	7%	14%		21%	16%	3%	5%	1%	6%	7%	4%	9%
	Ασία	5%	4%	6%	14%	20%	8%	4%	27%	27%	24%	40%	3%	7%	0%	11%	13%	9%	11%
	Κίνα	0%	0%	1%	1%	1%	1%	0%	7%	6%	9%		3%	4%	2%	3%	3%	4%	2%
Πρώην Κ. ΣΧΕΔ.	Σύνολο	4%	4%	4%	2%	1%	0%	8%	4%	1%	2%	18%	61%	48%	71%	6%	5%	7%	7%
	πρ.ΕΣΣΔ	2%	2%	1%	2%	0%	0%	8%	3%	1%	2%	10%	28%		51%	5%	4%	6%	4%
	Αν.Ευρώπη	2%	2%	3%	0%	1%			1%	0%	0%	8%	33%	48%	21%	1%	1%	1%	4%
Υπόλοιπος Κόσμος	Σύνολο	4%	4%	4%	3%	3%	1%	7%	6%	8%	5%	1%	2%	2%	3%	13%	16%	10%	5%
	Μ.Ανατολή	2%	2%	1%	2%	2%	0%	5%	5%	8%	5%	1%	1%	1%	1%	10%	14%	4%	3%
	Αφρική	2%	3%	2%	1%	2%	0%	1%	1%	1%	0%	1%	1%	1%	1%	4%	2%	6%	2%
ΚΟΣΜΟΣ	%	44%	35%	9%	25%	15%	6%	4%	19%	6%	11%	2%	7%	3%	4%	6%	3%	3%	100%
	Σύνολο	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Ο Πίνακας αθροίζεται "κάθετα". Η προτελευταία γραμμή δείχνει τις συνολικές εισαγωγές κάθε περιοχής ως ποσοστό του διεθνούς εμπορίου

Οι χώρες της πρώην ΕΣΣΔ και της Ανατολικής Ευρώπης, τέλος, αποτελούσαν το 1989 μια περιοχή με ιδιαίτερα ανεπτυγμένο ενδο-περιφερειακό εμπόριο το οποίο ισοδυναμούσε με το 60% περίπου του συνολικού εμπορίου της περιφέρειας ενώ το 20% τόσο των εξαγωγών όσο και των εισαγωγών τους λάμβανε χώρα με τις Ευρωπαϊκές χώρες οι οποίες έχουν και το μεγαλύτερο μερίδιο των αγορών της περιοχής αυτής.

Συνοψίζοντας τα δεδομένα αυτά για τις εμπορικές ροές, φαίνεται ότι η Ευρώπη όχι μόνο αποτελεί το μεγαλύτερο εμπορικό μπλοκ της παγκόσμιας οικονομίας αλλά και μια περιοχή το ενδο-περιφερειακό εμπόριο της οποίας είναι πολύ περισσότερο ανεπτυγμένο σε σχέση με όλες τις άλλες περιφέρειες, καθιστώντας την Ευρωπαϊκή ήπειρο συνολικά, από μια άποψη, μια σχεδόν "ανεξάρτητη" περιοχή. Ούτε η περιοχή της Αμερικανικής ούτε της Ασιατικής ηπείρου παρουσιάζουν τα χαρακτηριστικά αυτά, τουλάχιστον με την ίδια ένταση. Για τις περιοχές αυτές, αντίθετα, οι δια-περιφερειακές εμπορικές συναλλαγές είναι σχεδόν εξίσου ανεπτυγμένες με τις αντίστοιχες ενδο-περιφερειακές.

Το Εμπορικό Πρότυπο της Υπόλοιπης Ευρώπης

Πίνακας 7.1.3

Εξαγωγές και Εισαγωγές της Υπόλοιπης Ευρώπης, 1970 - 1989						
Κατά Μείζονα Περιοχή της Παγκόσμιας Οικονομίας						
Σύνολο Προϊόντων, Τρεχ.Τιμές						
Σύνολο Προϊόντων	1970			1989		
	1970	1980	1989	1970	1980	1989
Δ.Ευρώπη	66.5%	67.6%	70.8%	66.5%	62.4%	71.9%
Υπ.Ευρώπη	44.9%	50.1%	52.7%	43.9%	43.9%	48.4%
Γερμανία	21.6%	17.5%	18.1%	22.7%	18.5%	23.5%
Περιοχή Αμερικής	17.5%	11.7%	12.5%	18.6%	13.1%	11.3%
ΗΠΑ	7.5%	5.2%	7.7%	10.3%	7.9%	7.2%
Αλ.Ανεπτ.	5.9%	3.4%	2.8%	5.5%	2.4%	2.1%
Λ.Αμερική	4.1%	3.1%	2.0%	2.9%	2.8%	2.0%
Περιοχή Ειρηνικού	4.1%	4.1%	6.9%	3.3%	4.9%	8.5%
Ιαπωνία	1.1%	1.0%	2.1%	2.0%	2.3%	4.1%
Ασία	2.5%	2.7%	4.4%	1.1%	2.3%	4.1%
Κίνα	0.4%	0.4%	0.3%	0.2%	0.3%	0.3%
Πρώην Κέντρο-Συεδ.	4.2%	4.2%	3.2%	4.1%	4.7%	3.9%
πρ.ΕΣΣΔ	2.0%	2.0%	1.8%	2.1%	2.9%	2.1%
Αν.Ευρώπη	2.2%	2.2%	1.5%	2.0%	1.8%	1.8%
Υπόλ. Κόσμος	7.7%	12.4%	6.5%	7.5%	14.8%	4.4%
Μ.Ανατολή	2.3%	5.4%	2.9%	3.1%	10.2%	1.9%
Αφρική	5.4%	7.0%	3.6%	4.3%	4.6%	2.5%
Συμμετοχή στο Παγκόσμιο Εμπόριο	32.9%	31.4%	32.1%	33.7%	35.8%	35.0%

Πίνακας 7.1.4

Σύνθεση του Εμπορίου της Υπόλοιπης Ευρώπης, 1970 - 1989						
Κατά Μείζονα Περιοχή της Παγκόσμιας Οικονομίας						
Τρεχ.Τιμές						
Σύνθεση Εμπορίου 1989	Εξαιρέσεις			Εισαγωγές		
	Βαθμιακά	Ενεργειακά	Πρωτογενή	Βαθμιακά	Ενεργειακά	Πρωτογενή
Δ.Ευρώπη	75.4%	7.2%	17.4%	80.1%	5.2%	14.6%
Υπ.Ευρώπη	75.0%	6.9%	18.0%	75.0%	6.9%	18.0%
Γερμανία	76.4%	7.8%	15.8%	90.6%	1.7%	7.7%
Περιοχή Αμερικής						
ΗΠΑ	85.1%	6.2%	8.7%	78.0%	3.7%	18.3%
Αλ.Ανεπτ.	83.7%	7.0%	9.3%	54.6%	4.6%	40.8%
Λ.Αμερική	86.8%	2.2%	11.0%	23.9%	18.7%	57.4%
Περιοχή Ειρηνικού						
Ιαπωνία	80.5%	0.5%	19.0%	98.9%	0.1%	0.9%
Ασία	89.8%	0.8%	9.4%	82.3%	0.1%	17.6%
Κίνα	53.7%	0.6%	45.7%	33.6%	3.1%	63.4%
Πρώην Κέντρο-Συεδ.						
πρ.ΕΣΣΔ	92.0%	0.6%	7.4%	21.7%	75.3%	3.0%
Αν.Ευρώπη	87.8%	1.5%	10.8%	61.5%	14.4%	24.1%
Υπόλ. Κόσμος						
Μ.Ανατολή	84.1%	1.7%	14.2%	17.5%	75.3%	7.2%
Αφρική	79.2%	4.2%	16.6%	15.3%	62.0%	22.7%
Κόσμος	78.1%	6.1%	15.8%	74.7%	9.4%	16.0%

Το εξωτερικό εμπόριο του συνόλου των χωρών της Υπόλοιπης Ευρώπης αποτελεί, τόσο από την πλευρά των εξαγωγών όσο και από την πλευρά των εισαγωγών, το 1/3 περίπου του διεθνούς εμπορίου. Κατά την διάρκεια των δυο τελευταίων δεκαετιών (Πίνακας 7.1.3) παρατηρείται μια εντατικοποίηση των εμπορικών συναλλαγών ανάμεσα στις χώρες της περιοχής με αποτέλεσμα σχεδόν το 50% του εξωτερικού εμπορίου τους να λαμβάνει χώρα μεταξύ τους και το 20% περίπου ανάμεσα στις χώρες αυτές και την Γερμανία. Ταυτόχρονα η εντατικοποίηση αυτή των ευρωπαϊκών εμπορικών συναλλαγών έγινε κατά κύριο λόγο "εις βάρος" των χωρών της Αμερικανικής ηπείρου και σε μικρότερο βαθμό των γειτονικών λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών της Ευρώπης, δηλαδή της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής. Ενώ στις αρχές της δεκαετίας του 1970 οι χώρες της Αμερικανικής ηπείρου συμμετείχαν σχεδόν κατά 20% στο εμπόριο της Υπ.Ευρώπης, στα τέλη της δεκαετίας του 1980 το μέγεθος αυτό μειώθηκε στο επίπεδο του 11%-12%. Αντίθετα, σχεδόν διπλασιάστηκε η σχετική σημασία των εμπορικών συναλλαγών με την Ιαπωνία και την Ασία ειδικά στο επίπεδο της συμμετοχής των εισαγωγών από τις περιοχές αυτές στις συνολικές εισαγωγές της περιφέρειας.

Τα 4/5 σχεδόν των εξαγωγών και τα 3/4 των εισαγωγών της περιοχής αποτελούνται από βιομηχανικά προϊόντα (Πίνακας 7.1.4). Οι εξαγωγές των χωρών της περιοχής στις υπόλοιπες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας αποτελούνται στο μεγαλύτερο μέρος τους από βιομηχανικά προϊόντα. Τα ενεργειακά προϊόντα αποτελούν το σημαντικότερο τμήμα των εισαγωγών από την πρ. ΕΣΣΔ, την Μ.Ανατολή και την Αφρική ενώ τα πρωτογενή προϊόντα αποτελούν σημαντικά τμήματα των συνολικών εισαγωγών από τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες και την Λατ. Αμερική. Στο πεδίο του βιομηχανικού εμπορίου (Πίνακας 7.1.5) το 50% των εξαγωγών της περιοχής κατευθύνεται στις χώρες της περιφέρειας και το 20% περίπου στην Γερμανία από την οποία

προέρχεται και το 30% περίπου των εισαγωγών. Η σημαντική μείωση του επιπέδου των εμπορικών

Πίνακας 7.1.5

Εξαγωγές και Εισαγωγές της Υπόλοιπης Ευρώπης, 1970, 1980, 1989						
Κατά Μείζονα Περιοχή της Παγκόσμιας Οικονομίας						
Βιομηχανικά Προϊόντα, Τρεχ. Τιμές						
Βιομηχανικά	Εξαγωγές			Εισαγωγές		
	1970	1980	1989	1970	1980	1989
Δ. Ευρώπη	63.6%	64.5%	68.3%	79.6%	77.7%	77.2%
Υπ. Ευρώπη	44.2%	48.2%	50.6%	49.5%	51.3%	48.6%
Γερμανία	19.4%	16.3%	17.7%	30.0%	26.5%	28.5%
Περιοχή Αμερικής	19.4%	12.8%	13.7%	13.8%	11.8%	9.7%
ΗΠΑ	7.5%	4.9%	8.4%	10.9%	8.9%	7.5%
Αλ. Ανεπτ.	7.1%	4.3%	3.0%	3.0%	1.9%	1.5%
Λ. Αμερική	4.8%	3.6%	2.3%		1.0%	0.6%
Περιοχή Ειρηνικού	4.2%	4.7%	7.5%	2.9%	7.0%	10.1%
Ιαπωνία	1.2%	1.0%	2.2%	2.7%	3.7%	5.4%
Ασία	2.5%	3.3%	5.1%		3.0%	4.6%
Κίνα	0.5%	0.4%	0.2%	0.2%	0.3%	0.1%
Πρώην Κεντρ. Σχεδ.	4.5%	4.6%	3.7%	3.7%	2.8%	2.1%
πρ. ΕΣΣΔ	2.4%	2.3%	2.1%	1.5%	0.9%	0.6%
Αν. Ευρώπη	2.2%	2.4%	1.6%	2.1%	1.9%	1.5%
Υπόλ. Κόσμος	8.4%	13.3%	6.8%		0.7%	1.0%
Μ. Ανατολή	2.5%	6.0%	3.1%			0.4%
Αφρική	5.8%	7.3%	3.6%		0.7%	0.5%
Συμμετοχή στο Παγκόσμιο Εμπόριο	37.5%	39.1%	33.8%	33.5%	36.8%	35.2%

συναλλαγών με όλες τις περιοχές της Αμερικανικής ηπείρου συνοδεύτηκε, κατά τις δυο τελευταίες δεκαετίες, με μια αντίστοιχη αύξηση της σημασίας του εμπορίου με την περιοχή του Ειρηνικού η οποία αποτελεί πλέον μια εξίσου σημαντική περιοχή προέλευσης βιομηχανικών εισαγωγών με εμφανείς τάσεις υποσκελισμού της Αμερικανικής ηπείρου στην αγορά της Υπόλοιπης Ευρώπης.

Πίνακας 7.1.6

Εξαγωγές και Εισαγωγές της Υπόλοιπης Ευρώπης, 1970 - 1989						
Κατά Μείζονα Περιοχή της Παγκόσμιας Οικονομίας						
Ενεργειακά Προϊόντα, Τρεχ. Τιμές						
Ενεργειακά	Εξαγωγές			Εισαγωγές		
	1970	1980	1989	1970	1980	1989
Δ. Ευρώπη	71.4%	82.3%	83.5%	25.8%	25.6%	40.3%
Υπ. Ευρώπη	45.3%	57.3%	60.3%	16.7%	21.5%	35.9%
Γερμανία	26.4%	25.1%	23.1%	9.2%	4.1%	4.4%
Περιοχή Αμερικής	12.7%	9.9%	11.9%	10.0%	5.9%	7.9%
ΗΠΑ	11.9%	8.5%	8.0%	3.7%	1.6%	2.9%
Αλ. Ανεπτ.		0.2%	3.2%	3.0%	1.0%	1.0%
Λ. Αμερική	0.8%	1.2%	0.7%	3.3%	3.3%	4.0%
Περιοχή Ειρηνικού	9.2%	0.7%	0.8%	1.3%	0.2%	0.2%
Ιαπωνία		0.0%	0.2%		0.0%	0.1%
Ασία	9.2%	0.7%	0.6%	1.3%	0.1%	0.1%
Κίνα		0.0%	0.0%		0.1%	0.1%
Πρώην Κεντρ. Σχεδ.	0.8%	0.6%	0.5%	8.7%	11.3%	19.7%
πρ. ΕΣΣΔ		0.1%	0.2%	6.4%	9.6%	16.9%
Αν. Ευρώπη	0.8%	0.5%	0.4%	2.3%	1.7%	2.8%
Υπόλ. Κόσμος	5.4%	6.4%	3.3%	54.2%	56.9%	31.9%
Μ. Ανατολή	1.3%	2.0%	0.8%	31.8%	43.9%	15.3%
Αφρική	4.0%	4.4%	2.5%	22.4%	13.0%	16.6%
Συμμετοχή στο Παγκόσμιο Εμπόριο	13.6%	12.8%	18.3%	36.8%	33.9%	30.6%

Πίνακας 7.1.7

Εξαγωγές και Εισαγωγές της Υπόλοιπης Ευρώπης, 1970 - 1989						
Κατά Μείζονα Περιοχή της Παγκόσμιας Οικονομίας						
Πρωτογενή Προϊόντα, Τρεχ. Τιμές						
Πρωτογενή	Εξαγωγές			Εισαγωγές		
	1970	1980	1989	1970	1980	1989
Ευρώπη	77.3%	73.0%	78.3%	45.6%	56.9%	65.9%
Υπ. Ευρώπη	47.7%	54.5%	60.1%	38.6%	47.7%	54.6%
Γερμανία	29.6%	18.5%	18.1%	6.9%	9.2%	11.3%
Περιοχή Αμερικής	11.0%	7.8%	7.3%	36.1%	27.7%	20.7%
ΗΠΑ	6.6%	4.3%	4.2%	11.2%	12.7%	8.3%
Αλ. Ανεπτ.	2.1%	1.4%	1.6%	13.9%	6.2%	5.3%
Λ. Αμερική	2.3%	2.1%	1.4%	11.0%	8.8%	7.1%
Περιοχή Ειρηνικού	2.6%	3.1%	6.2%	5.2%	3.9%	5.9%
Ιαπωνία	1.0%	1.5%	2.6%	0.7%	0.3%	0.2%
Ασία	1.3%	1.3%	2.7%	4.0%	3.0%	4.6%
Κίνα	0.4%	0.2%	1.0%	0.4%	0.6%	1.1%
Πρώην Κεντρ. Σχεδ.	3.7%	4.5%	1.8%	3.2%	2.8%	3.1%
πρ. ΕΣΣΔ	1.0%	2.1%	0.8%	1.9%	1.3%	0.4%
Αν. Ευρώπη	2.7%	2.4%	1.0%	1.3%	1.5%	2.7%
Υπόλ. Κόσμος	5.5%	11.7%	6.4%	9.9%	8.7%	4.4%
Μ. Ανατολή	1.5%	4.7%	2.6%	0.5%	1.2%	0.9%
Αφρική	4.0%	7.1%	3.8%	9.4%	7.5%	3.6%
Συμμετοχή στο Παγκόσμιο Εμπόριο	26.7%	30.8%	33.4%	33.0%	35.1%	36.8%

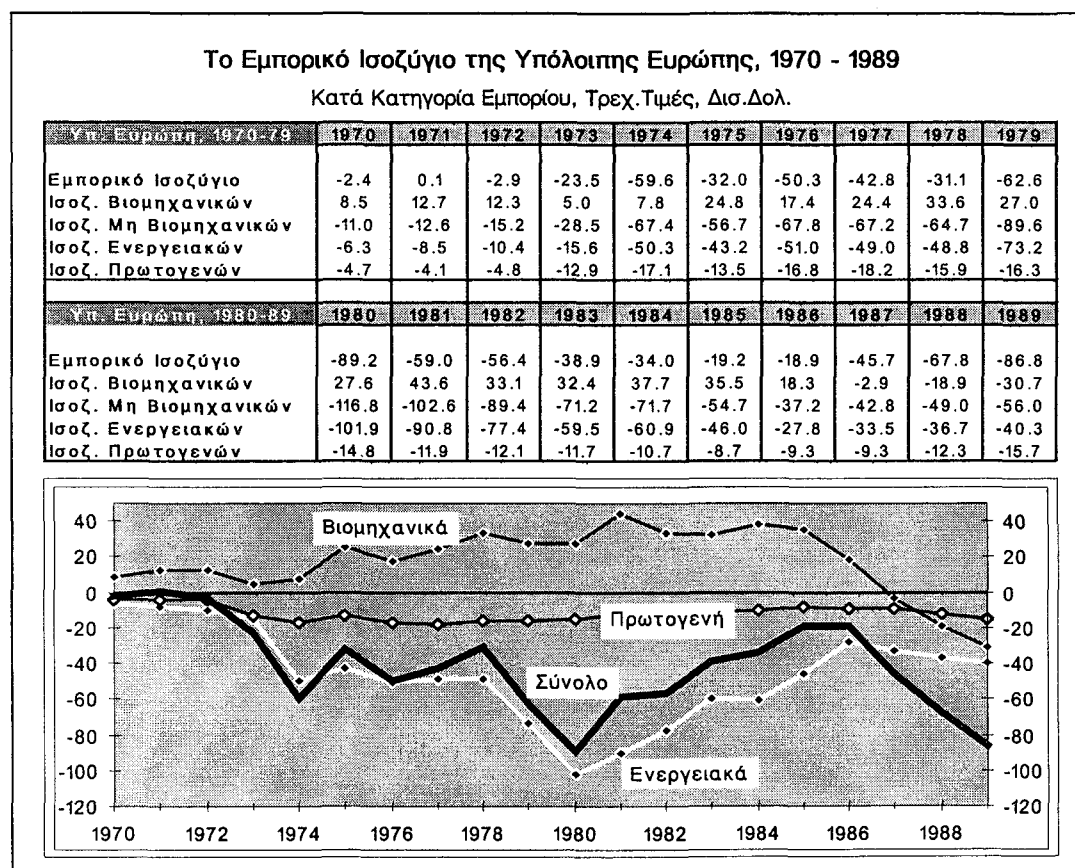
Στο πεδίο του εμπορίου ενεργειακών προϊόντων (Πίνακας 7.1.6) τα δυο βασικά χαρακτηριστικά είναι, πρώτον, ότι πάνω από τα 4/5 των εξαγωγών της περιοχής - που αποτελούν σχεδόν το 20%

των διεθνών εξαγωγών - λαμβάνει χώρα ανάμεσα στις χώρες της περιφέρειας και, δεύτερον, ότι πλέον το μέγεθος αυτό καλύπτει το 40% των ενεργειακών εισαγωγών της περιφέρειας οι οποίες συνολικά αποτελούν το 1/3 σχεδόν των παγκοσμίων εισαγωγών ενέργειας. Κατά την δεκαετία του 1970, αντίθετα, το 55% των ενεργειακών εισαγωγών της περιοχής προερχόταν από την Μ.Ανατολή και την Αφρική ενώ στα τέλη της δεκαετίας του 1980 από τις περιοχές αυτές προέρχεται το 30% των ενεργειακών εισαγωγών της και από τις πρώην Κεντρικά Σχεδιασμένες χώρες περίπου το 20%.

Ιδιαίτερα έντονες είναι οι εμπορικές σχέσεις ακόμα και στη κατηγορία των πρωτογενών προϊόντων όπου τα 4/5 των εξαγωγών και τα 2/3 των εισαγωγών λαμβάνουν χώρα ανάμεσα στις Ευρωπαϊκές χώρες. Η ένταση των ενδο-περιφερειακών εμπορικών σχέσεων παρουσίασε μια ιδιαίτερη επέκταση στο πεδίο των εισαγωγών κατά την περίοδο των δυο τελευταίων δεκαετιών και μια συνεχή μείωση της σχετικής σημασίας των εισαγωγών από την Αμερικανική ήπειρο που εξακολουθούν ωστόσο να αποτελούν το 1/5 των συνολικών πρωτογενών εισαγωγών της περιοχής

Η Εξέλιξη του Εμπορικού Ισοζυγίου και οι Διμερείς Εμπορικοί Λογαριασμοί της Υπόλοιπης Ευρώπης την Περίοδο 1970 - 1989

Πίνακας 7.1.8

Το εμπορικό ισοζύγιο της Υπ.Ευρώπης παρουσιάζει έλλειμμα καθ'όλη την περίοδο από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 ως τα τέλη της δεκαετίας του 1980 (Πίνακας 7.1.8). Η εξέλιξη των εμπορικών λογαριασμών της περιοχής κατά το διάστημα αυτό, ωστόσο, μπορεί να διαιρεθεί σε

επιμέρους περιόδους όπως φαίνεται και από το παραπάνω διάγραμμα. Η πρώτη περίοδος διαρκεί μέχρι το 1974 και αντανakλά την επιδείνωση τού εμπορικού ελλείμματος της περιοχής που προήλθε από την πρώτη ενεργειακή κρίση. Ανάμεσα στο 1970 και το 1974 το συνολικό εμπορικό έλλειμμα της περιοχής 20-πλασιάστηκε, αφού το ενεργειακό έλλειμμα 8-πλασιάστηκε και οι καθαρές εισαγωγές πρωτογενών προϊόντων 4-πλασιάστηκαν, παρά την συνεχή εμφάνιση ενός πλεονάσματος βιομηχανικών προϊόντων το οποίο όμως αντιστοιχούσε σε λιγότερο από το 1/8 των μη βιομηχανικών ελλειμμάτων. Στη συνέχεια παρατηρείται μια τάση μείωσης του εμπορικού ελλείμματος η οποία οφείλεται κατά κύριο λόγο στην επέκταση του βιομηχανικού πλεονάσματος της περιοχής παράλληλα με την σταθεροποίηση του μεγέθους των μη-βιομηχανικών ελλειμμάτων με αποτέλεσμα το 1978 οι καθαρές βιομηχανικές εξαγωγές να καλύπτουν τα 2/3 του ενεργειακού ελλείμματος ή το 50% του συνολικού μη-βιομηχανικού ελλείμματος. Μέχρι το 1980 όμως το εμπορικό έλλειμμα τριπλασιάζεται και πάλι λόγω της δεύτερης ενεργειακής κρίσης φτάνοντας τα 90 δισ.δολ. κατά το 1980, παρά την σχετική σταθερότητα του βιομηχανικού πλεονάσματος το οποίο όμως καλύπτει μόνο το 1/4 του μη-βιομηχανικού ελλείμματος που αποτελείται κατά 90% από ενεργειακές εισαγωγές.

Η επόμενη περίοδος μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980 χαρακτηρίζεται από μια εντυπωσιακή μείωση του συνολικού ελλείμματος της περιοχής που οφείλεται κυρίως στην μείωση του ενεργειακού ελλείμματος και κατά δεύτερο λόγο στην ταυτόχρονη αύξηση του βιομηχανικού πλεονάσματος. Μετά το 1986, όμως, το εμπορικό έλλειμμα της περιοχής επιδεινώνεται εκ νέου φτάνοντας και πάλι στα επίπεδα των αρχών της δεκαετίας. Οι αιτίες, ωστόσο, είναι διαφορετικές αφού κατά την περίοδο αυτή η επιδείνωση των εμπορικών λογαριασμών οφείλεται στις καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων: Το ισοζύγιο βιομηχανικού εμπορίου από 35 δισ.δολ. πλεόνασμα το 1985 μετατράπηκε σε 30 δισ.δολ. έλλειμμα το 1989. Το αποτέλεσμα είναι ότι στα τέλη της δεκαετίας του 1980 το συνολικό εμπορικό έλλειμμα της Υπ.Ευρώπης έφτασε και πάλι σχεδόν τα 90 δισ.δολ, όσα περίπου και το 1980, με το έλλειμμα αυτό να οφείλεται κατά 46% στις ενεργειακές εισαγωγές, 36% στο βιομηχανικό εμπόριο και το υπόλοιπο στις καθαρές εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων.

Οι Διμερείς Εμπορικοί Λογαριασμοί

Η περιοχή της Υπ.Ευρώπης, όπως ήδη αναφέραμε, είναι μια "ελλειμματική" συνολικά περιοχή κατά την τελευταία 20ετία. Την δεκαετία του 1970 (Πίνακας 7.1.9) η περιοχή συγκέντρωνε το 39% των παγκοσμίων ενεργειακών και το 25% των πρωτογενών ελλειμμάτων αλλά και το 16% των βιομηχανικών πλεονασμάτων. Συνολικά το έλλειμμα της περιοχής κατά την περίοδο αυτή αντιπροσώπευε το 54% των παγκοσμίων ελλειμμάτων. Κατά την επόμενη δεκαετία υπάρχει μια σαφής βελτίωση της εμπορικής θέσης της περιοχής που οφείλεται κατά κύριο λόγο στην μείωση των μη-βιομηχανικών ελλειμμάτων της παρά την μείωση επίσης του μεριδίου των βιομηχανικών πλεονασμάτων της. Κατά την περίοδο αυτή η Υπ.Ευρώπη συγκεντρώνει σωρευτικά το 31% των

παγκοσμίων ενεργειακών και το 14% των πρωτογενών ελλειμμάτων αλλά και το 7% των βιομηχανικών πλεονασμάτων.

Πίνακας 7.1.9

Συμμετοχή της Υπόλοιπης Ευρώπης στην Κατανομή των Παγκοσμίων Πλεονασμάτων και Ελλειμμάτων				
Υπόλοιπη Ευρώπη	Εμπορικό Ισοζύγιο	Ισοζ. Βιομηχανικών	Ισοζ. Ενεργειακών	Ισοζ. Πρωτογενών
1971 - 1980	-54.0%	16.0%	-39.0%	-25.0%
1981 - 1989	-29.0%	6.5%	-30.9%	-14.0%

Σωρευτικοί Διμερείς Εμπορικοί Λογαριασμοί της Υπόλοιπης Ευρώπης Κατά τις Δεκαετίες του 1970 και 1980, Δισ.δολ., Τρεχ.τιμές										
1971 - 1980	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΠΑ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-393.9	-80.5	-48.1	-151.6	6.8	-173.7	57.8	9.7	6.3	-20.7
Ισοζ. Βιομηχανικών	192.6	-35.0	-52.4	-227.1	71.3	132.6	155.7	74.8	18.5	54.7
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-586.3	-45.5	4.3	75.5	-64.5	-306.3	-97.9	-65.1	-12.2	-75.4
Ισοζ. Ενεργειακών	-451.9	10.1	0.1	18.6	-8.5	-316.5	-76.4	-12.3	2.5	-69.6
Ισοζ. Πρωτογενών	-134.5	-55.6	4.2	56.9	-56.0	10.2	-21.5	-52.8	-14.8	-5.8
1981 - 1989										
Εμπορικό Ισοζύγιο	-426.7	19.7	-135.5	-340.8	37.9	30.4	56.6	-12.9	15.6	-97.3
Ισοζ. Βιομηχανικών	148.1	57.6	-152.5	-488.2	75.7	224.6	220.6	94.8	35.0	80.6
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-574.7	-37.9	17.0	147.4	-37.8	-194.2	-164.0	-107.7	-19.4	-177.9
Ισοζ. Ενεργειακών	-472.9	22.0	0.2	86.6	2.6	-221.0	-158.0	-35.8	0.2	-169.7
Ισοζ. Πρωτογενών	-101.8	-59.8	16.8	60.8	-40.4	26.8	-6.1	-71.9	-19.6	-8.2

Οι σωρευτικοί εμπορικοί λογαριασμοί της περιοχής για την περίοδο 1981-89 (Πίνακας 7.1.9) υποδεικνύουν ότι το σωρευτικό εμπορικό της έλλειμμα, μεγέθους 427 δισ.δολ., οφείλεται κατά κύριο λόγο στις καθαρές εισαγωγές μη-βιομηχανικών προϊόντων - που αποτελούνται κατά 82% από ενεργειακά ελλείμματα - ενώ το βιομηχανικό πλεόνασμα καλύπτει μόνο το 1/4 του ελλείματος αυτού. Σε συνολικό επίπεδο η εικόνα είναι σχεδόν ίδια με αυτήν της δεκαετίας του 1970 με τη διαφορά ότι την περίοδο αυτή το βιομηχανικό πλεόνασμα καλύπτει το 1/3 περίπου του μη-βιομηχανικού ελλείματος. Ο καταμερισμός, όμως, των εμπορικών λογαριασμών σε διμερές επίπεδο κατά την δεκαετία του 1980 δείχνει ότι παρόλο που τα μεγαλύτερα τμήματα του ενεργειακού ελλείματος προέρχονται από την Μ.Ανατολή, την Αφρική και τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες, οι πολύ σημαντικές καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών της Υπ.Ευρώπης υπερκαλύπτουν τα ελλείματα αυτά με τις δυο πρώτες περιοχές και το 50% του αντίστοιχου ελλείματος από την τρίτη περιοχή. Σε συνολικό επίπεδο και για τις τρεις αυτές περιοχές το βιομηχανικό πλεόνασμα της Υπ.Ευρώπης αντισταθμίζει σχεδόν απόλυτα τα μη-βιομηχανικά ελλείματά της αφού τα διμερή πλεονάσματα από την Μ.Ανατολή και την Αφρική καλύπτουν το διμερές έλλειμμα με τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες. Αντίθετα κατά την προηγούμενη δεκαετία το μεγαλύτερο διμερές έλλειμμα της περιοχής προερχόταν από την περιοχή της Μ.Ανατολής ενώ το διμερές έλλειμμα με τις Κ.Σχεδιασμένες Χώρες ήταν σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα.

Στο πεδίο του εμπορίου πρωτογενών προϊόντων τα σημαντικότερα τμήματα των καθαρών εισαγωγών προέρχονται από την Λ.Αμερική, τις ΗΠΑ και τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες. Το 90% του μη-βιομηχανικού ελλείματος από την Λ.Αμερική καλύπτεται από καθαρές βιομηχανικές

εξαγωγές αφήνοντας ένα μικρό συνολικό διμερές έλλειμμα. Στη περίπτωση των ΗΠΑ οι καθαρές εισαγωγές πρωτογενών αντισταθμίζονται πλήρως από τις καθαρές εξαγωγές βιομηχανικών και το τελικό αποτέλεσμα είναι ένα μικρό συνολικό διμερές πλεόνασμα που οφείλεται στις ενεργειακές εξαγωγές της περιοχής. Οι καθαρές βιομηχανικές εξαγωγές στις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες είναι διπλάσιες από το διμερές μη-βιομηχανικό έλλειμμα με τελικό αποτέλεσμα ένα σχετικά σημαντικό διμερές συνολικό πλεόνασμα για την Υπ.Ευρώπη. Συνολικά, λοιπόν, και στην περίπτωση αυτή τα βιομηχανικά πλεονάσματα της περιοχής υπερκαλύπτουν τις καθαρές εισαγωγές πρωτογενών από τις τρεις αυτές περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας.

Οι διμερείς εμπορικές σχέσεις, ιδιαίτερα στο πεδίο των βιομηχανικών προϊόντων, με την Γερμανία κυρίως αλλά και την Ιαπωνία φαίνεται ότι είναι η θεμελιώδης αιτία του ελλείματος της Υπ.Ευρώπης. Με συνολικό έλλειμμα 427 δισ.δολ. για την περίοδο 1981-89 το έλλειμμα από την Γερμανία φτάνει τα 341 δισ. (80% του συνολικού) ενώ το βιομηχανικό έλλειμμα τα 489 δισ. Οι σημαντικές καθαρές εξαγωγές ενεργειακών και πρωτογενών προϊόντων στην Γερμανία καλύπτουν, συνεπώς, μόνο το 30% των καθαρών βιομηχανικών εισαγωγών από την χώρα αυτή. Οι ελάχιστες καθαρές εξαγωγές πρωτογενών στην Ιαπωνία καλύπτουν αντίστοιχα μόνο το 11% των καθαρών βιομηχανικών εισαγωγών από την χώρα αυτή που φτάνουν τα 153 δισ.δολ. αφήνοντας ένα συνολικό διμερές έλλειμμα της τάξης των 136 δισ.δολ.

Το Εμπορικό Πρότυπο της Γερμανίας

Πίνακας 7.1.10

Εξαγωγές και Εισαγωγές της Γερμανίας, 1970 - 1989 Κατά Μείζονα Περιοχή της Παγκόσμιας Οικονομίας Σύνολο Προϊόντων, Τρεχ. Τιμές						
Σύνολο Προϊόντων	Εξαγωγές			Εισαγωγές		
	1970	1980	1989	1970	1980	1989
Δ.Ευρώπη	68.0%	69.4%	73.0%	57.4%	60.3%	68.0%
Περιοχή Αμερικής	17.5%	12.1%	12.5%	18.6%	11.7%	11.1%
ΗΠΑ	9.4%	6.2%	7.7%	8.4%	6.1%	6.7%
Αλ.Αναπτ.	4.0%	2.6%	2.8%	3.9%	2.1%	1.8%
Λ.Αμερική	4.0%	3.3%	1.9%	6.4%	3.4%	2.6%
Περιοχή Ειρηνικού	4.9%	4.6%	7.0%	7.1%	8.2%	13.1%
Ιαπωνία	1.5%	1.1%	2.2%	2.1%	3.3%	6.4%
Ασία	2.8%	2.8%	3.9%	4.5%	4.5%	6.1%
Κίνα	0.6%	0.6%	0.9%	0.5%	0.5%	0.6%
Πρώην Κεντρ.Σχέδ.	4.3%	5.0%	3.5%	4.9%	5.6%	4.3%
πρ.ΕΣΣΔ	1.5%	2.3%	1.5%	1.1%	2.6%	1.3%
Αν.Ευρώπη	2.8%	2.7%	2.0%	3.8%	3.0%	3.0%
Υπόλοιπος Κόσμος	5.4%	8.9%	4.0%	11.9%	14.2%	3.5%
Μ.Ανατολή	2.2%	4.7%	2.5%	3.3%	7.1%	1.3%
Αφρική	3.1%	4.2%	1.6%	8.6%	7.1%	2.2%
Σύμμετοχή στο Παγκόσμιο Εμπόριο	11.2%	9.5%	11.3%	12.4%	9.1%	8.6%

Πίνακας 7.1.11

Μη Βιομηχανικές Εισαγωγές της Γερμανίας, 1970 - 1989 Κατά Μείζονα Περιοχή της Παγκόσμιας Οικονομίας Τρεχ. Τιμές						
Εισαγωγές	Ευρωπαϊκές			Παγκόσμιες		
	1970	1980	1989	1970	1980	1989
Δ.Ευρώπη	34.0%	35.5%	59.6%	50.5%	57.9%	63.3%
Περιοχή Αμερικής	5.2%	4.2%	5.5%	26.8%	25.8%	21.9%
ΗΠΑ	3.1%	0.6%	0.5%	8.7%	8.6%	7.0%
Αλ.Αναπτ.	1.0%	0.6%	0.7%	8.4%	6.9%	5.5%
Λ.Αμερική	1.0%	2.9%	4.3%	9.7%	10.3%	9.4%
Περιοχή Ειρηνικού		0.1%	0.4%	6.0%	8.3%	7.1%
Ιαπωνία				0.6%	0.3%	0.2%
Ασία		0.1%	0.3%	4.4%	7.0%	6.2%
Κίνα		0.1%	0.0%	1.0%	1.0%	0.7%
Πρώην Κεντρ.Σχέδ.	6.3%	11.1%	14.3%	6.8%	3.7%	3.7%
πρ.ΕΣΣΔ	3.1%	8.5%	9.5%	2.2%	0.9%	0.5%
Αν.Ευρώπη	3.1%	2.6%	4.8%	4.6%	2.7%	3.2%
Υπόλοιπος Κόσμος	54.2%	49.1%	20.2%	9.7%	4.2%	4.0%
Μ.Ανατολή	30.2%	24.2%	5.5%	2.8%	0.7%	1.3%
Αφρική	24.0%	25.0%	14.7%	6.9%	3.4%	2.7%
Σύμμετοχή στο Παγκόσμιο Εμπόριο	10.6%	9.0%	7.1%	15.7%	9.8%	9.6%

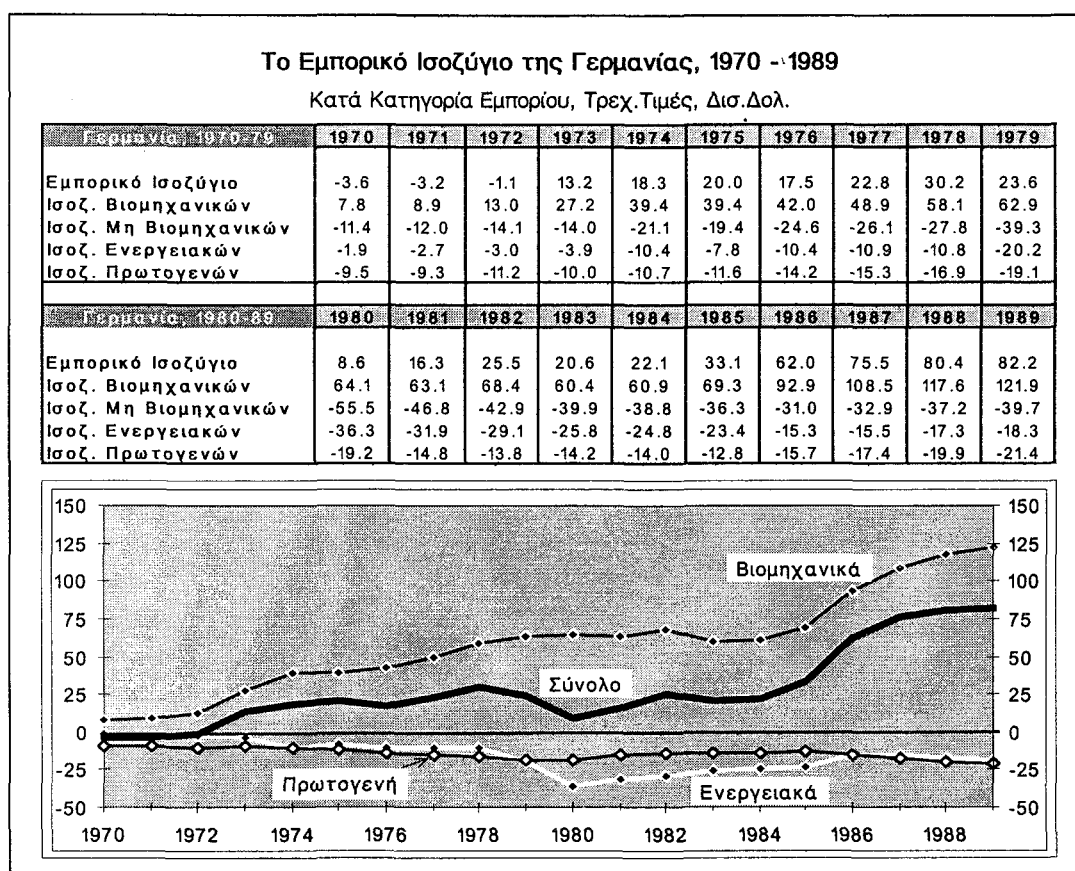
Η εντατικοποίηση των ενδο-περιφερειακών εμπορικών συναλλαγών ανάμεσα στις χώρες της Υπ.Ευρώπης ισχύει με την ίδια ένταση και στην περίπτωση του εξωτερικού εμπορίου της Γερμανίας. Σχεδόν τα 3/4 των Γερμανικών εξαγωγών (Πίνακας 7.1.10) απορροφώνται από τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες ενώ πάνω από τα 2/3 των εισαγωγών προέρχονται από τις χώρες αυτές. Η περίοδος των δυο τελευταίων δεκαετιών χαρακτηρίζεται, ταυτόχρονα, από μια εμφανέστατη τάση συνεχούς επέκτασης του επιπέδου και της έντασης των εμπορικών συναλλαγών ανάμεσα στο σύνολο των Ευρωπαϊκών χωρών. Η δεύτερη σε σημασία περιοχή για τις Γερμανικές εξαγωγές είναι η Αμερικανική ήπειρος, κυρίως οι ΗΠΑ, με μια σαφή τάση μείωσης όμως της σχετικής σημασίας της κατά την εξεταζόμενη περίοδο. Αντίθετα η περιοχή του Ειρηνικού φαίνεται, όπως και για την Υπ.Ευρώπη, να αντικαθιστά σταδιακά την Αμερικανική ήπειρο ως περιοχή κατεύθυνσης των Γερμανικών εξαγωγών, κάτι που έχει ήδη συμβεί από την πλευρά των εισαγωγών της χώρας: οι εξαγωγές της περιοχής του Ειρηνικού κατελάμβαναν μεγαλύτερο μερίδιο της Γερμανικής αγοράς σε σχέση με τις Αμερικανικές το 1989, ενώ το 1970 το αντιστοιχούσαν σε λιγότερο από το 50% των αντίστοιχων Αμερικανικών πωλήσεων στην Γερμανία.

Σημαντική είναι επίσης η μείωση του μεριδίου των πωλήσεων από την Μ.Ανατολή και την Αφρική γεγονός που οφείλεται στο ότι ενώ το 1970 πάνω από το 50% των ενεργειακών εισαγωγών της Γερμανίας προερχόταν από τις δυο αυτές περιοχές (Πίνακας 7.1.11) το 1989 το 60% των ενεργειακών εισαγωγών της χώρας προέρχεται από τις Ευρωπαϊκές χώρες και το 14% από την πρώην ΕΣΣΔ και τις άλλες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Αντίστοιχη είναι η εξέλιξη και στο πεδίο των εισαγωγών πρωτογενών προϊόντων τα 2/3 των οποίων προέρχονται από την Δ.Ευρώπη και το 1/5 από την Αμερικανική ήπειρο.

Συνολικά μπορούμε να σχηματοποιήσουμε την δομή του Γερμανικού εξωτερικού εμπορίου, πρώτον, με την αύξηση των εμπορικών συναλλαγών και αλληλεξαρτήσεων ανάμεσα στο σύνολο των ευρωπαϊκών χωρών, και δεύτερον με τη μείωση της σχετικής σημασίας της Αμερικανικής ηπείρου και την αντίστοιχη αύξηση της σημασίας των εμπορικών συναλλαγών, ιδιαίτερα στο πεδίο των εισαγωγών βιομηχανικών προϊόντων, με την Ιαπωνία και τις υπολοιπες Ασιατικές χώρες.

Η Εξέλιξη του Εμπορικού Ισοζυγίου και οι Διμερείς Εμπορικοί Λογαριασμοί της Γερμανίας την Περίοδο 1970 - 1989

Πίνακας 7.1.12

Το εμπορικό ισοζύγιο της Γερμανίας (Πίνακας 7.1.12) εμφανίζει συνεχώς πλεονάσματα μετά το 1973 για όλη την περίοδο μέχρι το 1989 ακόμα και κατά την διάρκεια των δυο ενεργειακών κρίσεων στα μέσα και τα τέλη της δεκαετίας του 1970. Το πλεόνασμα αυτό οφείλεται αποκλειστικά στην εξαιρετική επίδοση της χώρας αυτής στο πεδίο των εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων. Ανάμεσα στο 1970 και το 1979 οι καθαρές βιομηχανικές εξαγωγές της χώρας σχεδόν 9-πλασιάστηκαν ενώ ανάμεσα στο 1980 και το 1989 σχεδόν διπλασιάστηκαν. Το αποτέλεσμα ήταν ότι ακόμα και στις αιχμές των ενεργειακών κρίσεων το 1974 και 1980, το βιομηχανικό πλεόνασμα της χώρας υπερκάλυπτε τα ελλείμματα από τις εισαγωγές μη-βιομηχανικών προϊόντων. Η "κατάρρευση" των τιμών της ενέργειας στα μέσα της δεκαετίας του 1980 σε συνδυασμό με την συνεχή αύξηση του βιομηχανικού πλεονάσματος οδήγησαν κατά το 1989 το

συνολικό πλεόνασμα της χώρας να ισούται σχεδόν με το συνολικό εμπορικό έλλειμμα της Υπ.Ευρώπης. Το σύνολο της Δ.Ευρώπης, συνεπώς, μπορεί να θεωρηθεί ως μια περιοχή με εξισορροπημένες εμπορικές συναλλαγές με ολόκληρο τον υπόλοιπο κόσμο.

Οι Διμερείς Εμπορικοί Λογαριασμοί

Η Γερμανία είναι, ως γνωστόν, μαζί με την Ιαπωνία οι χώρες που συγκεντρώνουν τα μεγαλύτερα εμπορικά πλεονάσματα σε διεθνές επίπεδο. Κατά την δεκαετία του 1970 (Πίνακας 7.1.13) η χώρα αυτή συγκέντρωνε το 1/3 των παγκοσμίων βιομηχανικών πλεονασμάτων, το 10% των ενεργειακών και το 1/4 των πρωτογενών ελλειμμάτων, και συνολικά το 1/5 περίπου των παγκοσμίων εμπορικών πλεονασμάτων. Κατά την περίοδο 1981-89 έλαβε χώρα μια σαφής βελτίωση της θέσης της χώρας αφού συγκέντρωσε το 1/3 πάλι των βιομηχανικών πλεονασμάτων, το 13% των ενεργειακών και το 1/5 των πρωτογενών ελλειμμάτων και τελικά το 29% των παγκοσμίων πλεονασμάτων.

Πίνακας 7.1.13

Συμμετοχή της Γερμανίας στην Κατανομή των Παγκοσμίων Πλεονασμάτων και Ελλειμμάτων				
Γερμανία	Εμπορικό Ισοζύγιο	Ισοζ. Βιομηχανικών	Ισοζ. Ενεργειακών	Ισοζ. Πρωτογενών
1971 - 1980	21.0%	34.0%	-10.0%	-25.0%
1981 - 1989	28.6%	33.5%	-13.2%	-19.8%

Σωρευτικοί Διμερείς Εμπορικοί Λογαριασμοί της Γερμανίας Κατά τις Δεκαετίες του 1970 και 1980, Δισ.δολ., Τρεχ.τιμές										
1971 - 1980	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΠΑ	ΙΑΠΟΝΙΑ	ΥΠ.ΕΥΡΩΠΗ	ΑΛ.ΑΝΑΠΤ.	Μ.ΑΝΑΤΟΛΗ	ΑΦΡΙΚΗ	Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΣΙΑ	Κ.ΣΧΕΔ.
ΓΕΡΜΑΝΙΑ										
Εμπορικό Ισοζύγιο	149.9	14.9	-15.0	151.6	10.4	-2.1	-17.9	2.6	-10.8	16.2
Ισοζ. Βιομηχανικών	403.9	30.5	-15.3	227.1	24.0	40.2	31.7	26.3	-0.4	38.7
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-253.9	-15.6	0.3	-75.5	-13.6	-42.4	-49.6	-23.7	-10.4	-22.5
Ισοζ. Ενεργειακών	-116.4	0.4	0.2	-18.6	-0.5	-41.2	-39.5	-2.1	-0.4	-14.7
Ισοζ. Πρωτογενών	-137.6	-16.0	0.1	-56.9	-13.0	-1.1	-10.1	-21.6	-10.0	-7.8
1981 - 1989										
Εμπορικό Ισοζύγιο	417.7	80.6	-52.3	340.8	32.6	41.2	-9.9	-5.4	-14.5	4.4
Ισοζ. Βιομηχανικών	763.0	96.0	-52.8	488.2	48.2	67.7	39.1	31.7	0.9	44.5
Ισοζ. Μη Βιομηχανικών	-345.5	-15.4	0.5	-147.4	-15.6	-26.5	-49.0	-37.0	-15.4	-40.1
Ισοζ. Ενεργειακών	-201.4	-0.7	0.1	-86.6	-1.1	-27.8	-42.9	-8.5	0.2	-33.9
Ισοζ. Πρωτογενών	-144.1	-14.7	0.4	-60.8	-14.5	1.4	-6.1	-28.5	-15.5	-6.1

Το σωρευτικό βιομηχανικό πλεόνασμα της χώρας, μεγέθους 763 δισ.δολ., κατά την περίοδο 1981-89 (Πίνακας 7.1.13) είναι υπερδιπλάσιο από τις καθαρές εισαγωγές μη-βιομηχανικών προϊόντων - που αποτελούνται κατά 60% από ενεργειακά εμπορεύματα - με τελικό αποτέλεσμα το μεγαλύτερο μετά το Ιαπωνικό εμπορικό πλεόνασμα σε διεθνή κλίμακα. Η ένταση των σχέσεων της Γερμανίας με την Υπ.Ευρώπη είναι απόλυτα εμφανής και στο επίπεδο του διμερούς εμπορικού ισοζυγίου. Από την περιοχή αυτή η Γερμανία προμηθεύεται το 43% περίπου των ενεργειακών και πρωτογενών καθαρών εισαγωγών της και ταυτόχρονα αντλεί το 64% του βιομηχανικού και το 82% του συνολικού πλεονάσματός της. Η δεύτερη περισσότερο "επικερδής" περιοχή για το Γερμανικό εμπόριο είναι οι ΗΠΑ. Οι καθαρές πωλήσεις στην Αμερικανική αγορά αποφέρουν το 13% του βιομηχανικού και το 19% του συνολικού πλεονάσματος της Γερμανίας

παρά το γεγονός ότι από την αγορά αυτή προέρχεται και το 10% των καθαρών εισαγωγών πρωτογενών προϊόντων. Θα μπορούσε, σχηματικά, να υποστηριχθεί ότι το συνολικό πλεόνασμα της χώρας οφείλεται αποκλειστικά στις καθарές εξαγωγές στην Υπ.Ευρώπη και τις ΗΠΑ κατά την περίοδο αυτή.

Η σχηματοποίηση αυτή σημαίνει ότι τα πλεονάσματα που αντλεί η Γερμανία από την Μ.Ανατολή και τις Αλ.Ανεπτυγμένες χώρες κυρίως αντισταθμίζουν τις καθарές εισαγωγές από την περιοχή του Ειρηνικού και την Αφρική. Στην περίπτωση της Μ.Ανατολής οι καθарές εξαγωγές βιομηχανικών είναι σχεδόν τριπλάσιες από το διμερές ενεργειακό έλλειμμα ενώ το ίδιο συμβαίνει στην περίπτωση των Αλ.Ανεπτυγμένων χωρών όπου οι καθарές βιομηχανικές εξαγωγές είναι τριπλάσιες από τις καθарές εισαγωγές πρωτογενών προϊόντων αφήνοντας ένα σημαντικό διμερές πλεόνασμα και με τις δυο αυτές περιοχές. Η κατάσταση είναι διαφορετική στην περίπτωση της Αφρικής και της Λ.Αμερικής. Οι καθарές βιομηχανικές εξαγωγές στις περιοχές αυτές καλύπτει το 85% περίπου του ενεργειακού ελλείμματος με την Αφρική και του πρωτογενούς ελλείμματος με την Λ.Αμερική με τελικό αποτέλεσμα μικρά διμερή ελλείμματα. Το διμερές έλλειμμα είναι μεγαλύτερο στην περίπτωση της Ασίας και ισούται με τις καθарές εισαγωγές πρωτογενών από την περιοχή αφού το διμερές εμπόριο βιομηχανικών έχει μικρή σημασία και για τις δυο περιοχές και οι βιομηχανικές εξαγωγές της Γερμανίας στην περιοχή είναι ελάχιστα μεγαλύτερες από τις αντίστοιχες εισαγωγές βιομηχανικών εμπορευμάτων. Οι καθарές βιομηχανικές εισαγωγές από την Ιαπωνία, αντίθετα, ευθύνονται για το μοναδικό διμερές βιομηχανικό έλλειμμα και το υψηλότερο συνολικά έλλειμμα της Γερμανίας σε διμερές επίπεδο. Τέλος από τις Κ.Σχεδιασμένες χώρες προέρχεται το 17% περίπου του ενεργειακού ελλείμματος της χώρας αλλά υπερ-καλύπτεται από ένα σημαντικό μέγεθος καθарών βιομηχανικών εξαγωγών.

7.2 Οι Χρηματοδοτικοί Περιορισμοί του Ισοζυγίου Πληρωμών και η Ασυμμετρία των Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σχέσεων

Από την ανάλυση στο αμέσως προηγούμενο μέρος του κεφαλαίου φάνηκε τόσο η ένταση των εμπορικών σχέσεων ανάμεσα στο σύνολο των Ευρωπαϊκών χωρών όσο και η βασική διαφοροποίηση ανάμεσα στην Γερμανία και τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες σε σχέση με τους εμπορικούς λογαριασμούς τους: Τα εκτεταμένα και συνεχή εμπορικά πλεονάσματα - τα οποία εν πολλοίς προέρχονται από το ενδο-ευρωπαϊκό εμπόριο - καθιστούν την Γερμανία μια χώρα που δεν αντιμετωπίζει "περιορισμούς" στο ισοζύγιο πληρωμών της ακόμα και όταν η οικονομία της λειτουργεί σε επίπεδο "πλήρους απασχόλησης"³. Αντίθετα, οι χώρες της Υπόλοιπης Ευρώπης ως σύνολο, αντιμετωπίζουν σημαντικούς περιορισμούς σε σχέση με τα εμπορικά τους ελλείμματα γεγονός που τις καθιστά "χρηματοδοτικά περιορισμένες"⁴. Στις χώρες αυτές οι πολιτικές "πλήρους απασχόλησης" θα προκαλούσαν ακόμα μεγαλύτερα εμπορικά ελλείμματα και εξωτερικά χρέη σε μη-αποδεκτό βαθμό λόγω των πολιτικών και οικονομικών συνεπειών.⁵ Με άλλα λόγια, οι "χρηματοδοτικά περιορισμένες" χώρες δεν είναι σε θέση να αναλάβουν οποιαδήποτε μεμονωμένη πρωτοβουλία με στόχο την οικονομική τους ανάκαμψη επειδή αυτό θα σήμαινε την συσσώρευση ενός ελλείμματος που οι χώρες αυτές είτε δεν μπορούν είτε δεν θέλουν να χρηματοδοτήσουν. Πρέπει επομένως να αναμένουν πρωτοβουλίες από χώρες που δεν αντιμετωπίζουν "περιορισμούς" σε σχέση με τα εξωτερικά τους ισοζύγια.⁶

Πρίν περάσουμε στην παράθεση και ανάλυση της ιδιαίτερης ασυμμετρίας των Ευρωπαϊκών οικονομικών σχέσεων είναι χρήσιμο να αποσαφηνίσουμε και να τυποποιήσουμε την έννοια των "χρηματοδοτικών περιορισμών" του ισοζυγίου πληρωμών που αντιμετωπίζουν οι διάφορες χώρες.

-
- 3 *Όπως δείξαμε στο τρίτο κεφάλαιο (Πίνακας 3.3.1) το ποσοστό ανεργίας στην Γερμανία κατά την δεκαετία του 1980 ήταν κατά μέσο όρο γύρω στο 5% ενώ για τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες ξεπερνούσε το 10%.*
 - 4 *Είναι γεγονός ότι δεν ανήκουν όλες οι χώρες της Υπόλοιπης Ευρώπης στην κατηγορία αυτή αφού η Ολλανδία, για παράδειγμα, είναι πλεονασματική χώρα παρόλο που το μέγεθος του εμπορικού πλεονάσματός της είναι πολύ μικρό (λιγότερο από το 1/10) σε σχέση με Γερμανικό. Ο διαχωρισμός αυτός της Δ.Ευρώπης σε Γερμανία και το σύνολο της Υπόλοιπης Ευρώπης διατηρείται για λόγους συνέπειας και συγκρισιμότητας με τα προηγούμενα καθώς και για την διευκόλυνση της ανάλυσης του επιχειρήματος.*
 - 5 *Ως πολιτική συνέπεια του εξωτερικού χρέους μπορεί να θεωρηθεί η "ανάμιξη" των πιστωτριών χωρών - ή θεσμών - στις υποθέσεις του χρεώστη. Ως οικονομικό "όριο" μπορεί να θεωρηθεί το σημείο όπου η εξυπηρέτηση του χρέους απαιτεί νέα και μεγαλύτερα δάνεια από το εξωτερικό.*
 - 6 *Σημειώνουμε ότι οι ΗΠΑ, όπως αναλύθηκε στο Α' Μέρος, παρά τα τεράστια εμπορικά τους ελλείμματα δεν ανήκουν στις "χρηματοδοτικά περιορισμένες" χώρες αφού το δολλάριο είναι τόσο το κύριο διεθνές αποθεματικό νόμισμα όσο και το βασικό μέσο πληρωμών στις διεθνείς συναλλαγές.*

Η Εννοια του Περιορισμού του Ισοζυγίου Πληρωμών.⁷

Το ισοζύγιο πληρωμών οποιασδήποτε χώρας μπορεί να παρουσιαστεί, σε απλοποιημένη μορφή, ως εξής:

	X	<i>εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών</i>
μείον	M	<i>εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών</i>
ισούται με	BT	<i>το εμπορικό ισοζύγιο</i>
συν	F	<i>καθαρό εισόδημα από το εξωτερικό (κέρδη, τόκοι, βοήθεια, κλπ.)</i>
ισούται με	B	<i>το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών</i>
συν	K	<i>καθαρή εισροή κεφαλαίου</i>
ισούται με	ΔR	<i>συσσώρευση συναλλαγματικών διαθεσίμων.</i>

Οι περισσότερες χώρες στοχεύουν, συνήθως, σε κάποια minimum ισορροπία στο εμπορικό τους Ισοζύγιο, το επίπεδο του οποίου θα δείχνουμε με BT^* . Το καθαρό εισόδημα από το εξωτερικό F μπορεί να διακυμαίνεται μόνο μέσα σε περιορισμένη έκταση, καθώς εξαρτάται από τις πολιτικές της χώρας σε σχέση με τη παροχή ή λήψη εξωτερικής βοήθειας όπως και από το επίπεδο της εγχώριας οικονομικής δραστηριότητας. Ταυτόχρονα υπάρχει ένα maximum K^* στο επίπεδο καθαρής εισροής κεφαλαίου που μπορεί να προσελκύεται σε μια συνεχή βάση. Τέλος τα συναλλαγματικά διαθέσιμα πρέπει να διατηρούνται, τουλάχιστον σε μακροχρόνια βάση, σε ένα σχετικά σταθερό επίπεδο.⁸ Συνεπώς το minimum διατηρήσιμο επίπεδο - ή ο περιορισμός σε σχέση με τη δυνατότητα χρηματοδότησης - του εμπορικού ισοζυγίου BT^* μπορεί, για λόγους απλότητας, να γραφεί

$BT + F + K = \Delta R$, τα οποία διατηρούνται σχετικά σταθερά, άρα

$$BT^* = - (F + K^*)$$

υποθέτοντας ότι το καθαρό εισόδημα από το εξωτερικό F είναι σταθερό και ότι η κυβέρνηση δεν θα επιτρέψει μια πτώση του επιπέδου των συναλλαγματικών διαθεσίμων.

Ο περιορισμός αυτός αποκτά διαφορετικές ερμηνείες σε διαφορετικά πλαίσια. Αν υποθέσουμε ότι ισχύει διεθνώς ένα σύστημα σταθερών ισοτιμιών, τότε, υπό την προϋπόθεση της ύπαρξης και λειτουργίας μιας εκτεταμένης και "ελεύθερης" διεθνούς κεφαλαιαγοράς, το maximum επίπεδο καθαρής κεφαλαιακής εισροής, K^* , θα εξαρτάται από την αξιοπιστία και την εμπιστοσύνη που έχουν οι κεφαλαιούχοι στη δανειζόμενη χώρα. Αν, όμως, στις διαδικασίες του διεθνή δανεισμού κυριαρχούν οι κυβερνήσεις και άλλοι επίσημοι φορείς των πιστωτριών χωρών, το επίπεδο K^* μπορεί να εξαρτάται κυρίως, από τις πολιτικές αυτών των πιστωτικών φορέων. Στη περίπτωση

7 Η ανάλυση που ακολουθεί στηρίζεται κατά μεγάλο μέρος στα Cripps, F. (1978) και Kaldor, N. (1976).

8 Συνήθως, στο επίπεδο της κρατικής πολιτικής, οι αλλαγές στο ύψος των συναλλαγματικών διαθεσίμων χρησιμοποιούνται ως ένδειξη για την πορεία του ισοζυγίου πληρωμών και τον βαθμό επιτυχίας ή επάρκειας των πολιτικών.

μιας χώρας, όπως οι ΗΠΑ, το νόμισμα της οποίας ήταν σχεδόν οικουμενικά αποδεκτό ως αποθεματικό νόμισμα, μπορεί, θεωρητικά, να ισχύει ότι δεν υπήρχε κάποιο όριο στο δυνητικό maximum επίπεδο εισροής κεφαλαίου, και, συνεπώς, στο μέγεθος του εμπορικού ελλείματος που ήταν δυνατό να χρηματοδοτηθεί.

Αν, εναλλακτικά, υποθέσουμε ότι ισχύει διεθνώς ένα σύστημα ελεύθερα κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών, ο περιορισμός αυτός του εμπορικού ισοζυγίου χρήζει διαφορετικής ερμηνείας. Οι μονεταριστές υποστηρίζουν ότι δεν υπάρχει κάποιο ανώτατο όριο στο ποσό του κεφαλαίου που μπορεί να προσελκυθεί από οποιαδήποτε χώρα, υπό την προϋπόθεση ότι προσφέρει ικανά και επαρκή επίπεδα επιτοκίου. Αλλά στη πράξη, υπάρχει ένα ανώτατο όριο, πάνω από το οποίο οι κυβερνήσεις δεν επιτρέπουν αυξήσεις των επιτοκίων. Συνεπώς, υπό τις συνθήκες αυτές, υπάρχει ένα ανώτατο όριο καθαρής κεφαλαιακής εισροής που μπορούν να προσελκύσουν οι διάφορες χώρες, αλλά στη περίπτωση αυτή εξαρτάται από το ανώτατο όριο επιτοκίου που οι χώρες αυτές διατίθενται να πληρώσουν. Δεδομένου, λοιπόν, του περιορισμού στο εμπορικό ισοζύγιο, το κρίσιμο πρόβλημα που αντιμετωπίζει μια χώρα είναι αν δύναται να πετύχει επαρκείς εξαγωγές, σε σχέση με τις εισαγωγές της, ώστε να ικανοποιείται ο περιορισμός αυτός σ' ένα υψηλό επίπεδο εγχώριας οικονομικής δραστηριότητας, δηλ. κατά τεκμήριο "πλήρους απασχόλησης".

Ανεξάρτητα από το καθεστώς που διέπει το σύστημα των διεθνών ισοτιμιών, θα μπορούσε να υποθεθεί ότι υπάρχει κάποιο επίπεδο εισαγωγών, M^* , αναγκαίο για το επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας πλήρους απασχόλησης, και ότι το πραγματικό επίπεδο εξαγωγών, X , εξαρτάται από το επίπεδο του διεθνούς εμπορίου, W . Δηλαδή,

$$X = a W$$

όπου a είναι το μερίδιο της χώρας στο παγκόσμιο εμπόριο⁹. Συνεπώς το ανώτατο όριο διαθέσιμης χρηματοδότησης για εισαγωγές, το οποίο θα καλείται "δυνατότητα ή ικανότητα για εισαγωγές", M^{max} , δίδεται από:

$$M^{max} = X - BT^* = a W + F + K^*$$

Το πρόβλημα, συνεπώς, είναι αν οι αναγκαίες εισαγωγές για πλήρη απασχόληση, M^* , υπερβαίνουν ή υστερούν σε σχέση με την εισαγωγική δυνατότητα της χώρας, M^{max} , δηλ. το επίπεδο των εισαγωγών που δύναται να χρηματοδοτήσει η συγκεκριμένη χώρα. Κάθε χώρα για την οποία το επίπεδο εισαγωγών πλήρους απασχόλησης, M^* , είναι χαμηλότερο από την εισαγωγική της δυνατότητα, M^{max} , μπορεί να θεωρείται ως μη υποκείμενη στο περιορισμό του ισοζυγίου πληρωμών. Και αυτό γιατί έχει τη δυνατότητα να επιτύχει επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας πλήρους απασχόλησης μέσω ρυθμίσεων του επιπέδου της εγχώριας ζήτησης, ενώ ταυτόχρονα μπορεί να συσσωρεύει αποθέματα ή να συνεχίσει σε επίπεδο χαμηλότερο της ανώτατης κεφαλαιακής εισροής, K^* . Αντίθετα, μια χώρα με εισαγωγική δυνατότητα χαμηλότερη

9 Πρέπει να σημειώσουμε ότι η εξάρτηση των εξαγωγών από το επίπεδο του παγκοσμίου εμπορίου μπορεί να πάρει διαφορετικές μορφές για διαφορετικές χώρες με συνέπεια το ίδιο το μερίδιο των εξαγωγών, a , να εξαρτάται και αυτό από το επίπεδο του παγκοσμίου εμπορίου.

από το αναγκαίο επίπεδο εισαγωγών πλήρους απασχόλησης, πρέπει, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, να μειώσει το προϊόν και την απασχόλησή της κάτω από το επίπεδο πλήρους απασχόλησης και να εισάγει μόνο την ποσότητα εισαγωγών που μπορεί να χρηματοδοτήσει. Μια τέτοια χώρα μπορεί να θεωρείται ως υποκειμένη στο περιορισμό του ισοζυγίου πληρωμών.

Εκτός από το minimum διατηρήσιμο επίπεδο του ισοζυγίου των πληρωμών, BT^* , η εισαγωγική δυνατότητα μιας χώρας εξαρτάται από το επίπεδο των εξαγωγών της και συνεπώς από το επίπεδο του παγκοσμίου εμπορίου και το μερίδιο της χώρας σε αυτό. Τα εμπορικά μερίδια των διαφόρων χωρών μπορούν να επηρεαστούν, σ' ένα βαθμό, από τις εθνικές πολιτικές των χωρών, κυρίως με τη μείωση των τιμών των εξαγωγών μέσω υποτίμησης ή μέσω μέτρων που συμπιέζουν τους μισθούς. Αλλά οι πολιτικές αυτές που στοχεύουν στην αύξηση του εμπορικού μεριδίου μιας χώρας στο παγκόσμιο εμπόριο, συνήθως, επενεργούν με αργούς ρυθμούς και ταυτόχρονα είναι δύσκολο, από διάφορες πλευρές, να εφαρμοστούν¹⁰. Η μεταπολεμική εμπειρία, τουλάχιστον, έχει δείξει ότι τα εμπορικά μερίδια των περισσότερων χωρών παρουσιάζουν, παρά τις προσπάθειες για αλλαγή, μάλλον σταθερές τάσεις.

Οι απαιτήσεις μιας χώρας για εισαγωγές πρέπει να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα του καθεστώτος και των ρυθμίσεων σχετικά με το εξωτερικό εμπόριο τόσο στη χώρα αυτή, όσο και στο διεθνές περιβάλλον. Σε ένα πλαίσιο "ελεύθερου" εμπορίου, εξαρτώνται από τα μερίδια που έχουν στην αγορά οι εγχώριοι και οι ξένοι παραγωγοί κατά τον ίδιο, εν πολλοίς, τρόπο με τις εξαγωγές, και συνεπώς η προσαρμογή των εισαγωγών στο επίπεδο της πλήρους απασχόλησης είναι τόσο δύσκολη όσο και η αύξηση του εξαγωγικού μεριδίου στο διεθνές εμπόριο. Αντίθετα, σ' ένα πλαίσιο προστατευτισμού, όπου οι εισαγωγές ελέγχονται μέσω δασμών ή ποσοστώσεων, η επίτευξη του επιπέδου εισαγωγών πλήρους απασχόλησης μπορεί να εμφανίζεται περισσότερο εύκολη. Και αυτό με την έννοια, ότι μια μείωση της εισαγωγικής δυνατότητας μπορεί να αντισταθμιστεί μάλλον από μια εντατικοποίηση των προστατευτικών μέτρων παρά από μια μείωση της εγχώριας ζήτησης, και συνεπώς του προϊόντος και της απασχόλησης. Αλλά για πολλές χώρες η δυνατότητα για εντατικότερη προστατευτική πολιτική είναι πολύ περιορισμένη, ή και ανύπαρκτη, γιατί οι εισαγωγές τους περιορίζονται στα προϊόντα αυτά που θεωρούνται ως αναγκαίες και ουσιαστικής σημασίας εισροές για την εγχώρια παραγωγή, κατανάλωση ή επένδυση.

Οι μεταβολές στο επίπεδο ή στο ρυθμό μεγέθυνσης του παγκοσμίου εμπορίου επηρεάζουν και επιδρούν στην εισαγωγική δυνατότητα κάθε χώρας. Αλλά οι αντιδράσεις, σε μια τιαούτης αιτίας μεταβολή της εισαγωγικής δυνατότητας, μπορεί να είναι πολλών ειδών. Οι μη υποκειμένες σε περιορισμό, όπως ορίστηκαν ανωτέρω, χώρες, μπορεί να προσδοκάται ότι θα διατηρήσουν το επίπεδο των εισαγωγών τους αντισταθμίζοντας με μεταβολές στο επίπεδο της καθαρής κεφαλαιακής εισροής ή στο επίπεδο των συσσωρευμένων αποθεμάτων. Οι υποκειμένες σε περιορισμό χώρες, όμως, θα προσαρμόσουν τις εισαγωγές τους μεταβάλλοντας, συνεπώς, το επίπεδο του εγχωρίου προϊόντος και της απασχόλησης. Αν και είναι πιθανό οι χώρες αυτές να προσπαθήσουν να αντισταθμίσουν μια πτώση του επιπέδου του παγκοσμίου εμπορίου είτε μέσω

10 *Είναι ευνόητο ότι το μερίδιο μιας χώρας στο διεθνές εμπόριο δεν μπορεί να αυξηθεί παρά μόνο εις βάρος των μεριδίων κάποιων άλλων χωρών.*

μιας αύξησης του εμπορικού τους μεριδίου, a , είτε και μέσω μιας μείωσης του επιπέδου εισαγωγών πλήρους απασχόλησης, M^* , τέτοιες ρυθμίσεις είναι συνήθως μακροχρόνιου ορίζοντα και εξαιρετικά δύσκολες στη πραγματοποίησή τους.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, οι χώρες μπορούν να διαιρεθούν σε δύο ομάδες: τις υποκειμένες σε περιορισμό του ισοζυγίου πληρωμών, ή απλά περιορισμένες, και τις μη υποκειμένες σε περιορισμό, ή απλά μη-περιορισμένες. Υποθέτοντας ότι η ομάδα των μη-περιορισμένων χωρών διατηρεί επίπεδο πλήρους ή σχεδόν πλήρους απασχόλησης, οι εισαγωγές της είναι M_u . Δεδομένου του επιπέδου του παγκοσμίου εμπορίου, W , το συνδυασμένο και συνολικό εμπορικό ισοζύγιο της ομάδας αυτής μπορεί να οριστεί ως:

$$BT_u = a_u W - M_u^*$$

όπου a_u είναι το εμπορικό μερίδιο του συνόλου των μη-περιορισμένων χωρών στο παγκόσμιο εμπόριο. Η κατανομή αυτού του εμπορικού ισοζυγίου μεταξύ των διαφόρων μη-περιορισμένων χωρών εξαρτάται από τα μεμονωμένα εμπορικά τους μερίδια σε σχέση με τις απαιτήσεις τους για εισαγωγές. Αλλά για να θεωρείται μια χώρα ως μη-περιορισμένη είναι, τουλάχιστον, αναγκαίο να ισχύει: $BT > BT^*$, όπου BT^* αναπαριστά το κατώτατο επίπεδο ισοζυγίου που μπορεί να χρηματοδοτήσει.

Αν όλες οι χώρες ήταν μη-περιορισμένες, ο όγκος του παγκοσμίου εμπορίου θα ήταν ίσος με τις συνολικές εισαγωγές επιπέδου πλήρους απασχόλησης γιατί το συνολικό εμπορικό ισοζύγιο για όλες τις χώρες θα ήταν μηδενικό. Αν όμως, όπως πάντα συμβαίνει, μερικές χώρες υπόκεινται στο περιορισμό του ισοζυγίου των πληρωμών, το συνδυασμένο συνολικό τους εμπορικό ισοζύγιο, BT_c , πρέπει να ικανοποιεί τον χρηματοδοτικό περιορισμό:

$$BT_c = BT_c^* = - (F_c + K_c^*)$$

Εφόσον, δε, οι περιορισμένες χώρες είναι, ως επί το πλείστον, οφειλέτριες χώρες, το καθαρό τους εισόδημα εξ' αλλοδαπής είναι, συνήθως, ένα αρνητικό μέγεθος. Συνεπώς το μέγεθος του εμπορικού ελλείμματος που μπορούν να χρηματοδοτήσουν εξαρτάται από το βαθμό στον οποίο είναι ικανές - και πρόθυμες - να προσελκύσουν δάνεια, ξένη βοήθεια και κεφαλαιακές εισροές που να υπερβαίνουν τα καθαρά κέρδη και τους τόκους που πληρώνουν στους πιστωτές τους. Ο συνολικός όγκος του παγκοσμίου εμπορίου πρέπει να είναι τέτοιος που να διατηρεί το συνολικό εμπορικό πλεόνασμα των μη-περιορισμένων χωρών στο επίπεδο του συνολικού εμπορικού ελλείμματος που οι περιορισμένες χώρες μπορούν να χρηματοδοτήσουν. Έτσι:

$$BT_u = -BT_c^* \text{ άρα } a_u W - M_u^* = F_c + K_c^*$$

Συνεπώς το επίπεδο του παγκοσμίου εμπορίου δίδεται από:

$$W = (M_u^* + F_c + K_c^*) / a_u$$

Η εξίσωση αυτή σημαίνει ότι το επίπεδο του παγκοσμίου εμπορίου καθορίζεται πλήρως από τις εμπορικές ροπές των μη-περιορισμένων χωρών, όπως προσδιορίζονται από τα M_u^* και a_u , και από τις καθαρές ροές εισοδημάτων και κεφαλαίων στις περιορισμένες χώρες, F_c και K_c^* . Ταυτόχρονα η σχέση αυτή "υποδηλώνει" ότι οι αιτίες που μπορεί να προσδοκάται να επηρεάσουν

το επίπεδο του παγκοσμίου εμπορίου - συμπεριλαμβάνοντας την προσφορά και τις τιμές του πετρελαίου, των τροφίμων και των πρώτων υλών, την έκταση των προστατευτικών πολιτικών, το καθεστώς που διέπει τις εξωτερικές ισοτιμίες, τις πολιτικές σχετικά με τη ξένη βοήθεια, τη διαθεσιμότητα διεθνών πιστώσεων, τη δημιουργία αποθεματικών διαθεσίμων όπως τα Ειδικά Τραβηκτικά Δικαιώματα (SDRs) του ΔΝΤ, κλπ. - επιδρούν στο επίπεδο του παγκοσμίου εμπορίου αν και μόνο αν μεταβάλλουν την τιμή μιας εκ των τεσσάρων ανωτέρω παραμέτρων.

Συνήθως οι εισαγωγές των μη-περιορισμένων χωρών, M^*_u , είναι υψηλές σε σχέση με το συνδυασμένο εμπορικό τους πλεόνασμα, BT_u , το οποίο ισούται με το εμπορικό έλλειμμα των περιορισμένων χωρών, $F_c + K^*_c$. Προκύπτει, συνεπώς, ότι μεταβολές στον όρο M^*_u / a_u πιθανόν να είναι μεγαλύτερες (ιδιαίτερα όταν μεταβάλλεται το a_u) από μεταβολές στον όρο $(F_c + K^*_c) / a_u$. Αυτό σημαίνει ότι ο κυρίαρχος παράγοντας στη διαδικασία μεγέθυνσης του παγκοσμίου εμπορίου, στη μεσοπρόθεσμη περίοδο, μπορεί να προσδοκάται ότι είναι ο λόγος των εισαγωγών των μη-περιορισμένων χωρών προς το παγκόσμιο εμπορικό τους μερίδιο, M^*_u / a_u . Ο όγκος του παγκοσμίου εμπορίου θα αυξάνεται με ταχύ ρυθμό, υπό τη προϋπόθεση είτε ότι οι μη-περιορισμένες χώρες θα επεκτείνουν τις εισαγωγές τους ταχέως είτε και θα μειώνουν το παγκόσμιο εμπορικό τους μερίδιο. Προφανώς, όμως, σ' ένα σύστημα ελεύθερου εμπορίου παρουσιάζονται δυσκολίες γιατί οι χώρες που καταφέρνουν να γίνουν μη-περιορισμένες συνήθως είναι και οι περισσότερο ανταγωνιστικές. Και οι χώρες αυτές διακρίνονται από μια τάση αύξησης του εμπορικού τους μεριδίου, a_u , ενώ δεν παρουσιάζουν κατ' ανάγκη τάσεις διατήρησης μιας πολύ ταχείας αύξησης των εισαγωγών τους. Μπορεί να συναχθεί εκ των ανωτέρω, ότι ο πιο σημαντικός στόχος ενός διεθνούς ρυθμιστικού μηχανισμού προσαρμογής είναι να συγκρατεί σε "αποδεκτά" χαμηλά επίπεδα το συνολικό μερίδιο των μη-περιορισμένων χωρών στο παγκόσμιο εμπόριο και να εντείνει τις εισαγωγές τους.

Φυσικά, η αύξηση των εισαγωγών των μη-περιορισμένων χωρών εξαρτάται επίσης, από τους εγχώριους ρυθμούς αύξησης της ζήτησης όπως και από τις ροπές τους για εισαγωγές. Συνεπώς, η μεγέθυνση του παγκοσμίου εμπορίου εξαρτάται, εν μέρει, από τον χαρακτήρα των δημοσιονομικών και νομισματικών πολιτικών των μη-περιορισμένων χωρών. Ο άλλος παράγοντας, που μπορεί να είναι αρκετά σημαντικός στη βραχυχρόνια περίοδο, είναι η διαθέσιμη χρηματοδότηση στις περιορισμένες χώρες με σκοπό την διατήρηση ενός, αναγκαίου για αυτές, εμπορικού ελλείμματος. Αν οι χώρες αυτές δεν είναι αρχικά υπερχρεωμένες ίσως να είναι σε θέση, για ένα χρονικό διάστημα, να προσελκύσουν κάποιες ικανές κεφαλαιακές εισροές. Αλλά η διαδικασία αυτή επιβάλλει μια αυξανόμενη υποχρέωση εξυπηρέτησης του χρέους και, μακροπρόθεσμα, η πιστοληπτική τους ικανότητα ή η αξιοπιστία τους τείνει να εξαντλείται. Συνεπώς ο δανεισμός δεν ενδείκνυται ως μια μακροχρόνια επεκτεινόμενη πηγή χρηματοδότησης των εμπορικών ελλειμμάτων. Όσο υπάρχουν χώρες που υπόκεινται σε περιορισμούς του ισοζυγίου πληρωμών, ο όγκος του παγκοσμίου εμπορίου θα είναι αναγκαστικά περιορισμένος με την έννοια ότι οι συνολικές παγκόσμιες εισαγωγές θα είναι λιγότερες από το σύνολο των αναγκών και απαιτήσεων όλων των χωρών.

Η δυνατότητα εισαγωγών μιας χώρας, i , σύμφωνα με τα ανωτέρω, δίδεται από:

$$M^{max}_i = a_i W + F_i + K_i^* = (a_i / a_u) (M_u^* + F_c + K_c^*) + F_i + K_i^*$$

Αυτό σημαίνει ότι υπάρχουν τρεις πιθανές λύσεις στο πρόβλημα της χαμηλής εισαγωγικής δυνατότητας:

- Η μια είναι η μείωση των αναγκαίων εισαγωγών πλήρους απασχόλησης, M_i^* , στο επίπεδο της πραγματικής ικανότητας M^{max}_i , με την προϋπόθεση ότι αυτό μπορεί να επιτευχθεί χωρίς αρνητικές συνέπειες στο επίπεδο ή το ρυθμό αύξησης της εγχώριας παραγωγικότητας. Από τη πλευρά της παγκόσμιας οπτικής, τα μειονεκτήματα της προσέγγισης αυτής δεν είναι μόνο ότι υπάρχουν πολλές έντονα περιορισμένες χώρες στις οποίες μια περαιτέρω περιστολή των εισαγωγών, σχεδόν σίγουρα, δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς παρενέργειες, αλλά επίσης ότι η περαιτέρω μείωση των εισαγωγών από μια χώρα μπορεί να τείνει να αυξήσει το μερίδιο των μη-περιορισμένων χωρών στο διεθνές εμπόριο, αν αυτές παράγουν πολλά από τα πιο βασικά και αναγκαία εισαγόμενα εμπορεύματα. Μπορεί, συνεπώς, να μειώσει το επίπεδο του διεθνούς εμπορίου άρα και την εισαγωγική δυνατότητα των άλλων περιορισμένων χωρών.
- Μια δεύτερη προσέγγιση είναι η επαρκής αύξηση των εισροών εισοδήματος και κεφαλαίου σε κάθε περιορισμένη χώρα ώστε να αντισταθμίσουν το χαμηλό εμπορικό τους μερίδιο. Στη πράξη, όμως, αυτό απαιτεί μαζικές και μακροχρόνιες μεταφορές εισοδημάτων.
- Η τρίτη προσέγγιση είναι η αναπροσαρμογή των εμπορικών μεριδίων των μη-περιορισμένων χωρών ώστε να μειωθεί το a_u , και να αυξηθεί το μερίδιο κάθε περιορισμένης χώρας κατά ένα μέγεθος που θα αυξήσει την εισαγωγική της δυνατότητα στο απαιτούμενο επίπεδο. Όμως οι αποκλίνουσες τάσεις της ανταγωνιστικότητας των διαφόρων χωρών καθιστούν δύσκολη την επίτευξη της λύσης αυτής στη μακροχρόνια περίοδο, όπου οι πιο ανταγωνιστικές χώρες κυριαρχούν στην ομάδα των μη-περιορισμένων χωρών.

Από την ανωτέρω ανάλυση προκύπτει ότι το επίπεδο και η μεγέθυνση του παγκοσμίου εμπορίου σε οποιαδήποτε χρονική περίοδο καθορίζονται από την σύνθεση της ομάδας των μη-περιορισμένων χωρών, τις εμπορικές τους ροπές και από το μέγεθος των καθαρών ροών εισοδήματος και κεφαλαίου στις χρηματοδοτικά περιορισμένες χώρες. Η σχηματοποίηση που έχουμε ακολουθήσει στην παρούσα εργασία υποδεικνύει ότι, όσον αφορά την Ευρωπαϊκή περιφέρεια, η Γερμανία είναι η κύρια μη-περιορισμένη χώρα και το σύνολο των χωρών της Υπόλοιπης Ευρώπης αποτελεί μια χρηματοδοτικά περιορισμένη περιοχή αφού το εμπορικό πλεόνασμα της Γερμανίας αντιστοιχεί στο εμπορικό έλλειμμα της Υπ. Ευρώπης. Στη συνέχεια θα εξετάσουμε την σημασία του χρηματοδοτικού περιορισμού ως προς την ιδιάζουσα ασυμμετρία των Ευρωπαϊκών οικονομικών σχέσεων.

Η Ιδιάζουσα Ασυμμετρία των Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σχέσεων

Σε προηγούμενα τμήματα της παρούσας εργασίας αναφερθήκαμε τόσο στην εκρηκτική επέκταση των Αμερικανικών εισαγωγών ιδιαίτερα κατά το πρώτο ήμισυ της δεκαετίας του 1980 (βλ. κεφ. 5 και 6.1) όσο και στην σαφή αντίθεση στους ρυθμούς μεγέθυνσης ανάμεσα στις ΗΠΑ και τις υπόλοιπες βιομηχανικές χώρες (βλ. κεφ. 3.3): Οι χαμηλοί ρυθμοί μεγέθυνσης στην Ευρώπη και την Ιαπωνία σε συνδυασμό με τους υψηλούς ρυθμούς στις ΗΠΑ όξυναν τα προβλήματα του Αμερικανικού ισοζυγίου των πληρωμών. Ανάμεσα στο 1980 και το 1985 ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης των Ευρωπαϊκών και Ιαπωνικών εξαγωγών στις ΗΠΑ ήταν 11% και 15% παρά το γεγονός ότι τα αντίστοιχα μεγέθη για τις συνολικές εξαγωγές των δυο αυτών περιοχών κατά την ίδια περίοδο ήταν αρνητικό (-2%) για την Ευρώπη και περίπου 6% για την Ιαπωνία. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 1984 οι Ευρωπαϊκές και Ιαπωνικές εξαγωγές στις ΗΠΑ αυξήθηκαν κατά 25% και 40% αντίστοιχα σε σχέση με το προηγούμενο έτος ενώ οι Αμερικανικές εξαγωγές σε Ευρώπη και Ιαπωνία παρέμειναν στάσιμες.

Πίνακας 7.2.1

Εξωτερικό Εμπόριο της Υπόλοιπης Ευρώπης ως Ποσοστό του Α.Ε.Π., 1970, 1980, 1989 Σε Σταθερές Τιμές 1975						
Υπ. Ευρώπη	Εξαγωγές			Εισαγωγές		
	1970	1980	1989	1970	1980	1989
Δ.Ευρώπη	10.4%	17.4%	18.2%	10.9%	14.4%	20.1%
Υπ.Ευρώπη	7.0%	12.9%	13.5%	7.2%	13.0%	13.6%
Γερμανία	3.4%	4.5%	4.6%	3.7%	5.5%	6.6%
Περιοχή Αμερικής	2.7%	3.0%	3.2%	3.1%	3.9%	3.2%
ΗΠΑ	1.2%	1.3%	2.0%	1.7%	2.3%	2.0%
Αλ.Αμεπ.	0.9%	0.9%	0.7%	0.9%	0.7%	0.6%
Λ.Αμερική	0.6%	0.8%	0.5%	0.5%	0.8%	0.6%
Περιοχή Ειρηνικού	0.6%	1.0%	1.8%	0.5%	1.5%	2.4%
Ιαπωνία	0.2%	0.3%	0.5%	0.3%	0.7%	1.1%
Ασία	0.4%	0.7%	1.1%	0.2%	0.7%	1.2%
Κίνα	0.1%	0.1%	0.1%	0.0%	0.1%	0.1%
Ευρ. Κοιν. Σχέδ.	0.7%	1.1%	0.8%	0.7%	1.4%	1.1%
Γρ.ΕΣΣΔ	0.3%	0.5%	0.5%	0.3%	0.9%	0.6%
Αν.Ευρώπη	0.3%	0.6%	0.4%	0.3%	0.5%	0.5%
Υπόλ. Κόσμος	1.2%	3.2%	1.7%	1.2%	4.4%	1.2%
Μ.Ανατολή	0.4%	1.4%	0.7%	0.5%	3.0%	0.5%
Αραβική	0.8%	1.8%	0.9%	0.7%	1.4%	0.7%
Κόσμος - Σύνολο	15.6%	25.7%	25.6%	16.4%	29.5%	28.0%
Εμπορικό Ισοζύγιο ως % του ΑΕΠ	-0.8%	-3.8%	-2.4%			

Πίνακας 7.2.2

Εξωτερικό Εμπόριο της Γερμανίας ως Ποσοστό του Α.Ε.Π., 1970, 1980, 1989 Σε Σταθερές Τιμές 1975						
Γερμανία	Εξαγωγές			Εισαγωγές		
	1970	1980	1989	1970	1980	1989
Δ.Ευρώπη	11.2%	17.2%	22.2%	10.9%	14.5%	15.6%
Περιοχή Αμερικής	2.9%	3.0%	3.8%	3.5%	2.8%	2.5%
ΗΠΑ	1.6%	1.5%	2.4%	1.6%	1.5%	1.5%
Αλ.Αμεπ.	0.7%	0.6%	0.9%	0.7%	0.5%	0.4%
Λ.Αμερική	0.7%	0.8%	0.6%	1.2%	0.8%	0.6%
Περιοχή Ειρηνικού	0.8%	1.1%	2.1%	1.3%	2.0%	3.0%
Ιαπωνία	0.2%	0.3%	0.7%	0.4%	0.8%	1.5%
Ασία	0.5%	0.7%	1.2%	0.9%	1.1%	1.4%
Κίνα	0.1%	0.2%	0.3%	0.1%	0.1%	0.1%
Ευρ. Κοιν. Σχέδ.	0.7%	1.2%	1.1%	0.9%	1.3%	1.0%
Γρ.ΕΣΣΔ	0.2%	0.6%	0.5%	0.2%	0.6%	0.3%
Αν.Ευρώπη	0.5%	0.7%	0.6%	0.7%	0.7%	0.7%
Υπόλ. Κόσμος	0.9%	2.2%	1.2%	2.3%	3.4%	0.8%
Μ.Ανατολή	0.4%	1.2%	0.7%	0.6%	1.7%	0.3%
Αραβική	0.5%	1.0%	0.5%	1.6%	1.7%	0.5%
Κόσμος - Σύνολο	16.5%	24.7%	30.4%	19.0%	24.1%	23.0%
Εμπορικό Ισοζύγιο ως % του ΑΕΠ	-2.6%	0.6%	7.5%			

Η αύξηση αυτή των Ευρωπαϊκών εξαγωγών προς τις ΗΠΑ, ωστόσο, δεν "ώθησε" το προϊόν και το εισόδημα της περιοχής ή, με άλλα λόγια, η Αμερικανική ανάκαμψη - ιδιαίτερα κατά το πρώτο ήμισυ της δεκαετίας του 1980 - δεν "μεταβιβάστηκε" στην Ευρώπη. Η βασική αιτία για το φαινόμενο αυτό είναι η μικρή σχετικά σημασία των Ευρωπαϊκών εξαγωγών που απορροφούν οι ΗΠΑ στο σύνολο του Ευρωπαϊκού προϊόντος. Όπως φαίνεται στους Πίνακες 7.2.1 και 7.2.2 οι εξαγωγές των χωρών της Υπόλοιπης Ευρώπης και της Γερμανίας στις ΗΠΑ αποτελούν κατά μέσο όρο περίπου το 1% - 2% του προϊόντος τους. Αντίθετα οι εξαγωγές των χωρών της Υπ.Ευρώπης σε ολόκληρη την περιφέρεια αντιστοιχούν σχεδόν στο 20% του προϊόντος τους ενώ οι εξαγωγές της Γερμανίας στην περιφέρεια αντιστοιχούν σχεδόν στο 1/4 του προϊόντος της χώρας αυτής.

Η έκταση της "ώθησης" του Ευρωπαϊκού προϊόντος και εισοδήματος, συνεπώς, που προκαλείται

από την αύξηση του Αμερικανικού προϊόντος και "μεταβιβάζεται" μέσω της αύξησης των εισαγωγών από την Ευρώπη, περιορίζεται από την μικρή σημασία των εξαγωγών αυτών ως ποσοστό του Ευρωπαϊκού προϊόντος και εισοδήματος. Επιπρόσθετα, ακόμα και στο βαθμό που η "ώθηση" αυτή προκαλεί μια μεγέθυνση του προϊόντος των Ευρωπαϊκών χωρών, ο τύπος του ενδο-ευρωπαϊκού εμπορίου υποδεικνύει ότι, στην περίπτωση μιας έστω και μικρής ανάκαμψης, η αύξηση του εισοδήματος και των συναλλαγματικών διαθεσίμων από τις πωλήσεις στις ΗΠΑ θα υπερ-αντισταθμιστεί από τις συναλλαγματικές απώλειες που θα προκαλέσουν οι αυξημένες εισαγωγές από τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Ιδιαίτερα δε, υπό το πρίσμα του ενεργειακού ελλείμματος και του Γερμανικού πλεονάσματος που τελικά, σε μια τέτοια περίπτωση, θα διογκωθεί ακόμα περισσότερο.

Αναλυτικότερα, ο σχηματισμός των ενδο-Ευρωπαϊκών εμπορικών σχέσεων, που περιγράφηκε στα προηγούμενα, δείχνει ότι οι Ευρωπαϊκές οικονομίες δεν είναι όλες "ισοδύναμες" αλλά αντίθετα είναι οργανωμένες σε ένα ιεραρχικό πρότυπο με την Γερμανική οικονομία στην κορυφή. Με άλλα λόγια η Ευρώπη μπορεί - από εμπορική, τουλάχιστον, άποψη - να εκληφθεί ως μια Γερμανική οικονομική περιφέρεια. Η περιφέρεια αυτή περιλαμβάνει, από τη μια, όλες τις χώρες (της Υπ.Ευρώπης) οι οποίες αποστέλλουν ένα σημαντικό τμήμα των εξαγωγών τους - περίπου 20% κ.μ.ο. - στην Γερμανία και πάνω από το ήμισυ των συνολικών εξαγωγών τους στην υπόλοιπη Γερμανική οικονομική περιφέρεια. Η Γερμανία, από την άλλη πλευρά, αποστέλλει τα 3/4 των συνολικών εξαγωγών της στην οικονομική της περιφέρεια αλλά κάθε μεμονωμένη χώρα απορροφά κατά μέσο όρο περίπου 5% των εξαγωγών της ενώ οι μεγαλύτερες από αυτές (Γαλλία, Ιταλία, Ολλανδία και Ην.Βασίλειο) απορροφούν γύρω στο 10% των συνολικών Γερμανικών εξαγωγών. Αντίστοιχη είναι η εικόνα και από την πλευρά των εισαγωγών: Το 1/4 των συνολικών εισαγωγών της Γερμανικής οικονομικής περιφέρειας προέρχεται από την Γερμανία και σχεδόν το 50% από την υπόλοιπη περιφέρεια, ενώ το περισσότερο από τα 2/3 των εισαγωγών της Γερμανίας προέρχεται από την οικονομική της περιφέρεια.

Το ιεραρχικό πρότυπο που εκφράζει η διάταξη αυτή των εμπορικών σχέσεων αποτελεί την βάση της ασυμμετρίας των Ευρωπαϊκών οικονομικών σχέσεων με την έννοια ότι ο μόνος τρόπος που οι μεμονωμένες χώρες μπορούν να επιτύχουν την ανάκαμψη των οικονομιών τους είναι μέσω μια κοινής ανάκαμψης της Ευρωπαϊκής οικονομίας ως σύνολο. Το επίκεντρο, ωστόσο, της έλλειψης μιας κοινής ανάκαμψης της Ευρωπαϊκής οικονομίας είναι η αντίθεση της Γερμανίας στην εφαρμογή πολιτικών οικονομικής ανάκαμψης και η αυστηρή προσήλωση της σε ένα σταθερό αντιπληθωριστικό πρότυπο: Αν μια μεμονωμένη χώρα - ακόμα και μια από τις μεγάλες χώρες π.χ. η Γαλλία¹¹ - της Υπ.Ευρώπης εφαρμόσει πολιτικές αναθέρμανσης της οικονομίας της με σκοπό την οικονομική ανάκαμψη, η ανάκαμψη αυτή δεν θα μεταβιβαστεί στις υπόλοιπες χώρες γιατί οι εισαγωγές της χώρας αυτής δεν είναι αρκετά υψηλές ώστε να "σύρουν" και τις άλλες οικονομίες είτε συνολικά είτε μεμονωμένα. Αν υποθέσουμε ότι το Γαλλικό εμπορικό πρότυπο ακολουθεί την ίδια διάταξη με το σύνολο των χωρών της Υπ.Ευρώπης (Πίνακας 7.1.3), τότε το άμεσο αποτέλεσμα θα είναι σχεδόν το 25% της αύξησης των Γαλλικών εισαγωγών να καλυφθεί από την Γερμανία και σχεδόν το 50% από το σύνολο όλων των υπόλοιπων χωρών της

11 Οι εισαγωγές της Γερμανίας, για παράδειγμα, είναι σχεδόν διπλάσιες από τις Γαλλικές εισαγωγές.

περιφέρειας. Αν συνυπολογιστούν και τα πιθανά έμμεσα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα σε ολόκληρη την περιφέρεια η αναπόφευκτη τελική επίπτωση θα είναι μια περαιτέρω αύξηση του Γερμανικού πλεονάσματος που θα αντιστοιχεί σε μια περαιτέρω αύξηση του εμπορικού ελλείμματος της Υπ.Ευρώπης, καθιστώντας ακόμα περισσότερο οξείς τους χρηματοδοτικούς περιορισμούς του ισοζυγίου πληρωμών¹².

Αν, αντίθετα, η Γερμανία εφαρμόσει επεκτατικές πολιτικές ανάκαμψης, η αύξηση των εισαγωγών της είναι ικανή να επιφέρει σημαντικές άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις σε όλες τις άλλες χώρες της οικονομικής της περιφέρειας: Τα άμεσα αποτελέσματα αφορούν την αύξηση των εξαγωγών όλων των χωρών της Υπ.Ευρώπης για τις οποίες οι Γερμανικές εισαγωγές ισοδυναμούν κατά μέσο όρο με το 20% των εξαγωγών τους. Η έμμεση επίπτωση προέρχεται από την αύξηση των εξαγωγών σε όλες τις χώρες της Γερμανικής οικονομικής περιφέρειας οι οποίες αυξάνουν τις εισαγωγές τους υπό το πρίσμα της αύξησης των εξαγωγών τους στη Γερμανία. Με άλλα λόγια, η Γερμανία αποτελεί την “καρδιά” της Ευρωπαϊκής οικονομίας η οποία με τη σειρά της “πάλλεται” ανάλογα με τον ρυθμό που επιβάλλει η χώρα αυτή.

Η διαδικασία αυτή, με άλλα λόγια, ισοδυναμεί με την μείωση του εμπορικού μεριδίου μιας από τις κυριότερες μη-περιορισμένες χώρες και την συνεπή ελάττωση του Γερμανικού πλεονάσματος που, όπως είδαμε στα προηγούμενα, αποτελεί πλέον την θεμελιώδη αιτία του εμπορικού ελλείμματος της Υπ.Ευρώπης η οποία κατορθώνει να υπερ-αντισταθμίσει τις ενεργειακές εισαγωγές της από την Μ.Ανατολή και την Αφρική από τις οποίες αντλεί πλεονάσματα τα οποία με την σειρά τους αντισταθμίζουν το - ενεργειακό κυρίως - διμερές έλλειμμα από την πρ.ΕΣΣΔ και τις υπόλοιπες χώρες της Αν. Ευρώπης (Πίνακας 7.1.9). Η χαλάρωση των χρηματοδοτικών περιορισμών θα οδηγούσε σε μια ενδυνάμωση της διαδικασίας “μεταβίβασης” της οικονομικής δραστηριότητας στην Ευρωπαϊκή περιφέρεια αφού, όπως είδαμε, οι χώρες αυτές δεν μπορούν να αυξήσουν τα συναλλαγματικά τους κέρδη από την αύξηση των πωλήσεών τους στις ΗΠΑ οι οποίες, εκτός των άλλων, αποτελούν ένα μικρό μόνο μέρος (μικρότερο από 8%) των συνολικών τους πωλήσεων και ένα ακόμα μικρότερο ποσοστό (λιγότερο από 2%) του εισοδήματός τους. Είναι δυνατόν, ωστόσο, να αυξήσουν σημαντικά τα έσοδά τους μέσω μιας κοινής αύξησης των εξαγωγών στην Ευρωπαϊκή περιφέρεια, ακόμα και στην περίπτωση μιας πιθανής αύξησης των ενεργειακών ελλειμμάτων τους που θα οφειλόταν στην επίπτωση της αυξημένης ζήτησης για ενέργεια - που συνεπάγεται η επέκταση της παραγωγής - στην τιμή της.

Στην περίπτωση της Γερμανικής οικονομίας φαίνεται ότι υπάρχουν, επίσης, όλα εκείνα τα απαραίτητα δεδομένα που καθιστούν εφικτή την εφαρμογή επεκτατικών πολιτικών. Το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας παρουσιάζει ένα σταθερά αυξανόμενο πλεόνασμα που το 1989 ξεπέρασε τα 80 δισ.δολ. Ο αριθμός των ανέργων, από την άλλη μεριά, είναι περισσότεροι από 2 εκατομ. ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, φτάνοντας το 1989 το 7.5% του εργατικού δυναμικού. Φαίνεται, λοιπόν, ότι η δυνατότητα για πολιτικές οικονομικής ανάκαμψης είναι εφικτές τόσο από την πλευρά του ισοζυγίου πληρωμών όσο και από την πλευρά της αγοράς εργασίας. Η

12 Χωρίς να υπολογίσουμε τις πιθανές επιπτώσεις στην τιμή της ενέργειας, η ζήτηση της οποίας θα αυξηθεί αναγκαστικά σε οποιαδήποτε αύξηση της παραγωγής, και τις συνέπειες για τους ενεργειακούς λογαριασμούς των χωρών.

παραπάνω επιχειρηματολογία, ωστόσο, δεν ισχύει και για την περίπτωση του Ιαπωνικού πλεονάσματος. Όπως φαίνεται και στον Πίνακα 7.2.3 η ανεργία στην Ιαπωνική οικονομία δεν ξεπερνά το 2.5% του εργατικού δυναμικού. Στη χώρα αυτή με τον υπερδιπλάσιο πληθυσμό, εργατικό δυναμικό και απασχόληση σε σχέση με την Γερμανία, ο αριθμός των ανέργων είναι σημαντικά μικρότερος από τον αντίστοιχο της Γερμανίας και η ανεργία (ως ποσοστό στο εργατικό δυναμικό) μόνο το 1/3 σε σχέση με την άλλη κύρια πλεονασματική χώρα της παγκόσμιας οικονομίας.

Πίνακας 7.2.3

Συγκριτική Θέση της Γερμανίας και της Ιαπωνίας, 1989			
1989	Γερμανία	Ιαπωνία	Σχέση
	[1]	[2]	[2] / [1]
Πληθυσμός (χιλ.)	61.000	125.000	2.05
Εργ.Δυναμ. (χιλ.)	28.598	62.247	2.18
Απασχολούμενοι (χιλ.)	26.470	60.716	2.29
Ανεργοί (χιλ.)	2.128	1.531	0.72
Ποσοστό Συμμετοχής	46.9%	49.8%	1.06
Ποσοστό Απασχόλησης	43.4%	48.6%	1.12
Ποσοστό Ανεργίας	7.4%	2.5%	0.33
Εμπορικό Ισοζύγιο (δισ.δολ.)	82.2	108.0	1.31
Εξαγωγές (δισ.δολ.)	343.5	280.7	0.82
Εισαγωγές (δισ.δολ.)	261.3	172.7	0.66
Εξαγωγές ανά Απασχ. (χιλ. δολ.)	13.0	4.6	0.36
Εισαγωγές ανά Απασχ. (χιλ. δολ.)	9.9	2.8	0.29

Πηγές: Βλ. Παράρτημα Α

Το Ιαπωνικό εμπορικό πλεόνασμα, συνεπώς, που έφτασε τα 110 δισ.δολ. το 1989, δεν μπορεί εύκολα να μειωθεί με την απλή εφαρμογή επεκτατικών πολιτικών. Ακόμα, ωστόσο, και στην περίπτωση μιας τέτοιου τύπου εκτατικής οικονομικής ανάκαμψης της Ιαπωνικής οικονομίας που - χωρίς να προσλάβει έναν έντονο πληθωριστικό χαρακτήρα - θα οδηγούσε στην μείωση του Ιαπωνικού πλεονάσματος, θα υπήρχαν ελάχιστες και έμμεσες μόνο επιπτώσεις στην Ευρωπαϊκή οικονομία αφού το το 1/4 των Ιαπωνικών εισαγωγών προέρχονται από τις ΗΠΑ, το 1/3 από την Ασία και το 17% από το σύνολο της Ευρώπης (Πίνακας 7.1.2) το οποίο ισοδυναμεί, όμως, μόνο με το 2% των συνολικών εξαγωγών της Ευρωπαϊκής περιφέρειας (Πίνακας 7.1.1). Φαίνεται λοιπόν ότι η μείωση του Ιαπωνικού πλεονάσματος μπορεί να επέλθει είτε μέσω μιας έντονης ανατίμησης του γερ είτε μέσω της ανάληψης μονομερών πρωτοβουλιών προστατευτικού τύπου εκ μέρους των υπολοίπων χωρών με σκοπό τον περιορισμό των Ιαπωνικών εισαγωγών. Τελικά ο μοναδικός τρόπος ελάττωσης του Ιαπωνικού πλεονάσματος με έναν διαρκή και μη-πληθωριστικό χαρακτήρα είναι η εγκατάλειψη από τη χώρα αυτή των προστατευτικών πολιτικών, πράγμα που εκφράζει και η διαφορά των εισαγωγών ανά απασχολούμενο ανάμεσα στις δυο κύριες πλεονασματικές χώρες της παγκόσμιας οικονομίας (Πίνακας 7.2.3).

Στο επόμενο κεφάλαιο θα εξετάσουμε κατ' αρχήν τους λόγους για τους οποίους η Γερμανική οικονομική πολιτική ακολουθεί ένα σταθερό αντιπληθωριστικό πρότυπο απαλείφοντας έτσι τις προοπτικές για μια ευρωπαϊκή οικονομική ανάκαμψη και τέλος την ασυμμετρία που χαρακτηρίζει τις Ευρωπαϊκές νομισματικές σχέσεις η συστηματοποίηση της δομής των οποίων αντανακλά τον γενικευμένο αντιπληθωριστικό χαρακτήρα των Ευρωπαϊκών οικονομικών πολιτικών.

Κεφάλαιο 8 Ο Αντιπληθωριστικός Χαρακτήρας της Γερμανικής Οικονομικής Πολιτικής ως Αποτέλεσμα της Πολιτικής Διαχείρισης της Ισοτιμίας του Δολλαρίου και η Ασυμμετρία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος

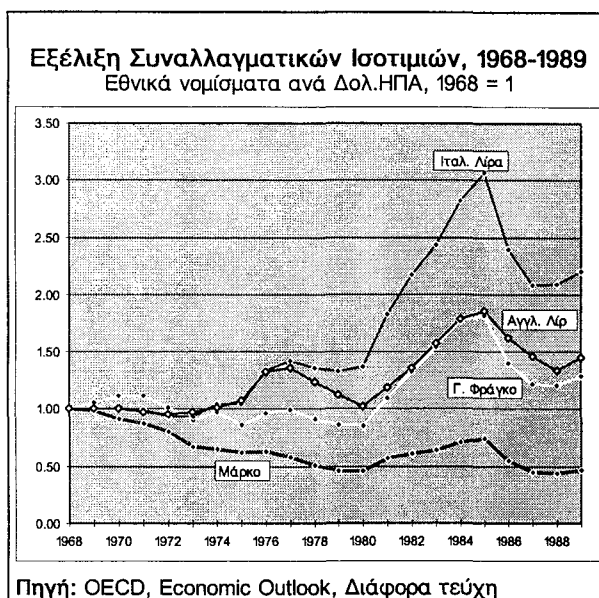
Στο τελευταίο αυτό κεφάλαιο της παρούσας εργασίας υποστηρίζεται ότι ένα από τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά της Γερμανικής οικονομικής πολιτικής είναι η αντιμετώπιση των επιπτώσεων που προκαλεί η ανατίμηση του μάρκου, γεγονός που εν πολλοίς οφείλεται στις περιοδικές υποτιμήσεις και τελικά την αναπόφευκτη αστάθεια του δολλαρίου. Η πολιτική της Γερμανίας για την αντιμετώπιση της κατάστασης αυτής κινείται σε δυο άξονες: την εξύψωση του τεχνολογικού επιπέδου της παραγωγής και την πραγματοποίηση εκτεταμένων εμπορικών πλεονασμάτων για την εδραίωση της οικονομικής και πολιτικής επιρροής της στην Ευρώπη. Οι δυο αυτοί άξονες οικονομικής πολιτικής απαιτούν την εφαρμογή αυστηρών αντιπληθωριστικών πολιτικών τόσο από την Γερμανία όσο και από τους σημαντικότερους εταίρους της δηλ. τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. Στο δεύτερο τμήμα του κεφαλαίου εξετάζεται η δομή του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος και η συμφυής ασυμμετρία του που, συνοπτικά, έγκειται στο γεγονός ότι στο ΕΝΣ δεν υπάρχει κανείς μηχανισμός - όπως συνέβαινε και στο Ευρωπαϊκό Φίδι - που να υποχρεώνει μια χώρα με ισχυρό νόμισμα να "εξασθενεί" το νόμισμά της αλλά αντίθετα οι χώρες με ασθενή νομίσματα υποχρεώνονται να τα ισχυροποιούν με την εφαρμογή, τελικά, αντιπληθωριστικών πολιτικών.

Το τελικό συμπέρασμα είναι ότι ο σχηματισμός και η λειτουργία του ΕΝΣ βοήθησε την Γερμανία στην προστασία της οικονομίας της τόσο από τις αναπόφευκτες δακυμάνσεις του δολλαρίου όσο και στον "έλεγχο" του επιπέδου υποτίμησης των νομισμάτων των σημαντικότερων εμπορικών της εταίρων σε σχέση με την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων της. Παράλληλα η λειτουργία του ΕΝΣ ως "μηχανισμός πειθαρχίας", συνέβαλλε μεν στην σύγκλιση των οικονομιών των ασθενέστερων Ευρωπαϊκών χωρών με την Γερμανική οικονομία σε όρους ελέγχου του επιπέδου αύξησης των τιμών αλλά με κόστος την αύξηση της ανεργίας στις χώρες αυτές. Η διατήρηση της υψηλής ανταγωνιστικότητας της Γερμανικής οικονομίας έχει ως θεμελιώδη προϋπόθεση αλλά και αναπόφευκτο αποτέλεσμα την ενίσχυση των αντιπληθωριστικών επιπτώσεων του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος με συνέπεια την διατήρηση ή αύξηση του επιπέδου της ανεργίας στην Ευρωπαϊκή περιφέρεια γεγονός το οποίο ισοδυναμεί - παρά την βραδεία αύξηση του εργατικού δυναμικού - με την αναπόφευκτη αύξηση του αριθμού των ανέργων.

8.1 Ο Σταθερός Αντιπληθωριστικός Χαρακτήρας της Γερμανικής Οικονομικής Πολιτικής

Ένα από τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά της Γερμανικής οικονομικής πολιτικής είναι η αντιμετώπιση των επιπτώσεων που προκαλεί η ανατίμηση του μάρκου, γεγονός που εν πολλοίς οφείλεται στις περιοδικές υποτιμήσεις του δολλαρίου και τελικά την αναπόφευκτη αστάθεια του βασικού μέσου αποθεμάτων και πληρωμών της παγκόσμιας οικονομίας. Όπως αναλύθηκε στο Α' Μέρος, το δολλάριο κατά την δεκαετία του 1970 υποτιμήθηκε κυρίως έναντι του Γερμανικού Μάρκου και του Ιαπωνικού Yen, ενώ σε σχέση με τα κύρια Ευρωπαϊκά νομίσματα, τα οποία αντέδρασαν με μεγαλύτερες υποτιμήσεις, το δολλάριο στην πράξη είτε ανατιμήθηκε είτε υποτιμήθηκε σε πολύ μικρότερη έκταση.

Διάγραμμα 8.1.1

Διάγραμμα 8.1.2

Ανάμεσα στο 1968 (το τελευταίο έτος της σχετικά σταθερής μεταπολεμικής περιόδου) και το 1980 (Διάγραμμα 8.1.1) το δολλάριο υποτιμήθηκε σχεδόν κατά 50% έναντι του Γερμανικού μάρκου, πολύ λιγότερο έναντι του Γαλλικού Φράγκου ενώ ανατιμήθηκε έναντι της Αγγλικής και, πολύ περισσότερο, έναντι της Ιταλικής Λίρας. Το αποτέλεσμα ήταν η έντονη ανατίμηση - σε ονομαστικούς όρους - του Γερμανικού Μάρκου έναντι των νομισμάτων των κυριοτέρων εμπορικών εταίρων της Γερμανίας (Διάγραμμα 8.1.2) ή, με άλλα λόγια, των χωρών που αντιπροσωπεύουν τον ζωτικό χώρο για τις Γερμανικές εξαγωγές: Με βάση το 1968=1 ο δείκτης του επιπέδου των συναλλαγματικών ισοτιμιών έναντι του μάρκου κατά το 1980 ήταν 1.9 για το Γαλλικό Φράγκο, 3 για την Ιταλική Λίρα, 2.3 για την Αγγλική Λίρα και 1.2 για το Ολλανδικό Guilder (Φιορίνι).

Η τάση αυτή του επιπέδου των συναλλαγματικών ισοτιμιών του μάρκου έναντι των άλλων ευρωπαϊκών νομισμάτων δεν μεταβλήθηκε σημαντικά κατά την επόμενη περίοδο παρά την σημαντική ανατίμηση του δολλαρίου μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980. Η ανατίμηση αυτή ήταν τελικά, όπως φαίνεται στο ανωτέρω διάγραμμα, πολύ μεγαλύτερη έναντι των υπολοίπων

ευρωπαϊκών νομισμάτων παρά έναντι του μάρκου ενώ η μεταστροφή της Αμερικανικής συναλλαγματικής πολιτικής μετά το 1986 είχε σχεδόν τις ίδιες επιπτώσεις έναντι του συνόλου των ευρωπαϊκών νομισμάτων. Συνολικά για την περίοδο ανάμεσα στο 1968 και το 1989 (Διάγραμμα 8.1.2) ο δείκτης του επιπέδου των συναλλαγματικών ισοτιμιών έναντι του μάρκου, με βάση και πάλι το 1968=1, σχεδόν τριπλασιάστηκε έναντι του Γαλλικού Φράγκου και της Αγγλικής Λίρας και πενταπλασιάστηκε έναντι της Ιταλικής Λίρας ενώ παρέμεινε αξιοσημείωτα σταθερός έναντι του Ολλανδικού Guilder (Φιορίνι) υποδεικνύοντας την άμεση σύνδεση των δυο οικονομιών.

Η υποτίμηση αυτή του δολλαρίου και η συνεπής ανατίμηση του μάρκου έναντι των νομισμάτων της Γερμανικής οικονομικής περιφέρειας εξασκεί έντονες πιέσεις στην Γερμανική οικονομία που αντιμετωπίζει μια σημαντική κάμψη της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων της στις διεθνείς αγορές αλλά κυρίως στις αγορές των σημαντικότερων εμπορικών της εταίρων, οι πωλήσεις προς τους οποίους αντιπροσωπεύουν, όπως δείξαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, σχεδόν το 1/4 του Γερμανικού ακαθάριστου εγχωρίου προϊόντος. Η Γερμανία αντιμετωπίζει την κατάσταση αυτή, από την μια μεριά, με την έντονη προσπάθεια να αναβαθμίσει την τεχνολογική ποιότητα των προϊόντων της συγκεντρώνοντας τις επενδύσεις σε “προωθημένους” τομείς και από την άλλη με την μεταφορά κλάδων παραγωγής “έντασης εργασίας” στο εξωτερικό¹, όπως υποδεικνύει και η αύξηση των εξαγωγών κεφαλαίου. Επιπρόσθετα, στην προσπάθεια μεγιστοποίησης των εξαγωγών της η Γερμανία προσφέρει σημαντικά κίνητρα για την παραχώρηση πιστώσεων με την επιχορήγηση εμπορικών και χρηματιστικών δανείων στους “πελάτες” της. Η διατήρηση αυτών των τεράστιων εκροών κεφαλαίου με την μορφή άμεσων επενδύσεων και εξαγωγικών πιστώσεων αναγκάζει την Γερμανία, που δεν διαθέτει το Αμερικανικό προνόμιο της έκδοσης του διεθνούς αποθεματικού νομίσματος, στην συσσώρευση εμπορικών πλεονασμάτων και συναλλαγματικών διαθεσίμων.

Το εκτεταμένο Γερμανικό πλεόνασμα είναι ταυτόχρονα απαραίτητο για την εδραίωση της εμπορικής και πολιτικής επιρροής της χώρας αυτής στην Ευρώπη αλλά και για την πλήρη “εκμετάλλευση” των διεθνών κεφαλαιαγορών και την αποτροπή ή αντιμετώπιση κερδοσκοπικών κινήσεων. Οι δύο αυτοί άξονες οικονομικής πολιτικής, η εξύψωση του τεχνολογικού επιπέδου της παραγωγής και η πραγματοποίηση εκτεταμένων εμπορικών πλεονασμάτων, απαιτούν την εφαρμογή αυστηρών αντιπληθωριστικών πολιτικών τόσο από την Γερμανία όσο και από τους σημαντικότερους εταίρους της δηλ. τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες.

Αναλυτικότερα, η ανατίμηση του μάρκου “αναγκάζει” την Γερμανική οικονομία να εγκαταλείπει τους βιομηχανικούς κλάδους “μέσου” και “χαμηλού” τεχνολογικού επιπέδου - οι οποίοι απασχολούν σχετικά μεγάλα τμήματα ανειδίκευτης ή χαμηλά ειδικευμένης εργατικής δύναμης - και να συγκεντρώνει τις προσπάθειές της σε κλάδους και προϊόντα “υψηλής” τεχνολογίας². Η αντιπληθωριστική πολιτική ενθαρρύνει την εγκατάλειψη των κλάδων παραγωγής που καθίστανται μη-οικονομικοί λόγω της ανατίμησης του μάρκου και επιτρέπει την μετακίνηση κεφαλαίου και

1 Το θέμα αυτό αναλύεται στο “κλασσικό” Frobel F., Heinrichs J. and Kreye O. (1980).

2 Τα θέματα αυτά αναλύονται διεξοδικά στα ετήσια τεύχη του OECD: *Industrial Policy in OECD Countries - Annual Report*. Στα πλαίσια της παρούσας εργασία δεν είναι δυνατόν να επεκταθούμε σε μια περισσότερο διεξοδική προσέγγιση.

ειδικευμένης εργασίας στις επιχειρήσεις των προωθημένων τομέων της οικονομίας. Η πολιτική αυτή, παράλληλα, αποτελεί προϋπόθεση για την επιτυχία της προσπάθειας αυτής μέσω της “αγοράς” με την έννοια ότι το χαμηλό επίπεδο της εγχώριας ζήτησης και η πίεση του κόστους εργασίας σε κλάδους μέσης και χαμηλής τεχνολογίας ωθούν τις επιχειρήσεις των κλάδων αυτών στην “εκμηχάνιση” και τον αυτοματισμό της παραγωγής³. Όταν αυτό δεν συμβαίνει ή συμβαίνει σε ανεπαρκή επίπεδα η επιχείρηση οδηγείται “εκτός αγοράς” και το μερίδιό της απορροφάται από τις επιχειρήσεις που επιβιώνουν, εν μέρει μέσω των διαδικασιών κτήσης και συγχώνευσης. Οι μεγάλες επιχειρήσεις μπορούν να εισάγουν περισσότερο αυτοματοποιημένες παραγωγικές διαδικασίες και να μειώσουν το κόστος κατά προϊόν με σκοπό να παραμείνουν ανταγωνιστικές με τα ξένα προϊόντα που ευνοούνται από την ανατίμηση του μάρκου.

Παράλληλα η στρατηγική για την τεχνολογική εξύψωση της παραγωγής και του εμπορίου απαιτεί έναν όσο το δυνατόν στενότερο έλεγχο του επιπέδου των τιμών με την έννοια ότι αν οι αυξήσεις των τιμών είναι κατώτερες σε σχέση με τις άλλες βιομηχανικές χώρες αμβλύνεται αντίστοιχα η έκταση της ανατίμησης του μάρκου. Ταυτόχρονα η επέκταση της εγχώριας ζήτησης σε ένα οικονομικό πλαίσιο που τα κέρδη είναι συμπιεσμένα από την ανατίμηση του μάρκου και οι μισθοί είναι στην πράξη στάσιμοι θα επέφερε την επέκταση ενός πληθωριστικού κύματος που θα οδηγούσε στην μείωση της ισοτιμίας και τον αποπροσανατολισμό των επιχειρησιακών πολιτικών⁴.

Η διαδικασία ανύψωσης του τεχνολογικού επιπέδου της παραγωγής στην Γερμανική οικονομία συνοδεύεται από τις προσπάθειες για την σταθεροποίηση ή την αύξηση της εμπορικής διείσδυσης της χώρας τόσο στην οικονομική της περιφέρεια όσο και στον υπόλοιπο κόσμο. Η προσπάθεια αυτή, ωστόσο, προϋποθέτει την δυνατότητα παροχής εκτεταμένων εμπορικών πιστώσεων και συνεπώς την εξασφάλιση ικανών πλεονασμάτων με σκοπό την χρηματοδότηση των πιστώσεων αυτών. Τα πλεονάσματα των τρεχουσών συναλλαγών είναι, επίσης, αναγκαία για την μετακίνηση στο εξωτερικό εκείνων των κλάδων της Γερμανικής βιομηχανίας οι οποίοι καθίστανται μη-ανταγωνιστικοί στη βάση του εθνικού εργατικού κόστους, μέσω των άμεσων επενδύσεων σε χώρες χαμηλού εργατικού κόστους. Παράλληλα, ένα σημαντικό τμήμα των Γερμανικών άμεσων επενδύσεων κατευθύνεται προς τις βιομηχανικές χώρες με στόχο την διατήρηση αγορών που απειλούνται από την ανατίμηση του μάρκου.

Με άλλα λόγια αντί να εμπλακεί σε μια αντιπαράθεση με την πολιτική των ΗΠΑ έναντι του δολλαρίου μέσω μιας σειράς υποτιμήσεων που θα αποτελούσαν συνέπεια αλλά και παράγωγο πληθωριστικών διαδικασιών, η Γερμανία αποδέχεται το αναπόφευκτο της ανατίμησης του μάρκου έναντι του δολλαρίου και προσπαθεί να μετριάσει την πραγματική του επίπτωση με τον έλεγχο των αυξήσεων των τιμών και κυρίως να αποφύγει μεγάλες διακυμάνσεις στην ισοτιμία του δολλαρίου με το μάρκο. Η σημασία των διακυμάνσεων των ισοτιμιών προέρχεται από το γεγονός ότι ακόμα και η ανατίμηση του δολλαρίου ενέχει σημαντικά προβλήματα για την ευρωπαϊκή οικονομία με την έννοια ότι, πέρα από τη σημασία των διαφορικών πραγματικών επιτοκίων στην προσέλκυση χρηματικών κεφαλαίων, ο ρόλος του νομίσματος των ΗΠΑ ως μέτρο αποτίμησης και διεθνές μέσο πληρωμών των εισαγωγών, ιδιαίτερα ενέργειας και πρώτων υλών, οδηγεί στην

3 Για το θέμα αυτό βλ. *Leaman, J. (1988), κεφ.5.*

αύξηση της αξίας σε εγχώριο νόμισμα των εισαγωγών αυτών και την μεταβίβαση της αύξησης του κόστους στην εγχώρια διάρθρωση των τιμών. Κατά συνέπεια ο μόνος τρόπος άμβλυσης των πληθωριστικών πιέσεων που υφίστανται οι ευρωπαϊκές οικονομίες από το ισχυρό δολλάριο είναι η όξυνση του αντιπληθωριστικού χαρακτήρα των οικονομικών πολιτικών τους προσπαθώντας να αποτρέψουν την μεταβίβαση των αυξήσεων του κόστους μέσω της συστολής της ζήτησης. Ο χαμηλός ρυθμός μεγέθυνσης της Γερμανικής οικονομίας που αποτελεί την αιτία της σχετικής στασιμότητας του συνόλου της Ευρωπαϊκής οικονομίας είναι, συνεπώς, στενά συνυφασμένος με την ανατίμηση του μάρκου και τις επιπτώσεις της.

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε τον τρόπο που οι διευθετήσεις στα πλαίσια των Ευρωπαϊκών νομισματικών σχέσεων επεκτείνουν την εφαρμογή αντιπληθωριστικών πολιτικών με στόχο τόσο την εκτροπή της πίεσης από τις διακυμάνσεις του δολλαρίου σε μια όσο το δυνατόν ευρύτερη περιοχή όσο και την σταθεροποίηση του ζωτικού χώρου της Γερμανικής οικονομίας.

4 Για μια διεξοδική ανάλυση βλ. Smyser, W.R. (1993).

8.2 Η Ασυμμετρία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος

Στα τέλη της δεκαετίας του 1960 η ΕΟΚ είχε ολοκληρώσει την τελωνειακή ένωση και είχε εδραιώσει την Κοινή Αγροτική Πολιτική. Τα γεγονότα του 1968 είχαν οδηγήσει σε μια έκρηξη μισθών στη Γαλλία και στην υποτίμηση του Γαλλικού φράγκου, ενώ τα Γερμανικά πλεονάσματα στην ανατίμηση του μάρκου. Με την πρωτοβουλία του Γερμανού Καγκελαρίου Willy Brandt συστήθηκε μια επιτροπή υπό την προεδρία του P. Werner - μετέπειτα πρωθυπουργού του Λουξεμβούργου - με σκοπό την διαμόρφωση μιας πρότασης για την Οικονομική και Νομισματική Ένωση και τον Οκτώβριο του 1970 το πόρισμα της επιτροπής είχε ολοκληρωθεί παραμένοντας έκτοτε γνωστό ως Σχέδιο Werner.⁵ Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (ΕΝΣ) τέθηκε σε λειτουργία στις 13 Μαρτίου 1979 και αποτελεί συνέχεια της συμφωνίας για τον περιορισμό των ορίων διακύμανσης των νομισμάτων της ΕΟΚ, το αποκαλούμενο Ευρωπαϊκό "Φίδι"⁶.

Όταν δημιουργήθηκε το Ευρωπαϊκό Φίδι, όπως είδαμε στο πρώτο κεφάλαιο, το διεθνές νομισματικό σύστημα ακόμα λειτουργούσε στη βάση των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών, παρά την ελεύθερη διακύμανση του δολλαρίου στο δεύτερο ήμισυ του 1971. Η Smithsonian Συμφωνία τον Δεκέμβριο του 1971, είχε αναπροσδιορίσει τις σχετικές αξίες των νομισμάτων του Ομίλου των 10 και οι χώρες αυτές συμφώνησαν να διατηρούν τις ισοτιμίες των νομισμάτων τους σχετικά με το δολλάριο μέσα σε όρια $\pm 2.25\%$, δηλαδή 4.5% μέγιστο. Για τις χώρες της ΕΚ αυτό σήμαινε ότι η απόκλιση ανάμεσα σε δυο οποιαδήποτε νομίσματα θα μπορούσε να φτάσει ένα μέγιστο 9%, δηλαδή ένα μέγεθος το οποίο εθεωρείτο ασυμβίβαστο με την λειτουργία της Κοινής Αγοράς και ιδιαίτερα της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Μετά την συμφωνία αυτή οι χώρες της ΕΚ συμφώνησαν να διατηρούν στενότερα όρια διακύμανσης κατά $\pm 1.125\%$ σχετικά με το δολλάριο και έτσι να περιορίσουν την μέγιστη διακύμανση στο 2.25% έναντι του δολλαρίου ή 4.5% ανάμεσα στα Ευρωπαϊκά νομίσματα. Όταν τον Μάρτιο του 1973 αποφασίστηκε η οριστική εγκατάλειψη του συστήματος των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών, οι χώρες που συμμετείχαν στο Ευρωπαϊκό Φίδι αποφάσισαν, με εξαίρεση την Ιταλία, να συνεχίσουν την κοινή διακύμανση των νομισμάτων τους.

Το Φίδι, ωστόσο, λόγω των συχνών αποσύρσεων των κυριότερων χωρών κατέληξε να αποτελείται από το Γερμανικό μάρκο και τα νομίσματα κάποιων ασθενέστερων χωρών για τις οποίες η Γερμανία ήταν ο σημαντικότερος εμπορικός εταίρος.⁷ Με τον τρόπο αυτό αντιπροσώπευε περισσότερο μια σύνδεση του μάρκου με μερικά ελάσσονος σημασίας νομίσματα παρά μια πραγματική κοινή διακύμανση αφού στερείτο κάποιου μηχανισμού για τον καθορισμό

5 Για το πρωτότυπο σχέδιο βλ. Werner, P. et al. (1970). Για μια συνοπτική παρουσίαση βλ. Gros, D. and Thygesen, N. (1992), σ. 12 κ.ε.

6 Το Ευρωπαϊκό "Φίδι" τέθηκε σε λειτουργία με την Συμφωνία της Basle τον Απρίλιο του 1972 ενώ το ΕΝΣ μετά την Απόφαση του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 5 Δεκεμβρίου του 1978.

7 Η Ιταλία δεν συμμετείχε στο Φίδι και η Αγγλία αποσύρθηκε τον Ιούνιο του 1972. Η Γαλλία αποσύρθηκε τον Ιανουάριο του 1974, επέστρεψε τον Ιούλιο του 1975 και αποσύρθηκε τον Μάρτιο του 1976. Η Σουηδία αποσύρθηκε τον Αύγουστο του 1977 και η Νορβηγία τον Δεκέμβριο του 1978. Βλ. Brown, B. (1987), κεφ. 5 και 6.

των ενεργειών που έπρεπε να αναλάβει η χώρα το νόμισμα της οποίας ανατιμάτο σε σχέση με το δολλάριο. Στην πράξη, η διατήρηση σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών ανάμεσα στις συμμετέχουσες χώρες απαιτούσε την ανατίμηση, μαζί με το μάρκο, των ασθενέστερων νομισμάτων σχετικά με το δολλάριο. Η Ολλανδία, το Βέλγιο και η Δανία, πράγματι, υπέστησαν μια, ανάλογη της Γερμανίας, ανατίμηση των νομισμάτων τους.⁸ Οι χώρες αυτές διατήρησαν την ισοτιμία με το μάρκο είτε με την απόκτηση πλεονασμάτων στις τρέχουσες συναλλαγές τους μέσω της μείωσης του επιπέδου οικονομικής δραστηριότητας και του ρυθμού μεγέθυνσής τους, είτε διατηρώντας θετικές εισροές βραχυπρόθεσμων κεφαλαίων με την διατήρηση βραχυπρόθεσμων επιτοκίων τα οποία ήταν από 50% ως 100% υψηλότερα σε σχέση με τα αντίστοιχα Γερμανικά. Με άλλα λόγια, οι χώρες αυτές εφάρμοσαν αυστηρές αντιπληθωριστικές πολιτικές.

Η Συμφωνία της Basle δεν αφορούσε τον συντονισμό των οικονομικών πολιτικών αλλά μόνο των συντονισμό των παρεμβάσεων στις αγορές συναλλάγματος και την χρηματοδότηση των παρεμβάσεων αυτών προσδίδοντας στο Ευρωπαϊκό Φίδι τον χαρακτήρα μιας απλής συναλλαγματικής συμφωνίας. Υπό το σύστημα αυτό οι κεντρικές τράπεζες των συμμετεχουσών χωρών ήταν υποχρεωμένες να παρεμβαίνουν όταν το νόμισμά τους ωθείτο προς τα όρια της συμφωνημένης διακύμανσης με την εγγύηση για απερόριστες πιστώσεις στην κεντρική τράπεζα της χώρας το νόμισμα της οποίας έπεφτε στο κατώτατο όριο. Οι πιστώσεις αυτές χορηγούνταν είτε με την μορφή ανταλλαγών (swaps) ανάμεσα στην χρεώστρια τράπεζα και μια άλλη κεντρική τράπεζα του συστήματος - η χρεώστρια τράπεζα θα εκχωρούσε μια ορισμένη ποσότητα του νομίσματός της σε αντάλλαγμα με χρήμα που θα χρησιμοποιούσε για την παρέμβασή της με την υποχρέωση να επιστρέψει το δάνειο αυτό αμέσως μετά την παρέμβαση - είτε με την μορφή αγορών του ασθενούς νομίσματος από τις άλλες κεντρικές τράπεζες. Στην περίπτωση αυτή οι τράπεζες, μετά το πέρας της συμφωνημένης περιόδου, θα εκχωρούσαν την ποσότητα του χρήματος που είχαν αποκτήσει στην (μη-ηθελημένη) χρεώστρια τράπεζα η οποία ήταν υποχρεωμένη να το ανταλλάξει με μια ισοδύναμη ποσότητα συναλλάγματος.

Ένα από τα πιο ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά των συντονισμένων παρεμβάσεων αυτών ήταν η περιορισμένη χρήση εθνικών νομισμάτων και η εκτενής, αν όχι αποκλειστική, χρήση του δολλαρίου. Στην πραγματικότητα οι παρεμβάσεις για την υποστήριξη των ασθενών νομισμάτων γίνονταν σχεδόν αποκλειστικά με την πώληση δολλαρίων για την αγορά του ασθενούς νομίσματος.⁹ Με τον τρόπο αυτό οι χώρες του Ευρωπαϊκού Φιδιού δεν διαφοροποιούσαν την σύνθεση των συναλλαγματικών τους αποθεμάτων τα οποία εξακολουθούσαν να αποτελούνται σχεδόν αποκλειστικά από δολλάρια, χρυσό και ΕΔΤ αφού οι λειτουργίες υποστήριξης των ασθενών νομισμάτων γίνονταν με πωλήσεις ξένων νομισμάτων έναντι ξένων νομισμάτων.

8 *Ανάμεσα στο 1972 και το 1978, όσο διήρκεσε το Ευρωπαϊκό Φίδι, το μάρκο ανατιμήθηκε κατά 40% σε σχέση με το δολλάριο, το Ολλανδικό Guilder κατά 33%, το Βελγικό φράγκο κατά 30% και η Δανική κορόνα 20%. Πηγή: OECD, Economic Outlook, n.40, Δεκέμβριος 1986. Τα νομίσματα αυτά, συνεπώς, υποτιμήθηκαν ελάχιστα έναντι του μάρκου.*

9 *Βλ. Sallop, J. (1977).*

Η Δημιουργία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος

Μέχρι τα τέλη του 1977 τα εννέα μέλη της ΕΚ είχαν διαιρεθεί σε δυο ομάδες με διαφορετική οικονομική "απόδοση" αλλά και διαφορετικό καθεστώς συναλλαγματικών ισοτιμιών. Η Γερμανία μαζί με τις χώρες της Βενελυξ και την Δανία είχαν κατορθώσει να κρατούν τον πληθωρισμό και τα ελλείμματα των τρεχουσών συναλλαγών σε μέτρια σχετικά επίπεδα και να διατηρούν την κοινή διακύμανση των νομισμάτων τους σε σχέση με τρίτα νομίσματα. Στις υπόλοιπες χώρες τα νομίσματα κυμαίνονταν μεμονωμένα με αποτέλεσμα σημαντικές υποτιμήσεις και οι οικονομίες τους υπέφεραν από υψηλά επίπεδα πληθωρισμού και εξωτερικών ελλειμμάτων. Η πραγματικότητα αυτή των οικονομικών αποκλίσεων, ωστόσο, υπερσκελίστηκε από τα αυξανόμενα σημάδια για τις επερχόμενες συγκρουσιακές σχέσεις με τις ΗΠΑ που ώθησαν τελικά την Γερμανία και την Γαλλία να αναλάβουν την πρωτοβουλία για μια στενότερη συνεργασία ανάμεσα στις Ευρωπαϊκές χώρες και την αποφασιστικότερη αντίσταση στις Αμερικανικές πιέσεις.

Ο αποφασιστικότερος παράγων για την κίνηση αυτή, στενά συνδεδεμένος με την θέση των εθνικών κρατών στην παγκόσμια οικονομία, ήταν η προετοιμασία του εδάφους για μεγαλύτερη ανεξαρτησία από τις ΗΠΑ, ιδιαίτερα από την Γερμανία. Οι διαφορές των ΗΠΑ σχετικά με την Ευρωπαϊκή προσήλωση στην Realpolitik και η αντίθεση της Γερμανίας στις εγχώριες επεκτατικές πολιτικές των ΗΠΑ ενισχύθηκαν από τις έντονες πιέσεις της Αμερικανικής κυβέρνησης για την εφαρμογή επεκτατικών πολιτικών και την προσπάθεια υποτίμησης του δολλαρίου, όπως είδαμε αναλυτικά στο δεύτερο κεφάλαιο. Δυο ακόμη "πολιτικοί" παράγοντες συντέλεσαν στην ανάληψη της πρωτοβουλίας για στενότερη οικονομική και πολιτική συνεργασία ανάμεσα στις Ευρωπαϊκές χώρες. Ο πρώτος ήταν η ενδυνάμωση της πολιτικής θέσης του Γερμανού καγκελαρίου Helmut Schmidt και του Γάλλου προέδρου Valery Giscard d'Estaing μέσα στα πλαίσια των χωρών τους - μετά τις εκλογές του 1978 στη Γαλλία και εν μέσω του κύματος πολιτικής τρομοκρατίας στην Γερμανία - ενόψει της εντεινόμενης αντιπαράθεσης με τις ΗΠΑ. Ο δεύτερος ήταν η τροπή που έπαιρναν οι πολιτικές εξελίξεις στην Ιταλία όπου ο "ιστορικός συμβιβασμός" εκ μέρους των Χριστιανοδημοκρατών των Moro και Andreotti επέδειξε, στην Γερμανική κυβέρνηση ιδιαίτερα, την αναγκαιότητα να δοθεί στην Ιταλία ένα περισσότερο σταθερό πολιτικό Ευρωπαϊκό πλαίσιο για τις πολιτικές της.¹⁰

Στα πλαίσια αυτά η Γερμανική πολιτική αναπτύχθηκε σε δυο βασικές διαστάσεις: Η μια αφορούσε την στενή σύνδεση του μάρκου με όσο το δυνατόν περισσότερα ελεύθερα κυμαινόμενα νομίσματα ιδιαίτερα τα βασικά εντός της ΕΚ, με σκοπό την εκτροπή της πίεσης από το εξασθενούμενο δολλάριο σε μια όσο το δυνατόν ευρύτερη περιοχή. Μειώνοντας τις προοπτικές μεγάλης και ταχείας υποτίμησης των νομισμάτων αυτών έναντι του μάρκου, η στενότερη νομισματική ενοποίηση στην Ευρώπη θα μπορούσε να επιτύχει τρεις στόχους¹¹: Πρώτον, την σταθεροποίηση του εμπορικού περιβάλλοντος για το συντριπτικό τμήμα του Γερμανικού εμπορίου. Δεύτερον, την προστασία της Γερμανίας από το να είναι συνεχώς στο μέτωπο της επίθεσης στα διεθνή fora για τις αντιπληθωριστικές της πολιτικές και τρίτον, την αύξηση της επιρροής της Ευρώπης στις διεθνείς υποθέσεις. Η δεύτερη διάσταση της πολιτικής

10 Τα θέματα αυτά αναλύονται διεξοδικά στο Ludlow, P. (1982), κεφ. 3.

του Καγκελαρίου Schmidt αφορούσε την ανάληψη κάποιων δημοσιονομικών μέτρων για την ενθάρρυνση μιας μικρής επέκτασης της εγχώριας ζήτησης στην Γερμανία.¹²

Ο συνδυασμός των δυο αυτών διαστάσεων της Γερμανικής πολιτικής ήταν ελκυστικός για τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες αλλά υπήρχαν και σημαντικές διαφορές σχετικά με την έμφαση που θα είχε η κάθε διάσταση. Το Ην. Βασίλειο, που ήταν ο κύριος υποστηρικτής των ΗΠΑ για τον συντονισμό των μακροοικονομικών πολιτικών, απαιτούσε την ανάληψη από την Γερμανία πρωτοβουλιών και επεκτατικών πολιτικών για την αναζωογόνηση της διεθνούς οικονομίας. Η Γαλλία, από την άλλη πλευρά, έθετε ως πρώτη προτεραιότητα την ανάπτυξη και εδραίωση ενός πλαισίου για την νομισματική συνεργασία στην ΕΚ χωρίς να παραλείπει να τονίζει την σημασία ενός τέτοιου περιφερειακού συστήματος για την σταθερότητα του διεθνούς νομισματικού συστήματος. Στα τέλη της δεκαετίας του 1970, συνεπώς, φαίνεται ότι τα Γερμανικά και Γαλλικά συμφέροντα άρχισαν να συγκλίνουν τόσο σε μια κοινή ερμηνεία των προκλήσεων από τις Αμερικανικές πολιτικές όσο και στις απαιτούμενες απαντήσεις.

Η κύρια πρόκληση ήταν αν θα μπορούσε να επιτευχθεί ένας συμβιβασμός ανάμεσα σε δυο θέσεις: Η Γερμανία και οι χώρες που συμμετείχαν στο Φίδι, από τη μια, επέμεναν ότι λειτουργούσαν κατά τα τελευταία 6 χρόνια σε ένα ικανοποιητικό σύστημα και οι υπόλοιπες χώρες έπρεπε να διαχειριστούν τις νομισματικές τους υποθέσεις με ανάλογο τρόπο. Η Γαλλία, από την άλλη μεριά, υποστήριζε ότι το Φίδι κυριαρχούταν από την Γερμανία και το θέμα αυτό αποτελούσε ένα θεμελιώδες μειονέκτημα κάνοντας επιτακτική την ανάγκη για μια ριζικά νέα αφετηρία. Η πιο πρωτότυπη από τις Γαλλικές προτάσεις αφορούσε την χρήση μιας Ευρωπαϊκής Λογιστικής Μονάδας ως άξονα του αναθεωρημένου νομισματικού συστήματος.¹³ Το κύριο πλεονέκτημα στην χρήση της μονάδας αυτής εθεωρείτο ότι ήταν η περισσότερο δίκαιη κατανομή του βάρους της παρέμβασης, δηλαδή σε μια χώρα το νόμισμα της οποίας άγγιζε τα όρια της επιτρεπόμενης διακύμανσης έναντι ενός Κοινοτικού μέσου όρου ανεξάρτητα από το αν το νόμισμα αυτό ήταν ισχυρό ή ασθενές.

Οι επιμέρους αντιθέσεις για τον χαρακτήρα των νομισματικών διευθετήσεων ανάμεσα στις Ευρωπαϊκές χώρες υπερκεράστηκαν από τα ίδια τα γεγονότα: Στις αρχές του 1978 το κύριο

11 Βλ. Gros, D. and Thygesen, N. (1992), σ.37.

12 Τα μέτρα αυτά ανακοινώθηκαν στην Σύσκεψη της Βόννης τον Ιούλιο του 1978. Για μια αναλυτική περιγραφή βλ. Putnam, R. and Henning, C.R. (1989).

13 Οι Γαλλικές προτάσεις δεν ήταν νέες αλλά είχαν ήδη υποβληθεί τον Σεπτέμβριο του 1974 και έγιναν γνωστές ως Σχέδιο Fourcade, από τον τότε Υπ.Οικονομικών. Οι υπόλοιπες προτάσεις του Σχεδίου Fourcade αφορούσαν την επέκταση των πιστώσεων για παρεμβάσεις, τις περισσότερο συχνές παρεμβάσεις εντός των ορίων διακύμανσης, και την κοινή πολιτική έναντι του δολλαρίου. Μέχρι το 1978 υποβλήθηκαν δυο ακόμη συνολικές προτάσεις, το λεγόμενο Σχέδιο Duisenbergr τον Ιούλιο του 1976 από την Ολλανδία μετά τις μεγάλες υποτιμήσεις της Ιταλικής και Αγγλικής Λίρας, καθώς και το Σχέδιο Jenkins στις αρχές του 1977 όταν οι οικονομικές αποκλίσεις ανάμεσα στα κράτη-μέλη είχαν φτάσει στο απόγειό τους. Βλ. Kruse, D.C. (1980).

πρόβλημα ήταν και πάλι η αστάθεια του δολλαρίου¹⁴. Παρά τις μαζικές παρεμβάσεις η ανατίμηση του μάρκου δεν μπορούσε να ανακοπεί ενώ η σύνδεση του Γερμανικού νομίσματος με τα ασθενέστερα νομίσματα του Ευρωπαϊκού Φιδιού ήταν ανεπαρκής για να παρεμποδίσει την αύξησή του. Οι άλλες χώρες του Ευρωπαϊκού Φιδιού υπέστησαν πιέσεις να προβούν σε υποτιμήσεις ή να αποσυρθούν ενώ τα νομίσματα των υπολοίπων Ευρωπαϊκών χωρών είχαν αποκτήσει μια σχετική σταθερότητα και οι αποκλίσεις στα επίπεδα πληθωρισμού είχαν μειωθεί. Αρχισε, συνεπώς, να φαίνεται περισσότερο εφικτή η δημιουργία των συνθηκών προς μιας ενδο-Ευρωπαϊκή σταθερότητα σε σχέση με την σταθεροποίηση έναντι του δολλαρίου. Υπό τις περιστάσεις αυτές παρουσιάστηκε η πρωτοβουλία Γερμανίας-Γαλλίας που υποβλήθηκε στην συνεδρίαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στην Κοπεγχάγη τον Απρίλιο του 1978 και η οποία προέβλεπε όχι μόνον ένα μηχανισμό για τον συντονισμό των οικονομικών πολιτικών αλλά και ρητές υποχρεώσεις παρέμβασης για την υποστήριξη των ενδο-Κοινοτικών συναλλαγματικών ισοτιμιών όπως και την δημιουργία θεσμών - του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ταμείου - για την διαχείριση των συναλλαγματικών αποθεμάτων και την προσφορά πιστώσεων για τα προβλήματα των ισοζυγίων πληρωμών¹⁵. Στα βασικά της σημεία η πρόταση αυτή υιοθετήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις Βρυξέλλες τον Δεκέμβριο του 1978, η Απόφαση του οποίου αποτελεί και την θεσμοθέτηση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος¹⁶. Τα βασικά σημεία της Απόφασης αυτής αφορούσαν:

- Την εδραίωση της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Μονάδας (ECU) ως *numeraire* για τον μηχανισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών, ως βάση για τον δείκτη απόκλισης, ως *numeraire* για λειτουργίες σχετικά με τους παρεμβατικούς και πιστωτικούς μηχανισμούς και ως μέσο διευθετήσεων μεταξύ των νομισματικών αρχών.
- Οι κεντρικές τιμές των νομισμάτων του συστήματος θα υπολογιστούν σε ECUs και από τις τιμές αυτές θα εξαχθούν οι διμερείς ισοτιμίες τους και τα όρια των διακυμάνσεων.
- Οι πιστωτικοί μηχανισμοί του Ευρωπαϊκού Φιδιού ενισχύθηκαν από ένα μηχανισμό "εξαιρετικά βραχυπρόθεσμων πιστώσεων"
- Η αρχική προσφορά των ECUs θα δημιουργηθεί από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Νομισματικής Συνεργασίας (FECOM συνήθως, από την Γαλλική ονομασία) έναντι της κατάθεσης 20% των αποθεμάτων σε χρυσό και 20% των αποθεμάτων σε δολάρια των κεντρικών τραπεζών.

14 Το καλοκαίρι του 1977, όπως δείξαμε στο δεύτερο κεφάλαιο, άρχισε η περίοδος της "open mouth policy" για την υποτίμηση του δολλαρίου.

15 Βλ. Gros, D. and Thygesen, N. (1992), σ.42.

16 Το πλήρες κείμενο της Απόφασης υπάρχει στο Gros, D. and Thygesen, N. (1992), κεφ. 2, Παράρτημα 2.

Το Πρόβλημα της Ασυμμετρίας

Το πιο σημαντικό στοιχείο στις ρυθμίσεις αυτές ήταν η δημιουργία του ECU και η χρήση του ως δείκτη απόκλισης. Το ECU, όμως, δεν είναι ένα “κανονικό” νόμισμα αλλά στην ουσία λειτουργεί ως λογιστική μονάδα σε αντικατάσταση της Ευρωπαϊκής Λογιστικής Μονάδας (European Unit of Account, EUA) που χρησιμοποιείτο πρωτίτερα για την “αποτίμηση” των χρηματιστικών λειτουργιών της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων όπως επίσης και των συναλλαγών με τις χώρες που ήταν συνδεδεμένες με την Κοινότητα¹⁷. Ταυτόχρονα, παρόλο που το ECU μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ένα αποθεματικό στοιχείο, στην πράξη η χρήση αυτή αποτελεί απλώς μια εκ νέου αποτίμηση ενός τμήματος των ήδη υπάρχοντων αποθεμάτων των κεντρικών τραπεζών της Κοινότητας, αφού το ECU δημιουργήθηκε έναντι καταθέσεων του 20% των αποθεμάτων σε χρυσό και δολάρια των κρατών-μελών. Κατά συνέπεια οι κεντρικές τράπεζες ανταλλάσσουν ECUs στην ουσία ανταλλάσσουν τμήματα του χρυσού και των δολλαρίων που έχουν στην κατοχή τους. Αντίθετα, η σημασία του νέου “νομίσματος” θα ήταν εντελώς διαφορετική αν είχε δημιουργηθεί από το FECOM χωρίς “αντάλλαγμα” - με τον ίδιο τρόπο που δημιουργούνται τα ΕΤΔ από το ΔΝΤ - και ιδιαίτερα αν μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για την διευθέτηση λογαριασμών με κεντρικές τράπεζες εκτός Κοινότητας. Με τα χαρακτηριστικά αυτά το νέο Ευρωπαϊκό νόμισμα θα μπορούσε να επεκτείνει την διαθέσιμη ρευστότητα σε διεθνή αποθεματικά στοιχεία των κρατών-μελών και να συνεισφέρει σημαντικά στην οικονομική ανάκαμψη των ασθενέστερων από τις χώρες αυτές.

Η χρήση του ECU ως δείκτη απόκλισης ήταν μια προσπάθεια αντιμετώπισης ενός από τα βασικά μειονεκτήματα του Φιδιού: Υπό το σύστημα αυτό η υποχρέωση παρέμβασης στις αγορές συναλλάγματος κάθε φορά που ένα νόμισμα έφτανε στα όρια της επιτρεπόμενης διακύμανσής του σχετικά με ένα άλλο νόμισμα, επιβαλλόταν τόσο στην κεντρική τράπεζα του σχετικά ασθενούς όσο και στην κεντρική τράπεζα του σχετικά ισχυρού νομίσματος, χωρίς να μπορεί να καθορισθεί ποιά από τα δυο νομίσματα ήταν “υπεύθυνο” για την απόκλιση αυτή. Με άλλα λόγια, οι υποχρεώσεις παρέμβασης ήταν τυπικά συμμετρικές - αμφότερες οι κεντρικές τράπεζες ήταν υποχρεωμένες να διατηρήσουν τα όρια διακύμανσης - αλλά η απώλεια συναλλαγματικών αποθεμάτων αποτελεί ένα πολύ ισχυρότερο περιορισμό για τη χώρα του ασθενέστερου νομίσματος σε σχέση με την αύξηση της ρευστότητας στην χώρα του ισχυρού νομίσματος. Κατά συνέπεια η κατανομή της επιβάρυνσης της προσαρμογής ήταν ιδιαίτερα ασυμμετρική¹⁸.

17 Η Ευρωπαϊκή Λογιστική Μονάδα δημιουργήθηκε το 1975 και ήταν ένα “καλάθι” από τα εννέα, σταθμισμένα, Κοινοτικά νομίσματα, βλ. Kindleberger, C.P. (1984), σ. 452, 458 κ.ε. Κατά την εδραίωση του ΕΝΣ η αξία του ECU τέθηκε ίση με την αξία της EUA και διατηρήθηκε η ίδια σύνθεση νομισμάτων.

18 Υπενθυμίζουμε ότι η πρώτη επίσημη ρητή κριτική σε Ευρωπαϊκό πλαίσιο της ασυμμετρίας του συστήματος των σταθερών ισοτιμιών που αποτελούσε το Ευρωπαϊκό Φίδι, ήταν το Σχέδιο Fourcade του 1974 στο οποίο περιέχεται και η πρόταση για την δημιουργία μιας Ευρωπαϊκής νομισματικής μονάδας. Βλ. και σημ. 13 παραπάνω.

Σύμφωνα με τις ρυθμίσεις του ΕΝΣ, όταν ένα νόμισμα αποκλίνει από την κεντρική του τιμή σε ECU περισσότερο από τα 3/4 της επιτρεπόμενης διακύμανσης¹⁹ δημιουργείται ένα “τεκμήριο” παρέμβασης (σύμφωνα με το Άρθρο 3.6 της Απόφασης) ακόμα και αν δεν έχει φτάσει στο όριο της επιτρεπόμενης διακύμανσης έναντι κάποιου άλλου Κοινοτικού νομίσματος. Η προσέγγιση ενός νομίσματος στο “κατώφλι απόκλισης” από το ECU δεν συνεπάγεται την υποχρεωτική παρέμβαση αλλά, όμως, υποδηλώνει την αντιμετώπιση της απόκλισης ή των αιτιών της με την ανάληψη μέτρων όπως παρεμβάσεις στις αγορές συναλλάγματος, αλλαγές της εγχώριας νομισματικής πολιτικής και οποιαδήποτε άλλα μέτρα θεωρηθούν αναγκαία για την μεταβολή της κεντρικής τιμής ενός νομίσματος. Η χρήση Κοινοτικών νομισμάτων για τις παρεμβάσεις αυτές είναι υποχρεωτική, σύμφωνα με το Άρθρο 3.4 της Απόφασης, μόνο όταν προσεγγίζονται τα ανώτατα επιτρεπόμενα όρια διακύμανσης. Κάθε φορά, όμως, που ένα νόμισμα φαίνεται ότι πλησιάζει το κατώφλι προσέγγισης, πριν φτάσει το ανώτατο επιτρεπόμενο όριο διακύμανσης έναντι ενός από τα άλλα νομίσματα, οι κάτωθι των ανωτάτων ορίων παρεμβάσεις αυτές μπορούν να γίνουν σε άλλα νομίσματα, κυρίως με την χρήση δολλαρίων. Αυτό σημαίνει ότι δεν υπάρχει καμιά σχέση ανάμεσα στην εξέλιξη των παρεμβάσεων και τις νομισματικές συνθήκες της παρεμβαίνουσας χώρας, εκτός από την περίπτωση ενός νομίσματος που ισχυροποιείται, αποκλίνει δηλαδή προς το άνω όριο του κατωφλιού. Για παράδειγμα, αν αυξάνεται η τιμή του μάρκου προσεγγίζοντας το κατώφλι απόκλισης, τότε η κεντρική τράπεζα της Γερμανίας (Bundesbank) παρεμβαίνει. Αν ήταν αναγκασμένη να παρέμβει με Κοινοτικά νομίσματα θα έπρεπε να πωλήσει μάρκα και συνεπώς να αυξήσει την κυκλοφορία του νομίσματός της επεκτείνοντας έτσι την ρευστότητα της Γερμανικής οικονομίας²⁰. Αν, από την άλλη μεριά, η Bundesbank παρεμβαίνει με δολάρια - όπως επιτρέπει το ΕΝΣ - αφήνει αμετάβλητη την προσφορά μάρκων καθώς αγοράζει το ασθενές νόμισμα με συνέπεια την ισχυροποίησή του. Με τον τρόπο αυτό η Γερμανία “σφραγίζει” την προσφορά του εθνικού της νομίσματος από τις παρεμβάσεις και, κυρίως, εξασφαλίζει ότι τα άλλα νομίσματα θα ακολουθήσουν την ανοδική πορεία του νομίσματός της ενώ τα ισχυρά νομίσματα δεν θα εξασθενήσουν²¹. Υπό το σύστημα αυτό, συνεπώς, τα άλλα νομίσματα “σύρονται” προς τα άνω από το μάρκο και ο δείκτης απόκλισης ενισχύει την ασυμμετρική λειτουργία του.

Η ασυμμετρία αυτή έγκειται στο γεγονός ότι στο ΕΝΣ δεν υπάρχει κανείς μηχανισμός - όπως συνέβαινε και στο Ευρωπαϊκό Φίδι - που να υποχρεώνει μια χώρα με ισχυρό νόμισμα να

19 Σύμφωνα με το Άρθρο 3.5 της Απόφασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την δημιουργία του ΕΝΣ, το 75% της ανώτατης επιτρεπόμενης διακύμανσης ορίζεται ως “κατώφλι της απόκλισης”.

20 Ένα τμήμα των μάρκων αυτών θα αυξήσει την διαθεσιμότητα Ευρω-μάρκων ενώ το υπόλοιπο τμήμα θα αυξήσει την Γερμανική προσφορά χρήματος. Δεδομένης της ευκολίας χρήσης των Ευρωαγορών από τους Γερμανούς, και στις δυο περιπτώσεις θα αυξηθεί η ρευστότητα στην Γερμανική οικονομία. Για μια περαιτέρω τεχνική ανάλυση βλ. Davidson, P. (1982) κεφ. 6 και 11 καθώς και Aglietta, M. (1985).

21 Ταυτόχρονα, βέβαια, ο περιορισμός των παρεμβάσεων σε Ευρωπαϊκά νομίσματα ισοδυναμεί με τον περιορισμό της επέκτασης των Ευρω-νομισμάτων. Η επέκταση αυτή, σε αντίθετη περίπτωση, θα μπορούσε να προκαλέσει σημαντικές αντιδράσεις από τις ΗΠΑ, οι οποίες θα έβλεπαν να περιορίζεται η διεθνής χρήση του δολλαρίου και συνεπώς τα προνόμια που απολαμβάνουν, όπως δείξαμε στο τρίτο κεφάλαιο.

“εξασθενεί” το νόμισμά της αλλά αντίθετα οι χώρες με ασθενή νομίσματα υποχρεώνονται να τα ισχυροποιούν με την εφαρμογή, τελικά, αντιπληθωριστικών πολιτικών: Η χώρα το νόμισμα της οποίας εξασθενεί πρέπει να παρέμβει στις αγορές συναλλάγματος με αγορές του νομίσματός της. Αν τα συναλλαγματικά της αποθέματα είναι ανεπαρκή η χώρα αυτή, σύμφωνα με τον μηχανισμό του ΕΝΣ, μπορεί είτε να αποκτήσει τις απαραίτητες πιστώσεις στα πλαίσια του βραχυπρόθεσμου μηχανισμού είτε οι άλλες κεντρικές τράπεζες θα παρέμβουν να αγοράσουν το εν λόγω νόμισμα καθιστώντας την έτσι “μη ηθελημένο” χρεώστη. Όταν τα χρέη αυτά πρέπει να αποπληρωθούν η εν λόγω χώρα μπορεί να λάβει παράταση αποπληρωμής, αν τα συναλλαγματικά της διαθέσιμα είναι ακόμη ανεπαρκή, αλλά στο τέλος θα πρέπει είτε να αποπληρώσει τα χρέη της είτε να τα “συγχωνεύσει” προσφεύγοντας στο μηχανισμό βραχυπρόθεσμης νομισματικής υποστήριξης ή μεσοπρόθεσμης χρηματιστικής βοήθειας (σύμφωνα με το Άρθρο 4.2 της Απόφασης για το ΕΝΣ). Για να αποκτήσει τα δάνεια αυτά, ωστόσο, πρέπει να δεσμευθεί σχετικά με την ανάληψη συγκεκριμένων μέτρων νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής - αν τα μέτρα αυτά δεν έχουν ήδη αναληφθεί - σύμφωνα με την οπτική των θεσμών ελέγχου του ΕΝΣ.

Από τυπική άποψη, το πιο άμεσο μέτρο του βαθμού ασυμμετρίας ενός συστήματος σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών είναι, όπως δείξαμε παραπάνω, ο καθορισμός της υποχρέωσης παρέμβασης στις αγορές συναλλάγματος. Το ΕΝΣ σχεδιάστηκε να είναι συμμετρικό, από την άποψη αυτή, αφού αμφότερες οι κεντρικές τράπεζες παρεμβαίνουν αν οποιαδήποτε διμερής συναλλαγματική ισοτιμία φτάσει στα επιβεβλημένα όρια. Τα δεδομένα, όμως, για τις παρεμβάσεις στις αγορές συναλλάγματος κατά την πρώτη δεκαετία του ΕΝΣ υποδεικνύουν ότι η πολιτική παρεμβάσεων της Γερμανίας είναι εντελώς διαφορετική σε σχέση με τις άλλες χώρες του ΕΝΣ. Ανάμεσα στο 1979 και το 1989 οι παρεμβάσεις στις αγορές συναλλάγματος για το σύνολο των χωρών του ΕΝΣ είχαν ως εξής:²²

- Εντός του ΕΝΣ ανήλθαν σε 59 δισ.δολ. για παρεμβάσεις “στο όριο” (at the margin) και σε 224 δισ.δολ. για παρεμβάσεις εντός των ορίων (intramarginal).
- Εκτός του ΕΝΣ οι παρεμβάσεις στην αγορά δολλαρίων ανήλθαν σε 301 δισ.δολ.

Στα μεγέθη αυτά η συμμετοχή της Bundesbank είχε ως εξής:

- Εντός του ΕΝΣ ανήλθε σε 8 δισ.δολ. για παρεμβάσεις στο όριο ενώ δεν είχε καμιά συμμετοχή σε εντός των ορίων παρεμβάσεις.
- Εκτός του ΕΝΣ, οι παρεμβάσεις στην αγορά δολλαρίων ανήλθαν σε 62 δισ.δολ.

Από τα παραπάνω δεδομένα είναι προφανές ότι οι Γερμανικές νομισματικές αρχές παρεμβαίνουν πολύ περισσότερο στην αγορά δολλαρίων παρά στις αγορές των νομισμάτων του ΕΝΣ. Επιπλέον δεν παρεμβαίνουν ποτέ σε νομίσματα του ΕΝΣ εκτός αν το μάρκο ευρίσκεται στο όριο της επιτρεπόμενης διακύμανσής του αντίθετα με την πρακτική των άλλων χωρών οι οποίες παρεμβαίνουν έντονα πριν τα νομίσματά τους αγγίξουν το όριο. Συνολικά οι παρεμβάσεις της Bundesbank εντός του ΕΝΣ μπορούν να θεωρηθούν ασήμαντες αφού δεν υπερβαίνουν το 3% του συνόλου, ενώ οι παρεμβάσεις στην αγορά δολλαρίων αποτελούν περισσότερο από το 20% του

22 Τα παρακάτω δεδομένα προέρχονται από το Gros, D. and Thygesen, N. (1992), Πίνακας 4.5.1, σελ. 139.

συνόλου. Τα δεδομένα αυτά υποδηλώνουν την ιδιαίτερη και ασυμμετρική θέση της Γερμανίας στο ΕΝΣ με την έννοια ότι σχεδόν το σύνολο της παρεμβατικής δραστηριότητας μέσα στο ΕΝΣ προέρχεται από τις κεντρικές τράπεζες των άλλων χωρών ενώ η Bundesbank παρεμβαίνει μόνο όταν υποχρεώνεται από το βασικό "συμμετρικό στοιχείο" του συστήματος, δηλαδή όταν το μάρκο είναι στο όριο της επιτρεπόμενης διακύμανσής του. Στο στοιχείο αυτό πρέπει να προστεθεί το γεγονός ότι η Bundesbank δεν κρατά σημαντικά αποθέματα σε νομίσματα του ΕΝΣ σε αντίθεση με τις άλλες χώρες για τις οποίες το μερίδιο των Κοινοτικών νομισμάτων - κυρίως το μάρκο - αποτελεί το 50% κατά μέσο όρο των συνολικών συναλλαγματικών τους αποθεμάτων. Η υποχρέωση προσαρμογής, κατά συνέπεια, αναλαμβάνεται από τις χώρες με ασθενή νομίσματα ενώ το θεμελιώδες μειονέκτημα του συστήματος είναι η αδυναμία αναγνώρισης των αιτιών της εξασθένησης ενός νομίσματος²³. Το μειονέκτημα αυτό επιδεινώνεται από το γεγονός ότι ο μηχανισμός του ΕΝΣ επιβάλλει αντιπληθωριστικά μέτρα στις χώρες με ασθενή νομίσματα ακόμα και στην περίπτωση που οι χώρες των ισχυρών νομισμάτων - κατά κύριο λόγο η Γερμανία - απολαμβάνουν σημαντικά πλεονάσματα στις τρέχουσες συναλλαγές τους και θα μπορούσαν να εφαρμόσουν επεκτατικές πολιτικές χωρίς σημαντικές επιπτώσεις στα ισοζύγια των εξωτερικών πληρωμών τους²⁴.

23 *Αν, για παράδειγμα, μια "ασθενής" χώρα του ΕΝΣ εισάγει πρώτες ύλες από περιοχές εκτός Κοινότητας ενώ οι εξαγωγές της κατευθύνονται κατά κύριο λόγο στις Ευρωπαϊκές χώρες, η χώρα αυτή μπορεί να αντιμετωπίσει σημαντικές δυσκολίες στο ισοζύγιο πληρωμών λόγω της στασιμότητας της ζήτησης στην Ευρώπη. Στην περίπτωση αυτή η αντιμετώπιση της εξασθένησης του νομίσματος της εν λόγω χώρας - καθώς και των άλλων χωρών που αντιμετωπίζουν ανάλογες καταστάσεις - θα ήταν η οικονομική επέκταση της Ευρωπαϊκής οικονομίας. Ο μηχανισμός του ΕΝΣ, ωστόσο, επιβάλλει την υιοθέτηση αντιπληθωριστικών πολιτικών από την χώρα αυτή.*

24 *Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Γερμανίας παρουσίαζε κατά την δεκαετία του 1980 ένα ετήσιο πλεόνασμα της τάξης των 30 δισ.δολ. κατά μέσο όρο, το οποίο ισοδυναμούσε σχεδόν με το 3% του Α.Ε.Π. της χώρας αυτής. Βλ. OECD, Economic Outlook, n.54, Δεκέμβριος 1993.*

Η Γερμανία, το ΕΝΣ και οι Επιπτώσεις για την Ευρωπαϊκή Οικονομία

Από τα προηγούμενα προκύπτει ότι δεδομένης της απουσίας από το ΕΝΣ οποιουδήποτε μηχανισμού δημιουργίας “πιστωτικών” αποθεματικών στοιχείων, ο μόνος τρόπος που οι χρηματοδοτικά περιορισμένες Ευρωπαϊκές χώρες μπορούν να αποκτήσουν συναλλαγματικά αποθέματα είναι μέσω του εμπορίου με την Γερμανία. Κατά την εξέταση των εμπορικών λογαριασμών της Υπόλοιπης Ευρώπης στο προηγούμενο κεφάλαιο φάνηκε ότι εκτός από το έλλειμμα με την Γερμανία κυρίως και σε μικρότερο βαθμό με την Ιαπωνία, τα διμερή πλεονάσματα και ελλείμματα με τις υπόλοιπες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας στην πράξη αντισταθμίζονται. Δεδομένου, επίσης, ότι οι Ευρωπαϊκές χώρες τείνουν, κατά μέσο όρο, να “ρυθμίζουν” τις εισαγωγές τους από τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες σε επίπεδο ίσο με τις εξαγωγές τους στις χώρες αυτές, ο ρυθμός επέκτασης των Γερμανικών εισαγωγών από την Υπόλοιπη Ευρώπη καθορίζει, σε τελική ανάλυση, την αύξηση των εξαγωγών των χωρών αυτών και συνεπώς την αύξηση των εισαγωγών τους. Ο ρυθμός αύξησης του Γερμανικού εισοδήματος καθορίζει, κατά συνέπεια, τον ρυθμό μεγέθυνσης της Ευρωπαϊκής οικονομίας²⁵.

Η χαρακτηριστική έλλειψη από το ΕΝΣ οποιουδήποτε μηχανισμού που να υποχρεώνει ή να ενθαρρύνει την Γερμανία να μειώσει το πλεόνασμά της προκαλεί μια εξάπλωση των αντιπληθωριστικών τάσεων σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή οικονομία. Οι αντιπληθωριστικές πολιτικές σε συνδυασμό με την ανατίμηση των εθνικών νομισμάτων, τα οποία σύρονται από το μάρκο στα πλαίσια του ΕΝΣ, θέτει τα πλαίσια και “εξωθεί” τις Ευρωπαϊκές οικονομίες προς μια διαδικασία τεχνολογικής αναδιάρθρωσης της παραγωγής ανάλογη με την Γερμανική περίπτωση. Τα φαινόμενα αυτά ήταν ήδη εμφανή κατά την δεκαετία του 1970 σε Ευρωπαϊκές χώρες με ισχυρά νομίσματα, άσχετα με την συμμετοχή τους στο Ευρωπαϊκό Φίδι, όπως η Ελβετία και η Νορβηγία. Ο αναπροσανατολισμός και η αναδιάρθρωση της βιομηχανίας και η αύξηση του βαθμού συγκέντρωσης των επιχειρήσεων σε συνδυασμό με την συνύπαρξη σημαντικών ποσοστών τόσο ανεργίας (ιδιαίτερα ανάμεσα στα λιγότερο ειδικευμένα τμήματα του εργατικού δυναμικού, όπως οι νέοι και οι γυναίκες) όσο και κενών θέσεων υψηλά εξειδικευμένης εργασίας, ήταν ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 εμφανή τόσο στην Γερμανία όσο και στις χώρες που τα νομίσματά τους ακολούθησαν την ανοδική πορεία του μάρκου.²⁶

25 Θα μπορούσε, ίσως, να υποστηριχθεί ότι οι χώρες της Μεσογειακής Ευρώπης που κατέχουν σημαντική θέση στις εξαγωγές υπηρεσιών προς την Γερμανία - κυρίως τουριστικών υπηρεσιών και παλαιότερα υπηρεσιών “εργασίας”, οι οποίες δεν αντισταθμίζονται από ανάλογες εισαγωγές υπηρεσιών όπως, για παράδειγμα, η Ελλάδα - αποτελούν σε ένα βαθμό εξαίρεση από τον περιορισμό αυτό λόγω των πλεονασμάτων των αδήλων πόρων τους.

26 Το 1975, σύμφωνα με την έκθεση της Bundesbank για το έτος αυτό, οι νέοι κάτω των 20 ετών και οι γυναίκες αποτελούσαν το 50% των ανέργων, ενώ το 1968 σε μια ανάλογη φάση του οικονομικού κύκλου, οι κατηγορίες αυτές αποτελούσαν μόνο το 29% των ανέργων. Ταυτόχρονα υπήρχαν περίπου 200 ως 300 χιλιάδες κενές θέσεις εργασίας (με σύνολο ανέργων περίπου ένα εκατομ.) για εξειδικευμένους εργάτες. Για τις τάσεις και την μεταβολή της διάρθρωσης της Ευρωπαϊκής βιομηχανίας κατά την δεκαετία του 1970, βλ. United Nations (1977): Structure and Change in European Industry, N.York.

Στο πρώτο ήμισυ της δεκαετίας του 1980, όπως είδαμε αναλυτικά στο δεύτερο κεφάλαιο, οι ΗΠΑ ακολούθησαν μια πολιτική ισχυρού δολλαρίου και υψηλών επιτοκίων με βασικό στόχο την μείωση του πληθωρισμού και την προσέλκυση βραχυπρόθεσμων κεφαλαίων από το εξωτερικό. Με βάση το 1979=1 (Πίνακας 8.2.1), το δολλάριο μέχρι το 1985 είχε ανατιμηθεί κατά 10% ως 20% έναντι του Yen και του Καναδικού νομίσματος, 60% ως 65% έναντι του μάρκου, της Αγγλικής λίρας και του Ολλανδικού Guilder, και πάνω από 100% έναντι του Γαλλικού φράγκου και της Ιταλικής λίρας. Αν λάβουμε υπόψη, όμως, την διαφορική εξέλιξη του κατά μονάδα κόστους εργασίας στον επιχειρηματικό τομέα των χωρών αυτών, η ανατίμηση του Αμερικανικού νομίσματος σε πραγματικούς όρους ήταν ιδιαίτερα έντονη έναντι του συνόλου των νομισμάτων της Ευρώπης - κυρίως της Γερμανίας, της Ολλανδίας και της Γαλλίας - και λιγότερο έντονη έναντι του Καναδά και της Ιαπωνίας. Μέχρι το 1989, μετά την αλλαγή πολιτικής των ΗΠΑ το 1986, η υποτίμηση του δολλαρίου φαίνεται ότι σε ονομαστικούς όρους επανέφερε την διεθνή τιμή του δολλαρίου έναντι των κυριότερων νομισμάτων στα επίπεδα των αρχών της δεκαετίας. Ωστόσο η διόρθωση των ονομαστικών τιμών με την εξέλιξη του κατά μονάδα κόστους εργασίας στις διάφορες χώρες υποδεικνύει ότι η ανταγωνιστικότητα των Αμερικανικών προϊόντων έναντι των Ιαπωνικών δεν μεταβλήθηκε τόσο έντονα όσο δείχνουν οι ονομαστικές τιμές, ενώ το δολλάριο παρέμεινε κατά 30% ως 45% ανατιμημένο έναντι των κυριότερων Ευρωπαϊκών νομισμάτων με εξαίρεση την Αγγλική και Ιταλική λίρα έναντι των οποίων επανήλθε στα επίπεδα του 1979.

Πίνακας 8.2.1

Εξέλιξη του Δείκτη της Ονομαστικής και Πραγματικής Ισοτιμίας σε Σχέση με το Δολλάριο

Εθνικά Νομίσματα ανά Δολλάριο ΗΠΑ, 1979=1

1979=1		Ιαπωνία Yen	Καναδάς Δολλάριο	Γερμανία Μάρκο	Γαλλία Φράγκο	Ην.Βασίλειο Λίρα	Ιταλία Λίρα	Ολλανδία Guilder
1985	Ονομαστική	1.09	1.17	1.61	2.10	1.65	2.30	1.66
	Πραγματική	1.37	1.12	1.85	1.78	1.46	1.42	2.06
1989	Ονομαστική	0.63	1.01	1.03	1.50	1.29	1.65	1.06
	Πραγματική	0.90	0.94	1.27	1.37	1.04	0.97	1.46

Εξέλιξη του Δείκτη της Ονομαστικής και Πραγματικής Ισοτιμίας σε Σχέση με το Μάρκο

Εθνικά Νομίσματα ανά Μάρκο Γερμανίας, 1979=1

1979=1		Γαλλία Φράγκο	Ιταλία Λίρα	Ην.Βασίλειο Λίρα	Ολλανδία Guilder	Ελβετία Φράγκο	Ιαπωνία Yen	Η.Π.Α. Δολλάριο
1989	Ονομαστική	1.46	1.61	1.26	1.03	0.96	0.61	0.98
	Πραγματική	1.08	0.76	0.81	1.14	0.86	0.71	0.78

Πηγή: OECD, Economic Outlook, Διάφορα τεύχη

ΣΗΜ: Η πραγματική ισοτιμία υπολογίστηκε μέσω της στάθμισης με το κατά μονάδα κόστος εργασίας. Για παράδειγμα, το 1989 το κατά μονάδα κόστος εργασίας ήταν, με βάση 1979=1, 1.27 για την Γερμανία και 2.7 για την Ιταλία ενώ η ονομαστική ισοτιμία ήταν, με βάση 1979=1 πάλι, 1.61 για το μάρκο σε σχέση με την Ιταλική λίρα. Η πραγματική ισοτιμία της Ιταλικής λίρας σε σχέση με το μάρκο το 1989 υπολογίστηκε: $1.61 \cdot (1.27 / 2.7) = 0.76$. Σε ονομαστικούς όρους, δηλαδή, το μάρκο ανατιμήθηκε κατά 61% σε σχέση με τη λίρα ενώ σε πραγματικούς όρους - ή σε όρους πραγματικής ανταγωνιστικότητας - υποτιμήθηκε κατά 24%.

Οι εξαγωγές προς και οι εισαγωγές από τις ΗΠΑ, όπως είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, αντιπροσωπεύουν περίπου το 7% κατά μέσο όρο των συνολικών εξαγωγών και εισαγωγών του

συνόλου των Ευρωπαϊκών χωρών, μέγεθος που αντιστοιχεί με το 2% περίπου του Α.Ε.Π της περιοχής. Η ισοτιμία όμως του μάρκου με το δολλάριο είναι πολύ περισσότερο σημαντική εφόσον οι δυο χώρες ανταγωνίζονται στο σύνολο της παγκόσμιας αγοράς. Η διαδικασία τεχνολογικής πρόωξης της παραγωγής στην Γερμανία καθιστά ζωτική ανάγκη την “υπεράσπιση” της οικονομίας της έναντι των χωρών της Υπόλοιπης Ευρώπης οι οποίες απορροφούν τα 3/4 των εξαγωγών της, με τις πωλήσεις αυτές να ισοδυναμούν με το 1/4 του Ακαθάριστου Προϊόντος της ισχυρότερης Ευρωπαϊκής χώρας. Φαίνεται, τελικά, ότι το ΕΝΣ κατά την πρώτη δεκαετία της λειτουργίας του δεν οδήγησε σε κάποιες σημαντικές απώλειες της ανταγωνιστικότητας των Γερμανικών προϊόντων σχετικά με τους σημαντικότερους εμπορικούς εταίρους στην Ευρωπαϊκή περιφέρεια. Ανάμεσα στο 1979 και το 1989, παρά την ονομαστική ανατίμηση του μάρκου (δεύτερο τμήμα του Πίνακα 8.2.1) κατά 46% έναντι του Γαλλικού φράγκου, 61% έναντι της Ιταλικής λίρας και 26% έναντι της στερλίνας²⁷, η πολύ μεγαλύτερη αύξηση της ανταγωνιστικότητας της Γερμανικής οικονομίας - που υποδηλώνει η μικρότερη αύξηση του κατά μονάδα κόστους εργασίας σε σχέση με τις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες - υποδεικνύει ότι σε πραγματικούς όρους το μάρκο ανατιμήθηκε μόνο κατά 8% έναντι του Γαλλικού νομίσματος ενώ υποτιμήθηκε κατά 20% ως 25% έναντι της Αγγλικής και Ιταλικής λίρας αντίστοιχα. Το Γερμανικό νόμισμα ανατιμήθηκε μόνο έναντι του Ολλανδικού το οποίο όμως είναι σχεδόν άρρηκτα συνδεδεμένο με το μάρκο σε ονομαστικούς όρους και η ανατίμηση αυτή αντανάκλα τις σχετικά καλύτερες επιδόσεις της Ολλανδικής οικονομίας στο πεδίο της αύξησης του κόστους εργασίας σε σχέση με τον ρυθμό αύξησης του προϊόντος και της αποδοτικότητας. Στα προηγούμενα είναι χρήσιμο να προσθέσουμε ότι ανάμεσα στο 1979 και το 1989 έλαβαν χώρα 11 ανα-ευθυγραμμίσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών μέσα στα πλαίσια του ΕΝΣ, κατά τις οποίες το μάρκο και το Ολλανδικό guilder πάντοτε ανατιμήθηκαν ενώ το Γαλλικό φράγκο (εκτός από την ανα-ευθυγράμμιση του 1985) και η Ιταλική λίρα πάντοτε υποτιμήθηκαν.

Δεδομένου ότι οι αντιπληθωριστικές επιπτώσεις του ΕΝΣ συνήθως αποδίδονται στον θεμελιώδη ρόλο της Γερμανικής νομισματικής πολιτικής, οι επιπτώσεις αυτές θα πρέπει να είναι προφανείς στην εξέλιξη του δείκτη τιμών των μεγαλύτερων χωρών της Ευρώπης. Μάλιστα αφού η Γερμανική νομισματική πολιτική θεωρείται ως το “σταθερό σημείο” του ΕΝΣ, οι αντιπληθωριστικές επιπτώσεις του ΕΝΣ θα πρέπει να εκτιμώνται σε σχέση με τον βαθμό σύγκλισης ή απόκλισης των υπόλοιπων Ευρωπαϊκών χωρών από την Γερμανική οικονομία.

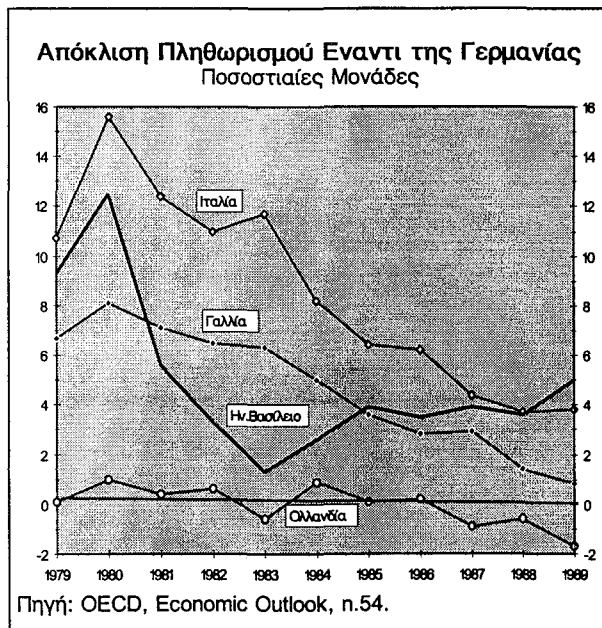
Οι Γερμανικές αρχές, κυρίως η Bundesbank, διακρίνουν ανάμεσα στον πληθωρισμό ως μεσοπρόθεσμο νομισματικό φαινόμενο και τις ουσιαστικές μεταβολές στην οικονομική δομή που καταλήγουν ή παράγουν μακροπρόθεσμα πληθωριστικά αποτελέσματα. Ο στόχος που θέτουν για την προσφορά χρήματος (από το 1979) συντίθεται από τέσσαρες “μεταβλητές”: την προσδοκώμενη μεγέθυνση του παραγωγικού δυναμικού, την επιθυμητή μεταβολή του βαθμού αξιοποίησης της παραγωγικής ικανότητας, τον “αναπόφευκτο” ρυθμό πληθωρισμού και την προσδοκώμενη μεταβολή της ταχύτητας κυκλοφορίας του χρήματος. Στην εξίσωση αυτή ο ρυθμός του πληθωρισμού είναι ένα “κανονιστικό στοιχείο” το οποίο συνήθως τίθεται κατά 0.5% ως 1% κάτω του προβαλλόμενου ρυθμού. Αυτή η “νόρμα σταθερότητας” επιτρέπει κάποια

27 Το Ην.Βασίλειο δεν μετείχε στον μηχανισμό του ΕΝΣ μέχρι το 1990, ενώ η Ελβετία ήταν έμμεσα συνδεδεμένη.

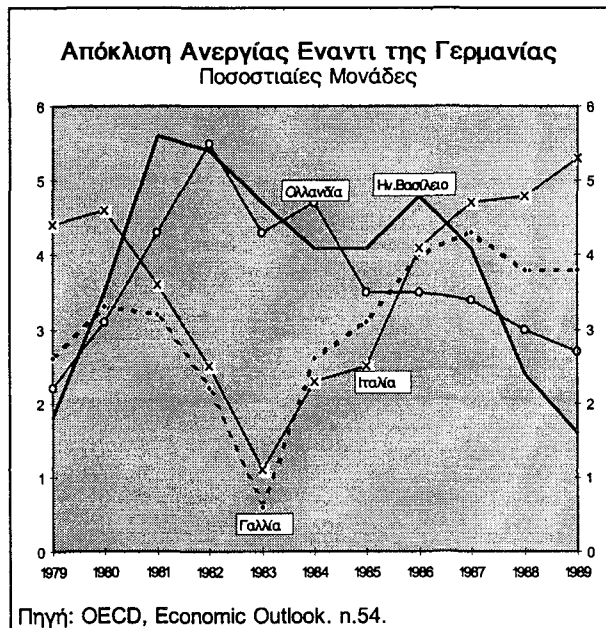
επέκταση της προσφοράς χρήματος αλλά όχι και μεταβολές που δεν αντανακλούν τις προσδοκώμενες εξελίξεις στην παραγωγή και τις τιμές. Η κυριότερη αιτία για τέτοιου τύπου διαταραχές, σύμφωνα με την Bundesbank, είναι οι δραστηριότητες σχετικά με τις συναλλαγματικές ισοτιμίες των Ευρωπαϊκών νομισμάτων και του δολλαρίου²⁸.

Το Διάγραμμα 8.2.1 παριστάνει την απόκλιση σε ποσοστιαίες μονάδες του ετήσιου πληθωρισμού των τεσσάρων μεγαλύτερων χωρών της Ευρώπης από την εξέλιξη του δείκτη τιμών στην Γερμανική οικονομία. Οι οικονομικές πολιτικές της Ολλανδίας, καθώς και το νόμισμά της, πρέπει να θεωρούνται ως πλήρως συνδεδεμένες με τις αντίστοιχες της Γερμανίας με συνέπεια η απόκλιση του πληθωρισμού της χώρας αυτής από τον αντίστοιχο Γερμανικό είναι κατά μέσο όρο μηδενική για την πρώτη δεκαετία λειτουργίας του ΕΝΣ. Στις δυο μεγαλύτερες χώρες του ΕΝΣ, την Γαλλία και Ιταλία, φαίνεται μια σταθερή σύγκλιση της εξέλιξης του πληθωρισμού με τον Γερμανικό η οποία επιταχύνεται μετά το 1983, υποδηλώνοντας ότι το ΕΝΣ εξάσκησε σημαντικές επιρροές στον αποπληθωρισμό των δυο αυτών χωρών. Μέσω μιας οξείας αποπληθωριστικής πολιτικής η εξέλιξη των τιμών στο Ην.Βασίλειο - εκτός ΕΝΣ κατά την περίοδο αυτή - πλησίασε αρκετά την εξέλιξη των τιμών στη Γερμανία μέχρι το 1983 ενώ στη συνέχεια η διαφορά και πάλι διευρύνθηκε σε αντίθεση με τις δυο μεγάλες χώρες του ΕΝΣ, υποδηλώνοντας ότι ο αποπληθωρισμός μέσα στα πλαίσια λειτουργία του ΕΝΣ είναι πιθανόν να έχει ένα μονιμότερο χαρακτήρα²⁹.

Διάγραμμα 8.2.1

Διάγραμμα 8.2.2

Η διαδικασία αποπληθωρισμού των οικονομιών, σχεδόν πάντοτε, χαρακτηρίζεται από την αύξηση της ανεργίας. Το φαινόμενο αυτό υποδηλώνει ότι η αύξηση της ανεργίας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως το κόστος της αποπληθωριστικής διαδικασίας. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα

28 Βλ. Kennedy, E. (1991), σελ. 83-4.

29 Το θέμα αυτό αναλύεται διεξοδικά στα Gros, D. and Thygesen, N. (1992), κεφ. 5 και De Grauwe, P. (1990).

8.2.2 η έντονη αποπληθωριστική πολιτική του Ην.Βασιλείου και η στενή σύνδεση της Ολλανδίας με τις Γερμανικές πολιτικές “κόστισαν” σημαντικά σε όρους αύξησης της ανεργίας ιδιαίτερα μέχρι τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1980, περίοδο κατά την οποία το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε επίσης στην Γερμανία. Οι αποκλίσεις των ποσοστών ανεργίας των δυο αυτών χωρών από το ποσοστό ανεργίας στην Γερμανική οικονομία υποδηλώνει ότι το κόστος του αποπληθωρισμού ήταν σημαντικότερο για τις δυο αυτές οικονομίες. Αντίθετα, για τις δυο μεγάλες χώρες του ΕΝΣ, Γαλλία και Ιταλία, η επιτάχυνση της σύγκλισης με την Γερμανία σε σχέση με τον πληθωρισμό μετά το 1983 συνοδεύτηκε από μια αντίστοιχη επιτάχυνση της αύξησης της ανεργίας στις χώρες αυτές σε σχέση με το ποσοστό ανεργίας της Γερμανικής οικονομίας. Για τις ασθενέστερες χώρες του ΕΝΣ, συνεπώς, το κόστος της σύγκλισης των ρυθμών πληθωρισμού με την Γερμανία ήταν η σημαντική και επιταχυνόμενη απόκλιση σε όρους αύξησης της ανεργίας.

Φαίνεται τελικά ότι ο σχηματισμός και η λειτουργία του ΕΝΣ βοήθησε την Γερμανία στην προστασία της οικονομίας της τόσο από τις αναπόφευκτες δακυμάνσεις του δολλαρίου όσο και στον “έλεγχο” του επιπέδου υποτίμησης των νομισμάτων των σημαντικότερων εμπορικών της εταίρων σε σχέση με την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων της. Κατά την πρώτη δεκαετία του ΕΝΣ, σε πραγματικούς όρους τα νομίσματα των μεγαλύτερων από τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες είτε υποτιμήθηκαν σημαντικά έναντι του δολλαρίου και ελάχιστα έναντι του μάρκου (Γαλλία, Ολλανδία) ή παρέμειναν σταθερά έναντι του δολλαρίου και ανατιμήθηκαν σημαντικά έναντι του μάρκου (Ιταλία, Ην.Βασίλειο). Παράλληλα η λειτουργία του ΕΝΣ ως “μηχανισμός πειθαρχίας”, συνέβαλλε μεν στην σύγκλιση των οικονομιών των ασθενέστερων Ευρωπαϊκών χωρών με την Γερμανική οικονομία σε όρους ελέγχου του επιπέδου αύξησης των τιμών αλλά με κόστος την αύξηση της ανεργίας στις χώρες αυτές. Η διατήρηση της υψηλής ανταγωνιστικότητας της Γερμανικής οικονομίας έχει ως θεμελιώδη προϋπόθεση αλλά και αναπόφευκτο αποτέλεσμα την ενίσχυση των αντιπληθωριστικών επιπτώσεων του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος με συνέπεια την αναπόφευκτη διατήρηση του επιπέδου της ανεργίας στην Ευρωπαϊκή περιφέρεια γεγονός το οποίο ισοδυναμεί - παρά την βραδεία αύξηση του εργατικού δυναμικού - στην αναπόφευκτη αύξηση του αριθμού των ανέργων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα Α: Πηγές και Μέθοδοι Εκτίμησης των Δεδομένων

Παράρτημα Β: Συνολικά και Διμερή Εμπορικά Ισοζύγια των
Περιοχών - Χωρών της Παγκόσμιας Οικονομίας

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: Πηγές και Μέθοδοι Εκτίμησης των Δεδομένων

Τα παρακάτω καλύπτουν όλα τα δεδομένα, πίνακες, διαγράμματα κλπ. για τα οποία δεν παρατίθενται οι πηγές στο κείμενο.

1. Περιοχές και Χώρες

Οι χώρες που χρησιμοποιούνται μεμονωμένα είναι οι ΗΠΑ, η Ιαπωνία, η (πρώην Δυτική) Γερμανία και μερικές φορές η (πρώην) ΕΣΣΔ. Στο 7ο κεφάλαιο η "Κίνα" περιλαμβάνει και τις υπόλοιπες κεντρικά σχεδιασμένες χώρες της Ασίας, ο ρόλος των οποίων στο διεθνές εμπόριο είναι ασήμαντος. Η κάλυψη των μείζονων περιοχών έχει ως εξής:

Υπόλοιπη Ευρώπη: Αντιστοιχεί στην κάλυψη της Ευρώπης του OECD, εκτός της Γερμανίας και της Τουρκίας, αλλά με την πρόσθεση της (πρώην) Γιουγκοσλαβίας.

Άλλες Ανεπτυγμένες Χώρες: Η περιοχή αυτή αποτελείται από τον Καναδά, την Αυστραλία και την Ν.Ζηλανδία, την Ν.Αφρική και το Ισραήλ.

Μέση Ανατολή: Περιλαμβάνει τις εξής χώρες: Ιράκ, Σ.Αραβία, Κουβέιτ, Μπαχρέιν, Η.Α.Εμιράτα, Κατάρ, Ιράν, Ιορδανία, Λίβανος, Συρία, Υεμένη, Ομάν, Δ.Υεμένη καθώς και την Τουρκία και την Κύπρο. Αντιστοιχεί στην "Μέση Ανατολή" του OECD συν τις οκτώ τελευταίες χώρες.

Αφρική: Περιλαμβάνει όλες τις χώρες της ηπείρου εκτός από την Ν.Αφρική και αντιστοιχεί στην "Υπόλοιπη Αφρική" του OECD. Από την άποψη του διεθνούς εμπορίου οι σημαντικές χώρες είναι οι παραγωγοί ενέργειας δηλ. Αλγερία, Νιγηρία, Λιβύη κλπ.

Λατινική Αμερική: Περιλαμβάνει όλες τις χώρες της Αμερικανικής ηπείρου, εκτός των ΗΠΑ, του Καναδά και της Κούβας. Αντιστοιχεί στην "Λ.Αμερική" του OECD εκτός της Κούβας.

Ασία: Περιλαμβάνει όλες τις υπόλοιπες Ασιατικές χώρες, εκτός της Ιαπωνίας, της Μέσης Ανατολής και εκτός της Κίνας και της Β.Κορέας.

Κεντρικά Σχεδιασμένες Χώρες: Η ομάδα αυτή αποτελείται από την πρ.ΕΣΣΔ, τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης μαζί με την Αλβανία (αλλά χωρίς την πρ.Γιουγκοσλαβία) και την Κίνα στην οποία περιλαμβάνεται η Β.Κορέα και η Κούβα. Από την άποψη του διεθνούς εμπορίου ο ρόλος των δυο τελευταίων χωρών είναι ασήμαντος.

2. Κατηγορίες Εμπορίου

Η ομαδοποίηση του διεθνούς εμπορίου ακολουθεί την δεύτερη αναθεώρηση του διεθνούς 10ψήφιου προτύπου ταξινόμησης των εμπορευμάτων (S.I.T.C. Revised 2). Στην παρούσα εργασία χρησιμοποιούνται τρεις ευρείες κατηγορίες εμπορευμάτων:

Πρωτογενή Εμπορεύματα:	Η κατηγορία αυτή αποτελείται από τις εξής επιμέρους μονοψήφιας κατηγορίες του SITC:
	0 Τρόφιμα και ζώντα ζώα
	1 Ποτά και Καπνός
	2 Πρώρες ύλες μη βρώσιμες εκτός από καύσιμα
	4 Ελαια λαι λίπη ζωικής ή φυτικής προέλευσης
Ενεργειακά Εμπορεύματα:	Αποτελείται από την μονοψήφια κατηγορία
	3 Ορυκτά, Καύσιμα, Λιπαντικά και σχετιζόμενα υλικά.
Βιομηχανικά Εμπορεύματα:	Αποτελείται από τις εξής επιμέρους μονοψήφιας κατηγορίες του SITC:
	5 Χημικά προϊόντα
	6 Βιομηχανικά είδη ταξινομημένα κυρίως κατά πρώτη ύλη
	7 Μηχανήματα και υλικό μεταφορών
	8 Διάφορα βιομηχανικά είδη
	9 Είδη και συναλλαγές μη ταξινομημένα κατά κατηγορίες.

3. Χρονολογικές Σειρές για το Διεθνές Εμπόριο

Όλα τα δεδομένα, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά στο κείμενο, είναι σε τρέχουσες τιμές f.o.b. Όπου χρησιμοποιούνται σταθερές τιμές του 1975 (όπως στο δεύτερο τμήμα του έβδομου κεφαλαίου), οι χρονολογικές αυτές σειρές "παράχθηκαν" από το Cambridge Economic Policy Group (νυν ARCA) World Model.

3α. Χρονολογικές Σειρές για την Δ.Ευρώπη, ΗΠΑ, Ιαπωνία, Άλλες.Ανεπτυγμένες, Μ.Ανατολή, Αφρική, Λ.Αμερική, Ασία και Κεν.Σχεδιασμένες χώρες.

Τα δεδομένα για την περίοδο 1970-1988 είναι από τους "ειδικούς πίνακες" σε διάφορα τεύχη του UN/ Monthly Bulletin of Statistics, κυρίως Special Table E. Τα δεδομένα για το συνολικό εμπόριο του 1989 είναι από το OECD/ Monthly Statistics of Foreign Trade/ October 1989. Τα δεδομένα αυτά υπολογίστηκαν μέσω της προσομοίωσης των ρυθμών αύξησης του εμπορίου ανάμεσα στο 2ο και 1ο τέταρο του 1988 και τα αντίστοιχα τέταρτα του 1989 λαμβάνοντας υπόψη την κατανομή και εξέλιξη του εμπορίου κατά τα προηγούμενα έτη. Επίσης έγινε σύγκριση με το UN/ MBS/ October

1989/ table 46 σε σχέση με τους ρυθμούς μεταβολής των συνολικών εξαγωγών, εισαγωγών και των εμπορικών ισοζυγίων καθώς και με το UN/ MBS/ August 1989/ Special Table A σε σχέση με τους ρυθμούς μεταβολής της βιομηχανικής παραγωγής (για τις ανεπτυγμένες περιοχές) και της παραγωγής ενέργειας, τροφίμων και πρώτων υλών (για τις αναπτυσσόμενες περιοχές). Οι συνολικές εξαγωγές της Μ.Ανατολής, Αφρικής, Λ.Αμερικής και Κ.Σχεδ. στην Δ.Ευρώπη, ΗΠΑ, Ιαπωνία και Αλ.Ανεπτ. υπολογίστηκαν ως οι συνολικές εισαγωγές των ανεπτυγμένων περιοχών από τις αναπτυσσόμενες και τις Κ.Σχεδ. χώρες από το OECD/ Monthly Statistics of Foreign Trade/ October 1989 λαμβάνοντας υπόψη και το IMF/ Direction of Trade Statistics/ September 1989 καθώς και το IMF/ World Economic Outlook/ October 1989.

3β. Χρονολογικές Σειρές για την Γερμανία

Οι εξαγωγές της Γερμανίας για την περίοδο 1970-1983 υπολογίστηκαν από τα τεύχη του UN/ Yearbook of International Trade/ Special Table B. Για την περίοδο 1984-1987 χρησιμοποιήθηκαν τα τεύχη του OECD/ Foreign Trade Statistical Bulletins. Οι εισαγωγές της Γερμανίας για την περίοδο 1970-1987 υπολογίστηκαν από τα τεύχη του OECD/ Foreign Trade Statistical Bulletins. Τα δεδομένα για την περίοδο 1988-89 προέρχονται από το OECD/ Monthly Statistics of Foreign Trade/ November 1989 και υπολογίστηκαν μέσω της προσομοίωσης των ρυθμών αύξησης του εμπορίου ανάμεσα στο 2ο και 1ο τέταρο του 1988 και τα αντίστοιχα τέταρτα του 1989 λαμβάνοντας υπόψη την κατανομή και εξέλιξη του εμπορίου κατά τα προηγούμενα έτη. Σημειώνουμε ότι οι εισαγωγές της Γερμανίας υπολογίστηκαν, αρχικά, ως οι εξαγωγές των ανεπτυγμένων χωρών και περιοχών στη χώρα αυτή και συνεπώς σε τιμές f.o.b. και ως οι εισαγωγές από τις αναπτυσσόμενες και τις Κ.Σχεδ. χώρες και συνεπώς σε τιμές c.i.f. Χρειάστηκε, συνεπώς, να μετατραπούν οι τιμές cif σε τιμές fob λόγω κυρίως του γεγονότος ότι στις δημοσιεύσεις του OECD οι εισαγωγές των μελών του παρουσιάζονται σε τιμές cif. Συνοπτικά η μετατροπή αυτή έγινε ως εξής:

Πρώτον, οι δείκτες μετατροπής υπολογίστηκαν για την ΕΟΚ συνολικά, που από κοινωνικο-οικονομική άποψη βρίσκεται εγγύτερα της Γερμανίας, για την οποία τα δεδομένα εμπορίου ήταν διαθέσιμα τόσο σε τιμές cif (από πηγές του OECD) όσο και σε τιμές fob (από πηγές των Un.Nations). Δεύτερον, ήταν αναγκαίες κάποιες προσαρμογές λόγω των αποκλίσεων ανάμεσα στην Γερμανία και την ΕΟΚ τόσο σχετικά με την σύνθεση των συνολικών εισαγωγών όσο και σχετικά με την ιδιαίτερη σύνθεση των εισαγωγών από τις μεμονωμένες περιοχές και χώρες της παγκόσμιας οικονομίας. Τρίτον, πρέπει να σημειωθεί ότι τα δεδομένα του OECD δημοσιεύονται άπαξ για κάθε έτος ενώ τα δεδομένα των UN δημοσιεύονται σε χρονολογικές σειρές και συνεπώς περιοδικά αναθεωρούνται. Για τους δείκτες μετατροπής υπολογίστηκαν τα πιο πρόσφατα δεδομένα και συνεπώς η μετατροπή αυτή περιέχει και ένα στοιχείο χρονικής προσαρμογής. Ελήφθησαν, επίσης, υπόψη οι μεταβολές στην κάλυψη των περιοχών από τον OECD κατά το 1970 και 1978. Με τον παραπάνω τρόπο υπολογίστηκαν δείκτες μετατροπής για κάθε έτος, κάθε περιοχή και χώρα και κάθε κατηγορία εμπορίου. Για το 1988 και 1989 χρησιμοποιήθηκαν οι δείκτες του 1987.

3γ. Χρονολογικές Σειρές για την πρ.ΕΣΣΔ και την Κίνα

Οι εξαγωγές και εισαγωγές της πρ.ΕΣΣΔ και της Κίνας για την περίοδο 1970-1981 υπολογίστηκαν από τους ειδικούς πίνακες σε διάφορα τεύχη του UN/ Yearbook of International Trade. Για την περίοδο 1982-1988 χρησιμοποιήθηκαν οι ειδικοί πίνακες από τα τεύχη του UN/ MBS. Για το 1989 χρησιμοποιήθηκε το OECD/ Monthly Statistics of Foreign Trade/ December 1989 και συνεκτιμήθηκαν οι τάσεις των προηγούμενων ετών από το UN/ MBS/ June 1989/ Sp. Table E.

4. Α.Ε.Π

4α. Χρονολογικές Σειρές για την Δ.Ευρώπη, Γερμανία, ΗΠΑ, Ιαπωνία, Άλλες Ανεπτυγμένες, Μ.Ανατολή, Αφρική, Λ.Αμερική, Ασία και Κεν.Σχεδιασμένες χώρες.

Τα δεδομένα για την περίοδο 1970-1978 προέρχονται από το UN/ Yearbook of National Accounts Statistics/ 1980/ vol. II. Για την περίοδο 1979-1985 προέρχονται από το UN/ National Accounts Statistics: Analysis of Main Aggregates/ 1985/ Table 9. Τα δεδομένα για την περίοδο 1986-1989 υπολογίστηκαν από τους ρυθμούς μεταβολής του ΑΕΠ και του Καθαρού Υλικού Προϊόντος από το IMF/ World Economic Outlook/ October 1989/ Appendix tables A1, A5 και συγκρίθηκαν με τους ρυθμούς μεταβολής από το OECD/ Economic Outlook/ June 1989. Τα δεδομένα για την Λατ. Αμερική για την περίοδο 1986-87 προέρχονται από το UN/ Statistical Yearbook of Latin America and the Caribbean/ 1988/ table 37. Τα δεδομένα για την περίοδο 1988-89 υπολογίστηκαν ως κατάλοιπα από (Αναπτυσσόμενες) - (Αφρική + Ασία) και συγκρίθηκαν με τον σταθμισμένο μέσο των ρυθμών μεταβολής της παραγωγής ενέργειας, τροφίμων και πρώτων υλών για την Καραϊβική, Κεντρική και Νότια Αμερική από το UN/ MBS/ August 1989/ Sp. Table A. Η σύνδεση των χρονολογικών σειρών λόγω της αλλαγής του έτους βάσης, κοινό σιχείο στις ανωτέρω δημοσιεύσεις, αντιμετωπίστηκε είτε με την χρήση των ρυθμών μεταβολής είτε με τον υπολογισμό των αποπληθωριστών από τις δημοσιεύσεις των UN.

4β. Χρονολογικές Σειρές για τις Μεμονωμένες Κεντ.Σχεδιασμένες Χώρες.

Τα δεδομένα για την Κίνα υπολογίστηκαν ως κατάλοιπο από (Κεντ.Σχεδιασμένες) -(ΕΣΣΔ + Αν.Ευρώπη) είτε λόγω αναξιόπιστων είτε ανύπαρκτων δεδομένων στις διάφορες δημοσιεύσεις. Τα δεδομένα για την πρ.ΕΣΣΔ για την περίοδο 1970-1976 προέρχονται από διάφορα τεύχη του UN/ National Accounts. Για την περίοδο 1977-1988 προέρχονται από το UN/ Economic Survey of Europe for 1988-89. Για το 1989 προέρχονται από το UN/ Industry and Development/ Global Report 1988-89. Επίσης συγκρίθηκαν, όπου ήταν δυνατόν, με τα δεδομένα του UN/ MBS/ Sp. Table M. Τα δεδομένα για την Ανατολική Ευρώπη για την περίοδο 1970-1988 προέρχονται από το UN/ Economic Survey of Europe in 1988-89/ App. table B.1. Τα δεδομένα για το 1989 προέρχονται από το UN/ Industry and Development/ Global Report 1988-89.

5. Διεθνείς Τιμές Εμπορευμάτων

Τα δεδομένα για τις διεθνείς τιμές εξαγωγών των βιομηχανικών προϊόντων, τις διεθνείς τιμές των πρωτογενών εμπορευμάτων και τις διεθνείς τιμές της ενέργειας προέρχονται είτε από τις επιλεγμένες σειρές των διεθνών στατιστικών στην αρχή των διαφόρων τευχών του UN/MBS είτε από άλλους πίνακες της ίδιας δημοσίευσης.

6. Πληθυσμός, Απασχόληση και Ανεργία

Τα δεδομένα για τον πληθυσμό προέρχονται από διάφορα τεύχη του UN/ Demographic Yearbook.

Τα δεδομένα για το εργατικό δυναμικό, την απασχόληση και την ανεργία για το διάστημα 1970-1987 προέρχονται από το OECD/ Labour Statistics 1964-1987/ tables 3, 4. Τα δεδομένα για το 1988-89 υπολογίστηκαν από τους ρυθμούς μεταβολής στο OECD/ Economic Outlook/ June 1989.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: ΠΙΝΑΚΕΣ**Συνολικά και Διμερή Εμπορικά Ισοζύγια των Περιοχών - Χωρών της Παγκόσμιας Οικονομίας**

- Δυτική Ευρώπη
- Γερμανία
- Υπόλοιπη Ευρώπη
- Η.Π.Α
- Ιαπωνία
- Άλλες Ανεπτυγμένες Χώρες
- Ασία
- Μέση Ανατολή
- Αφρική
- Λατινική Αμερική
- Κεντρικά Σχεδιασμένες Χώρες

Συνολικό και Διμερή Εμπορικά Ισοζύγια της ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ, 1970 - 1989.

Τρέχουσες τιμές, Δισ.Δολ

Χώρα	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	
ΣΥΝΟΛΟ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	-6.0	-3.0	-4.0	-10.4	-41.3	-12.1	-32.9	-20.0	-0.9	-39.0	-80.5	-42.8	-30.7	-18.3	-11.8	13.8	43.0	29.9	12.6	-4.5	
Ισοζ. Βαμψιχανικών	16.3	21.6	25.3	32.1	47.2	64.1	59.4	73.3	91.6	89.9	91.7	106.6	101.6	92.8	98.6	104.8	111.1	105.7	98.7	91.2	
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-22.4	-24.6	-29.3	-42.6	-88.5	-76.2	-92.3	-93.3	-92.5	-128.9	-172.4	-149.4	-132.3	-111.0	-110.3	-90.9	-68.1	-75.8	-86.2	-95.8	
Ισοζ. Ενεργειακών	-8.3	-11.2	-13.3	-19.5	-60.7	-51.0	-61.4	-59.9	-59.6	-93.4	-138.2	-122.7	-106.4	-85.3	-85.7	-69.4	-43.2	-49.0	-54.0	-58.7	
Ισοζ. Πρωτογενών	-14.2	-13.4	-16.0	-23.0	-27.8	-25.2	-30.9	-33.4	-33.0	-35.5	-34.1	-26.6	-25.9	-25.8	-24.6	-21.6	-24.9	-26.8	-32.3	-37.1	
ΑΡΓΙΚΗ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	-1.2	-0.2	-0.1	-0.3	-5.3	6.4	3.8	9.1	13.3	7.3	6.0	17.2	6.5	2.8	-3.8	-3.1	7.1	4.9	7.1	8.0	
Ισοζ. Βαμψιχανικών	3.8	4.8	5.9	7.9	11.7	18.3	19.4	24.6	27.5	29.7	37.3	40.1	33.7	28.6	26.8	25.9	25.4	24.5	27.0	27.5	
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-5.0	-5.0	-6.0	-8.3	-17.0	-11.9	-15.6	-15.5	-14.2	-22.4	-31.3	-22.9	-27.2	-25.8	-30.6	-29.0	-18.3	-19.6	-19.9	-19.5	
Ισοζ. Ενεργειακών	-2.8	-3.2	-3.8	-5.4	-12.9	-9.3	-11.8	-11.0	-10.7	-18.4	-29.3	-24.0	-26.4	-23.7	-28.4	-27.7	-16.3	-17.3	-18.7	-18.4	
Ισοζ. Πρωτογενών	-2.3	-1.8	-2.2	-2.9	-4.0	-2.6	-3.8	-4.5	-3.5	-3.9	-2.0	1.0	-0.9	-2.0	-2.2	-1.3	-2.1	-2.2	-1.3	-1.1	
ΛΙΑΜΕΡΙΚΗ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.2	1.2	1.1	0.3	1.6	3.3	0.3	0.7	2.6	1.8	-0.4	1.8	-3.4	-6.0	-6.7	-6.4	1.4	3.0	-0.4	-1.6	
Ισοζ. Βαμψιχανικών	3.8	4.7	5.4	6.0	8.8	10.5	9.5	11.1	12.8	15.4	17.0	18.6	13.9	9.9	9.9	10.1	14.6	16.3	16.2	16.7	
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-3.6	-3.6	-4.3	-5.7	-7.2	-7.2	-9.2	-10.4	-10.2	-13.6	-17.4	-16.8	-17.3	-15.9	-16.6	-16.5	-13.2	-13.3	-16.6	-18.3	
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.3	-0.4	-0.5	-0.5	-1.1	-1.3	-1.3	-0.5	-0.6	-2.3	-5.8	-6.5	-8.1	-6.0	-5.8	-5.4	-1.9	-2.2	-4.0	-4.5	
Ισοζ. Πρωτογενών	-3.3	-3.1	-3.8	-5.3	-6.1	-5.9	-7.9	-9.9	-9.7	-11.3	-11.6	-10.4	-9.2	-9.9	-10.7	-11.1	-11.3	-11.1	-12.6	-13.9	
ΑΣΙΑ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.7	1.1	0.3	-0.2	0.6	0.7	-2.2	-1.8	0.7	-1.5	-2.2	0.3	1.1	1.7	0.3	3.1	3.1	-2.1	-3.0	-3.2	
Ισοζ. Βαμψιχανικών	1.6	1.9	1.3	1.2	1.6	1.2	0.8	1.7	4.0	2.8	1.9	3.9	4.8	4.9	3.8	6.1	6.4	1.3	1.9	2.5	
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.9	-0.8	-1.0	-1.4	-1.0	-0.5	-3.0	-3.5	-3.3	-4.3	-4.1	-3.6	-3.7	-3.2	-3.5	-3.0	-3.3	-3.4	-4.9	-5.7	
Ισοζ. Ενεργειακών	0.2	0.3	0.3	0.4	1.0	1.0	-0.3	-0.4	0.0	0.3	-0.1	-0.6	0.0	-0.1	0.0	0.2	0.3	0.2	0.3	0.3	
Ισοζ. Πρωτογενών	-1.1	-1.1	-1.3	-1.8	-2.0	-1.5	-2.7	-3.1	-3.0	-4.2	-4.3	-3.5	-3.2	-3.2	-3.4	-3.0	-3.5	-3.7	-5.1	-5.9	
ΚΑΝΑ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.2	-0.1	-0.1	0.1	0.6	0.8	0.4	0.1	1.0	1.2	0.3	-0.1	0.5	0.4	1.0	1.4	1.2	0.7	0.7	1.9	
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.4	0.1	0.1	0.4	0.9	1.2	0.8	0.4	1.3	1.8	1.4	0.7	0.9	0.9	1.8	1.8	2.8	1.9	2.1	2.5	
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.2	-0.2	-0.2	-0.3	-0.3	-0.4	-0.4	-0.3	-0.3	-0.6	-1.1	-0.8	-0.4	-0.5	-0.8	-0.4	-1.6	-1.2	-1.4	-0.6	
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.2	-0.1	0.0	0.0	-0.1	0.0	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.2	-0.2	-0.2	-0.3	-0.3	-0.4	-0.4	-0.3	-0.3	-0.6	-0.9	-0.7	-0.4	-0.5	-0.7	-0.4	-1.5	-1.1	-1.4	-0.6	
ΚΟΡΣΑΚΑΝΕΣ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.1	-0.4	0.3	0.3	0.6	4.8	0.9	-0.3	1.4	-4.0	-7.9	-9.6	-14.6	-15.9	-16.6	-9.5	-2.4	-8.6	-7.9	-7.7	
Ισοζ. Βαμψιχανικών	1.8	1.9	2.8	4.3	7.8	13.0	10.8	13.3	14.0	14.9	12.5	11.7	11.8	11.9	12.7	14.6	14.2	16.7	18.9	18.9	
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-1.9	-2.3	-2.5	-4.0	-7.3	-8.2	-9.9	-10.8	-11.9	-18.0	-22.8	-22.1	-26.3	-27.7	-28.5	-22.2	-17.0	-22.8	-24.6	-26.6	
Ισοζ. Ενεργειακών	-1.0	-1.4	-1.4	-2.5	-5.4	-6.5	-8.2	-9.3	-10.4	-16.4	-22.9	-23.5	-26.1	-27.3	-27.7	-21.4	-14.9	-19.5	-20.7	-22.7	
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.9	-1.0	-1.1	-1.6	-1.9	-1.7	-1.6	-1.5	-1.6	-1.6	0.1	1.3	-0.2	-0.4	-0.9	-0.9	-2.0	-3.3	-4.0	-3.9	
ΑΝ. ΕΥΡΩΠΗ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.3	0.2	0.2	0.9	1.7	3.6	2.1	1.9	2.7	2.1	0.6	-1.5	-4.5	-6.1	-5.6	-3.1	-0.5	-3.6	-3.1	-6.1	
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.2	0.6	1.1	2.0	3.4	5.3	4.0	3.2	4.4	4.2	3.8	0.2	0.4	-0.3	0.2	1.8	2.4	1.7	2.6	1.6	
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.5	-0.4	-0.9	-1.1	-1.7	-1.7	-1.9	-1.3	-1.7	-2.1	-3.2	-1.7	-4.9	-5.8	-5.8	-4.9	-2.9	-5.3	-5.7	-7.7	
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.3	-0.3	-0.4	-0.5	-1.2	-1.5	-1.6	-1.4	-1.6	-2.1	-3.4	-3.1	-3.7	-4.4	-4.5	-3.3	-1.9	-2.6	-2.7	-3.6	
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.2	-0.1	-0.5	-0.6	-0.5	-0.2	-0.2	0.2	0.2	-0.1	0.0	0.2	1.4	-1.1	-1.4	-1.3	-1.7	-1.0	-2.8	-2.9	
ΙΑΠΟΝΙΑ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	-1.3	-1.7	-2.7	-2.9	-4.2	-4.6	-6.8	-8.5	-8.6	-8.9	-14.3	-16.7	-13.8	-14.7	-14.5	-15.3	-23.5	-26.4	-31.6	-31.4	
Ισοζ. Βαμψιχανικών	-1.2	-1.7	-2.7	-3.1	-4.4	-4.7	-7.2	-8.9	-9.2	-10.3	-15.5	-18.0	-14.8	-15.8	-15.8	-16.6	-25.3	-28.8	-34.8	-35.3	
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.1	0.0	0.0	0.2	0.2	0.1	0.4	0.4	0.6	1.4	1.3	1.3	1.0	1.1	1.3	1.3	1.8	2.4	3.2	3.9	
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.1	0.1	
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.1	0.0	0.0	0.2	0.2	0.1	0.3	0.4	0.6	1.4	1.3	1.3	1.1	1.1	1.3	1.3	1.7	2.4	3.1	3.8	
ΜΑΝΑΤΩΝ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	-1.5	-3.3	-3.8	-6.2	-32.3	-16.9	-19.6	-14.9	-9.2	-26.5	-43.2	-28.4	-1.8	10.5	9.6	14.5	18.7	18.2	19.0	13.3	
Ισοζ. Βαμψιχανικών	2.7	2.9	3.9	5.5	9.4	16.6	19.9	24.0	28.2	28.3	34.0	38.9	41.9	38.2	32.6	29.2	28.3	27.2	29.4	26.7	
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-4.2	-6.2	-7.7	-11.7	-41.7	-33.4	-39.5	-38.9	-37.4	-54.8	-77.2	-67.3	-43.8	-27.7	-23.0	-14.8	-9.6	-11.0	-10.4	-13.4	
Ισοζ. Ενεργειακών	-4.0	-6.1	-7.6	-11.5	-41.9	-34.0	-40.1	-39.9	-38.7	-56.9	-81.0	-71.0	-47.6	-31.2	-26.7	-17.7	-11.5	-13.6	-13.5	-16.0	
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.1	0.0	-0.1	-0.2	0.2	0.6	0.5	1.1	1.3	2.0	3.8	3.7	3.8	3.5	3.8	3.0	1.9	2.6	3.1	2.6	
ΑΝΑΠΤΥΣΣΙΜΕΣ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.2	1.1	0.4	0.2	2.6	2.9	-0.1	0.2	1.2	3.8	4.9	8.1	3.4	3.0	6.8	8.1	9.2	10.5	11.1	10.2	
Ισοζ. Βαμψιχανικών	4.5	5.6	5.7	7.3	11.0	11.0	8.2	8.6	10.7	12.5	14.8	17.3	8.7	7.6	11.5	12.8	14.1	16.1	18.0	17.9	
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-4.3	-4.5	-5.3	-7.1	-8.4	-8.1	-8.3	-8.4	-9.5	-8.7	-9.9	-9.2	-5.3	-4.6	-4.7	-4.7	-4.9	-5.6	-6.9	-7.7	
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.3	-0.4	-0.5	-0.9	-1.5	-1.1	-0.3	-0.5	-0.8	-1.3	-1.8	-1.3	0.1	0.1	0.2	0.1	0.2	0.1	0.7	0.8	
Ισοζ. Πρωτογενών	-4.0	-4.1	-4.8	-6.3	-6.9	-6.9	-8.0	-7.9	-8.7	-7.4	-8.1	-7.9	-5.4	-4.7	-4.7	-4.9	-5.0	-6.3	-7.6	-8.5	
ΕΥΡΩ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.0	-0.5	0.1	-0.8	-1.8	0.4	-1.6	-2.3	-2.4	-7.3	-8.8	-8.0	-10.6	-10.1	-12.0	-7.9	-3.0	-5.7	-5.5	-3.4	
Ισοζ. Βαμψιχανικών	1.2	1.2	1.7	1.9	3.6	6.4	5.9	6.9	7.6	7.9	9.7	11.6	10.5	11.3	9.9	9.0	9.4	10.7	12.0	14.8	
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-1.2	-1.7	-1.6	-2.7	-5.4	-6.0	-7.5	-9.2	-10.0	-15.2	-18.5	-19.6	-21.1	-21.4	-21.9	-16.9	-12.4	-16.4	-17.5	-18.2	
Ισοζ. Ενεργειακών	2.4	2.9	3.3	4.6	9.0	12.4	13.4	16.1	17.6	23.1	28.2	31.2	31.6	32.7	31.8	25.9	21.8	27.1	29.5	33.0	
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.7	-1.0	-1.0	-2.0	-4.2	-5.0	-6.6	-7.9	-8.8	-14.2	-19.2	-20.2	-22.4	-22.9	-23.1	-18.1	-12.9	-16.9	-17.9	-18.9	
Ε.Ε.Α																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	-3.1	-0.8	0.5	-1.5	-4.8	-8.8	-9.1	-4.4	-2.1	-11.1	-										

Συνολικό και Διμερή Εμπορικά Ισοζύγια της ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ, 1970 - 1989.

Τρέχουσες τιμές, Δισ.Δολ

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
ΣΥΝΟΛΟ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-3.6	-3.2	-1.1	13.2	18.3	20.0	17.5	22.8	30.2	23.6	8.6	16.3	25.5	20.6	22.1	33.1	62.0	75.5	80.4	82.2
Ισοζ. Βαμψιχανικών	7.8	8.9	13.0	27.2	39.4	39.4	42.0	48.9	58.1	62.9	64.1	63.1	68.4	60.4	60.9	69.3	92.9	108.5	117.6	121.9
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-11.4	-12.0	-14.1	-14.0	-21.1	-19.4	-24.6	-26.1	-27.8	-39.3	-55.5	-46.8	-42.9	-39.9	-38.8	-36.3	-31.0	-32.9	-37.2	-39.7
Ισοζ. Ενεργειακών	-1.9	-2.7	-3.0	-3.9	-10.4	-7.8	-10.4	-10.9	-10.8	-20.2	-36.3	-31.9	-29.1	-25.8	-24.8	-23.4	-15.3	-15.5	-17.3	-18.3
Ισοζ. Πρωτογενών	-9.5	-9.3	-11.2	-10.0	-10.7	-11.6	-14.2	-15.3	-16.9	-19.1	-19.2	-14.8	-13.8	-14.2	-14.0	-12.8	-15.7	-17.4	-19.9	-21.4
ΑΡΓΚΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-2.2	-2.3	-2.2	-1.3	-3.0	-0.8	-1.4	-0.5	0.8	-2.1	-5.0	-0.4	-1.2	-2.1	-3.2	-2.4	0.1	-0.4	0.0	-0.3
Ισοζ. Βαμψιχανικών	-0.8	-0.3	-0.1	1.4	2.3	3.2	3.6	4.6	5.5	5.3	6.2	6.9	5.7	4.0	3.4	3.8	3.9	3.6	4.0	3.8
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-1.4	-2.0	-2.0	-2.7	-5.3	-4.1	-5.0	-5.1	-4.8	-7.4	-11.2	-7.3	-6.9	-6.1	-6.6	-6.2	-3.8	-4.0	-4.0	-4.1
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.7	-1.0	-1.2	-2.0	-4.4	-3.1	-3.7	-3.6	-3.5	-6.3	-10.7	-7.3	-6.7	-5.4	-5.8	-5.5	-2.6	-3.2	-3.2	-3.3
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.7	-1.0	-0.8	-0.8	-1.0	-1.0	-1.3	-1.5	-1.2	-1.1	-0.5	0.0	-0.2	-0.7	-0.8	-0.7	-1.2	-0.9	-0.8	-0.8
ΛΑΤ. ΑΜΕΡΙΚΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-1.1	-0.7	-0.6	0.3	1.5	1.2	0.2	0.1	0.3	0.2	0.1	1.1	-0.9	-2.0	-1.5	-1.9	-0.5	0.7	-0.1	-0.3
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.1	0.5	0.9	1.7	2.9	2.7	2.4	3.1	3.6	3.9	4.6	4.8	2.9	2.3	2.6	2.3	3.4	4.4	4.4	4.6
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-1.2	-1.2	-1.5	-1.4	-1.4	-1.5	-2.2	-3.0	-3.3	-3.7	-4.5	-3.7	-3.8	-4.3	-4.1	-4.2	-3.9	-3.8	-4.5	-4.9
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.3	-1.2	-0.8	-1.1	-1.6	-1.0	-1.3	-0.5	-0.5	-0.8	-0.9
Ισοζ. Πρωτογενών	-1.1	-1.2	-1.4	-1.3	-1.3	-1.4	-2.1	-3.0	-3.2	-3.4	-3.3	-2.9	-2.7	-2.7	-3.1	-3.0	-3.4	-3.2	-3.6	-3.9
ΑΣΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.8	-0.8	-1.1	-0.2	0.0	-0.4	-1.4	-1.4	-1.1	-1.8	-2.8	-1.2	-1.1	-1.1	-1.4	-0.8	-0.9	-2.6	-2.9	-2.6
Ισοζ. Βαμψιχανικών	-0.2	-0.5	-0.9	0.3	0.6	0.3	-0.3	-0.1	0.6	0.2	-0.6	0.4	0.4	0.4	0.2	0.7	0.7	-0.9	-0.7	-0.3
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.5	-0.3	-0.2	-0.5	-0.6	-0.7	-1.1	-1.3	-1.7	-2.0	-2.1	-1.6	-1.4	-1.5	-1.6	-1.5	-1.6	-1.7	-2.2	-2.3
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.1	-0.1	-0.2	0.0	0.0	-0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.5	-0.3	-0.2	-0.5	-0.6	-0.7	-1.0	-1.2	-1.5	-2.0	-2.1	-1.6	-1.4	-1.5	-1.6	-1.5	-1.6	-1.7	-2.2	-2.3
ΙΩΝ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.0	0.0	0.0	0.1	0.2	0.3	0.4	0.2	0.6	0.9	0.3	0.3	0.3	0.3	0.2	1.5	1.9	1.6	1.6	1.4
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.1	0.1	0.1	0.2	0.3	0.4	0.5	0.4	0.7	1.1	0.7	0.6	0.5	0.5	0.4	1.6	2.2	1.9	1.9	1.7
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.2	-0.1	-0.2	-0.4	-0.3	-0.2	-0.2	-0.2	-0.1	-0.4	-0.3	-0.3	-0.3
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.2	-0.1	-0.2	-0.3	-0.3	-0.2	-0.2	-0.2	-0.1	-0.3	-0.3	-0.3	-0.3
ΚΟΚΙΝΑΔΕΝΔΡΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.4	-0.3	0.4	1.6	2.7	3.6	2.5	2.3	2.4	1.2	-0.3	-1.3	-1.8	-1.6	-2.1	1.1	3.7	2.0	2.5	2.1
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.6	0.6	1.4	2.5	4.1	5.3	4.5	4.4	5.2	5.6	5.1	3.4	3.5	4.1	3.6	4.9	6.3	5.7	6.5	6.5
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-1.0	-0.9	-1.0	-0.9	-1.4	-1.7	-2.0	-2.1	-2.8	-4.4	-5.4	-4.7	-5.3	-5.7	-5.7	-3.8	-2.6	-3.7	-4.0	-4.5
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.2	-0.2	-0.2	-0.3	-0.7	-0.8	-1.2	-1.2	-1.9	-3.5	-4.7	-4.4	-5.0	-5.1	-5.0	-3.2	-2.1	-2.8	-3.0	-3.3
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.8	-0.7	-0.8	-0.5	-0.7	-0.9	-0.8	-0.8	-0.9	-0.9	-0.7	-0.3	-0.3	-0.6	-0.7	-0.6	-0.6	-0.9	-1.0	-1.2
ΑΝ. ΕΥΡΩΠΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.5	-0.4	0.0	1.0	1.9	1.7	1.1	1.0	1.1	0.8	-0.3	-0.6	-1.0	-1.2	-0.9	-0.7	0.1	-0.9	-0.7	-1.1
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.0	0.1	0.6	1.3	2.2	2.2	1.6	1.5	1.8	1.7	1.1	0.4	0.3	0.1	0.2	0.5	1.0	0.6	1.0	0.9
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.5	-0.5	-0.6	-0.3	-0.3	-0.5	-0.5	-0.5	-0.7	-0.9	-1.4	-1.0	-1.3	-1.3	-1.1	-1.2	-0.9	-1.5	-1.7	-2.0
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.1	-0.1	-0.1	0.0	0.0	-0.1	-0.2	-0.2	-0.3	-0.5	-1.0	-0.9	-0.9	-0.9	-0.6	-0.8	-0.5	-0.8	-0.9	-1.1
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.4	-0.4	-0.5	-0.3	-0.3	-0.4	-0.4	-0.3	-0.4	-0.4	-0.4	-0.1	-0.4	-0.4	-0.4	-0.5	-0.4	-0.7	-0.8	-0.9
ΙΑΠΑΝΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.3	-0.5	-0.7	-0.6	-0.7	-0.9	-1.4	-1.8	-2.3	-2.4	-3.9	-4.2	-3.1	-3.9	-4.5	-4.5	-6.8	-7.4	-8.9	-8.9
Ισοζ. Βαμψιχανικών	-0.2	-0.4	-0.6	-0.6	-0.7	-0.9	-1.4	-1.9	-2.3	-2.5	-4.0	-4.2	-3.2	-3.9	-4.5	-4.5	-6.8	-7.6	-9.0	-9.1
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.1	-0.1	-0.1	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.2	0.1	0.2
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.1	-0.1	-0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.1	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.2	0.1	0.2
Μ. ΑΝΑΤΟΛΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.5	-1.0	-0.7	-0.1	-3.2	1.1	0.9	1.9	3.6	-0.6	-4.0	-0.2	4.3	6.8	4.4	5.0	5.1	5.2	5.8	5.0
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.6	0.6	0.7	1.4	2.0	4.5	5.4	6.3	7.5	5.6	6.2	8.7	10.3	9.7	7.1	6.5	6.0	6.3	6.8	6.3
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-1.1	-1.6	-1.4	-1.5	-5.2	-3.4	-4.5	-4.4	-3.9	-6.2	-10.2	-8.9	-6.1	-2.9	-2.7	-1.5	-0.9	-1.1	-1.0	-1.3
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.9	-1.3	-1.1	-1.3	-5.1	-3.3	-4.3	-4.3	-3.9	-6.2	-10.5	-9.3	-6.4	-3.2	-2.9	-1.6	-0.9	-1.1	-1.1	-1.2
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.2	-0.4	-0.3	-0.2	-0.1	-0.1	-0.2	-0.1	0.0	0.0	0.3	0.4	0.4	0.3	0.2	0.1	0.0	0.1	0.1	-0.1
ΑΝ. ΑΝΑΤΟΛ. ΕΥΡΩΠΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.1	0.2	0.3	0.8	1.8	1.6	1.2	1.2	1.8	0.8	1.0	2.0	2.0	1.7	3.3	3.3	4.5	5.1	5.7	5.1
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.9	1.2	1.4	1.8	2.8	2.6	2.4	2.5	3.1	2.8	3.4	4.0	3.8	3.2	4.8	4.8	6.0	6.7	7.7	7.2
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-1.0	-1.0	-1.1	-1.0	-1.0	-1.0	-1.2	-1.3	-1.5	-2.0	-2.4	-2.0	-1.8	-1.5	-1.6	-1.5	-1.6	-2.0	-2.2	-2.2
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.1	0.0	0.0	0.0	-0.1	-0.1	-0.3	-0.3	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.9	-1.0	-1.0	-1.0	-1.0	-1.0	-1.2	-1.3	-1.5	-1.9	-2.2	-1.8	-1.6	-1.4	-1.5	-1.4	-1.3	-1.6	-1.9	-2.1
ΥΠΕΡΩΧΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	1.7	1.5	2.1	11.0	17.4	14.2	16.8	19.0	21.6	25.3	22.8	19.6	24.8	18.5	19.4	23.2	41.6	56.7	63.9	73.2
Ισοζ. Βαμψιχανικών	5.9	5.5	7.8	15.7	21.8	19.6	23.5	26.3	30.1	37.0	39.8	35.9	40.3	34.5	34.7	39.8	57.2	72.6	81.8	91.4
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-4.2	-4.0	-5.7	-4.7	-4.4	-5.4	-6.7	-7.4	-8.5	-11.7	-17.0	-18.3	-15.5	-16.0	-15.3	-16.6	-15.6	-15.9	-17.9	-18.2
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.1	-0.2	-0.4	-0.3	-0.3	-0.6	-1.2	-1.8	-1.4	-3.8	-8.7	-9.7	-9.5	-10.3	-10.0	-11.6	-9.1	-7.9	-9.1	-9.4
Ισοζ. Πρωτογενών	-4.2	-3.9	-5.3	-4.4	-4.1	-4.8	-5.5	-5.6	-7.1	-7.9	-8.3	-6.6	-6.0	-5.8	-5.3	-5.0	-6.5	-8.0	-8.8	-8.8
ΕΥΡΩ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.1	0.1	0.4	0.5	0.7	1.6	1.1	1.1	0.7	-0.5	-0.3	-1.0	-1.1	-0.6	-1.4	0.3	1.8	1.3	1.6	1.7
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.4	0.5	0.8	0.9																

Συνολικό και Διμερή Εμπορικά Ισοζύγια της ΥΠΟΛΟΙΠΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ, 1970 - 1989.

Τρέχουσες τιμές, Δισ.Δολ

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
ΣΥΝΟΛΟ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-2.4	0.1	-2.9	-23.5	-59.6	-32.0	-50.3	-42.8	-31.1	-62.6	-89.2	-59.0	-56.4	-38.9	-34.0	-19.2	-18.9	-45.7	-67.8	-86.8
Ισοζ. Βαλκανικών	8.5	12.7	12.3	5.0	7.8	24.8	17.4	24.4	33.6	27.0	27.6	43.6	33.1	32.4	37.7	35.5	18.3	-2.9	-18.9	-30.7
Ισοζ. Μη Βαλκανικών	-11.0	-12.6	-15.2	-28.5	-67.4	-56.7	-67.8	-67.2	-64.7	-89.6	-116.8	-102.6	-89.4	-71.2	-71.7	-54.7	-37.2	-42.8	-49.0	-56.0
Ισοζ. Ενεργειακών	-6.3	-8.5	-10.4	-15.6	-50.3	-43.2	-51.0	-49.0	-48.8	-73.2	-101.9	-90.8	-77.4	-59.5	-60.9	-46.0	-27.8	-33.5	-36.7	-40.3
Ισοζ. Πρωτογενών	-4.7	-4.1	-4.8	-12.9	-17.1	-13.5	-16.8	-18.2	-15.9	-16.3	-14.8	-11.9	-12.1	-11.7	-10.7	-8.7	-9.3	-9.3	-12.3	-15.7
ΑΡΓΙΚΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	1.0	2.1	2.1	1.0	-2.2	7.2	5.2	9.5	12.6	9.4	10.9	17.6	7.6	4.9	-0.6	-0.7	7.0	5.4	7.1	8.3
Ισοζ. Βαλκανικών	4.6	5.0	6.0	6.6	9.5	15.2	15.8	20.0	22.1	24.4	31.1	33.2	28.1	24.7	23.4	22.1	21.5	20.9	23.0	23.7
Ισοζ. Μη Βαλκανικών	-3.6	-2.9	-3.9	-5.6	-11.7	-8.0	-10.6	-10.5	-9.5	-15.0	-20.2	-16.6	-20.5	-19.8	-24.0	-22.8	-14.5	-15.5	-15.9	-15.4
Ισοζ. Ενεργειακών	-2.1	-2.2	-2.6	-3.4	-8.6	-6.2	-8.1	-7.4	-7.2	-12.2	-18.6	-16.7	-19.8	-18.3	-22.6	-22.2	-13.6	-14.2	-15.4	-15.1
Ισοζ. Πρωτογενών	-1.5	-0.7	-1.4	-2.2	-3.2	-1.8	-2.5	-3.1	-2.4	-2.8	-1.6	1.1	-0.7	-1.4	-1.4	-0.6	-0.9	-1.4	-0.5	-0.3
ΔΥΤ. ΑΜΕΡΙΚΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	1.2	1.8	1.7	-0.1	0.0	2.1	0.1	0.6	2.3	1.6	-0.5	0.6	-2.5	-4.0	-5.2	-4.5	1.9	2.3	-0.4	-1.3
Ισοζ. Βαλκανικών	3.8	4.2	4.6	4.3	5.9	7.6	7.1	8.0	9.2	11.5	12.4	13.8	11.0	7.6	7.5	7.8	11.3	11.9	11.8	12.1
Ισοζ. Μη Βαλκανικών	-2.6	-2.3	-2.9	-4.4	-5.9	-5.5	-7.0	-7.4	-6.9	-9.9	-12.9	-13.2	-13.5	-11.6	-12.7	-12.3	-9.4	-9.6	-12.2	-13.4
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.3	-0.4	-0.4	-0.5	-1.0	-1.2	-1.2	-0.5	-0.5	-2.0	-4.6	-5.7	-7.0	-4.4	-4.8	-4.1	-1.4	-1.7	-3.2	-3.5
Ισοζ. Πρωτογενών	-2.3	-1.9	-2.5	-3.9	-4.8	-4.2	-5.8	-6.9	-6.5	-7.9	-8.3	-7.5	-6.5	-7.2	-7.9	-8.1	-8.0	-7.9	-9.0	-9.9
ΑΡΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	1.4	1.9	1.4	0.0	0.5	1.1	-0.8	-0.5	1.7	0.4	0.6	1.5	2.1	2.8	1.6	3.9	4.0	0.5	-0.1	-0.6
Ισοζ. Βαλκανικών	2.0	2.4	2.1	0.9	1.0	0.9	1.1	1.8	3.3	2.5	2.5	3.5	4.3	4.5	3.6	5.5	5.7	2.3	2.7	2.9
Ισοζ. Μη Βαλκανικών	-0.6	-0.5	-0.7	-0.9	-0.5	0.2	-1.9	-2.3	-1.6	-2.1	-1.9	-2.0	-2.2	-1.7	-1.9	-1.6	-1.8	-1.8	-2.8	-3.5
Ισοζ. Ενεργειακών	0.2	0.3	0.3	0.4	1.0	1.0	-0.3	-0.3	-0.2	0.0	0.3	0.0	-0.5	0.0	-0.2	0.0	0.2	0.2	0.2	0.3
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.8	-0.8	-1.0	-1.3	-1.4	-0.8	-1.7	-2.0	-1.4	-2.2	-2.2	-2.0	-1.6	-1.7	-1.8	-1.6	-1.9	-2.1	-3.1	-3.7
ΚΙΝΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.2	-0.1	-0.1	0.0	0.4	0.5	0.0	-0.1	0.4	0.3	0.0	-0.4	0.2	0.1	0.8	-0.1	-0.7	-0.9	-0.9	0.4
Ισοζ. Βαλκανικών	0.3	0.1	0.0	0.1	0.6	0.8	0.3	0.1	0.6	0.7	0.1	0.4	0.4	1.3	0.2	0.6	0.0	0.1	0.8	
Ισοζ. Μη Βαλκανικών	-0.1	-0.2	-0.1	-0.1	-0.2	-0.3	-0.3	-0.2	-0.2	-0.4	-0.7	-0.5	-0.2	-0.3	-0.5	-0.3	-1.3	-0.9	-1.0	-0.4
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.2	-0.1	0.0	0.0	-0.1	0.0	-0.1	-0.1	-0.1	
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.1	-0.2	-0.1	-0.1	-0.2	-0.3	-0.3	-0.3	-0.3	-0.4	-0.6	-0.4	-0.2	-0.3	-0.4	-0.3	-1.2	-0.8	-1.0	-0.3
Κ. ΟΡΕΑΙΩΔΕΣ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.3	-0.2	-0.2	-1.3	-2.2	1.1	-1.5	-2.7	-1.0	-5.2	-7.6	-8.3	-12.8	-14.3	-14.6	-10.6	-6.0	-10.6	-10.4	-9.8
Ισοζ. Βαλκανικών	1.2	1.2	1.3	1.8	3.8	7.7	6.4	6.1	8.2	8.4	9.8	9.2	8.3	7.7	8.2	7.7	8.3	8.5	10.2	12.5
Ισοζ. Μη Βαλκανικών	-1.0	-1.3	-1.5	-3.1	-6.0	-6.6	-7.9	-8.8	-9.2	-13.6	-17.4	-17.5	-21.1	-22.0	-22.8	-18.3	-14.3	-19.1	-20.6	-22.3
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.8	-1.2	-1.2	-2.1	-4.7	-5.7	-7.0	-8.1	-8.5	-12.9	-18.2	-19.0	-21.1	-22.1	-22.7	-18.1	-12.9	-16.7	-17.7	-19.4
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.1	-0.1	-0.3	-1.0	-1.3	-0.8	-0.9	-0.7	-0.8	-0.7	0.8	1.5	0.0	0.2	0.0	-0.2	-1.5	-2.4	-2.9	-2.8
ΑΝ. ΕΥΡΩΠΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.2	0.6	0.2	-0.1	-0.1	1.9	1.1	0.9	1.7	1.3	0.9	-0.9	-3.5	-4.9	-4.7	-2.4	-0.6	-2.7	-2.4	-5.1
Ισοζ. Βαλκανικών	0.2	0.6	0.5	0.8	1.3	3.2	2.5	1.8	2.6	2.5	2.5	0.0	0.0	-0.4	-0.1	1.4	1.3	1.0	1.7	0.6
Ισοζ. Μη Βαλκανικών	0.0	0.0	-0.3	-0.9	-1.4	-1.3	-1.4	-0.9	-0.9	-1.2	-1.6	-0.9	-3.5	-4.5	-4.8	-3.8	-1.9	-3.7	-4.1	-5.7
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.2	-0.3	-0.3	-0.4	-1.2	-1.4	-1.5	-1.3	-1.3	-1.6	-2.5	-2.2	-2.8	-3.5	-3.9	-2.5	-1.4	-1.7	-1.8	-2.6
Ισοζ. Πρωτογενών	0.2	0.3	0.0	-0.4	-0.3	0.1	0.1	0.4	0.4	0.4	0.8	1.2	-0.7	-1.0	-0.7	-1.3	-0.5	-2.0	-2.2	-3.1
ΙΣΠΑΝΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-1.7	-1.5	-2.1	-11.0	-17.4	-14.2	-16.8	-19.0	-21.6	-25.3	-22.8	-19.6	-24.8	-18.5	-19.4	-23.2	-41.6	-56.7	-63.9	-73.2
Ισοζ. Βαλκανικών	-5.9	-5.5	-7.8	-15.7	-21.8	-19.6	-23.5	-26.3	-30.1	-37.0	-39.8	-35.9	-40.3	-34.5	-34.7	-39.8	-57.2	-72.6	-81.8	-91.4
Ισοζ. Μη Βαλκανικών	4.2	4.0	5.7	4.7	4.4	5.4	6.7	7.4	8.5	11.7	17.0	16.3	15.5	16.0	15.3	16.6	15.8	15.9	17.9	18.2
Ισοζ. Ενεργειακών	0.1	0.2	0.4	0.3	0.3	0.6	1.2	1.8	1.4	3.8	8.7	9.7	9.5	10.3	10.0	11.6	9.1	7.9	9.1	9.4
Ισοζ. Πρωτογενών	4.2	3.9	5.3	4.4	4.1	4.8	5.5	5.6	7.1	7.9	8.3	6.6	6.0	5.8	5.3	5.0	6.5	8.0	8.8	8.8
ΙΤΑΛΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.9	-1.3	-2.0	-2.2	-3.6	-3.7	-5.5	-6.7	-6.4	-6.5	-10.4	-12.5	-10.6	-10.7	-10.1	-10.8	-16.6	-19.0	-22.7	-22.5
Ισοζ. Βαλκανικών	-0.9	-1.2	-2.0	-2.5	-3.7	-3.9	-5.8	-7.1	-6.9	-7.8	-11.5	-13.8	-11.6	-11.9	-11.4	-12.1	-18.5	-21.3	-25.8	-26.1
Ισοζ. Μη Βαλκανικών	0.0	0.0	0.0	0.3	0.1	0.2	0.3	0.4	0.5	1.3	1.1	1.3	1.0	1.2	1.3	1.3	1.9	2.3	3.1	3.6
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.1
Ισοζ. Πρωτογενών	0.0	0.0	0.0	0.3	0.1	0.2	0.3	0.4	0.5	1.3	1.1	1.3	1.0	1.2	1.4	1.3	1.7	2.3	3.0	3.5
Η. ΑΝΑΤΟΛΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-1.0	-2.2	-3.1	-6.1	-29.1	-17.9	-20.5	-16.8	-12.8	-25.9	-39.2	-28.1	-6.1	3.8	5.3	9.5	13.6	11.0	13.2	8.3
Ισοζ. Βαλκανικών	2.0	2.4	3.2	4.1	7.4	12.1	14.5	17.7	20.7	22.7	27.8	30.2	31.6	28.5	25.5	22.7	22.3	20.9	22.5	20.4
Ισοζ. Μη Βαλκανικών	-3.0	-4.6	-6.3	-10.2	-36.5	-30.0	-35.0	-34.5	-33.5	-48.6	-67.0	-58.3	-37.7	-24.8	-20.3	-13.2	-8.7	-9.9	-9.3	-12.1
Ισοζ. Ενεργειακών	-3.1	-4.9	-6.5	-10.2	-36.8	-30.8	-35.7	-35.7	-34.8	-50.6	-70.6	-61.7	-41.2	-28.0	-23.8	-16.1	-10.6	-12.5	-12.4	-14.8
Ισοζ. Πρωτογενών	0.2	0.2	0.2	-0.1	0.3	0.7	0.8	1.2	1.3	2.0	3.5	3.4	3.5	3.2	3.6	2.8	2.0	2.6	3.1	2.7
ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.3	0.9	0.1	-0.7	0.8	1.3	-1.3	-1.0	-0.3	3.0	3.9	6.2	1.3	1.3	3.6	4.8	4.7	5.4	5.4	5.1
Ισοζ. Βαλκανικών	3.6	4.4	4.3	5.5	8.2	8.3	5.8	6.1	7.6	9.7	11.4	13.4	4.9	4.3	6.6	8.0	8.1	9.4	10.3	10.7
Ισοζ. Μη Βαλκανικών	-3.3	-3.5	-4.2	-6.2	-7.4	-7.0	-7.1	-7.1	-7.9	-6.7	-7.5	-7.2	-3.6	-3.0	-3.0	-3.2	-3.4	-4.0	-4.9	-5.6
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.3	-0.4	-0.4	-0.8	-1.5	-1.1	-0.3	-0.5	-0.7	-1.2	-1.6	-1.0	0.2	0.2	0.1	0.3	0.2	0.8	0.8	0.9
Ισοζ. Πρωτογενών	-3.0	-3.1	-3.8	-5.3	-5.9	-5.8	-6.8	-6.7	-7.2	-5.5	-5.9	-6.2	-3.8	-3.2	-3.2	-3.5	-3.7	-4.8	-5.7	-6.4
ΕΛΛΑΔΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.1	-0.6	-0.3	-1.2	-2.5	-1.2	-2.6	-3.4	-3.1	-6.8	-8.4	-7.0	-9.5	-9.4	-10.6	-8.				

Συνολικό και Διμερή Εμπορικά Ισοζύγια των Η.Π.Α., 1970 - 1989.

Τρέχουσες τιμές, Δισ.Δολ

ΕΠΙΧΡΗΣΗ	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
ΣΥΝΟΛΟ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	3.7	-2.4	-6.0	0.7	-3.0	12.6	-4.4	-27.8	-28.3	-31.6	-27.5	-27.8	-23.1	-60.4	-102.4	-115.8	-144.9	-148.4	-113.1	-97.1
Ισοζ. Βαμψιχανικών	3.9	0.0	-2.9	0.5	9.1	21.9	13.1	2.2	-3.4	5.8	20.9	14.4	2.6	-36.1	-76.2	-88.5	-127.4	-126.2	-101.5	-87.5
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.1	-2.4	-3.1	0.1	-12.2	-9.3	-17.5	-30.0	-24.9	-37.3	-48.4	-42.2	-25.6	-24.3	-26.2	-27.3	-17.5	-22.2	-11.7	-9.5
Ισοζ. Ενεργειακών	-1.4	-2.8	-4.1	-8.1	-23.4	-22.5	-28.8	-39.5	-39.5	-59.5	-79.2	-72.6	-48.8	-45.0	-44.8	-38.5	-24.7	-32.3	-31.7	-36.3
Ισοζ. Πρωτογενών	1.3	0.4	1.0	8.2	11.2	13.1	11.3	9.5	14.7	22.2	30.8	30.5	23.1	20.7	18.6	11.2	7.2	10.2	20.0	26.8
ΑΦΡΙΚΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.2	0.0	-0.4	-0.7	-2.8	-2.6	-5.8	-9.2	-7.8	-14.8	-21.4	-13.3	-6.3	-4.7	-3.2	-0.9	-1.5	-3.5	-1.1	-1.8
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.7	0.6	0.5	0.8	1.2	2.2	2.2	2.5	2.7	2.4	2.9	3.9	4.2	3.0	2.9	3.0	1.6	1.8	2.4	2.7
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.5	-0.6	-0.9	-1.5	-4.0	-4.8	-7.9	-11.7	-10.5	-17.2	-24.3	-17.2	-10.5	-7.7	-6.1	-3.9	-3.1	-5.3	-3.5	-4.5
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.2	-0.5	-0.8	-1.4	-4.4	-5.4	-8.3	-12.0	-10.9	-17.8	-25.6	-19.2	-11.4	-8.7	-7.5	-5.4	-4.5	-6.3	-4.8	-6.0
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.3	-0.2	-0.2	-0.1	0.4	0.6	0.3	0.3	0.4	0.7	1.4	2.0	0.9	1.0	1.4	1.5	1.4	1.0	1.4	1.5
Λ.ΑΜΕΡΙΚΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.9	0.4	0.2	-0.3	-3.6	-0.1	-2.5	-4.1	-1.8	-1.6	1.6	4.5	0.5	-11.9	-13.1	-8.6	-1.8	-1.9	3.4	6.7
Ισοζ. Βαμψιχανικών	4.2	4.2	4.6	5.5	9.5	11.1	11.3	11.2	13.2	18.1	26.0	28.8	20.4	7.5	8.0	9.4	10.8	10.9	16.1	20.3
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-3.3	-3.8	-4.4	-5.8	-13.1	-11.2	-13.8	-15.3	-15.0	-19.7	-24.4	-24.3	-19.9	-19.4	-21.1	-18.0	-12.6	-12.8	-12.7	-13.6
Ισοζ. Ενεργειακών	-1.3	-1.8	-2.1	-4.0	-10.8	-9.6	-10.6	-11.5	-11.7	-16.8	-23.8	-24.4	-18.3	-18.3	-18.6	-15.7	-9.1	-9.7	-9.9	-11.0
Ισοζ. Πρωτογενών	-2.0	-2.1	-2.3	-1.8	-2.2	-1.6	-3.1	-3.7	-3.3	-2.9	-0.5	0.1	-1.6	-1.1	-2.5	-2.3	-3.5	-3.1	-2.8	-2.7
ΑΣΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.9	0.2	-0.9	-0.3	-1.1	0.3	-4.4	-7.3	-8.1	-6.3	-6.5	-9.8	-8.2	-16.6	-26.4	-27.0	-35.6	-44.8	-36.4	-38.4
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.2	-0.4	-1.3	-1.7	-1.1	-0.3	-3.5	-5.2	-7.2	-5.8	-5.4	-9.9	-9.1	-17.2	-25.8	-26.3	-36.2	-46.5	-40.2	-42.9
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	0.7	0.6	0.4	1.4	0.0	0.6	-0.9	-2.1	-0.9	-0.5	-1.1	0.1	0.9	0.6	-0.6	-0.7	0.6	1.7	3.8	4.5
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	-0.1	-0.2	-0.4	-1.5	-1.9	-2.6	-3.4	-3.3	-3.5	-5.0	-3.8	-3.3	-3.7	-4.0	-3.3	-1.8	-1.6	-2.5	-2.8
Ισοζ. Πρωτογενών	0.7	0.6	0.7	1.8	1.5	2.5	1.7	1.3	2.4	3.0	3.9	3.8	4.2	4.3	3.4	2.6	2.4	3.3	6.3	7.3
ΚΩΝ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.3	0.2	0.1	0.5	0.9	0.4	-0.1	-0.1	0.6	1.3	2.7	2.1	1.3	0.5	0.7	0.4	-0.6	-0.5	0.4	0.8
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.1	0.1	0.0	-0.1	0.1	0.3	0.0	-0.1	0.0	0.5	0.5	0.4	0.1	0.1	0.5	0.3	-0.5	-0.5	0.3	0.4
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	0.2	0.1	0.1	0.6	0.8	0.1	-0.1	0.0	0.6	0.8	2.2	1.7	1.2	0.4	0.2	0.1	-0.1	0.0	0.1	0.4
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.1	-0.2	-0.3	-0.4	-0.4	-0.7	-0.3	-0.2	-0.2	-0.2	-0.3
Ισοζ. Πρωτογενών	0.1	0.1	0.1	0.6	0.8	0.1	-0.1	0.0	0.6	0.9	2.3	2.0	1.6	0.8	0.9	0.4	0.1	0.2	0.3	0.6
ΟΧΕΑΝΩΜΕΝΟΙ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.1	0.1	0.6	1.9	1.5	2.4	2.6	1.4	2.8	5.3	5.4	5.3	4.2	2.1	3.4	3.3	0.6	0.9	3.6	4.5
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.0	0.1	0.0	0.1	0.2	0.7	0.5	0.1	-0.1	0.1	0.4	0.1	0.4	0.3	0.1	1.5	0.2	0.4	2.4	2.8
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	0.2	0.0	0.6	1.8	1.3	1.7	2.1	1.3	2.9	5.2	5.0	5.2	3.8	1.8	3.3	1.8	0.4	0.5	1.2	1.7
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	-0.1	0.0	-0.1	-0.2	-0.2	-0.2	-0.3	-0.1	-0.3	-0.4	-0.8	-1.0	-0.8	-0.6	-0.9	-0.9	-1.4
Ισοζ. Πρωτογενών	0.1	0.0	0.6	1.9	1.3	1.7	2.3	1.5	3.2	5.5	5.1	5.5	4.1	2.6	4.3	2.6	0.9	1.5	2.1	3.1
ΑΝΕΥΡΟΧΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.2	-0.2	0.0	0.3	0.1	0.5	0.9	0.3	0.6	1.2	1.5	1.1	0.5	0.0	-0.2	0.3	0.1	0.0	0.8	-0.5
Ισοζ. Βαμψιχανικών	-0.1	-0.1	-0.1	-0.2	-0.1	0.0	0.2	-0.1	-0.3	-0.5	-0.5	-0.7	-0.1	-0.1	-0.4	0.4	0.2	0.3	0.9	0.3
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.1	-0.1	0.1	0.5	0.2	0.5	0.7	0.4	0.9	1.7	2.0	1.8	0.6	0.1	0.2	-0.1	-0.1	-0.3	-0.1	-0.8
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.1	0.0	-0.1	0.0	0.1	0.0	-0.1	-0.3	-0.4	-0.6	-0.5	-0.7	-0.7	-1.2
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.1	-0.1	0.1	0.5	0.3	0.5	0.8	0.5	1.0	1.7	1.9	1.8	0.6	0.4	0.5	0.5	0.4	0.4	0.6	0.4
ΕΥΡΩΠΑΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.1	-0.8	-1.3	-1.7	-1.8	-0.3	-0.1	-1.9	-3.4	-3.0	-0.7	-1.0	-2.5	-4.3	-7.7	-10.1	-15.1	-16.4	-14.3	-9.2
Ισοζ. Βαμψιχανικών	-1.1	-1.7	-2.3	-3.1	-3.2	-2.0	-1.9	-3.5	-4.7	-4.8	-3.3	-3.2	-4.5	-6.3	-9.0	-11.1	-16.2	-17.8	-16.2	-11.7
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	1.0	0.9	1.0	1.4	1.4	1.7	1.6	1.3	1.8	2.6	2.2	2.0	2.0	1.3	1.0	1.1	1.4	1.9	2.5	2.5
Ισοζ. Ενεργειακών	0.1	0.0	0.0	0.0	-0.2	0.0	0.0	-0.1	-0.3	0.0	0.2	0.0	0.2	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0	0.1	0.1
Ισοζ. Πρωτογενών	0.9	0.9	1.0	1.4	1.7	1.7	1.9	1.7	1.6	1.8	2.4	2.1	1.8	1.9	1.2	1.0	1.0	1.3	1.9	2.5
ΥΑΦΕΡΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-1.5	-3.7	-4.2	-1.5	-2.6	-2.0	-6.1	-8.9	-11.5	-9.0	-10.9	-17.5	-16.2	-22.1	-37.9	-44.6	-58.3	-57.3	-54.0	-53.3
Ισοζ. Βαμψιχανικών	-4.0	-5.6	-6.6	-6.4	-8.9	-8.0	-12.3	-15.5	-19.1	-20.2	-23.8	-29.8	-27.6	-33.4	-49.3	-54.7	-68.1	-69.0	-69.9	-72.3
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	2.5	1.9	2.4	4.9	6.3	6.0	6.2	6.6	7.6	11.2	12.9	12.3	11.4	11.3	11.4	10.1	9.8	11.8	15.9	19.0
Ισοζ. Ενεργειακών	0.5	0.4	0.4	0.5	1.5	1.6	1.2	1.1	0.8	1.1	1.7	2.1	2.7	2.1	1.9	1.9	1.4	1.3	1.8	2.1
Ισοζ. Πρωτογενών	2.0	1.4	2.0	4.4	4.8	4.3	4.9	5.4	6.8	10.0	11.3	10.3	8.7	9.2	9.5	8.2	8.4	10.4	14.1	17.0
ΜΑΝΑΤΩΣΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.8	0.9	1.0	1.1	0.3	3.3	2.7	-1.0	-0.3	-7.8	-10.5	-6.4	3.8	5.6	5.1	4.5	2.8	1.1	3.0	3.3
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.9	1.1	1.4	1.7	3.1	6.2	7.2	7.7	9.0	7.6	8.2	10.6	11.4	9.5	7.3	6.0	4.9	4.7	5.7	6.9
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.1	-0.2	-0.4	-0.6	-2.8	-2.9	-4.5	-8.7	-9.3	-15.4	-18.7	-17.0	-7.6	-3.9	-2.2	-1.5	-2.1	-3.6	-2.7	-3.6
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.1	-0.3	-0.4	-0.8	-3.8	-3.7	-5.2	-9.7	-10.7	-16.8	-20.0	-18.5	-8.8	-5.3	-4.0	-2.6	-3.3	-5.4	-4.9	-6.1
Ισοζ. Πρωτογενών	0.1	0.1	0.0	0.3	1.0	0.8	0.7	0.9	1.4	1.4	1.3	1.5	1.2	1.3	1.8	1.2	1.3	1.8	2.2	2.5
ΑΝΑΝΕΥΡΟΧΟΙ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.9	-1.0	-1.6	-1.0	0.3	2.6	0.0	-3.1	-3.7	-8.4	-8.8	-6.0	-8.8	-12.5	-17.2	-19.9	-21.7	-10.7	-13.3	-10.2
Ισοζ. Βαμψιχανικών	1.1	1.5	1.7	3.4	6.1	8.2	5.7	3.0	2.3	1.2	0.2	3.8	4.4	1.7	-1.5	-2.6	-7.7	6.2	6.3	11.2
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-2.0	-2.5	-3.3	-4.4	-5.8	-5.6	-5.8	-6.1	-6.0	-9.6	-9.0	-9.8	-13.2	-14.2	-15.7	-17.3	-14.0	-16.9	-19.6	-21.4
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.4	-0.6	-0.9	-1.3	-3.1	-3.1	-2.7	-2.2	-1.7	-3.5	-4.0	-4.9	-7.1	-7.7	-8.5	-9.8	-5.8	-7.3	-8.6	-9.3
Ισοζ. Πρωτογενών	-1.6	-1.9	-2.4	-3.2	-2.7	-2.5	-3.1	-4.0	-4.4	-6.0	-5.0	-4.8	-6.1	-6.6	-7.1	-7.5	-8.2	-9.7	-11.1	-12.0
ΣΥΛΛΕΓΟΜΕΝΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	3.1	1.6	0.8	3.3	6.6	9.1	9.2	6.4	5.5	14.0	24.1	16.5	10.6	4.1	-5.4	-12.5	-14.2	-15.9	-4.0	1.2
Ισοζ. Βαμψιχανικών	1.8	0.1	-0.8	0.2	2.3	3.7	3.9	1.9	0.5	7.2	1									

Συνολικό και Διμερή Εμπορικά Ισοζύγια της ΙΑΠΩΝΙΑΣ, 1970 - 1989.

Τρέχουσες τιμές, Δισ.Δολ

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
ΣΥΝΟΛΟ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	3.9	7.9	8.6	2.7	-0.8	4.9	9.6	17.9	27.4	6.6	5.0	27.9	22.8	35.5	55.4	66.4	103.7	100.2	106.8	108.0
Ισοζ. Βαμψιχανικών	13.8	18.5	22.0	25.8	41.8	45.3	54.8	67.3	79.2	79.0	103.3	121.5	108.6	165.5	134.4	139.1	164.2	169.2	188.9	194.9
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-9.8	-10.7	-13.5	-23.1	-42.7	-40.4	-45.3	-49.4	-51.8	-72.4	-98.2	-93.5	-85.8	-80.0	-78.9	-72.7	-60.4	-69.0	-82.1	-86.9
Ισοζ. Ενεργειακών	-3.0	-3.9	-4.9	-7.7	-24.9	-24.0	-26.8	-29.2	-29.4	-42.1	-66.0	-66.2	-60.2	-54.0	-51.6	-46.9	-31.3	-33.3	-36.9	-37.0
Ισοζ. Πρωτογενών	-6.8	-6.8	-8.6	-15.4	-17.7	-16.4	-18.4	-20.2	-22.3	-30.3	-32.2	-27.4	-25.6	-26.0	-27.3	-26.9	-29.1	-35.7	-45.2	-50.0
ΑΡΓΚΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.8	1.4	1.4	2.0	2.9	3.9	4.3	5.0	4.6	3.2	4.4	5.7	4.0	2.8	3.6	2.6	2.0	2.6	2.1	2.4
Ισοζ. Βαμψιχανικών	1.0	1.6	1.6	2.4	3.6	4.4	4.9	5.5	5.0	3.8	5.7	7.2	4.8	3.8	4.2	3.2	2.7	3.4	3.2	3.1
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.2	-0.3	-0.2	-0.4	-0.7	-0.5	-0.6	-0.5	-0.4	-0.6	-1.3	-1.5	-0.8	-1.0	-0.6	-0.6	-0.7	-0.8	-1.1	-0.7
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	-0.1	-0.1	-0.3	-0.2	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1	-0.7	-1.1	-0.4	-0.4	-0.4	-0.3	-0.2	-0.2	-0.2	-0.1
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.2	-0.2	-0.1	-0.4	-0.4	-0.3	-0.4	-0.4	-0.4	-0.5	-0.6	-0.4	-0.4	-0.6	-0.4	-0.4	-0.5	-0.6	-0.9	-0.6
ΛΑΤ. ΑΜΕΡΙΚΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.2	0.6	0.9	1.2	2.8	3.0	3.1	4.1	4.3	3.3	4.2	5.1	3.5	0.8	2.7	3.2	4.3	3.3	3.0	3.8
Ισοζ. Βαμψιχανικών	1.0	1.4	1.7	2.4	4.6	4.4	4.7	5.8	6.0	5.8	7.7	9.2	7.6	4.7	6.5	6.7	7.5	6.5	6.7	7.2
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.8	-0.8	-0.8	-1.2	-1.8	-1.4	-1.6	-1.7	-1.7	-2.5	-3.5	-4.2	-4.1	-3.9	-3.8	-3.5	-3.2	-3.2	-3.7	-3.4
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.8	-1.9	-1.7	-1.5	-1.6	-1.5	-0.8	-0.9	-0.8	-0.7
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.7	-0.8	-0.8	-1.2	-1.8	-1.5	-1.6	-1.6	-1.7	-2.4	-2.7	-2.2	-2.4	-2.4	-2.2	-2.0	-2.4	-2.3	-2.9	-2.7
ΑΣΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	2.5	3.0	2.7	1.6	1.6	3.1	2.1	3.5	7.2	3.4	2.8	6.0	3.1	7.8	6.5	5.0	14.4	16.2	23.5	24.5
Ισοζ. Βαμψιχανικών	4.3	5.0	5.2	6.2	10.0	10.6	11.3	14.3	18.8	20.7	25.5	26.8	24.4	27.4	27.9	23.9	31.1	36.3	47.5	49.9
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-1.8	-2.0	-2.5	-4.6	-8.4	-7.5	-9.2	-10.8	-11.6	-17.3	-22.8	-20.8	-21.3	-19.6	-21.4	-18.9	-16.7	-20.1	-24.0	-25.4
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.2	-0.4	-0.8	-1.7	-4.8	-4.1	-4.9	-5.9	-6.4	-9.8	-15.1	-15.4	-15.6	-13.9	-15.1	-12.7	-9.0	-10.1	-12.7	-13.5
Ισοζ. Πρωτογενών	-1.6	-1.7	-1.7	-2.8	-3.6	-3.5	-4.3	-4.9	-5.1	-7.5	-7.7	-5.4	-5.7	-6.1	-6.3	-6.2	-7.7	-10.0	-11.3	-12.0
ΚΑΝΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.4	0.2	0.1	0.1	0.9	1.2	0.8	0.9	1.8	1.6	1.3	0.6	-0.7	0.7	2.3	4.1	2.7	0.1	-0.6	-1.2
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.6	0.5	0.4	0.6	1.8	2.4	1.8	2.0	3.2	3.5	4.4	3.8	2.6	4.1	6.1	8.6	6.4	4.8	4.9	5.2
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.2	-0.3	-0.3	-0.5	-0.9	-1.2	-1.0	-1.1	-1.4	-1.9	-3.1	-3.2	-3.3	-3.4	-3.8	-4.5	-3.7	-4.5	-5.5	-6.4
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.3	-0.7	-0.5	-0.6	-0.7	-1.0	-2.2	-2.5	-2.5	-2.5	-2.8	-2.9	-1.3	-2.2	-2.7	-3.1
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.2	-0.3	-0.3	-0.5	-0.6	-0.5	-0.5	-0.5	-0.8	-0.9	-0.9	-0.7	-0.8	-1.0	-1.0	-1.6	-2.3	-2.3	-2.8	-3.3
ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.4	0.4	0.5	0.1	1.3	2.1	2.3	2.1	3.4	2.9	3.5	3.5	2.6	2.8	4.0	8.5	6.9	3.2	3.0	2.4
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.8	0.9	1.2	1.3	3.1	4.1	4.1	4.2	5.8	6.1	7.5	7.3	6.5	7.1	8.5	13.9	11.1	8.5	9.6	9.7
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.4	-0.5	-0.7	-1.2	-1.8	-2.0	-1.8	-2.1	-2.4	-3.2	-4.1	-3.8	-3.9	-4.3	-4.5	-5.4	-4.2	-5.3	-6.6	-7.3
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.1	-0.1	-0.1	-0.2	-0.7	-1.0	-0.9	-0.9	-1.0	-1.3	-2.4	-2.6	-2.7	-2.8	-3.1	-3.5	-1.8	-2.7	-3.3	-3.7
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.3	-0.4	-0.7	-1.1	-1.1	-0.9	-0.9	-1.2	-1.4	-1.8	-1.7	-1.2	-1.3	-1.5	-1.4	-1.8	-2.4	-2.6	-3.3	-3.6
ΑΝΔΡΕΣ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.0	0.2	0.3	0.2	0.4	0.4	0.6	0.7	0.6	0.6	0.8	0.7	0.3	0.4	0.2	0.7	0.0	0.0	0.0	0.5
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.0	0.1	0.3	0.2	0.3	0.4	0.5	0.6	0.6	0.6	0.7	0.6	0.4	0.6	0.2	0.8	-0.1	0.2	0.2	0.6
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	0.0	0.1	-0.1	0.0	0.1	0.0	0.1	0.1	0.0	0.0	0.1	0.1	-0.1	-0.2	0.0	-0.1	0.1	-0.2	-0.2	-0.1
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.0	-0.1	0.0	-0.1	0.1	-0.2	-0.2	-0.1
Ισοζ. Πρωτογενών	0.0	0.1	-0.1	0.0	0.1	0.0	0.1	0.1	0.0	0.0	0.0	0.1	-0.1	-0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ΓΕΡΜΑΝΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.3	0.5	0.7	0.6	0.7	0.9	1.4	1.8	2.3	2.4	3.9	4.2	3.1	3.9	4.5	4.5	6.8	7.4	8.9	8.9
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.2	0.4	0.6	0.6	0.7	0.9	1.4	1.9	2.3	2.5	4.0	4.2	3.2	3.9	4.5	4.5	6.8	7.6	9.0	9.1
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.1	-0.1	-0.1	0.0	0.0	-0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.2	-0.1	-0.2
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Ισοζ. Πρωτογενών	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.1	0.0	-0.1	-0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.2	-0.1	-0.2
ΜΑΝΑΤΩΝ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-1.4	-1.9	-2.2	-3.1	-3.7	-10.3	-11.3	-11.3	-9.7	-16.2	-30.1	-24.7	-19.1	-14.9	-14.0	-12.5	6.0	-7.0	-6.6	-5.9
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.5	0.7	1.0	1.6	2.8	5.1	6.2	7.6	9.4	9.0	12.5	15.0	15.1	15.1	12.2	10.8	8.9	7.9	7.5	6.7
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-1.9	-2.6	-3.2	-4.7	-6.5	-15.4	-17.5	-18.9	-19.1	-27.2	-42.6	-39.7	-34.2	-30.0	-26.2	-23.3	-14.9	-14.9	-14.1	-12.6
Ισοζ. Ενεργειακών	-2.0	-2.6	-3.1	-4.6	-16.5	-15.5	-17.6	-19.0	-19.1	-27.4	-42.7	-39.9	-34.4	-30.2	-26.4	-23.4	-14.9	-14.9	-14.1	-12.4
Ισοζ. Πρωτογενών	0.0	0.0	-0.1	-0.1	0.1	0.0	0.1	0.1	0.0	0.1	0.2	0.3	0.2	0.3	0.2	0.1	0.0	0.0	-0.1	-0.1
ΑΛΓΕΡΙΕ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-1.2	-0.9	-1.5	-3.4	-2.5	-3.4	-3.9	-2.9	-2.6	-6.0	-4.8	-1.9	-1.3	-0.5	0.2	-0.3	0.3	-1.8	-3.9	-3.9
Ισοζ. Βαμψιχανικών	1.1	1.6	2.0	2.6	4.4	3.8	4.2	5.2	5.9	3.2	5.3	8.2	7.8	8.3	9.8	9.2	9.6	8.7	9.6	10.8
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-2.3	-2.5	-3.5	-6.0	-6.9	-7.2	-8.1	-8.1	-8.5	-9.2	-10.1	-10.1	-9.1	-8.8	-9.6	-9.5	-9.3	-10.5	-13.5	-14.7
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.3	-0.3	-0.5	-0.7	-1.1	-1.6	-2.0	-2.1	-2.0	-2.3	-2.6	-3.2	-2.7	-3.0	-3.5	-3.6	-3.2	-3.1	-4.1	-4.4
Ισοζ. Πρωτογενών	-2.0	-2.2	-3.1	-5.3	-5.8	-5.6	-6.1	-6.1	-6.5	-6.9	-7.5	-6.9	-6.4	-5.8	-6.2	-5.9	-6.1	-7.4	-9.4	-10.3
ΥΠΕΡΩΧΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.9	1.3	2.0	2.2	3.6	3.7	5.5	6.7	6.4	6.5	10.4	12.5	10.6	10.7	10.1	10.8	16.6	19.0	22.7	22.5
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.9	1.2	2.0	2.5	3.7	3.9	5.8	7.1	6.9	7.8	11.5	13.8	11.6	11.9	11.4	12.1	18.5	21.3	26.8	26.1
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	0.0	0.0	0.0	-0.3	-0.1	-0.2	-0.3	-0.4	-0.5	-1.3	-1.1	-1.3	-1.0	-1.2	-1.3	-1.3	-1.9	-2.3	-3.1	-3.6
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.1	0.0	0.0	-0.1
Ισοζ. Πρωτογενών	0.0	0.0	0.0	-0.3	-0.1	-0.2	-0.3	-0.4	-0.5	-1.3	-1.1	-1.3	-1.0	-1.2	-1.4	-1.3	-1.7	-2.3	-3.0	-3.5
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.0	0.0	0.1	-0.3	0.0	0.5	1.0	0.5	1.1	0.7	1.4	2.2	2.9	1.7	1.5	3.7	4.1	3.1	3.6	

Συνολικό και Διμερή Εμπορικά Ισοζύγια των ΑΛΛΩΝ ΑΝΕΠΤΥΓΜΕΝΩΝ ΧΩΡΩΝ, 1970 - 1989.

Τρέχουσες τιμές, Δισ.Δολ

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
ΣΥΝΟΛΟ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	2.9	2.0	3.9	4.4	-2.0	-2.1	1.8	4.7	7.0	15.2	15.4	4.5	14.5	17.6	17.6	20.1	19.7	10.5	17.6	20.7
Ισοζ. Βαμψιχανικών	-5.1	-6.9	-7.9	-2.4	-19.5	-19.0	-15.8	-14.4	-15.1	-14.0	-15.7	-26.2	-18.4	-16.6	-20.5	-19.9	-17.1	-32.3	-35.0	-38.9
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	8.0	8.9	11.7	16.8	17.6	16.8	17.6	19.1	22.1	29.2	31.1	30.7	32.9	34.2	38.0	40.0	36.9	42.7	52.6	59.8
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.4	-0.2	0.1	0.3	-1.5	-2.0	-2.9	-2.8	-1.1	2.1	0.1	0.5	4.2	7.9	9.7	12.5	8.8	9.5	12.3	14.1
Ισοζ. Πρωτογενών	8.4	9.1	11.6	16.5	19.1	18.8	20.5	21.9	23.2	27.1	31.0	30.2	28.7	26.3	28.3	27.5	28.2	33.1	40.4	45.7
ΑΡΧΙΚΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.3	0.6	0.3	0.3	0.5	1.2	0.9	1.3	1.3	1.9	3.1	2.6	2.5	1.6	1.8	1.6	1.4	1.6	1.8	2.2
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.4	0.5	0.4	0.4	0.4	0.7	0.9	1.1	1.2	1.2	2.0	1.9	0.4	0.0	-0.1	0.3	0.4	0.8	0.8	0.9
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.2	0.1	-0.1	-0.1	0.1	0.5	0.0	0.2	0.1	0.7	1.1	0.7	2.1	1.6	1.9	1.3	1.0	0.8	1.0	1.3
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.2	-0.1	-0.3	-0.5	-0.8	-0.4	-0.4	-0.4	-0.5	0.0	0.0	-0.5	-0.1	-0.2	-0.3	-0.4	-0.3	-0.3	-0.3	-0.3
Ισοζ. Πρωτογενών	0.0	0.2	0.2	0.4	0.9	0.9	0.4	0.7	0.6	0.7	1.1	1.2	2.3	1.8	2.2	1.7	1.3	1.1	1.3	1.5
ΛΑΤ. ΑΜΕΡΙΚΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.5	0.4	0.4	0.1	0.1	0.2	0.2	0.5	0.7	0.9	0.9	0.2	0.1	0.8	0.6	2.4	3.4	3.9	2.6	3.6
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.6	0.7	1.0	1.2	1.9	2.0	2.1	2.5	2.8	1.5	2.3	2.3	2.4	2.2	1.9	2.9	3.1	3.8	3.3	3.4
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.1	-0.3	-0.6	-1.1	-1.8	-1.8	-1.9	-2.0	-2.1	-0.6	-1.4	-2.1	-2.3	-1.4	-1.3	-0.5	0.3	0.1	-0.7	0.2
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.4	-0.4	-0.6	-0.8	-1.8	-1.6	-1.6	-1.5	-1.3	-0.9	-2.2	-2.7	-2.7	-1.4	-1.4	-0.9	-0.3	-0.5	-0.7	-0.4
Ισοζ. Πρωτογενών	0.2	0.1	0.0	-0.3	0.0	-0.2	-0.3	-0.5	-0.8	0.3	0.8	0.6	0.3	0.0	0.0	0.3	0.6	0.6	0.0	0.6
ΑΣΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.5	0.3	0.4	0.3	0.9	1.3	0.2	0.6	1.4	1.1	1.3	0.5	0.3	0.7	0.0	-0.5	-1.3	-1.0	1.8	5.2
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.7	0.7	0.2	-0.1	0.5	1.0	-0.3	-0.3	0.1	-0.5	-0.8	-1.6	-1.8	-2.2	-3.7	-4.6	-5.0	-6.0	-5.4	-3.5
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.2	-0.4	0.2	0.4	0.4	0.3	0.5	0.9	1.3	1.6	2.1	2.1	2.1	2.9	3.7	4.1	3.8	5.0	7.2	8.7
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.2	-0.3	-0.2	-0.1	-0.6	-0.7	-0.5	-0.3	-0.4	-0.5	-0.6	-0.5	-0.1	0.9	1.0	1.5	1.2	1.5	2.0	2.4
Ισοζ. Πρωτογενών	0.0	-0.2	0.3	0.5	1.0	1.0	1.0	1.2	1.6	2.1	2.7	2.6	2.2	2.1	2.7	2.6	2.5	3.6	5.2	6.2
ΚΑΝΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.2	0.1	0.1	0.2	0.6	0.6	0.4	0.6	0.8	1.0	1.4	1.1	1.5	1.3	1.3	1.0	0.9	1.0	1.3	1.0
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.0	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	0.0	-0.2	0.0	0.0	0.0	-0.3	0.1	0.1	0.1	-0.1	-0.2	-0.4	-0.6	-1.1
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	0.2	0.2	0.2	0.3	0.7	0.7	0.4	0.9	0.8	1.0	1.4	1.4	1.4	1.2	1.2	1.1	1.1	1.3	1.9	2.1
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Ισοζ. Πρωτογενών	0.2	0.2	0.2	0.3	0.7	0.7	0.4	0.9	0.8	1.1	1.4	1.4	1.4	1.2	1.2	1.0	1.1	1.4	1.9	2.1
ΚΥΒΕΛΑΙΜΕΝΟΙ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.3	0.3	0.3	0.2	0.2	0.8	0.8	0.5	0.6	2.8	4.5	4.0	4.7	3.9	3.8	3.4	3.1	2.6	3.8	3.0
Ισοζ. Βαμψιχανικών	-0.3	-0.3	-0.4	-0.7	-0.8	-0.5	-0.8	-1.3	-1.0	0.0	-0.1	-0.5	0.0	0.0	0.2	0.3	0.1	-0.2	-0.2	-0.7
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	0.6	0.6	0.7	0.9	1.0	1.3	1.6	1.8	1.6	2.8	4.6	4.5	4.7	3.9	3.6	3.1	3.0	2.8	4.0	3.7
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	-0.1	-0.1	-0.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	-0.1	-0.1	-0.2
Ισοζ. Πρωτογενών	0.6	0.6	0.8	0.9	1.1	1.5	1.6	1.8	1.6	2.8	4.6	4.5	4.7	3.9	3.5	3.0	2.9	2.9	4.1	3.9
ΑΝ. ΕΥΡΩΠΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.1	0.0	-0.1	-0.5	-0.6	-0.4	-0.5	-0.8	-0.9	0.5	0.6	0.5	0.6	0.6	0.3	0.4	0.4	0.4	0.7	0.4
Ισοζ. Βαμψιχανικών	-0.2	-0.2	-0.3	-0.6	-0.6	-0.4	-0.7	-1.0	-1.0	-0.1	-0.1	-0.2	-0.1	-0.1	0.1	0.2	0.2	0.2	0.3	0.2
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	0.1	0.2	0.2	0.1	0.0	0.0	0.2	0.2	0.1	0.6	0.7	0.7	0.7	0.6	0.2	0.2	0.3	0.2	0.4	0.2
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.1	-0.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Ισοζ. Πρωτογενών	0.1	0.2	0.2	0.1	0.1	0.2	0.2	0.2	0.1	0.6	0.7	0.7	0.7	0.6	0.1	0.2	0.2	0.2	0.4	0.2
ΓΕΡΜΑΝΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.1	-0.2	-0.3	-0.8	-1.8	-1.6	-1.2	-1.2	-1.8	-0.8	-1.0	-2.0	-2.0	-1.7	-3.3	-3.3	-4.5	-5.1	-5.7	-5.1
Ισοζ. Βαμψιχανικών	-0.9	-1.2	-1.4	-1.8	-2.8	-2.6	-2.4	-2.5	-3.1	-2.8	-3.4	-4.0	-3.8	-3.2	-4.8	-4.8	-6.0	-6.7	-7.7	-7.2
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	1.0	1.0	1.1	1.0	1.0	1.0	1.2	1.3	1.5	2.0	2.4	2.0	1.8	1.5	1.6	1.5	1.6	2.0	2.2	
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.1	0.1	0.3	0.3	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
Ισοζ. Πρωτογενών	0.9	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.2	1.3	1.5	1.9	2.2	1.8	1.6	1.4	1.5	1.4	1.3	1.6	1.9	2.1
ΙΤΑΛΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	1.2	0.9	1.5	3.4	2.5	3.4	3.9	2.9	2.6	6.0	4.8	1.9	1.3	0.5	-0.2	0.3	-0.3	1.8	3.9	3.9
Ισοζ. Βαμψιχανικών	-1.1	-1.6	-2.0	-2.6	-4.4	-3.8	-4.2	-5.2	-5.9	-3.2	-5.3	-8.2	-7.8	-8.3	-9.8	-9.2	-9.6	-8.7	-9.6	-10.8
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	2.3	2.5	3.5	6.0	6.9	7.2	8.1	8.1	8.5	9.2	10.1	10.1	9.1	8.8	9.6	9.5	9.3	10.5	13.5	14.7
Ισοζ. Ενεργειακών	0.3	0.3	0.5	0.7	1.1	1.6	2.0	2.1	2.0	2.3	2.6	3.2	2.7	3.0	3.5	3.6	3.2	3.1	4.1	4.4
Ισοζ. Πρωτογενών	2.0	2.2	3.1	5.3	5.8	5.6	6.1	6.1	6.5	6.9	7.5	6.9	6.4	5.8	6.2	5.9	6.1	7.4	9.4	10.3
ΕΛΛΑΔΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.4	-0.4	-0.4	-0.8	-3.2	-3.5	-4.5	-4.0	-2.1	-2.0	-3.0	-2.5	0.1	0.4	1.2	1.2	1.0	1.3	1.5	2.9
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.1	0.2	0.2	0.1	0.2	0.7	0.3	0.4	1.0	0.6	1.0	1.2	1.4	1.0	1.0	0.4	0.4	0.5	0.4	0.8
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.5	-0.6	-0.6	-0.9	-3.4	-4.2	-4.8	-4.4	-3.1	-2.6	-4.0	-3.7	-1.3	-0.6	0.2	0.8	0.6	0.8	1.1	2.1
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.6	-0.7	-0.7	-1.0	-4.0	-4.9	-5.3	-5.1	-3.4	-3.7	-5.5	-5.3	-2.7	-2.0	-1.6	-1.0	-0.8	-0.7	-0.6	-0.4
Ισοζ. Πρωτογενών	0.1	0.2	0.1	0.1	0.5	0.7	0.6	0.7	0.3	1.0	1.5	1.6	1.4	1.4	1.8	1.8	1.4	1.5	1.7	2.5
ΥΠΕΡΩΠΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.3	-0.9	-0.1	0.7	-0.8	-1.3	1.3	1.0	0.3	-3.0	-3.9	-6.2	-1.3	-1.3	-3.6	-4.8	-4.7	-5.4	-5.4	-5.1
Ισοζ. Βαμψιχανικών	-3.6	-4.4	-4.3	-5.5	-8.2	-8.3	-5.8	-6.1	-7.6	-9.7	-11.4									

Συνολικό και Διμερή Εμπορικά Ισοζύγια της ΑΣΙΑΣ, 1970 - 1989.

Τρέχουσες τιμές, Δισ.Δολ

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
ΣΥΝΟΛΟ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-5.3	-5.8	-3.8	-3.8	-8.0	-10.6	-1.3	-0.9	-8.7	-9.0	-13.0	-14.7	-13.6	-7.8	8.4	3.9	7.0	21.2	5.4	6.4
Ισοζ. Βαμψιχανικών	-6.6	-7.1	-5.3	-5.7	-10.3	-11.8	-4.9	-6.8	-12.4	-12.8	-13.4	-11.3	-12.3	-8.0	2.7	10.5	7.9	23.7	8.4	8.9
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	1.4	1.4	1.4	1.8	1.9	0.5	3.0	5.7	3.7	3.7	0.4	-3.5	-1.3	0.2	5.6	-6.6	-0.9	-2.6	-3.0	-2.4
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.1	-0.4	-0.1	0.2	-0.6	-0.6	-0.7	-0.3	-0.4	-3.2	-6.2	-7.7	-6.2	-3.8	0.0	-11.5	-6.9	-8.9	-8.2	-7.9
Ισοζ. Πρωτογενών	1.5	1.8	1.5	1.6	2.5	1.1	3.7	5.9	4.1	7.0	6.6	4.1	4.9	3.9	5.7	4.9	6.0	6.3	5.2	5.5
ΑΡΓΚΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.0	0.0	0.2	0.1	0.6	0.9	1.0	1.7	1.8	1.7	2.8	3.1	3.5	2.7	2.8	2.8	2.7	3.4	4.0	5.1
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.2	0.1	0.4	0.4	0.7	0.7	1.4	1.5	1.5	1.4	2.6	3.3	2.9	2.0	2.0	2.5	3.2	3.1	3.6	4.6
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.2	-0.1	-0.2	-0.3	-0.1	0.2	-0.4	0.2	0.3	0.3	0.1	0.4	0.6	0.7	0.8	0.3	-0.5	0.3	0.4	0.5
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.4	-0.4	-0.3	-0.1	-0.5	-0.2	-0.1	0.0	0.0	-0.2	-0.3	-0.4	-0.4	-0.5
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.1	-0.1	-0.3	-0.3	-0.1	0.2	0.0	0.6	0.6	0.3	0.6	0.6	0.7	0.6	0.8	0.5	-0.2	0.7	0.9	1.0
ΔΥΤ. ΑΜΕΡΙΚΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.2	0.1	0.1	0.1	0.6	0.8	0.9	0.8	1.0	1.4	2.3	3.0	1.6	0.2	0.8	-0.2	0.3	0.8	0.8	0.6
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.3	0.2	0.0	-0.1	-0.3	-0.3	-0.4	0.0	0.2	1.2	1.9	2.3	1.9	0.6	1.4	1.7	1.6	2.0	2.2	2.3
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.1	-0.1	0.1	0.2	0.9	1.1	1.3	0.8	0.8	0.2	0.4	0.7	-0.3	-0.4	-0.6	-1.9	-1.3	-1.2	-1.4	-1.7
Ισοζ. Ενεργειακών	0.1	0.1	0.3	0.5	1.1	1.3	1.4	1.6	1.6	0.5	0.8	1.2	0.1	0.4	0.2	-1.4	-0.6	-0.5	-0.5	-0.5
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.3	-0.2	-0.2	-0.3	-0.2	-0.2	-0.1	-0.8	-0.8	-0.3	-0.4	-0.6	-0.4	-0.8	-0.8	-0.5	-0.7	-0.7	-1.0	-1.2
ΚΙΝΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.5	-0.8	-0.9	-1.1	-1.4	-1.8	-2.2	-1.8	-3.2	-3.3	-3.6	-4.7	-3.7	-2.9	-3.4	-3.4	-6.2	-6.8	-7.5	-6.9
Ισοζ. Βαμψιχανικών	-0.3	-0.4	-0.5	-0.6	-0.6	-0.7	-0.9	-0.9	-1.5	-1.3	-1.4	-2.6	-2.1	-1.8	-1.0	1.3	-2.8	-2.8	-2.7	-1.0
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.2	-0.4	-0.4	-0.5	-0.8	-1.1	-1.3	-0.9	-1.7	-2.0	-2.2	-2.1	-1.6	-1.1	-2.4	-4.8	-3.4	-4.0	-4.8	-5.9
Ισοζ. Ενεργειακών	0.1	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	-0.2	-0.2	-0.2	-0.3	-0.3	-0.6	-0.8	-0.5	-1.3	-2.9	-1.4	-1.8	-2.1	-2.6
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.3	-0.4	-0.5	-0.6	-0.9	-1.1	-1.1	-0.8	-1.5	-1.8	-1.8	-1.5	-0.8	-0.6	-1.1	-1.8	-2.1	-2.3	-2.7	-3.3
Κ. ΣΥΝΔΙΔΥΜΟΣ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.6	-0.6	-0.6	-1.2	-1.8	-1.9	-1.7	-1.7	-3.3	-4.4	-4.4	-5.8	-5.7	-7.0	-6.6	-4.6	-8.7	-9.7	-8.2	-8.5
Ισοζ. Βαμψιχανικών	-0.5	-0.5	-0.5	-0.8	-1.0	-1.1	-0.8	-1.1	-1.8	-2.4	-2.1	-3.6	-4.2	-4.5	-3.6	0.8	-5.8	-2.6	-1.2	-1.7
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.1	-0.1	-0.1	-0.4	-0.8	-0.8	-1.1	-0.6	-1.5	-2.1	-2.3	-2.2	-1.5	-2.5	-3.0	-5.4	-2.9	-7.1	-7.0	-6.8
Ισοζ. Ενεργειακών	0.2	0.0	0.0	0.1	-0.1	0.0	-0.3	-0.4	-0.5	-0.8	-1.3	-1.6	-1.8	-2.1	-2.6	-4.5	-1.9	-4.7	-5.5	-5.6
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.2	-0.1	-0.1	-0.4	-0.7	-0.8	-0.7	-0.3	-1.1	-1.2	-1.0	-0.5	0.3	-0.4	-0.4	-0.8	-1.0	-2.4	-1.5	-1.2
ΑΝ. ΕΥΡΩΠΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.2	0.0	0.3	0.2	0.1	0.1	0.6	0.4	0.4	-0.5	-0.4	-0.2	-0.9	-1.7	-1.1	-0.3	-1.8	-1.7	-1.0	0.0
Ισοζ. Βαμψιχανικών	-0.1	-0.1	0.2	0.1	-0.1	0.0	0.5	0.2	0.2	-0.6	-0.5	-0.6	-0.9	-1.2	-0.7	-0.2	-1.9	0.2	1.0	0.0
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.1	0.1	0.1	0.1	0.2	0.1	0.1	0.2	0.2	0.1	0.1	0.4	0.0	-0.5	-0.4	-0.1	0.1	-1.9	-2.0	0.0
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.2	-0.1	0.0	0.0	-0.8	-1.0	0.0
Ισοζ. Πρωτογενών	0.0	0.1	0.1	0.1	0.2	0.1	0.1	0.2	0.2	0.1	0.1	0.4	0.0	-0.3	-0.3	0.0	0.1	-1.1	-1.0	0.0
ΓΕΡΜΑΝΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.8	0.8	1.1	0.2	0.0	0.4	1.4	1.4	1.1	1.8	2.8	1.2	1.1	1.1	1.4	0.8	0.9	2.6	2.9	2.6
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.2	0.5	0.9	-0.3	-0.6	-0.3	0.3	0.1	-0.6	-0.2	0.6	-0.4	-0.4	-0.4	-0.2	-0.7	-0.7	0.9	0.7	0.3
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	0.5	0.3	0.2	0.5	0.6	0.7	1.1	1.3	1.7	2.0	2.1	1.6	1.4	1.5	1.6	1.5	1.6	1.7	2.2	2.3
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.2	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	-0.1	0.0	0.0	0.0	0.0
Ισοζ. Πρωτογενών	0.5	0.3	0.2	0.5	0.6	0.7	1.0	1.2	1.5	2.0	2.1	1.8	1.4	1.5	1.6	1.5	1.6	1.7	2.2	2.3
ΙΑΠΩΝΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-2.5	-3.0	-2.7	-1.6	-1.6	-3.1	-2.1	-3.5	-7.2	-3.4	-2.8	-6.0	-3.1	-7.8	-6.5	-5.0	-14.4	-16.2	-23.5	-24.5
Ισοζ. Βαμψιχανικών	-4.3	-5.0	-5.2	-6.2	-10.0	-10.6	-11.3	-14.3	-18.8	-20.7	-25.5	-26.8	-24.4	-27.4	-27.9	-23.9	-31.1	-36.3	-47.5	-49.9
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	1.8	2.0	2.5	4.6	8.4	7.5	9.2	10.8	11.6	17.3	22.8	20.8	21.3	19.6	21.4	18.9	16.7	20.1	24.0	25.4
Ισοζ. Ενεργειακών	0.2	0.4	0.8	1.7	4.8	4.1	4.9	5.9	6.4	9.8	15.1	15.4	15.6	13.9	15.1	12.7	9.0	10.1	12.7	13.5
Ισοζ. Πρωτογενών	1.6	1.7	1.7	2.8	3.6	3.5	4.3	4.9	5.1	7.5	7.7	5.4	5.7	5.7	6.3	6.2	7.7	10.0	11.3	12.0
Μ. ΑΝΑΤΟΛΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.3	-0.8	-1.1	-1.4	-5.9	-6.8	-6.3	-6.8	-7.0	-10.8	-18.3	-18.8	-16.7	-10.0	-8.3	-13.7	-6.7	-5.1	-5.1	-2.7
Ισοζ. Βαμψιχανικών	0.2	0.1	0.3	0.6	1.3	1.5	3.0	3.5	3.5	4.2	5.3	5.9	5.2	6.8	5.1	4.5	5.1	6.5	7.6	9.7
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	-0.5	-0.9	-1.4	-2.0	-7.2	-7.1	-9.3	-10.3	-10.5	-15.0	-23.5	-24.7	-21.9	-16.8	-13.4	-18.2	-11.8	-11.6	-12.7	-12.4
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.6	-0.9	-1.4	-2.1	-7.5	-7.8	-9.5	-11.1	-11.7	-16.5	-25.6	-26.8	-23.8	-18.8	-15.8	-19.9	-13.4	-13.2	-14.7	-14.8
Ισοζ. Πρωτογενών	0.1	0.0	0.0	0.1	0.4	0.5	0.2	0.7	1.2	1.5	2.0	2.1	1.9	1.9	2.4	1.7	1.6	1.6	1.9	2.4
Α. ΑΝΑΤΟΛΙΚΕΣ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.5	-0.3	-0.4	-0.3	-0.9	-1.3	-0.2	-0.8	-1.4	-1.1	-1.3	-0.5	-0.3	-0.7	0.0	0.5	1.3	1.0	-1.8	-5.2
Ισοζ. Βαμψιχανικών	-0.7	-0.7	-0.2	0.1	-0.5	-1.0	0.3	0.3	-0.1	0.5	0.8	1.6	1.8	2.2	3.7	4.8	5.0	6.0	5.4	3.5
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	0.2	0.4	-0.2	-0.4	-0.4	-0.3	-0.5	-0.9	-1.3	-1.6	-2.1	-2.1	-2.1	-2.9	-3.7	-4.1	-3.8	-5.0	-7.2	-8.7
Ισοζ. Ενεργειακών	0.2	0.3	0.2	0.1	0.6	0.7	0.5	0.3	0.4	0.5	0.6	0.5	0.1	-0.9	-1.0	-1.5	-1.2	-1.5	-2.0	-2.4
Ισοζ. Πρωτογενών	0.0	0.2	-0.3	-0.5	-1.0	-1.0	-1.0	-1.2	-1.6	-2.1	-2.7	-2.6	-2.2	-2.1	-2.7	-2.6	-2.5	-3.6	-5.2	-6.2
ΥΠΕΡΩΧΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-1.4	-1.9	-1.4	0.0	-0.5	-1.1	0.8	0.5	-1.7	-0.4	-0.6	-1.5	-2.1	-2.8	-1.6	-3.9	-4.0	-0.5	0.1	0.6
Ισοζ. Βαμψιχανικών	-2.0	-2.4	-2.1	-0.9	-1.0	-0.9	-1.1	-1.8	-3.3	-2.5	-2.5	-3.5	-4.3	-4.5	-3.6	-5.5	-5.7	-2.3	-2.7	-2.9
Ισοζ. Μη Βαμψιχανικών	0.6	0.5	0.7	0.9	0.5	-0.2	1.9	2.3	1.6	2.1	1.9	2.0	2.2	1.7	1.9	1.6	1.8	1.8	2.8	3.5
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.2	-0.3	-0.3	-0.4	-1.0	-1.0	0.3	0.3	0.2	0.0	-0.3	0.0	0.5	0.0	0.2	0.0	-0.2	-0.2	-0.2	-0.3
Ισοζ. Πρωτογενών	0.8	0.8	1.0	1.3	1.4	0.8	1.7	2.0	1.4	2.2	2.2	2.0	1.6	1.7	1.8	1.6	1.9	2.1	3.1	3.7
ΕΥΡΩ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.1	0.1	0.1	-0.3	-0.4	-0.3	-0.1	-0.3	-0.5	-0.6	-0.4	-0.8	-1.2	-2.4	-2.2	-0.9	-0.7	-1.1	0.3	-1.5
Ισοζ. Βαμψιχανικών	-0.2	0.0	-0.2	-0.3	-0.3	-0.5	-0.2	-0.5	-0.6	-0.6										

Συνολικό και Διμερή Εμπορικά Ισοζύγια της ΜΕΣΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ, 1970 - 1989.

Τρέχουσες τιμές, Δισ.Δολ

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	
ΣΥΝΟΛΟ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	3.0	5.8	7.4	11.9	61.1	39.1	47.4	45.3	32.4	72.8	13.8	85.8	35.2	7.1	7.8	11.1	-6.2	-4.7	-8.6	-10.9	
Ισοζ. Βαλκανικών	-5.0	-5.8	-7.5	-10.8	-18.4	-32.3	-39.7	-47.3	-56.2	-55.3	-66.9	-79.8	-84.9	-91.0	-65.1	-56.5	-52.2	-51.8	-55.7	-56.8	
Ισοζ. Μη Βαλκανικών	8.0	11.7	14.9	22.8	79.9	71.7	87.6	92.6	88.6	128.2	180.6	165.6	120.0	88.2	72.9	67.6	46.0	47.1	47.2	45.9	
Ισοζ. Ενεργειακών	8.1	12.1	14.8	22.9	83.3	75.9	91.1	97.3	93.7	134.9	191.3	176.9	131.1	99.4	85.5	77.2	54.3	56.3	57.5	58.3	
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.1	-0.4	0.1	-0.2	-3.4	-4.2	-3.5	-4.7	-5.1	-6.7	-10.6	-11.3	-11.1	-11.2	-12.6	-9.7	-8.3	-9.2	-10.4	-12.4	
ΑΡΦΙΚΗ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.5	0.4	0.3	0.6	2.0	2.1	2.1	1.8	1.9	2.8	2.9	4.4	2.2	1.8	1.1	1.8	2.0	1.8	1.8	1.3	
Ισοζ. Βαλκανικών	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	-0.2	-0.1	0.1	0.8	0.9	1.3	0.3	0.1	0.2	0.4	0.9	0.4	0.4	0.2	
Ισοζ. Μη Βαλκανικών	0.4	0.3	0.2	0.5	1.9	2.0	2.3	1.9	1.8	2.0	2.0	3.1	1.9	1.7	0.9	1.4	1.1	1.4	1.4	1.1	
Ισοζ. Ενεργειακών	0.5	0.4	0.3	0.6	1.9	2.1	2.1	2.3	2.3	2.3	2.3	3.4	2.0	1.9	1.1	1.4	1.5	1.5	1.6	1.4	
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	0.0	-0.1	0.1	-0.4	-0.5	-0.3	-0.3	-0.3	-0.1	-0.2	-0.2	-0.1	-0.5	-0.1	-0.2	-0.3	
ΔΥΤ. ΑΜΕΡΙΚΗ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.2	0.4	0.8	1.6	5.0	4.8	7.4	6.8	4.7	8.0	9.5	8.2	7.8	6.1	5.4	6.9	4.7	4.5	4.9	3.5	
Ισοζ. Βαλκανικών	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.1	0.0	-0.2	-0.6	-0.5	-0.6	-0.8	-0.7	-0.7	-1.3	-1.5	-1.3	-1.2	-1.4	-1.7	-2.2	
Ισοζ. Μη Βαλκανικών	0.2	0.4	0.8	1.6	5.1	4.8	7.6	7.5	5.2	8.6	10.3	8.9	8.5	7.4	6.9	8.2	5.9	5.9	6.6	5.7	
Ισοζ. Ενεργειακών	0.2	0.6	0.9	1.8	6.1	5.7	8.6	7.9	5.7	8.8	11.5	10.2	9.6	8.7	8.1	9.4	6.9	6.9	7.8	7.1	
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.1	-0.1	-0.1	-0.2	-0.9	-0.9	-0.9	-0.4	-0.5	-0.3	-1.2	-1.2	-1.1	-1.3	-1.2	-1.2	-0.9	-0.9	-1.2	-1.4	
ΑΔΑ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.3	0.8	1.1	1.4	5.9	5.6	6.3	6.8	7.0	10.8	18.3	18.8	16.7	10.0	8.3	13.7	6.7	5.1	5.1	2.7	
Ισοζ. Βαλκανικών	-0.2	-0.1	-0.3	-0.6	-1.3	-1.5	-3.0	-3.5	-3.5	-4.2	-5.3	-5.9	-5.2	-6.8	-5.1	-4.5	-5.1	-6.5	-7.6	-9.7	
Ισοζ. Μη Βαλκανικών	0.5	0.9	1.4	2.0	7.2	7.1	9.3	10.3	10.5	15.0	23.5	24.7	21.9	16.8	13.4	18.2	11.8	11.6	12.7	12.4	
Ισοζ. Ενεργειακών	0.6	0.9	1.4	2.1	7.5	7.6	9.5	11.1	11.7	16.5	25.6	26.8	23.8	18.8	15.8	19.9	13.4	13.2	14.7	14.8	
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.1	0.0	0.0	-0.1	-0.4	-0.5	-0.2	-0.7	-1.2	-1.5	-2.0	-2.1	-1.9	-1.9	-2.4	-1.7	-1.6	-1.6	-1.9	-2.4	
ΚΙΝΑ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.0	-0.1	0.0	-0.1	-0.1	-0.2	-0.2	-0.3	-0.6	-0.6	-0.7	-1.8	-2.1	-2.1	-2.2	-2.1	-2.0	-2.9	-2.8	-2.6	
Ισοζ. Βαλκανικών	-0.1	-0.1	0.0	-0.1	-0.2	-0.2	-0.2	-0.3	-0.5	-0.6	-0.5	-1.7	-1.8	-1.7	-1.8	-1.5	-1.8	-2.7	-2.6	-1.9	
Ισοζ. Μη Βαλκανικών	0.1	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	-0.1	0.0	-0.2	-0.1	-0.3	-0.4	-0.4	-0.6	-0.4	-0.2	-0.2	-0.7	
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	
Ισοζ. Πρωτογενών	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.1	-0.1	-0.2	-0.1	-0.3	-0.2	-0.4	-0.4	-0.4	-0.6	-0.4	-0.2	-0.2	-0.7	
Κ. ΔΕΛΙΑΔΕΝΕΣ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.5	-0.4	-0.3	-0.5	-0.3	-0.5	-0.5	-1.3	-2.6	-3.4	-3.5	-7.4	-8.6	-9.1	-5.0	-3.6	-3.0	-4.4	-3.5	-4.8	
Ισοζ. Βαλκανικών	-0.8	-0.9	-1.0	-1.3	-1.6	-2.2	-2.5	-3.5	-4.8	-5.9	-6.2	-8.7	-9.5	-9.1	-5.7	-4.6	-4.4	-4.1	-3.7	-4.0	
Ισοζ. Μη Βαλκανικών	0.3	0.5	0.8	0.8	1.3	1.7	2.0	2.2	2.2	2.5	2.7	1.3	0.9	0.0	0.7	1.0	1.4	-0.3	0.2	-0.8	
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.3	0.4	0.5	1.1	1.8	2.1	2.1	2.0	2.4	2.6	1.9	2.2	1.4	1.8	1.8	2.0	0.1	0.4	0.0	
Ισοζ. Πρωτογενών	0.3	0.2	0.4	0.3	0.1	-0.1	-0.1	0.1	0.2	0.0	0.1	-0.6	-1.3	-1.4	-1.1	-0.9	-0.6	-0.4	-0.2	-0.8	
ΑΝ. ΕΥΡΩΠΗ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.1	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.1	-1.2	-0.5	-2.2	-2.6	-4.3	-1.1	-0.3	0.3	0.3	0.8	0.5	
Ισοζ. Βαλκανικών	-0.4	-0.5	-0.5	-0.4	-0.8	-1.2	-1.4	-1.4	-1.5	-2.9	-3.0	-3.9	-3.7	-4.5	-2.3	-1.8	-1.2	0.6	0.8	0.6	
Ισοζ. Μη Βαλκανικών	0.3	0.5	0.5	0.5	0.8	1.2	1.4	1.4	1.4	1.7	2.5	1.7	1.1	0.2	1.2	1.5	1.5	-0.3	0.0	-0.1	
Ισοζ. Ενεργειακών	0.1	0.3	0.2	0.3	0.8	1.2	1.3	1.3	1.2	1.7	2.2	1.8	2.1	1.2	1.8	2.0	1.8	0.0	0.2	0.1	
Ισοζ. Πρωτογενών	0.2	0.2	0.3	0.2	0.0	-0.1	0.1	0.1	0.2	0.0	0.3	-0.2	-0.9	-1.0	-0.5	-0.5	-0.3	-0.3	-0.2	-0.2	
ΓΕΡΜΑΝΙΑ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.5	1.0	0.7	0.1	3.2	-1.1	-0.9	-1.9	-3.6	0.6	4.0	0.2	-4.3	-6.8	-4.4	-5.0	-5.1	-5.2	-5.8	-5.0	
Ισοζ. Βαλκανικών	-0.6	-0.6	-0.7	-1.4	-2.0	-4.5	-5.4	-6.3	-7.5	-5.6	-6.2	-8.7	-10.3	-9.7	-7.1	-6.5	-6.0	-6.3	-6.8	-6.3	
Ισοζ. Μη Βαλκανικών	1.1	1.6	1.4	1.5	5.2	3.4	4.5	4.4	3.9	6.2	10.2	8.9	6.1	2.9	2.7	1.5	0.9	1.1	1.0	1.3	
Ισοζ. Ενεργειακών	0.9	1.3	1.1	1.3	5.1	3.3	4.3	4.3	3.9	6.2	10.5	9.3	6.4	3.2	2.9	1.6	0.9	1.1	1.1	1.2	
Ισοζ. Πρωτογενών	0.2	0.4	0.3	0.2	0.1	0.1	0.2	0.1	0.0	0.0	-0.3	-0.4	-0.4	-0.3	-0.2	-0.1	0.0	0.0	-0.1	0.1	
ΙΤΑΛΙΑ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	1.4	1.9	2.2	3.1	13.7	10.3	11.3	11.3	9.7	18.2	30.1	24.7	19.1	14.9	14.0	12.5	6.0	7.0	6.6	5.9	
Ισοζ. Βαλκανικών	-0.5	-0.7	-1.0	-1.6	-2.8	-5.1	-6.2	-7.6	-9.4	-9.0	-12.5	-15.0	-15.1	-15.1	-12.2	-10.8	-8.9	-7.9	-7.5	-6.7	
Ισοζ. Μη Βαλκανικών	1.9	2.6	3.2	4.7	16.5	15.4	17.5	18.9	19.1	27.2	42.6	39.7	34.2	30.0	28.2	23.3	14.9	14.9	14.1	12.6	
Ισοζ. Ενεργειακών	2.0	2.6	3.1	4.6	16.5	15.5	17.6	19.0	19.1	27.4	42.7	39.9	34.4	30.2	28.4	23.4	14.9	14.9	14.1	12.4	
Ισοζ. Πρωτογενών	0.0	0.0	0.1	0.1	-0.1	0.0	-0.1	-0.1	0.0	-0.1	-0.2	-0.3	-0.2	-0.3	-0.2	-0.1	0.0	0.0	0.1	0.1	
ΔΥΤ. ΑΝΤΙΔΡΟΜΕΣ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.4	0.4	0.4	0.8	3.2	3.5	4.5	4.0	2.1	2.0	3.0	2.5	-0.1	-0.4	-1.2	-1.2	-1.0	-1.3	-1.5	-2.9	
Ισοζ. Βαλκανικών	-0.1	-0.2	-0.2	-0.1	-0.2	-0.7	-0.3	-0.4	-1.0	-0.8	-1.0	-1.2	-1.4	-1.0	-1.0	-0.4	-0.4	-0.5	-0.4	-0.8	
Ισοζ. Μη Βαλκανικών	0.5	0.6	0.6	0.9	3.4	4.2	4.8	4.4	3.1	2.6	4.0	3.7	1.3	0.8	0.2	-0.8	-0.6	-0.8	-1.1	-2.1	
Ισοζ. Ενεργειακών	0.6	0.7	0.7	1.0	4.0	4.9	5.3	5.1	3.4	3.7	5.5	5.3	2.7	2.0	1.6	1.0	0.8	0.7	0.6	0.4	
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.1	-0.2	-0.1	-0.1	-0.5	-0.7	-0.6	-0.7	-0.3	-1.0	-1.5	-1.6	-1.4	-1.4	-1.8	-1.8	-1.4	-1.5	-1.7	-2.5	
ΥΠΟΛΟΙΠΑ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	1.0	2.2	3.1	6.1	29.1	17.9	20.5	16.8	12.8	25.9	39.2	28.1	6.1	-3.8	-5.3	-9.5	-13.6	-11.0	-13.2	-8.3	
Ισοζ. Βαλκανικών	-2.0	-2.4	-3.2	-4.1	-7.4	-12.1	-14.5	-17.7	-20.7	-22.7	-27.8	-30.2	-31.6	-28.5	-25.5	-22.7	-22.3	-20.9	-22.5	-20.4	
Ισοζ. Μη Βαλκανικών	3.0	4.6	6.3	10.2	36.5	30.0	35.0	34.5	33.5	48.6	67.0	58.3	37.7	24.8	20.3	13.2	8.7	9.9	9.3	12.1	
Ισοζ. Ενεργειακών	3.1	4.9	6.5	10.2	36.8	30.8	35.7	35.7	34.8	50.6	70.6	61.7	41.2	28.0	23.8	16.1	10.6	12.5	12.4	14.8	
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.2	-0.2	-0.2	0.1	-0.3	-0.7	-0.8	-1.2	-1.3	-2.0	-3.5	-3.4	-3.5	-3.2	-3.6	-2.8	-2.0	-2.6	-3.1	-2.7	
ΡΩΣΙΑ																					
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.3	-0.3	-0.3	-0.5	-0.2	-0.3	-0.3	-1.0	-1.9	-1.5	-2.3	-3.4	-3.9	-2.7	-1.7	-1.3	-1.2	-1.8	-1.6	-2.7	
Ισοζ. Βαλκανικών	-0.3	-0.3	-0.4	-0.9	-0.7	-0.9	-1.0	-1.8	-2.7	-2.4	-2.5	-3									

Συνολικό και Διμερή Εμπορικά Ισοζύγια της ΑΦΡΙΚΗΣ, 1970 - 1989.

Τρέχουσες τιμές, Δισ.Δολ

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
ΣΥΝΟΛΟ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.7	-1.9	-1.5	-1.8	3.0	-0.2	-4.5	-8.8	-17.1	-3.4	1.6	-23.1	-14.8	-10.7	-6.3	-8.4	-16.4	-15.9	-21.0	-23.6
Ισοζ. Βαμπετανικών	-7.0	-8.6	-9.7	-13.1	-19.3	-28.5	-30.6	-38.3	-41.7	-43.3	-56.9	-63.1	-52.0	-43.1	-41.4	-39.9	-38.2	-38.6	-42.5	-45.5
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	6.2	6.7	8.3	11.3	22.2	18.1	25.7	29.3	24.8	39.9	58.5	40.0	37.2	32.4	35.2	31.5	21.8	22.7	21.5	21.9
Ισοζ. Ενεργειακών	3.0	4.0	5.3	7.8	18.8	16.3	22.3	25.6	22.4	37.2	58.8	44.3	40.2	33.4	37.6	34.6	22.2	23.4	23.2	24.3
Ισοζ. Πρωτογενών	3.1	2.7	3.0	3.6	3.4	1.8	3.4	3.8	2.4	2.7	-0.3	-4.3	-3.0	-1.0	-2.5	-3.1	-0.4	-0.6	-1.8	-2.4
ΛΑΤ. ΑΜΕΡΙΚΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.3	0.5	0.7	0.9	1.9	2.3	2.3	2.6	0.6	1.8	3.2	0.9	1.1	-0.2	-0.3	-0.6	-0.2	-0.4	-0.4	-0.6
Ισοζ. Βαμπετανικών	0.0	0.0	0.1	0.1	-0.2	-0.4	-0.5	-0.8	-0.9	-0.3	-0.6	-0.7	-0.6	-0.6	-1.0	-1.3	-1.2	-0.9	-1.0	-1.2
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	0.3	0.5	0.6	0.8	2.1	2.7	2.8	3.4	1.5	2.1	3.8	1.6	1.7	0.4	0.7	0.7	1.0	0.5	0.6	0.6
Ισοζ. Ενεργειακών	0.4	0.7	0.7	1.0	2.7	3.4	3.4	4.1	2.1	2.8	4.6	2.3	2.3	1.0	1.3	1.4	1.3	1.0	1.2	1.2
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.1	-0.1	-0.1	-0.3	-0.6	-0.7	-0.6	-0.7	-0.6	-0.6	-0.8	-0.7	-0.6	-0.5	-0.6	-0.7	-0.2	-0.6	-0.6	-0.7
ΑΣΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.0	0.0	-0.2	-0.1	-0.6	-0.9	-1.0	-1.7	-1.8	-1.7	-2.8	-3.7	-3.5	-2.7	-2.8	-2.8	-2.7	-3.4	-4.0	-5.1
Ισοζ. Βαμπετανικών	-0.2	-0.1	-0.4	-0.4	-0.7	-0.7	-1.4	-1.5	-1.5	-1.4	-2.6	-3.3	-2.9	-2.0	-2.0	-2.5	-3.2	-3.1	-3.6	-4.6
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	0.2	0.1	0.2	0.3	0.1	-0.2	0.4	-0.2	-0.3	-0.3	-0.1	-0.4	-0.6	-0.7	-0.8	-0.3	0.5	-0.3	-0.4	-0.5
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.4	0.4	0.3	0.1	0.5	0.2	0.1	0.0	0.0	0.2	0.3	0.4	0.4	0.5
Ισοζ. Πρωτογενών	0.1	0.1	0.3	0.3	0.1	-0.2	0.0	-0.6	-0.6	-0.3	-0.6	-0.6	-0.7	-0.6	-0.8	-0.5	0.2	-0.7	-0.9	-1.0
ΚΙΝΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.0	-0.1	-0.1	-0.1	-0.3	-0.3	-0.4	-0.4	-0.7	-0.7	-0.8	-0.5	-0.9	-0.8	-0.5	-0.8	-0.6	-2.1	-2.4	-2.8
Ισοζ. Βαμπετανικών	-0.1	-0.2	-0.2	-0.2	-0.3	-0.3	-0.4	-0.5	-0.7	-0.7	-0.9	-0.6	-0.8	-0.6	-0.4	-0.2	-0.2	-2.0	-2.1	-2.5
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.1	0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.6	-0.4	-0.1	-0.3	-0.3
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Ισοζ. Πρωτογενών	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.1	0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.6	-0.4	-0.1	-0.3	-0.3
ΚΩΚΕΛΑΝΔΕΣ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.4	-0.4	-0.5	-0.6	-1.0	-0.7	-1.0	-1.9	-2.5	-3.1	-3.9	-3.7	-3.5	-3.6	-3.5	-3.0	-2.6	-4.6	-4.9	-5.8
Ισοζ. Βαμπετανικών	-0.9	-0.8	-1.0	-1.2	-1.4	-1.6	-1.6	-2.3	-2.9	-3.7	-5.0	-4.6	-4.9	-4.9	-4.1	-3.2	-2.9	-3.7	-4.2	-5.4
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	0.5	0.4	0.5	0.6	0.4	0.9	0.6	0.4	0.4	0.6	1.1	0.9	1.4	1.3	0.6	0.2	0.3	-0.9	-0.7	-0.4
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	-0.1	0.0	0.1	-0.1	0.0	0.1	-0.1	0.1	0.3	0.4	0.3	1.5	1.2	1.0	0.6	0.9	-0.7	-0.8	-0.9
Ισοζ. Πρωτογενών	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.8	0.5	0.5	0.3	0.4	0.7	0.6	-0.1	0.1	-0.5	-0.4	-0.6	-0.2	0.1	0.5
ΑΝΕΡΓΩΤΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.1	-0.1	-0.1	0.0	-0.5	-0.3	-0.2	-0.5	-0.8	-1.6	-1.7	-1.7	-0.3	-0.3	-0.7	-0.3	-0.3	-0.3	-0.1	1.0
Ισοζ. Βαμπετανικών	-0.4	-0.3	-0.4	-0.3	-0.9	-0.9	-0.9	-0.9	-1.3	-2.2	-2.7	-2.5	-2.1	-1.9	-2.0	-1.5	-1.0	0.0	0.1	0.4
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	0.3	0.2	0.3	0.3	0.4	0.6	0.7	0.4	0.5	0.6	1.0	0.8	1.8	1.6	1.3	1.2	0.7	-0.3	-0.2	0.6
Ισοζ. Ενεργειακών	0.1	0.0	0.1	0.1	0.0	0.2	0.2	0.1	0.2	0.4	0.6	0.6	1.9	1.7	1.4	1.2	1.1	-0.2	-0.2	0.1
Ισοζ. Πρωτογενών	0.2	0.2	0.3	0.2	0.4	0.4	0.4	0.4	0.3	0.2	0.4	0.2	-0.1	0.0	-0.1	0.0	-0.4	-0.1	-0.1	0.5
ΙΕΡΩΝΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	2.2	2.3	2.2	1.3	3.0	0.8	1.4	0.5	-0.8	2.1	5.0	0.4	1.2	2.1	3.2	2.4	-0.1	0.4	0.0	0.3
Ισοζ. Βαμπετανικών	0.8	0.3	0.1	-1.4	-2.3	-3.2	-3.6	-4.6	-5.5	-5.3	-6.2	-6.9	-5.7	-4.0	-3.4	-3.8	-3.9	-3.6	-4.0	-3.8
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	1.4	2.0	2.0	2.7	5.3	4.1	5.0	5.1	4.8	7.4	11.2	7.3	6.9	6.1	6.6	6.2	3.8	4.0	4.0	4.1
Ισοζ. Ενεργειακών	0.7	1.0	1.2	2.0	4.4	3.1	3.7	3.6	3.5	6.3	10.7	7.3	6.7	5.4	5.8	5.5	2.6	3.2	3.2	3.3
Ισοζ. Πρωτογενών	0.7	1.0	0.8	0.8	1.0	1.3	1.5	1.2	1.1	0.5	0.0	0.2	0.7	0.8	0.7	1.2	0.9	0.8	0.8	0.8
ΙΤΑΛΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.8	-1.4	-1.4	-2.0	-2.9	-3.9	-4.3	-5.0	-4.6	-3.2	-4.4	-5.7	-4.0	-2.8	-3.6	-2.6	-2.0	-2.6	-2.1	-2.4
Ισοζ. Βαμπετανικών	-1.0	-1.6	-1.6	-2.4	-3.6	-4.4	-4.9	-5.5	-5.0	-3.8	-5.7	-7.2	-4.8	-3.8	-4.2	-3.2	-2.7	-3.4	-3.2	-3.1
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	0.2	0.3	0.2	0.4	0.7	0.5	0.6	0.5	0.4	0.6	1.3	1.5	0.8	1.0	0.6	0.6	0.7	0.8	1.1	0.7
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.1	0.1	0.3	0.2	0.2	0.1	0.1	0.1	0.7	1.1	0.4	0.4	0.4	0.3	0.2	0.2	0.2	0.1
Ισοζ. Πρωτογενών	0.2	0.2	0.1	0.4	0.4	0.3	0.4	0.4	0.4	0.5	0.6	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.5	0.6	0.9	0.6
Μ. ΑΝΑΤΟΛΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.5	-0.4	-0.3	-0.6	-2.0	-2.1	-2.1	-1.8	-1.9	-2.8	-2.9	-4.4	-2.2	-1.8	-1.1	-1.8	-2.0	-1.8	-1.8	-1.3
Ισοζ. Βαμπετανικών	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	0.2	0.1	-0.1	-0.8	-0.9	-1.3	-0.3	-0.1	-0.2	-0.4	-0.9	-0.4	-0.4	-0.2
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	-0.4	-0.3	-0.2	-0.5	-1.9	-2.0	-2.3	-1.9	-1.8	-2.0	-2.0	-3.1	-1.9	-1.7	-0.9	-1.4	-1.1	-1.4	-1.4	-1.1
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.5	-0.4	-0.3	-0.6	-1.9	-2.1	-2.1	-2.3	-2.3	-2.3	-2.3	-3.4	-2.0	-1.9	-1.1	-1.4	-1.5	-1.5	-1.6	-1.4
Ισοζ. Πρωτογενών	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	0.1	-0.1	0.4	0.5	0.3	0.3	0.3	0.1	0.2	0.2	0.1	0.5	0.1	0.2	0.3
ΑΛ. ΑΝΤΙΠΟΛΕΙΣ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.3	-0.6	-0.3	-0.3	-0.5	-1.2	-0.9	-1.3	-1.3	-1.9	-3.1	-2.6	-2.5	-1.6	-1.8	-1.6	-1.4	-1.6	-1.8	-2.2
Ισοζ. Βαμπετανικών	-0.4	-0.5	-0.4	-0.4	-0.4	-0.7	-0.9	-1.1	-1.2	-1.2	-2.0	-1.9	-0.4	0.0	0.1	-0.3	-0.4	-0.8	-0.8	-0.9
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	0.2	-0.1	0.1	0.1	-0.1	-0.5	0.0	-0.2	-0.1	-0.7	-1.1	-0.7	-2.1	-1.6	-1.9	-1.3	-1.0	-0.8	-1.0	-1.3
Ισοζ. Ενεργειακών	0.2	0.1	0.3	0.5	0.8	0.4	0.4	0.4	0.5	0.0	0.0	0.5	0.1	0.2	0.3	0.4	0.3	0.3	0.3	0.3
Ισοζ. Πρωτογενών	0.0	-0.2	-0.2	-0.4	-0.9	-0.9	-0.4	-0.7	-0.6	-0.7	-1.1	-1.2	-2.3	-1.8	-2.2	-1.7	-1.3	-1.1	-1.3	-1.5
ΥΠΕΡΩΧΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-1.0	-2.1	-2.1	-1.0	2.2	-7.2	-5.2	-9.5	-12.6	-9.4	-10.9	-17.6	-7.8	-4.9	0.6	0.7	-7.0	-5.4	-7.1	-8.3
Ισοζ. Βαμπετανικών	-4.6	-5.0	-6.0	-6.6	-9.5	-16.2	-15.8	-20.0	-22.1	-24.4	-31.1	-33.2	-28.1	-24.7	-23.4	-22.1	-21.5	-20.9	-23.0	-23.7
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	3.6	2.9	3.9	5.6	11.7	8.0	10.6	10.5	9.5	15.0	20.2	15.6	20.5	19.8	24.0	22.8	14.5	15.5	15.9	15.4
Ισοζ. Ενεργειακών	2.1	2.2	2.6	3.4	8.6	6.2	8.1	7.4	7.2	12.2	16.6	16.7	19.8	18.3	22.6	22.2	13.6	14.2	15.4	15.1
Ισοζ. Πρωτογενών	1.5	0.7	1.4	2.2	3.2	1.8	2.5	3.1	2.4	2.8	1.6	-1.1	0.7	1.4	1.4	0.6	0.9	1.4	0.5	0.3
ΕΥΡΩ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.3	-0.2	-0.3	-0.6	-0.3	-0.2	-0.4	-1.0	-1.0	-0.8	-1.3	-1.5	-2.3	-2.5	-2.3	-2.0	-1.8	-2.2	-2.4	-4.0
Ισοζ. Βαμπετανικών	-0.4	-0.4	-0.4	-0.8	-0.3	-0.4	-0.4	-0.9	-0.9	-0.9	-1.4	-1.5</								

Συνολικό και Διμερή Εμπορικά Ισοζύγια της ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ, 1970 - 1989.

Τρέχουσες τιμές, Δισ.Δολ

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
ΣΥΝΟΛΟ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-2.2	-3.7	-4.5	-3.4	-7.9	-13.2	-11.3	-10.6	-10.9	-15.2	-20.1	-21.5	-8.5	12.4	11.8	6.1	-13.0	-14.7	-15.9	-19.4
Ισοζ. Βαμπετανικών	-10.8	-12.0	-13.8	-16.3	-25.6	-29.2	-28.5	-32.0	-36.9	-45.0	-58.0	-63.8	-49.2	-26.9	-29.4	-30.3	-39.4	-39.7	-44.9	-50.0
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	8.6	8.2	9.5	12.9	17.9	16.3	17.7	21.7	26.0	29.8	37.9	42.3	40.8	39.4	41.3	36.4	26.4	25.0	29.0	30.5
Ισοζ. Ενεργειακών	1.1	1.1	1.1	1.9	3.3	1.3	-0.9	-0.8	3.3	6.9	14.7	20.0	16.4	14.7	15.6	11.5	2.0	1.2	2.1	4.1
Ισοζ. Πρωτογενών	7.5	7.1	8.4	11.0	14.5	15.0	18.6	22.5	22.7	22.9	23.2	22.3	24.4	24.7	25.7	24.8	24.4	23.9	26.9	26.4
ΑΦΡΙΚΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.3	-0.5	-0.7	-0.9	-1.9	-2.3	-2.3	-2.6	-0.6	-1.8	-3.2	-0.9	-1.1	0.2	0.3	0.6	0.2	0.4	0.4	0.6
Ισοζ. Βαμπετανικών	0.0	0.0	-0.1	-0.1	0.2	0.4	0.5	0.8	0.9	0.3	0.6	0.7	0.6	0.6	1.0	1.3	1.2	0.9	1.0	1.2
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	-0.3	-0.5	-0.6	-0.8	-2.1	-2.7	-2.8	-3.4	-1.5	-2.1	-3.8	-1.6	-1.7	-0.4	-0.7	-0.7	-1.0	-0.5	-0.6	-0.6
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.4	-0.7	-0.7	-1.0	-2.7	-3.4	-3.4	-4.1	-2.1	-2.8	-4.6	-2.3	-2.3	-1.0	-1.3	-1.4	-1.3	-1.0	-1.2	-1.2
Ισοζ. Πρωτογενών	0.1	0.1	0.1	0.3	0.6	0.7	0.6	0.7	0.6	0.6	0.8	0.7	0.6	0.5	0.6	0.7	0.2	0.6	0.6	0.7
ΑΣΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1	-0.6	-0.8	-0.9	-0.8	-1.0	-1.4	-2.3	-3.0	-1.6	-0.2	-0.8	0.2	-0.3	-0.8	-0.8	-0.6
Ισοζ. Βαμπετανικών	-0.3	-0.2	0.0	0.1	0.3	0.3	0.4	0.0	-0.2	-1.2	-1.9	-2.3	-1.9	-0.6	-1.4	-1.7	-1.6	-2.0	-2.2	-2.3
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	0.1	0.1	-0.1	-0.2	-0.9	-1.1	-1.3	-0.8	-0.8	-0.2	-0.4	-0.7	0.3	0.4	0.6	1.9	1.3	1.2	1.4	1.7
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.1	-0.1	-0.3	-0.5	-1.1	-1.3	-1.4	-1.6	-1.6	-0.5	-0.8	-1.2	-0.1	-0.4	-0.2	1.4	0.6	0.5	0.5	0.5
Ισοζ. Πρωτογενών	0.3	0.2	0.2	0.3	0.2	0.2	0.1	0.8	0.8	0.3	0.4	0.6	0.4	0.8	0.8	0.5	0.7	0.7	1.0	1.2
ΚΙΝΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.0	-0.1	0.0	0.2	0.3	0.1	0.2	0.3	0.3	0.5	0.4	0.1	0.3	-0.3	0.5	0.3	0.2	0.3	0.0	0.3
Ισοζ. Βαμπετανικών	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	0.0	0.0	-0.1	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1	0.0	0.0	-0.1	0.5	0.8	0.7	0.7	0.5	0.7
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	0.1	0.0	0.1	0.3	0.3	0.1	0.3	0.5	0.4	0.6	0.5	0.1	0.3	-0.2	0.0	-0.5	-0.5	-0.4	-0.5	-0.4
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.4	-0.4	-0.3	-0.4	-0.4	-0.3	0.0	0.0	0.0
Ισοζ. Πρωτογενών	0.1	0.0	0.1	0.3	0.3	0.1	0.3	0.5	0.4	0.6	0.5	0.6	0.7	0.1	0.4	0.0	-0.2	-0.4	-0.5	-0.4
Κ.Σ.ΔΕΛΤΙΑΜΕΝΕΣ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.1	-0.2	-0.3	0.3	0.7	1.4	0.9	1.1	1.3	0.5	1.2	2.1	2.7	2.3	1.1	2.7	-0.8	-1.4	-2.0	-3.6
Ισοζ. Βαμπετανικών	-0.8	-0.8	-0.9	-1.2	-1.4	-1.8	-2.1	-2.7	-3.3	-3.8	-4.5	-4.2	-4.2	-4.1	-4.1	-2.0	-4.2	-2.4	-3.1	-3.4
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	0.9	0.6	0.6	1.5	2.1	3.2	3.0	3.8	4.6	4.3	5.7	6.3	6.9	6.4	5.2	4.7	3.4	1.0	1.1	-0.2
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.3	-0.5	-0.6	-0.8	-0.8	-1.0	-1.1	-1.8	-2.4	-2.3	-2.4	-2.6	-2.6	-4.6	-4.7	-4.6
Ισοζ. Πρωτογενών	1.0	0.7	0.7	1.6	2.4	3.7	3.6	4.6	5.4	5.2	6.7	8.1	9.3	8.7	7.7	7.3	6.0	5.6	5.8	4.4
ΑΝΕΥΡΟΦΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.3	0.3	0.4	0.6	0.7	0.8	1.0	1.4	1.4	0.8	1.1	1.1	1.5	2.5	2.3	3.9	4.2	4.4	4.5	3.1
Ισοζ. Βαμπετανικών	-0.1	-0.1	0.0	0.0	-0.2	-0.3	-0.1	0.0	0.0	-0.5	-0.6	-0.3	0.0	0.3	0.5	1.8	1.4	1.9	1.8	1.1
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	0.4	0.4	0.4	0.6	0.9	1.1	1.1	1.4	1.4	1.3	1.7	1.4	1.6	2.2	1.8	2.1	2.8	2.5	2.7	2.0
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.1	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1	0.1	0.0	0.0	0.0
Ισοζ. Πρωτογενών	0.4	0.4	0.4	0.6	0.9	1.1	1.1	1.4	1.4	1.3	1.7	1.5	1.7	2.2	2.0	2.2	2.6	2.5	2.7	2.0
ΓΕΡΜΑΝΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	1.1	0.7	0.6	-0.3	-1.5	-1.2	-0.2	-0.1	-0.3	-0.2	-0.1	0.9	2.0	1.5	1.9	0.5	-0.7	0.1	0.3	0.3
Ισοζ. Βαμπετανικών	-0.1	-0.5	-0.9	-1.7	-2.9	-2.7	-2.4	-3.1	-3.8	-3.9	-4.6	-4.8	-4.2	-2.9	-2.3	-2.6	-3.4	-4.4	-4.4	-4.6
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	1.2	1.2	1.5	1.4	1.4	1.5	2.2	3.0	3.3	3.7	4.5	3.7	3.8	4.3	4.1	4.2	3.9	3.8	4.5	4.9
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.3	1.2	0.8	1.1	1.6	1.0	1.3	0.5	0.5	0.8	0.9
Ισοζ. Πρωτογενών	1.1	1.2	1.4	1.3	1.3	1.4	2.1	3.0	3.2	3.4	3.3	2.9	2.7	2.7	3.1	3.0	3.4	3.2	3.6	3.9
ΙΑΠΩΝΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.2	-0.6	-0.9	-1.2	-2.8	-3.0	-3.1	-4.1	-4.3	-3.3	-4.2	-5.1	-3.5	-0.8	-2.7	-3.2	-4.3	-3.3	-3.0	-3.8
Ισοζ. Βαμπετανικών	-1.0	-1.4	-1.7	-2.4	-4.6	-4.4	-4.7	-5.8	-8.0	-5.8	-7.7	-9.2	-7.6	-4.7	-6.5	-6.7	-7.5	-6.5	-6.7	-7.2
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	0.8	0.8	0.8	1.2	1.8	1.4	1.6	1.7	1.7	2.5	3.5	4.2	4.1	3.9	3.8	3.5	3.2	3.2	3.7	3.4
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.8	1.9	1.7	1.5	1.6	1.5	0.8	0.9	0.7
Ισοζ. Πρωτογενών	0.7	0.8	0.8	1.2	1.8	1.5	1.6	1.6	1.7	2.4	2.7	2.2	2.4	2.4	2.2	2.0	2.4	2.3	2.9	2.7
Μ.ΑΝΑΤΟΧΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.2	-0.4	-0.8	-1.6	-5.0	-4.8	-7.4	-8.8	-4.7	-8.0	-9.5	-8.2	-7.8	-6.1	-5.4	-6.9	-4.7	-4.5	-4.9	-3.5
Ισοζ. Βαμπετανικών	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.2	0.6	0.5	0.8	0.8	0.7	0.7	1.3	1.5	1.3	1.2	1.4	1.7	2.2
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	-0.2	-0.4	-0.8	-1.6	-5.1	-4.8	-7.6	-7.5	-5.2	-8.6	-10.3	-8.9	-8.5	-7.4	-6.9	-8.2	-5.9	-5.9	-6.6	-5.7
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.2	-0.6	-0.9	-1.8	-6.1	-5.7	-8.6	-7.9	-5.7	-8.8	-11.5	-10.2	-9.6	-8.7	-8.1	-9.4	-6.9	-6.9	-7.8	-7.1
Ισοζ. Πρωτογενών	0.1	0.1	0.1	0.2	0.9	0.9	0.9	0.4	0.5	0.3	1.2	1.2	1.1	1.3	1.2	1.2	0.9	0.9	1.2	1.4
Σ.Α.Ν.Α.Μ.Ε.Π.Ε.Ν.Ε.																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.5	-0.4	-0.4	-0.1	-0.1	-0.2	-0.2	-0.5	-0.7	-0.9	-0.9	-0.2	-0.1	-0.8	-0.8	-2.4	-3.4	-3.9	-2.6	-3.6
Ισοζ. Βαμπετανικών	-0.6	-0.7	-1.0	-1.2	-1.9	-2.0	-2.1	-2.5	-2.8	-1.5	-2.3	-2.4	-2.2	-1.9	-2.9	-3.1	-3.8	-3.3	-3.4	-3.4
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	0.1	0.3	0.6	1.1	1.8	1.8	1.9	2.0	2.1	0.6	1.4	2.1	2.3	1.4	1.3	0.5	-0.3	-0.1	0.7	-0.2
Ισοζ. Ενεργειακών	0.4	0.4	0.6	0.8	1.8	1.6	1.6	1.5	1.3	0.9	2.2	2.7	2.7	1.4	1.4	0.9	0.3	0.5	0.7	0.4
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.2	-0.1	0.0	0.3	0.0	0.2	0.3	0.5	0.8	-0.3	-0.8	-0.6	-0.3	0.0	0.0	-0.3	-0.8	-0.6	0.0	-0.6
ΥΠΕΡΒΟΧΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-1.2	-1.8	-1.7	0.1	0.0	-2.1	-0.1	-0.6	-2.3	-1.6	0.5	-0.6	2.5	4.0	5.2	4.5	-1.9	-2.3	0.4	1.3
Ισοζ. Βαμπετανικών	-3.8	-4.2	-4.6	-4.3	-5.9	-7.6	-7.1	-8.0	-9.2	-11.5	-12.4	-13.8	-11.0	-7.6	-7.5	-7.8	-11.3	-11.9	-11.8	-12.1
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	2.6	2.3	2.9	4.4	5.9	5.5	7.0	7.4	6.9	9.9	12.9	13.2	13.5	11.6	12.7	12.3	9.4	9.6	12.2	13.4
Ισοζ. Ενεργειακών	0.3	0.4	0.4	0.5	1.0	1.2	1.2	0.5	0.5	2.0	4.6	5.7	7.0	4.4	4.8	4.1	1.4	1.7	3.2	3.5
Ισοζ. Πρωτογενών	2.3	1.9	2.5	3.9	4.8	4.2	5.8	6.9	6.5	7.9	8.3	7.5	6.5	7.2	7.9	8.1	8.0	7.9	9.0	9.9
ΕΣΣΔ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.2	-0.4	-0.7	-0.5	-0.3	0.5	-0.2	-0.6	-0.4	-0.8	-0.3	0.9	0.8	0.2	-1.7	-1.5	-5.2	-6.1	-6.6	-7.0
Ισοζ. Βαμπετανικών	-0.7	-0.6	-0.8	-1.1	-1.2	-1.5	-1.9	-2.5	-3.0	-3.3	-3.7	-3.8	-4.2	-4.3	-4.9	-4.6	-6.3	-5.0	-5.3	-5.2
Ισοζ. Μη Βαμπετανικών	0.5	0.2	0.1	0.6	0.9	2.0	1.7													

Συνολικό και Διμερή Εμπορικά Ισοζύγια των ΚΕΝΤ. ΣΧΕΔΙΑΣΜΕΝΩΝ ΧΩΡΩΝ, 1970 - 1989.

Τρέχουσες τιμές, Δισ.Δολ

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
ΣΥΝΟΛΟ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.7	1.1	-0.2	-0.5	-1.1	-8.4	-4.5	0.2	-1.0	3.4	5.1	11.6	18.3	24.4	19.4	2.9	7.0	22.0	16.3	20.5
Ισοζ. Βασιμχανικών	0.5	0.2	-0.3	-0.4	-5.0	-10.6	-7.8	-4.0	-5.2	-4.3	-5.0	1.6	4.1	3.4	-3.2	-19.4	-8.8	-10.0	-16.4	-16.3
Ισοζ. Μη Βασιμχανικών	0.2	0.9	0.2	-0.2	3.8	2.3	3.4	4.2	4.2	7.8	10.2	10.0	14.2	20.9	22.6	22.3	15.8	32.1	32.6	36.8
Ισοζ. Ενεργειακών	1.0	1.4	1.2	2.2	5.6	6.5	8.1	9.6	10.7	17.1	24.7	27.5	29.7	32.6	33.9	30.4	18.9	33.2	35.6	39.0
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.7	-0.4	-1.0	-2.4	-1.8	-4.2	-4.7	-5.4	-6.5	-9.4	-14.5	-17.5	-16.5	-11.6	-11.2	-8.1	-3.1	-1.1	-3.0	-2.2
ΑΦΡΙΚΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.4	0.4	0.5	0.6	1.0	0.7	1.0	1.9	2.5	3.1	3.9	3.7	3.5	3.6	3.5	3.0	2.6	4.6	4.9	5.8
Ισοζ. Βασιμχανικών	0.9	0.8	1.0	1.2	1.4	1.6	1.6	2.3	2.9	3.7	5.0	4.6	4.9	4.9	4.1	3.2	2.9	3.7	4.2	5.4
Ισοζ. Μη Βασιμχανικών	-0.5	-0.4	-0.5	-0.6	-0.4	-0.9	-0.6	-0.4	-0.4	-0.6	-1.1	-0.9	-1.4	-1.3	-0.6	-0.2	-0.3	0.9	0.7	0.4
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.1	0.0	-0.1	0.1	0.0	-0.1	0.1	-0.1	-0.3	-0.4	-0.3	-1.5	-1.2	-1.0	-0.6	-0.9	0.7	0.8	0.9
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.5	-0.5	-0.5	-0.5	-0.5	-0.8	-0.5	-0.5	-0.3	-0.4	-0.7	-0.6	0.1	-0.1	0.5	0.4	0.6	0.2	-0.1	-0.5
ΛΑΤ. ΑΜΕΡΙΚΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.1	0.2	0.3	-0.3	-0.7	-1.4	-0.9	-1.1	-1.3	-0.5	-1.2	-2.1	-2.7	-2.3	-1.1	-2.7	0.8	1.4	2.0	3.6
Ισοζ. Βασιμχανικών	0.8	0.8	0.9	1.2	1.4	1.8	2.1	2.7	3.3	3.8	4.5	4.2	4.2	4.1	4.1	2.0	4.2	2.4	3.1	3.4
Ισοζ. Μη Βασιμχανικών	-0.9	-0.6	-0.6	-1.5	-2.1	-3.2	-3.0	-3.8	-4.6	-4.3	-5.7	-6.3	-6.9	-6.4	-5.2	-4.7	-3.4	-1.0	-1.1	0.2
Ισοζ. Ενεργειακών	0.1	0.1	0.1	0.1	0.3	0.5	0.6	0.8	0.8	1.0	1.1	1.8	2.4	2.3	2.4	2.6	2.6	4.6	4.7	4.6
Ισοζ. Πρωτογενών	-1.0	-0.7	-0.7	-1.6	-2.4	-3.7	-3.6	-4.6	-5.4	-5.2	-6.7	-8.1	-9.3	-8.7	-7.7	-7.3	-6.0	-5.6	-5.8	-4.4
ΑΣΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.6	0.6	0.6	1.2	1.8	1.9	1.7	1.7	3.3	4.4	4.4	5.8	5.7	7.0	6.6	4.8	8.7	9.7	8.2	8.5
Ισοζ. Βασιμχανικών	0.5	0.5	0.5	0.8	1.0	1.1	0.6	1.1	1.8	2.4	2.1	3.6	4.2	4.5	3.6	-0.8	5.8	2.6	1.2	1.7
Ισοζ. Μη Βασιμχανικών	0.1	0.1	0.1	0.4	0.8	0.8	1.1	0.6	1.5	2.1	2.3	2.2	1.5	2.5	3.0	5.4	2.9	7.1	7.0	6.8
Ισοζ. Ενεργειακών	-0.2	0.0	0.0	-0.1	0.1	0.0	0.3	0.4	0.5	0.8	1.3	1.6	1.8	2.1	2.6	4.5	1.9	4.7	5.5	5.6
Ισοζ. Πρωτογενών	0.2	0.1	0.1	0.4	0.7	0.8	0.7	0.3	1.1	1.2	1.0	0.5	-0.3	0.4	0.4	0.8	1.0	2.4	1.5	1.2
ΚΩΚΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.5	0.7	0.7	1.0	0.7	0.8	1.0	0.8	1.1	1.4	1.5	1.8	2.4	2.1	2.0	1.6	2.2	2.1	1.6	4.3
Ισοζ. Βασιμχανικών	0.5	0.6	0.7	1.1	0.8	1.0	1.2	1.0	1.4	1.7	1.8	1.5	2.0	2.1	2.3	2.0	2.2	1.5	1.6	3.3
Ισοζ. Μη Βασιμχανικών	0.0	0.1	0.0	-0.1	-0.1	-0.2	-0.2	-0.2	-0.3	-0.3	-0.3	0.3	0.4	0.0	-0.3	-0.4	0.0	0.6	0.0	1.0
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.2	0.2	0.3	0.3	0.4	0.6	0.7	0.7	0.7	0.8	1.2	1.5	1.1	1.2
Ισοζ. Πρωτογενών	0.0	0.0	-0.1	-0.1	-0.2	-0.4	-0.4	-0.4	-0.6	-0.6	-0.7	-0.3	-0.3	-0.7	-1.0	-1.1	-1.2	-1.0	-1.1	-0.3
ΑΝΕΞΥΦΘΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.6	0.4	-0.6	-0.8	0.7	1.0	1.8	2.8	4.1	4.3	4.9	5.5	6.9	7.7	7.9	8.7	15.2	16.0	17.8	12.3
Ισοζ. Βασιμχανικών	-0.8	-1.0	-2.0	-2.6	-1.4	-3.0	-2.7	-4.0	-4.1	-6.6	-8.0	-11.5	-10.3	-12.2	-13.0	-12.4	-12.3	-7.1	-7.6	-11.7
Ισοζ. Μη Βασιμχανικών	1.4	1.4	1.4	1.8	2.1	4.0	4.5	6.8	8.2	10.9	12.9	17.0	17.2	19.9	20.9	21.1	27.5	23.1	25.4	24.0
Ισοζ. Ενεργειακών	1.0	1.2	1.4	1.8	2.0	4.0	4.5	6.3	8.0	10.4	12.7	15.3	17.9	20.4	21.2	21.4	27.5	23.0	25.2	25.3
Ισοζ. Πρωτογενών	0.4	0.2	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.5	0.2	0.5	0.3	1.7	-0.7	-0.5	-0.3	-0.3	0.0	0.2	0.2	-1.3
ΓΕΡΜΑΝΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.4	0.3	-0.4	-1.6	-2.7	-3.6	-2.5	-2.3	-2.4	-1.2	0.3	1.3	1.8	1.6	2.1	-1.1	-3.7	-2.0	-2.5	-2.1
Ισοζ. Βασιμχανικών	-0.6	-0.8	-1.4	-2.5	-4.1	-5.3	-4.5	-4.4	-5.2	-5.6	-5.1	-3.4	-3.5	-4.1	-3.6	-4.9	-6.3	-5.7	-6.5	-6.5
Ισοζ. Μη Βασιμχανικών	1.0	0.9	1.0	0.9	1.4	1.7	2.0	2.1	2.8	4.4	5.4	4.7	5.3	5.7	5.7	3.8	2.6	3.7	4.0	4.5
Ισοζ. Ενεργειακών	0.2	0.2	0.2	0.3	0.7	0.8	1.2	1.2	1.9	3.5	4.7	4.4	5.0	5.1	5.0	3.2	2.1	2.8	3.0	3.3
Ισοζ. Πρωτογενών	0.8	0.7	0.8	0.5	0.7	0.9	0.8	0.8	0.9	0.9	0.7	0.3	0.3	0.6	0.7	0.6	0.6	0.9	1.0	1.2
ΙΑΠΩΝΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.4	-0.4	-0.5	-0.1	-1.3	-2.1	-2.3	-2.1	-3.4	-2.9	-3.5	-3.5	-2.6	-2.8	-4.0	-8.5	-6.9	-3.2	-3.0	-2.4
Ισοζ. Βασιμχανικών	-0.8	-0.9	-1.2	-1.3	-3.1	-4.1	-4.2	-4.2	-5.8	-6.1	-7.5	-7.3	-6.5	-7.1	-8.5	-13.9	-11.1	-8.5	-9.6	-9.7
Ισοζ. Μη Βασιμχανικών	0.4	0.5	0.7	1.2	1.8	2.0	1.8	2.1	2.4	3.2	4.1	3.8	3.9	4.3	4.5	5.4	4.2	5.3	6.6	7.3
Ισοζ. Ενεργειακών	0.1	0.1	0.1	0.2	0.7	1.0	0.9	0.9	1.0	1.3	2.4	2.6	2.7	2.8	3.1	3.5	1.8	2.7	3.3	3.7
Ισοζ. Πρωτογενών	0.3	0.4	0.7	1.1	1.1	0.9	0.9	1.2	1.4	1.8	1.7	1.2	1.3	1.5	1.4	1.8	2.4	2.6	3.3	3.8
ΝΕΛΑΝΤΩΝ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	0.5	0.4	0.3	0.5	0.3	0.5	0.5	1.3	2.6	3.4	3.5	7.4	8.6	9.1	5.0	3.6	3.0	4.4	3.5	4.8
Ισοζ. Βασιμχανικών	0.8	0.9	1.0	1.3	1.6	2.2	2.5	3.5	4.8	5.9	6.2	8.7	9.5	9.1	5.7	4.6	4.4	4.1	3.7	4.0
Ισοζ. Μη Βασιμχανικών	-0.3	-0.5	-0.8	-0.8	-1.3	-1.7	-2.0	-2.2	-2.2	-2.5	-2.7	-1.3	-0.9	0.0	-0.7	-1.0	-1.4	0.3	-0.2	0.8
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	-0.3	-0.4	-0.5	-1.1	-1.8	-2.1	-2.1	-2.0	-2.4	-2.6	-1.9	-2.2	-1.4	-1.8	-1.8	-2.0	-0.1	-0.4	0.0
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.3	-0.2	-0.4	-0.3	-0.1	0.1	0.1	-0.1	-0.2	0.0	-0.1	0.6	1.3	1.4	1.1	0.9	0.6	0.4	0.2	0.8
ΑΛΙΑΝΕΞΥΦΘΕΝΕΣ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.3	-0.3	-0.3	-0.2	-0.2	-0.8	-0.8	-0.5	-0.6	-2.8	-4.5	-4.0	-4.7	-3.9	-3.8	-3.4	-3.1	-2.6	-3.8	-3.0
Ισοζ. Βασιμχανικών	0.3	0.3	0.4	0.7	0.8	0.5	0.8	1.3	1.0	0.0	0.1	0.5	0.0	0.0	-0.2	-0.3	-0.1	0.2	0.2	0.7
Ισοζ. Μη Βασιμχανικών	-0.6	-0.6	-0.7	-0.9	-1.0	-1.3	-1.6	-1.8	-1.6	-2.8	-4.6	-4.5	-4.7	-3.9	-3.6	-3.1	-3.0	-2.8	-4.0	-3.7
Ισοζ. Ενεργειακών	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.2
Ισοζ. Πρωτογενών	-0.6	-0.6	-0.8	-0.9	-1.1	-1.5	-1.6	-1.8	-1.6	-2.8	-4.6	-4.5	-4.7	-3.9	-3.5	-3.0	-2.9	-2.9	-4.1	-3.9
ΥΠΕΥΘΟΗ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-0.3	0.2	0.2	1.3	2.2	-1.1	1.5	2.7	1.0	5.2	7.6	8.3	12.8	14.3	14.6	10.6	6.0	10.6	10.4	9.8
Ισοζ. Βασιμχανικών	-1.2	-1.2	-1.3	-1.8	-3.8	-7.7	-6.4	-6.1	-8.2	-8.4	-9.8	-9.2	-8.3	-7.7	-8.2	-7.7	-8.3	-8.5	-10.2	-12.5
Ισοζ. Μη Βασιμχανικών	1.0	1.3	1.5	3.1	6.0	6.6	7.9	8.8	9.2	13.6	17.4	17.5	21.1	22.0	22.8	18.3	14.3	19.1	20.6	22.3
Ισοζ. Ενεργειακών	0.8	1.2	1.2	2.1	4.7	5.7	7.0	8.1	8.5	12.9	18.2	19.0	21.1	22.1	22.7	18.1	12.9	16.7	17.7	19.4
Ισοζ. Πρωτογενών	0.1	0.1	0.3	1.0	1.3	0.8	0.9	0.7	0.8	0.7	-0.8	-1.5	0.0	-0.2	0.0	0.2	1.5	2.4	2.9	2.8
ΕΣΙΑ																				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-1.1	-1.0	0.0	-0.2	-1.4	-1.8	-2.8	-3.6	-5.2	-5.7	-6.5	-7.3	-9.2	-9.8	-9.9	-10.3	-7.3	-8.1	-9.4	-16.6
Ισοζ. Βασιμχανικών	0.3	0.4	1.4	1.5	0.5	2.0	1.4	2.9	2.7	4.9										

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Aglietta, M. (1985) *The Creation of International Liquidity*, στο Tsoukalis, L. (ed)(1985).
- Aldcroft, D.H. (1977) *From Versailles to Wall Street 1919-1929*, London.
- Aliber, R.A. (1976) *The International Money Game*, Basic Books.
- Armstrong, P., Glyn, A. and Harrison, J. (1984) *Capitalism Since World War II: The Making and Breakup of the Great Boom*, Fontana.
- Baldwin, R.E. (ed)(1984a) *Recent Issues and Initiatives in U.S. Trade Policy*, Cambridge, Mass, NBER Conference Report.
- Baldwin, R.E. (1984b) *Trade Policies under Reagan Administration* στο Baldwin, R.E. (ed) (1984a).
- Balogh, T. (1963) *Unequal Partners*, Basil Blackwell.
- Bank for International Settlements "Annual Report", Διάφορα έτη.
- Banks, F.E. (1980) *The Political Economy of Oil*, Lexington Books.
- Bergsten, C.F. (1975) *The Dilemmas of the Dollar: The Economics and Politics of United States International Monetary Policy*, N.Y. University Press.
- Bergsten, C.F. (1981) "The Cost of Reaganomics", *Foreign Policy*, n.44.
- Bergsten, C.F. (1982) "What to Do About the US-Japan Economic Conflict", *Foreign Affairs*, n.60, Summer 1982.
- Bergsten, C.F. and Williamson, J. (1983) *Exchange Rates and Trade Policy*, στο Cline, W.R. (1983).
- Bernstein, E.M (1960) *International effects of US economic Policy*, Washington.
- Blair, J. (1976) *The Control of Oil*, Pantheon.
- Blinder, A.S. (1979) *Economic Policy and the Great Stagflation*, Academic Press.
- Boddy, R. and Crotty, J. (1975) "Class Conflict and Macro-Policy: The Political Business Cycle", *Review of Radical Political Economics*, v.7, n.1.
- Brandt Commission (1980) *North-South: A Program for Survival*, MIT Press.
- Brenner, M.J (1976) *The Politics of International Monetary Reform - The Exchange Crisis*, Ballinger Publishing.
- Brett, E.A. (1983) *International Money and Capitalist Crisis :The Anatomy of Global Disintegration*, Westview Press (Heineman).
- Brett, E.A. (1985) *The World Economy Since the War: The Politics of Uneven Development*, MacMillan.
- Brewer, A. (1980) *Marxist Theories of Imperialism. A Critical Survey*, Royledge and Kegan Paul.
- Brown, B. (1987) *The Flight of International Capital. A Contemporary History*, Croom Helm.
- Brunhoff, S. de (1973) *Marx on Money*, Urizen.
- Chacholiades, M. (1978) *International Monetary Theory and Policy*, McGraw Hill.

- Clark, P.B., Logue, D.E. and Sweeney, R.J. (eds) (1977) *The Effects of Exchange Rate Adjustment*, OASIA.
- Clarke, S. (1988) *Keynesianism, Monetarism and the Crisis of the State*, Edward Elgar.
- Cline, W.R. (1983) *Trade Policy in the 1980s*, Institute for International Economics.
- Cohen, B.J. (1977) *Organizing the World's Money: The Political Economy of International Monetary Relations*, Basic Books.
- Cohen, B.J. (1987) *An Explosion to the Kitchen? Economic Relations with Other Advanced Industrial States*, στο Oye, K.A. and Lieber, R.J. (eds) (1987).
- Cohen, S.D. (1970) *International Monetary Reform 1964-69*, Praeger.
- Cooke, C. (1957) *The Life of Richard Stafford Cripps*, London.
- Cooper, R. (1968) *The Economics of Interdependence: Economic Policy in the Atlantic Community*, McGraw-Hill.
- Cripps, F. (1978) "Causes of Growth and Recession in World Trade", *Cambridge Economic Policy Review*, n.4, March.
- Cripps, F. (ed) (1991) *1992: Problems of External and Internal Balance of Europe in the World Economy*, FERE Study for the Commissariat General du Plan.
- Crockett, A.D. (1977) *International Money. Issues and Analysis*, T. Nelson and Sons Ltd.
- Crockett, A.D. (1978) "Control Over International Reserves", *IMF Staff Papers*, March.
- Crockett, A.D. and Goldstein, M. (1976) "Inflation under Fixed and Flexible Exchange Rates", *IMF Staff Papers*, November.
- Crotty, J. (1989) *The Limits of Keynesian Macroeconomic Policy in the Age of the Global Marketplace*, στο MacEwan, A. and Tabb, W.K. (eds) (1989).
- Davidson, P. (1982) *International Money and the Real World*, MacMillan.
- De Grauwe, P. (1990) "The Cost of Disinflation in the EMS", *Open Economies Review*, March.
- De Saint Phalle, T. (1984) *Trade, Inflation and the Dollar*, Praeger Publishers.
- Destler, I.M. (1986) *American Trade Politics: System Under Stress*, Institute for International Economics.
- Destler, I.M. and Henning, C.R. (1989) *"Dollar Politics: Exchange Rate Policymaking in the United States"*, Institute for International Economics.
- Destler, I.M. and Odell, J.S. (1987) *Anti-Protection: Changing Forces in United States Trade Politics*, Institute for International Economics.
- Dreyer, J., Haberler, G. and Willet, T.D. (eds) (1982) *The International Monetary System: A Time of Turbulence*, American Enterprise Institute.
- DuBoff, R.B. (1989) *Accumulation and Power: An Economic History of the United States*, M.E. Sharpe.
- Dufey, G. and Giddy, I.H. (1978) *The International Money Market*, Prentice Hall.
- Einzig, P. and Quinn, B.S. (1977) *The Euro-Dollar System: Practice and Theory of International Interest Rates*, 6th ed., MacMillan.
- Emmanuel, A. (1984) *Profit and Crises*, Heinemann.

-
- Emminger, O. (1979) "The Exchange Rate as an Instrument of Policy", *Lloyds Bank Review*, July.
- Ethier, W. and Blomfield, A.I. (1975) "Managing the Managed Float", *Princeton Essays in International Finance*, n.112.
- Feldstein, M.S. (1984) "Why the Dollar is Strong", *Challenge*, n.26.
- Fleisig, H. (1976) "War-Related Debts and the Great Depression", *American Economic Review*, May.
- Fox, L.A. and Cooney, S. (1984) "Protectionism Returns", *Foreign Policy*, n.53.
- Frankel, J.A. (1984) *The Yen/Dollar Agreement: Liberalizing Japanese Capital Markets*, Institute for International Economics.
- Freud, M. (1972) *From Cold War to Ostpolitik*, Oswald Wolf.
- Frey, B.S. (1984) *International Political Economics*, Basil Blackwell.
- Frieden, J.A. (1987) *Banking on the World: The Politics of American International Finance*, Harper and Row.
- Friedman, M. (1953) *Essays in Positive Economics*, University of Chicago Press.
- Friedman, M. (1968) *Dollars and Deficits: Inflation, Monetary Policy and the Balance of Payments*, Prentice Hall.
- Friedman, M. (1969) *The Optimum Quantity of Money and Other Essays*, Macmillan.
- Friedman, M. and Schwartz, A.J. (1963) *A Monetary History of the United States, 1867-1960*, Princeton University Press.
- Frobel F., Heinrichs J. and Kreye O. (1980) *The New International Division of Labour. Structural Unemployment in Industrialised Countries and Industrialisation in Developing Countries*, Cambridge University Press.
- Fukushima, K. (1985) "Japan's Real Trade Policy", *Foreign Policy*, n.59.
- Funabashi, Y. (1989) *Managing the Dollar: From Piazza to Louvre*, 2nd ed, Institute for International Economics.
- Galbraith, J.K. (1955) *The Great Crash 1929*, London.
- Gardner, R.N. (1969) *Sterling-Dollar Diplomacy*, McGraw Hill.
- Gill, S. and Law, D. (1988) *The Global Political Economy. Perspectives, Problems and Policies*, Harvester.
- Gilpin, R. (1987) *The Political Economy of International Relations*, Princeton University Press.
- Goldfeld, S.M. (1976) "The Case of the Missing Money", *Brookings Papers on Economic Activity*, n.3.
- Goldstein, M. (1980) "Have Exchange Rates Handicapped Macroeconomic Policy?", *Princeton Special Papers in International Economics*, n.14.
- Gowa, J. (1983) *Closing the Gold Window: Domestic Politics and the End of Bretton Woods*, Cornell University Press.
- Greider, W. (1987) *Secret of the Temple: How the Federal Reserve Runs the Country*, Simon and Schuster.
- Gros, D. and Thygesen, N. (1992) *European Monetary Integration*, Longman.

-
- Group of Ten (1965) *The Report of the Study Group on the Creation of Reserve Assets*, Washington IMF.
- Grubel, H.G. (ed)(1963) *World Monetary Reform*, Stanford University Press.
- Haberler, G. (1972) "Prospects for the Dollar Standard", *Lloyds Bank Review*, July.
- Haberler, G. and Willet, T.D. (1971) *A Strategy for US Balance of Payments Policy*, American Enterprise Institute.
- Harris, S.E. (1947) *The New Economics: Keynes' Influence on Theory and Public Policy*, Knopf.
- Harris, S.E. (ed.)(1961) *The Dollar in Crisis*, Harcourt, Brace and World.
- Harrod, R.F. (1951) *The Life of John Maynard Keynes*, Macmillan.
- Heller, H.R (1976) "International Reserves and Worldwide Inflation", *IMF Staff Papers*, March.
- Heller, H.R. and Kahn, M.S. (1978) "The Demand for International Reserves Under Fixed and Flexible Exchange Rates", *IMF Staff Papers*, December.
- Hinsaw, R. (ed)(1967) *Monetary Reform and the Price of Gold*, Baltimore.
- Hirsch, F. (1967) *Money International*, Penguin.
- Hirsch, F. and Higham, D. (1974) "Floating Rates: Expectations and Experiences", *Three Banks Review*, June.
- Hooper, P. and Lowry, B. (1979) "Impact of the Dollar Depreciation on the US Price Level: An Analytical Survey of Empirical Estimates", *FRS International Finance Discussion Papers*, n.128.
- Horsefield, J.K (1969) *The International Monetary Fund, 1945-1965, vol. I, II, III*, Documents, Washington, IMF.
- IMF (1972) "Reform of the International Monetary System - A Sketch of its Scope and Content", Washington.
- IMF (1972) "Summary Proceedings", Annual Meeting, Washington.
- IMF (1973) "Balance of Payments Yearbook", vol. 25, 1968-72.
- IMF: "World Economic Outlook", Διάφορα τεύχη
- IMF: "Annual Report", Διάφορα έτη.
- IMF: "International Financial Statistics, Διάφορα τεύχη.
- Isard, P. (1977) *The Price Effects of Exchange Rate Changes* στο Clark, P.B., Logue, D.E. and Sweeney, R.J. (eds)(1977).
- Jacobsson, P. (1958) *Some Monetary Problems, National and International*, London.
- Johnson, H.G. (1965) *The World Economy at the Crossroads: A Survey of Current Problems of Money, Trade and Economic Development*, Oxford University Press.
- Johnson, H.G. and Frenkel, J.A, (eds)(1976) *The Monetary Approach to the Balance of Payments*, Allen and Unwin.
- Jones, C.O. (ed)(1988) *The Reagan Legacy*, Chatham House.
- Kaldor, N. (1960) *Essays on Economic Stability and Growth*, Duckworth.

- Kaldor, N. (1976) "Inflation and Recession in the World Economy", *The Economic Journal*, n.86, December.
- Kalecki, M. (1943) "Political Aspects of Full Employment", *Political Quarterly*, v.14.
- Kalecki, M. (1962) "A Model of Hyperinflation", *The Manchester School*, September.
- Kalecki, M. and Schumacher, E.F. (1943) "New Plans for International Trade", *Supplement to the Bulletin of Oxford Institute of Statistics*.
- Kenen, P.B. (1975) "Floats, Glides and Indicators: A Comparison of Methods for Changing Exchange Rates", *Journal Of International Economics*, 1975.
- Kennedy, E. (1991) *The Bundesbank. Germany's Central Bank in the International Monetary System*, The Royal Institute of International Affairs.
- Keohane, R. (1984) *After Hegemony. Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press.
- Keynes, J.M. (1919) *The Economic Consequences of the Peace*, MacMillan.
- Keynes, J.M (1942) *Proposals for an International Currency Union*, ανατυπωμένο στο Horsefield, J.K (1969) vol. III.
- Kikilias, I. (1991b) *The Energy Question* στο Cripps, F. (ed)(1991).
- Kindleberger, C.P. (1963) *International Economics*", 3rd ed., R.D.Irwin.
- Kindleberger, C.P. (1969) "Equilibrium in the Balance of Payments", *Journal of Political Economy*, December.
- Kindleberger, C.P. (1970) *Power and Money: The Economics of International Politics and the Politics of International Economics*, Basic Books.
- Kindleberger, C.P. (ed)(1970) *The International Corporation*", C.U. Press.
- Kindleberger, C.P. (1973) *The World in Depression, 1929-1939*, Allen and Unwin.
- Kindleberger, C.P. (1984) *A Financial History of Western Europe*, Allen and Unwin.
- Krause, L.B and Salant, W.S (eds)(1977) *Worldwide Inflation - Theory and Recent Experience*", Brookings Institution.
- Kruse, D.C. (1980) *Monetary Integration in Western Europe: EMU, EMS and Beyond*, Butterworths.
- Kwack, S.Y. (1977) *The Effect of Foreign Inflation on Domestic Prices and the Relative Advantage of Exchange Rate Changes*, στο Clark, P.B., Logue, D.E. and Sweeney, R.J. (eds)(1977).
- Λαμπρινίδης, Μ. (1985) *Υφεση, Πληθωρισμός και Οικονομική Πολιτική: Μαρξιστικές Ερμηνείες*, εκδ. Σάκκουλα.
- Lary, H.B. (1963) *Problems of the United States as a World Trader and Banker*, Princeton University Press.
- Leaman, J. (1988) *The Political Economy of West Germany, 1945-85*, Macmillan.
- Lenin, B.I.(1975) *Χαρακτηρισμός του Οικονομικού Ρωμαντισμού*, εκδ. Ειρήνη.
- Ludlow, P. (1982) *The Making of the EMS*, Butterworth Scientific.
- Lundberg, E. (1968) *Instability and Economic Growth*, New Haven.

-
- MacEwan, A. and Tabb, W.K. (eds) (1989) *Instability and Change in the World Economy*, Monthly Review Press.
- Machlup, F. (1939) "The Theory of Foreign Exchanges", *Economica*, November.
- Machlup, F. (1964) "Plans for the Reform of the International Monetary System", *Princeton Special Papers in International Economics*, n.3, revised edition.
- Machlup, F. (1964) *International Payments, Debts and Gold*, Scribners.
- Machlup, F. (1968) *Remaking the International Monetary System: The Rio Agreement and Beyond*, John Hopkins.
- Machlup, F. and Malkiel, B.G. (1964) *International Monetary Arrangements: The Problem of Choice*, Princeton University Press.
- Maddison, A. (1982) *Phases of Capitalist Development*, Oxford University Press.
- Mandel, E. (1970) *Europe vs. America. Contradictions of Imperialism*, New Left Books.
- Mandel, E. (1972) *The Decline of the Dollar. A Marxist View of the Monetary Crisis*, Monad Press.
- Mandel, E. (1975) *Late Capitalism*, New Left Books.
- Mandel, E. (1980) *Η Τελευταία Οικονομική Κρίση, Οδυσσέας*.
- Marris, S. (1985) *Deficits and the Dollar: The World Economy at Risk*, Institute for International Economics.
- Marx, K. (1956) *Capital, vol. II*, Lawrence and Wishart, 1986 repr.
- Marx, K. (1959) *Capital, vol. III*, Lawrence and Wishart, 1984 repr.
- Marx, K. (1973), *Grundrisse*, Penguin.
- Marx, K. (1976), *Capital, vol. I*, Penguin, 1988 repr.
- Marx, K. (1978) *Το Κεφάλαιο*, τ. I και III, μετ. Π. Μαυρομάτη, Σύγχρονη Εποχή.
- Marx, K. (1979) *Το Κεφάλαιο*, τ. II, μετ. Π. Μαυρομάτη, Σύγχρονη Εποχή.
- Marx, K. (1984) *Θεωρίες για την Υπεραξία, Μέρος Πρώτο*, μετ. Π. Μαυρομάτη, εκδ. Σύγχρονη Εποχή.
- Marx, K. (1985) *Θεωρίες για την Υπεραξία, Μέρος Τρίτο*, μετ. Π. Μαυρομάτη, εκδ. Σύγχρονη Εποχή.
- McClam, W.D. (1980) "U.S. Monetary Aggregates, Income Velocity and the Euro-Dollar Market", *BIS Economic Papers*, n.2.
- McKenzie, G.W. (1976) *The Economics of the Euro-currency System*, MacMillan.
- McKinnon, R.I. (1969) "Private and Official International Money: The Case for the Dollar", *Princeton Essays in International Finance*, n.74.
- McKinnon, R.I. (1977) "The Eurocurrency Market", *Princeton Essays in International Finance*, n.125.
- McKinnon, R.I. (1979) *Money in International Exchange*, Oxford University Press.
- McKinnon, R.I. (1982) "Inflationary and Deflationary World Money", *American Economic Review*, June.
-

- McKinnon, R.I. (1984) *An International Standard For Monetary Stabilization*, Institute for International Economics.
- McLean, I. (1987) *Public Choice: An Introduction*, Basil Blackwell
- Meade, J.M. (1951) *The Balance of Payments*, Oxford University Press.
- Meade, J.M. (1955) "The Case for Variable Exchange Rates", *Three Banks Review*, September.
- Mendelsohn, M.S. (1980) *Money on the Move*, McGraw-Hill.
- Mundell, R.A (1962) "The Appropriate Use of Monetary and Fiscal Policy for Internal and External Stability", *IMF Staff Papers*, March.
- Mundell, R.A. (1971) *Monetary Theory*, Goodyear Publishing.
- Mundell, R.A. and Swoboda, A.K. (eds) (1969) *Monetary Problems of the International Economy*, Chicago University Press.
- Nau, H.R. (1984) *International Reaganomics*, Center for Strategic and International Studies.
- Nurkse, R. (1944) *International Currency Experience*, League of Nations.
- Odell, P.R. (1986) *Oil and World Power*, 8th ed., Penguin.
- OECD (1966) "The Balance of Payments Adjustment Process", Paris
- OECD Economic Outlook, Διάφορα τεύχη.
- OECD Economic Outlook: Historical Statistics, Διάφορα τεύχη.
- OECD Economic Survey: United States, Διάφορα έτη.
- OECD Industrial Policy in OECD Countries - Annual Report, Διάφορα τεύχη.
- Oye, K.A. (1992) *Economic Discrimination and Political Exchange: World Political Economy in the 1930s and 1980s*, Princeton University Press
- Oye, K.A., Lieber, R.J. and Rothchild, D. (ed) (1987) *Eagle Resurgent? The Reagan Era in American Foreign Policy*, Little Brown.
- Parboni, R. (1981) *The Dollar and Its Rivals: Recession, Inflation and International Finance*, New Left Books.
- Payer, C. (1991) *Lent and Lost: Foreign Credit and Third World Development*, Zed Books.
- Pierce, J. (1979) "The Political Economy of Arthur Burns", *Journal of Finance*, n.34, May.
- Pilling, G. (1986) *The Crisis of Keynesian Economics*, Croom Helm.
- Pollak, J.J. (1958) "Monetary Analysis of Income Formation", *IMF Staff Papers*, November.
- Poole, W. (1979) "Burnsian Monetary Policy: Eight Years of Progress?", *Journal of Finance*, n.34, May.
- Putnam, R. and Henning, C.R. (1989) "The Bohn Summit of 1978: How does international policy coordination actually work?" *Brookings Discussion Papers in International Economics*, n. 53.
- Rees, D. (1974) *Harry Dexter White*, Macmillan.

-
- Riehl, H. and Rodriguez, R. (1977) *Foreign Exchange Markets: A Guide to Foreign Currency Operations*, McGraw Hill.
- Rima, I.H. (1978) *Development of Economic Analysis*, Homewood, R. Irwin.
- Rist, C. (1940) *History of Money and Credit Theory*, London.
- Rist, C. (1962) *The Triumph of Gold*, London.
- Robinson, J. (1937) *Essays in the Theory of Employment*, Blackwell.
- Rosdolsky, R. (1977) *The Making of Marx's Capital*, Pluto Press.
- Rueff, J. (1961) "The West is Risking a Credit Collapse", *Fortune*, July.
- Rueff, J. and Hirsch, F. (1965) "The Rule and the Role of Gold: An Argument", *Princeton Essays in International Finance*, n.47.
- Ruggie, J.G. (1982) "International Regimes, Transactions and Change: Embedded Liberalism in the Postwar Economic Order", *International Organization*, n.36.
- Salant, W.S. (1977) *International Transmission of Inflation*, στο Krause, L.B and Salant, W.S. (eds) (1977).
- Sallop, J. (1977) "Dollar Intervention Within the Snake", *IMF Staff Papers*, March.
- Scammell, W.M. (1961) *International Monetary Policy*, MacMillan.
- Scammell, W.M. (1987) *The Stability of the International Monetary System*, MacMillan.
- Schumpeter, J.A. (1954) *History of Economic Analysis*, Allen and Unwin.
- Serafetinidis, G. (1991) *The New Dynamics of Business in Europe* στο Cripps, F. (ed) (1991).
- Shaffer, E. (1983) *The United States and the Control of World Oil*, Croom Helm.
- Shaw, W.A. (1895) *The History of Currency, 1252 to 1894*, London.
- Sherman, H.J. (1983) *Stagflation: An Introduction to Traditional and Radical Macroeconomics*, Harper and Row.
- Smyser, W.R. (1993, 2nd ed.) *The German Economy: Colossus at the Crossroads*, Longman.
- Sohmen, E. (1969 r.ed.) *Flexible Exchange Rates, Theory and Controversy*, University of Chicago Press.
- Solomon, R. (1977) *The International Monetary System 1945-76*, Harper and Row.
- Stockman, D.A. (1987) *The Triumph of Politics: The Inside Story of the Reagan Revolution*, Avon Books.
- Strange, S. (1986) *Casino Capitalism*, Basil Blackwell.
- Stubbs, R. and Underhill, G. (eds) (1994) *Political Economy and the Changing Global Order*, Macmillan.
- Tanzer, M. and Zorn, S. (1985) *Energy Update: Oil in the Late Twentieth Century*, Monthly Review Press.
- Teigen, R.L. (1975) "Interpreting Recent World Inflation", *American Economic Review*, May.
- Tew, B. (1962) *International Monetary Co-operation*, London.
-

- Triffin, R. (1960) *Gold and the Dollar Crisis*, Yale University Press.
- Triffin, R. (1978) "Europe and the Money Muddle", *Banca Nazionale del Lavoro Quarterly Review*, March.
- Tsoukalis, L. (ed)(1985) *The Political Economy of International Money. In Search of a New Order*, The Royal Institute of International Affairs.
- Tufte, E.R. (1978) *Political Control of the Economy*, Princeton University Press.
- United Nations: "Monthly Bulletin of Statistics", Διάφορα τεύχη.
- United Nations: "Yearbook of World Energy Statistics, Διάφορα έτη.
- U.S. Council of Economic Advisers (1982): "Economic Report of the President", January, Washington D.C.
- U.S. Department of the Treasury (1982): "Report to the Congress of the Commission on the Role of Gold in the Domestic and International Monetary Systems", Washington.
- U.S. Joint Economic Committee: "Economic Indicators", Διάφορα τεύχη.
- U.S. Office of the President (1981): "Program for Economic Recovery", Washington.
- U.S. Survey of Current Business, Διάφορα τεύχη.
- Van der Pijl, K. (1984) *The Making of An Atlantic Rulling Class*, Verso.
- Van Dormael, A. (1978) *Bretton Woods: Birth of a Monetary System*, Macmillan.
- Volcker, P.A. (1984) "The Twin Deficits", *Challenge*, n.26.
- Wachthel, H.M. (1986) *The Money Mandarins: The Making of a New Supanational Economic Order*, Pantheon Books.
- Wadbrook, W.P. (1972) *West German Balance-of-Payments Policy. The Prelude to European Monetary Integration*, Praeger Publishers.
- Wallich, H.C. (1955) *Mainsprings of the German Revival*, New Haven.
- Werner, P., Ansiaux, B.H., Brouwers, G., Clappier, B., Mosca, U., Schoollorn, J.B., Stammati, G. (1970): "Report to the Council and the Commission on the Realisation by Stages of Economic and Monetary Union in the Community" ('Werner Report'), *Supplement to Bulletin II-1970 of the European Communities*, Brussels.
- Whalen, R.J. (1978) "Defending the Dollar: The Crisis of Confusion", *Washington Review of Strategic and International Studies*, July.
- Whitman, M.v.N. (1975) "Global Monetarism and the Monetarist Approach to the Balance of Payments", *Brookings Papers on Economic Activity*, n.3.
- Williams, J.H. (1949) *Post-War Monetary Plans*, Oxford.
- Wiley, H.D. (1970) *Direct Investments Controls and the Balance of Payments*, στο Kindleberger, C.P. (ed)(1970).
- Williamson, J. (1973) "International Liquidity: A Survey", *Economic Journal*, September.
- Williamson, J. (1977) *The Failure of International Monetary Reform, 1971-74*, T.Nelson and Sons.
- Williamson, J. (1983) *The Open Economy and the World Economy*, Basic Books.

Williamson, J. (1985) *The Exchange Rate System*, Institute for International Economics.

Wiseley, W. (1977) *A Tool of Power: The Political History of Money*, J. Willey.

Witteveen, H.J. (1975) "Inflation and the International Monetary System", *American Economic Review*, May.

World Bank "Annual Report", Διάφορα Έτη.

Yeager, L.B. (1976) *International Monetary Relations: Theory, History and Policy*, Harper and Row, 2nd ed.